

סניגור

מליץ יושר ופרקליט לעם ישראל ותורתו.
מול מנדי פשעיהם

סאח

אליעזר צבי הכהן צווייפעל

ווארשא

בדפוס ר' יצחק נאלדסאן נ"י

שנת תרמ"ה לפ"ק

САНЕГОРЪ, т. е. ЗАЩИТНИКЪ.

Сочиненіе ЭЛІЕЗЕРА ЦВЕЙФЕЛЯ.

ВАРШАВА

Въ Типографіи И. Гольдмана—Мурановская № 22.

1885.

1.

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

11/1

סניגור

מליץ יושר ופרקליט לעם ישראל ותורתו: מול מגידי פשעיהם.

כולל חמשה מאמרים:

המאמר הראשון נקוב בשם: פרודור, כולל מאמרים בודדים ושירים, ובכללו הוא כדמות חקירה ופתיחה להספר.

המאמר השני נקוב בשם: משובב נתיבות, תשובות חשובות ונוצחות לשאלות בעל נתיבות עולם, מהן כלליות, ומהן פרטיות.

המאמר השלישי נקוב בשם: עזרת נשים, מצב הנשים וזכויותיהן ע"פ התורה שבכתב ושבעל פה, שהתנפלו שונאי התלמוד על זה.

המאמר הרביעי נקוב בשם: דרכי שלום, דיני תורה שבעל פה בדברים שבין ישראל לשארי האומות.

המאמר החמישי נקוב בשם: קול ושוברו, כולל הצדקת ראשי מאמרים הנראים כזרים שנמצאים בדברי חז"ל, ושהשתמשו בהם שונאינו מדור דור.

מאת

אליעזר צבי הכהן צווייפעל

ווארשא

בדפוס ר' יצחק גאלדמאן נ"י

שנה { נבר, יהם קטנור }
לפ"ק { ומקומו יקח כניגור }

תעודות אחרות מרבנים מצוינים ומחכמים מחכמים.

מי לה' ולחורתו, ומי מאחינו בני ישראל אשר לא שנו עיניו מלכות ומחצות בחדר
 איומה, לשפלות מלך האומה הישראלית בדור הזה, כי רבו מהרסיה ומחריביה מבית
 ומחוץ, ואין איש מתחזק עמה להשיב חורפה דבר, הלא בכל לבנו יביע אלפי תודות לשם
 האחד אליעזר, הוא ידיד נפשי הרב הגולה, יקרימל סגולה, חכם חרשים משמח אלהים
 ואנשים, מוהר"ר אליעזר צבי הכהן צווייפעל הי"ד, אשר שפחו ישמרו דעת בכל מחברותיו
 אשר הוליו לאור עד הנה, בשלום ובמישור הלך את כל הדעות השונות, ומשפט אמת
 ולדק שפט מבלי הכר פנים; ואף כי עתה בשמואל לבו להיות סניגור ולעמוד בפרץ,
 להשיב חמת הסקטיגור אשר העלה עלינו בנתיבותיו המעוקלות, ובדוח דעת ויראת ה' ישבר
 מלחמות עול; דברי פי חכם חן הולך בלשונם הזהב, יחדו בקרב כל לב דברים היוצאים
 מן הלב. המקום יבי בעזרו, ועל דרכיו יגיה אורו. ובכל לב ונפש הנני נמנה לקבל ספרו
 בלוחו לאור ברלוח ה', לשמחת לב כל אוהב דק, לחזק כל דק, ובתוכס גם אנכי, המוקיר
 פעלו הרב גדלו.

יום ג' ד' מנחם אב, לסדר ה' אליהו עמך, ויברכו שם כבודך לפ"ק.

פה מאסקי חיים בהגאון מו"ר נפתלי צבי יהודא ברלין.

שמע שמו הטוב של הרב המפורסם החכם השלם במעלות ובמדות מוהר"ר אליעזר
 צבי הכהן צווייפעל נ"י שמעתי כבר, כי הוא האיש אשר תורה יראה וחכמה התאחדו
 בו, ובספריו הנכבדים אשר כבר נפולו על פי חבל הראה את גדלו כמו בספרותו, אשר
 ראש וקרא לקצ' ואסף רק הדברים היוצרים למחברם להשיב חמת אלהים ואנשים. ועתה אשר
 זכיתי להכירו פנים בפנים, ראיתי כי הגדיל על השמועה ועל השם הטוב אשר זכה לו, הרבה
 מאד, כי הוא באמת איש יקר ומאד נעלה, אחד מיוחד בין אנשי הסגולה הראויים לשם
 ולחילה. ומה מאד שמחתי לשמוע מפיו כי בדעתו להוליו לאור בקרוב ספר חדש אשר
 קרא שמו סניגור, בעוה אני באיש גדול כמותו כי יראה לנו נפלאות בספרו זה, ובדוח
 שפחו ימית רשע כהל, ויהרס חולאות דוברי עתק נגד חז"ל הקדושים, ובשמחת לב הנני
 לקבל ספרו זה בלוחו לאור אי"ה, ואבטח כי כל איש אשר לו לב רגש לכבוד האומה
 והדת יאסוף ברכת ספר זה אל ביתו.

יום א' פ' דברים שנת תרל"ח פה ראראם.

שמואל בהרב במהר"י מאהליעזר.

(ועתה רב בק"ק ביאליסטאק).

שמח לבי ויגל כבודי לראות איש גדול ליסודים, וראוי לכל חכמי בני עמנו, בא
 לביתי לבקרי. רבת שבעה לה נפשי ענג בטעמי מפרי עץ דעתו, הגדל על מקור החורש
 ומבוי האמת והאמונה, האיש הגשגב בחכמתו ועיונו הן, בישראל גדול שמו, הרב מוהר"ר
 אליעזר צבי הכהן צווייפעל נ"י, אשר און וחקר בדעתו הרחבה והמלאה שלשת חלקי ספרו
 שלום על ישראל, אשר המה מאירים כספירים בשמי ספרותו, כי כשם כן הוא, אמת
 ושלום על לשונם, להשלים בין אנחות מרום באדמה, אשר יתפרדו במומתיהם, ודעותיהם
 שונות זו מזו. ועתה יופץ ידו בספרו החדש סניגור אשר הוא חלק רביעי לספרו שעי"י,
 להאיר בו עיני חשכים, וללחוס בו מלחמת חופה, מלחמה בשלום, להליל חומת און מוסדי

תוס"ק המסורים לנו מקדמי קדמחה, ממחי קבל' הלוואים נגדם. בו ישפך רוחו אל ידיו שופכי
למונה וחכמה גם יחד, אצטח כי ישיבו בשמחה בחבורו הנחמד הזה, כאשר שפתי בו אני.
יוסף חיים קרא פה ק"ק, וולאצל אוועק.

בבר נודע זיהודה, וזישראל גדול כבוד ידידי הרב השלם מלא חורה וחכמה,
אלוף בדעת וטוביאל דחכמי, בורא ארשת חדשה ומדברו נאום וכו'. מופת'ך אליעזר צבי
הכהן צווייפעל נ"י, ואינו לריך לעדות זולתו כלל, כי חבוריו הנחמדים אשר כבר ילאו
לאורה, יחיו עדיהם וילדיהם פעלו, ויעטרוהו מז' תפארה, וביחוד בדור'ך זה, לפי מלב
האמונה ומעמד הדת בו, אשר מעבר מזה אלל הצעירים והאטוטי בני ישראל, לדאבון
נפשנו אברהם האמונה ונכרחה מפייהם, ומעבר השני הם החשובים המחקר'ך והמטורים,
אשר לכל נושא ומעושן קדוש יאמרו, והמלחמה כעת נפוצה על פני כל רח'ך לנו, חשך
עין וערפל כסו את שמי חטך בני הצעירים, ולא מלאו כל אנשי חיל ידיהם, למלאו בים
מזוקק'ך אלה דרך, ובמים עזים של הפרעות נחיצה נטוה. בה הוה הוא האדם האחד
מאלף אשר מלאחי, אשר חגר שארית כמו ואינו, האמונה והדת מימינו, והחבונות
עמוקה וחקירה חפזית משמאלו, וחכמה כופרים לגולה הכותרת על ראשו, ויסל מוסלה
חדשה מסלה לאלהינו, אשר בעת ילכו בה כל החשלים ולא יכשלו.

ואנכי אשר ראיתי מאז, כי מחברותיו דרך אחת להנה, דברים נאמרים להבות אש,
שביני אמריו ילכו כל מוסדות בני חופש, ובהכל פיו ישרוף את דעות הסכלות של חסרי
לב וחשכים, ידבר עמוקות ונפלאות, וישמיענו נאורות מפי כופרים וספרים, לשון הרב
חדש חודרת כליות ולב, ובנאומיו הנעימים ובכגון לשון הנעלה, מוקד ויורד עד החסום,
לרכי מחקריו רמו, ומדברותיו מאד נעמו, וההערות הן יקרות, ליות חן ופאר עדייך,
ומלאות רוח חיים. בשם ה' אקרא לכל אוהבי אמת ושוחרי טובת ישראל ואשרו, להחזיק
ציד הרב המחבר היקר נ"י, למען יוכל לעבוד עוד בחרם בית ישראל לעוקרו ולבקרלו,
לכוניא לאור את חבוריו הנעימים, ולהשלים את ספריו היקרים אשר עודם תחת ידו
שגורים, לעונג ולתועלת אוהבי הפדות ישראל ויורונו בטהר לב ומישרים.

הנני הכותב והחותם פה ווילנא יום א' אייר תרל"ז לפ"ק.

בתתיהו שמראשון.

בשמחת נפש קראתי את הספר סניגור אשר חנר ידינו ואהבנו הרב החכם
השלם הכופה המופלא מוסר"ר אליעזר צבי הכהן צווייפעל, אורו עיני לראותו עויד
ומלמד זכות על חורת ישראל ומשפטיו, ברוח חכמה ודעת, בלב עוז, בשפה ברורה ונעימה,
כאחד הסניגורים הגדולים שעמדו לישראל, אשר קורות עמם נגלו לפניכם, ורוח האומה
מתנוססת בהם. ספר זכיות זה יקר ונכבד מאד מאד עלמו, ונדרש מאד גם להפץ הזמן
זה, אשר ירבו בו הטועים והמפקפקים מבית ומחוץ, כי הטענות והתשובות הבאות בו
אינן דחיות של קש, לסחוס בהן פיות המסטיניים אך עד ארגיעה, כי אם תשובות ברורות,
האלות מושכלות חמוטות בידיעה נכונה בפנימיות חכמת ישראל וקורותיה, ונשענה בדרך
אמתותיהן, ובעל קן דרושות ומחולות הן לכל משכיל על דבר אמת בקרבנו, אשר דפקו
הכסלה והליקוהו פשטי החורות והדעות המורגלות, ונפשו החשובה חבקש למלאו דברי חפץ,
כי יש ויש בהן דברי חפץ אמרי אמת להעיר ולהאיר לדרך ולבדר ללבב ולחמם. וחקרתי חזקה
כי ישיבו לקראת החבור הנפלא הזה כל יקירי עמנו, השמחים ברוממות קרן ישראל וחורו.

שמואל יוסף ב"ר יצחק פין.

Всякій искренно преданный юдаизму и горячо любящій свой народъ встрѣтитъ несомнѣнно съ радостью появленіе въ свѣтъ новаго сочиненія нашего гениальнаго писателя Лазаря Цвейфеля „Санегоръ,“ цѣль котораго есть: критически освѣщать талмудъ и снять съ него тѣ нареканія, которыя направляютъ противъ него какъ свои, такъ и чуждые недоброжелатели, и я считалъ-бы собственно излишнимъ что-либо прибавить къ тѣмъ похвальнымъ отзывамъ, коими сопровождали его корпфен нашей литературы. Но я не могу не обращать вниманія нашихъ любезныхъ единовѣрцевъ на ту, изъ ряда выходящую особенность литературной дѣятельности нашего автора, въ силу которой онъ заслуживаетъ особаго уваженія, особой, съ нашей стороны, признательности. Эта особенность заключается именно въ его стремленіи примирить разныя стороны юдаизма, что рѣдко кому удавалось и удастся, какъ нашему автору, и это благодаря только его глубокой учености, образованію и неподдѣльной любви къ юдаизму. Что въ юдаизмѣ, вслѣдствіе вліянія на него европейскаго просвѣщенія и другихъ явленій внѣшняго міра, возникли разныя, другъ другу противорѣчащія, направленія—всякому извѣстно; но и это знать должно, что если дано юдаизму когда-либо возобновиться и возродиться, то подобное его возобновленіе и возрожденіе никакъ не можетъ быть, и не будетъ, исключительнымъ плодомъ одного какого-либо изъ этихъ направлений: ни окаменѣлый и заплѣснѣлый методъ ученія нашей Литвы, ни исторически сухой критицизмъ Германіи, ни туманно-каббалистическій хасидизмъ не въ состояніи влить новую, на долгое время плодотворную жизнь въ жилы юдаизма, но это возрожденіе и возобновленіе можетъ быть только плодомъ примиренія всѣхъ этихъ направлений, вмѣстѣ взятыхъ. Внести, и съ глубокимъ убѣжденіемъ внести, все хорошее и истинное, находящееся въ одномъ направленіи въ другое, ему противоположное, значитъ примирить ихъ и подготовить что-нибудь новое, жизненное, что появится истиннымъ возобновленіемъ и возрожденіемъ юдаизма. По этому именно пути и идетъ во всѣхъ литературныхъ произведеніяхъ своихъ нашъ многоуважаемый авторъ г. Л. Цвейфель, и содѣйствовать изданію его сочиненій значитъ оказать великую услугу будущности юдаизма.

Московскій общественный Раввинъ, З. Миноръ.

Москва.

12-го Іюля 1876 г.

אוהבי ורעי מקרוב ומרחוק, מבקשי אמונה וחובבי תבונה.
איש איש לפי מהלליו ומעלליו, תהי ברכת ה' המוכה עליו.

ראו קראתי בשם כבודכם על ספרי זה, כי בשמכם לי שם, ועל פני כבודכם אבכר
גם אני. כי למי זה הוא עמל יום ולילה כל חובר חבר בישראל, אם לא למענכם יקירי?
לעיני מי נחשפו מצפוני לבב איש איש מהם אם לא לעיניכם? מי יבוא עד תכלית
כל ספר בקראו אותו, ובחקר תהום דעתו יתהלך, אם לא אתם? לב האדם, אך
ללב אדם כמוהו, יניד מה ישר; „ראשי! ראשי!“ כי יקרא הילד, אך אמו שומעת,
ובקולו תעננו, כי בכמנה רקס, ובשר אחד לשניהם; אך זה אל זה, צבא כרום
קדוש קדוש יקראו; מלכי ואלהי כי יאמר החסיד, לב הותל לא ידע, ונעיה רוח
ישאל מה זה? כבודות אוני אדם מהקשב קול דממה דקה תהלך בלבב רעהו לרוח
פיהו; עמוקים מתהום מים חיים אלה, ואין דולה אותם, כי שם מקומם לנצח,
ומן המקדש לא יצאו, מומת רוח ורנש, והדבר אין בהם, ואם דבר שפתים למחסור,
ולמשמע און לא נוכיח, מה קסת כי נשמענה, ומעט דיו להשיב נפש? קורא
ואין לב הכותב לו, חולם יהי ולא ידע עד מה, קו יראה ויתמה, נקודה ותפלא בעיניו;
הן בעור פי המדבר חי, וחלל מהבין דברו לאשורו, ואף כי אחרי יכתב בספר, והיה
לברות לדיו גליון וקסת.

אך עמכם, עמכם בחירי רצוני נפשי, ידברו הסופרים והמפרים, לא בעמ
ולא בשפה, כי אם ברוח. אתם אתם המטרה, לכל עושה ספר בישראל, היוורה
מתביון ספרו זקים חצים ודעת. הן אתם המעט בכל האדם, ולמשפטכם יעמוד כל
חובר חבר; כאבק יעלה וכדק ימול בעיניו כל מרחקי ארץ והמון יושבי בה, ואך אל
מקומותיכם ומושבותיכם שואף זורח הוא שם, סובב סובב הולך רוחו, ועל
סביבותיכם נצב הוא סלה, זעיר שם זעיר שם, ישו לנגדו סגולות עמו ובחיריו,
האובדים בעיר קמנה יבקש, ולהנדהים בארץ מרחקים יקרא; מימינו חכם, משמאלו
מבקר, מלפניו גדולים חקירי-לב, ומאחוריו מליצים ומשוררים, ולכולם יתן בקולו
קול עז, לאמר: למענכם אך למענכם אלופי אני עושה, לכם לבב חסמה, לב יודעת
מרת נפש הסופר, מרחח משאה וכל צוביה והמציקים לה; לכם עין פקוחה לזיוות,
כמה נטפי יוע, כמה אנלי דם, וכמה רסיסי רעל, מהולים במי מנוחות איש דלה
דלה לכם המתבר ממעמקי תהומות לבו; לכם און קשבת, לשמוע לחש חצו, מדבריו
אל לבו, לאמר, מי יתן וראיתי עין בעין את האיש היושב בשבת תחכמוני, מה
ירומן עיניו מדי קראו ספרי, מי יתן ודברתי פה אל פה, עם איש השם היושב
בעיר הגדולה, ולשמוע כי דברי מצאו חן בעיניו, מי יתן והכמתי פנים בפנים, פני

המבקר התרוץ אשר בכבודו אתמר, ולשאל את פיהו אם רצה את מעשי. כאחד
הסופרים הגני גם אני, מצפה וסיהל, ומחכה, לשמוע ולקדוא מה בפי ובלב חכמי
דורי אנשי השם, ומה הוא המשפט יחרצו על ספרי זה; כי לא תרכה כמוהם אזכור
בארצות אשר נפזרו עצמותינו שמה, ודור יבוא, מי יודע, אם לא מעפר אהר יצמחו;
בנינו אשר יקומו מאחרינו; מי יודע, אולי יקום יעקב והתהלך בחוץ על משענת
קנה רצוץ, וגם אלה השרידים אשר יאמרו לאחיכם עמנו, ולשפתם אחותנו רוחמה,
מי יודע אם לא ישכינו לעפר כל כבוד זקנינו, ולא ישליכו משמים ארץ תפארת
שיבת ישורון, פי רק אל חדשים מקרוב באו, ישימו עינם ולכם, ולא ידעו ולא
יבינו, כי גם כטרם מצא קאלומכוס את הארץ החדשה, מלאו פני תבל ערים, ועד
לא עשו קופערניקוס וגאלילעא ארץ וחוצות רוכבות שמים, האירו לנו בנה זרחם
השמש הירח והכוכבים. גם לנו חכמי לב מעולם, אנשי קדש מדר דר, אשר נתנו
לנו עינים לראות באור בהיר, ולב לדעת דעת קדושים, ועל כן לכם אך לכם מתי
סודי ואהובי נפשי, הגני מקדיש עמלי זה קדש הלולים, כלכם חכמים ונכונים,
ובתוכם השכל ותושיה, לאיש איש מכם שאר רוח, ויתרון הכשר דעת, כלכם
אנשי מדות, ובאמת איש כמוני לא תמדו, לא אעשה לרוח משקל, ומספר תכונות
לא אמכור, לרוח אין ארך ואין רחב, אך נוכח וכבוד לו סביב.

בן יכבד אב, ועבד יירא מאדוניו, אח יאהב אחיהו, ואב יחבק בניו. אבותי
ומורי אתם חכמי עמי וזקניו, וכבודכם נגדי תמיד. אדונים אתם לי, אלופים
לראשי שמתיכם ראשי אלפי ישראל, ויראתכם על פני, כאחים מכמן הנכם לי
חברים מקשיבים לקול האמונה והתכונה, ומאהבת נשים נפלאה לי אהבתכם.
ובילדי חן ושעשועים נחשבתם לי נערי בני ישראל, העומדים בבית ה' בלילות,
לשקוד על דלתי התורה והחכמה, לרחם אתכם ולחמלה עליכם.

הקבצו כלכם יחד הנה, בן ואח אדון ואב! על צוארי כלכם אפול, לחבקכם
בזרועות אהבה, אשקבם ואשקבם עוד, ומיץ שפתותיכם ירווני נחת. לשמכם
ולזכרכם אנכי מקדיש עמלי זה, נתון נתון הוא לכלכם. מאת עבדכם, בנכם,
אחיכם, ואביכם.

המחבר

מי יתן כי ספרי זה, יהיה כמו עץ נפריח, להצית אש קנאות בלכות אנשי אמת, להתיצב הלוצים במקהלות, לפעול עלילות נגד שומנים וסוררים, המגבירים לשונם ללעון כפי חפצם על ישראל ועל רבנים ועל חלמידיהם, וה' יעשה שלום עלינו, ועל כל ישראל הגבוכים בדרכי התורה, (המאמר כמפגש ר' נחמן מליסל בספרו כדור קטן).

אדרת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שיהיה הספר הזה לטוב ולתועלת לאחינו בני ישראל, ולחזוק לאמונתם, ולחקון למדותם, ולא תצא ממנו חקלה והפסד בשום פנים, כי לא להחליש האמונה כוונתי, אלא לחזקה ולאמצה, לבנות ולא להרוס, לנמוע ולא לנתוש, וכל הולך בדרכי מישרים, ולא ילבש אדרת שער למען כחש, אף אם תהיה אמונתו רחוקה בקצת ענינים מאמונתי, יקר הוא ונכבד ואני אהבתיו, ובאהבה ובשלום יחדיו, נעבוד את אלהי הכבוד והשלום, וה' יברך את עמו בשלום (כנע נדל' נמוך ספרו כוכב).

כל המחבר ספר ומערכ במחשבתו לגדל שמו, תרכץ בו כל האלה הכתובה במילי דאבות, נגד שטא אכר שמיה. כי לא תעשינה ידיו הושיה, כי יבאו מבקרים ויחפשו וימצאו מומיו; ולעמדת זה, היודע בעצמו שכל כוונתו היא להשי'ת, ורק מפני כבדו מומים הוא מונע בר, עברה גדולה הוא בידו. וכשם שקבל הראשון עונש על הררישה, כך יענש השני על הפרישה (מ"ח מחס ספר חלק מ"ח מאונכ ר"ח).

מטבע האדם לחוס ולרחם על ילדיו, ותשוקתו גדולה מאד שיהיו מוצלחים, ויחיו חיים נעימים גם לאחר מותו, ואם היה ביכולתו לנפוח בהם רוח חיים ארוכים, שיהיו חיים וקיימים לעולם, בודאי שהיה מוסר כל כחות נפשו על דבר זה. ואם בילדיו הנוף כך בילדיו רעיוניו עאכ"ז, שהם הילדים שעמל ושנמפל בגדולם, בכל חלקי רוחו ונשמתו. והנה האיש אשר זכרו ה' להשכיל ולחדש איוו חרושי תורה, ויגע בהם להעמידם על מכונם, ונפח בהם נשמת חיים בלשון צח ורוח מליצה, להועיל בהם לאחרים, אם לא ישתדל להוציאם לאור הדפוס, בלי ספק שאחר פטירתו מן העולם יתפורו העלים אחר הנה ואחר הנה, עד שיכלו ויאכדו מן העולם, ואין לך צער וראבון נפש גדול מזה, ואם המחבר ההוא בעצמו, לא ישים לבו לשמרו מן הבליין, היש לך זולול גדול מזה?

(כנע נפל ש"ס יוני נקדמתו ע"ס).

צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואוזניו מכוונים לדברי תורה, וכה"א (יחזקאל מ' ד') בן אדם ראה בעיניו ובאזניו שמע ושים לבך וגו', והרי דברים ק"ז, ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונסרד בקנה צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואוזניו מכוונים להבין, דברי תורה שהם כהררים התלויים בשערה עאכ"ז, (ספרי כונס נכ"י).

כבר הכפלנו ואמרנו, כי האחריות שבשתי התורות לא נפסקה ולא תפסק לעולם, כי כל אחד ואחד מאתנו לפי מעט כחו כן בהעמקה וכן בתריצות, מצווה ומחוייב לדרוש בתורה, ולברר וללכך מהומותיה, ולפענח צפונותיה, כפי טבעו המיוחד, וכל מי שעוסק בתורה לפי טבעו המיוחד, עם מה שהוגח לו מקום במבטו להתגדר בו, זו היא מבעת אחת ממכונות שתי השלשלאות הגדולות והארוכות שאמרנו. סוף דבר החוב מוטל על כל איש ואיש אשר בתורת ה' חפצו, לברר ולבאר היטב את דברי הראשונים, ולהרחיב את התורה שבע"פ, כי התורה הזו אינה חתומה עוד, וכל ומן שימצא עוד יהורי אחד בעולם לא נסתם החזון, שהכל נמסר למשה מסיני ולנו העסק לגלות ולפרש הסתום, (מנחם סלמוד ל' חיים נלמן).

דרתשבע"פ אינה תורה חדשה מקרוב באה, ואינה תוספת מבחוץ שאין לה

חבור וקשור פנימי עם התורה שבכתב, כי אם תבואתה ופריה מקרבה יצאה כענף היוצא מן השרש; כי התורה ואם היא אלהית מצד נותנה, הנה לאשר היא נתונה לבני אדם בני חלוף ותמורה, לא היתה יכולה לבוא בחקים ומשפטים מפורשים ברורים וחתוכים לכל המקרים והפרטים העתידים להיות ככל המצבים והומנים ודרכי החיים המשתנים, ובחכמת הסדר האלהי נעשתה והתכווננה בכללים כוללים פרטים רבים, ובאורי הכללים האלה, והמשכם על הפרטים המתחדשים, קצחם באו מאת המחוקק בעצמו ונמסרו כהלכה למעשה אל החכמים מקבלי התורה ותופשיה, ורובם נלמדים מגופי הכללים על פי ההקש ההגיוני, הכרעת השכל הישר והמדע הנמוסי, על ידי החכמים בכל דר ודר שומרי התורה ושותריה, (דה"י לג"י מ"ט להג"ה"ף סי' נ"ט).

אמר הקב"ה אם שמעת דברי תורה מפי קטן שבישראל והנייך, יהיו בעיניך כאילו שמעת אותם מפי גדול, ולא כשמעך מפי גדול אלא כשמעך מפי חכם, ולא כשמעך מפי חכם, אלא כשמעך מפי נביא, ולא כשמעך מפי נביא אלא כשמעך אותם מפי משה רועה ישראל, (ויקרא י"ד: כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל').

יעקב אבינו כשקרא את בניו סמוך למיתתו אמר להם ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים, לפי שכל אדם חפץ ותאב לדעת העתידות. והנה בחפצם הזה נאספו לשמוע דבריו, ואחר כך לא הגיד להם העתידות, רק הוכיחם ושכחם לכל אחד כפי מעשיו. וכן עשה המלאך לרניאל בהיותו נרדם ונבעת, כדי לחזקו אמר, הכן בן אדם כי למועד קץ הנני מודיעך, ורניאל כשמעו בן התעורר ונתחזק לשמוע העתידות ההן והמלאך פרש לו בלבד, (הג"ה דון יחזקאל לנרנאל כספרו מעיני היסודות מעין ת"ז ספר ז').

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל קְדוֹנֵי־הָאֱלֹהִים תִּמְיֹד יִתְלַבְּבוּ	בְּמַה מִּכֶּם אֲנִישִׁי בְּעֵה וְשָׁכַל .
וְשִׁנְיֹאוֹתֵימֹו בִּימִינֶם יִתְמַכְּבוּ .	שֵׁם רַב אֹזֵז וַיִּתְנַבְּלוּ נִבְּל .
כִּי עִם הָאֲרֶץ אֲזוּ אוֹתָם יִקְרִיֹו .	שְׁנוֹת חֲדָשׁ תִּקַּן כָּל דִּבְרֵי קֶדֶם
שֶׁקֶד עַל בֶּן גָּדֹל וַיַּעַשׂ תִּקְוָה .	לֹא הִשָּׁן רַק הִתְחַדֵּשׁ אֲהֵבוּ
עַל בֶּן תְּפֹוג תּוֹרָה מֵרֵב הִנָּקֶף .	וּלְכֹד אוֹתוֹ יִבְחָרוּ וַיִּקְרְבוּ .
וְאִין אֱלֹהִיהָ עוֹד מִקֹּדֶם תּוֹכְנוּ .	לְרֹאוֹת כִּי אֵין כָּהֶם יִפְה וְקֶדֶם .
אוֹלֵי לָכֶם מְלֵי חֵדוֹת וּפְלֹאִי	בְּמַה מִּכֶּם הִפָּךְ זֶה תִּמָּא חֲמָאוּ
אֲכֹן בֶּן הוּא . אֵב כָּל מִשְׁנֵה וְשָׁלִי	וְלִמְעַן צְדִיקִים לָהֶם יִקְרָאוּ
הוּא נִבְה הַלֵּב כִּי תִתְבּוֹנְנוּ .	כָּל שֶׁקֶד עַל פְּנֵי הַשָּׂאֵר יִשְׁאִירוּ

(שד"ל בחוברת עשרים ושלוש מחוברות כוכבי יצחק)

כָּל־כֶּסֶד חֶסֶד בָּעֵת אֶמֶת וְאִמּוּנָה.
הִכָּה וְקִרְאתֶם נָסִיר כָּל חֹדֶק
מִכָּרֶם ה' מִנְמָעֵי אֶמֶת וְצֹדֶק.

הִלְכֶם לֵב וְלֵבָב, עֵינֵי חוֹדְרֹת.
לְבַעַת מָה לְבַעַר וּמָה לְמִשְׁמֶרֶת
הֵן פִּתַּח חֶסֶד קוֹצִים וּבִרְקָנִים.
בַּעֲרֻתָם שִׁרְשָׁתָם כָּל נִמְעֵי נְעֻמִּים.
וְהִיא לֹא תִצָּלַח, מָאוֹם לֹא תִצְמִיחַ.
תּוֹרַת שְׁנוֹת קָדֶם לְעַד תִּפְרִיחַ.

(תרכ עהרענשהייל שט)

כָּרָם הָיָה לְאִישׁ חֶסֶד בָּעֵת
לְבַעַר חֹדֶק, נִפְשׁוּ אוֹתָהּ וַיַּעַשׂ
אָכַל לֹא וְהִיר נִמְעֵי נְעֻמִּים.
לְבַעַת לְהַבְדִּילֵם מִקוֹצִים וּבִרְקָנִים.

וְתַתַּח חֶסֶד אֵךְ שְׁמִיר וְשִׁית.
הָיָה לְבַעַר גַּם שְׁתִּילֵי יוֹת.
עָרִי גִנוּ הַנְּחֻמָּה הָיָה לְכַתָּה.
רָאָה וְנָחַם עַל אֲשֶׁר עָשָׂה.
מִתְדַּשִּׁים לְעֹזֶק יִצְאָתָם בֵּן הָאִמּוּנָה.

זֶה יִגְדֹּר הַכָּרֶם בְּאֵין מְבוֹא יִשְׁאָר
וְזֶה יִסִּיר כָּל מִשְׁכָּתוֹ וְהָיָה לְבַעַר
וְכָרֶם ה' כִּי יִצְחַח לְמָה תִּשְׁתָּאוּ.

(פלוגי אלמוני במחברת ננה צדק)

זֶה יִגְשֶׁשׁ בְּאִפְל בְּשׂוֹאָה וְאִמְשׁ.
וְזֶה הִכָּה בְּסִגְרִים מִכָּרֶק ה' שְׁטִיט
וְלִרְאוֹת אֹר כְּהִיר יִתְּרוֹ יִתְנָאוּ.

תּוֹרוֹת אֵין קֵין, בְּרִכּוֹת אֶלְפֵי רִבְבָּה.
לְהַמְצִיגִים בְּעַפְנוּ, שְׁלַעֲיֵן הַיְהוּדֹת אִישׁוֹן וּבְכָה.
וְלִהְבְּרִים, שְׁהַעֲיָקוּנִי מִיָּדֶם הַגְּדוֹשָׁה וְהַרְחֵבָה.
אוֹדֵבִי וּמִכְבְּדִי סִפְרוּתָנוּ הַנְּחֻמָּה וְהַנְּאֻהָבָה.
שְׁחַסּוּ עַל כְּתָבִי יְדֵי יְלִידֵי עַמִּל שְׁנוֹתֵי.
הַכְּמוּסִים מֵאֹז עֲמָדִי וְהַתְּחוּסִים בְּאוֹצְרוֹתֵי.
וְלֹלֵא עֲזָרְתָם הָיָה קְבוּרִים בְּשׂוֹאָה וְאִמְשׁ
וּכְנָפֵל אֶשֶׁת לֹא חֹזֵן מְאוֹד וְשִׁטְשׁ.

קִסְתִּי בְּלִמִּי פִיד, הָאֶלְמִי וְדִמִּי.
לְבִי עוֹפָה עַל, אֶת נִפְשִׁי הַרוּמִי.
לְמָקוֹם אֵין מָקוֹם, מָקוֹם חֲבִיּוֹן כָּל פֶּלֶא
הַשְׁתַּפְכִּי בְּחִיק יְהִ אֶת גְּבוּבָה וְלִבְבָת.

כְּרִסִּים בְּמִימֵי תְהוֹם, כְּזִיק בְּשִׁלְהֶבֶת.
וּכְכֹחַק אֲהוּבָיו בְּצֵאת לַחֲפָשִׁי אֲחִיר כֶּלֶא.
עֹזִי הֶבֶל חֶלֶד, מַעֲמָה חֶמְדָּה שְׁבָחִי.
הוֹדִי לֵיה, בְּרָכִי שְׁמוֹ, בְּרָעִי וּבְרָכִי.
לְמַכְרִיק מִצִּמְתּוֹ שָׁכִיב אֲמוֹנָה בְּלִי שֶׁקֶר.
מִמְקוֹר חַי עַד, מִקִּיר יָמֵי תִיכִי.
מִחֶסֶד אֵין קֵץ לוֹ, נֹמֵל עָלַיִכִּי,
וְשִׁמְךָ לָהּ אוֹצֵל מִתְבוֹנָה בְּלִי חֶקֶר.

מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה חֶק וּמִשְׁפָּט הוּא לֵאחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִתְאַסֵּף בְּלִיל ת"ב לְבִתִּי
כְּנִסְיוֹתֵיהֶם וּמִדְרָשֵׁיהֶם, וּלְיֹשֵׁב עַל הָרִצְפָּה בְּלִבּוֹת נִשְׁבָּרִים וּבְרוּחוֹהָ נִכְאוֹת, וּמִרְכִּינֵים
רִאשִׁיִּים וּמִסִּים אוֹנִיִּם לְשִׁמּוֹעַ הִיעֲרַעְמִיאוֹרִי, הִיא הַקִּינָה שְׁקוֹן יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא, יוֹצֵאת
מִפִּי הַקּוֹרֵא אוֹתָהּ בְּקוֹל בּוֹכִים וּבְמִנְגִּינָה מִפֶּלֶת עֶצֶב וְחוּגָה עַל שׁוֹמְעִיהָ. הַקִּינוֹת הַלֵּלוּ
כּוֹלֵלוֹת סְפּוּרֵי הַצְרוֹת וְהַחֲלָאוֹת שֶׁסָּבְלוּ אֲבוֹת אֲבוֹתֵינוּ מִצּוֹרֵרֵיהֶם חָנֹם שֶׁהִצִּיקוּ לָהֶם,
מִסִּירַת הַכְּנִסִּיהָ דִּינָה לְשִׁמִּים וּבִקְשָׁה מֵאֵת הַמָּקוֹם לְנִקּוּם נִקְמָתָהּ מֵהֶם, וְהַצְמִדְקוּתָהּ עַל
רַפְיוֹן כַּח מְכַלְמָתָהּ, וְעַל יְצִיאָתָהּ מִגֶּדֶר הַמוֹסָר וְהַחֲסִידוֹת, לְנַהוֹג מְנַהֵג חֲטִינוֹת לְמִשְׁוֹךְ
שִׁכְט מִסִּרְיוֹ, מְכַלִּי לְהַבִּין וּלְרַעַת, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ הָרַעִים שְׁלוּחֵי הַמָּקוֹם הֵם וְשִׁכְטֵי אִפְּן שֶׁל
הַקֶּבֶ"ה; וְהֵם הֵם הַדְּבָרִים שֶׁשֵּׁם הַמִּקְוֵן בְּפִי אוֹמְרָנוּ, בְּאִמְרוֹ כִּשְׁמָה, שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּיָּעִם
עָלַי כָּל הַיּוֹם, שֶׁבָּחֶם וְקִיֻּמָּחֶם הִכִּישָׁה אֲנִי מִנְּגִינָתָם, הֵן לָהֶם מִנְּגַת לֵב תִּחְלַחֵל לָהֶם,
הַבּוֹא כָּל רַעֲחֵם לִפְנֵיךְ וְעוֹלָל לָמוּ כִּאֲשֶׁר עוֹלָלָה לִי עַל כָּל פְּשָׁעִי, כִּי רַבּוֹת
אֲנִי חוֹתִי וְלִבִּי דוֹי. כֹּאֲמַרְתָּ יוֹרֵעַת אֲנִי, כִּי הֵם דְּבָרִים בְּלִחֵי הַגּוֹנִים, אֲךָ מֵת
אֶעֱשֶׂה וְאֵין אֶרֶץ נִחְפָּס עַל צַעְרוֹ. הַקִּינוֹת הָאֵלּוּ חוֹבְרוּ הִרְבֵּה שָׁנִים בְּטֶרֶם הוֹלֶדֶת הַדָּת
הַנּוֹצְרִית, וְאֵין צֹרִיךְ לֹמַר עַד לֹא צִמְחָה הַדָּת הִישְׁמַעְאֵלִית, וּבְכָל זֹאת הֵן כָּלֵב וּבִאֲוִנִי
הַקּוֹרֵא וְהַשּׁוֹמְעִים בְּרוֹב מִקּוֹמוֹת פּוֹזְרִינוּ, לֹא לְבַר כִּבְנוֹת קוֹלוֹת וְהַבְּרוֹת מִתִּילּוֹדוֹת וַיּוֹצֵאוֹת
מִדְּבָרִים וּמִדְּבָרִים שֶׁאִירְעוּ וְשִׁיֻּצְאוּ אוֹ מִפִּי הַמִּקְוֵנִים, אֲבָל עוֹדֵן בְּכִמְהָ אֲרָצוֹת כַּחֲיוֹת
וְקִיֻּמָּוֶה עִמָּנוּ הַיּוֹם, עוֹד גַּם בִּימֵינוּ יִצְלָלוּ בִּאֲוִנֵי אֲחֵינוּ הַגּוֹלִים וְהַנִּדְחִים הַשְּׁנוּאִים וְהַבּוֹיִם
חָנֹם, קוֹלוֹת הַקִּינוֹת הָאֵלּוּ בְּכַחַם הָרִאשׁוֹן, וַיִּקְרְעוּ לִבָּב הַשּׁוֹמְעִים אוֹתָן. עוֹדֵם מִרְגִּישִׁים
כֹּאֵב וַיִּגְוֹן מִיֵּדֵי הַחִיּוֹם אוֹן לָהֶן. שִׁכְמַעַט בְּכָל דּוֹר וְדוֹר פֶּה אוֹ שֵׁם מִתְעוֹרְרוֹת וּמִתְחַדְּשׁוֹת
עֲלֵינוּ עֲלִילוֹת וְדְבוֹת כּוֹזְבוֹת, וְגוֹרֹת קִשּׁוֹת מִהִכְלִין, מִקְנֵאת חָנֹם, מִשְׁנֵאת הַדָּת, מִרְעַ
לֵב, מִמִּשְׁמִינוֹת, וּמִמִּלְשִׁינוֹת שֶׁקֶר וּכְדוּמָה.

בְּת"ב שָׁנָה תִּרְל"ו הִיִּיתִי בְּעִיר גְּדוֹלָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ נִבְרִים וּמִשְׁכִּילִים, שִׁמְעֵתִי
אֲנִחוּתֵיהֶם בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַכְּתוּבִים שֶׁהוֹזְכְּרוּ פֶה, וּבְכִיּוֹצֵא בָהֶם, וְגַם לִבִּי נִקְרַע לִקְרָעִים
וְגוֹרִים הִרְבֵּה, הַשְׁתַּחֲפֹּט כָּלֵנוּ בְּצַעַר אֶחָד, כִּי נִתְעוֹרְרָנוּ לְהוֹכֵר סֵפֶר כְּתָב עֲלֵינוּ לִטְעֵם־
מֵאֲנִסְקֵי בִימֵים הָהֵם, וְנִתְקַבֵּל בְּאִהְבָה וּבְכַבּוֹד מֵאֵת הִרְבֵּה קוֹרְאִים נּוֹצְרִים, וְעֵשֶׂה רוֹשֵׁם
גְּדוֹל עַל לִבִּי, וְסִי זֶה יֹאשִׁים אֶת הָאֲנָשִׁים הַבְּלִחִי יוֹרֵעִים בֵּין יְמִינִם לְשִׁמְאֵלִם, בְּכָל
הַנוֹגַע בְּפִנְסִיּוֹת חַיֵּינוּ וּסְפּוּרוֹתָנוּ, מֵהַ יֵשׁ לְאֲנָשִׁים תְּמִימִים לְחֹשֶׁב בְּרֹאוֹתָם אֶחָד מֵהֶם

יוצא כנבור מוויין בפאקטין ובציטאטין מלוקמים ומקובצים, ומכרר בראיות גמורות ובהוכחות צורקות לפי דעתם, שאומתנו חברי נגבים ורמאים, וחלמוד תורתנו מסייענו.

העליונה והראשונה מטענות המעליל הזה עלינו, היא, אחרי שהתלמוד בעיני המחזיקים בו הוא קדש קדשים, ועיקר הוא ברתנו שכל המולול ברבר קל שברכרי סופרים מין ואפיקורוס הוא, ועיני הכל רואות שאין אומה ולשון בעולם שיהיו ארוקים ודבוקים במנהגי דתם כמו היהודים, שאין השכלה ודרך ארץ, אין חקי המלכות ומנהגי המדינות, אין כבוד הבריות ודרכי היושר והצדק עומרים לבטל חקי התלמוד. ולא יעשה היהודי כל מאומה, אם לא הותר לו בפירוש בתלמוד, ואחרי הנודע והמכורר שגור התלמוד וחבליה משרתו הוא רק להשריש איבה ומשטמה וכיוון כנגד שאר האומות, וכל עיקרו ותכליתו הוא רק עקום כהובי התורה וגלוי פנים שלא כהלכה, להחיר לרמות לגנוב לגנול ולרצוח כל בני אומות אחרות, האם יש תקוה ואחרית לאומה כזו, ואם כדאים הם אנשים כאלו להתקיים בעולם, ומאמת ברין מעמים עלילת דם שנתבטלה כמעט ברוב הארצות הנאורות;

ואף שכבר קמו כנגדו הרבה סופרים חכמים שבטלו דבריו, והוכיחו כובו על פניו, עד שגם מנהגי הנוצרים החכמים שפכו קתון של רוחחין על פניו, בכל זאת אוי לנו, דבריו עשו רושם גדול, ומאז ועד כה לא חדלו ולא פסקו גדולי סופרי הנוצרים ומוציאי מכהבי עתותיהם, לשפוך כדרתם וחמתם עלינו, להעליל להוציא עלינו רבות רעות לא ידענו שחרן, ולהגדיל על כל אחד משמן גרעון וחטרון שנמצאים לפעמים ביחידים מאנשי אומתנו, מאה, וליחסם לכלל ישראל, עד שאפילו כשיצא לימעסמאנסקי בעצמו בספרו האחרון, והראה לעין כל שהוא כמתנחם ומתחרם על אשר עשה, והשהדל להפך בזכות, ולצרף בהצדקת אחינו, לא נחמו ולא שבו ההולכים מרכיו לחזור מדבריהם, והם עושים את שלהם, ויום יום מוסיפים עצים יבשים על הגחלים העוסמות, להגדיל השלכת וללוסיף על התבערה, להלהיב בה את לב הקוראים לשלול ולכוז בו, להכות ולרצות גפלות תמימות ונקיות, לעיני השמש כרבים. ואף אם יחירים נעשים, מ"ם הלכה כרבים; אחד ממאה ואולי מאלף גרין, והשאר בורחים או יוצאים נקיים, כי אין להם לדיינים ולשופטים כ"א מה שעיניהם רואות, ואזניהם שומעות, מפי עדים כשרים וגאמנים, והם בעוה"ז מועמים. יצר לב האדם רע מנעוריו העידה התורה, השנאה משתרשת עמוק עמוק הרבה יותר מהאהבה, העלילות והרבות נוחות יותר להתקבל מההצטרקות וההתנצלות. היחפים פורעי הפרעות אינם אשמים כ"כ, כי הם מאמינים למה שקוראים לפנייהם, כל הגדפם קדוש ואמת בעיניהם. ומה שאיזה סופרים מכחישים דבריו המשיגינים והמלשינים, ומראים ומבררים בראיות ברורות ובמפותים חותכים, ששקר בפי המעלילים וכוב כימינם, אין קורא ואין משמיע, מי יקום יעקב כמענותיו, הלא קמן ונבוה הוא, ודבריו אינם נשמעים.

כי לא ידע כי היטיבו אחינו את דרכם על אשר לפנים, הרבה בעלי אומניות מצמיגינים בעסנו בימינו אלה, דעת שפת ארצנו הולכת ומתפשטת בינינו, ההשוקה אל ההשכלה מתרחבת ומתגדלה מיום ליום, מהקרבים אנחנו לאחינו הנוצרים יותר ויותר, אם אך לא ירחיקו הם אותנו ולא ידחוו בשתי ידיהם, מעבירים על המכס מתמעטים משנה לשנה, לסחור דברים גנובים לא יקפצו עוד, וכל רואה בעין פקוחה יבין כי הרבה הרבה תקנו אחינו את מעלליהם לפנים, ובשביל כל אלה חלמנו ורמינו בתקותנו, כי לא יאריכו הימים, ונוכה לכל הטוב אשר יוכו בו כל התושבים; אך אשר עם הזמן לא כן היה, כי יד הקנאה היתה בנו לרעה, ראו צוררינו כי יש בנו עשירים גדולים, חכמים

מצוינים, אומנים מפוארים, ויחזקו שניהם מכעס, ובקרבם שמו ארכם להרע ולהצר לנו. כבוד לאיש לעוזב הרגלו רעוהיו ומדותיו אשר חנך בהם מנעוריו, ולתת ספר כריתות בידם, ואף גם בכואו בימים ימצא און לדעותיו בסופרים ובספרים, ויחזק במסמרות דברי המעלילים. התפשט כ"כ הכוב בימינו אלה, עד כי גם כמה מאחינו, אשר אין להם לב להבין ולהבחין בין דבות ועלילות לנבלות ודונות, והשכל ודעת להבדיל בין אמת לשקר, נותנים יד להצדיק מעט דברי שונאינו, מחפלאים ג"כ על תורהנו שבע"פ, כי היא היתה בעוכרינו; וביחוד אותן המשכילים עד חצים, שהריחו מרחוק ריחה של השכלה, ולא מעמו מעמה. כאשר שמעתי פעמים רבות מפי אנשים כאלה, דברים דוקרים כחרכות, מאוסים ומקיבצים ומלוקמים, מזה אחר ומזה אחר ונעשו לאחרים בידם. כנגד אנשים כאלה חברתי ספרי זה, להראוהם דרכי התורה שבע"פ, כי נכונים וישרים הם למוצאי דעת. וכוה אפיים ג"כ את המאמינים החמימים שדרכם לבקש בכל ספר מספרים אלו איזה מקומות הנראים כמנגדים לדעת כמה מגדולי ישראל, ואף שחרכה גדולים ומכונים מהם חולקים עליהם — כי לא למענם נעשה הספר הזה. ובקשתי כבקשת החכם האדומי, לכל הנע ידם בספרי זה, ותמימותם כפרחם.

1

לא לְשֵׁם עֲשִׂיר נִכְבָּד, נודע פָּרַב נְדִיבוֹתוֹ,
לא לְשֵׁם רַע יָקָר, מִפְּנֵי גָדֹל חֲבִיבוֹתוֹ,
לא לְשֵׁם קָרוֹב בְּקִרְבַּת שָׂאֵר וּמִשְׁפָּחָה,
לא לְכָבוֹד גָּאוֹן אֶחָד הַמִּסְכֵּן בְּגִאוֹנוֹתוֹ,
לא לְשֵׁם חֲסִיד אֶחָד הַמִּצֵּן בְּחֲסִידוֹתוֹ,
ולא לְכָבוֹד חָכֵם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱוִי לְהַחֲצִלָּה.

2

אֶךְ לְכָבוֹד אֵל מִכְתֶּתֶר וְאֵין נִסְתָּר מִפְּנֵיו,
גָּאָה עַל כָּל גָּאִים, וְעָנָו מִכָּל עָנָו,
אֵל שֶׁלֹּמְבַקְשׁוֹ אֵין מִסְפָּר וּמוֹצָאוֹ אֵין אֶחָד,
וּלְכָבוֹד תּוֹרַת קִדְשׁוֹ שֶׁקְדוּשָׁתָהּ קִדְשֵׁת עוֹלָמִים,
שְׁחָקֶיהָ הַצְרוּפִים לְדוּרֵי דוֹרוֹת קְבוּעִים וְקִיּוּמִים,
שְׁאִמּוֹנֶת אִמֵּן וְדַעַת צְרוּפָה, מִצְרַפֶּת בְּאֶחָד.

3

וּלְכָבוֹד הַסּוּפְרִים וְהַשּׁוֹנִים שְׁוִינֵנו וְצִינֵנו הָאוֹתִיּוֹת,
לְהַחֲצִלָּה מִשְׁקָרִים פּוֹקְרִים וּלְשִׁנְיָה מְזִיפִים וּמַעֲזוֹת.

וְשִׁתְּהָא אַחַת בְּיַד כָּלָם קָבְעוּ תַּבְּבֻלוֹת וְשִׁעוּרִים ,
שִׁידְעוּ לִכְנוֹן בְּדִינֵיהֶם שְׁעוֹת תַּחְצוּפוֹת וְהַגְּזָרוֹת ,
שִׁידְעוּ לְהַפְלִיג וּלְגַסּוֹם בְּגִנוֹת וְעוֹנָשֵׁי הַעֲבֵרוֹת ,
שִׁידְעוּ לִפְרֹשׁ הַכְּתוּבִים בְּפֶה דְּבָרִים אֲמֹרִים .

4

לְכַבֹּד הָאוֹמָה הַקְּדוּמָה , אוֹמָה מְזוּרָה וְנִדְחָה ,
אוֹמָה שְׁנֻחוּמָה דְּמַעָה , אוֹמָה שְׁמַעוּתָהּ אֲנָחָה ,
שְׁבָאֲרָצוֹת רַבּוֹת נִחְשָׁבָה בְּכִשְׁבָּה כְּחוֹשָׁה וּמִתְנַנֶּנֶת ,
שְׁבִין הֶרְבֵּה חַיֹּת דּוֹרְמוֹת עוֹזוֹת וְשִׁחוּצוֹת ,
שְׁמִלְתְּעוֹתֶיהֶן חֲדוּדוֹת , וְעֵינֵיהֶן מִתְיוֹזוֹת גִּיצוּצוֹת ,
עוֹמֶדֶת פּוֹחֶדֶת רוֹעֶדֶת , וְעַל סוּפָהּ מִמְּחַנֶּנֶת .

5

אוֹמָה שְׂרָבִים דְּנִים דִּינָה , וּמַעֲטִים בְּקִיָּאִים בְּמִיכָה ,
שְׁהַבְרִיּוֹת מְרַנְּנוֹת אַחֲרֶיהָ , וְהַמְּקוֹם עוֹשֶׂה חֲמִיכָה ,
שְׁנֵאֵיִת בְּמִתְבּוֹלֶלֶת בֵּין הָאוֹמוֹת , וְהִיא מוֹכְדָלֶת וְיַחֲדָה ,
נִרְאִית בְּמִתְרַחֶקֶת מִכְּרַפְּזָהּ וְהִיא חוֹזֶרֶת חֲלִילָה ,
אוֹמָה שְׁמִלְפֻדֶת בְּמַכּוֹת בִּיסוּרִים בְּנָסִים וּבְתַפְּלָה ,
שְׁחִיָּה וְנִשְׁמַת בְּזָכוֹת אֲבוֹת וּמִחָה בְּתוֹחֶלֶת עֲתִידָה .

6

שְׂרָבִים לוֹעָגִים לָהּ וּלְתוֹרָתָהּ , וְהִיא אֵינָה מִתְבַּיֶּשֶׁת ,
לְאֶרֶץ תְּקוּמָתָהּ וְנִאוּלָתָהּ , וְהִיא אֵינָה מִתְיַאֲשֶׁת ,
אוֹמְרִים שְׁהַנְרִיָּה רַמָּאִים , וְרַבָּם אֲנָשֵׁי אֲמָנָה ,
אוֹמְרִים שְׁנוֹקֶמֶת הִיא , וְהִיא גַם מַעֲשֶׂה שְׁפָנִים שְׁכַחַת ,
שְׁנוֹמַעַת דָּם אָדָם , וְהִיא גַם בִּשְׂרַר עוֹפּוֹת מְלַחַת ,
שְׁקָלִיפָה הִיא וְלָהּ תוֹךְ , מְלָה הִיא וְלָהּ בּוֹנָה .

7

אוֹמָה שְׁתֵּרֵב אֵינָה מְבַלְתָּהּ וְאֵינָה נִשְׁרַפֶּת בְּמִדּוּרָה ,
אוֹמָה , שְׁהַכּוֹת וְהַצָּרוֹת מְסִיפּוֹת לָהּ כֹּחַ וְגִבּוֹרָה ,
שְׁהַתְּרָפוֹת וְהַבְּיוֹנוֹת מְגַדְלוֹת וּמְרוֹמְמוֹת אוֹתָהּ בְּיֹתֶר .

אומה, שתורתה ואמונתה לה תמיד אכני תקומה,
אומה שבטוחה באלהיה שהוא רוצה בקיומה,
וכדי לבנותה בגן עולם לפי שעה הוא סוהר.

8

אומה שאין בטותה תורתה ומצותיה חובבת,
בעלת חבורות קדושות, לכל פושט יד מתנדבת,
בטותה שרוצים ושבירים בה תמיד טועמים,
בטותה נעלבת מפחותים, והיא שותקת וסובלת,
נוחה לרצות לכבד, יסוריה באהבה מקבלת,
בטותה שרוב אנשיה במדת ההסתפקות מקשמים.

9

אומה שרבו צורריה חנם קרוב לאלפים שנים,
ולא הקניטה ההריונות שבהם, כל שגן הפגנים,
בהכנעה ובכיות היתה מפיסתם, ובמזון משהדת,
בשהעלחה בלפה אבעבועות רתחת מדת הנקמה,
באלפים שנה לא חדע אומה זו קרב ומלחמה,
מראית קלנפים היא נרמעת, ובנגיעה בבלי זין סולדת.

10

אומה שבסבת גלותה, והיות בגיה גרים גרורים,
נעשה כל מקום מקומם, להחשיב בו תושבים גמורים,
ושבכל מקום, הכל מודים, שאינה אומה מפשט,
אומה שאין לה מאלהיה שום ציור והשערה,
שהוהרה מלהאליה זולתו, ובכל מיני שהוף נאמרה,
אומה שתורתה חכמה, ואמונתה דעת בלתי משבשט.

11

אומה שנת'שנה בצדק, ברחמים, ובכל מדה הגונה,
שנזדקנה בחורה במצות במעשים טובים באמונה,
שהושפלו ונהרסו לעיניה למלכות גדולות ורמות,
שנפתה ללון באורות ולדור בארמונות ומירות.

שְׁפָתָהּ לְהִיּוֹת שִׁפְתָּהּ לְשִׁפְחוֹת. וּנְבִירָה לְנִבְירוֹת.
אִיכָּה שְׁנַחֲשֶׁכֶת בָּאֵם לִשְׁתִּי. כְּנוֹת מְפֹרָקֻמוֹת.

12

לְכָבוֹד הַחֲבוּרָה הַהִדְוָרָה בְּנוּיָה כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבָרִים.
שְׁהַנְמָנִים לָהּ, קָלִים בְּנֵשְׁרִים וְעוֹסִים מְנַמְרִים.
לְהַמְצִיא יֵשַׁע וּפְדִיּוֹן, וּלְחַלֵּץ מִתְרַפָּה וּמִסְגָּרִים.
פַּעַם עַל יְדֵי עֶצְמָם וּפַעַם עַל יְדֵי אֲחֵרִים.
אֲחֵיהֶם הַנְּחוּנִים בְּצָרָה בְּיַד מְכִי מְנוּרִים.
וּלְהַכְשִׁירָם לְקַבֵּל אֲזֻרָחוֹת בְּמִקְוֵמוֹת שְׁנַחֲשֶׁבוּ בְּגָרִים.

13

לְכָבוֹד מְפִיצֵי הַשִּׁפְכָּה חֲבוּרָה נִכְבְּדָה וְיִקְרָה.
שְׁלֹחַרְבוֹת פְּקוּחֵי עֵין בְּעֵמְנוּ הַצִּיבָה לָהּ לְמַטָּרָה.
וּשְׁפָרְכָה בְּאַמֶּת לְהַשְׁכִּיל לְהִיטִיב בָּעֵת הַמַּעֲכָרָה.
(שְׁכַחוּ מִבְּקָרִיָּה מַעֲכָרִיָּה, אוֹ בִּינְתָם מַצְעָרָה.
שְׁחֲבוּרָה זוֹ כְּרִכּוּזָה מְרֻכָּז, וְעֵנוּלָחָה קֶצֶרָה.
וְשִׁחִיא חִיָּה חֲכָמָה, אֵךְ לֹא לִילֵךְ עֶקְרָה).

14

לְכָבוֹד בְּנֵי עֵמְנוּ, לֹא יִבְשִׁים וְלֹא לַחִים.
הֵם אֲחֵינוּ הַקְּרָאִים שְׁעֵמְנוּ מִתְאַחִים.
שְׁתוּרְתָנוּ הַנְּרָתָם וּבְקִדּוּשָׁתָהּ יִתְיַבְּרוּ.
אֶלֹא שְׁאֲדִיקוֹת אֲבוֹתֵיהֶם בְּפִשּׁוּמֵי הַמְּלוֹת
פְּרָשְׁתָם מִצְבוּרָנוּ וְעָשׂוּ לָהֶם קִהְלוֹת.
וּלְדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט הֵגֵם הַבִּיטוֹ וְנִהְרָו.

15

לְכָבוֹד אֲרֻבָּעָה חֲמִשָּׁה (לֹא אֶפְרוֹט שְׁמוֹתֵיהֶם).
מְנַבְרֵי אֲדִירֵי אֲרֻבָּנוּ הַמַּצְרִים בְּצָרָת אֲחֵיהֶם.
וּלְכָבוֹד שְׁמוּנָה אוֹ תִשְׁעָה מְפֹרְרֵינוּ הַמְּשֻׁבָּחִים.
שְׁלִפְרוֹעַ הַקְּפוּתֵינוּ מוֹצִאִים עֶצְמָם בְּנִתְבָּעִים.

וּלְתַבּוֹעַ עֲלֻבוֹנֵנוּ קוֹלְמוֹסִיהֶם כְּמוֹשָׁכָעִים,
וּלְשֹׁדֹד וְכוֹזוֹתֵינוּ דְמִיהֶם כְּפִיר מוֹרְתָנִים.

16

לְכָבוֹד הַפְּגֻלוֹת הַמַּעֲוִלוֹת שְׁכַמֵּינָם מִיּוֹחֲדִים,
בְּקִיָּאִים בְּחֻדְרֵי חוֹרָה וּבְחֻכְמוֹת מְלָמְדִים,
שְׂמִיחָבוֹב מַצּוֹת וִירָאֵת שָׁמַיִם לְבוֹתָם נִמְלָאוּ,
וּלְכָבוֹד גְּדוּלִים חֲקָרֵי לֵב, עֲמֻרוֹת לְהַיְהָרוֹת הַחֲדָשָׁה,
הַפְּכוּכִים בְּשִׁטַּת הַתְּקוּנִים, עִם הַיּוֹתֵהָ רְפוּיָה וְחִלָּשָׁה,
שָׁנָם מֵהֶם לְהֶאֱמִינָה יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת יֵצְאוּ.

17

לְכָבוֹד הַנִּכְבָּדִים מוֹצִיָּאֵי מִכְתָּבֵי עֲתוּתֵינוּ לְאוֹרָה,
מוֹנֵי תַרְבִּים בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, בְּחֻכְמָהּ וּבְחֻדְוֵי תוֹרָה,
שְׁנֵרָאִים לַפְּעָמִים בְּמִתְקוֹמָמִים לְעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת
וְאַחֲרֵי כֹונֵת הַלֵּב הֵם הֵם בְּעֶצְמָם הַדְּבָרִים,
וְאֵין בִּינֵיהֶם כָּלוֹם אֵלָּא שְׁכַסְנָנוֹן אַחֵר נֶאֱמָרִים,
הַלְּבָבוֹת וְהַמִּיחָשְׁבוֹת שְׁוֹת, אֵךְ שׁוֹנִים הַפְּיוֹת.

18

לְכָבוֹד סוֹפְרֵינוּ הַמַּצְנִינִים מִכְּקָשֵׁי אֶמֶת בְּתָמִים,
שְׁלֹהוֹצִיא מַצִּי הַהֲלָכוֹת מְשִׁימִים גִּילּוֹת כִּימִים,
וּמִשְׁתַּדְּלִים לְבַקֵּשׁ תַּחֲבֻלוֹת, אֵיךְ אוֹתָן לְמַעֲשֵׂה לְהוֹרוֹת,
שְׁלִמּוֹנָל, וְלִמְקַבֵּל לְבְרִיּוֹת, אֵינָם נוֹשָׂאִים פָּנִים,
שְׁלֹא מַצֵּד רַק מַצְדָּדִים, מְקִיפִים כָּל הָעֲנִינִים,
שְׁכָאִים לְדוֹן עֲלֵיהֶם, לְצוֹרֵךְ שְׁעָה וּלְדוֹרוֹת.

19

לְכָבוֹד מִי שֶׁעַל הַהִשְׁבָּלָה מְלַעֵיג וּמִתְעַפֵּר,
שְׁכַשְׁבִּילוֹ אֲנִי מַעֲתִיק, מְלַקֵּט, קוֹבֵץ, וּמִחְפֵּר,
הֵם חוֹכְשֵׁי כְּתִי מִדְּרָשׁ שִׁוְשָׁבִים אֲנוּרוֹת אֲנוּרוֹת,
וּלְכָבוֹד יְשִׁידֵיהֶם וְחִידֵיהֶם אַחֵד וְשָׁנִים מְרַבָּה,
שְׁאִישׁ אִישׁ מֵהֶם לְלִבִּי לִבְבִּי וְלַעֲיִנִי בָּבָה,
שְׁכַשְׁבִּילִם אֲנִי רוֹמֵז וְקוֹרֵץ עוֹשֶׂה קִנִּים וְנִקְוֹדוֹת.

20

לְכָבוֹד גְּדוּלֵי הַדּוֹר הַחֲדָשׁ פָּרְחֵי הַיְשָׁבֵלָה ,
מִשְׁנֵי הַיָּם וְהַלְשׁוֹן מִחֲלִיפֵי הַחֲלָפָשָׁה וְהַנְּעֵלָה ,
שֶׁנֶּרְאִים בְּמִדְרֵי הַנָּאָה מִרִּיתָה שֶׁל הַדּוֹר ,
וְלְכָבוֹד שׁוֹנְאֵינוּ מְנַדִּינוּ מִיִּשְׂרָאֵל וּמֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם ,
שֶׁכָּלֶם בְּעֵצָה אֶתֶת , מִקְמָנָם עַד גְּדוּלָם ,
לְכַבּוֹת לְהַכִּית אֵשׁ דָּת , וְלִהְיוֹתֵךְ גִּיצוּצֵי אוֹרָה .

21

בְּבוֹדֶם שֶׁל אֱלֹ מַטְעֵם גְּדוּל אֲנִי מִחֲבָב ,
לִפִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם גִּירָם וּמִסְבָּב ,
לְבָרֵךְ הָאֵמֶת בְּאֵמֶת בְּלֹא שׁוֹם נְמִיָּה ,
שֶׁהַמִּישׁוֹן סָפְקוֹ בְּלָבוֹ , וְאֵינוּ כְּנִיתוֹ לְהִתְעוֹרֵר ,
כִּרְאָה שֶׁמִּתְיָרָא הוּא לְגִהוֹר עָלָיו , שֶׁמָּא יָקוּם וַיִּזְוֹר ,
וּמִחֲלִיף בְּחִירָתוֹ הַחֲפָשִׁית בְּחִיּוֹב הַהֲרָת וּכְפִיָּה .

22

לְכָבוֹד כָּלֶכֶם אֲדוּבֵי אֲנִי מִקְדִּישׁ מִחֲבָרְתִּי
קִרְיָתְכֶם בָּהּ הוּא כְּבוֹדִי , וּמִשְׁפָּטְכֶם תִּפְאָרְתִּי ,
יִרְעֵעַ אֲנִי שֶׁכְּבוֹדָהּ בְּכוֹת נְקוּדִיִּית וּמוֹעֲטָת ,
אֵךְ בְּכָל אֶפְסוֹת כְּמוֹתָה , אֵיכּוֹתָה אֵל תִּשְׁמִיטוּ ,
הוֹצִיאוּ תוֹךְ מִקְלִיפָה , מַעֲמִים כְּמִלּוֹת הַפְּשִׁיטוּ ,
שֶׁהַמִּלּוֹת כְּנִבְלּוֹת הַכְּוֹנָה , וְהַכְּוֹנָה פּוֹצְעָתָן וּמִתְפַּשְּׁטָת .

23

לְהוֹדִיעַ לָכֶם בְּקִצְרָה , סִפָּר זֶה מֵה מֵיבו ,
דָּעוּ שֶׁכָּבְרוּ בֵּן תּוֹכוֹ , שְׂוִים פִּיּוֹ וְלָבוֹ ,
מִפְּשִׁיט רַעֲיוֹן מִדְּבוֹר , מִקְשֶׁר מִסְבָּב בְּסִבְתּוֹ הַקְרוּכָה ,
חֲדָשׁוֹת הוּא בּוֹנֶה וַיִּשְׁנוֹת אֵינוּ סוֹתֵר ,
אוֹהֵב הוּא הָאֵמֶת , וְהַשְׁלוֹם עוֹד יוֹתֵר ,
מִפְּשִׁט הוּא בְּסִמְנֵי זְכוּת גַּם קוֹרֵטוֹב חוֹבָה .

24

עַל לִשׁוֹנָה קוֹרָא נִמְדָּר , מִרְחֶפֶת שְׂאֵלַת אֵוֶלֶת ,

בַּפֶּר כָּזָה כָּתוּב עֲבֵרִית מִי יִמָּצָא חֹשֶׁלֶת.
אֲחִינוּ הֲלֹא אֲחִינוּ הֵם. וְזָרִים לֹא יִבְיָנוּהוּ.
אֲבָל שְׂכַחַת, כִּי שׁוֹמְנֵינוּ גַם הֵם עֲבֵרִית שְׁמֵנוּ.
שְׂכַחַת, כִּי גַם הִרְבָּה מֵאֲחֵינוּ כָּבֵד זָרוּ לָנוּ.
שְׂכַחַת כִּי דִרְנוּ לֹא יָתוּם מִמַּעֲתִיקִים יַעֲתִיקוּהוּ.

הַמִּדְרָן קוֹדֵם לַפֶּלֶן (יִחְזָלֵי הַדִּינִים) וּפִירָשׁ הַמִּפְרָשׁ שֶׁ מִי שֶׁנִּשְׁמָחוּ סְדוּרָה לוֹ בַּפִּי,
וְאִינוּ מִרְיָן לַהֲקָשׁוֹת וּלְפִרָק, הוּא קוֹדֵם לַחֲרִיף שְׂוֹדֵעַ לַהֲקָשׁוֹת וּלְפִרָק בַּפֶּלֶן, עַכ"ל.
יֵרָאִי הַשֵּׁשׁ הֵם עוֹסְקִים בַּחֲדָרָה וְלִמּוּדֵיהֶם כְּדִי לִקְיִים הַנְּעוּטָה, וְלֹא אֶחָד שֶׁנִּגְדָּסִים
קוֹשִׁיּוֹת וּמִירוּאִים, כְּדִי שֶׁהַעוֹלָם יִהְיֶה סְבִירִים שְׂוֹדֵעִים כֹּל הַתְּלִמּוּד, (סֵפֶר הַדִּינִים ס' חֲמֵל"ט).
הַדִּיּוֹן אִינוּ לְרִיף שִׂדְעַת כֹּל הַיּוֹת הַחֹסֶפֶס וְלִמְרִנֵי דִיקְלִי וְלִמְזִיקָה לָהּ, וְאִין לוֹ לִידַע
כ"א הַפֶּסֶקִים, וְרִאשׁוֹ בַּעֲיֵינוּ כִּמְהֵרָה חֲכָמִים מִפְּלִפְלִים וּמְרִיפִים בַּהֲיוֹת, דְּמַעֲיִלִי פִילִי בְּקוּפָא
דְּמַחְטָא, וְעַל כֵּן קוֹן וְקוֹן אֲמָרִים חֲלִים קוֹשִׁיּוֹת וּמִירוּאִים, וְלִפְסֵם חוֹרְפָא לֹא כִלְקָא לָהּ
שֶׁמַּחְטָא אֲלִיבָא דִּלְכַחְטָא, וְאִוְרִים אֶת הַנְּעוּטָה, וּמַחֲרִים אֶת הַחֹסֶד, (שׁו"ת הַרִיב"ש ס' רע"א).
עֵיקָר הַרְבֵּנוֹת אִינוּ חֲלוּי בְּמִי שֶׁלֹּמֵד הַפֶּלֶן וְהַחֲלוּקִים הַגְּדוּלִּים, רַק בְּמִי שֶׁלֹּמֵד
פֶּסֶק הַהֲלָכָה וְהַעֲמִידוֹ עַל הָאֵמֶת וְהַיּוֹשֵׁר, (מִוֵּה"ק שׁו"ת ק"ע).

כִּשְׂאֵנוּ מִפְּלִפְלִים וְלִמּוּדֵיהֶם חֲרִיפּוֹת, אִינוּ רִגִּילִים לְמִשְׁקָל וּלְמִיָּעָרִי בְּדִקְדּוּקִים וְחֲלוּקִים
דְּקִים, כְּנִעֲיִיל פִּילָא בְּקוּפָא דְּמַחְטָא, אֲבָל אִין לִפְסוֹק דִּין וְלַחֲחִיר הַחֹסֶד, אֲלֹא בְּרִאשׁוֹת
בְּרִוּוֹת נִלְבָּנוֹת וּמַחֲוֹרוֹת, (מַשְׁנֵטָה מִוֵּה"ק וְיִיל קס"ד).

רַבִּים מִן הַחֲכָמִים וְהַגְּדוּלִּים טוֹעִים בַּזֶּה, בַּחֲבֵרִים פֶּסֶקִים עַל פִּי כַח הַחֲרִיפּוֹת
וְהַפֶּלֶן, וְלֹא כֵן הוּא הַמּוֹדָה, שֶׁהַפֶּסֶקִים לְרִיכִים לִהְיוֹת נִעְשִׂים וּמַזְכִּירִים עַל קוֹי הַיּוֹשֵׁר
וְהַקָּשָׁה לְדַמּוּת מַלְחָא לְמַלְחָא בְּדַבְרִים יִשְׂרָאֵלִים וּפְשׁוּעִים, (שׁו"ת פְּלִי מִי"ה ב').

אוֹתָם הַנְּעִמִידִים עֵיקָר הַלִּימּוּד עַל פֶּלְפִּלִּים מַעֲשֵׂי חֲדוּדִים, הֵם מַגִּילִים פִּיִּים בַּחֲדָרָה
וּמִבְלִים זֶמֶן בְּשֶׁקֶר, וְיִוָּחַר טוֹב הֵיךְ לֵהֵם לְלִמּוּד נִגְרוֹת וְאֶחָת מִשְׁאֵר לִאֲמִנּוּת, אוֹ אִיזָה
שְׁחֹק יִדּוּעַ שֶׁבַח חֲדוּד וְחַחְבּוּלוֹת, (מִוֵּה"ק מַפְרָשׁ כַּס' דִּקְדִּי חִי"ס).

אַחֲרֵי שֶׁכָּתְבוּ גִּאֲוֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִטָּה הַפֶּלֶן וְהַחֲדוּד, מִה נִאֲמַר וּמִה נִדְבַר וְאֲחֵנוּ,
מִלְּחָמָה שְׂאִים יוֹדְעִים לֹא חִילָק וְלֹא בִּילָק, וְרוּאִים לִהְיוֹת נִרְאִים בַּחֲדוּדִים וּלְבִנּוּיִם,
וְכִשְׁהַחֲכָמִים מִנְּרִאִים לֵהֵם טַעֲמִיחוּתָם, יִלְמְדוּ לְשׁוֹנֵם לִאֲמֹר, גַּם אִנִּי יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים הֵם נִגְדִּי
הַנְּעוּטָה, אֲבָל שֶׁפִּחִים יוֹשֵׁק מִשִּׁיב דְּבָרִים נִכּוּחִים כֹּאֲלוֹ, בִּאֲשֶׁר שֶׁהֵם הַפֶּלֶן וּפִילָא וְרִאשׁוֹיִם
לְהַעֲלוֹת עַל שֶׁלֶחַן רִבְבָן, וּמִן הַרְאִי לְכָל אֲהַבֵּי חוֹרֶת אֶחָת לִפְקָח עַל זֶה, (זִכְרוֹן דְּבָרִים ד')

דַּע לָךְ חֲבִיבִי יִדְעָה בְּרִוּוֹת וְאֲמִנָּה, שֶׁאִין לָנוּ חוֹמֶרָה גְּדוּלָה יוֹהֵר מִפְּשָׁעוֹת הַהֲבֵנָה,
כִּי הוּא הַקְּדוּדָה אֲשֶׁר בְּחוּךְ הַעֲגוּל, וְכֵן זֶלְחָה לֹא יִרְאֶה כִּי הוּא פְּטוּל. הַקְּדוּדָה הַאֲמִנָּתִית
יֵשׁ בָּהּ מִקּוֹשֵׁי הַמִּלְּחָמָה עַד שֶׁמִּלְּחָמָה חֲמוּמָה מְכַל הַחֲרִיפּוֹת וְהַבְּקִיאוֹת, וְהִיא לְרִיכָה יִגִּיעַם
רַבָּה מִבְּלִי עֵרֶךְ, וְאִין דְּבַר חֲמוּד בַּעֲוֹלָם מִזֶּה הַדֶּרֶךְ. אֲךָ קָאֵת טַפְשֵׁי הַדּוֹר מִשְׁפִּילִים הַגְּבוּרָה
וּמִנְּבִיחִים הַשֶּׁפֶל, טוֹעִים הַטֶּפֶל עֵיקָר וְהַעֲיָקָר טַפֵּל. לֹא יִחַס לָב כ"א לְלִמּוּד הַבֵּא מִדְּרָךְ
רַחוּקָה, כֹּאֲלוֹ הַחֲדָרָה בְּסִינִי כִּי הִיא חֲקוּקָה. דִּקְדִּי אֶחָת וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הֵם עוֹנִים, וְכֵן

דעת ישראל הם בוגדים וכוזבים. ההדוד והפלפל להם כמות עינים ועורו, כי האמת לא חסבל קלוות היתרון והחסרון, (הקדמה בעל נר הקדש לפירושו על מדרש רנב).

טורעה רבם לחמני דורות המבלים ימיהם לריק ושנוחיהם לבהלה, לעיין בדברי הכנאי שקר וכזב, מה הכריחו לרש"י לפרש כך, או לומר פסוק הוא בישעיה, גם מההבדל שששים על האוספות, ומה גם לחמני אשכנז שששים חלוקים, הלא בפירוש אמרו בחלוקה או דייקניו טלי לא הוא חמין. עכ"ל הרב חייא הכהן די לארא, וכחציו כאן לומר דעת לחמירדים, שמוטב להם לאמר, שזה דרך המפרש, מלאכה הזמן למלא דברים שלא נחזון אליהם רש"י מעולם, וילא שזכו בהפסדו שאבד הזמן והאמת, (ס' חלוקה גדולי ישראל ונאומי אישאלים לד"ק. וכמה חמיתים הסגנו מקובלים להבין טורעה רש"י).

במורה"ר אנטוניון מקוסיליא מק"ק רויגו אור תורתו צדק בס' פליג מים, והרבה גאלי סדור יעידון ויגידון על חכמתו וחידותו, וילא ילא מתחת ידו דבר שאינו מחזק, תלמידו של סגן כמורה"ר שמואל יהודה קאליעליניגין, הוא סיס אומר, ששמש מרבו ז"ל ומרגל סיס זה בפומיה, כי רבים מן החכמים והגדולים טועים בזה, בהכרח פסקים על פי כח החריפות והפלפל. ולא כן היא המדה, כי הפסקים לריבים להיות נעשים על קו יוסר והקש, לדמות מלחא למלחא, בדרכים ישרים ופשוטים, ולא בדיוקים ופאליים בארמות עקלקלות עכ"ל. ודבריו דברי אלהים חיים, (שם לד"ק).

אע"פ שכלב רבים יש יחרון לדרך ההדוד והפלפל על דרך ההשגה הפשוטה, אך בלב החכם אין יחרון לזה על זה, שכבוד האמת עומד בעצמו, ואדרבה יש יחרון לדרך השגיה הז, מפני שאמתותו מוכחת עליו, מבלי שילטריך שיפאר אותה האדם בהריות ובהכבד הדודיו, אבל האיש העוסק בחורה לעשות ממנה קדוש ח"ו, ולסגדל בעיניו כנריות, שחר במקראות פזרונים לא לאלהים המה, דוחק סברות בשמועות התלמוד לא עלו מעולם על דעת בעלי השמועות, והאמת מרחוק עומדת, (חלוקה אדם להרש"י ז"ל מ"מ בוילא).

ויהיו טיטאטין ומרלי מקומות האלו לסמיך ולגרוף, למ"ש סגאון בעל חוות יאיר בחשונותיו קכ"ג, ועוד דברי כמה גאונים, שהוצאו בדברי הרב סמלין ר' שמשון בלאך בהערותיו לס' חלוקה רש"י שהעתיק. ולמ"ש הרב הגדול ר' מחתי' שטרנשון יאריך ה' ימיו, בהערותיו לס' קריה נאמנה להחכם רש"י פין יחייבו ה'. ולמ"ש הרב המזוין והחכם סדרשן המפואר ר"א יעליינעק יברכהו ה', בהקדמתו לס' הפלאה שבעריק ח"ב. ודברי כל סקראים חגר על החלוקים והפלפולים וההדודים כבר נכללו בדברי הש"ס, שאני קודם לשוקר הרים, שהסגיות והבקיאות עומות לפעמים הרי הרים, והיא בעצמה טונת מאמרים בירושלמי שהתחלנו בו, בסדרן קודם לפלפן.

כל מלחא דלא מחזורא מייתי לה מדוכחין סגיאין (ירושלמי ברכות ט"ז, ירושלמי עירובין פ"י) ופירש הרב בעל נ"י בר"פ החובל, דכל דבר שאנו יודעים שהוא אמת, אבל לא נחברר לו סמך מן הכתוב, סרשות ביד כל אחד לדונו ולהביאו נסמך בכל אופן אשר יאיר בעיניו, עכ"ל.

במיתתי ידי לברר בראיה ברורה שלא יעה האדם און למיען לו שלא יעסוק בחכמות סרמות כ"א בתלמוד בלבד כל ימיו או בדרכים בלבד וכיוצא בזה, דע כי אין בפיהו נכונה, ושקר כל אמרי פיו, הלא תראה שכל מי שהוא מחזיק עצמו לבקי בתלמוד, עלתו תמיד לכל המחשבות עמו לאמר אל תלמוד למוד אחר כ"א תלמוד לבד, ואם הוא בקי באלהם ייעצו לעסוק בהגדה, וכן הבקי בדקדוק, וכן טלס. ובסיות העינין כן איך אפשר להאמין רק לאחר, ולחשוד את כל האחרים שהם משקרים. על כן העלה העולה והסובב בעיני

אלהים ואדם, לעסוק בכל חכמות החור, התלמוד דייס דקדוק מדרש ובגדות וחכמת האמת, כי כל אחד שהוא מועיד על למוד אחד שהוא טוב מדבר אמת, באותה בחינה שהלמוד ההוא הוא טוב, אבל משקר הוא כמה שהוא מנגה כל הלמודים האחרים ואלה הלמוד ההוא, ואזה קיים דברי כולם וחיות ורביה בחורה ובמלות, (מדרש חלפית עקף דין).

רואה אני בדור זה פרוץ מרובה על העומד בעיקר יסוד עמוד החורה שבעל פה, אשר כל בית ישראל נכון עליו, ויש איזה חזוף יולא מן הכלל ופוער פיו לכלי חק כנגד עמוד ויסוד זה, ואומר שאינה אלא דמיון ורעות רוח מחכמי הזמן, שמוכיפים וגורעים בחורה, נגד ראון האלהים אשר כתב בחורתו לא חוכיפו ולא חגדעו, וארי הם עוברים על זה, וכל כמו אלה הדברים משמיע הילך הרע ומוכזיר במחק לשונו לכל מי שלבו מוקפו, להרסר באמונת החכמים, עד שמגיע אותו להכחיש אלוה ממעל, לכן מוכרח אני במעשי זה כמה שנים, שבכל מקום אשר יזדמן לידי לדבר בו כדי לחזקו ולהשריכו בלב כל אחד מוישראל, אין אני נמנע מלעשות את שלי, והקב"ה יעשה את שלו, (משנת חכמים להרב החי"ה סי' הק"ט חק"א).

באחרית הימים שבאו עלינו כל דברי הברכה והקללה הזמנית גם הרוחנית, הדבר קשה מאד, לדבר בגלוי ובפומבי, בדברים המוגעים בעקרים או באחשבים למוגעים בהם, כי אינה אפשר היא החחבולה לדבר שפה אחת ודברים אחרים, נכנסים אל הלב ונקובלים אל הדעת ליסודי האיעלקי וליסודי המזרחי, באזני מתחכמי אשכנז ובאזני מתחכדי מלכות האפון, ועם רחוקם זה מזה במקום ובדעות, הקשר ביניהם לא מעט, יודעים זה את זה, ושואים זה את זה, וכל כת טוענת שאילו היו האחרות כמותה כבר הייתה לדקתנו קרובה לבוא וישועתנו להגלות. בקצור הדברים שהם כבשונו של עולם ופזולתם כאשר עיינו רואות היום, חזקה מאד לפני הטוב ולהפכו, ובעל כרחו נודה, שההעלם והגלוי בהם מסוכנים בשום, וללא בעמחי ברחמי שמים וידיעתי כי עדות ה' נאמנה, ויש כח הקיקון לסבול ולהחזיק החדש והישן, כי עתה חרתי לאחרי מפחד הגדול, פן אפסיד ואקלקל, תחת חשבי לחקן ולהחזיק. כוף דבר לנו היושבים באמלע ורואים האמור והנעשה לימין ולשמאל, ראוי לנו למר עת לעשות לה' הפרו תורתך, (הרב החכם ר"ן קראמאל).

לו עשו חז"ל מחברי התלמוד הקדמה קטנה לחבור התלמוד, כרה כל תלונת המוחלוננים עליו, אמנם לא היה מנהג זה נוהג בימיהם כלל. וגם רבינו הקדוש לא עשה שום הקדמה לחבור המשנה (יסוד החורה פס"ו להרב ר' מרדכי נומל).

אל תחשוב שאם תקרא דברי אלה שחיס או שלש פעמים שכבר באה עד תכונתם, אף שכפלתי הדברים הרבה פעמים לעומק המושג, כי אז באמת על שקר אחה בונה, כי אני אני הכותב בעלמי, ובכל עת אשר קראתי, התבררו לי ההשגות יותר ויותר, והאחדשו לי נמנו עניינים עלומים, והבהתי יותר מעשר פעמים טרם האלחתי לאורה, כי נושאו עמוק עמוק, (הרב הג"ל בספר הג"ל פ"ח, החכם הזה היה רופא מובהק בבית המלך מעגללוד, וידיד ורף להרמזמן ז"ל).

הא דאמרינן שאין תלמיד יכול לחלוק על רבו, מהו שיחלוק כשיש לו ראיה ברורה? השובה הראשונים היו חולקים על רבם, וכן בכל דור ודור יכול התלמיד לחלוק על רבו בראות ברורות דרך משל ומתן, לכתוב ספרות רבו וראיותיו, והרואה דבריהם יבחר, וכן עשו כל הראשונים, ועל הכל יהיו כל דבריו לשם שמים, (נרדכי יוסף להגאון היד"א חו"ד סי' רמ"ג).

המקובל לא היה מחובר בספר מקודם, לעיין המחפשט באומה, דברים שבע"פ אי אחת ראוי לאמרם בכתב, והיה זה חלית החכמה בדת, והברירה ממה שגל בו

באחרונה, ר"ל רוב הדעות והשתרגס, וספקות ופלות בלשון הנוחזר בספר, ושגגה מחכבר לו, ותחדש המחלוקת בין האנשים, ושונם חבורות, ויתחדש הבלבול בנעשים, אבל נמסר הדבר הזה טעו לב"ד הגדול, (הרמב"ם נמו"י חלק ראשון פרק ע"ב).

תנא מלחא דכתיבא בהדיא קחמי דחמי מדרשא לא קחמי, (ב"מ ז"ה ובכמה מקומות).
מעשה בדבר שהלדוקים מודים מחזירים לחובה, (פסהדרין ל"ג. דמלחא דכתיבא בהדיא הוה).
מעשה בדבר שהלדוקים מודים אינו נעשה זקן ממנא, (שם פ"ט. שטעמא ושגיטא לבד הוא).
הנהגה מן הפירות של ערלה אינו לוקה לפי שאין כללו שלו מחזור (מפורש), (ירושלמי ערלה).

ר"א משום ר"י, העושה אספליית משר הכסקל ומחמץ אינו לוקה שאין ל"ח שבו מחזור, (ירושלמי פסחים פ"ב כ"ב).

הא דאמרינן מוטב יהיו שוגגין ולא יהיו מזדינן ס"מ במידי דחתיא מדרשא, אבל במידי דכתיבי בלרייתא בהדיא מחיין כבו ולא אמרינן מוטב, (הרמב"ם בפ"ד דביאה בשם בעל העטור).

אין שם מה"ח אלא דבר שהוא מפורש בחורה, כגון שטעמא וכלאים ושבת ועריות, או דבר שאמרו חכמים שהוא מן החורה, והם כמו שלשה ארבעה דברים לבד, (אגרות הרמב"ם).

כל דבר שלמים אותו בהקש או באחת מי"ג מדות שהחורה נדרשת בהן, ואפילו דבר שהוא הל"מ, מד"ם קרינן ליה, (שם).

דרכו של הרמב"ם לומר מפי השמועה למדו כן כל כיכי דהילפותא אינה להדיא, (יד מלאכי בשם ס' מלכי נקדש).

גם בלוחן שהן מד"ח מדרגות מדרגות ים בחומרתן וקולתן, דמאי דכתיבא להדיא חמירא טפי ממאי דלחא מדרשא, (קידוש סופרים להרב ר' חנני' קאזיס).

לא עדיף כח הג"ש מכח הק"ו, שכל דבר הגלמוד באחת מן המדות אין עושין עליו כדעת הרמב"ם, שטלס נקראו דברי סופרים, ואין למנות אותן במנין המלות, ואין עושין ומזכירין עליהם, אלא כיכי דידעין איסורא בלאו הכי, ולא נתנו כ"א לאסור ולא לעשות ולהזכיר, (ש"ס חסונה מלאכה ס' קד"ו).

כל דבר המפורש בחורה להחר אין כח ביד חכמים לאסרו, (פ"ו בל"ח ס' חקפ"ח, וביד ס' קי"ו).

הג"ש היא הדרשה היותר גרועה משאר דרשות שאין בה אלא רמז מלה, ולהכי סולדו כמה אמוראי למימר אל תהי ג"ש קלה בעיניך, (משניות רבינו בגלגל ס' י"ט).

לפי שמוציא לפעמים איז ג"ש שהיא זרה בעיני כל רואיה, לפיכך באה אוסרתם אל תהי ג"ש קלה בעיניך, דאף בג"ש כאלו לא נהדרה אחריהם, (הגאון בעל נאר שבע בפירושו לכרימות).

יש כמה ג"ש בש"ס שלא נאמרו הל"מ, אלא שהן כעין ילמד סתום מן המפורש, (מס' קדושין דף כ').

רואה אני שקדמוניו ז"ל קבעו מסמרות בדבר זה לחלק בין המפורש לבד מדרבי חכמים, שכל שאינו נועט בדבר המפורש בחורה הרי הוא ככל הבא ממדרש חכמים, שכל מחלוקת לרוב, (ש"ס בשמים ראש חסונה ר"ב).

דברי הקדמה יוצאים מן הלב והמה נניחות, חלקים מחמאות רכים משמן והמה פתיחות.

המלאכה הרבה ורחבה ואנחנו נפדים על החומה רחוקים איש מאחיו.
(נחמה דייט)

אוי לנבר אשר אין שלום בעצמו; מפני חמאתו, מפני חליו, ומפני עניו. אוי לבית, כי ישא עול מריבת איש ואשתו, כלה וחמותה, שפחה וגברתה. אוי לעם, אשר מהרסיו ומחריביו ירבו כמו רבו; עם, מחוץ תשכלהו איבה, כבית כמסום מרנים. איש לאוהליך ישראל! ראה ויאחוך רעד, אחיך יצודוך חרם, ואויבך אנשי ביתך. ושם מחוץ למחנה, הוי שמה ושאי! גאים ער לי לב, מזרים פרש על כבודך, ושם תפארתך לארץ ימנרו; טעמיקים לחפור קברים לדהך והקותך, עד להתיאש מן התחיה ומן החקיקה. בני בלעם לא מתו, אפיוני'ם לך ברור ודור, גם מורים מורים היו לך למאורים מתעים, לעשות הורחך לאלף הורוה, ולכות ישראל לפוצץ לרסיסים. שנאת חנם לא מסקה ואינה פוסקה, פורצה ימין ושמאל ולא תשבע.

בימינו אלה ובארצנו פה, נחמלאה המאה והגורשה המרה, הלי תלים רבות צבורים ותלולים אלו על גב אלו, דבה דוחקת את חברתה, וזוכרתה מהכוצה מפניה, עד שכולן נעשות למלשינות אחת; והיא, שאומהנו אינה אומה, אמונתנו הכל הכלים, ותורתנו אכזריות ורשע כסל.

וכה היהדות וספרותה הקרושה, בעת ובעונה הזאת עומדת חגורת שק, ורגליה בבלולות כבשלשלאות, בין שתי מדורות גדולות ונוראות, להבת הפראות והקנאות מעבר מזה, ויקור המשטמה לכל קרש מעבר מזה. אוהבי עטם בהולים ורחופים מטראה עיניהם; אלו מהמרים להביא קש ותכן לכבות המדורה שמצד האחד, ואלו מרבים לשפוך שמן וזפת לכבות המדורה שמצד האחר. השטחים לאדנו עומרים וקוראים, ראו תורהם של אלו עולה בעשן וברוח, והיהדות נעשית פיח ואפר, רוח ולעפות בא בא, להגדיל המדורה, ולעשות כלה בשארית ישראל. והבנים בני אל חי, אמונת אמן כס, כי היהדות הוי, סכה אותה אצבע אלהים כרמה של סלמנדרא רוחנית, שלא תשלוט בה אש של הריוט.

האמה אמנם אמריה תאמר, כי הטבע והנש משותפים, ולכן עלינו לבקש שרירים יחידים, שיסכנו נפשותם לתוך הקערה בין המדורות האלו, להציל את היהדות העלובה והדרופה בחנם, להוציאה ולהביאה על זרועותיהם, לרפאה מהפצעים והמכות והביזות אשר הוכתה מידי צורריה הבוערים, ולהביאה במים וטהרה.

מהרבות אשר קיינו מגדולינו, לא זכינו גם למעט. שהצדקת איזה פרטים מענינים קלים ודלים, מה הם, וכמה שונים, העת להם עתה לדבר ממנהגים וסייגים מאוחרים, שאין לנו כוח במציאותם ולא הפסד בהעדרם, והם בעיני הנכון כאותו העשיר המבוהל, שבראותו אש מתלקחת בכל פנות ביתו, הניח כל כלי כספו וזהבו, והלך לקבץ שברי כלי חרם וצורות וקסמים שבחצרו, להצילם מפני הרליקה. רליקה גדולה

נראית בהיכל היהדות, נופי תורתנו נתונים למאכלת, והם מרצצים נלגלותיהם, להצדיק דברים של מה בכך, שאינם כראים להמפל בהם, ואינם אומרים ואינם חושבים יאבדו הם ואלף שמויות כיוצא בהם, ואחת מהכרגליות התלויות והקבועות בנלגל אמונתנו לא תאבד. כבר קרא הגבר, כבר עלה השחר, כבר הגצה החמה, ואתם ראשי ישראל ישנים בבתים אפלים מכוסים ראש וסגורי עינים. עורו עורו ישנים מתרדמתכם, איש לפי יכלו חוסו על השה הפורה ישראל, ועל דהם הקדושה, אשר היו ללעג ולשמצה בפי קמיהם.

זכות גדולה תהיה לנו, אם נעביר מעל היהדות, החלורה העבה שהרכיקו בה אחרים, אבל לא נתאמץ להכחיש מציאות פנימות שנפגמה סאליה ושצריכות תקון והסרה. רשעים הם המרשיעים את היהדות בכללה, ושומים הם המצריקים את כל פרמיה. ההצדקה יש לה נבולים ידועים, והעובר עליהם נותן קטורה באף שתאנו, עלינו לקרב את המקורב ולהרחיק את המרוחק, ומהנושאים שהרעת מתפצלת עליהם בשוה, לצד היסין כלצר השמאל נחלק את ירינו, בחורים שבין יהודים לארסאים, אין לנו לברוק רק עד מקום שיר החקירה והבקרה מגעת, והשאר עלינו לבמל כלב, כדי שלא יאמרו כשפים אנחנו עושים להם, במה שאנו מכניסים נוצה וסמרטוטים להבהילם ולהפחידם. עלינו להכחיש את השקר ולהיות על האמת, שהאומה ישראלית הוו שהם ואנחנו דנים עליה, מסכת התערבותם והתבוללותם בין אוטות נפרדות, ונרותם ונרודם בארצות שונות, ומסכת השתמשותם היתרה כמדה קשיות עורף, כנגד צוריהם האכזרים מצד אחר, ובמדת כניעה ושפלות רוח מצד אחר, נעשתה כלהם החרב המתהפכה, כוללת שני הפכים כאחד, מהבקשה למשכן ונותנת, מהבקשה לעגל ונותנת. רצוני שיש מקום בראשה להניח הגנידים בהנחה מקוימת. עוים שבאומות ישראל, ורכות לב ארנכת להם. אין אוהב עצמו כהיהודי, ואין מפקיר את עצמו כמוהו. אין סאמין בהשאת הנפש כהיהודי, ואין בוכה על מהו יותר מראי כמוהו. אין אהב שכל ולסור כהיהודי, ואין מרחיק השכלה ודעת כמוהו. אין גוי אחר בארץ כהיהודים, ואין שנאת חנם ופרוד הלבבות כמו אצלם. אין עלוב וסבלן כהיהודי, ואין מתנאה ומשתחרר כמוהו. אין סתורה בכוננה וברמעות בימים הנוראים כהיהודי, ואין קובע הימים האלה לרדיפת הכבוד וההדרה כמוהו. וכבר העיר קצת על מעין דבר זה הרב החכם ר"ר יעללינעק נר"ו בספרו בית ישראל. וכמה יקרה דרשתו היקרה שדרש על מ"ש חו"ל שממבע של אע"ה היתה זקן וזקנה מצד זה, ובחור ובתולה מצד זה. ורצונם להעיר כזה על התאחדות החרשות עם הישונה, סבלתי התייהרון לאלו על אלו. וכן אנו אומרים אתה בחרתנו, ואשר בחר בנו, בתפלה בקידוש ובברכת התורה, משתבחים ומתפארים תמיד היותנו הגוי הנבחר והמסולה בעולם, והגויים אומרים עלינו, שאנחנו הגוי היותר כזוי ומאוס, היותר משחחים ונהעכים. וז"ל החכם בעל השחר שנה שמינית חוביה ששית: לא הפכפך הוא עם ישראל, כ"א עם כחיד ההפכים, עם המקרב העבר והעתיד, קרם וים, הגותן יד לקדמונים, ולאחרונים יעשה הווה, העם אשר כברית התיכון הוא בין העולם הקדמון ובין העולם החי, ועל כן כל בו. הוא מלא מקדס, ובילדי יום יום ישפיק כהעמים הצעירים, עכ"ל.

כן העם הזה וכן ספרותו, שבה נ"כ אספת דעות בודעות שונות, וקבוצה מדרשים חלוקים זה מזה מן הקצה אל הקצה, וע"כ אין להפלא שביד שומנינו לבוא עלינו ועל ספרותנו בעקפין מצדי צדדים ולהביאנו בין המצרים, עד שיוכלו לרדפנו ולהשיגנו בנקל. עינינו ראו בימינו מומר אחר הצר לישראל ונעשה ראש, והלכו בדרכיו כמה מהמתנצרים לשפול עלינו הרבה דבות ברדיות וכזובות, והוזכר המומר הראשון לשבח, אמרו עליו

שהתנצרותו גרמה לו לנלות האמת ערומה ולהציגה לעיני כל כמות שהוא. מומר אחר לזה הרבה ולא שלם, וגרם לכמה עשירים שיעשו כמו שעשה הוא, והוזכר המומר השני לגנאי, אמרו עליו כיון שחטא ישראל הוא, והורתו ולידתו עמדו לו ברשתו מתחלתו ועד סופו.

ימים רבים עברו עלינו, ימי חשך ושנות אפלה, ללא אמת וללא רחמים, ימי נהינת לחי לכל מורט ומכה, ימי פשיטת צואר לכל חונק ומוכח. הרבה שמטין והרבה יוכלות נדונו ישראל בהסתרת פנים, צור ישראל וקדושו היה כמתנמנם, כישן וכנרדם כביכול, עד שנחטלאה סאת הפורעניות וכשל כח הסבל, אז כמו נדרה שנת מלכו של עולם, וייקץ כגבור רב להושיע, לפקוד עניי עמו ולחלצם מן המצר. פקח ה' את עיני מלכי העמים, עיני הרבה מחכמיהם וסופריהם, לראות אור בהיר, ולהכיר כי גם ישראל ברואים בצלם אלהים הם, כי גם להם עינים לראות ולב לדעת דברים לאשורם, גם להם אמונת אומן ותורת אמת וחסד להרחיק אותם מכל דבר בליעל ונבלה, גם להם כשרונות יקרים לכל מלאכת מחשבת וחרשת מעשה, וההחילו לקרב אותם בקרבת אחים ולהעניקם בכרכת שווי הזכויות, אם מעט ואם הרבה. ואחרי שחק מחקי המכע היא שלב האדם לאדם כראי לטוש וכצל מצל הוא, על כן כפי ערך שווי הזכויות שהנחילוננו מלכי חסד, וכפי ערך האהבה והאחווה שזכו אוהנו אחינו הנוצרים בהן, קרמנו גם אנו פני אחינו החדשים, וקשרנו נפשותינו בנפשות מלכינו ושרינו, כנפשות הכנים הקשורות כנפשות אבותיהם, ועוד הוספנו לשלם מחיר כל החסד כנשך ובמרבית; יודעת נפשנו מאד ערך הנהון והמקבל. נר ותושב נפנשו, נודר ואורח נשתוו, מהרו הרבה מאחב"י לחקות מעשי אחינו הנוצרים המתוקנים, ברעות כטודות ובר"א. גם פה כארצנו ראינו שמיא שזכה אותנו מלכנו האדיר וצ"ל בהסרת כמה חוקים מנכילים, ובהענקת כמה זכויות חיוניות, השלכנו מעלינו כמה מדרכינו המקולקלים שהשתקענו בהם, והתקוה היתה הולכת ומתרחבת בלבות כל נבוני עמנו, כי לא יארכו הימים ונוכה לכל הישועות והנחמות המקוות, ולא נבוש ולא נכשל עוד בדרכי החיים, ונשמור חקי המדינה בלבב שלם, כי לא יעיקו עלינו עוד. אך אשר עם הזמן לא כן הוא, כי התח שהיה כחוכת הסופרים והמטיל מע' לקרב הלבבות ולאחד הנפשות, לנמוע אהבה וליסוד שלום אמת, ראינו לראבון לבנו ההפך מקצה אל הקצה, עד שלא היו ימים רעים לישראל מסופרים מלישינים ודלמורים כימינו אלה; מראים לעיני רבים כהמים שנתכבסו כבר, מחדשים עלינו עלילות שנתבטלו, מטילים אשמות יחידים על הכלל כולו, מגדילים שגיאות קלות עד למעלה ראש, עד שלא בושו כמה וכמה מהם להשמיע ברבים שעלילת הדם שכבר נגזרה עליה מהיקה ובטול, ממש יש בה, ומאמתים אותה במופתים. הרעד קמתי בידי, וכל עצמותי האחו פלצות, בראותי שפלות מצבנו עתה, בפיות הסופרים והספרים. אוי ואכזי לנו, כי פושעי ישראל מצדם, ורשעי אוה"ע מצדם, לא יחדלו מכתוב עלינו ועל תושבע"פ מרורות, ועוד יצר ויטר לנו ביוהר, כי כנגד קמינו הרבים לא נמצאו כ"א יחירי יחידים, אשר ינעו הדברים המרים אל לבם. ולא עוד אלא שגם הרבה מאחינו מקבלים שהיקת סופרינו להודאה; שדורנו זה, דור הרבית והפראא־עראנס הוא, דור הלוקסוס והחנופה, דור מתעשרים ומתחכמים, דור סבבר ההשכלה לפנים, ושונא את כל יקרה וכבודה פנימה, דור העומד בין ההשכלה והבערות, ולומד מן המקולקלים שבשתייהן, דור שלכו כקרח הנורא לכל מה שיוצא מגבול ביסו", ועינים לו לראות רק לצדדים ולא לפנים ולא לאחור, ועל מי החוכה מוטלת להתעסק בכמו אלה הענינים, להקן מעט את אשר קלקל הזמן, אם לא על איזה שרידי הדור הישן, המתעתדים היום או מחר לעזוב את העולם השקר הזה, האנשים שראו בעיניהם אמונת ישראל בקיומה, בלבות המאמינים הישנים, ובלבות חובשי

בית המדרש ועיר שם וועיר שם, גם עתה; ובחורבנה, בלכות רבבות חובשי ההשכלה המזויפת ויושבי קרנות, הם החרשים לגמרי, שאומרים הישן בכל יראה וכל ימצא; שראו את ערך התלמוד בלכות מעריציו ומקרישיו, ואת חלולו ופגולו בלכות עווביו ומגדיו. אנשים שיודעים לפשר ולהיך בין בעלי הקצוות הללו בדברי אמת וצדק, במענות של מעט ודעה. כמו שעשה הרב היקר מכל יקר רנ"ק זצ"ל, וכמו שעשה הרב התורני המצויין והמבקר החרוץ ראה"ו יאריך ה' ימיו, וכמו שעשה הרבה כזה גם הרב החכם ריב"ל ז"ל. שלשת האנשים היקרים האלה הרימו קרן התלמוד בעיני החכמים בעיניהם; ידעו האנשים הנכבדים האלה מעונה המכחישים, ותואנות המעלילים, ובקשו בחורים ובסדקים תשובות נוצחות, לקוחות מהומנים ומוסדות על הדעת. קנא קנאתי בהם גם אני, כי גם אני עומד על סוף ימי חיי, ובעוד ימים לא כבירים, נכון אנכי לקדם פני מותי במנוחה. לא הייתי מעודי איש מבעלי כת מיוחדת, לא התנפתי ולא הצדקתי את הרעות אשר ירשתי מאבותי, ואת אשר הנחילוני מורי ומלמדי, מפי מופרים וספרים; נחלה וירושה כזאת יאתה רק להחמון, אשר אין לו פלס ומאונים לשקול כל דבר. וכל דעה מקובלת, בהם. גם אנכי התבוננתי ועיינתי הרבה מאד, בספרי הקראים, בספרי המומרים, בספרי המבקרים את עמנו ואת מנהגיהם על פי התלמוד, גם לא נסנעתי מלקרוא ולחזור ולקרוא את התשובות שהשיבו החסימים שבעמנו, ישלם ה' פעלם; אבל אף שכוונתם רצויה, פעולתם מקולקלת, כי נתנו קטורה בלכות המוענים עלינו, באמרם ראו מה שאנו שואלים, והתבוננו נא מה שהם משיבים. וכל זה לפי שתמימים הם, לא העמיקו להבין מה שהם נשאלים, ודמו שהם ידחו אותם בקש, ולקחו להם לתשובותיהם הקדמות הפורחות באויר וההלליות בשערה, ויצא להם מה שיצא. אנכי דרכים עקומים ועקושים שנאתי מנעורי, ולכן הרחקתי אותם. אנכי סמכתי מודה על האמת, במקום שיש רגלים לה. דרכי הוא לחשב דרכי שבעים ושבע פעמים, לבלי היות כסדרה בדרך מדרך הנכונה. לא הפלנתי בהצדקת התלמוד ובהצדקת האומה יותר מדי, שכל המרבה בשבח מביא לידי גנות; ואף כי בימים האלה ובזמן הזה, שהלואי יאמנו ויקבלו דבר אמת. דברי הנביא יצלצלו באוני, והאמת והשלום אהבו. ולכן אכתוב בספר הקוראים, היודעים ומבינים מה שהם קוראים, שיקבלו דברי אלה לדברי אמת ושלום, וימצאו בהם את המכון, ר"ל תשובות חשובות והגונות, לראשי השאלות שאנו נשאלים תמיד מאתם ומעצמנו לפעמים. הם האנשים אשר כפי דברי הרב שד"ל ז"ל, אינם לא הורגים ולא מתפלספים, אבל רודפי אמת ומקבלים אותה ממי שאומרה, אפילו יהיה הפחות שבפחותים, ולא יקבלו הכוב אפילו יהי האומרה הגדולי שבגדולים; הנה המעשים השרידים אשר להתרוסס על כל הכתות יש לאל ידם, המקבלים המוב גם משונאי ושונאי נפשם, והרע לא יקבלו גם מטאהביהם. אנשים כאלה, אף כי מעטים מאד, בכל זאת נמצאים המה פה ושם, ולמענם אני כותב, והיה אם הם ימצאו בספרי, דברים טובים, דברים אמתים, והיה זה שכרי.

ז"ל הרה"ג ש"ר ז"ל במכתבו במ"ע ישורון (היו"ל ע"י החכם קאבאק נר"ו) שנת תרכ"ח. מקרוב הוציא לאור או לחשך איש אחד חכם בעיניו הנודע בשמו ישר (בלשון מני נהור), ספר בחינת הקבלה, תסמך שערך בשורו של כל איש קוראם בהמים ובאמה; כי זה האיש מביא ראיות, כי התנאים בעצמם לא ידעו עוד דבר מתושבע"פ, וכוה וכוה תאכל חרבו המרצחה, והאיש הזה עד כה לא נתראה לדוע ופתאום נהפך לאיש אתר והיה בעוכרינו עכ"ל.

החלוצים לא נזרו כי אם על הזכורים למוכ במשנה ובתלמוד, והרא"ג בקש לעקור גם את התורה הבתוכה, והרבה סמצוותיה ואזהרותיה השליך לעת אחרת מאוחרת,

מרווח של בחיר הנביאים כאלף שנים ויותר, הרכה הרא'ג שניאות וזרונות רבות מאר. עשה אחיות עינים בתרומים משובשים, חוה מהתלות במקראות; ואני נכון להראות כל זה גלוי לרבים בזמן קרוב אם יוכני ויחיני ה' (הג'ל) נמנעו היקר להמשיל כמזל ספר בנין הנפש יע'ש). לא אומר ח'ז על המחברים החדשים כי מקוצר שכלם, את האמת לא שמרו חלילה, נהפוך הוא ידעתי כי לכם רחב מאד וכינת קצתם נברה על בינה כמה גדולים אשר לפניהם, ידעתי גם ידעתי כי קסנם עבה ממחני. אולם זאת אומר, כי עומק שכלם התעם מני דרך, יען כי רצו להוסיף על אשר לפניהם, וכאשר מצאו כי כל הפלפולים האמתיים או הנוטים לאמת, כבר נאמרו ונשנו בספרים הרבה, הוכרחו ללכת בארחות רחוקות ונפלאות, לא עבר בהן עוד איש, ושמו בדחול מחשבות לא חשבו ולא העלו על לבם, ויחוו משאות שוא ומדחזים, (נחלת יהודה נד ס' לבנו ה'ג'). לא נכנסתי לבקר אחר ספר אורישריפ'ם להרא'ג, אף שיש לי לזון עמו, ומפי השמועה הגור לי שיצאו עליו עוררים, וגם הח'ר יה'ש איש בריתו מוקירו באמת ובהמים לא יכול להתאפק מלכתוב עליו, שאינו מסכים עמו בראשי הענינים החדשים שחדש בספרו. אך כל המגים לבו לשפוך כוז על הספר כלו הוא מן העורים אשר הכו בסגורי דעות קדומות (דרכה של מורה להכח של'ש ז'ל).

אוי להם לאותם אשר עלו בחלקם לחיות ברור היותם הוה, אשר הבנים מרחיקים עצמם מעל שלחן אביהם, דרכם והנהגותיהם של האבות הם לישחק ולקלם בפי נערים חעלולים יוצאי חלציהם, ומצד זה לכד, למען לא ישבת שלום המשפחות, היה להם להחדשים להוהר בנפשם שלא להרום כל הענינים הישנים שנשרשו מאז כלבכם, גם עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי, גם הוא חס על כבוד אביו בחייו, שלא להפריע מנוחת לבו בימי הוקנה, ואילו בזמנינו הבנים מתעבים מעשי אבותיהם בחייהם, וכפעם בפעם הם מתנכרים להם במעשיהם ביותר, ועיני האבות רואות ובוכות ואין איש שם על לב, (הנאק ר' זני חיוס ז'ל בספר מנהח קנאות). פניתי אני להשכיל אחרי דרכיהם של חכמי מדינתנו, והסבה אשר תניע אותם לשום יד לפה, ולחשות בעת הזאת. אשר החובה להודיע ולהשמיע ברבים מחשבות לבם של החדשים המהרסים, והתכוונתי כי סבות שונות להם, קצתם אינם יודעים מאומה ממה שנעשה, ונעלמה מהם ההנהגות החדשים מכל וכל, וחושבים שהכל מתנהג היום כמו לפנים ובימים קדמונים; והנה עם רבנים כאלה אין לי עסק, ויודע אני בודאי שאינם יוצאים ידי חובתם המוטלת עליהם, לפי מעמדם בעדה, ולרבנים כאלה לא אסיף מלתי פה, אחרי כי מראשית כזאת ידעתי, כי יתמהו על החפץ אשר הבאתי בירי, לאמר ראו הביא לנו זה האיש ענינים אין חפץ בס, לרג הרכה ויגיעת כשר, שהם אבוד זמן לכד לפי דעתם, ותהיה להם חוות הכל כספר התתום, אשר לא ידעו קרוא אותו, ומפני זה יתנו עלי בקולם. נמצאו בין חכמי מדינתנו רבנים חכמים ונבונים, יודעים מכל הנעשה, ובמסתרים חכמה נפשם על פרור הלבבות והרעות אשר נתהוה בזמננו, ומשכילים לדעת אחרית דבר מראשיהו, כי אם יונחו הדברים על מעמדם, ולא יעמדו לשמן נגרם, אוי הפרצה והמכשלה קרובה לבוא, כי ההמון נוה להתפתות לילך אחרי מראה עינים, ובאחרית הימים מי יוכל לעמוד נגד חרונות הסוערות עלינו ממזרח וממערב, ובוקנינו וראשי עדתנו יהיה הנגע, ואולי יהיה ח'ז מעונות לא יוכל לתקן, ובכל זאת, עם כל ידיעתם כל אלה, הם טומנים יד בצלחת ועומדים מרחוק, משלשה מעמים: קצתם יראים מהציע דעות המחדשים והמהרסים לפני ההמון, כאשר הם יודעים ומכירים, כי אז אמנם בתחלת ההשקפה יצעקו העם מרה על כל דבר זר וענין חדש, שבעיניהם כל המהדר אחר איזה מנהג, כאילו טהרהר אתר השכינה, אולם

במשך הימים הם עלולים לקבל מוטאה יותר מבעלי מרע, והענין אשר הם שומעים ורואים אותו המיד, מתרגלים בו ונעשה אצלם כחיתר, ולבסוף עושים גם הם כמעשי מי שהמרה עליהם, ולכן אין מהם טובה מן ההמרה, כי היציאה לקרב נגדם היא סכנה קרובה, ונסבה על ידי זה להפיל עם רב מאותן הבשרים שנרגו עצמם עד כה כשורה, ולא עלה על לבם מעולם ספק בעניני הדת. וקצתם יאמרו אין אנו מלוסרי מלחמה, לדבר עם אויבים האלה בשער, ואולי לא נשיב להם כאולחם, ויאמרו נצחונכם, ויצמח מזה נוקדנול לכלל האומה. ואיזה גדולי הדור המקוששים בכל מעלה ומרה נכונה, ואתם העו והמשרה, להראות להסדרים, כי לא האמת הוא מגמת חפצם, ובכ"ז הם נמנעים מללחום מלחמת מצוה עמהם, מאשר ידמו, כי המלחמה עם אנשים נבערים מרעת לכלמה תחשב, ומה יתן ומה יוסיף אם ננצח אותם במלחמה, הלא הדיומים נצחנו, זאין מן הנאות לוקים ונכונים להוציא זמנם לבטלה בענינים של מה בכך. אך לדעתה כל שלשה פנים הללו, לא זכון דרכם בעיני אלהים ואדם. אם מאימת הפרסום, הגה החרשים עושים מצדם כללית, שבידם לעשות, לפרסם דעותיהם ברכים; כי אם אמנם תורה ויראה אין בהם, אכן חכמת הרבדור יש בהם, והמה מלוסדים לדבר צחות, ולהכניס דבריהם באוני העם, וכבר נודע בין החיים משרה כגמיהם. ומה שיפתרו כי אינם מהמכנים לנצח במלאכת הנוכח, גם זה הבל, כי אחרי אשר תורת ה' על לבם חקיקה, וחכמי הדור המה, ישנום הם אה מהניהם, ויחרצו משפסם על פי דיני התורה, וה' יעזר להם להצמיח תהלה לכני דורם, כי רוח ה' שורה על פעולת הצדיקים אם כוונתם לשם שמים. ואותן החושבים הוכחות וההתקוממות נגד אלו המתחרשים לקלון ולחרפה, הגה הם מראים לעיני כל כי כבוד עצמם חביב עליהם יותר מכבוד שמים, ולמה לא יהיו דרכי קרמונינו להם לעינים, שלא נסנו ככל עת לצאת חלוצים נגד המינים, וכל אלו הקרמונים היו גדולי דורם, ואולי עוד יותר מגדולי זמננו, ובכל זה במלו כבוד עצמם מפני כבוד שמים, ולא נכה לבם ולא רבו עיניהם, ולא כבשו פניהם בקרקע, והצליחו וזכו את הרבים. ועי' תהליכות רבני זמננו מצאו בעלי ריבנו מקום להלות בו תלונותיהם, כאמרם הנה בני ישראל האמונים על ברכי ההלמוד, נפוצים כצאן בלא רועה, ולא ארונים לאלה, להבין צורך העת ורוח הזמן השורר היום על כל בני חלד בכלל ועל בני ישראל בפרט, רוח אשר יבקש ויכריח את הרבנים לבקש תחבולות לפקח על טובת עם, לא להט עיניהם ולבם רק אל הכבוד המדוכה, וממרום ידברו כבני אלהים, ויקטן בעינים לרדת מרום מצבם להשגיח על קבלות ישראל, להבין בהי ספר לחנך הילדים, ללמדם עקרי הדת לכל הפחות, ואינם עומדים על הבישור לדרוש בטובה כלל ישראל, במה שיש לו התיחסות להממשלה והרשות, ולדעתה יוצאים הם ידי חובתם במה שהם מתרפים ומקללים בעריהם במהר מעשי המתחרשים; ואינם יודעים שהחרשים עושים את שלהם, והשעה משחקת להם, לפי שהם יודעים להלך נגד רוח הזמן בפנים שוחקות ומסבירות, והרבנים הישנים שותקים ומתרישים, ובאחרית הימים מה יעשו, על מי ינסו לעזרה ועל מי יעזבו כבודם. ומאשר ידעתי ברור, כי הקולר הלוי רק בצואר רבני הזמן, ובהתכוני כי אין תולה מהם על שבר בת עמי, אמרתי יהי מה ואדברה, ואהיה חבר לפועלי צדק, (כמאן כנ"ל).

וה' הגאון החכם מוהר"ל מרגליות נ"ע, בספרו מל אורות, מי שמונע התוכחה מהאנשים השולחים לשונם ופיהם לדבר תועה על התורה ועל העבודה, בעבור יראתו שלא הניערהו עי"ז פחיתת הכבוד, אות נאמן הוא שהוא עדיין מבחוץ, שאל"כ לא היה יכול לסבול, לשמוע בקול איש יפיח כזבים לדרוס פנת הדת, וכל המתעצל מללחום עמהם במענות יראיות נכוחות, ידומה כאילו הוא מסכים עמהם עכ"ל. וז"ל הרב המאמין

שד"ל ז"ל בסוף ספרו הויכוח, עתה בימינו אשר כל העינים פקוחות, וכל הלבבות חוקרים, ומספר קטני אמנה הולך ומהרבה, ראוי לכל הופשי התורה אוהביה וטחזיקה, לצרף ולזקק אותה מן הסינים אשר נהערכו בה במשך הדורות; כי ההמון הכלתי בקי, כשימצא בה דבר ערוה, ישוב מאחריה ויטאם בה, והוא לא ידע להבחין בין טוב לרע בין אמת ושקר, וישפוט מן הפרט על הכלל, ויחליט כי התורה כולה דברי שקר ח"ו, מפני קצת דברי שקר, אשר שמע מרבותיו עכ"ל. וז"ל הרב הפראפסאר ר' שאול יצחק קאטפף במחברתו ממתיק סוד, נפלו הימים הראשונים אשר איש אחד גזר ואמר וכל העם יטיעו וייראו, הסרבנים נראו בארץ, עת הויכוח הגיע, וקול הספק נשמע בארצנו. גם נא אחי! ואמור לגער מנערי בית הספר דבר מדברי האמונה, ותראה אם לא על פינך ישאלך לאמר, מה העדות כי כן דברת? ומה הוא באמת האות והטופת אשר תתן לו? לעת כזאת לא יספיק לחזק אמונתנו הרמה, אם נמסור לבנינו רק את הנסתר לנו כספרי ספרותנו אשר הם לנו למורשה, לא יספיק כעת לדעת רק תכנם וענינם, כ"א גם מהותם גם איכותם; וע"כ עלינו להחזיק טובה לכל איש אשר ערב את לבו לגשת אל הקדש, אשר טרח ויגע למצוא דרך סלולה להבנת דברי קדמוניו, וישלח להזות כנגדו ככפויי טובה; ואף אם לפעמים ישנה כדואה, הלא זה חלק אנוש וגורלו בארץ, וישנאות מי יבין, אבל האל הרחמן דורש לבבות; ואם נכאיש ריחו ונוריד לארץ כבודו, מה יאמרו ההדיוטות, יתכרכו בלבבם לאמר, שלום יהיה לנו, כי במשא ומתן נלך, ובכף וזהב נרבה לנו; וגם את בניהם ילמדון לאמר, שמע בני מוסר אביך, פת במלח האבל, ומים במשורה תשתה, ורק בתורה לא תהיה עמל, ואז אשריך וטוב לך, כי ראה בני, זו הורה וזו שברה עכ"ל. וז"ל המשורר החכם ר"ם הלוי לעטערים במחברתו במכתבי בני קדם, לא עת היום לעצום עין, לכלתי ראות המכשלה, ולקראו שלום שלום ואין שלום, להסתר במסכה כזב, לאמר חזקה אמונת ישראל, והיא מפורצת, עלינו להעיר לכב ישראל לתקן כל מעוות, ולהשלים כל חסרון, להישיר האמונות והמנהגים לבני ישראל, ולטהר לב המימי דרך טכל סעפים והכלי שוא, אשר התאככו והתלכדו עם מנהגי ישראל מדור דור; על כל אלה יאמרו המושלים, מי זה האיש אשר לו חרב ולא ילחם, אשר לו לשון ולא ידבר, אשר עם סופר כידו ולא יכתוב, נבל הוא ונבלה עמו, עכ"ל. וז"ל החכם החרוץ ר"ם פינס במ"ע לבנון שנה תשיעית, אחת אומר לכם סופרי ישראל, כל מי בכס הטובל עמו להתנגד או להמיל ספק, בתועלת מחשבה או עצה טובה, אשר נראה סמני התעוררות בישראל, להביאם לידי תושיה, הרי הוא כאילו טובל עמו בדם, ולא בדם יחיד אך בדם אומה שלמה, אשר לא יניחנה לקום לתחיה, והיא הובעת עלבונה סמנו. ישוב הרעת! ישוב הרעת! מה טובה את בעהך, אך גם חללים רבים הפלת; בהתבוננותך הקרה קבית כמה רגשות אש חיות וממללות, שעתידו להאיר לעולם ולמלאו; ישנם דברים שאינם נעשים אלא בבהלה, יען נשגבו מכח אנוש ימות, ואך נכורה פתאומית מנצחם, עכ"ל.

ז"ל החכם היקר הג"ל במ"ע הג"ל שנה י"ג, לפי הנודע הרת הקאטולית נולדה על ברכי. דה האיסיים, שקבלוה מחכמי הורו ומצרים, הם הם שאמרו אין עולם אלא אחר, ולא שכחשו בעולם הרוחני, אלא אדרבה במלו את העולם החמרי ולא חיבבוהו לעולם כלל. העולם הזה לדעתם איננו אלא עמק הבכא ומעין היגון לבני אדם, אשר שולחו פה לצרף נפשותיהם בכור העוני והסנוף, אבל העולם האחר הוא העולם האמתי, מקום יציאן בו אכילה ושתיה קנאה ותהרות. משרש הרעת הכוזבת הזאת, הסתעפו עוד דעות כוזבות אחרות, אשר נראתה פעולתן על החיים לרעה. הם אמרו שני דברים: (א) מאחר

שאין עולם אלא עולם המחשבה, והמעשה במל כנגדה, איך לא די שהאדם יכול לפטור את עצמו מירי מעשה, במקום שירמז לבוא למטרת המחשבה בלעדה, אלא גם הרשות בידו, לעשות הפך התורה והמצוה, אם על ידי כך תקל לו השגת תכליתו, כי ההכלית מקדשת האמצעים. ב) מאחר שמעשי האדם בעוה"ז אינם אלא אמצעים, להקל מעט צער החיים, איך כל מי שיש בידו לסבול צער יתר על חבריו, ולהסתפק בלחם יבש לאבילה, ובשק ללבישה, ובמערה לדירה, ועוסק בהתלהבות ודבקות, הרי זה משובח.

בהלמוד האחרון הזה החזיקו כל הכחות הנקובות (כוסה ל"ג): בשם פרושים, וכ"כ השתדלו להפיצו בין העם ע"י דרשותיהם ומעשיהם, עד שעלתה בידם להרימנו למעלה דעה כללית, שאין להרהר אחריה; ומה הן תולדותיו, ולולל כבוד האדם ויקרת החיים, שפלות המעשה, והעמל והעבודה נחשבו לגנות אשר רק ההברח יקום; ולעומת זה רמת מעלת הנוירות העוסקת בעבודת הנפשות, והחקרבותה אל האלהים במחשבותיה המהלהבות, מעשה העולם כמעשי הבורסקי, ומעשי הנוירים כמעשה הבשם. הרעה הזו לברה דיה לעמדם רגש החיים, ולהרפות האהבה והחריצות למלאכה, ואף כי אתרי אשר התפשטה והשתרעה בין ההמון אשר לא הבינו כראוי, ובכל זאת החזיקו בה באמונה ובתם לבב לאסון הציוויליזאציה, לא היה די להם להאציל מן העם יחיד סגולה ובחיר ה' להקדישם לעבודה זו, כי בסבלותם חשבו, כי אין תעודה אחרת לכל בני האדם החת השמש כ"א לעסוק כל היום בתפלה ובהתנונים ובתהלות ובהשכחות, ובראותם איש עוסק בישובו של עולם, לא נחשב בעיניהם לכלום, החת אשר נתנו כבוד אלהים לכל רועה רוח ורודף בטלה, אשר נמנה על דגל הנוירים, אף אם הנור לבשה, וכל תאוה לא ורה לרוחו. סגולה נפלאה היא, שאנו רואים בהמון בני אדם, כי אין לאל ידם להביר את הרע בהחלם (*). כאשר הוא רע, כ"א ביחוסו אל הטוב כאשר הוא גרוע מסנו. ד"מ אב שרואה את בנו ישן שינה קבע בצהרים, ובקומו משנתו יגהק ויפהק, יחבק ידים וישתה חמים, ירבה להג ברברים שאין בהם תורה וחכמה, לא יכה בו אביו ולא יגער בו, וכ"ש אם אותו יום יום שבה הוא, אולם אם ינסה הכן ההוא לקחת ספר אחר מספרי חכמי האומות למקרא, מיד יתמלא האב עליו עברה ויגער בו על בלוהו יום הקודש בלמוד של חול או בחכמה חיצונית; וכן ראיתי בחורים רבים ההולכים במל כל היום, ומקטרתם בידם או בפיהם, ובכל זה הם משהבחים בעיר כי ישמרו מוזהות פתחי בית

(*) למלת מוהלל או נהלהם שרע מחולל בו פה, ישנם שני מובנים: המובן הראשון כשהוא נאמר בגודל או ביהם, כשראנו לשלול מהרע ההוא, כל רע שהוא למסס ממנו, וכואו כאלו אמרנו רע גמור ומוהלל, שאין עוד רע, רע ממנו. והשני כשהוא נאמר בגודל על איזה נד קוב, ור"ל שבאנו מחלל נקודת הרע, וכבר כלו כל מדרגות הסוב. והנה בלי שום ספק שאין כוונת הכופר בבורח רע מוהלל הראשונה שהזכרנו, שחלילה לו לסמור נזרה מקוימת מכל ההכמים, שאין בעולם לא רע ולא טוב מוחללים, והנעלה כזו שהוא נה, איך ספק שאם היה כריק והנכונ כהוא בשעה שהוא הולך בל, עומד ומלסס את הכריות, היה כלססום של רעה יותר גדולה מנעלמו, (וכן היה קריאת הכרים חילונים שהאב מקפיד עליה, ומתחייב בהפלה יותר ממנה, לפי שהוא בעיניו כלססום שמזקק לגש ומפסדת האמונה), אלא שכלי ספק בשמשה נה בחובן השני שהזכרנו, אבל גם הוא לא נאמר בדיוק ובנאמנות, ויותר היה נופל על זה, לשון בלתי טוב בנהלם, שהרי השתיקה והכפלה, והמלכ שאין האדם מרגיש בו לא שום כלב ולא שום האלה, כוא כמו אזהה הנקודה שגין נקודת הכתימה לבין נקודת הקפילא הקריית, שאין לקרוא אותה לא בשם קור ולא בשם חס.

המדרש. הלא הכל יודעים שעסק טוב או מועיל כל שהוא, טוב מבטלה כל עיקר, ולמה זה יגונה המתעסק וישובח הבטל? אין זה כי אם באשר יחסר להמון קנה המדה לשער בו עצם הרעה, כל עוד שאין בידם להשוותה אל הטוב ממנה, וכה הם מכבדים חיי הבטלה על פני חיי החריצות. כל איש עצל ורפה ידים, לא יחשבוהו למה שהוא, כ"א יגדל ערכו בעיניהם, להיותו בלתי עוסק בהכלי העולם והעוה"ק, ובהשקפה אל דעות והשקפות כמו אלה, הלא לא יפלא אם נבראו בקרב האומה מחנה גדולה של משחיתים, אשר החשיכו הרוחות ובלבלו הדעות והקפואו ההרגשות, עד שבחירי כשרונות האומה הלכו ואבדו בתהו, וירד כבודה עשרה ואשרה עשר מעלות אחורנית. היעוואימים ההחזקו על מבע לב האדם, וראו כי רובם ייש בהם די נקיות הדעת, להתחרט על החטא אחרי העשותו, אבל יראת חטא אשר תמנעוהו מחטוא בתחלה, מעט מאד כלבם, ויחשבו למשפט כי לא טוב לסגור בפניהם שערי החטאת ע"י הפחדות ואיומים נוראים, פן לא יוכחו ויפיקו עול, ויהנו ערף לאמונתם לגמרי, ויבחרו למסור מעל במבחרי מרות האדם, והתירו גול רצח ונאוף עשק ותרמית וכל עון וכל חטאת, על מנת שיכפר אחר כך את פני ה', בובח אמונה, שבר לב ונמיכת רוח, ועל ידי זה הצילו את החוטא ממכשול לב, ואכפדו להדבק באמונה, אשר אך היא התן לו מנוחה ושלום הנפש, כעוד לא יבצר ממנו לעשות ככל אשר יום. מעתה הלא סאלינו נלמד, כי לרגל הנהגה כזו חנפה ארץ תחת יושביה, ומוסדות החברה ירנו, וכות האגרוף הרימה ראש, אנשי זרוע כבשו העולם, ומשפט עניים נחמס, וקרוב היה העולם לחזור להתו וברו, לולא טבע מוסר הכללי הטבוע בלב האדם ולא יתן מוט לצדיק, יסוד האשר המדיני הוא המוסר, הצניעות ובשת הפנים, מביאה לידי שלום בית ואהבת מישרים, והם מביאים לידי חריצות, וחריצות מביאה לידי עושר, עושר מביא לידי הרחבת הלב, והרחבת הלב לידי דאגה בעד הכלל, ודאגה בעד הכלל מביאה לידי אושר הכללי, וככל הסדר הזה בהפוכו מסתעף מפרעין מוסר ועזות פנים, עכ"ל.

מען רתחו כסיר, ולבי יתר ממקומו, בקראי חרפות חדות ודוקרות שמישהמישם בהן בעלי האספות והמחברים שבנו, זה על זה; כל אחד מהם, ככופה ומכריה את חברו, להורות לדבריו ולדעתו, ולהסכים להחלטתו הנסתרת, שאך הוא לברו ואפס וולתו עוד. קנאת סופרינו וספרותנו, הוציאני סחוץ לגדרי להתערב בדבר לא לי, ולשפוך שיחי כחוק הקוראים, ואומר: כשם שבקרת כל ענין או ספר שנושאו גדול ונכבד, הגונה וראויה וגם נחוצה ומוכרחת, כך הבקרת שנטפלת לענין פחות ומה בכך, היא אכזר וזמן לריק והוצאת דעת לבטלה; וכשם שמשוכחת הבקרת הכשרה, כך מאוסה ומנוגה היא המופקרת. הגדרים המכרילים הבקרת הצנועה מן החצופה, הן: (א) שהראשונה מבקרת את הנאמר, והשניה גם, או רק, את האומר. (ב) שהראשונה מבקרת רק תוכן נקודה הענין המבוקר, והשניה סגלגלת עליו חובות צדדיות. (ג) שכוונת הראשונה היא רק לשם ברור האמת, או לשם למישת המעם והיופי, והשניה מהכונת לשם גאווה שגאה וקנאה: (ד) שהראשונה מתחלת במלאכתה מיד, והשניה מציעה הצעות הבליות, וליצנות שאין להנושא שום צורך בהן. (ה) הראשונה מבררת דעתה בשיחות נאות וכלשון נקיה, והשניה מתאמצת להפליג בגנויות ובחרפות לבטלה. ויקרה עוד לפעמים שרעת אחת להמבקר והמבקר בעצם הענין, אלא שסגנון לשונו של המבקר, נהן מקום קטן לטעות מעט, ואינו צריך כ"א הערה ותקון מה. וז"ל הרב הגדול ש"ר ז"ל בכ"ח ד', אנטונינוס אמר, אלכסנדר המלמד מנע אותי מהתלוצץ על שום אדם בעבור שבאו באמרותיו איוה דבור בלתי הנון, או בלתי מורגל, או בלתי נעים לאון, רק להשיב עליו בדרך באור או

הסכמה, באופן אשר מהתשובה ילמוד לערוך דבריו היטב, עכ"ל. וז"ל הרב המניח בס' משנת חכמים ס' פ"ה: יש לבעל תורה להשמר שלא לדבר תועה על חברו, או להתכבד בקולנו ח"ו, דכבר עונשו אמור מפי סופרים; וכמה לענ וקלם היא למקלם את חברו כפה וכ"ש בכתב, ועל המדפיסים דברים כאלה, קורא אני עליהם, ואשר לא מוכ עשה בעמיו, ואם אולי עברו ביניהם דברים קשים, מה תועלת בהדפסתם. ובס' פ"ו כתב, וז"ל אם חברך עמל ומרח להוציא לאור איזה ספר להועיל בו לרבים, למה לך לננות אותו ולכתוב עליו מרורות, הלא לא עמלת בו ולא נדלתו, ואם נראה בעיניך שחכם גדול אתה ממנו, יבחנו נא דבריך ודבריו במ"מ העיון והפלפול, והן שבת ~~העיון~~ ליוצר כל, שחנך דעת צלולה ועמוקה מחברך, עכ"ל. וז"ל הגאון הרלניח ז"ל בקונטרס הסמיכה שלו, האם היה דרכם של חכמי התלמוד בכך, כשהיה מקשה דתלמוד לרב, אפילו כשהיה רבו מובהק כמו אביו לרבא, ר"ל לר"י, למחיה בסלוא דלא מבע דמי, ורדפו אבתרייהו עד התרמה, או היו סבויים אותם אפילו במילי דעלמא, ח"ו ח"ו, אדרבה הוו בריחי דעתייהו ומסכרי להו כנחא, וסברי דמשום הכי איקרו בניס, ודכותיהו עכרי כל אמוראי אחריני. ונרולה מוז מצינו בר"י, דיהיב עיפא לקריביה, וקאמר מלתא דלדעתיה הוה דינא דאורייתא, ור"ל עבר עוברא דלא כווחיה, ואמר לבעל דהין, אי לא צייתית כו', ור"י לא אקפד כלל, אדרבה קבל האמת, ואמר מה אעשה שכנגדי חלוק עלי, עכ"ל. וז"ל המשכיל ר' ראובן וועלער בהצופה להמגיד שנת תרל"ז עלה ליה, מן הקטיגור כמ' הסניגור הודע צדקת הצדיק ורשעת הרשע; המוכה את החייב יודיע באר חובתו, והמחייב את הזכאי, יגיד גלוי צדקתו. האמנם גם לריב ריב אמונה לא יאות למשכיל, לבוא במהלומות וקדרומות בחרופים וגדופים, כי לכל איש הצדקה לחוות דעתו בדברי חן וטעם, ולרעהו הרשות לבוא אחרי, ולחקרו בדברים נוחים ומתקבלים, בדברים הנוגעים אל הענין האמור ולא אל אומנם; ובאמת תם אני ולא אדע, אחקור ולא אבין, היש כל צדקה למ"ל, לאסור אסר על כל איש לבלתי הגות וחשוב נגד מחשבתו והגיגו, כאילו כל דעות סופריו מוכחות לו, או סקנת כספו הן לעשות בהן כרצונו. פליאה דעת ממני איכה יקשה איש דעת, לשאול מאיש דעת כמוהו, מדוע לא תחשוב כמוני, מדוע לא תעשה כמוני, מדוע לא תדבר כמוני, עוד מעט וישאלו מדוע אין פרצוף פניך דומים לפרצוף פני, עכ"ל. וז"ל הגאון שיר ז"ל בכ"ה, פרצו דברי דיבות גם בין המשכילים, גם אם מעט הם במספר, יש אשר יכזה את רעהו, גם ישנאוהו בלבבו, אם ישמע מהללו מפי זולתו, הוא מתאמץ או בכל כחו להשפילו, כל אחד יתהלל לא לבד במעשיו ובחבוריו, אך גם בדרכי לסודו; הבוחן יהלל רק דרכי הבקור בקדמוניות ישראל, המפרש רק בבאורי המקראות, המליץ והמשורר רק דרכי השיר והמליצה, והפילוסוף יאכזר רק החקירה מה למעלה מה למטה כו' הוא העיקר בדת ישראל. וז"ל כותב אחד בהכרמל החדשי שנת תר"ם, בכל שעה שיבוא לירי ספר חדש, (מספרי ההשכלה) מסופרינו החדשים, יאמר לי לבי, כי בלא ספק אמצא בו קבורת כבוד איזה גאון או איזה חכם, ונבואת לבי זאת כמעט שלא תשקר, כי באמת כן הוא. חי נפשי! שבשעה שאני קורא בהם, יארמו פני מבושה, ותחתי ארנו, בראותי כבוד גדולים ומבויים, נתן לבו ולמשסה, עכ"ל.

המרה המנונה הוו להשתמש בחרופים וגדופים, נתפשטה בימים האחרונים כ"כ, עד שנעשית כאחד מתכשיטי הספרות ושמושי מליצותיה, עד שאם נבוא להעתיק גם חלק קטן מדברי הקטגורים והחדודים, מהולוולים והבויונות שנמצאו בספרים ובמכתבי עתים, כתובים מחכמי ישראל מאחד על חברו, יצאו לנו ספרים רבים גדולים מאד ורחבים, במ

נמצא צריקים וחסידי עליון נקראים בשם מסיהים ומדיחים, גאוני עולם כנויים קרואים מינים גמורים, חמימים ישרי לב-צבועים וחנפים, חכמים מצוינים בשם ישוטים וחסרי דעת, אוהבי עמם וחובבי תורתו בשם עובדי ישראל ומבוי הדת; זה מטיל דופי בהנדרסותו של חברו, במה שמכעו קשה ותכונת נפשו עזה, וזה מראה באצבע ששיריו ומליצותיו של פלוני אין בהם טעם, לפי שהוא גם רוח ונפש רחבה, וכו'. והנה אם אנו מוצאים דברי שמות' והבל בספרי הויכוח נגד החסידים הראשונים, אם אנו מוצאים בעל אהלי יוסף מקיא להבות אש קנאות על הרב הראקטאר פיליפואהן, אין לנו להאשימם חלילה, וגם לא להפלא מאומה, שהאמונה המשיחית, וההזיות המונוכות שהשתקעו בהן מילדותן, הביאום לכתוב מה שכתבו, ומה יש באמת לקוות טאנשים הורנים נסים, שלא העלו על דעתם מעולם לחשוב, שאולי יש גם להדעה ההפוכה מרעתם נזקים וקיום בצד מה לפחות; לאנשים כאילו, הכל מחול הכל סלוח הכל מכופר. אבל על מי יש לנו להתלונן ולהתמרמר, על הסופרים הקמנים עם הגדולים שבימינו, שהתירו ונהקו רצועה המוסר והר"א לגמרי, ושלחו הפשי לשונם, לרבר הועה וסרה, על אנשים משכילים שכמותם, ולפעמים על גדולים וטובים מהם, על אנשים שאם היה להם כן או חתן כמותם, היו בלי ספק מתהללים ומתפארים ומתכבדים בו. איז לנו מבקרתם ימקילכוסם של אלו, איני אומר ואיני חושב, שכל הנשבעים לדגל ההשכלה, צריכים או מחויבים להיות בעלי דעה אחת, אדרבה זה הוא כבודה של החכמה, שהצא נקיה וברורה ע"י צרף דעות שונות; וכי כל המשנה והתלמוד שלנו, אינם על פי רוב כ"א קבוצת דעות הפוכות זו מזו. אבל אומר אני, שדעות כל המשכילים, צריכות להיות כלן מכוונות להכלית אחת. בני אדם בכלל אינם שוים ברעותיהם, ועל המשכילים נאמר זה ביהוד, המשכיל הוא מי שעניני פקחות, ואינו רוצה להשען על אחרים וולחו, וגם כל המשכילים, אחרים וולחו המה; אנחנו אין לנו כ"א הורה אחת והשכלה אחת והכלית אחת, אין לנו אמת צרופה ומחלטת בעניני הדת והאמונה; לא נתן הקב"ה לאדם במהנה, כ"א דרישה ובקשת האמת בענינים אלה, לא האמת המופשטת בעצמה. ואחרי שהמטרה הדרושה מההשכלה היא בקשה האמת באמת, הרי יצא כל משכיל ירי הוכחו, כשהעלה בבקשתו ובחקירתו, מה שהעלה ממוריו מאבותיו מחבריו מספריו שלמד; מנפיונותיו שראה וכהן, וגלה ופרסם דעותיו למען יבחנו ויצרפו ויתלבנו, ואין על החולק והמבקר, כ"א לגלות טקום הטעות או הטעויות שמצא בהם לפי דעתו, ולסלק ידיו מכל מה שהיה והלאו נופלים עליו בשוה, והם הענינים התלויים בהשערה, ואומר, שמי מפיס ומי מכריע? שלא באהבת האמונה הוא אהבת האמת, שאהבת האמונה נקניה ע"י שמועות יתרות ומסורות הרבה, וחסרון האמונה כאיוז מהן, או הטלת פנים מה בקרושת אחת מהן, מוציאים את בעליהם מירי אחזה ושתוף ביהדות בכלל, או בקבלה בפרט, או בחסידות בפרט, שרק האמונה קבעה לה במסמרות, והקעה לה יתרות להלות עליהן קדושת דעותיה ומעשיה, ולפיכך לא נשתומם אם נראה, שכל הפוחת והגורע באחת מהן, הוא נחשב בעיני כל חבריו כיוצא מן הכלל כלו, שהקדושה אינה נמדרת ואינה נמנית, וכל משהו שבה שמתחלל, חלול קדשים הוא, לא כן הוא אמנם אהבת האמת, שאחרי שהמצוה היותר גדול להגעת הכלית היא הדעת, הנה כל מי שזכה לכדה וזלבקש האמת על פי הדעת, נעשה אח למשכילים, שהרי האמת כפי מה שאמרנו, אינה דורשת כלל שימצאה, אבל רק ההשתדלות למצוא אותה, ונופה של האמת המבוקשת בעניני האמונה, מתחלף הרבה פעמים, לפי דעות מבקשיה השונות זו מזו, הנה ראוי ונכון לכל מבקשי אמת, שיהיו אהובים וחביבים זה לזה, שהרי אין כל אחד מהם רשאי להחזיק במה שהחזיק כ"א בתורת דרישה נטורה וחקירה מוחלטת, ולא בתורת

מציאה והשנה ברורה למעלה מכל ספק. אבל הבקרת חסרת הצניעות, שנעליה חושבים על עצמם אנתנו ואפסנו עוד, מהעטפת במעיל אמתיות גמורות, וחולמית בדמיונה שהשערותיה אמתיות מוחלטות הן שאין להרבה אחריהן, ועי"ז היא מוציאה משפטים מעוקלים, ואע"פ שהיא רואה שנפרעים גם ממנה במדה זו, מראים לה באצבע, כי לא נקתה גם היא מהשערות, ואולי כזכות יותר מזה השערות שהתנפלה היא עליהן, מ"ם מבסה היא על כל פשעיה אלה, באהבתה את הפריצות, שכן דרכן של בני אדם, להקטין מה שנאמר ונכתב עליהם לרעה, ולהגדיל זה שכותבים עליהם לטובה ולטוב; ובמקום שהענין נוגע לחבריהם, הם מהפכים הסדר, מקמינים בשבח ומפליגים בנגנת. קוראים לפלוגי שוטה, והוא אומר או חושב, שכונת הקוראים אותו כך, הוא, שאינו כ"כ חכם גדול ומלומד; קוראים לחברו שוטה, והוא אומר, שכונתם היא שהוא חבר לחכם שוטה וקטן, ר"ל יוצא מרעת ומשוגע. סוף דבר הבקרת החצופה שדרימה בגלל כימים האחרונים, לחלל כל כבוד, ולהתקומם נגד כל קרש, היא היא שפורה את קוסם המשכילים וביחוד את שבארצנו, לכל הרוחות הרעות, ונעשו כקוצים איש בעיני רעהו, לו ודעתו הבקרת החצופה וההשכלה המוויפת את האמת הצפונה במאמר הספרי פ' דברים, אין לך דרך שאין בו עקמומיות, בלי ספק שהיו נכוות במדת הפחוות והמהירות שנתנו בה, והיו חושדות גם את דרכן בעקמומיות, ואולי גם בחוקת מסוכנות. אבל מה נעשה ואהבת עצמנו דוחה גם את אהבת האמונה גם את אהבת האמת והרעה, שכל מה שהוא טוב לנו, אנו קוראים אמת ואמונה ודעת.

גורה גזורה מלפני החכמים, שלא היו ולא יהיו ואינם הווים בעולם, שני דברים שוים ודומים זה לזה מכל צד. המעט השטחי לזה, גלוי וידוע לכל מעיין מעט, והוא אחרי שהמקרים המהעצמים בכל עצם לשעור רבים מאד, וכל אחד מהמקרים האלה יש לו פרטים רבים המגבילים והמצמצמים אותו, ע"כ א"א שיהיו המקרים האלו בעצמם הם פרטים ודקדוקיהם הנמצאים בנמצא אחד, נמצאים גם בשינוי. אבל לפי שבדעת המתקש לומר, אמת שדבר רחוק היא, שיהיו מקרי דבר אחד מבוזים ומצומצמים כ"כ למקרי הדבר השני, אבל איה הוא המופת החותך על המנעות השתוות כזו, לא כל הדברים הורים ורוחקי המציאות, נמנעים הם בהחלט; וע"כ הראו החכמים מופת ברור וחותר על זה, והוא, יודעים אנחנו שהומן והמקום הם הפועלים הפעולות היותר חזקות על כל הדברים הנמצאים בעולמנו הנכחי הזה, כל רגע ורגע בורא או סכלה או משנה חלק מה ככל נמצא מהנמצאים פה אהנו בעולם, האדם ברגע זה איננו מה שהיה ומה שיהיה ברגע שלפניו ושלאחריו, כמו שגלגלי מורי השעות כשעת הניעהם וסבובם ברגע זה בשעה זו משעות היום, שיש בכחם להתנועע עוד במהלכם כך וכך שעות ורגעים, עד הום כח הנועהם בסוף הל"ע או השבוע או השנה, אינם דומים למצבם ברגע שלאחריו, שאז יופחת רגע אחד במספר הרגעים שעתידיהם להתנועע ולהתגלגל עוד. השלחן החדש הזה, כל רגע ורגע מביא כליון והשתנה בכל חלקיו; שהרי עינינו רואות, שבמשך מספר ידוע מהרגעים, הוא נרקב לגמרי ונעשה אבק. זה הוא הכל בענין הומן, וכן הוא בענין המקום, אין ספק שרוחק כל שהוא מבריל בין דבר לדבר, ר"ם התנור שהסיקו אותו בחורף, האדם שעומד סמוך וקרוב לו ממש, מרגיש חמימות הרבה, וכל מה שהוא מהרחק ממנו, החמימות הולכת ונחמטת, עד שאם החדר גדול, יקרה שבהתרחקו עד הכתלים ירגיש קרירות, ונמצא שכל חלק וחלק מהמקום גרם לו חלק קטן מהקרירות בשעור משהו; וידוע שחלקי כל דבר הם משהויו היותר קטנים, נקח נא למשל שני גרעיני שומשמן, שנראים לעינינו או שהם באמת, שוים ודומים זה לזה ממש, בצבעם בגדלם במשקלם

בקשיותם ובכדוריותם, ומ"מ מן הנמנע הוא, שלא ישתנה אחד מחברו בדבר מה, שהרי אי"א שיהיו שניהם תופסים מקום אחד בזמן אחד, אלא הם מונחים זה אצל זה, או זה על זה, או במקום אחד ממש, אבל היונחו זה את זה. והנה באופן הראשון גרם שני המקום עליהם, פעולות משהויות משונות זו מזו, שכשהם מונחים עד"מ זה על גב זה, הנה הצד התחתון של התחתון נדחק ונוגע בהשלחן, וצדו שלמעלה נוגע בהגרעין שעליו וכל הקפו מוקף מאויר שכביב לו, אבל הצד העליון של העליון מונח הפשי תחת האויר של מעלה, ואין דבר דוחק אותו, מלבד שהוא בכללו מונח למעלה מהתחתון, והנה הם מונחים בשני מקומות משונים. ואם הונח האחד במקום זה כרגע זה, והשני באותו מקום ממש כרגע שאחריו, הרי הם בשני רגעים משונים. ונמצא שכן כך ובין כך עשו הרגעים או המקומות המשונים איזה רושם קמץ והבדל מה ביניהם.

ואם בדומטים כך, בצמחים בעת צמיחתם, ובבעלי חיים כחיים חיהם עאכ"ו. ומעתה צא ולמד ק"ו בן בנו של ק"ו, לבני אדם שכל דבר שמתרחבים בו ביותר המקרים והפעולות הפנימיים והחיצוניים, יתרכבו ביותר בלא ספק השנויים וההבדלים המסמנים השתנותו והבדליו משאר אלפי האלפים שבמינו, ואיך א"כ לא נכוש לדרוש מאת חברינו דבר שמציאותו נמנעת, והוא השתוות דעותיו בעניני האמונה עם דעותינו בה, בכל הפרטים והדקדוקים הדקים שבהן. לא לא אחי, עלינו לסכול בתמימות כל דעות המאמינים האמיתיים אשר האמת מגמתם; רשאים ומחוייבים המשכילים על דבר אמת לפרסם דעותיהם והוכחותיהם בנושאים שהם נושאים ונותנים בהם, אך כהנאי שלא לנגוע ולפגוע בכבוד אנשים כמותו.

והנני לספר כאוני הקוראים, מה שהיה לי זה כמה עשירות שנים לפני, עם איש אחד מהנהשבים לבעלי תורה הגדולים, ירא אלהים מרבים, ומתחכך לפעמים בצדי ההשכלה, ובכתלי הבקרת השטחית, ושמו ר"ח סעיר מולדתי; האיש הזה היה אחד ממסודעי וממכובדי, מהנכנסים והיוצאים לביתי וממנו, פעם אחת בא לידו' בית האוצר להריב"ל ז"ל, ויקרא בו העתקה המחבר, דברי המליץ הצרפתי, מענין טענת היר השמאלית, ותרעומתה ומענותיה על בעליה, על נתינתו היהרון להימנית עליה, בלי שום כל טעם וסבה. את היר הימנית, אמרה, מחנכים מנעוריה בכל מלאכת עבודה ומעשה חרש, ובה משהמשים כל מיני שמוש הנצרכים לחיי האדם, ואיתה, את השמאלית, לא לבד שלא יתנו אותה כשום דבר תועלת, אלא כשהוא רוצה לנגוע באיזה מלאכת יד וחרשת המעשה, דוחין אותה נוערין ומוחין בה, ובמה אפוא נגרע חלקה ונחלתה מחלק ונהלת חברתה או אחותה, למה זה יבכרו האנשים האחת על השניה, הלא שתיהן עלולות בשוה לכל כאב ופצע ומחלה וכו'. כהתימו קריאהו המאמר הזה, בא אלי ובגלגול דבריו שאלני, הלא מחבר זה הוחזק בעיניך לחכם תורני ונבון דבר, כאשר שמעתי ההללו מפיך זה פעמים ושלוש, וראה זה מצאתי אותו מתעסק בדבר של מה בכך, למי הביא העתקה זו הועלת? ואף אם הטען יד השמאלית כל היום כלו מי ישמע לה? אחרי שכבר נהגו העולם בכך, ומה יפסיד העולם אם ישאר כהנהגהו וכהרגלו או אולי גם בטבעו, ד"ל אם יתנו האנשים את היהרון להיר הימנית על השמאלית? ואמרתי לו אדם גדול כתב ענין אל הלעג לו, לדעתי ולדעת כל קורא יודע, הסתיר המחבר כוונה פנימית במסוה העתקהו המליצה הצרפתית, לפי שמצא אותה מכוונת מאד לטטרת חפצו ורצונו. הן כל יודעי החכם הזה, לא נעלם מהם כמה דרכים ותחבולות הוא ממציא להטות לב התורנים הגסים, אחר החכמה והאמת, ולהשיבם ממעיוותיהם שהטעום מוריהם, לדרכי תורת אמת וחקי חיים; שכמו שההשמשות בחכמה שלא כדרכה, וההתאמצות היהרה

לידע מה למעלה ולמטה, מה לפנים ולאחור, מוציאה את האדם סרעו ומסכנת שכלו הישר, משחתה הצרות ומקלקלת המעשים, כך ההפרוה על סדת האמונה, וההשתקעות המשוהבת בענינים טפלים ובטלים מביאה ומוליכה אותו לדיומא האחרונה שבזיופים ובהכלים, שבשקרים וכזבים. ומה יקרו ומה נאמנו דברי חול שכל האומר אין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו, שהתורה נעשית סם המות לעוסקים בה שלא לשמה, וע"כ צריכים אנחנו ישראל, להיות בנים לתורה, בנים לחכמה, כדי לעמוד על ידן כנגד החולקים על האמת.

החכמה תצרף ותוכך עיני האמונה מכל סיג ודבר בטל, והאמונה תוכה אותו נחלת קדש במקום לא נתנה רשות להחכמה להכנס. קאלום! קרא האיש מכל לבבו, זאת היא כוונתו בלי ספק, אך מי יתן ואדע, אם באמת וצדק הדבר כן הוא, שאמונתנו הקדושה אינה מספקת להאשיר ולהצליח את נפשות אחינו בני ישראל, מבלי עזרת החכמה? האין די בה בעצמה למודים ישרים וחקים טובים, עד שתצטרך להסתויע מאחרים? פגם גדול הוא זה לתורת אל חי; ואם באמת דעת המחבר כך, הנה לא על חנם יחשד בעיני רוב אחינו ההמיסים בקטנות או בחסרון אמונה. מעי ודמי רוחחו בקרבי בשמעני מפיו דברים כאלה, הנוגעים לא בכבוד ידיותי עם הרב המחבר לבר, כ"א גם בכבוד האמת הבורה. הבאתני במצודה ירדי, אמרתי לו, לשתוק לא אוכל, ולדבר אירא מאד, שמי הקטה לכו לדבר בענינים כאלה כל העולה על רוחו ונקה? הלא ידעת קין הרברים כשהם נשמעים בין החיים, ומתגלגלים מפה זה לאון חברו, ומקבלים צורות ובאורים חדשים ושוניים, ולפעמים גם הוספות והפלות שלא עלו מעולם על דעת אומנם, אך אכמת כך כי יהיו דברי אלה לך לדרך ולא המסרים לולתך, ואולי יהיו נשמעים לך, והרי מצוה לאמרם, וענה הם אונך ושמע: הודאה בדת הנגלית לבר והאמונה בכל עקריה הנכבדים, אינה מספקת להוציא את האדם ידי חובתו. כי הפול אצלו השאלה, באיזו דת מהרהות הנגלות אבחר, שכל בעלי דת אחת מחליטים, שרתם לבר היא הנבחרת והיותר קדושה בקדושה אלהית מכל וזולה, ואפילו ההוקרים הגדולים משתדלים בכל יכלתם לא רק להצדיק אבל להקריש הרת שנוולו בה; ואפילו העובד גלולים, שכל מי שיש לו מוח מעט בקדקדו מוכרח להודות, על פחיתת אמונתו וסכלותה, על שקריותה וכזביותה, מ"מ אחרי שנוול והורגל בה, אחרי שהוא רואה יקרה וקדושה בעיני כל אנשי אומתו, עד שהם מקריבים בניהם התביבים להם, שופכים את דמם ומקפירים את חלביהם, למה שהם מחשיבים לאלוה, הוא מתחוק באמונתו, והוא לוקח זה למופת היותר גדול על אמתת וקדושת אמונתו. ואם נאמר שאין לנו לחקור בענין שאר הדתות, כ"א בדתנו דת ישראל, שהיא הראשונה והאם להאמונה והדתות שאחריה, שעליה באה הודאת דת הנוצרית והמושלמנית, ואותה מחויבים אנחנו לקבל מבלי עזרת הרעת וישע החכמה; נחזור ונשאל, ומה נעשה להכרות הנמצאות בה, שכל כת נוורת על חברתה, שהם מינים ואפיקורסים, ואין להם חלק בתורה וב"ישראל נחלה? הרכן אונך ושמע בסתר, מה שאומרים המתנגדים האמתים על החסידים, והחסידים על מתנגדיהם, מה שאומרים חסידיו רבי זה על חסידיו רבי אחר, מה שאומרים כולם על המשכילים, מה שאומרים כולם על הקראים, אין ספק שנדרש לענין זה מחקר ובקרת תרצה, לחקור ברעת ולדרוש בחכמה, מה שראוי לקרב ולקבל מכל כת, ומה שראוי להזיר ולהרחיק. והנה לפי האמור האם לא צדקו דברי החכם המחבר, שמחויבים אנחנו לשתף החקירה להאמונה, ולהשתמש בעשרת הרעת, לבחור המצב והצורך שבכל הבחות, ולהרחיק הפכיהם, לא נשמע להתמרמרות הרבנים הגדולים, על החסידים, וכן לא נשה און להקשיב לרברי המתחסדים על מתנגדיהם, וכן לא נאווין ולא

נקשיב מה שמחלימים שניהם על המשכילים; משקרים וכוזבים כולם, רוח השנאה מדברת מתוך אהבת עצמם, כל אחד מבקש ומוצא איזה מלה או דבור בדברי קדמוניו, להסתיע ממנו ולהחזיק דעתו, אף שלדבור ההוא כמה דברים מותרים אותו, ומורים על הפכו ממש. ואפילו המחלוקת הארוכה שבין הקראים להרבנים, אם היו אלו טוענים על אלו מה שיש להם למעון כאמח, והיו חכריהם משיבים להם מה שיש להם להשיב, מכלי הערובות בטויים דוקרים כחרבות, חרפות וגדופים מבהילים, היו בודאי מודים אלו לאלו מעט או הרבה, כמו שענינו רואות גדולי מורינו ורבנותינו מפרשים המקראות על פי עומק פשוטם, ובשרוצים חוהמים ורבנותינו דרשו, ולפעמים כהחילים בדרשות קדמונינו ומסיימים אבל אין המקרא מתישב על פי זה. ומצינו הרמב"ם ז"ל כותב במ"נ בפירוש שאין לעין תחת עין פירוש אחר וזאת פשוטו, כמבואר במקרא עצמו, לא תחוס עינך, כאשר יהן מום באדם כן יתן בו, ובספרו היד כתב שמי שמורה הלכה כך הרי הוא זקן ממרא זמיתו בחנק. ואין שום סתירה בדבריו שאלו ואלו דא"ח הם למבין. אבל אוי להן לבריות כשהשנאה מתערבת ביניהם, מגרשת היא את האמת כחזין למהנה השלום, ומתאמצת להוכיח צדקה בדרכים עקומים ועקושים, ולהצדיק את עצמה בדברים שלא עלו על דעת קדמוניו, ולהרשיע את הדעת שכנגדה במ"ט פנים טמא. כללו של דבר, הרבה שנאה עושה, או לאותה בושה או לאותה כלבה, לעולם ההא שטאל דוחה ויטיון מקרבת למדונו חז"ל, וכן נהגו כמה מגדולי הקדמונים, צא וקרא שו"ת המבי"ט ח"א שאלה י"ט, וז"ל, ששאלהם בשביל מטעה אחד שעמד בגלותו, ושריניו שמו, והיה אויב אני משיח, ותעו אחריו בני אדם ויצאו למינות, ואינם מתפללים ואינם רואים את המרפה ועושין מלאכה ביו"ט שני, ואינם משמרים את יינם ואין כוהבין כהוכה כחקין חז"ל. וכיון שאותו מטעה התיר להם עריות, אם אנו מקבלים אותם, אתי לאיערובי בכשרים: (השובה), כך ראינו שאלו הפושעים אע"פ שיצאו להרבות רעה, וכפרו בדברי חכמים וכוזו מועדות ומצוות, וטמאו עצמם בנבלות וטרפות; אעפ"כ טוב לקרבן מלדחותו כו', עכ"ל. ושם חלק ג' שאלה כ"ב, וז"ל אני (המבי"ט) נשאלתי, אם הכהנים מוזהרים מליכנס לבתי קברותיהם של הקראים כו', הגי קראים תולעת יעקב הם, מכלל ישראל, והכהנים מוזהרים מליכנס לבית שהמת הקראי בתוכו כמו לכית שהמת הישראלי בתוכו כו', ואע"פ שחטאו ישראלים הם כו', אבוהיהם הראשונים הם שכפרו בטויד, אבל בניהם שגדלו על סברהם הם כתינוק שנשבה לבין הגוים, שהוא אנוס, אע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי, וראה היהודים ודהם, הרי הוא כאנוס, וראוי לקרבם, כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות ממרים, עכ"ל *). וז"ל הגאון ר' שאול בעל בשמים ראש, ששם כפי נאון קדמון ברוך ב"ר שמואל ז"ל, מי זה מחשיך עצה לריב ומצה, רוב בני ישראל לחת לשמצה, ולהפריד אנשים מעל אחיהם, שומו שמים על זאת, חוות קשה, או לאותה בושה, וכי היכן מצינו להחזיק שנאה בלבנו, הואיל ומחולקים אתנו בכמה ענינים, שאם באנו לחוש לכיוצא בזה, בכמה דינים נחלקו חכמי התלמוד ז"ל הנאים ואמוראים, ואחריהם כל החכמים עד היום הזה. והעבודה כי הבורק ימצא מחלוקת בינינו יותר הרבה ממה שיש בינינו לבין הקראים, ואם היינו מודיעים בכל מחלוקת שעמדו בין החכמים, איש את אחיו, ומפדה הארץ משפחות משפחות, והיתה ח"ו חקלה לכל ישראל, ובכל יום אנו נודעים מן הבאים מארצות רחוקות, ענינים אשר אצלנו הפשוט כך ואצלם בהפך, יש משנוי נרמח התלמוד, ויש משנוי הסכרא, אלא שאנחנו נוהגים על פי החורה שקבלנוה,

(*) יעוין מלחמ יקר לודות הקראים צמ"ט המליץ שנה ח', להכנס היקר המליון הר"ר שניאור זלמן נ"י אשר בו זלמן וקבץ חסד דברי חכמים רבים וקבץ דעות גדולי עמנו הקדמונים על דבר הקראים.

וכן הוא הרין; לא כן אלה, אבותינו ספרו לנו, פועל פעלו אבותיהם של אלו, השחיתו, פקו פליליה, ולקחו עצמם לצד אחר, אבל מה יעשה זה, הרי עכשיו מומעים, ונוהגים כפי תורה המקובלת להם מאבותיהם, וכל שאינו בועט בדבר המפורש בתורה הרי הוא ככל הבא ממדרש חכמים, שנפל בו מחלוקת לרוב, וחלילה לחוש, ורבותינו ז"ל קבעו מסמרות, לחלק בין המפורש לבא ממדרש חכמים, גבי נגמר זכאי וכל שלא טעה בדבר שהצדוקים מודים בה; הרי דאחשובי אחשבה לדעתיהו דלא ליהדר דינא מיהת: איך שיהיה הגה אלה נשתקעו בין הגוים, וכיוצא אלפי אלפים בתחלת פריחת המינות, וחלילה לדחות אכן אחר הנופלים מעדת ישראל, קהלות רבות המון גדול, וסובלים שעבוד הגלות, ונהרגים על קדושת השם וקיום מצוותיו, ועדיין הם קיימים בכח הודיע הנמיה, מעם הרועה שמצילים, כאשר אתנו אלה פה, ואיך נאמר לקהל גדול לרחק מעלינו, ועד שאתה בודק בצדוקים (?) צא ובודק בוסן ירבעם אחו מנשה ואשמן וכל המלכים המרשיעים, בלי ספק, לא התנהגו רוב ישראל בדרך כלל על פי הקבלה אשר קבלו מסיני, ואין לך חלול השם גדול מזה, באמור עליהם עם ה' אלה, שתי כתות המה, ושני מיני ישראל, כל אחת שונאה את חברתה. ומן הרין היה לחכמי ישראל, שלא לדחות בשתי ידים קהל רב מישראל, ואפילו עיר הנדחת אין עונשין אלא מעשרה ועד מאה, ואפילו נדון את הראשונים כרשעים נמורים אע"פ שלא עשו כלום, ואבות אכלו בסר זה ומן הרבה יותר מאלף שנים, אלה הצאן מה עשו. וכבר יצאתי מדרכי לבלתי להשיב ברין מן הדינים, ברוך ב"ר שמואל. היש לנו חך מתוק מזה, לשון כזה שרביש וחלב תחתיה, דבור רך מהובל ומומעים במעמים היותר מספיקים. ובדרך זה שדרך בה הגאון ז"ל הלכו משכילינו היקרים, שרתנהגו עם אחינו הקראים האלה בכבוד, הורו להם והצדיקו דבריהם במקומות שהאמת אתם, נחלקו ומענו עליהם במקומות שהאמת עומדת נגדם, והכל בנחת ובר"א וכדרכי שלום, סבלי ננוע בדבר צדרי אף כוונת השערה, איש אוהב האהבה ורודף שלום כמוני שמח הרבה לראות ששעת השלום מתחלת למשמש ולכוא, ולפחות נודע למשכילים שבנו, כי לא מתרופים וגדופים תצא חכמה, ולא מרבירי ריבות תהברר האמת, ובלי ספק שאחינו הקראים שיראו אותנו הרבים והחכמים מהם מתחילים בדרכי שלום, ישליכו הם מעליהם אולתם ועקשותם ככמה עניני התורה וידעו להעריך אותנו כערכנו, וימצאו את עצמם מודים על האמת שלא מדעתם ושלא מרצונם; שכך דרכם של בני אדם, לאהוב אוהביו ולכבד מכבדיו, ולמצוא המנוח שבהם ולהגדילו ולהפליגו שבעהים. אך לב האדם יחוש כה, ועיניו יראוהו ההפך. משם, כי לראובן לבב המשכילים על דבר אמת, יצא לאור ספר אחד נקוב בשמו "משא קרים", שפער פיו לבלתי חוק, לבלע כל קדש ואמת, ולהשחית כל שלום ואחוה, חלל לארץ נור התקוה, להתאחד מעט מעט את אחינו אלה המרוחקים, ויגרה מדון ויחרת ריב בכשיוי הדוקרים. יבוש מפניו כל איש דעה, לקרוא דברי אולת ושקר כאלה, כאמרו צד ק"ו, אין בכל אוסה ולשון משחתי המדות כמו הקראים. ובצד צ"ט כתב נקל לקראי להמיר דתו, כי יאסרהו בבית הכלא אחד מפקדי בית המשפט רק על יום אחד. ובצד ק"ז, אין בכל אוסה ולשון אנשי מרטה כסודרי הקראים. ובצד צ"ד, הקראים נכונים למכור אמונתם ודתם בעד איוון קשימות, יען אמונתם נוסדה על אדני בהו. ובצד ק"ו, שותים לשכרה יש בין הקראים רבים יותר מאר מבעמים אחרים. ובצד ק"ד בהמדה לדבר שקר החזיקו מאד כל הקראים מקצה, וחכמיהם עוד יותר. ובצד ק"ו, כעת לא נשאר בין הקראים אף אחד למשוך בשבט סופר בשפת עבר. ובצד צ"ג, לא נשאר להקראים מתורת ישראל רק השפה הקדושה, אשר יתפללו בה, אך גם מזה אין כל אות כי יש להם דבר מה מתורת ישראל, יען גם מהנצרים נמצאה כת אחת בבריסניה אשר התפלל בשפת עבר. ובצד ל"ו, הקראים אינם

לא נוצרים ולא יהודים רק צוענים. ובצר ק"ב, אקוה כי עוד מעט יצא ספרי לאור גם בשפת רוסיא, למען הרע גם ממשלת ארצנו, את מי נרלה ואת מי הרימה מאשפות, להושיבם עם נריבי ארצה, את אלה אשר רק תשעים שנה הנם חוסים בצלה, ונהנים מכל חסדי ממלכתה, ובימים מעטים כאלה, כבר הספיק העם הקטן והרל הזה, להגות את כל שריה כהלקת לשונו. ובצר ק"ב, ארמה כי הצדק לחשוב למשפט, כי אין להקראים כל אמונה מיוחדת (?) ובלי ספק לו ידעה הממשלה את כל צפונותיהם (?) לא הרימה אותם על גס להות להם זכויות מיוחדות יותר מאשר נתנה להנוצרים, ובמה נופלים (?) המה מהראסקאלים, שאם יחפצו לזכות בכל זכויות המדינה, עליהם לקבל את הרת הנוצרים. ובצר ע"ט, האיש אשר לא ראה מכוכת הקראים בשנת תרל"ד, לא ראה מכוכה מעולם, יום יום התאספו אסיפות בכל עריהם, וכהלומי רעם רצו טעיר לעיר, הוילו כסף רב מכיסם לכל יחלצו לצבא, וביותר חרקו שן על הממשלה, עד כי לו נדרו גם הטמארים באדונם מושל רוסיא, כי עתה בלי ספק לא היו הם האחרונים. ובצר ע"ח, בואת יתומו הקראים, כי תחשבת הממשלה לנאמני רוח, אבל יביא יום והממשלה תשלח איש נאמן רוח להתחקות על שרשי רגליהם, או בלי ספק אחרת הדבר אחס. ובצר קע"ג, כן הוא כאשר הוכיח אחד מגדולינו, כי הקראים לא יתאחו עוד לעולם, כן יקום וכן יהיה, ודי לנו באנשים בני בליעל הנמצאים בתוכנו, המתייחסים על דגל יהודה לבשתנו, ולמה נוסף עליהם עוד שלשה אלפים משפחות, והדברים עתיקים. ובצר ק"ו, הקראים הם על פי רוב מוגי לב כשפנים, ויפחדו לקול עלה נרף, ומסבה זו השתדלו בכל עו להיות חפשי מעבודה הצבא, ע"כ. ועוד הרבה מאמרים כאלה המשפילים ומורידים כבוד אחינו הקראים לדיוטא התחתונה שבהתחונות של פחיתות המדות הרעות והמעשים. מאד מאד נצטערתי על אשר הסבמתי על הספר הזה בטרם קראתי מהחל ועד כלה, נשענתי על אחרים שראיתי אותם סומכים את ידיהם עליו ואעש כמעשיהם; מודה אני על אולתי כי לא טוב עשיתי, לסמוך על מי וולתי, בדבר שהיה אפשר להתברר ע"י עצמי, שהרי במרומים ונאמן עלי הדיין, כי לו ראיתי הדברים האלה שהובאו פה, אם לא על פני המחבר ברכתים, ושפחתים לו על פניו, והייתי מיעצו למחוק אותם, לבלתי השאר מהם שריד ופלים, למען נחל משנאת חנם, ולבלתי היות בעיני אחינו הקראים כאנשים אין לב, ביעצנו להממשלה הכבודה איך להתנהג עמם, ולשלול מהם הזכויות שנתנו להם מכבר; וצדקו אחינו הקראים כי ישאלונו, מי שם אותנו ליועצים ולמנהיגי המדינה? ואת עצמנו היינו שואלים, וכי דלטורים אנחנו, מוסרים ומלשינים את אחינו, על היותם נחשבים בעיני הממשלה יותר מאחינו הרבנים; מה נעשה וחטאינו עשו כי הוחקנו בעיני הממשלה לפחותים וגרועים יותר מהקראים, אבל במה אשמים הם, בהחקבלם באהבה ובכבוד, כחק ומשפט לאנשים ישרי לב. וכלום יש מעם ודעת במ"ש בצר ע"ג, הכסף והכבוד יענו את הכל אצל הקראים, עד כי העשירים בעם הם המה ראשי העדה וחכמיה. ובצר ק"ו איש איש מהקראים לדרכו יפנה לבצוע בצע, כי הכסף הוא כל חי רוחם. ובצר ק"ט כתב, המון הקראים הם מאמיני הבל מאין כמוהם, וביחוד האמונה בכשוף ורוחות רעות גדולה בעיניהם. ועוד מאמרים כיוצא באלו, שמעמים ומטיל על הקראים, אשמות לא נקו מהן כל עמי הארץ; הן גם אנחנו הרבנים, מתאשמים באהבת בצע, משונאינו, ואין אנחנו מכחישים אותם, אלא מצדיקים אנחנו את עצמנו, במה שהוא חטא משהף לכל אנשי העולם, הם אנשי הישוב, וכבר אמר המלך החכם, כי הכסף יענה את הכל, וכלום יש לנו דבר יותר גדול מדבר שעונה את הכל. וכן גם הכבוד העיר עליו הכתוב כי הוא גדול מכל כלי חמדה, ומה זה הפלא כי גדול ותקוף מאד היצו"ר השולט בלבב האדם. אמונת הבל ג"כ משותפת לכל המון האומות, והאיש

אשר יכחישם בפרסום, נחשד בעיני ההמון למין ואפיקורס; ומה לנו הרבה, הן אין כעם ישראל מוזהר ומצווה מלהאמין באמונת ההבלים, וכמה פעמים הפליגה התורה בשקרות הדברים המדומים ההם, מכשוף כנחוש מעונות וכדומה, ובכל זאת הרבה מגדולי עמנו מתירים לעצמם ולאחרים כל רוב הענינים האסורים, ועושים להתרהם סמוכים מדברי האחרונים ומספורים מליציים. ונמצאים בכמה מקומות בני"כ, שלא נמנעו גדולי ישראל מלהשתמש בדברים שהוזהרו עליהם כתורה מפורש. וכבר העירו ועוררו חכמינו האמתיים על דבר זה, ואין שומע ואין מקשיב. לא אכחיש את מעשה מביכת הקראים בעת שיצאה נזירת המלך לקחת מבניהם לצבא, אבל לא חשבתי להם זאת לחטאה, לפי שנפשי יודעת מאד וזוכר אני את כל הבכיות והתפלות והתעניות שבכו והתפללו אחב"י בעת שיצאה פקודת המלך לקחת בני הרבנים לצבא, ילד הייתי והרבה דמעות שפכתי אני ומוריני וחבריני בכל יום ויום, כשהיינו מתאספים בבית חתפלה קודם מנחה, ואמרנו מומרי ההלים מכל לבותינו. ומי זה יחשוב לבני ישראל זה לעון אשר חטא, בני ישראל המפונקים מלדותם, שנוהרים מכל חשש מרפה, שקשורים ואגורים לבני ביתם, מתחייבים להפרד בפתע מהפנוקים, ממנהגי דתם, מאבותיהם ומבני ביתם, וכי' וכי'. כן הפליג בשקר וברשע להוציא דבה עליהם, שהם היו קרובים למרוד במלכם. חלילה להם לעשות או לחשוב לעשות כדבר הרע הזה, מושבעים ועומדים אנחנו והם מאז טולטלנו בגולה, להיות נאמנים למלכנו, להקים כל גורותיו, ולא שמענו מעולם שאחינו הרבנים או הקראים, ירהיבו עו בנפשם להעלות על הרעת סחשבת פסול ופגול כזו חלילה.

יכולים רשאים וחייבים אנחנו להראות צדקהנו וישר לבותינו לפני הממשלה הכבודה, להכזיב שונאינו על פניהם, ולהראות כי שקר בימינם, וכי אין בנו נרעונות ופחיתות מיוחדות, וכי הננו בעלי דעה והשכל, בעלי מדות טובות ומעלות נכבדות, ככל גוי הארצות הנאורות, ולבקש ולדרוש מאת פני הממשלה הכבודה, לחונן גם אותנו באותן הזכויות שזכו אחינו הקראים; כי יודעים אנחנו בעצמנו, כי לא נופלים אנחנו מהם, ומכל בעלי מדות מחוקקות, בשום דבר. כאשר כן עשו וכן עושים באמת, משכילינו היקרים, אוהבי עמם באמת. אבל חלילה לנו להניף עט או לפתוח פה, על שהשוותה הממשלה את הקראים בזכויות יתרות על זכויותינו. אין ספק שהממשלה יש לה מטהר ידועה בזה, אפשר, שהוא לפי שעלינו יש משמינים ומלשינים הרבה יותר מעליהם. וזה שהקנאה והשנאה מצויות עלינו ביותר, הוא, לפי שאנחנו מתערבים עמהם תמיד בהרבה מקומות, ויודעים ורואים יתרונו עליהם בהרבה דברים; ואפשר לפי שהקראים מועטים מאד במספר, ואנחנו המרובים, ונקל יותר להטיב לשלשת או לארבעת אלפים איש, מלהטיב לשלשה או לארבעה מיליאן אנשים; וכן אנו רואים שבצרפת ובקנאלאנר וגם באמריקא, כבר חוננו אחינו בשווי הזכויות, אבל בארצנו להיוחנו רבים, (כה יתן וכה יוסף ה' להרבות אותנו) אנחנו לשבים בעיניהם, ובדואים עלינו עלילות לא ידענו שתרן, כמו עלילות דם השקריה ודומיה. לא לא אחי ורעי היקרים! אל תיראו ואל תחתו מדברי האיש הזה, לא הוא המחלק נכסי הזכויות לאנשי מדינתנו, ולא לדברי איש כמוהו יסיתו יועצי המלך ושריו לבם ודעתם. אחי ורעי, בני אל אחר, בני תורה אחת, צאו וקראו מה שכתבו סופרי עמנו על ספרו, איך הראו כמה שנה ברואה, ואיך הוכיחה חברת מפיצי השכלה בישראל כזבו על פניו (*), שמעולם לא מצא ספרו חן בעיניהם. כאשר הודיע

(* כול כל בנקשה לחמוך כידיו מקופה כהנרה לחנורו פאר כלינ ממנו לדונמט ליזה עליס נדפסים,

בספרו, ואם גם נודה לו לפי שעה ונתן לו כל טעותו, שאינכם מורע ישראל רק מורע גרים שנהניירו זה יותר מאלף שנים, הלא אהובים וחביבים אחם לנו, שהרי מחוייבים אנחנו לילך בדרכיו של הקב"ה; וז"ל הסדרש רבה פ' לך חביב הגר שמהנרב ואהב להקב"ה לפני הקב"ה, יותר מאותן אוכלוסין שעמדו על הר סיני, לפה שכל אותן אוכלוסין אלולא שראו הקולות הלפידים והברקים, ההרים רועשים והשופרות מריעים, לא היו מקבלים עליהם עול מלכות שמים, וזה לא ראה אחד מכל אלו, ובא ומשלים עצמו להקב"ה, עכ"ל. אבל מקמי או מחסרי אמונה אנכי, ליתן אמן לדברי בעל משא קרים, שיש בידו ראיות ברורות והוכחות אמתיות וצודקות על זה הדבר שלא הוזכר בשום מקום. כלל גדול יהא בידינו מאמר המלך החכם כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם, פלוני אוהב ומכבד אותי, אני אוהב ומכבד אותו, אף שאין הורתו ומעשיו הטובים מצויינים, פלוני מחרף אותי ומוציא עלי דבות רעות, גם אני עושה כמעשהו, ומחפץ עליו תואנות ועלילות אם כאמת ואם בשקר.

ז"ל החכם הגביר הר"ר לעזר ראווענטהאל במכתבו היקר אל חברת תומכי ההשכלה בישראל: אנחנו גם במצבנו הנוכחי עוד ימי מלחמה לנו מבית ומחוץ, כדברי המזמור המצוין היינע, כאמרו: מחסה כזב מחסך ישראל, אויבים מתחפשים באהבה, המה שומרי שעריך מחוץ, ובבית אבוי מי ומי הם השומרים לראשך? מגור ואולה מבית עם אלה המתקדשים, מואבי הדעת אוהבי הישנות, ומבחוץ עם אויבינו ומשטינינו, אשר ישפכו עלינו בוז וקלון, וישימו שם ישראל לשמצה בדברי נאצותם. אבל לא בכלי נשק אחר נצא לקרב נגדם. נגד אויבינו מבחוץ, אשר כזון לב יהדפנו, עלינו לצאת ביד הנופה, להראות כי דבת שקר הוציאו עלינו, מרגלים המה הבאים לראות את ערוהנו, ולא יביטו לראות, כי לא נופל ישראל מיתר העמים, וגם בנו כמו בהם, אנשי מעשה ופחותי ערך, הולכי תם ועושי רע. ועלינו לסמוך ידי כל תופשי עט בלשון העמים אשר בצלם נחסה, למען יבו בלי חטלה, את הרעים והחטאים האלה בנפשותם, אשר מרוע לב ואמונת הבל, יחפאו עלינו דברים אשר לא כן, לא זאת הוא אכן הדרך נלך בה במלחמתנו עם אויבינו מבית, את שונאי הדעת; אתם לא נעשה מלחמת הנופה, כי לא בחיל ולא בכח יגבר איש אוהב עמו והשכלהו, רק ברוח דעת ודברים נכוחים, נוכל להושיע את עמנו, וכמו השחר לאט לאט יפיין אורו ונסו הצללים, כן נסיף כפעם בפעם דברינו עד יעשו פרי ברכה. זאת היא מטרת החברה אשר יסדרנו, לא להרוס רק לבנות, לא לשנוא רק לאהוב, לא להפריד הלבבות רק לחברם. לא עלינו המלאכה, לברוא למודים חדשים, מנהגים חדשים ודעות חדשות בעמנו, אף לא עלינו לאיץ במלאכתנו להפוך לבות כל ישראל ביום אחד, רק עלינו החובה להפיץ אור בהיר להראותם הדרך ילכו בה. ידענו גם ידענו, כי רבים שכאובים לנו, חנוך בנינו ובנותינו נהרס*, סדרים נכונים וישרים יחסרו לנו, עבודה ה' בשפל המדרגה, גם כל דבר טוב לא ישא

אולם מהדומה ראה הועד, כי ההבדל הזה מלא חרף וגדוף, אשר לא יאוחז לאדם הנון. וחולת מדעים אין בו, כי ההערכה המעשית הנכונה בו, לקוחות מספרים נדפסים ונדפסים בעולם המדעים. גם דבריו, כי מלאו דבריו חן בעיני הועד כדוויס הם.

והבקר אור שנה חמישה חוכמת שניה לחדש סיון

(*) בדבר החינוך ההרוס האריך לדבר הסופר ר' אברהם מענדל מאהר ז"ל בספרו שנילי פולס איינזיג, ולא ראינו להעמיק דבריו, כי ספרו מלוי יד כל, וגם כי לא נלה חדשנו, כי כל לב יודע מרח נפשו.

פרי הראוי, כי אין משמר נכון בינינו. אבל כבר אמרנו כי לא ביד חזקה נלחם נגד המחמרים האלה, עלינו המצוה להתמוך ידי כל דורשי חכמה ולהרכות הדעת בישראל (*). עד אשר המונים המונים ימשכו אחריהם; עלינו לקרב אלכבות הנפירים כעת, לבל תהי מריבה בין רועי החכמה ובין רועי הדת; עלינו לעמול בכל עו להבחיר שנאת חנם, לדרים קרן עמנו וכבודם, ומי יתן והיה לכלנו לב אחד לדעת כי ממרה קדושה לפנינו, ואנחנו הולכים בדרך אשר אין בה לא קנאה ולא תחרות; לא כבוד מרומה ולא פניות עצמיות, את האמת ואת השלום נאהב, ובה' נעשה חיל, עכ"ל.

ויל הגאון המצוין ר"צ חיות ז"ל בספרו מנחת קנאות: שלשה עלים יוצאים בכל שבוע, משונים זה מזה בהשתדלותם. עלי אריענט ע"י דאקמאר פירסט מלייפציג, הוא מנגד ומשמינים של המהררים. עלי ישראל מן המאה ה"ט מהחכם דאקמאר העם, הוא התומכם בכל עו, והמוציא והמביא זרעות החדשות. עלי היהודים מהחכם דאקמאר פליפזאק, והוא עומד באמצע; ואם אמנם כי על ידו נסכו אספות הרבנים, בכל זאת מחשבתו היתה בתחלה לטובת היהודים להועילם, כי הוא אוהבם ורוצה בהקנתם, אמנם אחרי כן נפתה מהם ונטה לדעתם, עכ"ל. הרב החכם רא"ג ז"ל בכ"ח ח' אגרת ו', בני המן לא מתו וזכרם לא סף מורעה, ובכל דור ודור את שמעם שמענו, וידם תכבר עלינו, ע"כ. ועל דבריו אלה העיר החכם היקר ר"ש זאכס, ז"ל, בנים דברי ידירנו הרב המפואר, כי בכל דור ודור עומדים עלינו המן ובניו ותלמידיו לכלוהנו, ובכל דור מחדשים עלינו המענות הישנות, וביחוד מענת ודחיהם שונות מכל עם; אפס גם את זה נוכרח להודות בתונת נפש לבשהנו, כי כאשר ירבו ויעצמו בני המן, כן יעצמו כל מרכי ואסתר בינינו. אפס חסדי ה' כי לא תטנו, כל חרבוה הוכורים לטוב מאהנו, כפונקא בברלין, וכרוסעל בלאגראן, הרבים ריבנו והדנים דינו, זכרה זאת לטובה להם אלהים בזה ובכא, ולכל חסדי אוה"ע היוצאים בעקבותיהם, עכ"ל. הרב החכם פליפזאק הביא בשם כהן נוצרי אחד, שכתב ז"ל, איש אחד כהרא"ג יויק להדת הנוצרית, יותר לרבה מאשר יויקו לה כמה וכמה מהרבנים הישנים, עכ"ל. בעל מחולת המחנים, שהוא כמעט בן זוגו ובן גילו של בעל לב העברי, גם הוא לא יכול להתאפק מהדורות על האמה, וז"ל בהקדמתו לספרו, אנחנו רואים. כי אנשים חדשים אלו, מסלות ישדות

(*) ז"ל בעל מדרש חלפיוס בעקף דין: נטיה ידי לברר ברה"י כדורה של יפה האדם און למיען לו של יעסוק בהכחם הכחם, כי אם בתלמוד לבד כל ימיו, או נדון לבד וכיוצא בזה, כי הוא עקר הכל; ידע כי אין בניהו נכונה, ושקר כל אמרי פיו. הלא תראה, שכל מי שהוא מחזק עלמו לבקי בתלמוד, עלמו חמיד לכל המהיעים עמו לאחר, אל תלמוד למוד אחר כ"ל תלמוד לבד, ואם הוא בקי בהגדה ייענהו לעסוק בהגדה, וכן הבקי בדקדוק וכן כולם, ובכיום הפנין כן, איך אפשר להאמין רק לאחר, ולתשוב אח כל האחרים שהם משקרים, ע"כ הפנה כיסופה וחסונה בעיני אלהים ואדם, לעסוק בכל הכח החזקה, למוד תלמוד דינים ודקדוק מדרש ובגדות והכחם האמת. כי כל אחד שהוא מעיד על למוד אחד שהוא טוב, מדבר אמת בלאזה בחינה, שהלמוד הטוב טוב, אבל משקר הוא כמה שהוא מנגה התלמידים האחרים זולמו, ואמה קיים דברי כולם, והיית ורבים נאורה ובחלונות, עכ"ל. הנה גסם עיניו ראו הפלגת דעה כאומרים, שאין לו כ"ל למוד התלמוד לבד ומהבילים שאר התלמידים זולמו. אלא שהוא ז"ל לא הכליל שאר ההכמה והלשונות המוכרחות, לפי שזמנו לא הוכר ולא טדע עוד ידיעתם, מ"מ כוונתו רלויה וכונה מאד, לבחלי חס יחרון לעלם מיען זה מלעגת חזרו, שכל אחד מיען אמת מחיבי לו ועליו כיוקר.

בלבכם, ויאהבו את דת ישראל, אך נלכדו ברשת חבלי הזמן וחטאות הדור, עבלי. זול בעל פני חבל (אמשטירס תרל"ב) צד ק"ו, נבואה ונחזיק טובה להמחזירים, כי מרעיתם תצמח ישועה, כי כאשר כזו ולענו להישנים, והראו חסרונם היותם נעדרים מיריעת החכמות החיצונות מרוב חבתם את הקדש, ומעוצם דכיתם כחורת ה', ע"ז נפקחו באמת עיני כמה מתופשי התורה, וידעו כי ערומים הם, ויתכוששו ויחלו להנות בכל חכמה ומרע ולשון, וגם הודת ה' לא עזבו, ואמונתם שלמה בידם, עבלי. זול החכם התורני הר"י כהן צדק, מ"ש בהצופה להמגיד תרל"ו, לוחם ברעפארס אנכי מעורי, וככל זאת אספור ואמנה לכם הפעם, המוכות הרכות אשר פעלו ויפעלו מעללי רבני וחכמי הרעפארס לתועלת היהדות כו', וחתם שם דבריו, אנחנו והם כשני אחים שמריכים ביניהם על דבר ירושה אביהם, ומ"ם כהרגישם כי נגב או שורד בא לשלוח יד בירושה, מתעוררים הם בשוה, ומתנפלים לתפשו ולהענישו, עבלי.

ולי מה נאמנו דברי הרב היקר איש שלום, במאמר הציונים שלו בכורים שנה שניה, זול שם, עם ישראל עורנו כמקדם גוי אחד בארץ, ולא נחלקו לכתות, כי איה הנבול אשר נשים לסוף הסעקטע האחת ולהתחלת השניה? אם כה יאמר האחד מן בעלי אספת הרבנים תתחיל הסעקטע החדשה, או רעהו יענה ויאמר לו, שקר אתה דובר, הרב פראנקל מברעסלוי, היה מהנגד להם, ובכל זה הרעימו עליו בעלי האזוראליט והירש בקול אריר וחוק, כי כופר ואפיקורוס הוא בגלל ספרו דרכי המשינה; וכשיאמר זה עד רש"ל ראפפארט הוא גבול הארטאדאקסיע ועד ככלל, יאמר רעהו גם זה שקר, ובור כל מה שהיה בלכוב ובמארנאפאל; וכאשר יבוא השלישי ויכריע ביניהם לאמור באיזענשטאדט ובקאפאשוואר הוא הנבול האמתי, ובא רעהו והקרו, יקטום את מצחו ויאמר, הנח לי מן הצדיקים החדשים האלה דורשי חכמת יוגית, לובשי לבושים קצרים ומכנסים ארוכים, השמן התלבש בלבוש הצדיקים האלה, (כמו שכתב כן באמת הרב מסיקם במחברותיו נער עברי, אל העדרים). ואנכי לא אעבור מגבול סאנרעץ והלאה, האף אין זאת? הוא הרבר אשר דבר הרב מאנהיימער, כי רק ריכטונגען שונים נמצאים בנו, וזה לא יכחיש שום איש מבין ויודע, ולא לתרפה הוא זה לבני ישראל, אך לכבוד הוא לנו, כי העם אשר אין בו ריכטונגען שונים בדרכי האמונה, אות הוא לאחת משתי אלה; או כי כבר נפל כל העם לכור המאטריאליזמוס, ולא נשאר בו עוד שום אות מאותות חיים רוחניים, או כי נאמר העם ע"י וקניו שומרי משמרת הקדש, האומרים לו, הן עניני העולם בפאליטיק וכדומה נתנו בידך לעשות בהם כמוב בעיניך, והאמונה ולמוריה בידנו למשמרת עולם, ודבר אין לך עמם. לא כן עם בני ישראל, כי ממלכת כהנים וגוי קדוש נקראנו מעולם, כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את התורה, היא מונחת בקרן זוית, וכל הרוצה ידרוש ויחקר בעניני האמונה, ומה באו חלופי הרעות, ואיש את אחיו יכנה בשם מין, אבל סוף כל סוף, חלוף סעקטען אין בנו, כי איה אפוא מצאנו כי נחלקו בני ישראל (מלכד הקראים והרעפארמער כשיות נדרות מן הערר), או נתפרדו מהיודענמהום הראשון בעצמו וכשרשו, הוא היודענמהום ע"פ קבלתנו בהושבע"פ, כל הענינים בכלל העדה הם ע"פ הש"ע, בתפלה, בנשואין, בקבורה, בשחיטה במילה ובמקוה, ומעולם לא שמענו ר"ם, שנשאת יבמה בלא חליצה; ואם זאת לפרידה החשב, כי ידבר הרדשן כלשון צחה, או שינגנו המנגנים בנגונים חרשים, אתמהה! רק בדברים חיצונים יתפרדו קהלות ישראל, וגם יש אנשים פרטים חומאים כנפשותם, ועוברים על המצות בודן או כשגנה, כאשר נמצאים אנשים כאלה בכל אומה ולשון, ובכל כת מכתותיהן. ואם נאמר כי הפרידה בדברים חיצונים לפרידה בדת תחשב, הלא מספר עריך היו כותותיך יהודה, ומה נעשה להתפרדות המנהגים בין החסידים לסחלקותיהם, האם נאמר כי כתות כתות לבדנה כל בית ישראל, ועינינו

הרואות כי גם בצדיקי אשכנז והגר ההנלע הריב, בין הצדיק מסיקם ובין הרב מסיקאליץ על דבר מנהגים חדשים, והרב מסיק פריש רשחו לרגליו, ועתה הגם אלה שתי כתות הנה? עכ"ל. והיוצא לנו מכל המאמרים שהובאו בהערה זו שאין לנו להוציא מכלל אֶתְחַנְנו שום איש אשר בשם ישראל יכנה, ובאגודתנו יקח חלק, כי סוף סוף משתתף הוא עמנו בצערנו, ומיצר ודואג לצרות הכלל; ורק אותם הבאים בעלילה ובשנאה, ומוציאים עלינו רבות, אין להם חלק באהבתנו, כי הם התחילו בעבירה תחלה, ואין להם עלינו כלום.

אל תראוני שאני סחרתרת ששופתני האמת.

לפי שלפעמים יקרה, כשיצר לי הדרך, לנלות האמת ערומה, אני משתמש בדברים מקבלים צורות, ואינם מוחלטים וברורים, מוצא אני לנכון להצטרק לפני הקוראים אל מנהגן. והגני להעתיק דברי הרב הגדול שי"ר וצ"ל מ"ש בכ"ח ו', וז"ל בסגנון לשונו: רבות הן המחשבות הנלחמות אלו באלו, בלכות האנשים המעיינים, המתגדלים ומתרוססים על הדעות המתפשטות בין אנשי דורם, ועל ההבלים שנשחקק בהם הדמיון. התכמים האלה, שהבדילו לנגד עיניהם ברכי הרעת וחזיוי המחקר והבכרת, ורצו לחלק מחכמתם לאחרים, לפקוד עיני עורים ולהוציאם ממחשך ואפלה לראות אור בהיר, כשהם באים למכס עצמם עם עצמם איך ומה להם לעשות, אם להשמיע דבריהם ברכים ולהודיע כל רחשי לבבם לזולתם, או לסגורם על מסגר, ולעשות קרבם קברם עד עולם, הם נעשים כנבוכים, מתעתעים ונדהים לבאן ולכאן. מעבר מזה יניעום דעותיהם וימשכום לפנים לעורר בקרבם כוסף גדול והשוקה נמרצה, לנלות החדשות והנצורות אשר חננתם חכמתם, למען הסר מכשול מלב העקוב. להחיות עם רב ולהחיותם לפלטה גדולה בעתותי האפל והעלמה, בעתות אשר האמת סגורה וכלואה ונתונה בצרה ובשביה. ואלה מעבר השני, ימשכום לאחור, ישיבו המלה אל קרב עמוק ולא יתנוה לצאת חפשי החוצה, מיראתם ופחדם לא לנפשם בלבד, כ"א לנפשות הדמיון, שאולי בראותם פתאים אור חדש יוכו בסגורים, ובכערם המורנלות ללא אמת, יבערו גם הקדש מן הבית, וישפכו את הטמא והמהור יחדיו; ומה האנשים האלה עושים, כשכאים לידיהם נושאים דקים ועיוניים, להשלים בין בעלי הריב ולצאת ידי חובת שניהם? הם מגלים טפח ומכסים מאה אמות, מודיעים ומשמיעים מה שהוא קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד, ומעלימים ומסתירים את השאר, ואינם מניחים להסתכל שם, כ"א דרך סדקים ונקיקים, ר"ל דרך רמזים רחוקים, ומניחים מקומות רחבים בין השמים למצוא ולקרוא שם את כל, או מקצת, הנשמט מהשיאים עצמם. מצינו את מרע"ה ואת ירמיהו הנביא מסרבים לילך בשליחותו של הקב"ה ולדבר דבריו בשמו, אך דבר ה' אשר הוא בוער כאש, העביר אותם על דעתם ועל רצונם, עד שלא יכלו לכבוש את נבואתם. מצינו את עזרא הסופר משמים כל ספור וכל דבור שמטיל חשד קמן ופגם כל שהוא במשפחת דוד המע"ה, כמ"ש בפירוש המיוחס לרש"י על דה"י בכמה מקומות. ומצינו את חז"ל אוסרים לדרוש ברכים ולומר בפני ע"ה דינים שהקילו בהם, והותרו על פי ההלכה. מצינו את חז"ל אוסרים לדרוש מעשה מרכבה ומעשה בראשית כ"א על פי תנאים מיוחדים. ומה זה אפוא הפלא, שכצינו את הראב"ע וז"ל, מעלים ומסתיר סודות חכמתו ומרמו עליהם ברכורים נשמעים לשני פנים, או כותם אותם לנמרי עד שאינם מוכנים כ"א בקושי גדול אחרי עיון רב. הראב"ע אשר ממרום נפקדו עליו חיי צער ונדודים, להיות איש גולה ממקומו, ממולטל מעיר לעיר וממדינה למדינה, איש כביר כח לב, אשר רוח אלהים בקרבו. נע ונד רוב ימיו בין אנשים שונים בעלי דעות שונות, אין מן הפלא שהוכרח למצוא תחבולות, לכלכל דבריו במשפף, כפי אשר יבינום אנשים רחוקים זה מזה במקומותם ובדעותיהם.

נניח לשעה איש ירא וחרד מאחינו שהיה ושחיה קודם קופערניקוס, והוא היה הממציא הראשון מההמצאה החדשה והנפלאה בתכונות והנועות השמים והארץ, האם לא היו כל רעיוניו נפעמים ונדהמים, ומחשבותיו לא סבוכות נכוכות ומסובכות, מכלי דעת מה לו לעשות בהמצאתו זאת, לפרסמה או להעלימה? להכריזה או להסתירה? מצד אחד הוא רואה לנגד עיניו הרבה מפשרות המקראות, ועמהם המון רב מהתושבים עצמם לשומרי חומת ציון, עומדים כנגד הרעת הו, והם מאיימים עליו ומבהילים אותו; גם בראותו לנגד עיניו המון קלי דעת ונמהרי לב, עומדים לרמוס על ידי זה כל יקר ברגליהם, ולמאוס בנחלת קדש תורת אל משמים, ונוזר אומר לעצור בעד רוח בינתו, לבלתי תתן לצאת החוצה; ומעבר מזה יראב לבו בקרב ונפשו עליו תאכל, לאבדן כלי חמדה זו, ולהלמודים הרבים העתידים להסתעף מהמצאתו זאת ברבות הימים ובסגות הזכנים. וע"כ מה יעשה? יתנבר כארי כנגד כל המונעים, ויבקש תהבולה לצאת ידי שתי הרעות החלוקות, והיא לנלות ולהעלים, לדבר ולשתוק כאחד, וההברח יניעהו להניע שפתיו מכלי להשמיע קולו, ולתת שארית ברמו לדעתו החדשה והאמתית. באופן כי כדורות יבואו, יבואו אנשים אשר יעמרו על המצית דעתו ויבארוה באר היטב ויוציאוהו לאור בהיר מכלי כל מורא ופחד. ואם המצאה כזו, שיש עליה מופתים חותכים וברורים, צריכה אורך ימים, להרגיל בה דעת בני אדם עד שתכה שרש בלבם, כאשר ההמצאות הבלתי מאוטמות על פי מופתים למורים, על אכ"ו שצריכים להתנהג בדרך ישרה כזו, עכ"ל.

ישנן עוד סבות להסתרת רעיון הכותב חוץ מן שהעיר עליה הרב ז"ל, כמו, חסרון ידיעת הסופר הוראת המלות שהוא משתמש בהן, על כורין, ונמצאה כוונתו נסתרת ואינה מובנת. ויש לפעמים שיכיון הכותב בהסתרה זו להבהיל הקוראים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפע"ד מהראשון וז"ל, כשהקרא בספריהם של המחברים הארוכים וחבוריהם הדיונים לא המצא כלל ענין נוסף על מה שהבינו מדברי אלה, אלא שאתה תמצא בהם דברים יותר רחבים ולשונות נאים ויפים, ואולי אוזנו בשירים ונשקלו במליצות ונבחר להם צחות דברים, ואולי נאמרו בלשון סתום וכזו בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתבונן עכ"ל. סבת חסרון ידיעת הסופר הוראת המלות, אינו נוהגת דוקא בסופר בלתי מובהק, אבל גם בסופרים גדולים וחכמים, שאחרי שידוע שקשה מאד על כל מעתיק מאבר הדבר מענין מופשט ורוחני, למצוא כל מלה בשפה שהוא מעתיק אליה, שתהא מכוונת בצמצום לבשגגה בשפה שהוא מעתיק ממנה, יתחייב מזה שיותר קשה ויותר כבד הדבר הזה אל הסופר הראשון, שתהיה העתקתו הראשונה מכוונת ומצומצמת, רצוני העתקת הרעיון הנרצה אל הדבור, שכמה וכמה פעמים אין המלות מובלות ונושאות את הרעיון המפשט הנרצה להמחבר בכיוון ובצמצום, ויצא מאמרו בלתי מתוקן כהלכתו, ועלינו לסלוח לכל המחברים כאלה.

לפי שידוע אני שנמצאו איזה מבקרים בעמנו שמלעזים או מערערים על רבוי העתקות דברי קדמונינו ז"ל, שכמה מחברים משתמשים ומסתייעים מהם, אשר גם אנכי לא נמלטתי מזה כמה פעמים בספרי שהוצאתי לאור, וביותר בספרי זה אשר לפניך קרא יקר. והוא נגד שמת במול האויסאריטעס, שהוא עקף גדול מראשי העקרים שבהשכלה החדשה; ולכן כרי לסתום פיהם של אלו ולמלא אותם חצץ, הנני להעתיק דברי החכם הרוסי קאראמזין ז"ל, מ"ש בהקדמתו לספרו הגדול, דה"י למלכי רוסיא ז"ל: כמה מאושרים ומוצלחים הם אותם המחברים, שאינם צריכים לרבו הערות ולהכבאת דברי זולתם, ושאינם יודעים כלל בצער החפוש, אחר כל הפ"מים והדקדוקים המוכרחים לסגרת החפץ שבגורח המרובה הזה, בגורח שאוכל וסבלה מחצית ימיו של זמן החבור; במרש שגשעה שהמחבר עסוק בו, דעתו במשועממת, כח רמיוויו תוהה, ורגשותיו כקפואות מקיר וקרח; יודע אני שעיל ברול הוא

על צוארי המחבר, אבל מה יעשה, ומלאכתו ואוסנותו צריכות לכך? שאלו היה אצלנו כל ענין וענין המדבר מנושא מיוחד, מקובץ בידו בפני עצמו, ומסודר ומפורש כראוי במקומו, או הייתי חפשי מכל העמל הזה, והיה מספיק לי להעיר ולערוך את המקור הראשי, אשר שאבתי ממנו מה שאבתי, אבל אחרי שלראבון לבנו הרוב מהם מתגלגלים במקומה שונים, ומונחים בזוויות ספרים מכוסים כאבק, עד שלא הוכרו אפילו ליורדים, הנה החובה עלינו להתחמש ולהורדו במדת הסבלנות וההתאפקות, לבלתי לחום על הזמן, ולכלי לקיץ במרח. וכל קורא מבין יראה וימצא, כי כמה מהם הובאו לעדות, לחזק ולסער, וכמה מהם לפרוש ולבאר, ומהם למלוי ולהשלמה. ולסתקקה על שרשי כל דבר, יקר מאד, גם כן מלה שהיו משתמשים בהם כימים קדמונים, רשמים היותר קמנים ופחותים שנמצאו רשומים בפנקסי קדמונינו, גותנים לנו לפעמים יד ופתחון דעת, לצרף אותם לשארי הוכחות שבירינו, להציל משני הזמן דבר אמת לאמתו, עכ"ל.

לפי שכונות מחברי ספרים שונות הן, ועל פי רוב נמשך המחבר אחרי רצונו יותר מרי, עד שהוא משמיט מתחת ידו בשבילו, גם דברים שרעתו נוטה להם ביותר; וידוע שהרצון הזה מתהפך לכמה גונים, וע"כ שויתי נגד עיני דברי הרב בעל ארחות צדיקים. מ"ש בשער השקר, וז"ל, יש אדם מויף, שאפילו כשהוא יודע בודאי שהדבר שקר הוא נמשך אחריו, כ"ש שיש לו ראיות לצדד ולעשות סברות, לקיים השקר ברמיון שהוא אמת; ויש לך אדם שאינו נמשך אחר השקר, אלא בשיטעה ויחשוב עליו שהוא אמת, אבל החכם מכחיש את השקר לגמרי, ורע, שכל אדם נמשך אחרי סברותיו ומדותיו, העצל אחרי עצלותו, הכעסן אחרי כעסו, הגאה אחרי גאוותו, האוהב לפי אהבתו, והשונא לפי שנאתו. וכן אחרי כל המדות, לפיכך האדם הרוצה לילך ברכי אלהים אמת, צריך להסיר ממנו החלה כל המדות הגרועות, כדי שלא תמשכנה אחת מהן אחריה, ואז יוכל להשיג האמת, עכ"ל.

לפי שנושא ספרי זה הוא מעין ויכוח, והולדות הויכוח הוא על פי רוב אהבת הנצח, והאהבה הזאת מוליכה את המהוכח לפעמים בההו לא דרך, לפיכך שויתי נגד עיני, מאמר הירושלמי ר"ה פ"א, לא לנצח יריב לא לנצח יריב עכ"ל, וז"ל המ"ר פ' מסות, לא כמדת ב"ו מדת הקב"ה, שמדת ב"ו שנים עומדים לפני השופט, אחד מלמד קטגוריא ואחד סנגוריא, הקטגור אינו נעשה סניגור, והסניגור אינו נעשה קטגור, אבל הקב"ה אינו בן, אלא מלמד קטגוריא וסנגוריא כאחד, הפה שאמר עם כבר עון, אומר ועמך כולם צדיקים, עכ"ל. וע"כ גם עלינו לילך בדרכיו ית', ולהתנהג כביכול במדותיו, שלא לריב ולהתוכח לחכלית כוונת נצח, או שאר כוונות פסולות, כ"א להיות לפעמים גם כשמן מקמץ בשעת הסכנה, כדי שתצא הסנגוריא כתקונה; וה' היוזע ועד, כי לולא התחילו שונאים בריב ומחלוקת תחלה, לא היינו פותחים פינו לעולם, וע"פ רוב, לדאבון נפשנו, אין הקוראים יכולים להוציא מרברי השואלים והמשיבים, כ"א רעולטאמי של היינע המר והרזה, שהרב והכוזר מתעקשים בשוה. אבל בכל זאת אהבתי את עצמי החניפני לחשוב ספרי זה ליוצא מספרים כיוצא בו. שמאד הייתי נזהר בדברי החכם בעל דברי שלמה מ"ש בספר דר"ם, בויכוח ששנים מהוכחים צריך שימתינו זה לזה, וישמע האחד לדברי חברו, ואל ידברו בבלתי סדר, כדי שתהכר האמת, ויודע על בריו, ולא ישאר שום ספק בו, כי כמה פעמים היה הויכוח פוסק, אם האחד היה נזכר לשמוע כל טענות המנגד, ולזה הזהירו החכמים ואמרו חכם אינו נכנס לדברי חברו, ואינו נבהל להשיב, עכ"ל הגאון ז"ל. וז"ל החכם רי"ם ז"ל בס' דברי ריבות ח"ב פ"ד, אם להתוכח עמי באת, אשים לפי מחסום, כי ירא אנכי לנפשי, פן תעזיר ותתעורר כי מדת הנצח או האיבה כמנהג המתוכחים, ואף כי מעולם לא ראיתי שבעבור נצחון הויכוח, יסיר ויחליף איש את דעתו שאחו בה, ואין

היכוח מועיל, כ"א מה שמעורר כח החרוד בנפש, ולענות דברי חרודים, לכן לאנשים כמונו יותר טובה השתיקה מהדבור בויכוח הרהות; יעמוד לו איש איש לגורלו, ויקום בדתו אשר נחל מאבותיו, עכ"ל. והם דברים אמתיים וברורים, אע"פ שלא השלים הענין, ולא נתן הסבה לסוף דבריו, והם נאמרו בסתם; ע"ד שכתב בעל מטעי משה וז"ל, היכוח והנצוח בענין הרהות הוא הבל ואין בו מועיל, מה שהאחד משבח השני מננה, מה שזה בונה חבירו הורס, והם בעיני כשנים מחוכמים, אם הבגדים הארוכים או הקצרים יותר מהודרים, ע"כ. כי דברים כאלו לא יאותו בלתי אם לבלתי בעל דת כלל בסתרי לבו, ויודע הוא שכזו כן רעותה אין בה ממש, אבל מי שהוא בעל דת באמת אם לא יויווהו ממקומו טענות מנגדיו, בלי ספק שמבקש ומוצא במעמקי דעתו תשובות (ואולי גנובות), להשאלות שנשאל. שהרגלו וחנוכו מביאים אותו לידי כך. אהבתי את עצמי תפחתי והחניפתי, לחשוב ספרי זה, לא כספר ויכוח חלילה, להגביה את תורתנו, ולהשפיל את תורות וולחנו, בטענות שונות אמיתיות ונראות כאמיתיות, אבל כספר תשובות חשובות על דבות והואנות ועלילות, שחפאו עלינו אנשי ודון ומרון: שבח איוו דת או תהלת איוו כת, לא לבן אדם, אך המשפט לאלהים הוא, כי ביד כל בעל דת לבקש ולמצוא מאמרים יקרים וקדושים בדתו, שמכריחים את קוראיהם להודות על יקרתם וקדושתם, ומאמרים ורים ורחוקים בדתות זולתו, שכופים קוראיהם להודות על ורוחם ורחוקם; אך לאמת האמת ולהעמידה על הלה, ולהכזיב השקר להוכיח כזבו על פניו, זו היא חובתי בספרי זה ואעשנה. ודברי חז"ל (כ"ד פס"פ) אמתיים ונכונים מאד, כאמרם, לעולם אין ישראל נותן אצבעו להוך פיו של גוי תחלה, אלא א"כ נותן גוי אצבעו תחלה בתוך פיו של ישראל, ע"כ.

לפעמים נשאל את נפשנו, בקראנו ספרים המצדיקים את היהודים כנגד שונאיהם, למען מי יכתבו? להוכיח לשונאינו דרכיהם על פניהם? האם לא ידעו שונאינו בעצבים, כי שקר ידברו, ובכל זאת הבלל לא ידעו, ותהי להפך, כי כל עוד נוסף להראות צדקותינו כן יוסיפו לשנוא אותנו, כי באמת זה הוא מקור השנאה, יען כי ידעו בלבם, כי טובים אנחנו מהם, לכן ישנאונו, וא"כ למי יעמלו אלה הכותבים תשובות באנשי און? אך הם יצדקו כי יענו, כי עיניהם נשואות אל אחיהם, אשר נואלו להאמין בדבות צורריהם, וע"כ עלינו להחזיק טובה תמיד לכותבי ספרים כמו אלה, (השחר שנה חמישית חוברת י"ב), כמה אפרוחים שלא נפקחו עיניהם, שותים בצמא דברי ההכמים האחרונים, ומאמינים בהם ולא יחקרו לראות היעמדו דבריהם במצרף החקירה. נקח למשל דברי שיללער מ"ש, כי ב"י היו מצורעים שלא היחה להם תקוה להרפא עוד, כי הצרעת היחה דבקה בהם מכטן ומדריון. ולא ישיבו הנערים אל לבם לשאול, ואיך א"כ החיו כל נקבה ולא יראו שלא יכשלו בהן קצת מאנשי מצרים, ומצינו בתורה בן אישה ישראלית והוא בן איש מצרי; ובפרט בחורי בני עמנו אשר אוניהם פתוחות לרוחה, לשמוע כל הדברים הנאמרים בננות בני עמנו, ואוניהם הכבד ועיניהם השע, לכל מה שהוא יקר וגדולה להם. הן אמת אחי ובני, כי הכרת מומינו מעלה גדולה הוא, אך העדר הכרת מעלתנו, הלא גם היא פחיתות גדולה, (הכ"ז ע"ל ז"ל נכ"ז), וע' במחברת כ"ט במחברות כוכבי יצחק, מ"ש החכם היקר ר"ש ראב"ן נ"י בענין עלילה זאת. הדברים האלו מצאתים מספיקים, להשיב לשואלים מדעת ושלא מדעת איוו שאלות, ואבטח כי יקבלו אותם בספ"י.

משובב נתיבות

כולל

תשובות חשובות, בלתי ננוכות, להמסית המרעיש עולם
בעל נתיבות עולם.

שנה ננב ננכתי מארין העברים, וגם פה לא חמאתי מאומה
כי שמו לי עלילות דברים ודבות לפי

כמה פעמים בא לידי, שמה שחשבתי לפום ריהמא לדבר ברור ופשוט, והחזר מאמר נזר וכופת חותך ומשכל ראשון; אחר שנסתכלתי בו יפה, ראיתי והנה הוא מרמה ומשנה, רחוק ממרכז האמת, כי אין כל העתים שוות לטוב, ולא בכל שעה הלב מנוי לירד לעומק העיון, (הגאון ר' יעקב עמנון כהקדמתו לספרו שו"ם שלילם יעב"ץ סי' ע"ז).

רכבות בני אדם היו לברות לחרב נוקמת נקם הדת, כמה אלפים אנשים רבים ועננים היו מעונים בעניינים קשים ומרים! אהה! הגורל המר הזה היה גורל בית ישראל על אמת שבע, אנחנו היהודים שתינו מצינו את קבעת כוס התרעלה הזו לבלי נשוא, עוד קול דמי אבותינו אחינו ואחיותינו צועקים מן האדמה האדורה אשר פצתה את פיה, ודרחיבה כשאל נפשה, לבלוע דמם הגשפך חנם אין אשם, ועוד היום אף-כי שבה תרב אל נרנה, עוד עקבותיה נודעו, והשאירה אחריה איבה ושנאה רבה נגדנו, עוד משפטינו לא חדלו, אלה ישללו מאתנו זכויות המדינה, ואלה כלה גרש יגרשונו מהמהפח בנחלחם, ואלה יבזונו וימרונו את חייו בכל אשר יוכלו, (כרם החכם ריב"ל ז"ל במנוחם שלו לספרו החזק).

זה לי אלף ושמונה מאות שנה, אראה במלחמה הכבדה אשר ביניכם, יאמר השכל נז, הרחק כאד משרי קרב רגלי עומדות, אך מי זה יתערב בריב לא לו להושיע? יתר ממקובו, כי איכבה אוכל וראיתי, כי ינהגו בני אדם בשגעון ובמלחמות הנופה: איש ברעהו, ואדם כדני הים למו, גבור יבלע החלש ממנו, רבים על מעשים לו, ויעשו הרג רב ואבדן, וכל חצי אכזריות יכלו כם. הה! ההתי ארגו, בשמעי, ת אכזריות חמה זו יקראו: יום נקם לה, אשה ריח ניחוח לו, (ספ).

שואל אני את המחבר נתיבות עולם, איך העז פניו דרוך על במתי תכל? יא בקול גדול לאמר, אנכי אנכי הוא החכם והמלומד מכל אשר לפני מן הנוצרים דים, ובכחי כי נבונתי אבצע היום את הריב הישן, כי אנכי אניד לכם היום את המשפט למי משני המוענים הצדק, הלא לשחוק יהיה המחבר הזה, ומי לא יענ: לאמר לא מחכמה דברת זאת כי אם מהעררה, (ספ).

קרוכ מצדדי מי יריב אתי, נעמדה יחד, מי כעל כשפמי יגש אלי:
(ישעיה ב' ח')

שמעת הרפתם ה' כל מחשבותם עלי: שפתי קמי והניזנם
עלי כל היום: שבתם וקיימתם הביטה אני מנגינתם:
(איכה ג' ס"א-ס"ג)

קיום מחבר ובמע, האויב עדי בעל אהיבות. יחד מעשר פעמים קראתי ספר, וכל אחת מקריאתי הייתה לריק ולבעול. חלקתי לחלקים, מתחתי לנחשים, סדרתי לסדרים, את אשר לה' לה', ואת אשר לעזאזל לעזאזל. החוסגני עמו על פי הכלל הגדול שבידי מאז היומי לאיש, שאין בעולם ספר כתוב ביד איש לב לו, שיכיר כל דע בהחלט, ושלל תהיה זו קאת אחת; ושאינו נלכד אחת, ושכחתי חביבה עליך מעט או הרבה במחבואי סתרי לבך, לא יכחיש כל קורא ספרך בשום ותוס לב, ועל קן חלילה לי לנכות מזכותיך, ולהוציא שערך בהפסדך. לא חקפה ולא אצול החדש הגאולה לך, על כמה ממאמריך סיקרים והאמנים הנמלאים בו. חלילה לי שלא לשבח את המשובח בשביל המנוסה שבו, ושלא להודות על האמת בשביל השקרים והכזבים שבו. על כל איש מאנשי אחת לכודות בפס מלא, נכמה מעטותיך קשות וכבדות, למקבלים דברים ככתבם וכמשמעותם, בהקפס הראשונה. ואולי יתמסו ויהפלאו על דברי אלה קאת מאחי הסמימים, שהחמימות והשנאה מהמאות את עיניכם, אני להשחיק בשבילים כמה דברים יקרים הנמלאים בספרך, שמראים בברור ביותר לרוב ישראל, מוקיר חכמתם, מכבד הטוה נפשותיהם בעלות, ומדוחיקם בטובות והמשלות, מכיר אחת את האמת ומודה עליה ברבים, שזעזעה ישראל בעולם, תעודה רמה נשאה ונפלאה, ושחקורו האדוכה ותחלתו הממושכה עתידות בהכרח להתקיים.

הלא כס דברך בפרק ל"ג מספרך, זה כאלפים שנה, מני אז חכמת ישראל לא הייתה עוד לשם ולתפארת בין עמי הארץ, ולא לבד כי יעקב נתן למשפט, אבל גם חכמתו ביוסי, ואבד מכיר אותם בשער, אהמו אין אזו מלדיקים את המשפט העשוקל הזה. דרכו לא זאת היא, ונקיים אהמו מכל דבא עקלקלות, וחכמת ישראל יקרה ביינו בכל מקום אשר נמלא איהם. ובפרק י"ח כתבת, בני ישראל כמה עס חכם ונבון, אשר חלק לו אלהים במעלות נפשויות, אשר חסינו ליקר ולתפארת למין האנושי, אבל כל חכמתם ותפארתם לא תוכר, ובני אדם לא יבינו אל סוד השם והגבורה אשר עשו. ובפרק י"ח כתבת, אחת מקרי הפארת אשר בן תוביש האומה הישראלית, היא בנותם שחמה לסבול כל התלאות והלרות המולאות אחת בלי לשקר באמונתם, ובברית אלהים ועבודתו. ובפרק כ' כתבת, חלילה לנו להסתכל בהטוה נפשויות, ולהחיות כי יאר לב איה"ע טוב יותר במוסר מיוזר לב ישראל, אדרבה לספק. ובפרק ט"ז כתבת חלילה לנו לחשוב תועה על חטות עם ישראל. ובפרק מ"ה כתבת, וכל איש אשר אינו מוצא לגמרי מלדעת את חטותם היסודים, לא יוכל לתת אותם לקלי דעת. ובפרק ל"ד כתבת, חלילה לנו לחקק במוסגי עם ועם, ואף כי במוסגי דת ישראל. ובפרק ל' כתבת, אין לנו ספק כי הדקדוקים הדקים שבתלמוד בעיניי הדינים מחדדים את השכל. ובפרק מ"ט כתבת, אל נא יאמר האיש היסודי, כי מגמתו היא להשיא תורה לעבור על תורת משה, ולאכל את המאכלות האסורות. ובפרק נ"ב כתבת, אין נפשו למצוא החדש ליון נסך, באבור באמת על פ. כחתי הקדש. ובפרק י"ז כתבת, אין דעתנו להחליט, כי מנהג ד' טובות הוא מנוסה, ידענו כי שחית הטוה נקיים מדרך הסובאים (*). ותכליתם לקיים

(*) ז"ל הירושלמי חקק ג' דקלים, מהו לשחם במוסקן, וכשינו אם אחרו לשחם לא אחרו להשחבר עכ"ל, ופירש הגאון בית שמש מקום ששאל ז"ל, כי : חלח פוסקין הוא כוס גדול מחד, וכן

מאות הדת. בפרק י"ז כחצת, הרבנים היו תמימי דרך בהוראתם, כי השבט לרעו
 בלתי דבר לא יוכל להחזיר את נדרו כ"א בפניו, ולדקו בזה מאלה המפריעים כל מוסר,
 ומורים כי המדר לרעו יוכל להחזיר את נדרו בכהר, בלי לגלות את ארץ רעו, הריגו
 בדרב הסהרה ויהר מכל אדם אחר, וההושבט"פ שמורה רגלה מלכד החופס והמעל הזה.
 עוד יש חזר אחר אשר תחלה בהוראתה, והוא, כי הסיודי המדר נדר לנכרי, לרץ
 לקיים את נדרו, ולא יוכל להחזיר חוהו בלי ידיעת הנכרי. בהוראה זו הלכו הרבנים בחוס
 וביושר, ויהר מן המסלפים לדק בהחזרת נדרים. ובפרק ט"ז כחצת בין דיני יו"ט אלל
 טרביים ימלאו משפטים לדיקים רבי תפארת, והם, כשהוא אוכל ושוחה חייב להאכיל
 לגר ליחוס ולאמנה עם שאר העניים, אבל מי שנוצל לחרוז ביהו, ואוכל ושוחה הוא
 ובניו ואשחו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו מלוא חלל שמחת כרסו.
 וז"ל ע"ה סי' תקכ"ט, מדה החסידים אשר השם לנגדם תמיד, ובכל דרכיהם ידעוהו,
 בעת שמחשם אז יותר ויותר מברכים ומשכחים להקב"ה אשר שמחם, ויאמר אדם בלבו
 בעת שמחשו והגאחו, אם כך היא שמחת עוה"ז אשר היא בכל, ויש אחרים חוגה ולער,
 א"כ מה היתה שמחת העוה"ב התמידה שאין אחרים חוגה, ע"כ. דברי מוסר כאלה הם
 יקרים למבין, ומי יתן וגם המשיחיים ישתדלו להשיג המדה הזאת בשלמותה; ואל לדק
 המאמר הזה, עוד נוספה בטוב טעם ודעת פקודה, להסיר משול מדק השם בימי החגים,
 והיא, הייבים ב"ד להעמיד שוכרים ברגלים, שיהיו שוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים
 ועל הכסרות, שלא יתקבלו שם אנשים וגשים ויבואו לידי עבירה. ובפרק מ"ב כחצת,
 במאמר הרמב"ם הלכות מתנות עניים, אשר יבאר שם מלות הלדקה ואיכותה, ועד כמה
 תכבד עבודתה. יש רוב תפארת וטוב טעם ויקר מאד, אין כמוהו נפרץ בעולם, ובפרק
 בימינו, דור אובד כסף וזעם אחרי הצלע, מוכרחים אנו לכודות, כי הרוח העולה
 מהמאמר הזה, הוא רוח אהבת האמת, ולו העולם בכלל יעשה באמת כפי פקודת הרוח
 הזאת, אז ירב אשר כל בני אדם בפועל, ולא נחלל מלהלל את תפארת וטוב טעם ודעת
 במאמר הזה. ובפרק מ"ב כחצת, בעמדתו להחליט עם עם זה המפורד בין העמים
 לא נריב עמם על דעותיהם האדוקות, כמוהם המונו מודים אנחנו, כי הם מגזע העם
 אשר בו בחר ה', ומאמינים כי כחצי קדש מכלכלים ונאות, על טובם אל ה' ואל ארץ נחלת
 אבותיהם, ועל אחריתם, כי יקחו ברכה מאת ה', וכבוד ואשר מאלהי ישעם. ובפרק ל'
 כחצת, אין דעתנו להכחיש, כי עוד חזון למועד אשר בו ישראל יעשה חיל, וינחל את
 הברכות אשר הוציאו לו ע"י עבדיו הנביאים, להפך, נכון לבנו ובעת, כי המשיח יבא
 גאון ישראל ותפארתו, ובעין טובה נבקש, אשר בני ישראל ישאו מהר את הברכות
 הנבטחות להם, ונחשוב אותם כעלם אשר בו יתברכו כל משפחות האדמה. ובפרק ח'
 כחצת, גם אנחנו מודים, כי ה' בחר בישראל להגותו, כי להם משפט הברכה, כי
 האוהבים הם למען האבות, כי תבוא עת לחניה, אשר כל רואיהם יכירוהו, פי הם זרע

האנו שילקו ואשר, בפסוק והשחית **דת** ח"ל, כך היה חכמים אנשי פה, ביה להם כוח גדול
 וכוה נקרא פוסקין, ובו משקין כל בני המשחה, ואפילו הוא מה, ואפילו הוא משהגה הוא שוחה,
 עכ"ל. ומ"ה הבי' ח"ל סי' תפ"ב שזה בפוסקין פירוש שזה שעה גדולה ביהם, השתמש כשעה
 יחיד, ומי בני לה להחוספחח לומר שחן בהפסק וכו' ואנשי רבן ע"כ. ועי' בשו"ת שניה יעקב
 גאלס כ"ב שפירש שם ג"כ כפירוש הזה, ומי שרצה לדחוק ולהעמיד פירוש אחר (כמו שהשדל הרב
 חיד"א) הוא ללא צורך, והוא כמעט כמאנד דעת הישרה לדעת, דברי ההשגה אם אמרו לשהות
 לא אמרו להשקיר, מכוונת כבוד השחלה.

צ"ה'. ונפרק כ"ח כחצת, כל המאמנים בכתבי הקדש מלפני בנפית ונתן לבם
בזקתם, כי עוד חזון למועד ישע, ולעת רחוק אשר בו יתקבלו ישראל מארבע כנפות
כארץ, וישבו אל האדמה אשר נתן אלהים לאבותם. ואחנו המשיחיים מאמינים ומאפים
בכל לב להסבטתם הזאת כמו סיכודים; לא יסופר הכנימות אשר נשבע לראות, בעת
ישראל יעשה חיל במעלות המוכר והכבוד והסוד, אשר דבר ה' להם, ממי לא בחר באברהם
לביהם להיות אבותיו. מה מאד נכבד יהיה היום ההוא, היום אשר יתקיים האמת את
קרנה בכבוד, וכל בני אדם יהיו ללכדים יחד בעבותות אהבה, כשחר נכון מולאו; ולכן, גם
אחנו בכל לב ונפש נתחבר לחקות ישראל העלומה, ונענה אמן על כל תפלותיהם, אשר
יחל ה' לזכור את בריתו. נפרק ח' מספרך כחצת, אין מגמתנו לתת מגדשות בייצורן
הטובות וביהר שאת אשר לעם ישראל לבדם. להפך, בחם לב אחנו מודים, כי להם
משפט הכבוד, כי תלמידי יהודים אחנו, גרים אחנו עמם, מידם נתן לנו הלקח
הטוב, ומתקוות האלינו לנו ברכה; מאמינים אחנו, כי הם הראו לנו נתיבות שולש,
וסדרך הטוב אשר בו מלאנו מרגוע. ונפרק ט' כחצת, אזור ממלכות בכל יון אשר
דומי, ואבין אל מקומם ועוד לימים, אך יעקב אם כי קטן הוא ודל עוד ישכון לבדד,
ומשפחת אברהם לא תהיה מהיות גוי לפני ה' תמיד כל הימים, כפי הברית אשר כרת עמו,
להיות ישראל עם סגולה לו. ונפרק י"ב כחצת, באמונה שלמה נאמין בהשגת ישראל.
יהודים אחנו, כי יקחו ברכה וכבוד מאלה האלהים. בכל לב ונפש נבקש אשר ישינו כל
ג' ימים אשר דבר להם האלהים ביד משה והנביאים, מי יתן וימלא האלהים משאלותיהם,
ג' אחנו והפלא הזאת נמנה ביחד, אם יתן אלהים אוחנו לראות כל משפחות האדמה
עובדים את ה' באגודה אחת, או נכיר אותם כי הם זרע בך ה'. רב מאשר יש להם
לישראל לשמוח בספור הטובות אשר עשה עם אבותיהם בימים אשר כבר חלפו, יש להם
לגיל בטובו אשר הבעית להם באחרית, וכמוהם כמוט בכל נפש נחמה, להשבת שבות
ישראל ואברו; ובעת אשר נחזוק בענין ילידת מזרים, דבר אלהים חיים ייזיר אותנו,
לשאת בחקוק את שיינו לל הסבטתם ליהודי, כימי לאתך מארץ מזרים ארצנו ופלאות,
והיה מכלל לבאר עמי אשר ישאר מאחור, כאשר יתחם לישראל ביום עלותו מארץ
מזרים; ובהאר הכבודות האלה לא נהקיינו עוד, לא בעת עלות הגולים מבבל ולא בעת
אחרת, לכן בלב נכון ובטוח אחנו מאמינים, כי עוד יתקיימו לעתיד. ולא נכחד תחת
השמים, כי בזה לדקו דברי הרבנים מדברי מפרשים רבים, אשר שנו בפירוש הכתובים
האלה. תהלת ישראל בנויה על אדני האמת, יש דבר אלהים ברור מאד, והוא ביחזקאל
כ' ביד חזקה ובדרוע נעוים אתלך עליכם והבאתי אתכם במסרת הברית. ונפרק י"א
כחצת, ידענו גם אחנו ונאמין בדבר האלהים, האומר, הן עם לבדד (* ישתן ובגוים לא

(*) נח"ר ט' שחז נמלא מתמר ח"ל, נמשלו ישראל לזית לומר לך, כשם שהשמן אינו מתפזר בשאר
כתשקים, כך ישראל אינו מתפזרים באומות, ומה השמן נף ונתן על כל הכתשקים, כך ישראל
בשעה שזה עושים רצונו של מקום ע"כ. ח"ל רב כגדול בעל מונכ"ל בשער ח' מספרו, לזר
מלכים רשעים כאלה מנשה ויחזקיהו, השנו להיטיב עינים ומאגם, בהחזקתם אל הכתמים יחודי
אלהות הרה, ולא השכינו כי אין חפלט והשועה לישראל, זולת בהדקם בה' אלהים, ובשמרם
פנה כימוד סקורה מכל מיני ע"ז ואבקס, וכיוצא הפנה ההוא קדורה ומקובלת עם קיום האומה
אשרה וטובה, והיא המרהקת אותה מלכת בחקות העמים, כרעה האומה המיד בפניו פרכות
באומה, ולא בנינו המלכים הספשים ההם, מה שהבין מרחינות אותה זו המקיימת, נביא הגוים
באמרו, הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב עכ"ל, שכבר הכנינו הנביא להאמנה, בזה כ',

יהושע. רכון לבנו ובענו, כי כל התאמנות האנשים עמלם ויגיעת נפשם לערעב את ישראל בין הגוים, תהיה לריק ולבהלה; ואחנו לא נהיה חברים לחרשי משיח אלה, ולא נבקש להפך את דבר ה', ולהשפיל את ישראל ממעלתם הרמה, למען אחת היוותו עם קדוש לאלהיו ורחשי תבואתו, תשוב למדרגה שפלה כאלהת מכסות בעלי הדמות הגרושות עכ"ל.

עוד מלאהיך בכמה מקומות שאלה בא לקבוע את הרבנים ולהראות ולברר לפי דעתך שציונים או זדונים, גם אז ברנו רחם זכרת, ולא שכחת מהעיר, כי שניות וחזרות כאלו נמלאו גם בהפרי אמונות אחרים, כמו כשנחת לערער על רבוי הפרטים והדקדוקים הארים בענין עכבר נכנס ועכבר יולא שנמסכת פסחים, כחצת בפרק י"א מספרך, אין דעתנו להחליט כי חכמה נגובה כזאת לא מלאה מקום לפעמים גם בין המשיחיים, ידענו כי גם ביניהם לפנים היו מפלגים בדברים כאלה, וכלו ימיהם לדרוש ולחקור בחולדה ובפתגם, ע"כ. וראינו שגם הרב האלפסי השמיט הדינים האלו ולא העזיק אדם מנעם שמקרים כאלו אינם מתייחס כלל, כמו שהעיר שם הר"ן ז"ל. ובפרק י"ד כחצת, אין דעתנו להחליט כי הרמיה הזאת תמלא רק בעקרים של דת היהודית. ידענו גם ידענו, כי יש בין המשיחיים אנשי הספוכות אשר השחיתו ג"כ את דרכם ביסודות כאלה. ובפרק מ"א כחצת, אין דעתנו להחליט, כי הרבנים באגדותיהם עלו בכללות, כי יש גם מן המשיחיים אשר העמידו בפחיתות כמוהם. ובפרק כ"ה כחצת, מודים ואחנו כי גם בין המשיחיים כלנו רבים אחרי הכלים, יען סרו מוכחי קדש ללכת אחרי דברים בדויים. ובפרק י"ז כחצת, לא נכחד אחת לשוננו, כי באזה ספרי המשיחיים, נמלאה הדוגה רבות מלאות פחיתות, כמו שהגדס משהמות בהררי אלה, אך ההגדות הנה, או ישנות מאד, או נהלת האנשים במחזיקים עד עתה בקבלת בני אדם; וכבר חלפו כמה מאות שנה, מני אז אבותינו בערו את הקוליס מכרם הדת, עכ"ל.

וגם על הפענוס הגדולה שנגדולות הטובות והמזומנות תמיד בידי לורדיו, לדקדק ואחנו זה דקירות חודרות ותכופות, והיא ממליצות כמה וכמה דינים קשים ומרים כנגד האמונות, הנמלאות בתלמוד, מלאהיך עומד ומלמד זכות עלינו בדברים נטחים ומאחים, הלא זה הם דבריך בפרק ה מספרך, כל משכיל אל קורות היהודים אשר הרבן הבית הראשון, יהיה נח יותר להסתרות מלהאשים את הרבנים על רוחם הקשה בדיני עכו"ם. עבודה איליים היחס להם תועבה לא לבד כעבוד דת, אבל לסיוחה גם מקוד כל הרעות המולאות אוחס. בכל הקורות האלה לא לבד החזינו לשקך ולחטב את העכו"ם, אך גם הכירו מלכת נפשו אנשינו ורשע עובדיהם, ולא יפלא זהו בעינינו, אם הרבנים שאלו כמו את העלבים גם עובדיהם. בהדינים עלמם אשר עשו הרבנים בענין עכו"ם, וכיר הלחץ והמאזק אשר לחלו הליקו תמיד את היהודים. בכללות היותם נאמר, אסור להתיחד עם הגוים מפני שהם השודים על שפיות דמם, ולא יתלוה

ואחר, והעולה על רוחם היה לא היה אשר אדם אומרים נהיה פנים כחשפות הוללות לכת ען ואכן (יחזקאל כ'). וכבר הארכתי במאמרי הסופסות (בכרמל ההדף) לבאר שרק ההערבות פנימית והקבוללות גמורה עם כל עמים זולתנו נאסרה; שזה ישאר לנו ד"ח אחרי אמונת הרבני בהלכות והמרת אמונת היהוד שכול יכוד ועקר תורחנו, או שילת הבשמות שקבלנו על עצמנו באזכרת ושחרתם מאד לנפשותם כי לא ראייהם כל המונס, בהפכה; או קיום כל החורה כלם בבטלה. אבל כמשפטי הגוים המחזיקים ובהליכותיהם במדותיהם הסובות ובמנהגיהם היפים אהנו חייבים ללמוד מהם ולעשות כמעשיהם, כמו עלינו חז"ל בשם יחזקאל מרומים דקנ"ז להדדי. וכמה פעמים ידענו להם ז"ל שחרו, בשביל דברים אלו אני אזהב את בני אומה פלונית

עמם בדרך, היו עולים במעלה או יורדים בירידה, לא יסיה ישראל למצוה וגוי למעלה, שמה יפול עליו להמיתו, ולא יסוח לפניו שמה יריץ את גלגלו. מהשמירה סגולה הואת מראה, איך רע ומר היה גורל היהודים תחת ממשלת בגים. ולמה זה נתפלה עוד, אם העוני והלחץ אשר כבדו מאויביהם העירו בלבם רוח נקמה וזעזע, כפי הטבע אשר באלהם, לעשות גם הם בעברה חטם דמים אכזריים נגד העכו"ם לורדיהם. אחמו מזדנו, נומים יותר לדון את הדינים לכף זכות, מלכאשים אותם, על אשר לא היה מעורר לרוחם לעמוד בנסיגה גדולה של נקמה ונעירה איבה, ע"כ.

חיש לנו מלאכים מליאים עלינו עובדי יואר מדברים ברודים כאלה? הדעת הישרה והנזק המוחלט המבדירים מבין ריסי מאמר זה, יעמדו להעיד כי כי ישר משפטי עליון ולא עולתה בו.

עוד מלאהין בספרך, שכל השתדלותך להסגוד להסדוה התלמודית, ולהשפילה עד דיונה הסחתוה, לא יכולה להתאפק מכוליא נפיק מאמרים פורים הספק מריוק וממטרת חפץ; ק ברוב התאמנותך ליפוח דברך ולקשטם, בהפלגת שצחה של הדת המשיחית ובהרמה מעלתה, לא נמנעת לפעמים מעקץ אתה כלאחר יד, ונמלאת כחומר פהירות מתחת כסא כבוד, גונב את דעתה לעתים, וחובק שולים על פניה. עד שכל מי שיחשוד אותך בטובה אתורית ובמחשבת זרה שיתחם לך בחבור ספרך, לא יתרחק בדבס מן האמת. מצאתיך מעתיק לפעמים דברים מהבדית החדשה, שלא לךד שלא היה למלאכה ולמשלחתך לורך בהם, אלא שגראית על ידם עוד כמניל פנס ודופי בהם. ד"מ בפרק י' מספרך, כשרגית לברר שכל פי הדת המשיחית, כל בני אדם וחוס שוים הם לפי המקום, למחס בחיים הכלליים, אם אך יאמינו במליאות ה"ה ובהשגחה, וילכו בארחותיו ובמדותיו, לא היה לך בשום אופן להביא את המשל מכונין שורה האדון לאלם אותם ולשרפם, גם לא להביא את מאמר יוחנן, "שמהאמין בן יהיה לו העו"כ", והכלה מאמין יסוב עליו חרון אף האלהים". ומי הביאך להעתיק בפ"ב המאמר מלוקאס י"ד כ"ז, "אם יבוא אלי איש, ולא ישנא את אביו ואת אמו, את אחיו ואת אחיותיו וכל את נפשו, לא יוכל להיות תלמיד", ואתה הלא נוחה ככרוכיאל על הסושבע"פ, שגראית כמגדלה ומרוממה מעלתה כרב על מעלה האב (*). גם כשנאת לטעון על חז"ל שהפליגו לומר, שכל אחד מהסנהדרין היה לריך לידע שבעים לשון, שכל יודע לפרש דברי חז"ל כמשמעם לא יכתפק, שמשפר שבעים עפ"י קצב אללם הוא רק הנות כלשון, ולא נאמר בדיוק ובאמנוס, וכן מספרי ששים, שמונים, ושלש מאות שנאו בדבריהם ז"ל, ורלוס במאמרים זה שחובס מוטלת על

(*) אנכי שמרתי זה כבר בהכנה דברי המשנה אברה לביו ולנדה רבו אברה רבו קודמה בו, שאין כדון זה קודמה במעלה, ואם אין ספוק ביד הן לפדות שיהם, על הן להניח פדיון לביו בשביל פדיון רבו, ולדוה את זה מפני זה. אלא הכונה קודם כזמן, ששם יש ספוק ביד הן לפדות שיהם, פדיון רבו קודם וזה"כ יפדה את לביו, אבל אם אין לו כדי לפדות שיהם לביו קודם לכדוהו. וכן נראה מלשון כבי" בש"ע י"ד ה' רמ"ב סעיף ל"ד פודה את רבו וזה"כ פודה את לביו. וכשהריתי הדבר לפני אחד מגדולי הרבנים, הראה לי דברים אלה מפורשים בשם הלאון ר' שמואל שפראשון ז"ל. פה מקום להספרי שערתי שמה שאמרנו בשם רבי בבלה כהונה, ומעט זה אמר ר' היים כן ששם היה בשעת מיתה ר"ה, היה מחמא לו. שדעתה הוא שר כובק כרבינו הקדוש וכדומה וכללו בהמר סברה (או כומאה) כן ככה לאני המורס כדורס, וכבר מינו שקרא ההלמיד לרבו אני אני רבנ יבראל ופרשיו; ודברים שנאמרו בדרך מליא כשהמשים בהם לפעמים לורך דין והלכה.

כל אחד מהסודרין שייהיה בקי בכמה לשונות המהולכות בכדי שלא ילערך לחורגמים. כמו
הקבע המב"ס ז"ל בידו החזקה כן לדון ולהלכה (ומי כמוהו מורה). הבאת אחת מפעלי
השלוחים ב' ט' י"א, אשר שם ידובר מחלמידי ישוע הנוצרי, כי דברו לאנשים שונים
מבעלי ארבע עשרה לשונות שונות לאיש כלשון, וחזמת שם דברין, המספר הקטן
הנזכר בזה יורה על אמתת הספר ע"כ. ידיעה ארבע עשרה לשונות שונות ממש
בימים הקדמונים, נחשב אלך לדבר קטן, והלא אף בימינו ימי אורה ודעת, מעמיס הס
מאד בלשנים כאלה. ועוד מאמרים דוגמתם הנהנים מקום לחשך שאין חוקך כדבר.

לא רק למותר, אך גם לא נאוו דברין בפרק לז, ואחת הדין אוק ושמע
דברי חוכמי ואל תקון כס אם יארכו מעט. כחצת שם, אין תשובה מועילה ואין יוס"כ
מכפר בלחץ שיער המשחלה, וכמו זה היתה התשובה לריב כפרה אחרת עמה כן גם
עסה, ואין שום סמך בדברי הנוצרי יחזקאל, באמרו רשעת הרשע לא יוכל כס ביום
שבו מרשעו, שהחושבנ"פ חסמון את דעתה עליהם; ואעפ"י שלפי דעתם, יוס"כ עלמו
בתשובה יכפר עון, בכל זאת לא נחה דעתם, וארגישו כי נחון איזה דבר אשר ירמה מעט
יותר אל כפרה אמיתית עלי זנה, ומזה ילא המנהג של שחיטת העופות לכפרה, אשר
ענינו מבורר בספר קבלת שלמה שדפס בדרכיהו שנת תק"ך, כבעט ברזל אשר לא
חמה, חרחה במנהג ז' הדעה, כי אין סליחת עון בלי שפך דם, עכ"ל.

דברין אלה מתחלת ועד סופם כלם מקרים וכזבים הם.

(א) אמת וחזרת ואמת, שאם אין שיער המשחלה אין אללו סליחה וכפרה,
באזיאה נא אליהו המקור שכולאת ממנו הסקר הזה. כל ישראלי בעל דת יודע, שלא לבד
השיעור הזה שהוא משחלה לנזולו אינו מעבד כפרת עוונותיו, אלא אפילו השעיר הנקרב
להשם ביום"כ, וק כל הקרבנות בכלל, אינם מעבדים תשובת השבים באמת מלהתקבל,
ימין סליחת המרבה לסלוח פשועים חמיד לקבל בניו השובבים השבים אליו בכל לב ונפש.
ואיך לא? והרי אחריו עומדים בגלות זה כמה שמעין וכמה יובלות בלא מקדש וכסן, בלא
זבח וקרבן, וכלנו בעושים ונשעים בחסדי המקום ב"ה, שהוא מעביר אשמותיו בכל שנה
ושנה. שכלל גדול בידיו שכל מי שהוא שב בתשובה גמורה בלב שלם, אינו זו ממקומו עד
שפוחלין לו על כל עוונותיו שבין אדם למקום, ועצרות שבין אדם לחברו אינם נמחלים לו
עד שיראה ויפייס את חברו, ויחזיר לו מה שנעל ממנו, וכל עקר הקרבן מה הוא, אם
לא תשובה ותפלה מוגלמת ומוגשמת; ואפילו עקר התענית אינו מעקר התשובה, כמו
שנמצא בדברי הנוצרים ישיביו וזכריהו. וז"ל הרב החכם בעל מנחה בלילה פרשת אמור,
על פסוק ועניחם את נפשותיהם, דלכ"ג אמר בחזקתיו, כי המתענים בעשרת ימי
התשובה חושים הם, כי הוא יתר על אום הציני (ועובר על כל חוסין) ע"כ. והבאת
דברים אלה, להיחס דבר ז' וחדש צעיי, עכ"ל. ודין כמה שאסרס תורה, וחז"ל
הפליגו מאד באזהרתם ובמזהרתם לאכול ולשתות הרבה צעיו"כ, כדי להקל התענית מעט
ביום"כ, (כמ"ש הרא"ש ז"ל ביומא), וק אחת בעקרי דינים סי' קי"ט, שנחקו בפחד
יחזק את ת' תענית חז"ל, התשובה מוכל להעשות בלי תענית, שהתענית אינו אלא אחד
מדרכי התשובה, ודברים אחרים הם יותר מקרים, עכ"ל.

(ב) עזת גדולה הוא ממחבר שכמוהך להחליט, שאין לנו שום סמך בדברי הנוצרי
המפורשים, באמרו ביום שבו מרשעו, ולא תהיה לא יוס ולא קרבן, לא שיער המשחלה
ולא חרנוול, כ"א התשובה לבדה, ששם הם דברי מרפ"ה בחורו, באמרו ושבת עד ה'
לנהיך, ושהע"ה אמר זבח רשעים הערבה (משלי כ"א), וכן מצינו הנוצרים מקעינים מנחל

הקרבנות ומשפילים שמים, ולא יסרו וסוריתו את הסמון כ"א על התבונה והמעשים
הטובים: יחזקאל אומר גם דמאל ואיוב הם בלד קתס ינאלו את נפשם (יחזקאל י"ד) לא
סריר דבר לא מתעמים ולא מקרבנות, רק מלדקס לבד. ואם נפסך לומר, אין לחזק
דברי נביאים ערומים, ועליו להסכל בדברי חז"ל ולדעת דעתם, כגוי לרבות לפיך
כמה ממאמריהם כמורים ג"כ בחלוצה, שגדולה אללס מעלת הסודס והתבונה והמעשים
הטובים, על מעשה הקרבנות: אמרו גדולה לדקס יותר מן הקרבנות (סוכה מ"ט), כל
העוסק בתורה אינו לריך לא עולם ולא מנחה לא חטאת ולא חטא (מנחות ק"ו), כל אדם שיש
בו דעת כאלו נבנה בית המקדש בימיו (ברכות ל"ג), פעם אחת היה ריב"ז יולא מירושלם,
ור' יושע מהלך אחריו, אמר ר' יושע, אי לו של זס, מקום שמכפרים בו עוונותיהם
של ישראל חרב, אל" בני אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת שיהא כמותה, ואיזו זו גמילות
חסדים (אבות דר"ב פ"ד), בני ישראל אומרים, נביאים חוטאים ומביאים קרבן ומהכפר
לכם, כהן המביא חטא ומביא קרבן ומהכפר ל, אלו עניים אלו ואין לנו להביא קרבנות,
אמר לכם הקב"ה, דברי סודס אי מביקם מכם, ואי מכפר לכם על כל עוונותיכם,
אמרו לו אין אלו יודעים ד"ה, אמר להם בכו והתפללו לפני ואי מקבל אתכם (שמות רבס
פרשה ל"ח), היסורים מרים יותר מן הקרבנות (ספרי ואתחנן, מכלתא בחדש), הריב ל
כמה גדולים נמזי כרוה לפני הקב"ה, ששששש שניסמ"ק קיים, אדם מקריב עולם שבר
עולם בידו, מקריב מנחה שבר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכחוש כאלו
הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה (איוב ס'), שאלו להקב"ה
אדם שחטא מה יעשה ויתכפר אמר הקב"ה יעשה תשובה ויתכפר (מדרשים), לא יתאמר
אדם אלך ואעשה דברים מוטעים ומעשים שאינם ראויים ואביא שור שיש בו בשר הרבה,
ומנחת מחבת בלולה בשמן, אמר הקב"ה טוב שחללו מעשיך בתורה ובגמילות חסדים
(אבות דר"ב פ"ו), אם יתכפר עון בית עליו בזבח ומנחה, בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל
מתכפר הוא בתורה (ר"ס י"ח), יום הכפורים הוא, לומר לך אף בזמן שאין עבודה יום"כ
מ"מ מכפר הוא, יכול אף אם לא שב ת"ל אך (ת"כ פרשת אזור), אילו נכתבו ישראל
בתורה שנהנה להם, לא שלטו בהם שום אונס ולשון, ומס אמרם להם, קבלו עליכם
עול מלכות שמים, וסריתו זה את זה ביראת שמים, והתנהגו זה עם זה ביראת שמים
(ספר פ' קדושים). כי טוב יום בחלריך מאלף, אמר הקב"ה לדהמ"ה טוב לי יום אחד
שאתה עוסק בו בתורה מאלף שלות שעחיד שלמה נקל להקריב לפני (בבב ל') בכל מקום
מוקטר מוגש לשמי, וכי יש מנחה עסורס קמילס וכקטרס בבבל, אלא איזו זו משינה,
אמר הקב"ה הואיל ואתה מתעסקים במשנה, כאלו אתה מקריבים קרבן, ואין כל בגליות
מתכנסות אלא בזכות משניות, (מאמר חז"ל אונא בס' משנת חכמים במעלה י"ג), קרבן
בלא תשובה נקרא זבח רשעים חוטאים (זבחים י').

המאמרים האלה ויוד הרבה כיוול בהם במאמרים בתורתנו שבע"פ, מבדקים
ומבטלים, מאירים ומסירים באור הסודס והנביאים שאין הקב"ה שואל ומביקם מהם
החוטא, כ"א תשובה חודס תפלה לדקס ג"ח דעת ומיטות רוח, ועין הקרבנות אינו
התכלית המטווח בעלס מן החוטא, כ"א הכנה ומלע לתכלית נעלה, על דרך הקרבה
דורון לשר אל למלך גדול, להראות כפיפות כלב עבדות וסכנות, ויש בו עוד כוונס
שניס, וסוא הססתכלות וססתבונות באפיכות החיים הסבריים ומסירות הליפסס, וי"ח
יגביר כח הרוחני וסשכלי שבו, שרק הוא יחרומו על כל שאר כבע"ח. ואולי יש בזה עוד
טעמים, (וחס רק אם נלך בדרך המאמרים הסמימים, ולא נקבל דעת הרמב"ם ז"ל
והסולכים בשטותו בטעם הקרבנות בכלל). ועתה אנכי שואל מי הוא זה הפתי וסשטס
ביחשוב שהתכלית פחותה במדרגתה מסמולעים שגשכים להנעתה; התבונה הסמורס

והמעולה הבא ממשמקי לב, אינה מתקבלת לראון לפני אבינו שבשמים השופט העליון. ואינו מקפיד כ"א על השעיר המשתלח, או על התרגול הנשחט וכדומה ?

(ג) כתבה „כבעט ברזל אשר לא תחם חרותה במנהג הכפרות, הדעה כי אין בליחת עון בלי שפק דם, וענין הכפרות מבואר בספר קבלת שלמה". ראה איך הבקרת חלעג וחביו לך ולדברך אלה. על היות כלל ועל כל התורה שב"פ אלה בל לזון ולהקשות מפטופטי דברים שנגמלו או שנתגלגלו באיזה ספר מאחרון שבאחרונים, שאין לו שם כלל בין הרבנים התורנים. גם נא ושאל לאחד מיושבי על מדין או ממורי דרך המובהקים, על שם הספר הזה, ותראה אם לא ישיבו, כי לא ראוהו ולא שמעו מעולם ענין ספר הזה, (שנחבר בשביל הנשים או בשביל עמי הארץ, לא בשביל לומדי תורה כלל). ואם ראוך לדעת דעה גדולי חכמי ישראל על דבר מנהג הכפרות בעיוס"כ, הנה אצריך ושמע מה שאקריא בה, והתבניש מפני עלמך.

(א) הרשב"א בתשובותיו תשובה של"ה כתב ח"ל, בענין הכפרה שעושין בעיוס"כ שאחרתי אני והנאך, שהמנהג הזה היה פשוט בעינינו, עם שאר דברים כיוצא בו, שנראו בעיני דורכי האמרי, ודחקתי ע"ז הרבה, ובחסד עליון נשמעו דברי, ולא נשאר מכל זה ומכיוצא באלו מאומה ע"כ.

(ב) הרשב"א בתשובותיו ח"א סי' תש"מ כתב, ח"ל, על ענין שחיטת התרגולים עיוס"כ לכפרה על הנשים נהגו בו החר, אבל הרשב"א אוסר. ומסביר לי, שאם נותנים התרגולים לעניים, יודה גם הרב שאין זה מדרכי האמרי, והוא כאומר סלע ז' ללדק בשביל שיחיה בני, ע"כ.

(ג) בש"ט ח"ח סי' תר"ה כתב, מנהג כפרות בעיוס"כ מנהג שפות הוא (*). מה שהיה לנשות כפרה בעיוס"כ יש למוע המנהג.

(ד) בתשובות הגאונים סי' תש"ג כתוב, שחקרתי על מה שאנו רגילים ליקח ראש של כבשים בר"ה, ולשחוט כל אחד ואחד תרגולים בעיוס"כ, ושמשחלים בלפרנים במוצאי שבתות, ובאלחם לפרש לכס, זה נחוש לעובד הוא, וכל חכמי בכל כך עושים, בער"ה לוקחים בשר או ראשים, ומבשלים אותם בדברים של מתיקה, כדי שחטא כל השנה טולה מתוקה.

(ה) המדרכי ברים מסכת יומא כתב בשם תשובת הגאונים, ח"ל, מה ששחקתי על מנהג ליקחת התרגול, ואמרתי שזה הוא מדרכי האמרי, סמנא מילחא הוא ואין לחוש, ע"כ. (הפלאה להעזיק תשובת הגאונים, מפני הלשון, ששחקתי, שהוא מדרכי האמרי, שנשמעו בתשובת הגאונים).

(ו) הרב בעל פרי חדש סי' תר"ה דחיק מנהג זה של כפרות לגמרי, וכתב בפירוש שיש לבטלו, מפני שהוא מדרכי האמרי.

(ז) במס' שבת פ"א כתב רש"י ז"ל, בתשובת הגאונים מלאחי, עושים חותלות מכפות חמורים וממלאים עפר, והיו לוקחים לכל בני הבית לכל קטן ולכל קטנה, וזרעים אותם כ"ב

(*) ידעתי גם ידעתי מה שכתוב בש"ט שחטא נדקא סי' קי"ג. ח"ל מעידי עלי שמים וארץ, כי שמעתי מחבר"ט אבוב זל"ה, שהדברים הנשמים בש"ט ח"ח קודם סי' תר"ה, והם מנהג כפרות בעיוס"כ מנהג שזוהו. קבלה היא בידו, שאינם דברי מוהר"י קארו ז"ל, אלא דברי מסדרי הסמיים והמפקחות, עכ"ל. אבל בדוחהין של קבלה זו לא נכללה מפרש ולא נרעה לאחריה, כי סוף דבריו ויש למוע המנהג מוכיח על חלהו, שלפי דעת מוהר"ק, מנהג זה אינו ממנהגים שראוי לנהוג בהם, כ"א מנהג בורים והדושים, ושלאו למעו כמו שמנהג הרשב"א ז"ל.

אז פ"ו ימים קודם ר"ה, חורשים נחוקן פיל המלרי טי, ובער"ם לוקחים כל אחד אחד מהבב סביב ראשו שבע פעמים, ואמר זה חליפתי וחרקו בנכר.
(ח) בבער עקרי דמים חלק א"ח כי כ"ב כחב, ח"ל. ר"לם כליל יו"ט ראשון אחד מהחלומות, שמואים לשחוט עליו כהנה או חרנוול ולחלקם. מותר לו לשחוט, אש"פ שלא יאכל הוא מכס, ע"כ.

(ט) הרב רי"א דימודיה בש"ע שלו כתב אין למנוג הכפרות שום מקור, ע"כ.
(י) הרב בעל שער אפרים האריך לכתל מוכח זה של הכפרות.

הנה ליינינו שמנה נביאי אדם לפחות שנגעו במנהג זה, ושמהם מחברר לו:
(א) שאין למנוג זה שום יסוד ומקור בשני החלומות והמדרשים, שאילו היה להם אף רמז קל לה לא היו נמנעים מלזכרו. (ב) שגדולי הדברים הרמיקו וחסרו. (ג) שאינם יחידים מהמקיימים אותו, לא קיימו רק משום נחוש וכו', ע"כ. (ד) שאין הקפד בליקחת חרנוול או בעל ה' דוקא, אלא שמהם היו מוכנים למחוס סביב ראשם ואומרים זה חליפתי. וספור כתב שהעשירים היו נוהגים להקריב מין ממיני הכהמות, ואחרים כתבו שנהגו בכל מלא ירקות, וכוא על דרך ראש כבש, או בשר שנהבשל במי מתיקס שנהגו בהם קלח, אבל לא מלינו גם אחד שיחיר אשילו ברמז הכנים שסליחה הנאים לריכה לשפיעת דם, ואגביו שומד ולוח, ודם פרים וכבשים ועודדים לא חפצתי.

לא נעלם ממני מ"ש ביומ"פ' ובמנחות ז"ל אין כפרה אלא בדם, אבל ראויים בזה הוא שיקר הכפרה שבקרבן, אינו כ"כ כהאר העבודות, כ"א בזריקת לנד, כמפורש בכתוב כי הדם הוא בנפש יבקר (ויקרא י"ז), ולא ראו לשלל במאמרם זה כ"א שאר העבודות שבקרבן, לא כל הדברים שחון מקרבן שמהבנים הכפרה והסליחה, כמו שמלינו כחוצים הדורים ספק זה, כמו ונקרב את קרבן ס' אשדס ואמיד לכפר (במדבר ל"א), ובמחלית השקל ואמר נ"כ לכפר (שמות ל'), וכן מלינו קח את סמחתה וכפר (במדבר י"ז), ואמרו חז"ל וכןבאו דבריהם בנש"י על פסוק ונפש כי תקריב (ויקרא ב'), לא נאמר נפש בכל קרבנות דבם אלא במנחה, מי דרכו להחנוד מנחה עי, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב קרבן, עכ"ל. הנה לעינינו, שלא הקפידה ולא דקדקה החורש עם העמי, להביא חור או יונה או לפור טורס, לזכות במלות שפיעת דם מעט שחביבה מאד בעיני הקב"ה, אלא מעט סלת, מכאן שלא הדם הוא הכהנה. היוצא מכל דברי, שכל דברך מועיל! בעיני הכפרות ויקר שפיעת דם, הם בעלים ומבועלים מעקרים. חז"ל, הרב בעל כתר סנחין. דע כי מלות עזאל חנינה כהאר מלוח שגלעוויט כסן להדריכנו בדרך ישרה, ורק כנגד היצר הרע כותר כאן, כמ"ס חז"ל על סדרת יפת תואר, ולפי שסותר בחון כנגד יס"ד, לא היה נקרב בשחיטה בזריקת ובסקטור דרך כבוד, ורק דרך השלכה, דוגמת יפת תואר, שהשחלה החורש בעשית מעשים ידועים כדי לגנות אותה, עכ"ל.

חז"ל הרב בעל הכתר וסקבלס, טעה מל"ז עזאל, בזיון גדול וחזק, להחנוד בשעיר מוכב חרפה ובזיון, שהוא דבר שאלי ומשוקן ומעמא במשא, וכוא כרו להוציא, עכ"ל. וכנגד חרנוול כהן שביטפות וסבטוק בזמה, לסיח הוא תמורה, ואשילו להסבילי לטם ולהחבירו עמם לא סיחה לך רשות, שכל משל לריך או מחייב בימאל צו איז דוגמא או יחס או ערך שמשום אותו לגמל בעיני מה, ולכן סיחה זאת ג"כ לפי דעתי מואקד אונאה וגובה דעת, להלל בכהר מה שסוקדת בגלוי, לקיים ולבטל בבה אחת כלאחר יד, עד שכל מי שיחבור אותך בלב ולב, לא יחבור אותך במה שאין כך.

אמת לא אכחד, שאני שמויי "ספק", דרכי לסטיל ספק גם בחדוה שלי, ולחשוב גם בהלכותי בהעבודות השערות והשפיעות; וע"כ קרוב מלה, בהמאמרים הראשונים

ההוללים והמשובחים מאחי למעלה, אינם ראויים לידי הלל ושבח כלל, שאולי תחבה בסדר קוליס דוקרים בחליות שמנות אלו; ובמאמרים אלו שטפחתי בהם על פיך, אין בהם כ"א חמימות סלג מעורבת בסכלות מעט. ואם אולי הדבר כן, בבקשה ממך מחבר, להשיב לי הכרת תודתי בחזרה, ואקבלנה ברצון. וקבל נא גם אחת בזהב, בקשתי בליחתך, על שחשתי שפוחך בערמה, ופחיתך בזון.

השאלות הראשיות והכוללות, אשר השתמשו בכן המשכילים מאחינו העברים החפזים והנוארים הדוקרים, לטעון בהן על החובצ"פ שלנו, הן:

(א) אחרי שכנגד כל אחד ואחד מישראל, שמחזיק בדת היהודית התלמודית, נמצאו בעולם קרוב למאתים אנשים מבני דתות אחרות, ובמספר רב כזה, מן הנמנע הוא שלא ימצאו הרבה אנשים טובים חמימים לדיקים וישרים, הרבה חכמים מחוכמים ונבונים מאוינים, ולפי זה הדת שגוררת על כל האנשים האלו שאינם בכלל ישוב, ושאינם קרוים אדם, שממוסד הפקר הוא וכל הקודם זוכה בו, שאיכות אין להם, והטוב שבהם מזה להורגו, אי אפשר שהיה דת אלוהית; ואחרי שהדת התלמודית גוררת ואומרת כך, כלום דתית יש בה?

(ב) רוב אנשי העולם מביאים חוצלת בעולם, קטנה או גדולה כללית או פרטית; שבו שהחכמים הגדולים מרבים חכמה, מעמידים תלמידים, ממניחים המלאות, קרבים מעמי הארץ, האנשים הפשוטים וההדיוטים, מכינים בידיהם מזון ומחיה מלבוש ומדור, מחקרים הדרכים, עובדים נשרים, בונים אמות, וכיוצא בדברים אלו, עד שאלמלא הם היה העולם חרב, ולפי זה הדת שקוראת ומכנה את המין מיטבי העולם האלה בשם שקן ושרץ, הדת שמחרת לקרוע אנשים אלה כדג, א"א שחקרא דת כלל לא אלוהית ולא נמוסית. (ג) רבוי שיחת הבריות בעמי אכילס ובהיה ובאר לרכי החומר מורה על פחיתותם ובהמיותם; שכל אחד מבני עליה יודע, שלא זאת היא מטרת האדם ותכלית חייו, וביש דברים רוחניים שהתעמם נהגית מהם, גבוהים ונעלים הרבה יותר מכל הבלי החומר והגשם. והנה הדת המיעדת והמבטחת להמחזיקים בה שכר לכהיד לבוא, אילת חסידות בשר שור הכר, וסביאז יין ישן נוסן המשומר בענביו מששת ימי בראשית, ועטרת של אנשים טובות ומרגליות בראשיהם, כלום ראוי היא להקרא דת.

(ד) גדולה תורה שנותנת שלום ושמחה בלב חופשיה ושמשיה נפשות הכונים בה, שמנעמת החיים וממתקת ימי אדם עלי ארץ, אבל הדת שמשרה את הדברים בה בלעזר תמיד שמבדד חיי האדם עליו, וחומר וקשיות קיומה אינם מניחים לו לנח מעט, והוא וכל אשר לו בסכנה תמיד אם יתנהג על פיה כחק וכמשפט, האם לדת כזו היותה והמשפט וההזקה להקרא אלוהית? נקח למשל הדין המבואר בתלמוד, שאם נפלה דליקה בבית יסודי ביום השבת, אסור לו שיאמר וילום הפילו לנכרי לבדוקה, אלא חובס עליו לנוח ולשבת ולראות ביתו רטוב וכל קניינו עולים באש ונעשים אפר, ויבאר הוא וכל בני ביתו עמים מרודים ריקים וערומים וחסרי כל, ולחזור על הפתחים מפני שקר גורם חכמתו של יואר בראשית, ורואו של המקום ב"ה הוא; ואם חלילה האיש ההוא צדסילוחו על מעשיו, קפץ לחוך הדליקה להאיל מעט או הרבה מאשר לו, אחת דתו למות מחלל שבת הוא וחייב סקילה. דת אכזרית כזו וזמה ימי החשך והבערות, ומקומה בירכתי ושימון, ואיש בזמני המורה בה אין כמו אדם.

השיאלים והטענים האלה מראים מוקדמות ומאיימים הכפרים שנמצאו בהם דברים רעים ומרים כאלו, ועומדים ומגריזים בדבים, לאו וראו תורת היסודים מה היא והנהי בראות השם להשיב תשובות חשבות וברורות לשאלים אלה, לפדע ולבאר בדקדק פרע

כל תשובה כנגד השאלה שבאה עליה. אך בדרך כלל חומר עמוק, שאם היו באמת כל דברי שני התלמודים והגדוהים, וכל דברי המדרשים הרבים, וכל היוצאות והפיוטים, כל ספרי הדרוש והקבלה, כל ספרי המוסר והחסידות, כנחנם וכלשונם כפשוטיהם, וכמשמעותיהם, נחשבים אלל כל בעל דא ישראל, למכורים למשה מסיח ולנחומים נפיש בגבורה, אין ספק שלא היו חכמי ישראל האמתים שכל דור ודור, נושם מפני עומם, ולא מחיראים מפני אחרים, לסודות בשם מלא ולשמיים ברבים בקול גדול שלדקו מאד דברי המושמים והמתאונים עליהם; כמו שעינינו רואות שבאמת עשו כן. כל אשר נגעם אהבת האמת ויראת אלהים אל לבו ועמדו וזקקו למטר את הדת מכל פהיות ואולת, מכל הכל ודוח רעם. וחלילה חלילה לכל תורמי שיש לו מוח בקדקדו להעלות על לבו דעם ערופה ומשתעשע, ודעות סודות שטפלו עלינו. כל אחד יודע שבספרים הרבים לשונות של הבאי והחמא, שאין לקבלן כמשמיען. הכל יודעים שדברי לפעמים עוינים שמהבאר הפסם בשמו החמנים. הכל יודעים שפעמים הרבה אלו לריכים לבינה יתרה ודעת רחבה לסנין דברי חידושים; ואם נמלאו כמה מהמון כעס שאינם חוקרים ואינם בוחנים דקות עינים ובהרים שחתה מכוס המליצות, עלינו לסלוח להם, שהסמומים הסמוים הם בכל חמה ובכל לשון בכל מקום ובכל זמן ומלאים לאפיים עני המוח וגסי השכל, ועל חכמי הדור להנכם ולחכמים מיטע מיטע, בחפץ שלא יורו בסמורים מבטירות זכר החכמה והאמת המבדירים מאד. די לנו בסדרותינו כי תורתנו אשר בידנו היום כפי מה שנתבאר בתלמוד ובפוסקים ראשונים ואחרונים, לקופה ונחוצה היא מכל הדבות והעלילות שהתעללו בה לורדים. ולנושא זה שאנחנו בו לריכה וגדרתה הערה אחת קטנה וגדולה מאד כי באמרנו הנהגות התלמודים, אין רגוננו הנהגות הפשוטות הכתובים על התלמוד לבד. כ"א הנהגות הנהגות על התלמוד כפי מה שהתבאר אלל חכמי וחקרי לב, וסם נושאי כלי התלמוד הפוסקים והמפרשים הירועים והמקובלים באומה ודרכם בקדש.

והנני להשחיק פה דברים יקרים, שיאלו מפני רב ומבקר יקר ניקרים ראש"ו יאריך ה' ימיו, במכתב עמו בית המדרש שנה ראשונה וגם אחרונה חוברת סיון, וז"ל שם בענין זה שאנחנו בו, פעמים רבות התאמת בקורות החבל משל הקדמוני, כי התגולל הוא והתגלל בעלילות ברשע על שם אובד, לומר כי דלח לו את המים ברגליו, וע"כ הוא בא להכותו נפש. אך הרבה יותר מזה נוספה שם פזורה ישראל, הואב סעורף הוא שנתה הדם ילא מנחבוליו כפעם בפעם, ויאמר לשה נדחה זאת, אוכלת אדם את למאה לדם. הואב סעורף הוא, אשר גם היום כחחק יארוז, לא יחדל מהתגולל ומהתגלל עלינו, להיות ערף לשני ומרמס לרגל רשעתו, ואם נשאלכו למס ומדוע, ישיב אמרו לנו, כי דלחנו לו את המים. שוא לכם מלא כדושים, כי תתאספו לדרוף את הואב ולהכיל ערפו מבין מתלעותיו; שוא לכם כל ישרי לב ובהאי דגל הסשכלס, כי תשתקשקו ותסמו ותסודו יחד ללוחם מלחמת סיובר ומשפט האדם, כי כל גדולות האלה כאין נגדו, וכזר נחשבו בעיניו; הואב סזס קנאת הדם שהתפשט בעור ממלכת ארסטרית במגלה עפה קירכענלייטונג, ויבא את דבתו רעם כי דלחנו לו את המים, ולדעתו, התלמוד הוא המקור המשתחא אשר יקיר את אמונתו, ויכי למעין נרפס אשר ממנו הולאות לכל יסודי דתו, ועל כן רחקנו ממוסר ומאמונת ישראל. כחופר בנד מבולאי החכות וטלאים על גבי עלאים, כן הביא בשער בת רבים, מאמר על דבר התלמוד, אשר לקט פרטיו וחלקיו בהשתקות משחתות, שנעשו ע"י צורים גמורים שהסירו דתם, אשר משתאסם לאמונת אבותיהם יתפאו עלינו דברים אשר לא כן; מאמרי האגדה הניג לפי הקוראים ערומים כיום סולס מקוטעים בלי כל המשך וקשור, ובלי השגה והבנה אמיתית. ולמען נקר את עיני האוראים הסולכים לתחם, סוכישו חמא על פשע, ערכו עם דברי התלמוד, גם דברים אשר מלאו בספרים

מאחרים מאד. אך המומרים הסם אשר חפרו את הכורות הנשברים האלה, אשר מהם תשאל כעת הקירכעלייטונג, ידעו מאד, כי ייטיבו לקלע אל המערה; כן מי על פיהם יבדעם, ויאמר להם בורים ריקים אתם, ולשוא תתפארו בדברי התלמוד? יד בני ישראל רפחה בימים ההם מלהלחם את משנאיהם, את גיוס נחמו למכרם ולחייבהם למורטים, אם אך נחמו למו אחרי סבו הכה ופלוט, חלקה קטנה מרגבי אדמה להניח ראשם עליה, וללחום שם בלעז לחמם הלא ולשחית מימם בדאגה.

אמנם הקירכעלייטונג שנתה מאד ברואה, אם תשבע כי כימים הראשונים הימים האלה. בראשית השנה הזאת יאלץ בגובה לבב כנבור ערוך למלחמה, ותחן את קולה על גפי מזומי קרת בחרופים של הכל. לאמר אחרי כי התלמוד הוא הקאלאן של היהודים, ובתלמוד מלינו כי אלהיהם של ישראל גלב וספר (*), כהן ומטמא למתים, הנה אלהיהם של אלו אינו יחיד ומיוחד, כ"א אלהים כאלהי הגוים הקדמונים, וא"כ אל השופדים יחשבו היהודים, אשר אין להם חלק ונחלה בזכויות המדינה. אך לשוא שמח הוא למנוח עליהם, סודות לאל כי נשחטו העתים, כי גם לנו הרשות נחמה לקום ולעמוד על נפשו, ולענות לביטלים כאלהם. הראשון אשר קם לקיים דברי המלך החכם, "ענה" היה החכם היקר והסופר המכיר הר"ר סאנטא נר"י במכתבו העתי נאלייט אשר במועלות ודעת בחכמה ובחכמה, בדברים היורדים חדרי בנן כחלים שמונים אשר נחמה קנאה האמת על לבו, הראה את הזאב לדעת, שאם נראים לו המים דלוחים, לא בנו האשם כי אה בעיניו הערופות והכחות מעטן קנאה הדת, ואשר לא ראה מאורות התלמוד מימיו, כ"א בעקבות הלא והבור אייזענמנגער יסע וילך, ובהשענו על האור, יפול במקום שיפול גם הוא, בצור הסכלות. אז קם גבור בארי להוילא את בלבו משני הזאב העורף, גם הרב הדדן נר"ה אהרן יעלינעק נר"ו. ידרוש פנים אחר פעם דברים קשים כנידים לפי שומעיו יהודים ואינם יהודים, דברים כנחלי אש מרטיבי רוח, דברים יורדים חדרי בנן שונאיו ומנדינו, אבל נכבדים בשמן הטוב אל חדרי לב כל אדם אשר אהבת החורם נוססה בקרבו, כי ברוח דעת וברוח בער העביר חרפת התלמוד אשר חרפוהו חורפיו מרוע לב ומסכלות, ובלשון

(*) כבר העירותי הערה חדשה, לבאר על ידה כמה מאחרים הגדיים שנראים החורים וזרים, והוא, כמו שיש לנו שני מופעים לבחור את מקום לדברינו שנחלטו מפי עטנו, שלא תאלצו אותם נכונים וישרים, והם: א) לחזק ולגדר אותם באופן שלא יאשר מהם זכר. ב) להוסיף עליהם כחות דיו ככחם שחור, עד שלא יוכרו ולא יאשר שום רמז וזכר לדברים הכבובים. כן מלינו את חז"ל שבמקומות שאלו מליצות הכבובים להפלה מופרזה ובלתי מזהה להקבל, לפי שאלו כסגנון מופלג יוכר מהשעור הראוי והדרוש למיכנו של שיר, היה דרכם לפעמים להעיר בפירוש מליצות אף קשה הוא, כמו שהעירו על פסוק אש רחץ ה' את צואת בנות ציון, ואמרו דבר קשה אמר יעשי' בלשם שמקצתה את בנה. רחיצת הצואה מאלו לדבור קשה כנגד השכינה שאינו ראוי להשתמש בו. כשמאלו מליצות ועמה היתה לי, אמרו כאלהם שחופם להבדל כנגדו, ואמר לו איני מתייחד, והבן. ולפעמים הוסיפו שכן וזפת על הדליקה, אז פתח דיו על הכבוב. כמו על מליצת ותגור אמר ויקם לך, שנראית קשה לומר כביכול על הש"ח שהוא מוכנה לקיים מה שהלדיק גזר, הוסיפו ואמרו הקב"ה גזר נזרה והלדיק מבטלה, והבן. וכן כשמאלו מליצות מליה ה' חזק דל מופרזת, הוסיפו ואמרו כביכול עבד לזה לאיש מלה, וכן כשמאלו מליצות כי יניח ירדן אל פיהו מוסלגה מאד, הוסיפו ואמרו כל מה שהירדן עושה לאלף שנים הוא עושה גמיעה אחת, וכן כשמאלו מליצות יולא ה' בשער השכינה, שעשהה התליה את הקב"ה לגלב וספר, הוסיפו לספר כפור רבז וארוך אודות ההכחפרות, מאמר שהיה לשחוק בפי הלויים, והבן.

מעשים בגדל הפלגת הכוונה, האזיר תכלה תלמוד, וירס קרנא ככבוד. או על פי כל
הנחות חזקות התעורר השטחאמאמאם לבקש דין והשכן מבטל הקירענאמאמאם, בהנחה
כי חטא חטא, בתחו את אמונת ישראל לגדופים. וסנה כשפנים אשר כונא כשפנים
לפניהם בקשו מלא חכמי האקאדמיא ללשונות בני קדם לחיות דעתם קודם כל, אם ומלא
העמים האלה בהלמוד כל עקר, ואח"כ בקשו תורה דעת גם מראשי מנהלי עדתם, אם
אמת הדבר שהתלמוד יש לו כח קאנאלי. ועל השאלה הזאת הגישו ראשי העדה השונים
לדוכא כתובה בטוב טעם ודעת, וחזומה בידי רבני העיר הזאת ודיינים, שלא כמה הרב
הדרשן המפורסם מוסר"ר אהרן יעללינעק נ"י, והרב הגאון מוסר"ר אליעזר שלי סורוויץ
רב אב"ד ז"ל, והרב חכם הספרדים מוסר"ר ראובן ברוך נ"י, והרב מוסר"ר זלמן שפיטלער
נ"י. וסנה השפועה על השאלה הג' ראיה לסגולה בקהל עם, על בן אחריו לתת את
הדרכה הזאת מועתק. ללס"ק לפני הקוראים. ועל דבר אחד נעיר פה, ואם שגם בפנים
הזאת נתאמתה ההכונה הנפלאה אשר לבני עמנו מעולם. סנה לא נשע מלאנו בין בני
ישראל, בכל הזמנים ובכל המקומות, מריבות ומחלוקות פרודים וכסוכים בין איש לרעהו,
בין קטן וגדול, בין נקל ויכבד, בדעותיהם במחשבותיהם במגמותיהם ובחפציהם, אבל גם
מלאנו, כי לכל אלה יש קץ וגבול, אשר יאמר עליהם עד פה תבוא ולא תוביח, והגבול
הזה הוא, כל דבר סוגע לכלל הדת היסודית, בזה כל הדעות שוות, כל המחשבות המתאחדות,
ורוח אחד לכל המגמות, ואף טוב ואשר כללי דרשים לכל חפציהם. ועתה דע וראש איך
נתאמתה הסכונה הזאת גם בענין הזה, סן מי לא ידע שאין מלב ארבעה סכומים החכרים
בבחינת דעותיהם שים, ואף יודע כבוד, שיותר נקל לאחד להשיב חורפיו דבר על
השאלה הזאת מאל מנאסר, אבל זה הוא הדבר אשר דברתי, כי במקום טובה ככלל
ו. שם שמו הגדול, אין לעם בני ישראל, רק לב אחד ודעת אחת והפן אחד. ואלה הם
הדברים אשר שמו לפני פקירי הממשלה.

שאלת הריבוי, אם יש לו להלמוד קדושת חורס אלקית, ואם יש לו כח
קאנאליאטיבע לבני ישראל?

השובת הדינים, להשיב על השאלה הזאת בקוצר התפרי ובהחלט גמורה, לריבוי
הזה. נחלק לבחון את הכוח והכוח שבשאלה זו. ראונו לפנינו, שאריכים אנו להתבונן
בהנחה כללית בענין ההלמוד מה הוא, ואריכים אנו להתחקות על סודות מלת קאנאליאטיבע
מה הוא כמובן מענינו.

א) ההלמוד אינו מעשה ידי איש פרטי, וגם אינו מעשה ידי עמים, תולדות
אינה מיוחדת בשום מלא מיוחדת, ולא נחסר בסבה קורות זמן מיוחד, אמנם הוא קובץ
על יד מכל כללי העמים הדתיים, וכל הפוסקים בהנחת הדת, שירים עדרושים שדרשי
בקל עם; כללו של דבר, ההלמוד חובר מיסודות ועמים שונים זה מזה, אשר כלם
מתאחים לעם אשר נקרי חייו ודתו מלאים חליפות ותמורות, מסבות שוות ורדיפות.
ואם בלאת תולדות ההלמוד וקורות הספרות שלו, חסר לו החבור והקשר בין עמיו,
וע"כ הוא מדבר בלשונות שונות, לפעמים הוא משתמש בלשון עברי מלאה, ונכל מלשון
כתבי הקדש, ולפעמים הוא משתמש בלשון ארמית, ולפעמים בתערובת שנים יהדי,
והתערבו עוד בדבריהם מלות פרכיות ערביות ורומיות.

ב) ההלמוד ככלל נחלק לשני חלקים ראשיים, וסם ההלכה והאגדה, ההלכה כפי
סם שהגבילה הרמב"ם, כוללה: א) בחורים למאות הכוונה שומכרו מאת ה' בע"פ, מרומזים
במקרא ממש או בדרך דרש, או מולאים על פי דרכי מדות הגיוניות בלי שום ספק
מסתובבים. ב) תקונים ואכסנות שהקנו ואכסנו הכנאים והחכמים כשראו שהשגה לריבוי
אין. האגדה כוללת פרטים פשטים וספרות דרשניות, הקורות עיונות ואלהיות, ספורים

הידות ומשלים, ודבורים מורגלים בני העם, וכוהנים הסגללות וקורות הזמן, מליצות ומילי
דבדיחא, והערות נחמדות הטבע. (ג) מה הוא ענין קאנאליטעט? קאנאליטעט הוא דבור
מושאל מלשון רומי, ומשמשים בו מאמיי הדת האורית, וע"כ ראוי לו לשאל את סופרי
ומחברי ספרים מן הקאנאליקים והפראטעסעטאנטים, מה הוא המכוון במלה הזאת; והנה
אחרי ששאלו כמה מגדולי חכמינו, להגדיר אוראת מלה זו, היתה תשובת כלם שזה
ומטות בעין זה, שבאמרו הכותבים האלה יש להם כח קאנאליטעט, ראונו לומר בזה,
שהוא קובץ כוזבים אלהיים שנתנו וגאמרו ברוס"ק, ומבחינה הזאת הם לריקים לסיוח לנו
לקו האמונה והמעשה אשר יעשו המחזיקים בהם; ולא לבד שכל העין הוא כולו, הוא
לררך שיבוא אליו מלד גלי האלהים. אבל מתחילי קאנאליטעט הוא ג"כ הקבלה בלשון
העיקר במלותיו ודברו, כאשר הם בזמן המסכו והגלותו מאת האלהים. והנה על שאלת
אם התלמוד נחשב בעיני המחזיקים בו לספר שיש לו כח קאנאלי, הלא יבין כל איש נכון,
שכל פי מה שהגבולו ענין התלמוד מלד אחד, ועל פי הגבולות ענין קאנאליטעט מלד
השני, מוכרח להשיב בדרך הלילה, ולומר שאין לו הכח הזה, לפי שא"א שיאמר עליו שגלוי
עוזה ה', לפי שאפילו ארון החלקים ממנו, שהשבים אללו כוממרים למשה בעל פה, לא
נחשב אולם כמלהים מאת ה' באותו אופן ובאותו דרך ממש שנתגלתה לנו הסודות
האלהים, עד שכול גם עליה לומר, שהגיעה אליו בלשון ממש במלותיו ואותיותיו בלי
שני כלל, כמו שבאח אליו הזורה שבכתב. אך ההלכה יש לה כח חקיי במעשה, ויחא
לקו לכל ישראל בעין הדת. אבל חלק האגדה לא היה לו מעולם לקו, ולא נשתעבדו אליו
מחו ועד עתה; ואמתה דבר זה מאומתה כבר בתלמוד עלמו, כי בסיחה רק המאזה
אשר יאזה רק מחקירה חפשית של הדורש, ע"כ איננה במדרגה הסלכה לשעבדו ולהכריחו
ללכת אחריה במעשיו; האגדה היתה בכל עת מקום הסקר בחכמה היסודית, ולא היה
מעורר לכל איש משכיל מלפרש ולבאר דבריה כעוב בעיני שכל. סוף הדבר וכללו היווא
מכל מה שבאמרו, שזה התלמוד אינו ספר קאנאלי אלא היסודים, על פי גדרי הקאנאליטעט
שהגדירו גדולי חכמי האורית; והלכה יש לה כח חקיי במעשה, (מלבד הדברים התלויים
בארץ במקדש ובשני הבית שפסק חיוכם) אבל אל האגדה לא היה מעולם הכח הזה,
להכריח מחשבותיו אל מחשבותיה, ולשעבדו אליה במעשה, אמנם עד כה יקר הוא אל
הדורשים והמשחקים לדעת חכמת היסודים, עכ"ל.

הדברים היקרים האלה, מספיקים מעט להשקיף רגשות וסערות לבב הנושנים
המתפללים על התלמוד בכלל, שאחרי שהוכנס והוהלע הדבר בפס אחד ובשאלה אחת, שאין
כח קאנאליטעט להתלמוד בכלל, ואין כח דברים ברורים ואמתים יולאים מדי כל ספק
בהאגדה שבו, כבר ילאו ידי חובת הרבה תשובות, על השאלות שגדלות תקיפות עליונות
ומלחות בעיני השואלים. אך עוד לאלה מלים, להאריך מעט הדבור בזה הענין הגדול,
ראויים להודיע ולכשמיט דברים נאזני כל אוהבי אמת, מה שהם לריקים ומחוייבים לדע
קודם שיבואו לידי מדה בקרת התלמוד. ובאמרי עוד לאלה מלים, אבקש ואזהיר את
הקוראים הנממרים שלא ייחכו לדברי שום קדושה חלילה, שלא ישתדו שאלו מוקיר אולם
כ"כ, עד שחבת הקדש מכשירתם; כל יודעי יודעים ומכירים אחי, שאני איני מהמבילים
חלילה. אבל טונח, שהם לפי דעתי דברים של טעם ודעת וקדושים להתקבל על לב, כי
ה' יקן חכמה מפיו דעת וחכמה, ואחחיל ואומר:

(א) לכל אמירה ולכל פעולה מאמירות ופעולות הדת, טונות שונות ומתחלפות מלטיירות
בלבב ואמריהן ועושיהן, והכליות שונות שאליהן שונות, והטונות והתכליות האלו משתנות
ומתחלפות כפי חלקן ושני חכמה וחכמה וחכמה האנשים שהן מתיחסות אליהם. נקח
למשל כל התלמודיים ופעלים לידים קודם השעורה. ההמונים הגסים נועלים, לפי שכל

עם ישראל נועלים. הסמויט הדקים נועלים בשפע וברבוי כדי לזכות לעושר, ולפחות להגדיל מעניות. הסורי התלמודי נועל כדי לקיים דברי חכמים ור"א בן ערך בראשם. המקובל וידוע חכמה נסתרת נועל כדי להרבות השפע בשאר הסירות העליונות, ע"י הגבחה עשר אלבשותיו למעלה. המסולסלים ונקיי הדעת מארים במאור וז' מנצחם הקפדתם על הנקיות והטהרה. שהרי סתם ידים עשויות לננוע בכן בכל המקומות.

משל אחר נהיית לדקס לעניים הוא מעשה אחד, אבל צווחי לדקס ארבע מדות, זה מפני ממונו לדקס כדי להסתרות ולהתגלות בעשרו, זה כדי להראות ולהתגלות בטוב לבו ובגדבת רוחו, זה נותן מחולשת טבעו ורפיון עורקיו, שאינו יכול לסבול לערס ודחקס של העניים המבקשים, וברביעי האיקן והכילי מטבעו, כדי לקיים מצות המקום ב"ה בתורתו פתוח תפתח.

נתפוס משל יותר עמוק ונעלה, והוא, אם יסיו אחז"י נשאלים על הרעיון והסוגג שיש לנו מענין השראת השכינה באמורה בחורס, כמו ושבתי בחורס, או השוכן אחס. לו י' ה' אלסיך מחלקך בקרב מחיך, נראה: א) את התלמודי מראה לנו דברי המדרש רבה (שמות פרשה ל"ד ועוד באיזה מקומות), ח"ל בשעת שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן, ח"ל הקב"ה משה לא כשם שאחס כבודי אפי' כבוד, אלא אפי' יורד ומאמס שכינתי בחורס אפי' על אפי, עכ"ל. ומאריך לזה דברי מאמסם סיקר, והוא יש שאין העולם ומלואו מחזיקים כבוד אלהו, ויש שאפי' מאמסם שכינתי בין שני דרי ארון, עכ"ל. והעניות דברי שני המדרשים האלו מהפיקים לו כל דבר. ב) את המקובל נשמע מחלש עם תלמידיו וחבריו, ומגלה להם סוד הדבר ואומר להם: אחי ובי, יש יק"ק קטן ויש יק"ק גדול. יק"ק קטן הוא מעטרון שר הפנים, הוא המתגלה והמתארה לנביאים, והוא סיוד ומתאמסם בתוך גבולי הזמן והמקום, ודברים נסתרים אלה מופיעים ומישיבים את לבם, ג) את הפילוסוף המאמין נשמע עומד ומסביר, שיש אור נאלל וכבוד נברא לשעתו, ששולט ויורד שכן ומסתלק בגדת מאיליו וכבוד בוראו, והוא דעת הסורי ומשנה ראשונה של רמב"ם (ל' ד) את הסורי החוקר נשמע קורא באוזניו דברי הרב בעל החנוך מ"ש בפרשת תרומה (ובשאר מקומות) ח"ל שם, מאור ל"ח בנין בית להשי"ת, ועשותו בו חפלה וקרבות, כל אלה אינם כי אם להכין הלבבות לעבודתו יתעלה, לא מהיותו צריך לישב בין האנשים ולבוא בלל קרובותיהם, ואם מארזי לבנון יבנוהו ואם מברותים, כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו וברוחו יעמודו, אף כי הכית אשר בנו בני האדם; הלא ידועים הדברים הברורים, שכל זה להכשיר גופותינו, כי גופות יוכשרו ע"י הפעולות, וברבות הפעולות הסובבות והתמדתן, מהשבות הלב מההיחרות ומתלבנות, והשם חפץ בעובדתם של בריות, וע"כ אנו לקבוע מקום שיהיה נקי וטהור בתכלית הנקיות והטהרה, ליהרר שם מחשבות בני אדם, ולחקן לבותינו אליו בו, והוא ב"ה בחד אורח המקום וסביו אל הסובבה לב"ה, מניעם הסודע לו, ומחוך הכשר המעשה וטהרה המחשבה שיהיה לנו שם, יעלה שכלנו אל הדבקות עד השכל העליוני. ועל דרך השפע, על הדר הזה, נפרש השראת השכינה במקום ההוא. והנחת הענין הזה בענין הבית תחייב אותנו ג"כ, לסמוך אל הענין הזה בעלמנו לפי השפע, ענין הקרבות ושבת עובדיו וכלים יקרים ידועים. הלא אמרתי, כי עקרי הלבבות תלויים בפעולות, וע"כ כי יחטא איש, לא יעבר לבו יפה בדבר שפחים לבד, שיאמר בינו לבין הטהר חטאיו לא אוסיף עוד, אבל בעשותו מעשה על דבר חטאו, לקחת ממכלאוחיו עוהדים, ולטרוח להביאם אל הבית אל הכסן, וכל המעשה הכתוב בקרבן החושיים, מחוך כל המעשה הגדול הזה, יקבע בנפשו רוע החטא, וימנע ממנו פנים אחרת, עכ"ל. ויארך לדברים אלה דברי הרב הדרשן החכם בעל דברי שלמה בספרו דף רמ"ה ח"ל, כמו שלא חס הקב"ה אל הצוק הגדול הנמשך לקוראים בכפר החורס,

בראיתם כמה מלות מיהסות אליו גשמיית, בערך אל החזיונות הנמשכות להן, בהחלפת
אליו מליאורו, כי הנזק שהוא כבד יעצורו מעליהם מקומות רבים אחרים, כמו ושמרתם
מאד לפשוטיכם, כי לא ראייתם כל תמונה, וישאלו עם החזיונות בלי חזק. כן בראיתו
רוב החזיונות הנמשכות מהיות מושרש בלב עמו, היות ה' שוק בקרבנו, כמלך ב"ו שיש
לו חזר וארמון בעיר אחת מיוחדת ממלכותו, ושם כוללים בני המלכות להשתחוות לו,
ולבקריב לו שי דורון ומנחה, ובהיכל שהוא יש שרים וסגנים, שוערים ומשרתים, ומתקנים
לו מעשי שולחנו ושאר לרכיו, לא הקפיד על הנזק הנראה הנמשך מזה לחושבים שזה
מורה על גשמיית והגבלת כח, לפי שסמך על בעלי שכל, שמכירים ויודעים בשקל הדעת
שהוא בלתי בעל חכמה, עכ"ל.

דברי החכמים היקרים האלה כללים בדברי מאורנו ומורינו הרמב"ם ז"ל במורה ח"ג
פרק מ"ה, וז"ל שם אור השם להלביש הכהן בגדים נאים ומלבושים יפים ועוצים, בגדי
קדש לכבוד ולתפארת, יאלה ישמע בעל מוס בעבודה, ולא בעל מוס בלבד אלא גם
הבעורים פוסלים, כמו שהבאר בהלמוד זאת המלה; מפני שאלל ההמון לא יתגדל אדם,
כ"א ע"י תארו ושלמות אבריו ויופי בגדיו, והמכון שחיה לבית גדולה ותפארת אלא הכל
אבל בן לוי שאין חוש ביון עליו שהוא מכפר עוונות, כמו שבא בכהנים וכפר עליו,
אך הכוונה בו אמירת השיר בלבד, הוא הפסל בקולו, כי המכון בשיר ג"כ להפעל הגשם
בקולות ובנגונים ערבים ועם כלי השיר, ואפילו הכהנים הכשרים מוזכרים משבת בבית
המקדש, ומתכנס אל ההיכל בכל עת, עכ"ל. ובספר היר הכותב בית הבחירה כתב וז"ל,
שמירת המקדש מ"ע, ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלכטים, שאין שמירתו אלא
כבוד לו, חינו דומה פלטרין שאין עליו שומרים לפלטרין שיש עליו שומרים, והשומרים הם
הכהנים הלוים, עכ"ל.

וז"ל הרב בעל בקרת החלומות, לד ש"ל אות ח"י: אם תשאל למה זה דוקא בחר ה'
בא"י, וירושלים אות למשב לו? ענה ואמר כי טבע מין האדם בהכרח ליחד ולקדש מקום
לעבודת שמים, ולקשור שכלו למדומים יו'. והדבר ברור שבכ"מ שהאדם היחידי או כלל
האומה מיוחד מקום לקבל קדושה מדע וחכמה, לידע ולהודיע כי הוא ית' הנמשגית, שם
הוא מכוון לביהמ"ק של מעלה כי כל הבא לטטר מסייעין אותו; ויטן כי הראשונים
יהיו ברוח המקום ב"ה, כפי הכרח הזמן אז ח"י וירושלים, ממילא מקום זה הוא הנקודה
והמרכז אשר אליו ידרוש השכל בטבע; הגם כי כל מבין יודע, כי מלא כל הארץ כבודו,
שכל הארץ הוא המרכז, ובכל מקום היא הנקודה, אבל לזיון ולהכביר זאת בחוש המון
העם, נהון הוא לקבוע מקום מיוחד, וממילא המקום הזה מולד ההכרח הזה קדוש יאמר
לו כל בעל דעת עכ"ל. והדעת היקרה הזו היחה לעינים גם לכונה גדולי פוסקי הלכות.
צא וקרא מ"ש הרשב"ם בשבועותיו תשובה רפ"ה. שאלה אם מותר ליכנס בהלכות
הישמעאלים במגעלים בביהמ"ק, מחמת חרפה שמוחרפים ישמעאלים אותם, שאפילו לבית
הכחות שבפחותים מהישמעאלים לא יוכל אדם ליכנס במגעלים, ובבית אלהים יכנסו, איה
הוא הכבוד ואיה הוא המורה, ואם בריקה הקלה יש הקפדה במגעל החמור לא כ"כ.
תשובה, דבר ידוע הוא, שביהמ"ק ראוי לפארו לרוממו ולכבדו, ולהרחיק ממנו כל
מ"י ציון, אמנם הכבוד הוא, כל דבר אשר נחשב בעיני ב"א לכבוד, שהכבוד והציון

(*) בזה"ש י"ז י"ח אמרו, בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, היו בגדי הכהן מנושטות
במים או מקורעים עבודתו פסולה, ע"כ. והכל הולך אל מקום אחד, והוא מפני העם והכונה
החזונית, בדברי החזיונות המועתקים פה.

הוא כפי מהשגת בני הדור וכפי המקומות, כי הכבוד והכיוון האמתי הוא כבוד האדם
ובזיון האדם, אבל יש כבוד מדומה ובזיון מדומה; כי אם ילכש אדם בגדים נאים ויחשב
בשינוי ב"א לכבוד, ואם ילכש מעטלים ויחשב בשינויים לבזיון, אעפ"י שבעולם האדם נהנה
לזאת האדם אין כבוד בלבוש בגדי רקמות ולא גומה במעטלים; ויש בגדים שהם ילכש
לזאת אדם במקום זה הם לו להפארה, ובמקום אחר הם לו לנחל, שכל לפי המקומות
וכפי האנשים, ורק על זה. ולפיכך דברים שאנו חושבים אותם נכבדים ובזיון לא נעבם
לפני הקב"ה ולא במקומות המקודשים, הכל מה שאנו מדמים שהוא בזיון ראו להרחיקו,
וכל מה שנחשב לכבוד ראו לעשותו, והנה בארצות כנענים, שאין אולם בזיון ליהנם
במנועלים לפני גדוליהם, ואף כי לפני מלכם. א"כ גם בביב"ל מותר ליהנם במנועלים,
שכבר בארתי שאין הכבוד והכיוון הלא כפי מהשגת בני אדם, ואין הדבר הלאי במה שהאדם
עושה בביתו, הלא במה שמקפידים עליו בני אדם. שהם הוא מוצאם בביתו וכולך במנועלים,
אין ראו מפי זה להכנס במנועלים בביב"ל ולזכר בית הליטו, ע"כ עוב הדבר להסיר
הרפת האומה אשר יחפזו. וא"ל מו"ר ברב א"ס, עמד ותקן התקנה הזו בבא,
והקנה זו ראויה הוא לכל בעל נפש, ומה שהראשונים לא תקנו חיה עינים, שכמה
דברים היו ראויים ולא גדרום הראשונים ונאזו האחרונים וגדרום, וכל המענה והתלמוד
מלאים מהם, ולא אמרו בכיון שאמר היו לפניהם לא אמרו דבר, יש גם להם לשחוק.
וסדן הזה של כניסה במנועלים בביב"ל משתנה כפי מנהג המקומות, ואם דרך ראשי
המקום, שלא לעמוד בפני גדולייהם בגלים מגולות, אכור להכנס אף בביב"ל כמ"ס
הרמב"ם ז"ל, והם ברור ברבם ואין לרדף לראות, עכ"ל השבועה. וסדן ידוע שאין נכנסין
לחד הבית במנועלים שברגליהם ומשה ויחזקו יוכיחו שאלו על בליית כנענים בבואם אל
הקדש. וכ"כ הב"י ח"ל, במדינות שהמנהג לעמוד לפני מלכי ארץ יחפי רגל גם לגבוה
יתכן קן לעשות עכ"ל. ובס"ח סי' קכ"ח כתב ח"ל ר' יעקב ב"ר יקר כבשים הולך לפני
המלך וא לפני המלכות היה חולץ מנועליו כו' אמר ראי ברחמים ותחמום לפני המקום, ע"כ.
ח"ל ברב בעל משנת חכמים בכתבו דף ל"ה, המנהג ללכת יחף לביב"ל יש דורשים אותו
לנחל כי כך מנהג הישעמאלים, ואני דורש אותו להבנה, שכל דבר עוב שבמלך בייחס
הוא גומה אולם מאתנו. לא חלילה שם שהחילו להכניג אותו מנהג עוב, עכ"ל. (כאלו
לא אמרו בשלשה דברים ראובן ראי את הפרסיות, את המדיים).

ח"ל הארץ יעב"ץ בעור וקליטת של ח"ח סי' ל"ה, כתב רבינו ירוחם זה שטומד בתפלה
לרדף להשוות רגליו כו'. ואני ספוט אומר, שאין דבר זה מתקבל על הדעת, שלדברי האחר
בירושלמי נלערך לעמוד עקב בלד גודל, דהשתא לפני מלך ב"ז אין עושין כן כו' דודאי
טפי חיה קן למילף ממנהג השולם בדרך מלחא, וקראי אכמכהא בעלמא כו' כ"ה לפני
מלך המלכים הקב"ה שא"ל לעשות ק, עכ"ל. וברב בעל אור לאברהם ח"א חות ב' כתב
ח"ל כתב הר"ם שאביו הסיג שלא ליהנם לביב"ל במנועלים ע"כ, ובש"ע ח"ח סי' ז"א כתב
לרדף לאזור אזור בשעת התפלה כו' ובב"י כתב דוקא מי בגיל לחגור כל היום במגורס,
אבל מי שאין כל היום בלא מגורס גם בשעת תפלה א"ל לחגור, ע"כ. וכן נראה בכמה
מנהגים של בני אדם, שהסיגו אותם גם כנגד המקום ב"ה, כמו הכריעות והשתחויות
שהיו נוהגים אז בבית לפני המלך והשרים, הסיגו לכרוע ג' בשעת התפלה, ואחרי
שהתעטפו והתכעלו דרכי כבוד אלו בין ב"א, והתעטפו והתכעלו גם בין אדם למקום. ראש
נא וסתבוק במלכות ובלעדיך לא יריש אף ידו וזה רגל, שהרגל זה, שכלל יסיו
המים ברושק ותלויים ברנן, ונראה מהם שהרמז יד היתה אף וסמן למרידה ופריקת
טול, כמו שמינו וירם יד במלך, ועד"ז פן יאמרו ידע רמז, וכן מינו פשיטת הרגל לחברו
ג"כ אף לזה שאינו עוד ברשותו, כמו שהרגל עלי עקב לפ"ד ק"ח, ובדחול"ל ובע"ז לו את

הרגל, וסדרה בים בליו יוד עבר למלוכו; והח"כ פסקו להשתמש בסמנים ואותות חלה, ונעשה המלות הראש והסדרה המלפפה, לסימן החירות ופריקה השעבוד, ולכן החליף המהרש"ם מלילת ביר רמס במלילת בריש גלי, שהוא הוא המכוון במ"ש ובני ישראל יולאים ביר רמס, ר"ל בדרך חירות ופריקה שעבודם של מלכים, והחליף המהרש"ם את המלילת שעבר וזמנה במלילת הסימן האסון, והוא בריש גלי. וכן מלינו במדרש רבא, וז"ל החדש הזה לכם, כשתאמר הקב"ה כבר שלמו הארבע מאות שנה, מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שסיו מסוכים, ע"כ. תפס המדרש ג"כ את הסימן האסון בזמנס, כמו שעשה המהרש"ם ועזב סימן הרמת יד כשתחזקו ושתקעו בבר, (ומפני זה פרטו המדרשים הוגדר סימן, והשתילו ג"כ להשפיל בצהי כסותיהם בגלי הראש, מפני שאללו אנשי איירופא גלי הראש הוא סימן כבוד, ולעמוד בראש מסוכה לפי מלך וכד נחשב כמעט למרדס, או לפחות להקליב בכבוד הכריות, וז' הודע האמת). ולכן מהפלא אי על הארון בעל שערי אפרים בכתב שאחור למי שזולה לחורס שיעמוד במלפפת לבד, כ"א לריך הוא לכסותה גם בטבע, ע"כ. אמת שכבר הזכירו דבר זה האר"י הכ"ח והש"ס (כפי מה שהביאם הבאה"ט בש"ע ח"ח סי' קפג). אבל מלת אכור מאן דבר שמה, הם כחצו ג"כ בירא שמים יסיה מזה בשעת ברכמ"ז, להשתטף במלכות העליון, גם להיות הכובע בראשו, ולא יצרך במלפפת הקטנה, כדי שתהא יראת שמים עליו, עכ"ל. אבל מי זה הפוסק אשר יטיל איזו מדה חסידות של יראי שמים על כל המון ישראל, ולהסויף אחרים חסידים שלא זכרו בש"ס ופוסקים ראשונים; והם מלינו ד"מ בס' נגיד ומלוס דף פ"ג מורי האר"י ז"ל כשהיה עולה עבית העבילה בש"ס לא היה מוגב עלמו במטפחת, כי הם מימי שבת, וראוי שהאוף ישאב אורח, ע"כ. האם ירסיב איזה גאון או חריף ע"ז לכחוב, שאחור לגב בש"ס את מימי הטבילה. כי יש דין תורה ויש דין מדרבנן, יש מנהג קדמונים, ויש מדה חסידות.

את המעמיק בעיון בימינו מלא פותח לפנינו ספר מונה"ז וקורא בלוגיו מ"ש שם בשער ג' ממנו, הנקרא, גויס' ואלהיו, ח"ל, מה שנקרא רוח הכולל לאומה ואומה. הוא מה שנקרא בחורס ובנביאים הראשונים אלהי האומה כלשון תחלת המחשבה, ובדברי בעלי החזון והסכמים שבאו אחריהם, שר האומה, שלקחו כל הרוחניות המתפשטת וגוברת באומה ואומה וזמנו אותה לעלם מיוחד בשם ותארים מיוחדים לו, שזמו שמלך האומה הוא המפקד והמיוחד אותם בחילוני ולעניים, כן האלות שלה הוא המיוחד והמקשר אותה בפנימיותה, גם במקום גם בזמן מדור לדור; וזהו ליור התבונני של הענין המחשבי. והנה הנביא מכריז ואומר, לא כאלה חלק יעקב כי יולר הכל הוא, ה' לבאות שמו, כי המוחלט הרוחני הוא ואין עוד מלבדו, מקור כל ימות רוחניות וכלל כלם, וזהו הליור התבונני מן הדבור אל אלהים ה', מליאות כל המליאות הרוחניות באמתתו המוחלטת, ויראתה הסכמה האלויות לכהל האומה ולהשלים ענינה, לבעבור תהיה ממלכת כהנים, היינו מורים למון האומה האמונה החורית המוחלטת, והגדילה לעשות עמה, עד שיחשוו ויתגלו בתורה כל הנחות והמנות הרוחניות, נעדרות בערך שוי ובאופן ובתאר, שכן נאחזת בו ית' ונסמכות אליו באמתתן; היינו שכל מעשה ממעשי אומתנו, וכל רוח נעלה וטוב המוגלם וכל לאור בקרבנו. מזה כלבנו וזודה בפיו כי אל חי בקרבנו, ומידו הם לנו, היינו שהם מושרשים בו ית', ואללים מרוחו כל הרוחניות כלם, וזה סוד, או כפי דבורנו ליור התבונני, של דבורים ושכתי בתוכם, כי אהן אי, ודוחי עומדת בתוככם, וכוד שם שכינה, וסדעור שכינה בישראל, וזה הדע כונת אומנם גלו לבבל שכינה עמכם, עכ"ל.

הנה לנו משנים שנים בנושא אחד, והלך השם שבכולם, להפשיט הסוה מסמלות, והמושג הפנימי מהדבור החילוני, או כפי דברי הרב רנ"ק ז"ל, להבדיל בין תחלת המחשבה

זכור החבוי שנושאים אמוניים ודעות נוריות ; שכן שאין לו לבצע מעל החלום
 בדרך הלוואה בדרך הראוי, בהגבלת הזמנים המקומות והמאורעות כפי חקי המציאות
 וכוונתם בפועל, לפי שהחלום, שמקורו הדמיון, דרכו להעלות ביחד קצת ממקרים רבים
 ושונים שגברו עליו בחייו ושהתרחשו בכה זכרונם, כלולים ומעורבים פרוצים ושונים, קן
 אין לאיש דעת לבוא בטענה על הסמויים, שהזרות והמנוגות משתתפות אלס עם
 ההפכיות והמחויבות, שהרי האשים האלס מכורים ונחשים מילדותם תחת ממשלת
 הדמיונים של מחשבות, מורכב הסכים ואנוחיתם חסרי לב, בכל מה שנוגע לענינים הדקים
 מעניני הדת האלהית, שהרי הוא הוא הדמיון, הוא הוא בעל החלום, שמערבב עיני
 השכל ומערבב הדרי הדעת ; שהרי מוח האשים האלס עב, לבו אמוס, ובעוביותו ואטימותו
 הם מגלימים ומגשימים כל עין רוחני, ומקבלים כזורתו וכמשמטו כל עין מליני. ולא
 לבד שבין שתי הקצוות המרוחקות ר"ל שבין המושג היותר גם ליותר דק, שהכחמה
 נעדרת ומנוגת, אלא גם בין המושגים האמלניים שביניהם, אין שום ערך וחס ביניהם,
 שרק השכל הוא אחד והדמיונות הם רבים לאין שיעור ; ואי האמת בכל דבר הוא אחד
 והשקרים בו הם רבים. ולכן אין להפלא, שכל איש יחידו כמעט מכל בעלי הדעת הכסה,
 יש לו יצורים אמוניים מיוחדים והשקפות שונות מהשקפת חבריו עליהם ; וכן כל קבוצ
 אשים שיש להם כוכים מיוחדים שכן מחיחסים אליהם, שדעות כל הכוכים מהממלכת
 ומתיחדות בדבר אי בעיין, ואי בדברים ובעינים, משומת מדשית שנתמלאת בשאר הכוכיות,
 וביחוד בלומתו הישראלית במדינתו פה, שעל המעט ובזרות ימלאו אלס בורים גמורים
 והדיוטים מוחלטים, אבל כלם יודעים מעט ומלומדים במקל ; וידוע הוא שאשים כאלו
 דרכם להעמיד על דעתם ביותר.

ואדרי ההקדמה הזאת, אמור נא המחבר, האם לא בלדק יתלוננו עליך המהלוגנים,
 על אשר נחרת ההשקפה היותר גסה והמושג היותר סמויי, לעמוד ולהלחם בהם וכנגדם.
 אלא ההקפה פשוטה וגסה כזו אלמת היא, תרשח היא, דלת אונים ורפת כח לעמוד על
 יפשה ; וכי דרכו של גבור להלחם על חלם וחולה מסוכן ? וכי זה הוא כבודו של חכם
 להסוכח עם הסוטים והפזאים שהשתקו בשטותם ובפחיתותם ? על המלש יחדות ועל המלש
 תלמוד, שכן מלות כללות כעין סוגים שתחזיקם מינים ותחת המינים פרטים הרבה לאין
 שיעור ומספר אלה בא לעיין ולהסוכח עם הסמויים שאין להם בדעת חלק ובנקדת נחלם ;
 ואם תגלה הסדיוטים שבו האמת לא תגלה, שאין לך כל אומה ואומה שאין רוב אשים
 מהמינים בהרבה לדות ארות והפורים טוצים ועינים נמנעים, וחושבים אותם לעקרי
 זיכודות דתם ולקדשי תורתם, שכל סוגע בהם לא ינקם מחשד מינות ויזילא מן הדת ;
 אין לך אומה שאינה טוענת והוכרת באמת, שהיא סמוצרת מכל שארי בעלי הדתות
 אלה, ושרק דתם ואמונתם יכולה להאשיר ולהללית נפשות בעליה המוחזקים בה בחמימות ;
 אין לך אומה שמכחשת מציאות הסמאל הכטן והס"א וכל כח דילהון, שמכחשת בהחלט
 תועליות וחקי הכבוף הלחשים ומעשי השדים, ויש להם ראיות מדברי תורה ודרכים בעלם ;
 וגם החכם מסתבך לפעמים במלות ומחניגה הרבה איך לזרף ולזק המושגים, בלוקן שלא
 יתנגדו לפשטי המלות, ובלא להעלות בידו תרגום כלורס, כמ"ס החכם הגרובי בהקדמת
 פירושו לתורה וז"ל, יראה כאלו יש שם מחלוקת בין החכמה והתורה, למע שהיו חופי
 סליד מהאמיתיות מתחלפים בין מה שזיבן להסמון, ובין מה שזיבן לחכמים יחידים הסגולות,
 והתורה אמנם יחדם להסמון, כי הם סרבים, וכמה אשר אליהם נהגה ראשונה, ומע
 ימכך כלבול להחכם המעיין בתורה, עכ"ל.

(ב) מי שקרא מעט מדברי ימות עולם, יודע שמואלים הרבה סרבים ההלויים
 בשערות דקות, ר"ל שחמה וכמה פעמים יולדו מכובדים גדולים וכנבדים ע"י איזו ככה

קלה ופחותה. וכן כל השנים הליכות עולם ועוסק במעשים שזכר יום, לופס ומביט שמהם
 המלאות מחוכמות נחמדו בעולם המעשי, וכן תולדות אדם מקרים קבועים ותולדות איו
 סבות קלות ודלות. הסגה הזו מקיימת ומאומתת גם מאת חז"ל שהעירו עליה, כמו אמרם
 ז"ל בשביל משקל ב' סגים מילת שהסדף יעקב ליוסף על האר בניו, נחגלגל הדבר
 ונתקחו בו אחיו ויורדו אבותיו למלרים ושתעבדו שם שנים הרבה, ואמרם הקמאל ובר
 קמאל חרבה בו, אתרנגולא ותרגולתא חרבה בו, אבקא דריספק חרבה בו, ואמר עוד
 שבשביל סבה קטנה ודקה כחוט השערם שהקניטם פלגש בגבעה את בעלה היה קרוב
 שיאבד שבת אחד מישראל; שהקב"ה עוסק בענין פלגש בגבעה; שעיני השו"ת משועטות
 בכל הסבות הקטנות, (ריב"ל במחברתו אור לי"ד). וכן אמר המלך ההכם פוטר מים ראשית
 מדון, והזכירו אותו חז"ל אל תהי בו לכל אדם. וכ"כ רמח"ל ז"ל, שביב אש מה הוא
 ואלף מבזרים יהיה לאחר. וההכם בעל אור לישרים כתב, אל תהי בו לקטנות אש לשבת
 אש לחסד, כי ראשית הכל אבק דק. ואחריתו יגבה מאד. ועם כל החלמות ההגהה
 הוצת אין לנו לגזור על עצמנו גזרות דעות וחששות רחוקות שאין אנו יכולים לעמוד בכן,
 כמו שלא נאכל דברים קשים שמה נחנק. לא נלך במהרה שמה נפול, לא נדליק אש בבית
 שמה נפול דליקה, לא נרחץ במימי נהרות שמה נטבע, וכיוצא באלו החששות הדעות
 והרחוקות. וצריכי מה ששמעתי בילדותי ספור הללוי מכוון מאד להענין שאני בו, והוא,
 בעיר אחת היה עשיר אחד וקפדן גדול, והיה דרכו להסתות עם עבדיו ומשרתיו, בשעה
 שהיה מספח אחס אל כסותיו, שכשילוח אחס דבר לא יעריחוהו לפדע גם תולדותיו
 וחולאותיו, ר"ל העיניים המסתובבים ממנו והחלויים בו, והדרושים אליו או פמו; ד"מ
 כשיבקש שיתנו לחס להשלחן, יבינו מעצמם להביא, גם מים ליעול ידיו, ומעטפת לנגב,
 ומלח, וכל שאר דרכי סודות; ויקר מקרהו שהפקיד פגם את שוטה תמים או משחטה
 ערום אחד. על השמרת עבודת ביתו, על פי הזנאי המדובר; לימים אה אותו אדוני,
 ללכת ולקרוא אליו בדופא, לפי שהוא חס בראשו מעט ומרגיש כבוד באבריו; מהר המהרת
 לרוץ לדופא, ומשם רץ לכמה מקומות אחרים, ובערך שעה או שתי שעות, בא הוא
 וכל המכשירין אצו עמו, חכריכין בימיו, מעבר יצוק בשמאלו, גבאי חבורס קריש לבניו,
 והשמשות לאחריו, לא חסר דבר מכל דרכי המיטה והקבורה. כששאל אותו בעליו, מה זה
 היה לו, ואילו הם כמני הכנה שהרגיש בו, השיבו שלא עשה כל אלה כ"א לקיים
 התנאי שהתנה עמו, בעליו להבין מעצמו כל מה שאפשר להסתובב ולהיות נמשך מכל
 מאורע, ומי יודע אולי בדרך אפשרי רחוק, יתגלגל מכאב קטן זה, מחלס עולמם שיפול
 למשכב וימות מיד, האם מן הגמגום הוא? ולכן עליו ללוות קודם מוחו, ולהחזות קודם
 שיק לבית עולמו. ועשה אחס בעל החיובות, וכל הסולכים בגדיו-הן המעוקלות
 והמקולקות, ראו אש לא כמקרה השוטה הזה קדמם גם אחסם, חוששים אחס דברים
 קטנים ופחותים, שאינם שוים לדבר מהם, ומראים התולדות הדעות והמסוכנות שיכולות
 לנמח מכן; מראים אחס בכל אפשרות היותר רחוקה וזרה, חיוז גזרה והכרח; בכל
 פשטה כסה הקרובה להכנות, מדורה של גיהנם. ובכל עפת מים קטנה מימי תחום הים
 בגדול, משתפתים אחס בלערו של אותו האיש שחדש תלם אחד, והכל פועיתא וגמלה ורעה
 ומתחייב ללקות כאלף מלקות, וחייב להביא ארבע חטאות ואשם אחד כפי פשוטי דברי
 רז"ל. אל תירא ואל תחת עולמך, האמן לי שלא רבו בישאל ארכלי נמלים וחורשי כלאים.
 וביתוד אחרי שיהיו מוזהרים ומזהרים; וגם זה לך לדעת שלא בכל מקום שאמר לוקה,
 לוקה ממש הוא, וכמה פעמים אמרו דברים להלכה ולא למעשה, כן מליט אותם אומרים
 שהעשה זה או זה עובר בכמה לאוין, ואין להאמין בזה, כ"א להפליג ולסחור על זה

מאד *), ולפעמים בא בהם דברים כמו אלה, על דרך יצירתי שואלים את החלמידים לחזורי בעלמא, וכן מורה לשון, ית אובל, ית חורש, שבראון באה שאפשר הוא שימלא ואינו מן הכמנוע, ועל פי ההנחה הזאת ישא דוח כמה משאלותיו, ובהם רבנית להקשות על חז"ל מדברים שלא קדו כמעט מעולם, כי מי הוא זה הפזי, שלא יתום על חייו, ויאמר להמתדים "אנשי"כ".

ג) הדעה וההבדלה ירדו מן השמים כרוכות ועשויות ז' בצ ונתנו לאדם. תכלית דעת השופנים היא, לדון כל דבר כמו שהוא בכל הבדלי הזמן המקום והמאכל שהוא בו, ואין ספק שעל פי ההקפה מקפת כל דבר מכל לדדיו כז, יוכרח להטעות בידו, על כל ענין וענין משפטים הפונים זה מזה לטוב ולרע לטוב ולחובה, ואז תבוא הדעת הנקיה והבחירה החפשית והכריע בניהם, אם לז' מהי לדדיו וא' למנוע שבו, והדברים עמוקים וברורים; וכל ח"ח שאין בו דעה כז, אינו ח"ח על האמת ואין דיו דין. וכשם שבדברים שבין אדם לחבירו, מלווה לטוב ולרע ולבחין מענות שני בעלי הדין העומדים לפי הדיינים בשום, מבלי משוא פנים לאחד מהם, כן החובה על כל משכיל, לשום לבו לטענת שני החולקים בדעה מן הדעות, וא' במדה מן המדות, ולשאל ולתת בדברי שניהם, עד שתבוא מדה הדין והיושר ויקבו את הכר, או ליתן מקום לשניהם בלד מה, ולפשר בניהם בלופן נאות; וכבר אמר החכם, "המשפט ית לו חכמה שטוב, נכפף לכל דל ולכל תארה" (הקדמת ר"י בעז' בהקדמתו לספר האלפסי). הדברים האלה קצרים הם, וטללים כל עם שכלו פה, וכל המעיין בהם כראוי יבין לאשורם.

על פי האמור פה נבין ותשיל לדעת, שז' היא אחת מגדולות ומעלות התוכנית פ' שלנו, שהיא טוללת אהבה וקבוצ דעות שונות, לא תחובות, על רוב העיניים הבזיח בה, ולא נתנו הלטות חלוטות ***) כ"א מעט, ופסקי הדינים היוצאים ממחלקותיהם, מתחבררים על פי רוב מתוך הכוחות הסברות והטענות שביניהם; וכך היה ראונו של המקום ב"ה, למכור סניפי הדינים הרבים המתחבים והמתחדשים יום יום, לחכמי הדורות הם התארים והאמוראים והגאונים שאחריהם, שידונו עפ"י חכמתם. עיני הכל רואות שרבינו הקדוש לא השמיט אף דברי היחידים שרבים חולקים עליהם, שאף אם נדחו דבריהם, לא נחבטו לגמרי, ולא נעקרו למפרע, וקדושת השכל עליהם, ונתן להם מקום במשנתו, כדי שיתקיימו לדורות לעת האורך. ח"ל הספקתה פרשת פרש, על כל דבר ודבר שהיה הקב"ה אומר למשה, היה אומר לו טכרתו ועומתו, קילו וחומרו, עכ"ל. ובמ"ס פט"ז איחא תורה שנתן הקב"ה למשה, נתן לו במ"ע פנים טכור ובמ"ע פנים עמא. עוד שם, הלמיד ותיק היה לו לר"ע, וביה יודע לדורש מ"ע פנים טכור ט'. ובמ"ס שלנו נמלא ג"כ בדברים

*) יש בא ביאם אהא וחייב עליהם שם חסדות, יש אוכל אכילה אחת והייבין עליה ד' חסדות ואשך אחד, (בריתות י"ד), יש חורש חלם אחד וחייב עליו משום שמוח לאין (מכוח כ'), אכל פוטיה לוקה ד', מלה לוקה ה', נרע לוקה ו' (מכוח פ"ז), זר שאל מן בעולה לפי זריקה חזן לחומה, לר"ש לוקה כ' (מכוח י"ח), ואחריו שם מאי לוקה כ', ה' אכורים, ופירש"י ה' אכורים קאמר, ולא ללוקה עליהם, פ"כ. ובב"ב פ"א בהוס' ד"ה אין מחייבין אהו, כהנו בא דמריקן במקום כלאים לוקה, לאו מלקות ממש קאמר, דהא לאו שאין בו מעשה הוא, אלא איסורא בעלמא, עכ"ל. והנאון בעל באר שנת נספרו כוף פרק ראשון דחמיד כהן, מלינו דמרא פשמים הרכה עובר בלאו כו', וב"כ בהמ"ס הלכות חמירין ס"ד המונה ישראל עובר בלאו יעו"ש.

**) ומבאר אמרו ז"ל בכמה מקומות, לא נחזי כהורה הרוכס. רגלים למורה להורות, אם יסתר יש מפרק כיוולא ט, אם מקחש י' פעמין כיוולא טו.

האלה ; ומה פעמים מליו, שאילו על המשניות שבאו סתומות באין שום חולק עליהן, כבאו ונחמו בעלי החלמוד, ואמרו מחמיק מני רבי פלוני היא. וגדולה מזו מליו בדברי המקובלים, שהם נחמים לפעמים מקום יוחר קדוש לדעות הדחיות שבמשנה ובפחלמוד. האר"י ז"ל כתב, שלעמיד חסיד הסלכה כב"ש. הרמ"ע מפלנו כתב, שבכל הס"ס הס"ד הוא העקר ולא המסקנא. עוד כתב האר"י ז"ל שגם שרש נשמת קרח גבוה ונשא מאד, ולעמיד חסוקן, וסופי חיצות של לדיק כחמר יפרח, הוא קרח. עוד כתב האר"י ז"ל שלעמיד יחסך הסמאל למלאך טוב. אך מה לנו לדברי המקובלים, והלא מליו שגם מבטלי הסלכה גראים לפעמים כמסכמים לדברים כאלו. ח"ל האון בעל יד מלאכי סי' של"ח, מליו דוכתי טובא בגמרא, דקאמר אגורא, לאו מלתא הוא דאמרי, ואפילו הכי לענין דיוא און לא סמכין אחרתו, אלא אולין בחר מאי דמסתבר נפי, כן למדתי מדברי החסיד קדושין ל"ט, והכי אשכחן לברז"ה ז"ל בפרק הערל, ח"ל ואצ"ג דסדר רבה מיניה און לא נקטינן אלא כעמיה קמא, עכ"ל. וב"כ ברשב"א ז"ל בס' תולדות אדם, ח"ל, ואצ"י שחר רבא, לא נדחו בזה דברי רבא הראשונים. עוד האיר ה' את עיני וראיתי, שתלמוד ערוך הוא בידיו בימות כ', וכן אינו לומד משבת ע"ו, עכ"ל האון בעל יד מלאכי. ח"ל ברב חיד"א בספרו דגש לפי, באמת אמרו חז"ל, שדברי האוסרים ודברי המזירים דברי אלהים חיים הם, ומרעם אחד נחמו, לפי שהסברא שאינה הלכה מועילה מאד להבין הסברא שהיא הלכה, ע"ד מאמר האומר, אין האמת נכרת אלא מתוך העקר, והם הם הדברים שהסברא האמתית לא תובן באמת על שלמותה ואמתותה, אלא מתוך סברא סמנחת, עכ"ל. והר"ל מפראג בסוף ספרו באר הגולה האריך לבאר, שהשלמה והשלמות הדעות הספוט והסברות הסמנחות להדעות המקובלות והגוברות, מעלת פגם ודופי בהמקובל והגובר, שהרשות נחונה לחושב לחשוב, או שאלו המחזיקים בזה שמחזיקים, אינם יודעים ואינם בקיאים בטענות של החולקים עליהם. או שיודעים אותן ומודים להן בסתרי לבם, ורק מסכות חילומיות כמו אהבת הגלוח או ההופס או הצביעות, הם בועטים בהן ומודים כנגדן בגלוי, עכ"ל בקיבור, והם דברים יקרים. ח"ל האון בעל אלפי מנשה בספרו זה ה'קטן כמחמו והגדול באיטו, בכל חלופי דעות שבעולם, שכל אחד מחזיק את חברו שהוא מוטע בהחלט, לא יוכלו בשום פנים ובשום פנים להשחות ביניהם, ודבר זה גורם מחלקות ופרוד להבבות, וזה הוא תכלית ההריסה וגרם הקלקולים, אבל אם היו מתנהגים על פי הכלל, שאין שום אדם דעתן בשולם שיטעה בהחלט, אלא כל דבר הוא נכון לפי מקומו ושעתו, והיו שני הצדדים משייכים בכל חלקי הסותר שבדעות שני הצדדים, והיו נוחים ובורים הדברים המונים וישרים שבשיטה, לפי העתים והענינים שהם עומדים בהם, היו שבים בקל לדעת אחת, ודיני החזרה היו מתבררים ביותר עכ"ל הזכר. ח"ל החכם המליץ בפאסאזיוניט בספרו הנקוב בשם "במשך הרבה שנים", האגודה נחית ומתפרנסת ע"י וטחים ומו"מ שמחוכים ארוכות, וע"י השאלות והדרישות ששאלים ודורשים בה, ולולא החקירות שחוקרים ושורשים דרשני דור דור ברבים ושמחוכים כל בעלי הדעות בדתיסם, לא היתה לשום דת רוח חיים ותקומה ; כל הספרים הסחוברים בבארי עיני הדת פרי המחקר והבקרת הם. והרב בעל דברי שלמה בספרו דף ר"ה האריך בחיוב והכרח הליגה הטענות הסמנחות להדעות שראונו לאמתן, וכמה גדולים דברי חכמים שאמרו כל שאינו יודע לטהר את הערך אין מושבין אותו בסנהדרין ; הלא כה הם דברי ר' חנינא בסנהדרין ז', ופפעתם לרק אזהרה לדין שלא ישמע דברי בעל דין אחד קודם שישמע דברי בעל דין חברו. והאון מוהר"ל בתשובתיו סי' קל"ה כתב בטעמו של דבר ח"ל, שכל שלא בפני חברו אינו בזה לדבר שקר, עכ"ל. ואם חששו לחשש כזה אצ"י בסוף סוף יוכרח לשמוע דברי בעל הדין השני, כמא אנו לריבים להזכר לבחתי לקבל דעת

אחת עד ששמש גם דעת הספוכה והמנגדה וטעמים וסבוכים, וסימך עבין שי סכוכים
 ודבר אלו. ומה נפלא דין הדין שהעלו חז"ל, שהסכוכין שדנו כלם כאחד את האדון
 לחובם פוטרים את האדון. והטעם לזה הוא, שכדי להסך ולגדל בזכות כלל לדי הסכוכות
 יכולים אחריו לומר, שהאפשר שכל הסכוכין נסתכבו כלם בעשות אחת, שמאחר שלא
 הסכוכה הדעת המוחלטת הדיא מלך אל לך, ויכל להיות שאם היה נמלא אחד שישורם
 ויטמירם על דעת הסוכה מדעתם וסכבה מנגדה לסכבתם, ויוכיח להם בעולה, היו כלם
 חוזרים מדעתם הראשונה, וסיו שנים לאדון להחיד שהעמיד אותם על האמת (*). והרב
 בעל משנת חכמים במעלה ט' כתב, אמרו חכמי המוסר, אין אדם מכיר בעשות מלמדו
 עד שידע במחלוקת, כי מתוך דברי החולקים יבין אם דברי רבו נכונים אם לא, כי
 לעמוד על דורין של דברים לדין לשמש חכמים, עכ"ל. חז"ל באהן ר"ע מספורו בספרו
 אור עמים, מן הראוי לכל חולק הספך לברר האמת, שיטרוך דברי אש ריבו וריוחיו באר
 היטב, ולהשיב בלי היבס, אך בעשות לך, עם האבה ותארת בחינת האמת, יסחור
 ראויותיו ודעותיו, עם הראות הפכה בעופת שכלי. כהה ראוי לנו ברואתו עם אלהים
 להודיע קצת אמרי אמת, שגורון משפטי המעים עקלקלותם ודעותיהם באפסדות,
 מיוסדות על אדרי סכרות וטענות מוחות טעם לפס, וכנמלא עליהם משבש הסכבה,
 וזה לא יתכן כ"א בהראות הפך בעופתים שכליים. עכ"ל. במחלקות שנמלאו במשנה
 ובהלמוד, ודעותיהם מתייחסו לאומרים ידועים או בלתי ידועים; יש מכן שהיו החולקים
 הסס באמת במאיות, ומחלקן במחלקותיהם אלו באמת, ומסס ומפיקס ילאו הדברים
 האמורים שם בשם; ויש מהס ששמות האומרים בדוים, ונקראו בשמות על סס מאמרים,
 כמו בברכות ר"ג אמר רב נתן אלא לא ילאו ולא יזואי ולא יסמאי ידענא, ע"כ. ובחולין
 י"ט נמלא ג"כ דבור מעין זה, וסא אלא לא חילק ולא בילק ידענא, ופירש"י ז"ל לשה
 בעלמא הוא, עכ"ל. ויש מהס שתייחסו הדעות החלוקות לאומרים ידועים, אף שזה לא
 מחלקן בדברים אלו מעולם. אך לפי שראויים הדעות החלוקות האלו לאומרים אלו, ע"ד
 שכתבו החס' בע"ז ר"ח ד"ה אקלע, וסא מר סא דאמר, כשאיירע מעשה זה לידך כ"ח
 ואמר, ע"כ. וכן בקדושין ס"ח ד"ה ולר"ש כך דרשא ליתא כו', ועד"ז מצינו בניין ל"ז
 ר"ג ובית דין הדיס של יהומים, ופירש"י ז"ל כלומר תשיא ישראל שכל דור ודור, ע"כ.
 ובעירובין ז' דרש שגלו בעל החלמוד בעלמס זה ססוד, וחז"ל שס"ס שס, כל סיני דמסכת
 תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אסדדי כעין מחלוקת ב"ס וב"ס ע"כ. וסכן.
 ראה זה מלאחי באחד מכחבי האהן סכביד ר' זמן מלאדי ז"ל, וחז"ל, ידוע סא כי
 כל דבר ודבר יוכל האדם לדוע משני לדיס ימין ושמאל, סמדות האלו נקראים בלשון
 סכמרא ובלשון קבלס פלוגתא ב"ס וב"ס, ובלשון פכוע נקראו כן ולאו, או דבר וספכו,
 ד"ע כשירסל אחד לדון אה סכרו, אף ברואו ידיו אוחו לכך זכח, ויבחר לסכר סמפטיס
 סכוכים שנמלאים בו, ולא יסככל בלך סרע שבו כלל, וכן לסכך אס ירסל לדוע לקך חובס,
 ימלא עליו חובות סרכס, ולא ימלא עליו שוס לך זכח, וסחי סמדות כללו נקראות ב"ס
 וב"ס, שב"ס מחמירים בכ"ע ודיס לחובס, וב"ס מחירים ומקילים ודיס לעובס, וסכל
 על פי ראווס. וכן מצינו בחורס בבריאת סעולם נאמר וירא אלהים את כל אשר עשה וסס

(*) על דבר זה נכתבה פיע של אורח כנחון, שמו לפרס בישראל אבנר, הלמידו של סרמכ"ז ז"ל שהתגלה
 על דין זה וסרסל לעיני סעמים זכוס סהלמוד, שדינים כאלו נמלאים בו, שסס מהסגדים לשכל
 היסר. וכל מנין ידע עם מי סלדק. וסלס דבר יקר מה סכביא סרכ סהס חז"ס ר"י סמאחיו
 ססקפס כללים ססלסיף שנת סרמכ"ס, איך שנים עשר סמים גדולים סססככו כמעט בעשות אהה.

עובד מאד, והוא בן רע כלל, ואח"כ כתוב וינחם ה' בו כי יר לו האדם דפ מפניו, והוא רע גמור והוא בן טוב כלל, וכן כל אדם בעלמו יש לו שני בחינות אלו, עכ"ל בראש ז"ל, והם דברים נפחים וישרים. ח"ל החכם ר' חיים בלאך במחברתו מצאם המלכות שכן ב"ם וב"ס הוכיחו לך מאד חלוף טבעם, ותמיד לש"ס נחמנו, וממלכות באלו לא יפסקו לעולם, כי לא יפסקו לעולם שני הטבעים השונים ע"כ. עוד כתב שם כל הדעות השונות של בעלי החזרה, למן ימי הגאונים והאמוראים רבן סבוראי והגאונים הראשונים והאחרונים עד היום הזה, ומשנות משנה בשלשלות הארוכות האלה, שחלוקת דעות ב"ם וב"ס, אשר לא פסקו ולא יפסקו לעולם, עד שוכל למד באמת שחלוקתו בין במקומן עומדות, עכ"ל. והרב הרש"ל ז"ל כתב בכנס אחד מכרמי החמד, שלדעתו לא בכל מקום שנמצא במשנה ובתלמוד מחלוקת שחלוקת ב"ם וב"ס, נחלקו באמת בזה, אלא שכמה פעמים שמו בפנים מחלוקת כאלו, לפי שידעו תלמידים ותלמידים דרכי למודים מדותיהם וטיוט דעותיהם והכונות נפשותיהם, עכ"ל. ח"ל הרב הגדול ר' מרדכי גומפל רב דק"ק ראזינאי מ"ס ב"מ"ט המליך שנה חשיפה, בלימודי אגדה רבה בר נחמני ששמו דעת המעמלים בפיות מתיבתא דרביא, והעבירה בשם קוב"ה, ורבה בר נחמני שהיה יחיד בגנאים, בלי כל ספק שהיתה החלטה האגדה שומה בפיו שהוא טבור; כי לו ית"ש יתייחבו כל תכלית האמתות שוכל לאיר. ועי' נודע ביאורם מסדורא תימנא ח"ד כ"י קב"א, ומ"ס בגאון ר"ל חיות ס"מ, עכ"ל. ח"ל הרב בעל דור דור ודורטיו ח"א פ"ט ומלא כמה מחלקות, שהאחרונים הביאו מהם דברים, אשר ידמה בעיניו כאלו ב"ם וב"ס דברו ק, ואינו קן אלא הטעמות הונסחו מן האחרונים ושמו קן בפי ב"ם וב"ס. ובספרה שם כתב ע' חוספתא זכ"ס פ"א כשהיה ר"ע מוסר הלכות לתלמידיו כי אר"ש קר אמרו ב"ס לב"ס. שם מוכח שאין אלו דברי ב"ם וב"ס פלגם אלא ר"ש שם קן בפיהם, ואינו צריך לראות בדבר, שהבקי בדרייתות והתלמודים ימצא קן בדברם מקומות, עכ"ל.

שוב טעם ודעת למדי, צריך שיחשבו ויבקש רחמים מלפני הקב"ה, כל בעל תורה וחכמה, שעל פי חזק הטעם חזק הדעת, ועל פי התאמתות הסקדמות המונחות ביותר, תאמת ביותר החולדה הוצאה מן, ורוב שנוי הדעות חללים בשנוי הטעמים שעליהם טסדו; אך לפעמים יקרה, שטעם אחד בעלמו מתהפך לכמה גוים ונכח הסקדמה והנחה אחת לכות ולחיוב כאחד, והיא היא מליצה, היא הנוהגת" שנמצאה כמה פעמים בדר"ל. ולבאר ולברר הענין הזה, נראה זר וזמזום קצת בהשקפה הראשונה, הגוי להביא ולהשמיע שני עדים כשרים ונאמנים, שישידו על דקתו ואמתתו. (א) כשעשו ישראל את הסגל אמר הקב"ה לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה, פן אכלך בדרך, (שמות ל"ג ב'). עוד שם אמר אל בני ישראל, אתה עם קשה ערף, רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך (שם ה'). מזה נראה ברור שהקשות ערפם של ישראל מביאה לידי סלוק שכינה וכליה, וכן אלו מוצאים מרע"ה מזה את ישראל ואמר, וידעת כי לא בלדקתך ה' אלוסיך מתן קר אתה הארץ הטובה הזאת לרשעה כי עם קשה ערף אתה (דברים ט'). עתה לא וקרא חפלה מרע"ה על ישראל, שכשעמד לבקש עליהם רחמים פתח ואמר ילך נא אחי בקרבנו כי עם קשה ערף הוא, נתן קשיות ערפם לעם וסבה שראויים הם שחזרה עליהם שכינה בשבילם; שהרעון החזק והעמידה בחזק על האדם והדעה המקימת בידו בעליה, ענין בעלם הוא לפעמים בכחות הטעם, וקדושת השם הוא תולדתו. ועי' מזה נספר על אצרות להרב ר"ל מרגליות דף י"ב. הנה עינינו רואות, שמדה קשיות ערף היא מדה שמתחברת לכאן ולכאן, מדה מגורה בתכלית וגרועה ביותר, ומדה נאה מאד ומשובחת ביותר בשעתה.

(ב) קודם המבול נאמר, וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יתר מהשנות לבו רק רע כל היום גו', ויאמר ה' אחמה את האדם אשר בראתי מפל פני האדמה, כי נחמתי כי

עשיהם (בראשית ו' ט' ז'). הדברים האלה מראים, ברור, כיצד שבענו האדם, ונעונו
 לרשע מנעוריו גרמו גורם המבול; והנה כשאנחנו ממים אין לשמוע ולתקן מה שהוא
 ית' מחלש כביכול עם עצמו וכבודו אחר המבול, הנהנו מאויים אמרו ית', לא לוסף
 לקלל את האדמה בעבור האדם, כי ירד לב האדם רע מנעוריו (שם ח' כ"א), ואינו הטעם
 בעצמו הגרם בתחלה להניף על מין האדם את מי המבול. והפך לטעם וכנס עתה, לבל
 יוסף עוד לסכות כל בשר מפני רוע מעלליהם, שקשה לו לבי' לעמוד כנגד ילדו הקשה
 במחיצתו עליו חמיר, (והעיר ע"ז גם כרב החסיד האמלטי ר' דובנר ז"ל בספרו תורת חיים),
 וכן כתב סרב ר' מנשה בן ישראל ז"ל בספרו המכריע (בפתחו דבריו במ"ע כשר שם
 חמישית שלה עשירי) ח"א לאדם הקרוץ מחומר שלא יחטא לפעמים בזדון או בשגגה,
 בטענה זו שלמדק דה"ס באמרו כן בשוון חוללה ובחטא יחמתי אמי, במו שפירש ר'
 אחא ברבא ויקרא פ' י"ד וז"ל, אפילו אם יסוד חסיד שבחכידים, ח"א שלא יסוד בו לד
 אחד מיון. עוד מצינו דוד אומר, אל תבוא במשפט עם עבדך כי לא ידק לפניך כל חי,
 (ור"י קמחי ודון יוסף הייא כתבו ע"ז), שבין כל בני אדם ח"א שימלא גם אחד נקי וטהר
 מכל עון ופשע, ושלמה הוא אומר כי אדם אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא,
 וכן אמר זה באמרו כי אין אדם אשר לא יחטא, וטעם דבר זה באמרו מי יאמר זכיתי
 לבי טהרתי מחטאתי, וכן איוב הוא אומר, מי יתן טבור מטעם לא אחד. ועוד כתובים
 כיוצא בהם, מלדיקים את החוטאים בטענה זו עכ"ל. וכן מצינו את חז"ל דורשים וסופרים
 את איש אחד, ולפעמים גם פשוט אחד לשבח ולגנאי, וכן מצינו להם ז"ל, שדעות
 הפכויות מביאות לידי תכלית אחת, כמו הנוכחים להדליק בביהם בליל יוס"ט, וסמכיים
 בלא להדליק, שניהם לדבר אחד נחמנו. ובתשובות אמרו לא יחלו בחר אישכא, ופירש"י
 ז"ל לא השיבו בבית המדרש ממשנה אחת המתהפכת לבני אדם, דבמחצן מלי להרץ
 משמיה אחר כבודו ע"כ. שפיר מה שבררנו על כל בן דעת יסון מקום גמלי שדעות
 החלוקות בדברים החלויים בסדרה ובשקל הדעת, ואעפ"י שדעות נפשיים כהפסות זו מזו
 ומנודות זו לזו בתכלית. והוא אמרם ז"ל בירושלמי בשם האמורא למקרא סמו, ונעשה
 שהעירו למקרא סמו ע"כ. וכן בנ"ר פרשה מ"ב מקרא קראו דחקו מקרא קראו וקראו.
 והגני לייין ולטהר כמס מחלקות שדדח"ל, שאחרי שיבטו וידוקדקו טעם דברי
 שני החולקים ומלא שניהם לודקים בלד מה. באפנים ובזמנים יחזיקים. א) אלו אמרים
 (בבבסדרין ובבבפרי), לא תבחר מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על
 ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין השמע להם, ואלו אמרים (ירושלמי סויות פ"ג)
 על הפסוק הוא בעצמו, יכול אפילו מראים לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין
 בשמע להם, ח"ל לא תבחר מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, עד שיאמרו לך על ימין
 שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל. ככה רחוקות שתי הדעות כלל זו מזו כשקשה הראשונה,
 וכמה קרובות כן זו לזו אחרי כעין הדק והלול. ב) ר"א אומר תורה רובם כחב
 ומשונה בע"פ, (ובבבס פירש"י בלשון כללים של תורה מרובים מפרשים, ובירושלמי פאה
 פ"ב ובמכנה גיטין ספ"א מרובים הם הדברים המדרשים מהם מדברים באדרשים בע"פ).
 וחברו אומר רובם של תורה בע"פ ומשונה כחב (גיטין ס'), והענין חלי בבבבב ובראשית
 מלה שבבבב ובבב"פ, אם רק הסלטה למ"מ סמועות, או גם ספרים וספירות. ג) אלו
 אמרים חילו בייט בבבבבב לא היה אדם נכבד מעולם, והחולק ע"ז משיבם ואומר אף
 אחד מרבים שופכי דמים בישראל (מכות ז'), וראש שבעין חייבי מיתות ב"ד על עבדות
 שבין אדם למקום הכל מודים לדעת אחת, ורק על שופכי דמים מלא חולק. ד) האומר
 לשלחו לא וסרוג את האפס, זה אומר בשליח חייב והשלח פטור, והחולק אומר ששכח
 חייב, האומר ואינו סרוג בהרב בני עומן (קדושין מ"ב), והדבר סלוי לא רק מי הוא

השולח ומי הוא השליח, שכל יודעים שאינו דומה מן השולח את פניו לעשות שליחותו, לבעלים שמונים למשרתים שיטענו עבדות חמורות, אלא גם בהרבה חלקים והבדלים. (וראוי להעיר על דברי ר"י וייל בהשבותיו סי' קכ"ה, ח"ל שם, ממ"ט שם בהנהדרין ז' ס').

אמר הקצ"ה לדוד על ידך נהרג טוב ט', ים לטוביה שהשולח שהשליח נהרג בשליחותו מחויב לקבל עליו תשיבת ולדקא, ע"כ. (ה) גזל מרים ובנאי בבירה ב"ש לומרים מקטקע רל בבירה כולם ומחזיר מרים לבעליה, וב"ה חלקים עליו ואומר שאין לו אלא דמי מרים בלבד מבני הקנה השבים (גיטין כ"ה). מדע הדין חוצתה וגורמת שהגזל יכול לומר לו הסדר לי מרישי, לפי שירושם או מחסר הוא בידי, אבל מדע לפנים משורת הדין מקילים מפני הקנה השבים. ו) זה אומר שהמודר ומשלם טוב ממי שאינו מודר כל עיקר, והחולק עליו אומר שמי שאינו מודר כל עיקר טוב אפילו ממודר ומשלם (חולין ב'). הראשון סובר שמונה על האדם לזר אף עלמו לעשות מלאה, ולקבל עליו נזיר ובשבעה לעשות טובה וחסד. וכן מצינו אומרים מנין שבעים לקיים את המלאה דהריב שבעתי ואקימה לשמור משפתי לדרך. ובבני סובר, שמי שאינו מודר כל עיקר וישם לדקות וגומל חסדים טובים בלי שום נדר ושבעה, רק מלאו הטוב לבד, הוא יותר טוב, לפי שהשולח קרוב, שהאשר שלא יקום נדרו. ולא די שלא יעשה מלאה אלא ששכר עברה יסיר נידו. ז) זה אומר חייב אדם ללמד את בנו תורה, והחולק עליו אומר שכל המלמד את בנו תורה כאלו מלמד תפלות (סוטה כ'). ועוד לא נפסקה ההלכה גם בימינו, ואף כי למוד התורה שלנו, שראוי לדון עליו הרבה; ועוד אדבר מזה ברעות ה' הטוב. ח) זה אומר אסור ללמוד תורה מאדם שאינו הניח, והחולק עליו אומר מותר ללמוד מכל אדם (תניגה ט"ו). ט) זה אומר אל יבא אדם אלא למי שהוא חכם ועשיר וכן אבות, וחברו חולק עליו ואומר ששום לכל אדם שהרבה פושעים היו להם לישראל ואלו מהם נדיקים חסידים וכשרים (אדר"י פ"ב). ולמה הדין הכותב ים מקום בשל לקיימן, שאלו ואלו דא"ה סס. י) זה אומר גוי שלמד תורה חייב מיתס, והחולק עליו אומר אפילו גוי ושוכן בחורס הרי הוא ככח גדול (ב"ק ל"ח). שיש גוי ויש גוי, ויש תורה ויש תורה, כאשר ראו עינינו פעמים רבות; ועוד אהרין בזה.

יא) זה אומר ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה, וחברו חולק עליו ואומר, ישא אדם אשה תחלה ואח"כ ילמוד תורה (קדושין ל"א). ובתי הדעות לדקות באפנים ידועים. וכן אמרו ז"ל בעלמס, הא לן וסא לז. יב) זה אומר עתידה תורה שהשתכח מיתראל, וזה אומר ח"ו שהשתכח תורה מיתראל (שבת קל"ח). יג) זה אומר שכל הנביאים נחנצלו כבואותיהם לימות המשיח, וזה אומר שאין בין עוס"י לימיה"מ אלא שיצוד מלכות בלבד (ברכות ל"ד). יד) זה אומר שמוחר להחיות את הרשעים בעוה"ז, וזה אומר שכל המחיות את רשע לכוף נופל בידו (סוטה מ"א). טו) זה אומר הלמוד גדול ממעשה, וזה אומר מעשה גדול (קדושין ל"ב). טז) זה אומר לא נתיי שבתות ויו"ט אלא לעסוק בזה בדי"ת, (ירושלמי הביא הכ"י בעה"ח סי' רפ"ח), והחולק עליו אומר, לא נחמו שבתות ויו"ט אלא לאכילה. ובתנחומא מפרש שהאומרים האלו אינם חולקים כלל, שהפעלים השווקים במלאכתם כל ימי השבוע, ואכילתם ושתיהם מספקת להם, לריבים הם להשתעסק בשבתות ויו"ט בתורה, אבל ה"ח החיים חיי לער בכל ימי השבוע, והם ינעים בתורה תמיד, להם נחמו השבתות והימים הטובים לאכילה ולשתיה. יז) זה אומר ע"ה מותר לקרעו כרג ציח"כ שחל להיות בשבת (פסחים מ"ט וסא הפלגה וגזס לעולם השנאה של ה"ח להנחל לאחס), וזה אומר שמונים נחמו לאכילת את ה"ח וסא ה"ה בשום (אדר"י פ"ט). שמי מיני ע"ה ים כח"ש הר"ן בפ"ק דפסחים. יח) זה אומר שהאיש והאשה שיהיה מלווים על פו"ר (יבמות ס"ה), וזה אומר שרק האיש מלווה ולא האשה. יט) זה אומר רוצה אדם שיתבאר אשתו בב"ד, וזה אומר אינו רוצה שיתבאר בב"ד (גיטין מ"ו). שיש אדם

וזה השם. ב) זה אומר אלפי, האין קיין לגברי בל"י להפקיע מידי מעשר, אבל יש לו קיין להפוך בה בורות שיחין ומערות, וזה אומר אלפי שיש קיין לגברי בל"י להפקיע מידי מעשר, אבל אין לו קיין בה להפוך בה בורות שיחין ומערות (גיטין מ"ד). כא) זה אומר שכל מי שיכול לאכול פה שעורים ואוכל פה חביב, וכל מי שיכול לשתות שדר ושחם יין עובר משום כל תשחית וזה אומר כל תשחית דגופיה עוף (שבת ק"מ). כב) זה אומר שכותבין גט לאשה על הכל, על הכירות ועל כד נחם ועל קין של פרס ועל סיד של עבד, וזה אומר אין כותבין לא על דבר שיש בו רוח חיים ולא על האכלים (גיטין י"ט). כג) זה אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבד ע"ז ולא חבדו, שיעבד ע"ז ולא יבדו, שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם, וזה אומר בכל האברים שכתוב יעבור אדם ולא יבדו, חוץ מ"ז ג"ע וס"ד שהבדו ולא יעבדו (ע"ז כ"א), ועיין בשו"ת בשמים ראש שהאריך בזה. כד) זה אומר שלא נברא הלילה אלא לשינה, וזה אומר שלא נברא הלילה אלא ללמוד בו חורה (עירובין ס"ה), ויש לשתי הדעות מקום. כה) זה אומר שהרי נתעמת נקרא קדוש וחביד, וזה חולק עליו ואומר שכל מי ששרץ נתעמת נקרא חובל, וק"ו ממנו (תניית י"ח). כו) זה אומר מומר אוכל נבלה להבשים פסול לעדות, וזה אומר כשר לעדות רשע דחמם בעיניו (סנהדרין כ"ז). כז) זה אומר אוכל ושותה פסולין לעדות, וכתולק אומר בין אוכל בין שותה מעידים, שלא נחשדו ישראל על כך (שם). כח) זה אומר שכל כ"ד חדש ימי יניקת הולד דש מבפנים וצדק מבחוץ, וזה אומר שזה מעשה ער ואון (יבמות מ'). כט) זה פורט פרטים תאורים במעשה השמים, וזה אומר משל לאחד שנותנים לו בשר, רזה אוכל אותו ללי רזה אוכל אותו משל, רזה בלע אותו חי (נדרים כ). ל) זה אומר אשה שמחלה בחובתה לעולם, אין לה לאחר מיתה מזומת, שהוא מחליה כתובה, וחברו אומר שאלמלא אמר זה אדם גדול היה הוא חרף על דין זה משיב רעה תחת טובה לא תמות רעה מביתו (כתובות י"ג). לא) זה אומר שהיואל ליבדו אם יודע הוא שהעדים הציגו בו שקר, אומר תכלית מיתתו בפרס על כל עוונותיו חוץ מצ, וחברו חלוק עליו ואומר שאין לו לומר כך, שהרי כך יוכלו לומר כל הסהרנין, ונמלינו מולידים לזו על הסנהדרין (סנהדרין נ"ד). לב) זה אומר שנתנו של יוס"ר מכפר לשבים ולשאינם שבים, וזה אומר מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים (שבועות ט'). לד) הרעיה הראשונה היא כפי הגרסה שלא יתיאש האדם מן הרחמים. לג) זה אומר שאפילו כשיקרא אדם ק"ש שחרית וערבית ילא ידי חובת וקצית בו יומם ולילה, ואסור לגלות דבר זה בפני ע"ה, וחברו אומר שאדרבה מלוב הוא לומר דבר זה בפני ע"ה (מנחות ז"ט). לד) זה אומר חנין אסור בהנאה כל שבעת ימי הפסח, וכתולק עליו (רי"ג) אומר לו, תנוה על עומק היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעת (פסחים כ"ז). לה) זה אומר כותי לא ימול, וחברו משיב לו וכי היכן מלינו מילה לשמה, אלא מל וסוף עד שחלף נשמתו (ע"ז כ"ז). לו) זה אומר הכל לפי המבייש והמתבייש והכל לפי כבודו, וזה אומר אפילו עמי שבישראל רואין אותו כאילו הוא בן חורין שירד מנכסיו (ב"ק פ"ז). לז) זה אומר אפילו להפקח חיישין, וזה אומר אפילו לדלי לא חיישין (יבמות י"ח). לח) זה אומר כח דהיתרא עדיף (בילא ב'), וזה אומר אין מביאין ראיה מן המסור (תוספתא מגלה). לט) זה אומר כל המטהר ממעבד שטבעו חכמים בדרשות לא ילא ידי חובתו, וזה אומר אפילו אמר ברוך שברא הספן הזה ילא (ירושלמי ברכות פ"ד). מ) זה אומר שהמחודד לריק שיפרוט את חטאיו (יומא פ'), וזה אומר שהמפרט את חטאיו חלף הוא (ברכות ל"ד). מא) זה אומר מחפלי אדם בכל יום י"ח ברכות או מעין י"ח, וזה אומר כל העושה תפלתו קבץ אין תפלתו תחנונים (ברכות כ"ח). מב) זה אומר שהמחזיר מאלף כל אבני עיר החדת, וזה אומר כחבי הקדש יגנו (סנהדרין ק"ב ק"ג). מג) זה

אומר שהכח הוא כח, וזה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 (ב) זה אומר שהכח הוא כח, וזה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 אלא כח ליכנס (מחשבה ל"א). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 והכח ליכנס (מחשבה ל"א). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 (יבמות ל"ב). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 אומר ששם אחר לעשות מה, מפני שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 (י"ט). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 פרשת מסעי, זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 ב"מ כ"ח (ברכות כ"ח). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 שהמה מדוכה נחה עם הכח (פסחים ק"כ). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 הוא לו, זה אומר כל העולם מבטל לא"י עובר בעשה (שבת מ"א). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 וקרא את אשתו רשות זה אומר חובה (סוטה ג'). ומחלקות בקרא ובכבדא. זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 אומר חובה חומה נחה, זה אומר מנהל מנהל נחה (גיטין ס'). זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 ששמו פסוקים האחרונים ששמו יבטל כח, זה אומר שכל העולם כח עד חמה.
 כח משם מפי הגבורה (ב"ב ט"ו). זה אומר שכל העולם כח עד חמה.
 נדונים כי, זה אומר שהכח הוא כח, (ידוע כי כח הוא כח).
 אדם כל העולם כח, ולא שיר אלא חק אחד ממנה שלא קיימי, גיבס פחותה לו.
 מתחזיז לבטל, זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 בגיבס (ביבמות ק"ח). זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 אומר אין לך אומנות פחותה מן הקרקע (יבמות ס"ג), ועוד עד היום מחשבות אחרות.
 בדין זה. זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 מלדק גמור (ברכות ל"ד). זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 יתקבלו כל בשר עולם ויתכנס כל חכמי מרח ומעבד, לא יוכלו לבדל אפילו יחיד אחד.
 או ללכת כק עורב (מדרש). זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 ולשנת עניני הדברים, זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 (ס) זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 העוסק בחור ובמלוא שלא לשם נוח לו שלא נברא (ברכות כ"ז), זה אומר שכל העולם כח אחד בלבד מן העולם אין לו חלק.
 אדם בתי"מ ואפילו שלא לשם שמוחך שלא לשם בל לשם (פסחים ל'). (בירושלמי
 בסדרין פ"ד) מייחא לה רב ממתיחא, מתחילתא אמרס כוס אב לאריות ואל חסי ראש
 לשעלים, מהלא אמר כוס ראש לשעלים ואל חסי אב לאריות, דתיקן רבי לסנוך כ"ה. (סג) אלא
 אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ואלו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא
 נברא (ערוך י"ג). זה אומר כל המספר אחרי המה כאלו מספר אחרי האבן (ברכות י"ט).
 לפי שהמחשבות אינם יודעים כלום (לפי דעת אחד מצעלי התלמוד), זה אומר שהמחשבות יודעים
 כל מה שנגשפה פה (שם י"ח). זה אומר שפירה כל חד כ"ו זה אומר שפירה הלוי ב"ד
 (ערכין ל'). (וכן משמע מוסח הברכה על שפירה העומר ולא לספור, וע' בפרדס אגדל)

(*) ע' בפני משב הכירוס, והכוונה על אחד מהכח העמים שאמר במשניו כ, וחז"ל אמרו להפך כוס.
 אב לאריות ואל חסי ראש לשעלים. חז"ל האלו ר"מ חלניו בספרו משנת חכמים חלניו ישיבה, וזו
 היא דרכה של חורה מעלין בקדש ולא מורדין, ומי שהיה ראש ישיבה של כ"ג היה כוף של פ"א,
 ויהיה מוב להיות הלחיד למי שהוא הכס ממנו מלהיות ראש לפחותים מהו, ע"כ.

ו'ל' ס' מ"ה. (כו) רבי ברכיב הנזר, הוינא חד בר נש דכוס אהא, נפקנא לגביה
 יקרא ליה במקרא ולא חשכנא ב' וכו' אמרנא כח' וכלבא יילקח כחדא. (כדעא ר"י
 ב'ל' כשנפ' אורי' אורי' חלמיד ב'ל' בלורא רבי פרנסני כעורב וכלב), ונכרו השני
 אי מאורחא דמאריך אחרתא, דאורי' הקן פאורא עד דלא ייתי אדם, ועד דלא יפקיד
 ליה ועד דלא ידוק ליה (מודש בביא' ר' מנחם די לנאמא בספרו שחי ידות). (סז) זה
 ומר שםמאבד עלמו לדעא אין מוכנין עמו כמו עם כל הנחשים, וזה אומר שמוכנין עמו
 מו עם כל הנחשים (מכנה שמחות). (סח) הפשוטות שאמרם במשנה שמקחן מקח וממכרן
 ממכר, כמה שמים סן. זה אומר בני שם ושבע, זה אומר בני שבע ושמונה, זה אומר בני
 ימונה וששע, ולא פליגי, כל חד לפוס חורפיה (גימין ר"ט). (סז) זה אומר גדולה עברה
 במה (חור כ"ג), זה אומר אין אומרין לו לאדם עמוד וחטא כדי שהזכר, עמוד וקלקל
 די שחזקן (חוספתא חל' פ"ה). (ע) זה אומר כל הפכור מכדבר ועושהו קרא דחיות,
 כמה פעמים מליט שמהמירין בדבר האם פטורין (באר שבע בחשבותיו ס' כ"ה). (עא) זה
 אומר לא דייך מה שאבדס לך הסורס, עד שאבדס מנפ' לאסור עליך דברים אחרים,
 (ירושלמי נדרים פרק י) ואלו אובדים דברים רבים. (עב) זה אומר אפשר אדם חורש
 בשעת חרישה זורע בשעת זריעה קולר בשעת קצירה חורש מה הא' עליה, אלא בזמן
 שישראל עושין רצון של מקום מלאכה נעשית על ידי אחרים, זה אומר ששומרים כן לא
 יעלו בידם מאומה (ברכות ל"ה), וגם רש"י בעלמא בעל הדעת הראשונה, דלא שסודס
 בכלל לדברי ר' ישמעאל החולק עליו, שמליט אותו במנחתו ל"ט אומר אפילו לא קרא אדם
 אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מלות לא ימוש, ובנדרים מ"ט, ארש"י גדולה מלאכה
 שמכבדת את בעליה ע"כ. (עג) הכותב נכסיו לאחרים במקום שיש בניס אין רוח הכמים
 נוחה הימנו, רש"י אומר אם לא היו בניו טבחים כשורה זכור לטוב (ב"ב קל"ג).
 (עד) לעולם כלכס כדברי המרובים ולא הזכירו דברי יחיד אלא שמה ילערך להם בשעה
 ויכססו עליו, וחכ"א לא הזכירו דברי יחיד בין המרובים, אלא שמהוך שזה אומר כבוד
 וזה אומר עמא יאמרו לו כדברי ר' פלוגי שמעת ואין כלכס כדבריו (חוספתא עריות).
 דגה הבאחי לעיני הקוראים ע"ד פנים כפולים הוראים לכאן ולכאן, וזה מעט
 מוצייר מן המחלקות הרבות המלאות בש"ס, מלבד מחלקותיהם בעניינים עקריים שדברותיהם,
 רמו מחלקותם אם לדרוש אחין או להמנהג מלדשן, או אם המקור שאחריו פעל בא לדרש
 מה או שדברס חורס בלשון בני אדם (כעשרים פעמים בש"ס) או אם וויין ואוראין לדרש
 אחר, או לא נהגו לסדרש וכיוצא באלו, מלבד מה שמחלקו בעניינים שזכרנו ושהחידים
 לסיות, כמו זה אומר אין מיחא לע"ל אלא לבני נח בלבד, זה אומר לא בישראל ולא
 בלכוס"ע. זה אומר איוב ומתי יחזקאל לא היו ולא נבראו, אלא משלים בעלמא כס, ואלו
 יומרים אנו מבני בניכם וכדומה. וכן רוב מחלקות הפוסקים חלויים בסברה ובשקול הדעת,
 נקח למשל שמים ושלש או שלש וארבעה דיינים שמחלקו בהם רב"ז ורב"א ז"ל,
 בש"ע ח"מ ס' רמ"ג כהנ' רב"י הסולק בדרך הטוב וישיב ועושה לפנים משורת הדין,
 מחזיר את האבדה, ואפ"י שאינו לפי כבודו (דין זה מיוחד על דברי החלמוד) ורב"א
 כהנ' ויש חולקין ואוסרין להחזיר כחיל ואינו לפי כבודו, אלא אם רואים להכנס לפנים מן
 גדרם ישלם מכיסו עכ"ל רב"א (וכן בבי' רע"ב סעיף ג' ג"כ מחלקים בזה), וביו"ד ס' רל"ב
 דברי ארזין כילד, סיה מוכר חפץ לחבירו ואמר קונס ככר זה עלי אם אפוזז מכלל
 ואמר סלוקה קונס ככר זה עלי אם אוסיף על שקל ונתתו שיהיה בג' דיינים (בסך
 ג' זה לא כדברי זה ולא כדברי זה) לא נאסר שום אחד מהם, שכן דרך התגרים ליהור
 או לישבע כדי לזרז חבירו. ואין בלבו לשום דבר ע"ד דברי רב"י. וכחצ רב"א שם וי"א
 אפ"י דאומרין לזרזי נהכונו, מ"מ לא יוכל המוכר ליטתו בשקל ולא יוכל הלוקח לקטות

בסלע יוש מקילת ע"ל. ביו"ד סי' קי"ב סע"י כתב סב"י מי שחזר מפת פנים מחד לאבג בקשר עם מי שאינו נזהר ממנו, וכתב סב"א י"א שמוחר לאטל עמהם מכוס חבים ע"ל. ובש"ע י"ד סלכות נדוי סי' ש"ד כתב סב"א מנדין למי שחזר חייב נדוי, ואפילו יב לחוש שעי"כ יאל לתרבות דעה אין לחוש לכך (פסקי מהרא"י סי' קל"ח), וסע"י בניה כמה ראיות וסוכחות שאין לנשות מעשה כהג"ס הוא ע"ש, ובנקודות הספק כתב שיש לדחות כל ראיותיו, וכיון דדין ב"ד הוא שמנדין אותו אין לחוש, דאל"כ בטל דין ישראל ע"ל. הנה לעיניך איז דוגמאות מסכרות שונות שהדעת שקולם לבאן ולכאן, והם יכולים להיות למשל גם להדעות השונות שבשאר הדיונים. וגדולה מזו מלינו להם ז"ל שאפילו כמה ממאמריהם שבאו בדרך סתמי וכללי, באו חזריהם וסחרו כליותם ע"י שהראו שישנם פרטים ברבים, שלא יוכלו להקדים כלל, ושיהיו מוכרחים להיות כיוצאים, כמו ר' מרשן שאמר סתם, אין מדליקין בבית אלא בשמן זית בלבד (לפי שארזו ד' ולול), לא נמנע השואל מלשאל, וכי מה יעשו אנשי צבל שאין להם אלא שמן שומשמן? וכי מה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים? וכי מה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צמנא? וכי מה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם אלא נפט (שבת כ"ו), וכן מלינו הבה פהוקה בהלכות ד"א, השותה כוסו בבית אחת הרי זה גרגרן, וכשנשאל חכם אחד על מה שלא נהג כשורת ההלכה הוא ולא נמנע מלשחות כוסו בבית אחת, השיב לא אמרנו בזה קטן ויון מזוק וכרס רחבה (פסחים פ"ו). ובמהרה"ר מלינו בשם ר"א סיה ר"ע בורה בשבת, וכשנשאל ע"ז והלא שבת אסור בבירה, השיב עונג דירי הוא, ולי סתירה בבירה. וביצמות ק"כ אמרו מאמר יקר וסלל מאד, לא כל אדם, לא כל המקומות, ולא כל השעות שוין. ובפסחים ג"כ מעין זה לא כל הסגורים, ולא כל העלים, ולא כל העשים שוין. וכן מלינו דין סתמי חייב אדם לשמוח ברגל, ובאו חכמים וסבילו המנהג לפרייה, אנשים בראוי להם ציון, נשים בראוי להם בגדי צבעונים ופשתן, חתונות בראוי להם בקליה ובהנאות (פסחים ק"ט).

מצינו להם ז"ל עושים הפרש וסבדל בדיונים להקל ולהחמיר. (א) בין אדם חשוב להדיוט, כמו אם אדם חשוב הוא מותר (שבת י"ב). ואם מחשבו הוא לא ירחוק, (מפני הרבים למדים ממנו) (שביעית פרק ח). (ב) בין אדם חקיף לחלות (כתובות ע"ג), בין מצונג ומפונק למי שדעתו יפה, (ברכות ע"ז) איני כשאר כל אדם אסתמים אי, (ג) בין עני לשיר, כמו בערובין נ"א, עני הוא דאקילו רבן אבל עשיר לא. (ד) בין אדם כחוש לאדם שמן (ברכות ע"ז), (ה) בין ביה"ב לפועלו, ובין הפועלים בעלמם, בין אותם העובדים בשכרם, ובין אותם העושים בסעודתם (ברכות טז), (ו) בין לנעל לפריהסיה, (ז) בין ימות החמה לימות הגשמים, (ח) בין בני עניים לבני עשירים, כמו יוקא עד בר כמה בני מכפדיה, רמ"א בשם ר' ישמעאל עניים בני שלש עשירים בני חמש ובני זקנים לבני עניים, (ט) בין ח"ח לע"ה. הרב רמ"ק בהמארה שלו ח"ב, מנה וספר הרבה דיונים שהם"ח משתנה בהם משאר ב"א, ואינו ענה בידי, וכמוזמי שלא הזכיר מאמר שמואל צ"ח ע"ה שנקבע להלכה, שהם"ח מותר להלוות ברבים לחברו ח"ה, מעטם שמכין שגיהם יודעים שהרבים אסורים, בודאי הוא שהרבים שהוא נותן הוא בתורת מחנה. ואם היה הסוד הגלוי היה נגלה. גם לך בעל נחיצות עולם, לא היית מעלה על דעתך לשאול כמה שאלות משאלותיך, שבהסתכלות מעטת היית מואל בדחז"ל עולם דעות הפוסט ממם מאות הדעות שהרבים לשאול ולהקשות עליהן, ולא נעלם מעיניהם מה שידעת אחר.

(ד) הרשות נחונה לכל רב יחידי ותורני פרטי לחשוב שדעתו וסברתו בעניינים התורניים היא המאומתת אלו בהחלט, אבל לא שהיא מאומתת באמת בהחלט, הרשות נחונה לכל אחד מהמאומתים להחזיק בשתי ידי וכל כחו במדת האמת, בכל האמיתות המקיימות

אלו ע"י עיונו ומחקרו, ע"י מאורעותיו ונכונותיו, ע"י הקבלה המסודרת שקבל מהנחותיו ורבותיו, ע"י הספרים הרבים שקרא ושלמד, אבל עליו גם החוכה, לשחק למדח אמתו ו גם מדת השלום, שכן היא מדתו של הקב"ה, שאנשי שפעולתו אמת וחזקתו אמת אבל שמו ית' הוא שלום, וכוא ית' נחן לנו ביד משה. עבדו תורת אמת שדימים מוקבים ויורדים עד הכחוס, ושחק עמה מדת השלום, והיא מדתו של אהרן, לפי דברי חז"ל שמדח אמת היה צו, שיאודו בלויים ופגרות שסב לפנים משורת הדין, הסלכה שהיא השלום (ששוי הלכות מרבים שלום בעולם) עוקבת לפעמים את המקרא שהוא האמת, כמו עין אחת עין וכדומה, אבל אין המקרא עוקב את הסלכה, מותר לשנות את האמת לפעמים מפני השלום, אבל אין משנין דרכי השלום מפני האמת, והבן הדברים. וז"ל בעל נר הקדש ב"ר פ"ג כ"י ה' על מ"ש שם, וכל הקב"ה את האמת והשלילה לארץ, ח"ל איכא למידק מדוע השליך האמת ארצה ולא השלום, וסיפ"ת חירן לפי שהאמת קטרגה ראשונה, ול"ז דלכבי לא עביר אפכא, משום דכח השלום גדול מכל האמת, דכא קיי"ל מותר לשנות מפני דרכי שלום עכ"ל. והרב בעל מ"ע בכפרו (פרק י') מביא בזה הירושלמי, שגם בכפרי נבואה ומלאים הפורס שכתבו כפי הכרת הסמון, כאלו הנביאים חושבים היות מותר לשנות מפני המחלוקת ע"כ. כמו שמים לרום וארץ לעומק, וכמו שמש בגבעת דוד ודומים, וז"ל הרב בעל המאמר ח"ב סי' קפ"א, ת"ח רשאי לשקר, למיין סקם האמת בכחו. משום עמוס מותר לת"ח לשקר. מותר לת"ח לשקר משום בושח (פסחים ק"ב, ב"מ ק"ג, א, ברכות מ"ג) ע"כ. וראה זה דבר נפלא, בירושלמי שנה פרק ט"ו איתא, רבי חייה בר-בא חמא חד ספר דא"ר, אמר לי מה כתיב בה ענבות, תפשיידה דכחבחה, ופירש בגאון בעל קרבן העדה שם, ח"ל: אם הכתוב צו עובד ואמת, חכמה ותקוף יד מי שכתבה, שכתב דברים שלא נהנו להכתב, אבל אם אינו אמת אין עון זה חל עליו עכ"ל. ודבריו אריכים באור. ככלל הוא שכל מקום שאין שלום אין טובה ויולא מן האמת, ורמז לזה ותחנה משלום. נפשי נשיתי טובה, ומזה נבין מ"ש ז"ל בחגיגה, כיון שיולא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא, שוב אין לו שלום, ע"כ. אמת יש בידו, אבל שלום אין לו, שאין רוב הבור יטילים לעמוד בפני האמת, וכן אמרו בספרי פסח שמימי, אהרן שרדף שלום היה, נאמר צו ויבט את אהרן כל בית ישראל, אבל במשה הוא אומר, ויבטו בני ישראל את משה, ולא כל, ע"כ. ובפרקי דר"א פרק י"א אמרו, למשה לא גמלו הסד אלא האנשים, ולא אהרן האנשים והגשים ע"כ. שכן באהרן הוא אומר תורת אמת היה בפיו, בשלום ובמישור הלך אחי, וע"י נאמרו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריהם, לרש וחברו האמת והשלום, וכן אמר הנביא, והאמת והשלום אהבו, ח"ל הרב בעל על אורות בספרו זה דף י"ד, ח"ל, אין דבר מועד כמו השקר, והוא מכללו לשופני ארץ, כשהם משחילים ע"י כן לכוין דין אמת לאמתו, ע"כ. ועל פי זה יבין, אין הסופר כ"ה והתעצב עולות בקנה אחד, שד"ת וד"ס אחוים ודבוקים וחבוקים אלו באלו, סתם לו רב במשמותו, אחרי שהביא דעות החולקים, שב"ם מחירים סגרות לאחים וב"ס לאסרים, אעפ"י שאלו לאסרים ואלו מחירים, לא נמנעו ב"ם מלישא נשים מב"ס ולא ב"ס מב"ם (יבמות י"ג), וסחימה סלבו מורה ששאו גם סגרות עומן שחלקו עליהן, אבל חכמי התלמוד פירשו לנו, ואמרו דכו מודעי לבו ופרשי (בס י"ד), ופירש"י ז"ל דמודעי לבו ב"ס לב"ס, דכו שכתבם כזאת מלח ערוה היא שחיתותם מיבס ופירש, עכ"ל. ובדבר הזה תפס הרב סמיון ר' מהרי' שפראשק את הרב רב"ל ז"ל, שקבל דברי המעשה כמורה, שלא כפי מה שנתפרשו בהלמודו, ובאמת חקרו בבבלי אם עשו ב"ם כדבריהם, ובירושלמי יבמות פ"א הקשו על מי שאמר אלו כהלכה ואלו כהלכה, ממזרות ביניהם והא אמרת סבין, ויורלו במקום מבורר ולא אירע מעשה משולס, ע"כ. וכפי הנראה שגורם הסופר

הקדומה, שהיה לנגד עיני בני הש"ס. הכריחם לפרש קד, שהיו מודיעים להם, שכן
 היא שמים שם, אצפי שמחלק ב"ס וב"ס בלדות, לא נמצאו ב"ס מלישא נשים, ללמד
 שחכם ורשע נהגים זה בזה, לקיים מ"ס והאמת והשלום אהבו, ע"כ. הכחוב הזה
 שהביאה ההוספה לראש, מוכיח שהיו מודיעים אותם, שאל"כ לא היו מקיימים את
 הכחוב הזה ככתבו וכמשמט, שהרי הכחוב מזהיר על הכנה האמת והשלום יחד, שאם
 היו האוהבים מחזירים לעצמם לשאת להם נשים האסורות לפי דעהם, היו עפקורים את
 האמת הפקר גמור בשביל השלום, והכחוב-לווח ואומר אהבו את שמיכם את האמת ואת
 השלום בלחד, אלא בודאי שהיו מודיעים להם והיו פורכים מלישא נשים, והכנה והרעות
 שהיה ביניהם היא, שהיו מקום גם לדעת חזריהם, ולא חשבו אותם לעושים גמורים.
 ולתועים מדרכי האמת, עד להתחלק בשביל פרטים כאלו לשתי כתות רחוקות ונפרדות (עד
 שלא יתחזרו אלו עם אלו), זה נחשב להם לדרך ולמשמרת שלום, ולמעלה ולחשיבות לשני
 הצדדים, שלא העמידו על דעהם, ולא הבידור כח לחוסר כדרך הנוקטרים, כמו שעשו
 ועושים בני הכחות והדעות השונות, אבל כל חפץ היה לברר האמת על פי מדת השלום.
 ועל פי כל האומר פה מוכרח להודות, שאצפי שהודת אמת שלם, היא הסורה שבכחב,
 גורמת ואומרת לא תחנם, כי אין רחמים בדין, ושורת הדין כך נהגה, להסתייג עם פרוס
 אכזרים המושחתים והמקולקלים בתכלית, במדת האכזריות, שכל המרחם על האכזרים
 סופו שיחללם על הרחמים, כמו שמלינו בשאלו המלך שרם על דע עמלק, ואח"כ הרג
 כיצ עיר הכהנים מ"מ המושבצ"פ שנכנסת חמיד לפנים משורת הדין, ואומרת שמפני דרכי
 שלום (*) עלינו לפרנס עמי עו"ס וליתן להם פאה, לבקר חוליהם, ולקבור מהיהם,
 לפי שכלל גדול היה בידם שכל האומר אין לו אלא הורה אפילו הורה אין לו, ולא תרכה

(*) לפי דעה רב היקף ראש"ו, יאריך ה' ימיו, מלינת דרכי שלום שח"ל משהחיים בה, לקומה
 ממלינת הכחוב דרך שלום לא ידעו (ישעיה ר"ב) ויותר קרוב שהיו לקומה מלשון הכחוב דרכי דרכי
 נעם וכל הניבוחים שלום, שדרך ונחיה, נעם ושלום נרדפים. שכן מניח שח"ל בעצמם משהחיים
 בכחוב זה להשיב בו תשובה לשאליהם, ואימא דבר פלוני, וכדבר הפלוני הוא מאוס או מוזק.
 וכדי להוית חלל בעל דינו המעילי, דעתו העקומה והעקושה, שהוראת דרכי שלום בהלמוד,
 הוא אונאה חממה ונגנב דעה, ולפי זה כשיחסיך הסדר, ומהיה יד ישראל על העליונה, אז
 אין עוד מקום לדבר שלום אל הגוים, לפרנסם, לבקר חוליהם ולקבור מהיהם, הכני להעתיק ולזיין
 אחר המקומות, שהשמשו בהם ח"ל בתליה זו של דרכי שלום, ונראה אם יקום דברו: (ה) בתחומות
 פ' נח אמרו לא חקנו ערובי חרבה, אלא מפני דרכי שלום. (ב) בשקלים פרק א' אין מתשכחין
 את הכהנים מפני דרכי שלום, ובירושלמי הלשון מפני דרכי הכבוד. (ג) בגיטין ל"ג אמרו כהן
 קורא ראשון ואחריו לוי, ואחריו ישראל מפני דרכי שלום. (ד) בבבא מציעא (ז' אמרו לסיק נכרא
 בלדס יחידי מפני שלום הגריות, שלא יאמר אדם להבדל אבי גדול מאביו. (ה) גיטין שם מליאה
 ח"ס שומע זקמן י"ב ב"ב משום גזל, מפני דרכי שלום. (ו) ארמז"ס ז"ל כתב שהאנוסים או המינים
 שנחנצלו בנתי אכזריהם על דרך המינות, הם כחשוקות ששכנו לבין כוונים, ומאזה להמשיכם
 בדרכי שלום ולבקרים בתשובה, עכ"ל. כל מי שפנים לו, יראה הכל המקומות הללו שהיו
 לגדל, מה היה הוראת דרכי שלום שבדבריהם, ושואנס לומר בזה, שאצפי שזורת הדין אינה
 נוחמת-קד, אבל מפני שכל האדם נכבד דברים להחזיק בחדת עליהם משורת הדין, עד שלפעמים
 היא כמיה קרויה בדבריהם שורת הדין, עלינו לקבל לחובת עלינו המדה הזו, ועל כל לומר דרך
 משל, שאין זה גזל נחמד, אלא גזל מפני דרכי שלום, (פיין גיטין ל"ט), וכשאלתו מזהים פאה
 לפנ"ס מפני דרכי שלום, בודאי שכוונתו על הזמן שישראל היו שרים על אדמהם, ולא היו לריבים

יְרוּשָׁה לֹא עַל שֶׁעָמְדוּ דְבָרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה. וּבִשְׁנֵי מָקוֹם שֶׁמוֹתָל שָׁלַח כ"ב, סְבִיב מִכְּמֵה פּוֹסְקִים, שְׁלֹפִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין דִּינָא כּוּא, וְכִית דִּין כּוּפִין עַל זֶה (שְׂבִיד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה) יו"ט. וְיִינן מִזֶּה גַם בְּשׁו"ה לְמַח לֶדֶק, וְדַבְרֵי הַתְּלִמּוּד בְּכ"מ מִרְאִים צִפְרוֹת שֶׁדִּבְרָר כֵּן כּוּא, שֶׁכִּי כִשְׁשָׁל שְׁוֹאֵל דִּינָא כִּי? שֶׁכִּיבוּ הַמִּשְׁכִּיב אֵין דְּכִחִיב לִמְעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ עוֹבִים. וְאֵם כִּיִּית בַּעַל הַחִיבוֹת מִבֵּין הַעֲנִין הַזֶּה לַעֲמֹק כְּרָאִי, כִּיִּית מוֹלֵא בְּמֵה מַעֲנוֹחִיךְ בַּעֲלֹת מַעֲרָן.

(ה) הַתּוֹרָה הַזֶּה שֶׁכִּידִינוּ, תַּחֲלָתָה תּוֹרָה מִשָּׁה וְהַגְבִּיאוֹם, וְסוֹפָה פְּסָקִי בִּלְכּוֹת שֶׁנֶּשֶׁ"מ וּבִשְׁנֵי"ח, וְאִמְלִיעָתָה הִיא הַמַּסּוּרָה וְהַתְּקוּם שֶׁנִּמְשָׁגָה וְתַנְחַלְמוּד, (הַחֲלֻקָּה הַזֹּאת תִּרְאֶה אֵלֶי כַּחֲדָשָׁה בְּעִינֵי קָלָה מִהַקְרָאִים, שֶׁלֹּא זֶה לִרְאוֹת עוֹד אֹדֶר סֵאמֶם בְּטַהֲרָו. אֲבָל בְּסִידִים וְלִסְרִים יִכִּיו בְּעִינֵי כָל מִי שֶׁיִּסְתַּחֵל בְּדַבְרֵינוּ כְּרָאִי). וְלִפְיָךְ כִּמוּ שֶׁעֲלִים לִקְבֵּל דְּבָרֵי הַמַּשְׁנֶה וְהַתְּלִמּוּד, אֲעִפִּי שֶׁסֶם כּוֹתִירִים אִו נִרְאִים כְּכּוֹתִירִים אִתְּ דְּבָרֵי פִּשְׁטֵי הַמַּקְרָאוֹת, עַד שֶׁכֵּל מִי שִׁוִּירֵה בִּלְכָה לַמַּעֲשֶׂה, שֶׁעֵין הַחַח עֵין פִּירוּשׁוֹ עֵין מַמַּשׁ. זָקֵן מַמְרָא כּוּא, וּמִיחִיבָה בַּחֲזָק בְּזִמְנֵי הַיּוֹם, אֲעִפִּי שֶׁכֵּל מִי שֶׁמִּפְרֵשׁ עֵין חַחֵי עֵין, מַמֵּן חַחֵי עֵין, עוֹטֶה כּוּא בְּפִשְׁטוֹ בֶּל מַקְרָא, שֶׁכִּי הַכּוֹזִים לְוֹחִים וְלֹמְרִים, לֹא חַחֵם כִּיִּיךְ נִפְשׁ בּוֹנֶשׁ עֵין בְּעֵין, וְאֵם פִּירוּשׁוֹ מַמֵּן, אֵין לָךְ חִיסָה עֵין גְּדוֹלָה מִזֶּה, כִּי כָל מִי שֶׁמִּקְבֵּל דְּבָרֵי הַכְּלֻמֹּת מַחֲמִים, לֹא כִּמוּ שֶׁנִּזְכָּרְשׁוּ בְּדַבְרֵי גְדוֹלֵי חֲכָמֵינוּ (*) מִפְרֵשֵׁי הַתְּלִמּוּד. לֹא עֲנֶם עֲנֶם הַכְּלֻמֹּת מִימֵינוּ, וְכּוּא חוֹמֶה וְכּוֹטֶה בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה, וְאִינוּ מִבְּחִין בֵּין הַיָּדֵר לְאִסּוּר, לִפִּי שֶׁהַפּוֹסְקִים הַגְּדוֹלִים וְהַמִּפְרֵשִׁים הַמִּלּוּיִים, חֲזָקָה שֶׁלֹּא נַחֲשׁוּ בְּזִמְנֵי קִטְנֵי מַחֲזָק לַהֲבִיגָה שֶׁנִּגְשָׁה הַחֲשָׁבֶ"פ כְּבִיבֶם, וְכָל מִי שֶׁכָּחָבוּ מִיד הַתְּלִמּוּד עֲלֵיהֶם הַשְׁכִּיל וְרוּחוֹ הִיא סִמְכָתָה שֶׁלֹּאחֵן לְחִירוֹת בֶּל מַפְתַּחוֹת שֶׁמִּסְרָה הַחֲשָׁבֶ"פ כְּבִידֵי הַחֲשָׁבֶ"פ, לְאוֹתָן הַמַּפְתַּחוֹת בַּעֲלָמֵן מַסְרָה הַחֲשָׁבֶ"פ כְּבִידֵי חֲכָמֵינוּ הַאֲחֵרוּיִם כִּיִּישָׁבִים עַל כֹּכָא הַתּוֹרָה. עֵינֵינוּ רֹאוֹת שֶׁהַרְצָה דְּבָרִים הַחִירוּ

לַהֲנִיף לַהֲכַוֵּ"ם שֶׁכִּיו שָׂרִים כִּיִּים, וְגַם הַפּוֹסְקִים שֶׁעָמְדוּ הַדִּין הַזֶּה, לֹא הִזְכִּירוּ מִזֶּה דֶּכֶר וְחֵל דֶּכֶר, שֶׁכִּי לֹא מִיִּישׁ אֶחָם מִתִּירִים, כְּדִלְ בִּזְמַן הַגִּלָּה, וְכִדּוּמָה.

(*) ח"ל ר"י אֵין מִיגָשׁ בְּהַשְׁבָּחָיו ס' ק"ד שֶׁשָּׁאֵל מִכְּשָׁאֵל, ח"ל: מִי יֵאמֵר לְדוּגֵנוּ בָּאִישׁ שֶׁלֹּא קָרָא מַעֲשֶׂה עִם רֵב, וְאִינוּ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ בִּלְכָה וְלֹא דֶרֶךְ לִירוּשָׁה, אֲלֵא שֶׁרָאָה בְּרַבָּה מִהַשְׁבּוֹת הַגָּלוּתִים וְסִפְרֵי הַדִּינִים, וְמִי שֶׁאִינוּ מִבֵּין עֵקֶר הַדִּין, וְלֹא מִלִּיזֵה מִקּוֹם יֵאֵל מִן הַתְּלִמּוּד, אֵם מוֹהֵר כּוּא לְכוֹרוֹת אִו אֵם רָאוּ לַחֲמוֹךְ עֲלֵיו בָּשׁוּם דֶּכֶר, יִבְאֵר לֵנוּ לְדוּגֵנוּ שׁוֹרֵת הַדִּין כֹּזֶה בָּאוֹר מַסְפִּיק, עֲכִל הַשְּׁוֹל. ח"ל הַהַשְׁבָּח: דַּע שֶׁאִישׁ כֹּזֶה רָאוּ יוֹסֵר לַהֲבִיר לֵנוּ לְכוֹרוֹת, מִאֲשָׁרִים רִבִּים קִבְּנוּ עֲלֵמֶם לְכוֹרֵם בְּזִמְנֵנוּ זֶה, שְׂרֻבֶם אֵין בָּהֶם אֲפִילוּ אֶחָד מִשְׁנֵי דְבָרִים כְּמוֹכְרָחִים, וְכֵם בְּגִתָּה בִּלְכּוֹת, וְהַעֲמִידָה עַל דַּעַת הַגָּלוּתִים ז"ל, וְאֶחָם שֶׁמִּדְּמִים לְכוֹרוֹת מַעֲיִן הַכְּלָכָה וְהַחֲזָק עֵינוֹם בְּהַתְּלִמּוּד, כֵּם שֶׁרָאוּ לַמַּעֲשֶׂה מִזֶּה, שֶׁאֵין בְּזִמְנֵנוּ מִי שֶׁכָּנִיעַ לַהֲכָמָה הַתְּלִמּוּד לְכָל שִׁוִּירֵה מַעֲיִנוֹ מִבְּלִי שִׁיעֲמוּד עַל דַּעַת הַגָּלוּתִים ז"ל, אֲבָל מִי שֶׁמִּוֹרֵה מִהַשְׁבּוֹת הַגָּלוּתִים, וְסוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם, וְאֲעִפִּי שֶׁאִינוּ יוֹכֵל לִבְיֵן הַתְּלִמּוּד, כּוּא יוֹסֵר כֶּהֱן וּמַשְׁבָּח, מִמִּי שֶׁכּוּא חוֹשֵׁב שִׁוִּירֵה הַתְּלִמּוּד, וְסוֹמֵךְ עַל עֲלָמוֹ, שֶׁאֲשַׁפֵּר שֶׁכּוּא חוֹשֵׁב שֶׁלֹּאכָה מִחִיבָתָה אֶחָם הַתּוֹרָה, וְכִיִּיא אֵינָה מִחִיבָתָה, וְכַעֲשֶׂה עֵינוֹ אִו סַעֵה בְּפִירוּשָׁה, וְכִנֵּר בָּאוּ לִידֵי הַשְׁבּוֹת קָלָה אֲשֵׁרִים, בְּדַבְרִים שֶׁכּוּרֵם בָּהֶם, וְשֶׁכֵּם חוֹשֵׁבִים שֶׁכּוּרֵם כְּדִין וְשֶׁכּוּא בְּרוֹר כְּשֶׁמֶשׁ, וְכֵם מַעַן בְּכוֹרֵתָם, וְהֵלֵךְ הַדְּנֵר כֹּכָא אֵל מִקּוֹם בְּלִמִּי מִקּוֹמוֹ, וְכִנֵּר כִּיִּי בֵּין הַדְּנֵר שֶׁדָּנוּ עֲלֵיו וּבֵין הַכְּלָכָה שֶׁנִּחְלָו בָּהֶם, חֲלֻק דֶּק וְדִקְדּוֹק נַעֲלֵם וְסִפְרֵי עֲלָה כְּרִיגָה בִּו, וְלִכִּי אִי אֹמֵר, שֶׁמִּי שֶׁאִינוּ סוֹמֵךְ עַל עֲלָמוֹ, וְהֵלֵכָה בְּהַשְׁבּוֹת הַגָּלוּתִים וְכוֹרֵתָהֶם, כּוּא יוֹסֵר בְּכֹכָה, מִלִּיזֵה כְּמִדְּמִים לְכוֹרוֹת מִן הַתְּלִמּוּד, עֲכִל.

חז"ל בשעת כהן, הרבה מפני הלול השם (*), הרבה מפני איבה ודרכי שלום, הרבה מפני הספד מרובה, הרבה משום כבוד הכריות, הרבה פטרו את המלערים, הרבה פטרו משום הורה (ראה לדוגמא בטהרין ס"ח), הרבה שטו מפני שמי העבד והזמנים, הרבה החליפו מפני חליפות המלכים והדורות, הכל נדחה מפני חיי נפש. הרבה דברים החירו ע"י הערמה, ראה ד"מ בירושלמי דבביטות דגרסיק החס קפולקאי דלפורין שאלון לה' אמי בניך דלית להאי עמא רחם ולא שאל שלם, איך אורכא מעבד, אמר ליה כד תחמך ללילא תהון מפקין ליה לשוקא, ומפקין ליה וחוזקין וזין ביה, ע"כ. ופירש הרשב"א ז"ל, בני אדם קפדנים שלא היו להם אוסדים ולא דורשי שלום, ואם יפקירו פירות שביעית שלהם, יזכו האחרים בהם ולא יחזירו להם, מה יעשו? והורה להם, כשיראו שבוק פנו מבני אדם יפקירו ואח"כ יזכו בהם מיד (שו"ת הרדב"ז ח"ג שאלה תל"ו). ונראה מזה, שבמקום שיש צורך אחרת ההערמה לכל, לא לאורכא מדרבנן בלבד. ובירושלמי אמרו (הובא בעא"ח ובש"ע סי' של"ג), שבוסק בלרי לצור כבוסק בחורה דמי. וכמה גדולים דבריהם איסורא ממנוגא לא ילפיין (ב"מ כ'), ולספק ממוגא מאיסורא לא ילפיין (כתובות מ'). ולי מה יקרו דברי הגאון בעל מקום שמואל בבי"ד פ"ד מתשובותיו, חז"ל: בהשבעה אחת הראיתי כחי ועולם ידי, מכמה מקומות בשעת החלמוד והפוסקים, שכל המקומות שחקנו החכמים, לא חקנו אלא לפי דעת האדם, והבאנו חבילות ראיות על זה, ובלאיתי להשיקם פה, הלא הם כמוסים עומדי חסומים באלורתי, והוכחות ברורות יתנו עדין וינדיקו דברי שהאמת אחי. שלשון חקנה אינה אלא להקוני מלתא ולא קבא. ומטעם זה נראה לחזק דברי בעל אמונת שמואל בהשבעה סי' ב', להחיר אשה אלמנה עשירה (**), שלא תחנה מעולם דד בפי הציטוק אחרי מות בעלה, גם בני משפחתה אינם רגילים להציק, ועם מה שכתבתי כאן נחזק ההסבר, דלא שייך לומר כאן שלא חלקו רבנן בתקנותיהם,

(*) מן הלול השם מפורש בחורה, ומרע"ה בחפלהו שהתמש בה, באמרו להם יאמרו הגוים (פ') כי תשא וכוונה בפי' שלה, ואמרו הגוים מבלתי יכלה, ומשאלה בפי' עקב, מן יאמרו הארץ אשר הולאחנה משם חזלי יכלה ה', והוצילה חפלה זו, ומה חלה והרבה לפני כל, פרות המעלות עלינו, לומר שאין חלול השם לפי חורחנו רק כנגד ישראל, ולא כנגד האומות, שהכובדים האלו מורים בברור להפך, שפקר חלול השם הוא בפני הגוים, שלא יתהלל שמו ית' בפניהם הלילה.

(**) בשו"ת זכרון יחודה להגאון ר' יחודה בן הרמ"ש סי' פ"ח כתוב, חז"ל: דבר גלוי מן הסודות ומן הקבלה שכל חקנה וחקנה אלו הולכים אחר הרוב, כמ"ש אחרי רבים להטות, ובפ"ב דבתרא אמרין אמר ר"ח רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ע' המיות מוכרות בשר שחוטת ואחת בשר נבלה, ומלא חזיקה על הקרקע מותרת בלילה, וכן חזיקה חיבור שפלה בבי' חזיקות היסר היא בשלה, ואם לא היינו הולכים אחר הרוב, היינו אומרים לאכול בשר עד שיבדק לנו מכל ה"ח שרפות, וכן מצינו בתקנה הכמים, שהחירו ח"ל להשא עמ"י עד אחר דלשה דייקא ומנסא ולא השנו שמה מאלו שיש פרוצות, וכן אמרו רוב מליון אלא שחיסה מומחין כן, ולא השנו למעט דליין מומחין, וכן כל כיוצא בזה, כי כל תקנה א"א שתהיה טובה כללית לכל ההמון בשוה, אלא כשראו מחקיהם שהיה ממנה חשש לרוב העם חקנו אותה ולא השנו למעט, כי מן המעט הוא שהיה חקנה אחת שזה לכל, ולא יביה מפנה הפחד אפילו לאדם אחד לכך הלכו אחר הרוב ורובו ככולו, עכ"ל. ובשו"ת מוהר"י מינן השוה ה', מאלו דברים מעין אלו, שהחירו שם לשא אשה מינקת עם ילדה מוך המשה הדשים ללידה, וכמדן על דעת רבינו שמשון שהחירו ברחם הכרו להשא הוך כ"ד הדשים, משום שאינה חייבת להציק בה, כדחשבו נאמרה אינו טופס, דדוקא באלמנה גורו שהשעבדה לבעלה להציק בה, וכל מה שהשעבדה לבעלה נאמרה

אלה שייך הקנה הא"כ יש להקן כלה, אבל כי שאלו טוב הקן לכילד לא שייכה גם
התקנה, ע"ל. ודברים ברורים הם, ובי אפשר ד"מ להעלות על הדעת, שהתקנה חז"ל
להאמין לעדותו של אחד או לעדותה של אשה, שמתעדים על מיתה האשה, להחיר על פיהם
אשה אחת להאשם, ראו לכלול בזה שגם אם ישיד אחד או אשה על אשה אחת שזנחה
תחת בעלה לאסור אותה על בעלה בשביל עדות זו. ואם היה נגלה לך בעל נתיבות שולש
כוד זה שצומד עדום וגלוי בשער בה רבים, היית אומם שפחית ומאלם פיה, מלבאיל
כמה שאלות ששאלת.

(ו) חלילה לנו קדוש כעם ישראל לטיות נחשדים במדה מגוונת זו של זליזה וסביאה,
ושמתחממים לקבל לתשלומין או תפילו לפיוס כל שהוא, על כל מה שהתענו בימי גלותם
ונדודם ימים כבירים ושנים רבות, על כל המרפות והכזיונות שסבלו ושנשאו עליהם בימי
הגלות הארוך הזה, על כל מיני לדות ויכורים קשים ומרים שלא נחמו להאמר ולהכתב,
שעברו עליהם מאז ועד היום מידי בוגדאיהם ואוריהם חכם, חתיכה אחת גדולה מדג
ליקן, וליטרא בשר ללי שמן מהשר הבר, וכום גדול מלא יין ימן המצומד בעניניו מששת
ימי בראשית, חלילה שישפיקו להם לגמול על כל הסובדות? עם חכם ונכון כעמנו יחזו
ויאשו ויקוו זה כהלפס שנה לתרמימר בשר ולוג יין; תקות לגימם גדולה וגמיטה נכס
השכיחם כל מה שהיה, לא נחשדו ישראל על כך, מעיינים הם במדת הסההפקות; בידם
היה חמיד לאטל מפרי השו"ל ולשכנע מכל טובו, אם אך היו רוצים להוציא מפיהם, מה
האין בלבם, לטיות אמן חטופה או יחומם, על מה שלא שמעו ולא ידעו, אבל מחכים
ונאפים אחזנו לימים עתידים טובים מאלה. לימי שלום ושלוה בין זאב וכבש בין נמר וגדי,
לימים אשר גם יכירו כל יושבי חבל, כי לאל אחד מיוחד לבדו תכרע כל ברך. לימים
אשר גם יתוקן השולם במלכות שדי, ומפורש אמרו חז"ל, השו"ב אין בו לא אכילה ולא
שתייה כו'.

והנני להקדים פה, דברי החכם התורני ר' פנחס מענדל האלפערין ז"ל כנמלא
בבגדים ב', במאמר הנקוב בזה כבוד חכמים יתחלו, כי יש לי לורך בהם לעיני שאני בו,
חז"ל: מי פחי יסור הנה, להאמין לכל דבר אשר נמלא כחב בספר, בשם אחד הקדושים
אשר היו בדרך לפני כמה וכמה דורות, אם אין השכל סולמו ואין הדעת סובלתו; ומי
שומע וגם רוח יעורר מדעים ויוציא דבם על ימי עפר שכבר מחו לפני אלף וחמש מאות שנים
ומעלה, להקל וכבדי ארץ ולחלל כל קדש חטבת ה' גם שמיים. מי אכזר ואכזרי לב,
אשר לא יחום על דור דור ופרנסיו ודורשיו, אשר עמדו בפרץ בדורו של שמו, והאילו אם
כבבשה משני האזנים, ולולא הם כבר כבחה בגחלה בהשאלה מאש דת, וחזר השולם לחבו

ליחומים, וכ"ש כך דידן דעדיפא כפי להחיר מנרשם הברו, דבנידון דידן שההיטוק יונק מאחרת
אין כושין אורח, לכן לא ראיתי כאן תקנה המתקיימת בלתי הקלה, אבל אשה שגחה בבחולים
בלה חופה וקדושין אין להם לה לאותה תקנה, ובארכתי בדדש זה, יתן שלדעתי דבר חדש הוא,
דהנראה לי כהנחי, ע"ל. מי יתן והיו כל פושקי דייס ומשיבי השונות לשאלהים, מתקשים
ומולאים לדדים ופופים להחיר על פי כללי ההלמוד בעצמו, כל מה שהדעת נופס להחיר, שכלל
גדול בידיעו שאין ההורה והדעת שני דברים שסופרים זה את זה, וכל האומר כן שסופרים,
לינו אלא הפופם שלא עצמו פעם ההורה ופעם הדעת, שבע"ל קרא ואי געים חישא כנרם
שנים הם בעיני ההלמוד, ואפכא מסתברא היא קושיא עצומה, שאם הסביר והדעת טהומה כהפך,
כאן הוא שאין בדבר הכוא ממש, ויש לדבר בזה הרבה, ולכניהו הרבה ראיות לחוק הענין,
כדי להשיק בזה מעטם החולקים על הסלמוד, אבל המקום קצר.

וצבו. ידעתי כי יאמרו לי, 'ראה איך תופס את החבל בשני ראשיו, מעמי מזה אחד ואמר, חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה, ומעבר מזה אחד מוותר על הדברים החשובים בשם, לאמר דין סיני לי, יחסוך לא סיני לי. וגם אני אשיב להם, ולי אחד שאלים שאלו לתורה, כי בדבור אחד זהה לשמוע אל דברי הכניא, ולהמית את הכניא אשר ידבר בשם ה' אשר לא יום, ופיה פתחה בחכמה לאמר, וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברנו ה'. ואם בדברי נבואה נזינו לחקור ולהבדיל בין נביא אחד לנביא שקר, ואף כי בדברי חכמים אשר בדעת יסודם, ואין כבוד חכמים הסתר דבר כי אם חקור דבר, וכל המרבה לדרך ולחקר דבריהם, ינחו לו ברכות על ראשו, וכל הדברים אשר נדברנו לא בדעת ובהשלל, כן כן אשר לא ילאו נפיו בחכמים כמו שהם, או בזון דברים אחד המלפפים ואיזה תלמיד שלא שמע כל דבר, ע"ל.

אומתנו ככל אומה ולשון יש לה שני מיני השקפות, וכן: א') השקפת השומע והסדיונים שבה, וגם הסדיונים הססים בכלל זה הם. ב') השקפת המעיינים והחוקרים שבה, והם בעלי הסדר על האמת. הראשונים מדוקים במלות, חבוקים ודבוקים בדמיונים, השניים מקבלים המלים לקליפות שבתן חוכים, ולגופים שבהם רוח. עוד לריכים אלו לדעת, שהפסד והבדל גדול יש בין מה שמלא בספרותנו בנושאים שיש להם מקום בהאיה העלמית ובסמליאות המדחית, ובין מה שנאמר ונכתב ונדפס בה, בנוגע לעינים רוחנים מופשטים או בעיניים החלויים ועומדים ברומה של החקירה העתידה, ובעומקו של תהום העבר; וכשם שאין לנו עסק ואורך לידע, כל מה שנעשה למעלה משבעה רקיעים ולמעט מדמיון הסתתור של מדורי גיהנם, כך אין הסברה מביא אותנו להסתכל לדעת, אם נחכה ומסס השג לנו אחרי שהיתה גליב מלא, או נשאר קפוא במלא העלמי שנשגחה ללוי, ועומדת בו עד היום, כן די לנו שדע ששם הקב"ה לעמו נס נסתר ונפלא בימי האחרונה והמן, ע"י גלגולי עלות וסבות שונות; אבל אם היה המלך הזה חכם או טפש, או אם היו לאורר ישראל הזה מאחים ושמנים בנים, או פחות ויתר מעט, הידיעה בזה לא חסרונה שות, לא מריח כלום בחכמתו ולא נפסיד בטפלותו, לא נכמה ברב בניו של כמן ולא נדאג למטעם. וכן די לנו שדע שיש יום סדן, אשר בו יבוא השם את כל האדם במשפט על כל נעלם, וכי יש שדע ועונש לאדם אחד המות; די לנו שדע שחקור טובה לפונם בחיין הסתיד לאומתנו הסורה והגדחה, אבל להסתחקות ולחקור על פרטי ודקדוקי העינים האלה, הוא אבוד זמן לנעלם, ובכלול דעת ללא שום אורך וחועלת כלל. כן היא דעת והשקפת גדולי חכמי הסורה החמימים.

ו"ל הסתב"ץ בפרקיו היקרים שהקדים להפירו להבין משפט: דע אתה המעיין, כי אין לחכמי ישראל בפרטי העינים האלה קבלה, אעפ"י שענין דרך בכללו מקובל מאומה, אבל הפרטים איך הם, לא דברו חז"ל בהם דרך קבלה, ולכן תמלאם חלוקים בזה, ו"ל בהכל נדונים בר"ס, וי"א שהאדם נדון בכל יום ובכל רגע, ושד מחלקות אחרות. וכבר הקשו על מאמרם ז"ל, כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, מאן סליק לעילא ואחא. ותירלו קראי קא דרשיק, שאין בזה קבלה, רק סדר הדברים והשקופים, שהקבלה היא שהקב"ה דן את האדם לפי מעשיו. ואף זה ומתי לא ידע באמתיות האלו סבו"ת, עכ"ל. וז"ל הרב חאגיז בהפירו משנת חכמים, אין כונתנו בחועלת ביאת המשיח חלילה לנוקם נקם ולבזו בו, להיות ברים שליטים ולהשפיל באר האומות כד עתה סמוכים, רק כונתנו בחוללת זאת ותפלתו עליהם שתקייים אינה, אלא שעל ידי המשיח האמתי ובאומותו, נדעה נרדפה לדעת את ה' אלהינו, בלב שקט ופנוי ללמוד הסורה ולשמוע כל המלות בשלמות כוונתן, כדי לזכות אל התגלות המבוקשת, שהם החיים כלהיים, ושיחידל

והקדש שמו ית' בין השמים, וידעו כי כ' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו, והיונו לעם אחד למבדו זה ה' אלוקים בכם אחד, (כמאמר ז"ל במדרש פתח הקב"ה כל הרקיעים ואמר ראו כי אני הוא ואין אלוים עמדי). ובס' כלות קטנה סי' דע"ג, כתב המה ז"ל, ח"ל, ית' מימי דמים על דברים פרטיים שדומים עליהם ברא"ם, ויש דברים כלליים שאין עומדים עליהם לדון עד אותו יום הדין בגדול והגורל, וכל זה הוא כדי לשייך את האזן, כי מי זה אשר יחזיר לדעת אחד מדבר רבוא רבבות ממחשבות אל דעות, כי לא מחשבותיו מחשבותיו, עכ"ל. ח"ל כרב החכם ר' שלמה בלוי הזקן בספרו דברי שלמה דף קפ"ו, הרבה פעמים אני אומר להמון, שאין סיכודי יסודי בעבור שחידד המשיח לבוא, שבין ק' ובין ק' סיכודות מהויבה עלד אמתותם בעלמם, אבל סיכודי מאמין שיבוא המשיח בעבור שבוטא יסודי וכו' אחד מעקרי דת, ע"כ. ובדף רע"ז כתב עוד, גם אם יעלה על הדעת שלא יבוא משיח, משה אמת ותורתו אמת, עכ"ל. ח"ל הרמב"ן ז"ל בזה שער שי מספר בגאולה שלו (והערתו דבריו בס' מ"ע סוף פרק מ"ג), דע ישרך האלוקים, כי אם נסכים כלנו שפשיעו וחטאות אבותינו אבדו מאתנו כל האמתות, ושיאריך ה' עלינו בגלות לאין סוף, וק' אם נאמר שרואה האלוקים לעשותנו בעוה"ז בשעבוד הגלות לראות לא לחטא, כי זה לא ייחקר בעקר הסודות מאומה, כי הנה אין חכמית גמולו ימות העשיה לאטל מפרי הארץ והתרתן בחמי עשרה וכיוצא בזה מן הסתענוגים, ולא גם הקדושת ועבודת בית המקדש הם חכמית חפלו ממנו, אבל גמולו ומצטנו הוא חיי העוה"ב והעניג הספס הסתענוג הנקרא גן עדן, והגלל מעונם הדיכסם, והאמת עם זה מקיים דבר הגאולה מפני שבוטא אמת מפורסם אלל בעלי הסודות והגאולה, ונעורר בה את ישיב הארות, וההכוס את פי האשקורסים, זה עקר תאותו וכספס לימות"מ, והאמנם נפשו המהואה תתעורר ג"כ לימים ההם, למען הראות לבעלי דינו, כי האמת אמתו, וכלל לו בשרש סוס מלוה רבה, וכו' שאמת חפלים בקדוה השם לשיי כל עמי הארץ, עכ"ל שם, ובס' תורת האדם. וברב בעל מ"ע בסיף שם על דברים אלס ח"ל, יס' מס, דרך כלל הוא רמב"ן ז"ל בדבריו המזכרים אומר, שאין חכמית תקותו לימות"מ רק שמירת הסודות והסכר שמקוה עליה בליה דרך חזון שיבוא מאת האלוקים, תמכר אפוא גאולתו או תאחר עד השם הדעת, לא נסור מכל דברי הסודות, כי בה נאריך ימים וכל יסע וחפץ ממנו ילמנו, עכ"ל. ח"ל בע"ס הישר המוסרי לר"י חיוי ויש מיחסים אותו לר"ת, אין חשלת גדולה לאדם כהכנה הסודות אליו, וכהכנה האל בו, לא יתערך לגמול אחר, ויש לו להאמין כי כשימות האדם במע"ט ומתוכב בהחיות יאכבהו השי"ת, ומאחר שיאכבהו זה הוא הגמול שאין למעלה ממנו, כי אחר שיאכבהו אין ספק שיהיו לו גמול טוב על מעשיו, ואין לו לחקור איך יהיה הגמול הטוב; אבל יש לבני אדם חלום וסכלות, לא יספיק להם הכבוד בגדול סוס, ויחקרו אם יהיה לעשותם קיום אחרי סמות בהסדרן מן סגוף או אם תאכזרה, באלו מדעו להם דרכי השו"ב, ובי כל הראים לעוה"ב או יודעים על איזה דרך יהיה גמולם, וזה ח"ל לדעתו, רק אם נהיה מלאכים ונהסלך בין חיות הקדש, או סיימו יודעים דרך גמול הנפשות וחיי השו"ב איך הם, אך על המשכיל מלה כוללה לדעת, כי יש גמול לשו"ב על כל מעשה, ובי יש על סרבע עונש, ויכל סיושר שגר, אך אין לו לחקור על דרך העונש והסכר איך הוא, עכ"ל. ח"ל סר"ן ז"ל בדרוש הסעשיי מדרשויו, סערוק והסרן שם איך יהיה, הוא דבר נעלם ממנו, ואם נפתח פיו במה שאולי תבוא אליו הסכרה, ומה שנוטה לו מדברי רז"ל, נהיה כחולמים, ולכן יתיר פוז לשחוק ממנו, עכ"ל. ח"ל סרב בע"ס סנלחון בספרו, אחרי שביא מאמר רנב"י, קשס רמה למת כמחט בבשר סחי, וגבי לדיקים הוא לספר, דאמר דוד אף בשרי יסכן לבטח, דברים אלל ח"ל לפרסם כפשוטם, שגאמר (ש"ל ל"ה) וישמשו אליו ויקחו את גויה שאל וזה גויה במו מתועה

צ"ח שאן ויבואו יבשה, וישרפו אותו שם, וישלח דוד מלאכים ויאמר להם ברוכים אתם לה' אשר עשיתם הסדר הזה עם אדוניכם. ואם יעלה על הדעת, שיש הרגשה למח בלי חזרת נשמה לגוף, איך לאחד חסד ומאד הרעו להם. ועוד שאין הדעת סובלת שחטא הרגשה לבשר אדם שמת, ויהי חלוק מבשר בהמה שמתה לאחר פרידת החיות והנשמה מן הגוף, ועוד שכל שצרי בגמול לחכמי הפיון ולחכמי הקבלה, לא מלאו לגוף כונש בלתי הנשמה, אך השבו מלינו. ע"כ נראה כמו שקבלתי וזהו האמת, שעונש הרמה אינו להרגשה חוץ הבשר שהוא כאבן דומם, אלא אימות ואער להנשמה בזוי היכולה שהוא הגוף, וכן עפרו של כיעוט לא נשקף בגיהנם, אלא אמרו ד"מ שהשי"ת מלאו ודן אותו בדין חמור כדין שרפה לחי, והגמול ביש ספרים בענין חבוט הקבר על יצר הגוף, אפשר שהכל משל לגמרי, ובניין אחר א"ל לי לי שבו, שכל זמן שאין נשמה לגוף, לא יתכן לומר שיש הרגשה לגוף, עכ"ל. והרב רבי מנשה בן ישראל בהפירושו נשמת חיים הביא, שגם דעת הרשב"א ודעת הליזי ודעת כמה גדולים כך היא יו"ט. והרב בעל חו"ט נראה כמסכים לדעת זו, יעניין מ"ש בפירושו למשנת שחקות אנוש רמב"ם. ח"ל הרב החכם יש"ר מקאלדיא בספרו אלפי דף ס"ב, ידעתי וזהו אחיזק ואחמין שהנפש נשארת, ואין שום ראייה ופעינה נחשבת אללי לכלום כנגד, אבל איך מסתפק, באיזה דרך מהמחזיקים בה אבחר באמונת השארותה, שחיה לי למשיב נפש, ושאכל להגן בעדה כנגד המחוקקמים והמהגנדים שום מחק החכם וירא אלהים, ולא שיאמר שהוא מאמין ולא יבין מסות האמונה, ואחיה ידעת חיי, שאני ירא ה' מאד ורועד מגוריו, עכ"ל. ח"ל הרמב"ם ז"ל בחשובתו למד יוסף נ' גאביר (הכונה במחברת חמדה גנוזה), מה ששאלת איך היא השארת הנפש לשי"ת, בל מה שאפשר לומר בזה לקרבו להבנה אמרנו, אבל איך אישך שלא תעסוק באלו העמוקות, לפי שמליאוף הדברים המופשטים איך היא, קשה ליורו מאד על כל בעלי חכמה המפורסמים, ולפיכך היו מכחישים בו, ואל תאיר בדעתך אלא במה שחיה יכול להביע עליו, עכ"ל. וכעטרה לראש כל המאמרים האלה הוא מאמרם ז"ל במדרש, ח"ל נחבולו כל ישראל אלל מרע"ה, ואמרו לו משה רבינו אמור לנו מה עשית הקב"ה ליתן לנו לשחיד לבוא? אמר להם איני יודע מה אמר לכם, אלא אשריכם ישראל מה מחוקן לכם, עכ"ל. מרע"ה בעלמו אינו יודע מה יאמר להם.

והגני להשיק פה עוד מה שאמר מעין ימות המשיח הרמב"ם ז"ל מהלכות מלכים פי"ב כתב ח"ל כל הדברים של יעוש"ם וכיוצא בהם, לא ידע האדם איך שיכין עד שיסיו, והדברים סדומים הם אלל הנהיגים, גם ההכמים אין להם קבלה בדברים אלה אלא לפי הכרע הפאוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלה. ועכ"פ אין סודר היות דברים אלו ולא דקדוקים עקר בזה, ואין לו לאדם להחזיק בדברי האגדות הללו, ולא ישימם עקר, לפי שאינם מביאים לא לידו להבנה ולא לידו יראה, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר, ע"כ. עוד כתב שם לא נחאזו הנהיגים והחכמים ימות המשיח, לא כדי שישלמו על כל השולם, ולא כדי שירדו בעמים, ולא כדי שישאלו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמות, אלא כדי שיסיו פנויים לחורש ולחכמה, ולא יהיה להם כונש ומבטל כדי שיסיו לחיי העו"ב, ובחורו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה לא קנאה ולא חחרות, שהעונש חסיה מושפעת, וכל המעדרים מליים כעפר, ולא יהיה עסק כל השולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולדעת הדברים הסדומים, ולהשיג דעת סבורה כפי בזה האדם, כמ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכבים, עכ"ל. ובפירושו למשנת חלק כתב ח"ל, אין אלו מתאים ומקיים לימות המשיח לרוב הסבובות והעשר, ולא שרוב על הים, ולא לשחית יין במיני יצר, כענין שיחשבו מבוכל בלי הדעת,

אלא כחצו הגניאים והחכידים ימוס"מ, למה שיסיה בזה מקבץ הצדיקים והסבוכס
 טעוזה והסכסס, ולזק המלך ורז ישרו, וספגת חכמתו וקדוהו אל האלהים, עכ"ל.
 ובאגרת חס"מ כתב ח"ל כל פרטי העניינים אשר יסיו בזמן המשיח, הכל דברי אגדה
 שדברו בו לפי השערה דעתם לא בקבלה ואף לסמוך עליהם, עכ"ל. ח"ל הגאון החכיד
 ר"מ כופר בזהם סופר של חלק י"ד האלה ב"ז, ח"ל לי בשם אופן להאמין, שחסיס
 גאולתו אחד מעקרי הדת, ושאל יפול סיכוד תפול החומה חלילה, ואם היינו מעליה על
 דעתו, שיגרש השי"ת אותנו גרוש עולם, כדעת ר"ע בעשרה השבטים, לא מפני זה רשאים
 אנחנו לפרוק עול מלכות שמים מעלינו; לא נעבוד את ה' לאכול מפרי הארץ ולשבוע מצוה,
 רק לעשות רצון האלהים חפצו, על כל האופנים עבדי ה' אנחנו, יעשה עמנו כרצונו וחפצו,
 ואין זה אלא לא עקר ולא יסוד לבנות עליו שום בנין, וס' טעוב יורנו מארחתויו ונלכה
 בדרכיו ונכיה ממבוכיו, עכ"ל.

אחרי הדברים והאמת האלה המוסכמים מגדולי חופשי תורתנו, האם אין לך בעל
 הגחיבות להחבייש מפני עולמך. במה שהארכת והרחבת לטעון עלינו, על סעודה חלילה
 ושור סבר שצאו דחול'ל בדרך חידה כדרכם (*), לא לסבה אחרת, ושנחקבלו באחי
 הסמומים לדברים ככהן, ונתח כל חכמי ישראל למשובשים בדעה גסה זו, שהאון נכוח
 מלשמהם האלו עם ישראל כולו וצליים וכוזאים יוחר משאר האמונות וקצעים בעניי
 חלילה ושחיה עד שהם נוחים גוש למכים ולחייסם למורטיים כבודם לכלמה וכוונם למשכס,
 בשביל סעודה אחת חלילה. פלא תראינה עיניך אף שני העקרים האלה מעקרי הדת (וס
 לפי דעת המחליטים שעקרים הם) וכס שהארות האפס וימות המשיח, מתנהלים ומתבדרים
 בדרך העלם והסתר גדול, אלא חכמינו החלמודיים, וא"ל הסולכים בעקבותיהם.

(ז) אמרו ז"ל בכוהדריין ל"ג, טעם בדבר שהלדוקין מודים מחזירים לחובס ואינו
 נעשה זקן וממלא. ובב"מ ל"ה, אמרו הנא מלחא דהייבא כהדיא קחני, דהאי מדרשא לא
 קחני, ובירושלמי ערלה אמרו כהנה מן הפדות של ערלה אינו לוקח לפי שאין בלחו שלו
 מחזור. ובירושלמי פסחים אמרו השושב האפליית משור כהסקל ומהנין אינו לוקח לפי שאין

(*) בזהר ט' הולדות (דף קל"ב) במדרש כנעל, אמר רבי יכודס לרבי חייא כל דהניק דהידי
 כקב"ה לעשות סעודה לצדיקים לעמיד לבוא מהי ביה, ח"ל עד לא חזלים קמי אטון חלליין
 קדישין מארי מחסיסא בני שמיע לי, כיון דשמעים כל דאמר רבי אליעזר אחיישנא בלגלי,
 דאמר רבי אליעזר סעודה הצדיקים לעמיד לבוא כהאי דכתיב ויחזו את האלהים ויאכלו וישאו,
 וזה כול דהק ריזון, ואמר רבי אליעזר באחר חד מינין נכנין ובאחר אחרת מינין ריזון, מהי
 בין בלי להאי, אלא כני אמר אבוי, הצדיקים שלא זכו כל כך נכנין מאוהו זיו שלא ישינו כ"כ, אבל
 הצדיקים שזכו ריזון עד שישינו כהנה אלהם, ואין חלילה וסחיה אלא זו, וזו היא הסעודה והאכילה,
 ומגל לן ממשס כו' אמר רבי יכודס סעודה הצדיקים לע"ל לשמוח בשמחתו כה"ל ישמעו עמיס
 וישמחו, ר' הוגס אמר מהכא וישמחו כל חוכי כך לעולם ירגו, אמר רבי ינחם הא ובהי חיקה
 לעמיד לבוא, וסאלס אמר ר' יוסי יין כהשומר בעניניו משסס ימי בראשית אלו דברים עתיקים שלא
 עלו לאדם מיום שנברס העולם וסחידין להפגלוס לצדיקים לעמיד, וזו היא שהידי וחלילה כו',
 פ"ב ממדרש כנעלס, וצ"ס עוד באריכות בדף קל"ז. ודעס חזקס כול גיב דעס פילוכופי עמנו
 כישרים, כי כהעמוג כהארוס השלוס כל כמעשים הכוזים, יסיה כהרס כהפקוס, וזו היא כטוזה
 הצדיקים יושנים ונהיין עוזו כהיניה.

ע"ל שבו מחזור. וסמנ"ס בלגרתו כתב אין לנו מן הסוד האל דבר שהוא מפורש
 בתורה, כגון שבעה, וכלאס וכתב ועריות, או דבר שאמרו חכמים שהוא מה"ס, וס"ס
 כמו שלש וואר בעס דברים בלבד. והרב ר' חנניס קאזיס בספרו קנאת
 סופרים כתב, כי אמרין כל דחקון רבן בעין דאורייתא דחקון במלחא דלית ליה עקר מה"ס
 אבל במלחא דלית ליה עקר מה"ס לא (גיטין ס"ה), גם באופן שס' מד"ס. מדרגות מדרגות
 יש בחומרתן וקולתן, דמאי דכתיבא בהדיא חמירא עמי ממאי דלחא מדרשא. והגאון ר'
 יו"ט אלגאזי בספרו קהלת יעקב סי' רמ"ז כתב, אמרו חז"ל בשבת פרק כירה, הא
 מאן דעבר דהרבן שרי למקרייה עבריינא, וסקסא סמנ"ץ שלדעת סמנ"ס ז"ל, דכל
 אסורי דרבן אית בהו לאו דלא חסור פשיטא ומאי רבותיה, ותיבן דכיון דלא נכתב באיסור
 בפירוש בתורה, היה אפשר ללמד זכות על העובר בהדיא דפ"ק דנדרים, דכל מידי דלחא מדרשא אטע"י
 לאינשי בלא דמי משמע להו. וכח סמנ"ץ בפ"ק דנדרים, דכל מידי דלחא מדרשא אטע"י
 שהוא מה"ס, כיון דאינו מפורש בקרא בהדיא שבעה חלה עליו. ח"ל סמנ"ץ ב"ח סי'
 הקפ"ח ובי"ד סי' קי"ז, שכל דבר שפירשם הסוד בפירוש לסיכור אין כח ביד חכמים
 לאסרו, ח"ל סמנ"ץ ר"א פלעקלש בשו"ת השוכה מאהבה סי' קכ"ו, לא עדיף כח סמנ"ץ
 מכה סמנ"ץ, שכל דבר בגמרא בלחא מי"ג מדרגות אין עושין עליו כדעת סמנ"ץ שכלס
 נקראו דברי סופרים, ואין עושין ומזהירין עליהם, ולא נהנו כ"א לאסור ולא לעשה
 ולהסיר, ע"כ. והרב סמנ"ץ פעמים מלינו בדח"ל בעלמס, שאמרו לא אסרה תורה
 אלא בך וכן בלבד, ולפי דעת סמנ"ץ ז"ל בהשגותיו לספר המלות, ראו בזה שבאופן
 אחר אינו אסור אפילו מדרבנן, ודוקיסס אלו על להס מקבלתס ומסבחתס ומידיעתס
 הוראות המלות שבחורס לאמתתן, ד"מ, אמרו ז"ל עין מאלל אס הוא מויק אלגות
 אחרים, או שמויק בשדה אחרים או שדמיו יקרים קוללים אלוה (ב"ק ז"א, רמב"ס הלכות
 מלכים פ"י) שלא אסרה תורה אלא דרך השחתה וספסד החלטי, לא חק מזד וריות מזד,
 או חק לזד וריות לזד, וכן אמרס לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא שלא סופג אטעס
 (ע"י ע"י), ע"ד שאמרו במשנה אכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה וזהה משקים שאינם
 ראויים לשתיה, וסעוהס ליר ומוריים ביוס"כ פטור (יומא פ"א). ועל פי זה פסק סמנ"ץ
 בפ"ד מסלכות מאלתת אסורות, סמחה את החלב או אכל את החלב חי הרי זה פטור,
 ע"כ, שאוראת אכל היא אכילה ראיה וכדרכה, וכן אמרו דבר תורה אינו חייב אלא על
 דריכת ימים וענבים בלבד (שבת קמ"ה), שכל יודעים שאין בחורס אפילו רמז קל, שורה
 על ספסרס וסבבדל, שבין דריכת ימים וענבים לדריכת חוהים ורמוזים, ולפיכך לאו אין
 לנו, כ"א דברי רש"י ז"ל שס, ח"ל: כלומר אסרה תורה מלאכה, ודריכת ימים וענבים
 הוא דהוי מלאכה, אבל שאר דריכות לאו אור חייסו בסי, ולאו מלאכה יניא,
 עכ"ל. ובפ"א משכנת חרומות איתא, אין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על ימים
 וענבים בלבד, ע"כ. וסיינו על סחיטת משקה שכלס, אבל שאר פירות לאו לכחיטס
 קיימי, ח"ל סמנ"ץ בתשובותיו כלל כ"ב, סחיטת לימייס סס בכלל שאר פרות, שמועד
 לכוחטס ללורך משקה, ע"כ. והרב"ץ בפ' במס עומקן כתב, שסכתת שלג וכדד אינס
 בכלל משקים שזכו, שאף בשודס קדושים תורת משקים עליהם. וכן ע"ד יתפרש אין דישה
 אלא בגדולי קרקע (ובחסס מלא פי עמו שחוק מכאיב לב בעל "אינהאלט דעס הלמודס"
 בספרו לז ל"ג ח"ל: "אב דלח מעלקטן זה גוט איינע ארבייט איזט וויא דלח דרעשן,
 סיריבער זינד דיא ראבינגען אונאייניג"), ע"כ. וכן אמרו ז"ל לא אסרה תורה כנגד מי
 רגלים אלא כנגד עמוד ראשון בלבד. שחז"ל בעלמס הרואו לנו באלכע, על מה שכתוב
 ומפורש בעין זה בחורס עליה כמו שבארתי, וכן לא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת
 (שבת כ"ג), לא אסרה תורה גיד הנשה אלא קווקות שבו (חולין ז"ג), לא אסרה תורה

יוד הגשם אלא שכל כגון בלבד (שם י"ז), לא אחרת תורה אלא כשן פנים (ע"ז ר"ח), לא אחרת תורה אלא דמות ארבעה פנים כסדי סדדי (ר"ס כ"ד), ולא אחרת תורה אלא קורבה של גלוי ערוה לבד (שבת י"ג), לא אחרת תורה אלא כגון סדד בלבד (חולין י"ג), לא אחרת תורה אלא רבית כבאש מלטה למלטה (ב"מ מ"ט). כל אלו המאמרים מורים שם ז"ל דקדקו להעמיד אישורי התורה על מה שכוונתו בעלם וראשונה, ולא שמימים שוכל לסופק עליהם מכברתו, ואי שגוראים כגללים בטעות הראשונה, כי כל כמו אלו אינן ד"ת בעלם. כתוב בתורה כגון גורש מפניך את האמורי וסכנתי גו' השמר לך גו' (שמות ל"ד), וכן ושל גוים רבים וגו' סחתי וסגרנתי וגו' שבעה גוים וגו' (דברים ז'). הכתובים האלו כפי מה שם כתובים ומפורשים מדברים רק משבע אומות, אבל הסברה נוחה שכל האומות שמעשיהן של אלו השבע בדיקן, בכלל, וכן הוא באמת לפי דעת ר"ש דדריש טעמים דקרא, ואמר כי יסיר לרבות כל המסירים, וכן דעת הרמב"ם כלכות אסורי ביאה פי"ב, ובכל זאת אמרו רז"ל דאורייתא שבע אומות, ואזו אינא וגזר אפילו שאר אומות, ע"כ. קראו זה בשם גורש מדבריהם ולא ראו לכלל ולסכניהם דין תורה טעם. בספרי פרשת נשא, וכן בהלמודא איתא, על פסוק מיין ושבר ייך האמור אלא נזר, ח"ל, ואלא יין הוא שבר ושבר הוא יין; אלא שדברת תורה בשתי לשונות, ר"ח הקפר ואמר יין זה מוצנ שכר זה חי, ע"כ. ובספרא פ' שמעי אמרו ר"ח יין אל תשת אין לי אלא יין מין לרבות את שאר המשכרים ח"ל שכר, ה"כ למא נאמר יין על סיון במיתא, ועל שאר המשכרים באזכרה, ע"כ. והרמב"ם פסק בכתן שבעד בשכרותו, על סיון במיתא ויבדלותו מתחלת, ועל שאר המשכרים לוקח ועבודתו כשרה ע"כ. וכן נפסקה הסלכה ביין ושבר כנאמר באיסור ביאת מקדש. ובבביתא פ' אמרו לו (דף י"ג) כר"א דלא אסר אלא יין. אבל שאר משכרים לא, והאח"כ הקשו שם, דרז גופיה פסיק כר"א דאיתא גופיה אמר אכל תמרים אל יורה, וסירנו דהתם מדרבנן קאמר וסבא דאורייתא, ע"כ. ובאמת אלו רואים בלא הקפידה התורה בעלם אלא על מה שזנא מן הגפן דוקא, כדכתיב מכל אשר יעשה מגפן סיון מחלומים ועד ז לא יאכל, וכל משרת עובדים לא ישתה, וכן מצינו שהשכר נקרא יין דכתיב סך וכך שכר לס'. ח"ל בגאון בעל חכם סופר חז"ת כי ק"ז, כתיב כל האור וכל דבש לא תקטירו, ופירש"י בחומש שדבש כולל כל מיני נתיקה וכן נראה שפסק הרמב"ם כל האכורי מוצנ פ"ס. ובמל"מ סו"א ק' מש"ם שבויות י"ג, וא"כ לוקין מס"ת על כל מיני נתיקה. וא"כ מנל דדבש דכורים דבש תמרים דוקא, ואין לומר דשאי התם דכתיב וכל דבש מכ"ל. ואולי לא מיטורא דכל קדרים אלא ממעממות מלת דבש, כמו אכול דבש סרבות לא טוב, שרבו אגילת דבש יסיה איז דבש סיסיה לא טוב, ולגבי כורים הא"י דמה לדבש דברים לכורים.

כתוב בתורה וכי יבא איש את עין עבדו וגו' לחשתי ישתחו תחת עינו וגו' לחשתי ישתחו תחת עינו. ובקדושין כ"ד אמרו בשלמא שן ועין כתיבי אלא ראשי אברים מנל, דומיא דשן ועין מה שן ועין מומים שנגלו ואינם חתומים אף כל מומים שנגלו ואינם חתומים, ע"כ. וסדעת השרה נוחה ג"כ שכן ועין לאו דוקא, ומ"מ מצינו שם ח"ל ת"ד בשלם עבד יזלא כסם לחירות ונריך גע שחרור דברי ר"ש, רמ"א אינו לריך, רח"ל לריך, רמ"א אינו לריך, רמ"א לריך, המכרישים לפני חכמים אמרים, נראה דברי ר"ט שכן ועין שהתורה זכרה לו (דכתיבי כסדיא, רש"י), ודברי ר"ע בשאר אברים כואל וקנס חכמים הוא, קנס הוא וסא קראי קא דרשי, אלא כואל ומדרש חכמים הוא, ע"כ. לא נעלם ממני מ"מ חוס' רי"ד קדושין כ"ד ח"ל כואל ומדרש חכמים הוא, פ"י לא לפי הסדרש גרוש מן הכתוב, אלא מפני שאין המדרש ידוע לכל, לריך גע שחרור כדי לפתחם.

שחזרו לכל העולם, מ"ל. אם היה הענין הזה יחיד בדבריהם ז"ל ולא מלא רק כאן
היו אולי מסכימים לדבר חוס' רי"ד אלו, אבל מה נעשה וברכה מאמרים כיוצא ב
ידינו, שמראים פנים מאירות ומסבירות לכללות העטם הזו שאחזו בה.

כתוב בתורה ועמיתם את נפשותיכם בתעשה לחדש בערב, עמי זה איני יודע מה
הוא, שני מיני סוף הם חיוני ושלילי, דינה זה יעקב עונה מלת שם בן יאמר
במעשה, מלינו רגלים מעומות כבבלים בשפיל ממש, לכן מבקש את יעקב שלא לענות את
במחיו, לקחת עוד נשים עליהן, והזכירה התורה על עמי יחוס ואלמנה, שלא לעשות להם
רעה ולא לענותם בדברים, והיו יכולים לפרש מדעתנו העמי האמור בתורה ביו"כ ג"כ
ממין זה, ר"ל שגלגוליו להקפ ולשער זה עלמנו בידים ממש, וזה מ"ס ז"ל (ביומא ע"ד) ח"ר
העמי את נפשותיכם, יכול יבד בחמה או בלנה כדי שיעטער, ח"ל וכל מלאכה לא תעשו,
מה מלאכה שב ואל תעשה אף עמי נפש שב ואל תעשה, ע"כ. ישראל בני קדוש הוא,
והזכרו על הגדלים והגדלים והקדירה וכל מיני לר, שלא יעשו בידים לעמם, בראש"ע
מלינו אלו עומדים בגיל אחת על חודו של פן זמן ארוך, אלו עומדים וידיהם למעלה
כמה ימים רגופים, אלו מעמידים עלמם ערומים כנגד המון נמלים או דבורים עוקצים
ועושים, אלו מתגלגלים בשלג בימי החורף כשהקור יגבר בארץ, ואחזו עם ב"י לא ק
היו לנו כ' אלהינו מלך הפך בחיים המחילו תורת חיים, וחלילה לנו שגאמין היות התורה
מזה אותנו לגרום ולהביא עלינו לר ועמי בטוב בידים; מלבד מה שיש הפרש בלשוננו
בין עמי נפש לבין עמי סחם, ואין למדין זה מזה, וע"כ לריבים אלו לבקש הוראת עמי
נפש על מה היא כוננה. וכנה אחר הספוט מלאכותו להוראת עמי שליטה. ר"ל עמי
רעבון ולמאן ממניעת אכילה ושתיה, בלא נראה הכחב אומר ונפש נענה תשביע, ומזה
שהנפש הרעבה היא המנוחה, עוד מלינו ככה יהיה לוס אחרתו יום ענות אדם קשו.
כנה עינינו רוחות שמליות ענות נפש עומדת כנגד לוס, וכן ע"ד עמי בלום נפשי, שג"י
בלום ספס מהפנה וע"כ עלינו לחפש הוראת מלת לוס בכתבי קדשנו. וכנה מלינו
נפשו וזמנו עלי ואל תאכלו ואל תשבו שלש ימים, כלל. ואח"כ פרט, להגלות עין האוס.
כנה הראינו לדעת בטובה הראשונה והשלמית בלוי העמי זה נפשותיכם היא המניעה
מאכילה ושתיה. בקשו חכמינו ומלאו שהביכה נחשבת כשתיה, שהשם הכחב ז' לז, כמ"ס
ותחזו כמים בקרבנו וכשמן בעלמותיו וכן מלינו בדמיהל כשהפך מיביבתו בתעניתו, אחר
וסוך לא סכני מכלל שהביכה בלום היא, וכמניעה ממנה וכללת בעמי, וכן בלוי יואב
להקדושים שאמר לה וכיית כחשה מהאכלת על מה, בלר ואמר ולא חכמי שמן, וע"כ
לדק. חז"ל שהניסו גם אכור הביכה בכלל העמי. עוד בקשו ומלאו שאמר הקב"ה
ליחזקאל בנות עליו אכרו, מהם אכל לא תעשה, ועליך השם ברגליך, מכלל שאמר
האכלים היו הילכים יהפס וכן מלאו בדוד בפת לר, ודוד עולה במעלה היתים עולה
ובונה וכו' הולך יחק, ולק אכור ביו"כ גם נעילת הסנדל. עוד בקשו ומלאו שאמר
כשהם שרי בלר אחר, הארון וישראל ויהודה יושבים בבכות, ואדוני יואב ועבדי אדוני
על פני הכדה חונים ואני אכור אל בתי לאכול ולשתות ולשכב עם אשתי, חייך וחי נפשך
אם תעשה את הדבר הזה, השם אורח השכינה עם כחשה לאכילה ושתיה, ולק אכור
גם השמיים ביו"כ. עוד בקשו מלאו שזאת נעמי לרות ורחל וכו', ומלאו עוד ויקם
דוד מעל הארץ וירחץ, מכלל שבעדו יושב על הארץ לא היה רוחץ, ונמנע מוכנה ז', ולפיק
אכור חז"ל גם כרחיק ביו"כ. הנה עינינו רוחות שילאו להם אכורי רחמים קדימה
התשמיש ונעילת הסנדל מכה כחובים מפורשים, ובכל אלה אמרו חז"ל ביומא ע"ד, אשפי
שאמרו אכור בטולן, לא אמרו ענוש כרת כ"א על האוכל והשותה בלבד,

ע"כ. וזהו דרך אחד על פי הכלל שהנחנו, שכל דבר שאינו מפורש ומבואר בפסוק הוא
 סימני, היינו מוחסס בחוסס הכתוב. וכן אמרו בספרי כי כל הכסף אשר לא
 חשונה, דבר שהנפש חלויה בו, וזהו אכילה ושתיה, ע"כ. וברא"ש פ"ק דיומא כהן בשם
 ר"י שדקדק מנאי דקאמר שה"ס כ"ה עמוין כנגד מי, ולא קאמר מלן, משמע דרחליה
 ובינה לא מס"ת הם הלא מדרכין, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, ע"כ. ולכן הקילו בהכלתי
 מפורשים ואמרו מי שהוא איבענים יכול לרחוק, הכלל כל שלשים יום רוחות פנים, ובהירו
 נט"י ביוס"כ שחרית, ואם ירדו גשמים מותרים בנשילת הסאדל, ע"ש. וז"ל ברין ז"ל
 במסכת יומא, אם אישא דהני עמיי אחריי מדרכן בעלמא ניגור, הכי טיך למימר בכו
 לא אמרו עמוס כדח. אם אפילו דאורייתא נמי ליכא, לפיכך ר"ל דכולכו דאורייתא ניגור,
 הלא דכין דלא כלל עמוין דכחיבי בקרא בדיא דאורייתא קילי ניגור, ע"כ. וז"ל
 הרשב"ש בהשבוטיו סי' כ"ג שאלת מפני מה לא חייבו כרת גם על שאר העמייס כמו על
 ההבילה ושהיה. תשובה הטעם בזה ששאר עמייס אינם מס"ת הלא מדרכין להוד וקראי
 אסמכתא בעלמא ניגור, כמו שהיה דעת הרבה גדולים, או אפילו אינאסו דאורייתא כפי
 דעת קצת רבנא דאורייתא, וטעם משום דכחיבי כי כל הכסף אשר לא חשונה ואמרינן
 בספרי דבר שהנפש חלויה בו וזהו אכילה ושתיה, עכ"ל. וע' בספר פיר הכדק להכריז ר'
 שמואל פריינד בבאורו לקצור סמ"ג סי' ר"ע. הנה בשאלי לעמי, חלילה לי לקרוא למודיע
 כאלה בשם אסמכתא בעלמא, ומי יתן וסיו כל האסמכתא כמותם. בנזוים וטעמים על
 מקראות מפורשים, כי אם שמקילים חז"ל בזה קצת ע"פ הכלל בבירוס ד"ה מד"ק לא ילדין,
 וטוד שנים הדעת נוחת שהמניעס מנה שנה רק לחספת חשנוג לא נקרא עמי, שסרי
 האדם יוכל להקיים גם בלא רחילה ובינה כו'. לא למחר יסיה להציר פה על מה שלא
 אכרו גם בריח ביוס"כ, אפי"פ שנים בריח הגאה היא, וזהו, שלא נחשבה להגאה גמורה,
 ולכן לא מלאו בהשדרס שום מלות עמי, וסעד ע"ז שאמרו בבבבס י"ג מין שמדרכין כל
 בריה; ספק עלה בלבם ושאלו ע"ז מנין, כאלו היה דבר צרור בעיניהם שאין כנחת
 הריח נכנסת בכלל כל הנאות העו"ז, שאמרו עליהן אכור לו לאדם ליסות מן העו"ז בלא
 צרכה, וכן אמרו חז"ל הקול המראה ובריה אין בזה משום מעילה, גם לא מלאו שום רעו
 במקרא שורה על היות במניעס בריה אף אכל וצער, ולפיכך הותר לכתחלה. והל' השיבני
 ממה שפסק הרשב"ז ז"ל (ח"א שאלה רל"ז) שמדרכין שהחיינו על האת בריה בנהחשד,
 דברכת שהחיינו שאני, שבה אין אלו מקפידין על הסגלה שהיה מרובה ולא מוציאה ורק
 על חיינו שהגיעו לזמן כזה, שכן אלו מדרכין שהחיינו גם בקניית כלים חדשים ועל שאר
 הסגלות ממין זה, שאין סגוף בפנימיותו נכנס בזה, אלא כל כשמהם סתלי יס. עכ"פ עלה
 בידיו מכל מה שהארכנו פה, שחז"ל בעצמם הבדילו בין מה שהאמר בפירוש, ובין מה
 הוציאו מסבירא ומלמוד.

בששאלו עמאי מהם את מורע"ס שאלת למע יציע, ובאסורו ההשוכה מזה ס'
 מדין פסח שני, לא הסתפקה ההשוכה להשיב על שאלת השואלים לבד, וסע לאותם שלא
 יכלו לעשות הפסח כראשון מכבה העומאס, אלא אוכיפס עוד לדאוג גם צעד אותם שסיו
 צדק רחוקה, שגם אולם לא היה המניעס מחדס, אלא שבה שחשט בלחי חללים בזה
 עכבה על ידם, ובה וברוח הסורס-כוסניו חז"ל גם את הסוגי ואת האגום בכלל זה,
 שסרי כאלו השנים המפורשים בחורס ואלו השנים שססיפו סס, טעם אחד להס לחותס
 לפסח שני, שסרי הרבנאס לא מעלות ולא בדעת ובראון נמנשו מלעשות את הפסח כראשון,
 ובהם סודע כח אלו השוגגים והאסוכים מהעומאס וסרחוקים, וע"כ סתם לו רבי במשנתו,
 כי הים עמא או צדק רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את הבני, שגם או נאס

לא נטה את הראשון יעשה את השני. ולפי שכוף כוף השניגים והגושים לא סוחרו נשדד
בחור, אבל באו מכלל, הסדילו חז"ל בימים, שך שמו שם בלחם משנה עלמה, ח"כ
למה נאמר טמא זה שיהיה בדרך רחוקה, שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת (פסחים
ז"ב), ר"ל הטמא ומי שיהיה בדרך רחוקה, שהחורש בעלמה פטור לחם מפכה ראשון,
דפטור גם מידי הכרת, ורק לפי שראונו לקיים את המצוה, וזהו לחם החורש בעצית
פכה שני, ואם לא עשו את הפסח השני הזה, לא זה במצוה ז', אבל חיוב כרת אין
עליהם; לא כן השוגג והאנוס, שלא פטור לחם החורש בפירות, והחובש הראשונה
מועלת עליהם, אלא לפי שנאסר, הקלה להם החורש להמתין חמש ימים לקיים את חובתם,
ואם אחד שעבר החדש הזה שקבעה להם החורש זמן לתשלומי החובה, ומנש שנים ולא
עשאוהו, הרי חומר הכרת הראשון עליהם, ולא נפטרו מידו, ע"ש בפירות הרמב"ם
והרע"ב. הנה גם זה יורה ויזכיר לנו צדוד, שגם במקום שהסבירא בולעת מהון המקרא
אין דינו כדן המפורש.

כתוב בחורה לא תבשל גדי בחלב אמו שלש פעמים, ודברו חז"ל אחד לחיבור בשול
ואחד לחיבור אכילה ואחד לחיבור הנאה, חז"ל הרמב"ם פ"ט מהלכות מאכלות וי"ד, כ"ח
אסור לבשלו ואסור לאכלו מה"ת ואסור בהנאה. ולפי דברי הרמב"ם הנהגה מצ"ח אינו
לוקה, והטעם כתבו הפוסקים והמפרשים, לפי שהנאה אינה מפורשת במקרא לאסור,
וכ"פ הרמב"ם שהמטען והמבשל בחמי טבירה אין לוקין עליהם, וכ"כ האו"ם בסנהדרין
ד', דאפילו על לוי קדר אין לוקין עליו, שסחם בשול הנאמר בחורה, לא נאמר כ"א על
הבשל הרגיל.

כתוב בחורה ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, וכן כל נבלה וטרפה לא תאכלו,
וקבלו חז"ל שטרפה ז' האמורה בחורש אינו ר"ל שטרפה מידי חיה טורפת ממנו ומהם,
שעליה סוחרו כבר באזהרת נבלה, שמה לי מהם מחמת עלמה או מחמת דריכה, אלא
בשטרפה וטורש חיה הכחוש מדבר, שמכיון שצומדת לחות, כמחה ונבלה היא חשבה,
ומזה מוכח שלא דוקא טרפה מידי חיה, אלא שכל החלאים הקרובים לבנות מיתם
ממריצים, והם הי"ח טרפות הטמאות במשנתו, והולדותיו כיוצא בכן, (שד"ח האומר
שטרפה אינה חיה מתקבלת יוחר), ומ"מ פסקו הפוסקים, שאין כל הטרפות לריכות בדיקה,
רק ספק דרוסה לבד, וכחצ הרמב"ם ז"ל הטעם, לפי שהיא מפורשת בחורה, והרשב"ץ
ז"ל בחשובה כתב, שסברא אינה טרפה האמורה בתורה אלא טרפה ארי, ע"כ. ובחנם כתב
בעל כנה"ג צו"ד על הרשב"ץ ז"ל, שדבריו אלו נאמרו שלא בהשגחה, ע"כ. שכי כל
האמור פה, בהשגחה יתרה ומדויקת נאמרו, ומה שאלו מחמירין לבדוק הריאה, הוא לפי
שבה שכיחא רעותא. חז"ל בעל עקרי דמים חי"ד סי' א' בשם הרשב"ץ, מטעם לא שמענו
בדיקה בריאה בל עוף מסוכנת, אעפ"י שאם נמלא בה, טרפה, וגם אי תאכלי אס יס
לידוק ריאת הטוף, והשיבותי כדברי הרשב"ץ, אמת שסברא פוסלת גם בעוף, אלא
דבעף מלחא דלא שכיחא הוא, ומן הסתם א"ל לבדוק, שהרי גם בבהמה אין אנו לדיקים
בדיק אחד שאר הטרפיות מזהם דלא שכיחי, עכ"ל.

תרומת דגן חירום ויאלר כחיבי בקרא בהדיא, והסבירא נותנת ש"ס לכל מי
חבואה ופירות, שהרי עליו החובה להכנות מנכסיו להכנים שאין להם חלק ונחלה בארץ,
ומה לי חירום ויאלר או הפוחים ודמוים, ומ"מ אמרו חז"ל שחומה לפירות האילן אינה
אלא מדרבק, (רש"י בברכות ריש פרק כ"ד מברכין), ובערוכין ל"ב כתבו הסו"ם, דמער
פירות האילן מדרבק, ובשבת פרק כלל גדול כתבו הסו"ם, דמלאורייתא

לא מיהייב בפאה אלא זית ודרס ודרס דכתיבי בקרא כסדיא, ולהחריני מדרבנן מינו, פ"כ.
זכ"ר סר"ש ז"ל בפ"ק דפאה, דאין חיוב ספאה דלחרייחא, אלא דוקא דגן חירות וינסר,
ע"כ. ועיין בכפרות נ"ד, בעמין תרומת פירות האילן שהוא מדרבנן, משום דלא כתיבי
כסדיא.

כתוב בתורה אם במחצית ימלא סגב, ובסנהדרין ע"כ אמרו ל"ד מחצית אלא
ס"ה גנו וחדרו, וכן הדעת מוחת בלי ספק, דזיל בחר עומא, ומ"מ כדילי ז"ל בין
המפורש, לבין סבא מכללו, שבגנו וחדרו אין נסגין בלא הארצה, אבל מחציתו ז'
היא הארצה, וסבא סוף אל המקום האחד, אשר אוחזו בהערות כעת, שם בעומס
כדילי בין מה שמפורש ובין סגלמוד מכבדא.

ז"ל הסמדכי במסכת קדושין פרק האומר, כחוב בתשובה סגאן, ח"ל, כל הדי
פסולי עדות דרבנן, כגון סדושים סגבאים וסמוכאים, אם קדש בפניהם, אפילו שיהיה
מודים, לא הפסי קדושין, ואינה לריכס ממנו גט, דכל דמקדש אדעהא דרבנן מקדש,
והפקעיתו רבן לקדושין מיהא, ורב אחא גאון כתב דלריכא גט, מהא דגרסינן, נראין
דברי ר"ט ב"ש ויין ודברי ר"ע בשאר ראשי אברים, כואיל ומדרש חכמים הוא, ודרבנא
אמרי, א"כ קרובים נמי מדרש חכמים הוא, דכתיב לא יומתו אבות על בנים, לא יומתו
בעדות בנים, עכ"ל סמדכי. ובתשובה סגב"ז ח"א כי מ"ג כתב, שסמקדש בפני פסולי
עדות דרבנן היא ספק מקדשה, עכ"ל. ח"ל סגב"ל בתשובה אלף קפ"ס מהתשובותיו,
סמקדש בפני פסולי עדות דרבנן כו', ורב אחא ביבי ראיה, ומ"ש נראין דברי ר"ע בשאר
ראשי אברים כואיל ומדרש חכמים הוא, ורב אלפסי סבור שהדיוק הזה אינו כלום, דא"כ כל
עדות קרובים לריכס גט, שסלם מדרש חכמים הוא, שאין פשוטו של מקרא לא יומתו
אבות על בנים, אלא שלא יומתו האבות בגון הבנים ולספק, ומקרא מלא משיב שזהו
פשוטו דכתיב, והא בנים המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה לא יומתו בנים על
אבותם, ופסלותן של קרובים מדרש חכמים הוא. ודאי ללרף לדברים אלה דברי הרמב"ן
ז"ל במשפטי החרם, ראיה על הפשט וסדרש, שם שני דברים ושיהיה אמת, מדרשה
ז"ל בסנהדרין כ"ז מפסוק לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים, ומה למדו על פסוק
קרובים. ובב"ק פ"ח דרשו הכתוב הזה על פסוק ענד שאין לו חיים, והמקרא תפס פירות
המקרא הזה כפשוטו, כמו שמצינו במלכים גבי אמאי דכתיב והא בנים המכים לא המית
וכתוב בהוראת משה אשר לוח' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות,
אז"ל דסדרש חדרש על פסוק הקרובים ועל פסוק הענד, עכ"ל, יע' בס' עשרה מאמרות
מאמר הקור דין ח"ב, וספלא על סגדולים כלל שסביא ראיה מהכתוב במלכים שחפרש
שם הכתוב לא יומתו על פי פשוטו, וכלא גם סגלמוד בעומס קבל פירות הכתוב הזה
דכתיב, שכרי ביבמות ע"ט מקדש סגמרא על דוד שמסר בני שאול לסריגה על חטא אביהם,
וא. כתיב לא יומתו בנים על אבות, מ"כ. מה נראה שחז"ל ידעו סיעב פירות פשוטו של
הכתוב הזה, ופסול קרובים מדארייחא הוא, דכתיב לא יקום עד אחד באיש, ופני קרובים
הם נחשבים כאחד, דקרוז לקרוז מקריבא דעמיס, וביירושלמי סנהדרין פ"ג ים אסמכתות
על פסול סקדושים.

הגני לסעתיק פס דברים אחרים שיש להם נגיעה בעמין שאנחנו בו, ואחא מה
שמלאחי בספר קטן אחד נקרא בשם, סמורס וסמורס", מחברו הוא פורני מליון הוא סר"ר
אברהם ליכטשטיין ז"ל, ח"ל בסתפקי במלחא דליחא בקרא ולא ב"ג מודה ולא ס"מ ולא
ב"ס דרש, רק הוא סברא בעלמא, מי כוח דינו כדרבנן דלא עדיף מדברי קבלה, ואיכא

דלורייטא, וקאט ראה ים מכחכות דאס מדלורייטא, דלורייטא מנין להסם שאר סא
ספס שהיר, דכתיב את בני נחתי טו, ופרד הש"ס, ל"ל קרא סברא סא, ע"כ, ואס
נאמר דמדרבנן סא, א"כ אלעריך קרא למיחוי דין דלורייטא, וכן דעת נוסה, אחרי
בבארנו סק"ו סא דלורייטא, ועקרו של ק"ו סא סברא, ואמרינן מלתא דילפינ ליה
מק"ו טרם וכחב לן קרא, ועל סברא פרישין ל"ל קרא סברא סא, סרי שסברא פשוטה
פדיפא מק"ו, ול"ע לחלק בין סברא לסברא, עכ"ל. ולפי זס אין ספק שפסול קרובים
בערו ז מה"ס סס, גס אס ניהא מאכמכות.

ויש לי צהלה זו עוד דברים ראויים להעלותם על שלחן זה, לא אחרה הפעם את
ראיתי אז שמעתי, שנשאל האל האין הסביר מוילנא זוק"ל מסגאן ר' מנשה מאילני ז"ל,
על מה שדרשו חז"ל ע"פ דאגס בלב אים ישחנה, חד אמר יסחנה מדעתו וחד אמר
יסחנה לאחרים, איך אמרו שיהס על ימין שהוא שמאל, שישחנה כתיב בימין, ובארנו
לשון שחיס וספלה, וסכחוב מלמדנו, שסכחאדס רואה שדאגתו חוקפתו, ישחל לסחוח
ולספיל אותה, ומה ענין סחח דעת ושיחח סברות לכא? וכשיב לי סגאן זוק"ל של
לדורס סכחב ב"ו, כ"א להשיא עלה טובה ילסמילא סחבולה, איך ובמה ובאס ענין
יסחמש האדס לסחוח דאגס סקנה בלבו. האחד מלא סחבולה נאחס פ"י שיסח דאגתו
מדעתו, ולא יתן לה מקום בלבו, (לא אמר יסח דעתו ממנה, שזס דבר קסם לאדס,
שהאגס מדאגתו של מרואו כלל, אבל השיא עלה טובה, לסחיק את הענין סמאג
מכנגד עיניו ודעתו, וסכן. ואל יס ספירות סזס חדש צעינך סכבר מלינו דוגמנו צירושלמי
ז"ל, לא לימא אינך סחמנא ירחיקנא מן ספלה, אלא סחמנא ירחיק ית ספלה מין, (ע"ד
ספלה ואל סציאלו לידי נסיון), וסבי אמר סכעלה סיעולה לסמיר. ולסוריד דאגס לסחס
סכחס, סא ע"י שיספרנה לאחרים. שצ"י סדבור סא מפני קסיותה סמלערתו, ע"כ.
סצינח ואת סתס לי לעינים להבין ולהסכיל כמה עינים יקרים סנראים סרים, שבו
בדבריהס ז"ל. מלינו במדרש משיב רעס סחח טובה לא סחח רעס מצינו, לא סוף דבר
משיב רעס סחח טובה, אלא אפילו משיב רעס סחח רעס, ע"כ. לא סכחלפו חלילה
כיוס ברעס, אבל סוספו מדעתה ומסחידותה דבר חדש וסוף על סכחוב. וכן פירשתי
מאמר ר"מ ע"פ טוב אשר לא תדור מבחודור ולא סחלס, טוב מזה ומה שאינו מודר כל
עיקר, ורש"י ז"ל נדחק לפרש, שדעת ר"מ היא לפרש סכחוב כך, טוב אשר לא תדור כל
כי מבחודור, מכיון שחודר אפטר שיארע לך אונס ולא סחלס, וסא דחוק. אבל סיותר קרוב
סא. בלא לפרש סמקרא ב"ו כאן ר"מ. שס סא מודס סחודור ומסלס יס לו מעלה על
מי שאינו מודר כל עקר, ע"ד אמרס ז"ל מנין שסכעין לקיים את סמולה, דכתיב סכעתי
ואקימה, כדי לרז את עלמו, וכן אמרו מנין שחודרין בעת לרס, שנאמר וידר יעקב דר,
אבל לפי שדרבו בני אדס ספרלו בנדרים וולאו בסס, אמר ר"מ דעתו, שיותר טוב ליח
לדקס בלא כל נדר מקודס, שאס ידור, סמכסלה קרובה של יקיים סגדר מסבה סס.

וכן מה שדרש ראב"ע ע"פ מכל חטאיתכם לפני ה' תסירו, עבדות שנין אדס
למקום יוס"כ מכפר, עבדות שנין אדס לחברו איך יוס"כ מכפר, איך ספק שסדרשס סז
סחגדה סא להפטר ולהסעמיס, סרי מלת חטאיתכם מועטמת בזקף, אבל לפי סמלינו
כבר, וסביב את סגלס, ואין סקרבן מכפר בלא ססבה סגל, א"א עוד לפרש רבי מכל
לרבות עבדות שנין אדס לחברו, ולכן סעיר בדרשחו, שרק על עבדות שנין אדס לחברו
יוס"כ מכפר, וסרמיז סכבדל סזס ע"י מה סוף בדרשחו שחי מלת מכל חטאיתכם לסחי
מלת לפני ה' סלסחריסן, כאילו אמר סכחוב מכל חטאיתכם אשר לפני ה', אך ססס

חטאיו, אבל לא חטאיו מעברות שבין אדם לחבירו. וכן עד בוא השמש חבינו לו, אין ספק שפשוטו הוא ככמות לילה, כמ"ש בגר"א ז"ל, אבל הם ז"ל הכניסו גם כמות יום במקרה זה כדמות כוספת מדעת, כי מה לי כמות יום מה לי כמות לילה, לשניין זה, וכן.

כתוב בתורה ואם היו חסידים לאיש ודריה עליהם וגו' ושמע אישה ביום שמשו וגו' ואם בית אישה נדרה וגו' והחריש לה וגו', הנה שלא הבדילה התורה בין ארוכה לנשואה ולא בזירה דין הארוכה כלל, ואם הוכרחו להכניס קבלתם בענין דין הארוכה שאינה ובעלה משרין נדרים בכתובים האלו, מולאים אהנו שהארוכה לרוב דברים אינה נשואה ממש, כאמרו ז"ל, לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל בנשואין (כתובות כ"ז), ואמרו ארזם כהן לא חוק ולא מטמא לארוכתו (יבמות כ"ט נ"ט), ואם מהם הארוכה אין הארוכה יורשה (ב"מ י"ז), ארוכה שנסתרה לא שותה ולא מועלת כתובתה (סוטה כ"ג), ולפי זה דין הפרה נדרי הארוכה השלימו חז"ל מה שחסר בתורה. ועד"ז אני מפרש דרשתי ז"ל בכתוב לא יומתו אבות על בנים, בעדות בנים, והוא שאין ספק שפשוטו של מקרה זה הוא, להוציא מלבנו הדעת המוטעת, להעמיט האבות בנשואת בנים, לאמר להם בזה, ראו גדולים שגדלתם יאכלו את פרי החנוך שחנכתם את יולאי חלליכם, או להפך להעמיט את הבנים בשביל שנות אבותיהם על שם כופס, שמכיון שנתגדלו בבית אב שמשו מקולקלים אין עוד לקוות טוב מהבנים, וע"ז בא הכתוב הזה להשמיטנו שהמשפט הזה איך לה' הוא, שכחוראם בחכמתו השחתת הבנים, ימקו בעון אבותיהם. אבל יד הב"ד של משה לא הגיע לרעה, לא בנן שלא חטא בעלמו, ולא באב שלא נחתיב מיחה בב"ד על פשעיו, שחזקה שכל אב מגדל את בנו לעוב ולדק, ולא כל בן אחז מעשי אבותיו ברעים בידו, וע"כ איש נחמא יומתו; ועשה באו חז"ל והוסיפו לנו ענין חדש, שלא נחשוב בלבנו, ואילו ואמר תורה שהאב והבן הם כשי אבות ופרדים, שאינם מתיחסים זה לזה בענין החטאים ועונשיהם, א"כ הרי הם כזרים ורחוקים זה מזה, והם בשרים להעיד זה על זה. על השאלה הזו ענו ואמרו שאין הדבר כן, אלא שלענין עדות הרי האב והבן נחשבים כגוף אחד, ואין האדם מעיד על עצמו, ואינו נענש על פי עצמו כידוע. והכניסו הדין הזה בסיבה בלאו כתוב. עצמו שסינו יכולים לעשות בו ולהוציא ממנו החולדה הספיקה המתחייבת בהקפס הראשונה, ודרשו הכתוב לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים. ועלזה בדין דעת הגדולים שבזכרים שקרובים נמי מדרש חכמים הוא, ולבן הספרי פ' אמור עומד לסייע, שז"ל שם; מכלל שנאמר לא יומתו אבות על בנים, למדנו שאין מעידין זה את זה, ע"כ. הלבן "מכלל" "למדנו" מורה שאין דין הזה בכתוב עצמו.

ק"י"ל כל מקום שאתה מולא עשה וז"ל, את האה יוכל לקיים שהיך אין טענה דוחה את הל"ת. בארנו בחזושינו ביבמות כ', דדבר האמור צפירות בתורה להזיר האכור, אינו נקרא דחיה כלל אלא החר גמור הוא, שסותר שם בלאו בלא דחיה, ולא שייך ביה כ"מ, ומשום הכי הותר ביבמה ביאה שניה, אף דלאחר ביאה ראשונה ליכא טעם דיבום לא אמרינן דנשאר אכור אשה אח, משא"כ בדבר שאינו מפורש בתורה לסת, אף דילפינן ליה לסת, היינו משום דהעשה דוחה הל"ת. וז"ל דבר טונה ר"א באמרו עקרת מ"ש בתורה, דר"א סבר דמשמעות מועדו הוא אפילו בשבת, ולכן אפילו מכשירין דחי, ור"ע סבר דע"ש ילפינן, ולכן מכשירין שהיה יכול לעשות מאתמול לא דחי, (ערכי נחל דרוש ד' לשבת הגדול).

כתוב בתורה ולא ילבש גבר שמלת אשה, וחז"ל הוסיפו לאכור גם כל דבר שהוא קבוע והכשירי לכן, כמו לקיטת שערות לגבות מתוך שערות (שבת ל"ד), והעברת שער

ממקומות ידועים (חדר כ"ט), ומ"מ אמרו שם שאילו ראב"י מודה שאינם אלא מדרבנן.

כתוב בתורה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, יכולים היינו לומר ששור וחמור ל"ד, אלא כל שני מינים במשמע, יסוד שניהם עמאים או שניהם טהורים, ויהיה לנו ללמוד זה מדרבנא, שהרבעת כל שני מינים שונים אסורה, ומ"מ לא חייבו מלקות כ"א בחרישת מין טהור וזמין עמא ביחד, דומיא דשור וחמור.

כתוב בתורה ושם אלהים אחרים לא תחירו לא ישמע על פיך, והאילו חז"ל מזה, שאסור לגרום לעכו"ם שישיב בכו"ס, דרשו על פיך כמו על ידך, ובסבתך, ויש להודאש ז' מקור בשפת קדשנו. וברדב"ז בתשובה ח"א סי' קס"ו כתב, וח"ל, הא דאסור לגרום לעכו"ם שישיב בכו"ס אינו אלא מדרבנן, אבל פשטיה דקרא הוא אסור לישראל שלא ישמע שם ע"ז על פי עצמו, וכיון שאין איסורו אלא מדרבנן, בזמן שהוא מליל חובו מידם מותר, מכ"ל.

האובל שרץ המים עובר משום כל השקלו ולוקה ע"ז מס"ת, והס ז"ל הכניסו באיסור זה כל דבר המשקל. את כגוף, כמו השוטה מים בקרנא דלומנא, והמשהה נקביו (מסכת ט"ז). ומ"מ כתב הרמב"ם ז"ל סוף הלכות מאכלות אסורות, שעל שחי אדם אינו לוקה מס"ת, וכן בספר המצות ל"ח קע"ט כתב מפורש, שרק על שרץ המים לוקה משום כל השקלו, אבל לא בשוטה בקרנא דלומנא, משום דפשטיה דקרא לא קאי רק על שרץ המים בלבד.

כתוב בתורה ולפני עור לא תתן מכשול, וחז"ל הכניסו באיסור זה מכירת כלי זיין, והשאת עטם מרומם ודעה לחצרו, וסכאח בנו ובתו הגדולים, ולהאכיל מרשע לחצרו, ומ"מ אין לוקין על דברים אלו, י"א מפני שהוא לאו שבכללות, וי"א לפי שהוא לאו שאין בו מיעוט. יעויין ספר החיטוי פ' קדושים, ונל"מ פ"ד מהלכות מלוה לוה, וכ"מ סוף הלכות כלאים, וגם לפי שאינו מפורש.

כתוב בתורה ונקדשתי בתוך בני ישראל, פשוטו של מקרא זה הוא, לסודות ולרומם את האלהים יח', ולספר שבחיו וחסותיו ברבים בתוך קהל ועד, כמ"ש הסמ"ג, ועכ"ז כולל גם דרשת חז"ל על מלות קדוש השם, למסור את הנפש ושלל לחלל את השם, (עיר סדק).

כתוב בתורה ולא יהיה בך קרח וכעדתו, ומזה האילו חז"ל בסנהדרין אסרה לכל המחזיק במחלוקת. אבל הרמב"ן סובר שזו אסרה שלא לחלוק על הכהונה, לפי שעקר פשוטו של מקרא זה הוא שלא לחלוק על הכהונה, (מחשבת משה על סמ"מ להרמב"ם).

כתוב בתורה לא תשחית את עץ הנדח עליו גרן, וחז"ל סוסיפו שגם הסמבטל כליס וקורע צנדים דרך השחתה בכלל זה, ומ"מ כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים, דאינו לוקה אלא על השחתה דאילנות, דלאו דהשחתה דאורייתא לא הוה אלא באילנות בלבד, ושאר השחתות אינן אלא מדרבנן, ולוקין עליהן מכת מדרום.

התורה פרעה לאחד אחד המומים הפסולים את הכסף מלעבוד עבודתו, וחז"ל בנבחרות סוסיפו עוד הרבה מומים, שלא הזכיר אותם התורה. וברמב"ם ז"ל פסק, שבהן בעל מום מהמומים המוכפים האלו שעבד לוקה, והמם עליו בעל משנה למלך, למה ילקה בעל מום מאלו המומים שלא הוזכרו כלל בתורה, אמת שאנו יכולים ללמוד זה מומדח כלל ופרט וכלל, שזה לשון הכוזב איש מורע וגו' אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב להם אלהיו, איש עור או פסח או חרום או שרוע וגו' כל איש אשר בו מום מורע אסרן הכסף לא יגש להקריב את אשיו ה', אבל ידוע הוא שהרמב"ם ז"ל קורא לדרשות אלו אילוואות מיי"ג מדות בשם דברי סופרים.

הרב בעל עקרי דמים חי"ד סי' י"ז כתב ח"ל, הרב בעל חקרי לב סי' י"ט מקיל
זערי בדברי הפוסקים, במה שזכרו העולם הסר בזבלות וערפות בכל מיני האלות, הגם
דמקרא מלא הוא לכלב השליטן אותו דמשמע דוקא לכלב, ע"כ. דעשו שאין להקל כנגד
כחצו, ולהחיד מדעתנו דבר שאינו מפורש, ושכח מקרא מלא לגר אשר בשעריך תחננה
ואכלה ואי מטר לנכרי, סותרו הסגלות כלין, אחד שסותר ממון פדיונס.

ו"ל הרדב"ז בתשובותיו סי' חק"ן, שאלתי לאדיען דעתי על מ"ש הרמב"ם ז"ל
פ"ד מכלכות חפלין, כל המיח חפלין לכתחלה אחר שקיעת החמה שובר בלאו, שנאמר
ושמרת את החקק הזה למעדה מימים ימימה, ע"כ. וק"ל דהוא ז"ל כתב בסס"מ
דקשמו פן ואל הוא ל"ה, וא"כ אמאי לא מנסה איהם בכלל מנין המלות, ואמאי אינו
לוקה עליהם. תשובה, כבר כתב הרב שם בשרש ט' שכל דבר שבא בחורח אסמכתא אין
רואי למוחו, וסבא אסמכתא בעלמא היא, דפשיטא דקרא בפסח כתיב כר"ע ועלה כתיב
עומים ימימה ור"ל משה לבנה, אלא דריס"ג דריש ליה ממי למאי דסליק מימיה, ויהי
לך לאות, ולא עדיף מלאו שבכללות, ודרשתי מימים מקאת ימים כוס דרש כל שהוא
ימים ולא לילות כוס דרש גמור, עכ"ל. כמה ידע הלאה סס לחלק בין הדרשות איז
היא אסמכתא בעלמא, ואיזי דרש כל שהוא, ואיזי דרש גמור, ובכל זאת איננס
עלומי של פשט. ונפי הראיתי לבעל "אינסאלט דעם תלמוד" עלה ל"א שהתמרמר מאד
כנגד דרשם ז', כנאחי דברי הלאה לסרואו לו ולחבריו הלא נעלמו גם מן החמימים
המאמינים שזרחו הספרותיהם, ח"ל שם: "דער ספראישע טעקסט דריקט דען זיין אין
בעינינוג איין דאס איזברייטונגספערט וואסל דייטליך גענוג איז, דענואך שטרייטען
זיין, אז דער פערז זיך ויכט פיל מער איין דאס געזאגט דער דייקרימען בעליהע,
לאוד מימים ימימה הייבט פאן כנאח לו כנאח, מיט איינסלעס דער נאכט", עכ"ל.

ו"ל הרמב"ן בהשנותיו לס' המלות שרש ח' אשפ"י שהשליטת שכלא בערתי ממנו
בעמא, ים במשמע כל אכילה בעומאס, בין בעומאס הנוף בין בעומאס הכשר, בקבו
אזכר במקום אחר שהיה מיעה לאו לסלקות עליה ע"כ, ח"ל הרב בעל מחשבת משה,
מה שהם הרמב"ן לדעת רבינו למס לא ילקה במצוה שמן טמא של מעשר וזכורים,
אינה מן הקוביא כ"כ אחרי שזה אינו פשוטו של מקרא רק הוא בא מכללו, עכ"ל. הרמב"ם
ז"ל לא מנס במנין המלות לאו דשכח הסודס ומעמד כר סיני וואו מפורש בחורס פן
תשכח את הדברים, והבמ"ג והרמב"ן מנאוכו, וכתב הרב ר' שמואל פריינד בספרו עיר
הצדק בישוב דבר זה ח"ל, ר"ל שדעת הרמב"ם ז"ל, שפשוטו של מקרא זה פן תשכח וגו'
וסודעתם לנניך וגו' לא נאמר רק לאנשי הדור הסוא מקבלי הסודס שיספרו לבניהם בפייהם
מה שראו בעיניהם מהמעמד הסורא וסגפלא הסוא, ומסחרדס העלומס אשר נפלה עליהם,
די בשמעס זאת מפייהם יכנסו הדברים יותר בלבו, מאשר ימלאו אותם בכתב, כי כמה
דברי שקר נכתבים ממחברים בזדון או בשגגה או בחוסר לב, וגם הדברים האמתיים אינם
מתבארים בכתב כמו בדבור, ולק נאטוו אנשי הדור הסוא במאוס הסוא ולא נאמרה
לדורות כלל, עכ"ל. וואיל ואי עסוק בלאו דפן דשכח לא אמנע דבר טוב ויקר מאד
בלאו דפן דשכח סגיי, ז"ל סגיי מקו"י ל"ה ס"ד, השמר לך פן תשכח את ה' אלסיך,
אזכר לב"י שלא יתבא כשהקב"ה משפ"י לסס עובד, ר"ל שלא יתבאס האדם במס
מחננו סבורא, כן בממון כן ביזוי כן בחכמה, אלא יס לו לסיוח עיניו מאד וספל לפני ה'
וסאריך שם עוד בדברים יקרים וממרים, וספר שם כי צראו להשלים הלאהן הש"יכים
לפ"ז, נאמר לו בחזון סלילס בוס"ל, סנה שכח את העקר, השמר לך פן תשכח את ה',
וסבונגתי על זה בביק. והנה יבד גדול ביראת השם, וכדד"א דאמר כ"מ שנאמר השמר

כן ואל אינו אלא ל"ח, עכ"ל. אבנא כי יקרא המאמר מלך עליו, תעריד את הקוראים ותשכחם מלשאל מה ענין זה לכאן.

הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות גנבה, כל הגוזב ממון מש"פ והמעלה עובר בל"ח וכו', ואסור לגנוב דרך שחוק או ע"מ להחזיר. וכתב בלח"מ שם, משמע דע"מ למיקט ליכא אלא איסורא בעלמא אבל לאו ליכא, ודבר זה קשה כי' וידחק שם לישב, ולפי השטח שאמרו בם, הדבר מחזיר ש"עפ"י שיש לנו להסמיך גם גנבה דעת על פסוק לא תגנוב, שכן מצינו ותגנוב את לבבי, מ"מ עקר הוראת שרש גנב, הוא האלף ויגלת הדבר מעליו.

אחד שאל את ר"מ, פטר חצורך אם אין לך שם במה הוא נפדה, א"ל בגדי, א"ל מנה לך בא, א"ל דכתיב מן הכספים ומן העצים חקרו, א"ל אלו לפסח, א"ל אף גדי נקרא שם, דכתיב שם כסבים וזה עזים. עמד ושקו על ראשו (בראשית רבה פ"ט), לא תחבלה הכוחה הראשונה, לפי שאינה מפורשת.

הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות אבל, אלו שהאדם חייב להתאבל עליהם ד"ח, אמו ואביו בנו ובתו אחיו ואחותו מאביו, ומדבריהם שיחאבל האדם על אביו הנשואה, פ"כ. לפי שהאבלות אלו למדים מהאר טומאת כהן. ושם לא הוזכרה האבא סוף סוף בפירוש, אע"פ שבלי ספק נכללה בההאר, כמבואר אצלנו, והוא ע"ד דרשתי ז"ל בעדים זוממים ברנו אין נהרגין, כאשר זמם כתיב ולא כאשר עשה, ואעפ"י שק"ו הוא, מ"מ מנאי דכתיבא בהדיא בעיקר. וזה ששינוי בפרק טבול יום, מעשה ומהא אביו של יוסף הבן וטמאטו בעל כרחו, וכתב הגאון ר"ח קארוי בספרו קנאת סופרים, דמסתברא דמוטו דלאו מדאורייתא הוא הוה מסרב מליטמא לה, סבור היה שהרשות בידו שלא ליעטמא, עכ"ל.

הרמב"ם ז"ל הלכות שחיטה פי"ג, וכן דעת הדגה מגדולי הפוסקים, בענין שלוח הקן, אם לקח האם ובחטה עבר על לאו דלא תקח האם ולוקה. אבל הגאון בעל חכם נבי בהשנותיו סי' פ"ג כתב דאפשר דאינו לוקה, דפשיטא דקרא שלא יקח שניהם דוקא.

כתוב בתורה והיה הבכור אשר תלד, ודרשו מזה שצ"ל בגדול ליבם, ואמרו שפסוק זה יולא מידי פשוטו, ולפי שהוא יולא מידי פשוטו נפסקה ההלכה שלא לעבד נאצרו הדברים, ואם ראה הגדול לחלוץ ורקען ליבם ביאת הקצין עדיפא.

כתוב בתורה ונתתם את מוצאותם וגו' לא תעשן כן לה' אלהיכם. פשוטה של הוצאת לא תעשה כן הוא כמו שפירש"י וכן הסמ"ג, כי הניחם הכהן היו להם מקומות רבים לעבודת אלהיהם, אבל אחס שאין להם אלא אל אחד, לא יהיה להם אלא מקדש אחד ומזבח אחד, גם כדי שלא תלמחנה כחות שונות ע"י המקומות השונים והקבוצים השונים, וז"ש רש"י שלא תעשן כן פירושו להקטיר לשמים בל"מ, כ"א במקום אשר יבחר. אבל חז"ל דרשו מכאן הוצאתם למזבח את השם, לפי שהמזבח הוצאת לא תעשן כן לאוי ואזרחם את שם שלפניה, שמכלל כן אחס שומע לאו.

כתוב בתורה כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפנך שבעך, בירושלמי מוסכת מעשרות מיקט זה לחסימת שור בדישו, וכמו שלא הלוקה החורג בדישו של שור בין מין למין שהוא דש, כן גם הסועל בשעה שהוא בולר או מעולל אין חלוק בין כרם לתפוח ושאר מינים, שכל העושה בגדולי קרקע אין מוסיפים איתו מלאכל בשעת מעשהו אלא הדבר הכתוב בסוד, והאמנים הוכיחו שגם החובץ והמגנן אוכלים מהלכות מדינה, ויש לעיין בזה אם שום הס זה לזה נומש מה"ת או מדרבנן.

הרמב"ם ש"ד מהלכות כלי המקדש כתב, מ"ע היא להכדיל הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן, ובכלל זה שיהיו כהן כבוד ומעלה בו. והרמב"ם סי' ר"א בש"ע א"ח כתב בשם הרב גזולים, דלכבדו להכניס בדברים החמורים בהלמוד לפתוח ראשון ולכבד ראשון בו אינו אלא חכמה בעלמא, יעו"ש.

ו"ל הרב בעל מחשבת משה על כה"מ להרמב"ם, הרמב"ם ז"ל מנה למ"ע להדמות בדרכיו ית', ובזה בפירושו (כונס י"ד) מה הוא רחום אף אחת היה רחום בו. בלחי ספק שכללות המדות והחכמות נכנסת בכלל, וכללה במלואו של וכלתה בדרכיו, אבל הפרטים מסורים לחכמים, ואין על המדות בפרטן ואף כי למילי דחכמותא, דין תורה בעלם בו, וכן הכבד רביו בהלכות אבל פי"ד ובי"ד שרשים כה"מ, נחום אבליים ובקור חולים והבאר למאות דרכין, אף שכללו בכלל במלואו ואכנת לרעך כמוך, לדעת רביו ז"ל, ולנו לדעת עם זה, שהיוצא נחום אבליים בפרט זה הוא מדרכן, כי הבורח לא רחם ולא כונה בכל זה פרט מיוחד, רק הכל לפי הזמן והמקום והענין, וכס ז"ל איחור וטעו כלן למאות מיוחדות, עכ"ל. והגאון ר"ל חיות ז"ל כתב בשו"ת שלו סי' ע', בחבורי תורת בניאים כהנאי כלל גדול בתורה, דכל היכא דמצינו מ"ע או ל"ת ויש בן פרטים שונים וערכים מתפשטים מן השרש, איז עקר המלוא הוא מה"ת, והענפים אינם רק מדברים עכ"ל.

הרמב"ן בהשלומו המלות שלו לאין י"ד כתב ח"ל, נמנע החולץ ליבמחו שלא יבוא אליה ולא יטאח עוד אחרי הפרדה ממנו בחליטה, וכתב שם הרב בעל מגלת אסתר מה שהרב לא מנאס בו, ובדברי כה"מ שם משמע שדעת רביו ז"ל דאינו אלא חכמה בעלמא על דברי סופרים וגזרחם ממש. והלנ"ד הוא, שציון שא"ל לומר בשום אופן, שך קבלו פירוש הכוזב הזה, דהא פשטיה דקרא לא איירי בסי, רק בס קבלו בע"פ ודרשו בו באי קרא, וא"כ אין בלאו זה מלקוח וטעו. השולח מזה, שאם פירש לנו איזה פסוק, אף שיהיה להם איזה קישור ודקדוק בלאו פסוק, מ"מ אם הוליו אורו מידי פשוטו לא יבוא במנין הדרי"ג, ולא ילקט עליו, כמו לאו דלא יבנה בית אחיו, אשר א"ל לומר בשום אופן שזה פשוטו, ושך פירשו לנו פשטיה דקרא, אבל כפירשו לנו פירוש הכוזב באיזה סברה שבהרית תחת, ולא הוליו אורו מידי פשוטו כלל, יבוא במנין המלות בלי שום פקפוק, עכ"ל.

בשרש הראשון מי"ד השרשים שהקדים הרמב"ם כה"מ כתב ח"ל, כל מה שאנו חכמים לעשותו והסדירותו מלגשותו, כבר לזה אותנו מרע"ה בסיני, והוא אומרו על פי התורה אשר יורוך או גזרו ואמרו לא תבדוק, עכ"ל. והרמב"ן בהשלומו בהמרמור כנגד הדברים האלה, וכתב ח"ל, הרב מתמים אותנו במ"ש פה ובמ"ש בסי' קצ"ד שגזירות לבמות נקול ב"ד בגדול ובתחלת חבורו הגדול אמר, ושמות אחרות שהתחדשו אחר מ"ת בו' וכל אלו המלות הייבנים אלו לקבלם ולשמרם, שגאמר לא תבדוק, וכן בספר שופטים מ"ע לבמות להם והשובר על כל אחת מהן עובר בל"ת, הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך בו'. והנה הרב בנה חומה גבוהה סביב התורה, אבל היא כפרץ נופל ובעה בחומה ושגבה, אשר פתאום לפתע יבוא בברה, לפי שהיא כברה נפסדת ברוח מקומות התלמוד. ולפי הדעת הזו, ראוי להחמיר מאד בדברי סופרים, שטלס חורס הם. ואין ביניהם שום הפרש, ורבותינו בכל התלמוד אומרים הפך זה, שהרי הם דנים כל ד"ס להקל, עכ"ל. והרמב"ם ח"ב סי' ר"ל כתב על דברי הרמב"ם ז"ל אלו, ח"ל, יש עליה קושיות גדולות חבילות חבילות שהקשו עליו גדולי ישראל, ואחד מרבותי (הוא הרמב"ן ז"ל)

הביא חלי תלים רחוקים ודברים מצטלים וכוותרים בעקד הסוא, עכ"ל. ח"ל סרב ר' יצחק, כזר דוד בספרו דברי אמת בענין ד"ס, רואה אי כי הרמב"ם אינו יחיד בסברה זו, והרבה מן הגדולים עמו, ויש פנים לסברתו, ועקר מחלוקת זו הוא לרב אחא משבחא גאון ז"ל ע"ס רב האי גאון, עכ"ל. וכבר נתחבטו מדריקי הרמב"ם ז"ל בעל מגלת אסתר, בעל מרגניתא סבא, בעל מהשבת משם וחבריהם, יחדו למאור דרך ישרה לישב על מכוס דברי הרמב"ם ז"ל, ולא העלו צידה כ"א פלפולים בעלמא, ח"ל בעל ארעא דרבנן סי' שמ"ב פלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן, דלהרמב"ם השובר על ד"ס אפילו במאות שחדשו הס שובר ג"כ בלא הסור, והרמב"ן חולק עליו, דלאו זה אינו אלא כמה שפירשו בתורה שחייבים לשמוע לפירושים, ולא במאות שחדשו הס, עכ"ל. אהנו לא נרחיק ללכת, ולא נבקש דרכים ונתיבות לא סלולות, אך עלינו לפתוח ספר התורה ולקרוא את הכתוב בו. בדברים י"ז כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט גו' וקמת ועלית אל המקום גו' ובאת אל הכהנים כלים ולא השופט גו' ודרשת ואגידו לך גו' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך גו' לא הסור מן הדבר וגו' והאיש אשר יעשה בזדון גו' ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל, ע"כ. הכותבים האלה אינם מדברים כלל, לא מדינים וחוקים חדשים לא מסייגים וגזרות ומנהגים בלתי חסומים, כ"א כמה שנוגע להחלת הספקות אשר יפלו בדיני התורה. ד"מ אם לא דע מהו הגדלה באיסור לא תבשל גדי בחלב אמו, ואם נעשה בזה שסמא את עין חברו בשוגג, שלא אוכר בתורה שום הפרש והבדל בין שוגג למזיד, ואף לכו ללכת שנוגש עין תחת עין וגו', אם נפשונו ממש, או נכפר ממון, ואף לכו לקיים חיי כתובים המכתיבים זה את זה, וכיוצא בשאלות כאלו, עלינו לשמוע בקול ב"ד הגדול שצירושלים, וכפי אשר יודיעוך דבר המשפט איך ראוי לסור מדבריהם ימין ושמאל וכל הממרה בזדון ובלתי שומע לקולם חייב מיתה, שהב"ד הגדול הזה, הוא מקום המשפט האחרון, שאין עוד לערער ולהסדר אחריו, וכל הממרה פיהם הוא הסורם יסודי החברה, וזה הגדלה מהכתובים האלה בעלם ורשעותם, והסופרים נכח וברוח התורה לזו, שלא לבד להב"ד הגדול שצירושלים אהנו חייבים לשמוע, אבל גם לגדולי חכמי הדור בעלי המסורה והקבלה, שגם הם בכלל, שעינים אחד להם, שלא תתעורר החבילה, ולא תעשה התורה כאלף תורות. וכפי מה שהארכנו והרחבנו הדבור למעלה יחזקנו עמודי הברכה רחוק מבוררות, שאין חיוב כרת מיתה ומלקות, כ"א על דברים המפורשים בתורה, ועל האיסורים היוצאים מהכונה הראשונה, ולא על מה שהוכנס בדרך סקס וסברה, או בדרך כוונה שניה. אין ספק שהסוכספה מהחיוב לשמוע דברי חכמים, אין כזה כ"א כח דרש לא כח פשט, וכמלתא דלא כתיבא ככדיו דמי. וכמו שהחיוב הוכמך להכתוב הוא דרך דרש ומדרבנן לבד, ק' שנוגש האומר בשובר עליו, והוא אמרם ז"ל כל השובר על דברי חכמים חייב מיתה, הוא עונש הגדול לא הלכתי.

ההערה היקרה הז' מלאחיה בנ"ת חוות יאיר סי' ע' (והגאון ר"ל היות בספרו תורת נביאים הביא דבר זה, מבלי הזכיר שם בעליו עליו, ובנ"ת שלו סי' ע' הביאו בזה מי שאמרנו בראשונה. הגאון ר' יו"ט אלגאזי בספרו קהלת יעקב כתב, בספר לב שמח העלה בסכמה שגם דעת הרמב"ם ז"ל כדעת הרמב"ן ז"ל, ולא כתב הרמב"ם ז"ל ללא של תורה בשובר על ד"ח, אלא כשיהיה דרך המראה עפ"י ב"ד הגדול ממש בלבד, עכ"ל. הגאון ברלג"ח ז"ל בקונטרס הסמיכה שלו כתב, שלא זו דלא תסור לא נאמר בזה כ"א על זמן ממרה ירו"ש, גם הגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און הביא דבר זה של פשט. גם בם' חדושי מהרשד"ם לם' המאות להגאון ר"ד מייזליש, ממלאו קלם דברים מההערה הז', גם בקשר דברי חכמים וחידושים כתב ח"ל, אמרו חז"ל השובר מל דברי חכמים חייב

מינה, ששמו דבריהם על לא חבור האמור בזקן ממרא. ואחרון חביב הרב הכהם
ראש"ו בס' דור דור ודוריו ח"א לך קפ"ח בהגה"ס ב' נחב, אחרת לא חבור אמורה
בפרשת זקן ממרא, אבל מוכח שזאת הפרשה ט'. כדא"ס הם בגאונים יהודיים והאמרי
סיקרים האל שזכרו פה, הלא המה, הרלג"ה, בעל חוות יאיר, ר' יו"פ אלגאזי,
חיד"א, ר"ן חיות, ר"ד מיליש, בעל ד"ח וחידושים, בעל דור דור ודוריו לסמוך עליהם
ראשיתו ורבינו, וביחוד אחרי שיש להם סמוכים וחזקים הרבה, מכל המקומות שהשתקפו
אחד לאחר, שכלם מעידים ומגידים בפס מלא שקדושת תושב"כ לחוד ולדקת תושב"כ
לחוד, עליו להקדים את המקדש ולבליק את המלך.

ולחתיבת מאמרי זה בני להעתיק אתה דברים משין פתיחתו, הם דברי מאורי
השאל, המאירים ומחזירים כסוככים, האמתה הענין שאנחנו בו. אמרו ז"ל בסוטה ב'
מקומות מלינו הלכה עוקבת את המקרא, ושייר מלורע, דחילא וסיב ביום השביעי יגלה
את כל שעריו כלל ט', אף כל מקום כיום שער ודלא כו', ואלכחא מגלה כלעת ט'.
ארכ"י כי קחשיב הלכה עוקבת מקרא, הא עוקבת מדרכן היא ע"כ. הרי שקרא לדרשת
המקרא בשם דרכן לפי שאנו פשוטו ממש, ח"ל הרא"ש בפ"ד דביאש בשם בעל השעור.
הא דחמריק מוטב שיסיו שוגין ואל יסיו מדדן, ה"מ במידה דחילא מדרשא, אבל במידה
דחילא דחילאיתא בדיחא מחין בכו, עכ"ל. ח"ל הגאון בעל בשמים ראש בהשגה ר"ך
בשם רא"ש, רואה אני שקדמויותו ז"ל קבצו מסמרות בדבר זה, לחלק בין דבר המפורש
בחורס לדבר הבא מדברי חכמים, הכל שאנו צוטע בדבר המפורש בחורס, הרי הוא ככל
הבא ממדרש חכמים, שגפלו בהם מחלוקות לרוב עכ"ל.

פקח עייך בעל הכתיבות אתה ורעיק הסתופלים על מי שמחזיק בתושב"כ,
ומעמיד דברי המשנה והתלמוד במדרגה אחת עם התושב"כ, ודא"ס וקרא כל האמור פה,
לרף חקק כל המאמרים המוצאים כאן, ודא"ס אף פין ידבר שקר, ולבן כונים ירבה,
שמעולם לא הכיבו בעלי המשנה והתלמוד את לבם, לחשוב דבריהם כדברי חורס ממש,
וידעו להבדיל בין כל מה שנמלא מפורש בחורס, למש שגלמד בעזרת חכמות או הסברה,
ואתה כיום מכוונת העלית מפלה דבריהם עד לשמים. כדאי להורידם ולהשליש מעט
מעט, חטפת וקטפת מאמרים אגדיים יהודים, ושמת עליהם מסוה הקדושה והאמת, כאילו
כל הכופר הם ואינו מקבלם כפשוטיהם, מין ואפיקורוס הוא, ואין לו ב' חלק ובחורתו
יחלס. כל בעל חורס על האמת יטפח לך על פיך, ויוכיח לך כזיך, מכל דברי גדולינו
בראשונים ובאחרונים, וגם מדברי חז"ל בעלמם, אשר עדותם נאמנה מאד.

ח) המלות שחז"ל משתמשים בהם לדינים ולמנהגים שישמחתם הקדישתם, הן הל"מ,
באמת אמרו, גמירי, קך מקובלי, מכורה צידינו, מפי השמועה, מפי הגבורה, מפי
הקדש, אמרו, דבר חורס, אמר חורס, אמר קרא, אמר דחמא, אבות חקנו, נביאים
חקנו וסבאלאם והכפידים במלות אלו, היו ועודן כוללות ומרעישות את כולם סידרות
במחלוקת ארוכה ונמשכת, עד שהפירסו אותו לשחי כחות בגלוי, הם הקראים והרננים,
ולבתיים בכתר, הם החמימים המאמיים, והמשכילים החוקרים, החזימים ואחרים לסכנים
במלות אלו שום אוראם וכונה אחרת, צלה המונח ונשמעת מפשוטיהן ומשמעותן, וסבאלאם
והמשכילים הקופאים על הסכלה מלמעלה דוחים ומרחיקים בשחי ידיהם את המלות האלו
ואת הכוונות, כללותיהן ופרטיהן הכלויים בכן.

השלה ביותר מיוחדת וכוללת שכלל, המלה שהיא כליד ויחד שכל חכמותיה
פלויות וסוככות עליה, היא מלה, דבור או אמירה, שהמכורה השמועה והסכלה נמכרו

ונאמרו וסוקטנו בזה, וכל מקום שיש מאין ושומע יש מדבר ומשמיע, ולפיכך זקוקים
לאנחנו להכנס לפי ולפנים ממחיצת החולקים, ולהביאם אל עמק השוה, ע"י הגדרת המלה
הזו, לא לבד בהגדרת השללת, והיא התגלות רצון פנימי שבלב והודעת ענין מה לזולתו,
כ"א גם בהספדנותה לחלקים, על פי דברי קדמונינו. ואחרי דעי אף אני.

אדסתרובול החכם הקדמון בספרו אשר הגיש לפני המלך פסילאמטער לואנו, כתב:
אין ראוי להבין את המאמרים המיוחדים אל ה' ית' בחורס, בדברים נאמרים בפה, כ"א
במעשים נעשים בחפץ ה', ובדרך זה הגיע משה כל מעשה בראשית במאמרו ה', ואמר
תמיד ויאמר אליהם, ובדרכו זה הלכו כנראה, גם פיעטאגורוס האקראטוס ופלאטא, שהיו
רגילים לומר בהעמיקם להחזוק על סדרי הכריאה, שהם שומעים קול ה', (דברי ימיים
לבני ישראל ח"ב להרשי"ף יחסי במוב).

הרמב"ם והרמב"ן פנינו במלות ויאמר אליהם, שרצה לו חפץ, וכן הבינוהו המקובלים
בראשונים והאחרונים, וז"ל הרב החסיד ר' דובער ז"ל מליובאוויטש בספרו אמרי בינה
שער הק"ש, ברוך שאמר והיה העולם, פירוש שאמר שרצה, שהרצון הוא האמירה שבהעלם,
וכן כי הוא אמר ויהי, וכן הוא אמר ולא יעשה, היינו שאמר לעצמו, וכמו וס' פקד את
שרה כאשר אמר, פירוש כאשר אמר ברצונו לעצמו, עכ"ל והאריך שם עוד. וז"ל הרב
בעל מנחה בלילה פ' וארא, ויזכר אל בני ישראל ולא פרעה, שנתן חסם וכוראס בטיני
המלך והעם, כמו ואת העורבים לזיהי לכלכלך, כי כל מה שיקבע השם בלב כל פועל,
מדבר או בלתי מדבר, הוא לווי, והעד האמת ראה נחמיה אליהם לפרעה, כלומר שיראה
היה עליו כמורא שמים, עכ"ל. וז"ל הגאון בעל הפארת ישראל בפירושו לחזק פ"ב, אמר
פרה כמו ויאמר המן בלבו, ואפילו בני שאינו חי מדבר שייך לשון דבור, כמו תהיה אמר
לא כי היא, השמים מספרים כבוד אל, עכ"ל. ובתלמוד מלינו מאי אומרים ספין, וז"ל
החסיד רש"ט צפרושו למורה ח"ב פרק כ"ט, זה שרש גדול צניין הכבואה, כי אם יכיה
הכביא ערבי תבואה הכבואה בלשון ערבי, ואם יכיה לזנו תבואה בלשון לעז, כי למעלה
אין אומר ואין דברים, אבל ישפיעו העניינים, והכביאם משמים המלות או יחשבו כפי
דמיונם שהם מדבר עמם בלוחו לשון, וכן זה כי הוא ענין גדול הערך, עכ"ל, (ואם
הגימטריאות והר"ת והס"ת ואודות חמורת אוחיות לפי הדברים האלה), וז"ל הרב הסמיין
רנ"ק ז"ל בספרו שער שטי, נקח לזכר חור"י ראשי שבה לרוב בבריאת עולם ובכבואה,
וכוא ענין הדבור והאמירה, ונראה מה הנכלל בו, המושג השכלי מן הדבור והאמירה,
הוא הכשפות עיניו שבתחלת המחשבה, והעשים אותו יוהר סולל, וכוא התגלות מה
שבפנימיות חי משכיל למשכיל זולתו, ע"י המים חושיים, וזהו הכל מדרגת הליך השכלי,
אלא מי שהגיע למעלת הבינה לא יעמוד גם בזה הגבול, אלא יתבונן בשכלו שגם הכח
לעשות המים הוא מיוחד לעלם הרוחני, ורק לגד רוחני זולתו, ויתבונן עוד שכל עקר
פעולה הרוחני, הוא רק כמו פחוה חוהם לפתח בהם עלמותו, ושזו הסבה היות האדם
נבדל ונר מחברו, לא לבד בשלשה זכרו חז"ל, כ"א גם בתמונת רוב אבריו, בפסיכיותו
בכחיבתו ובכל עניניו למכיר בהם היעז, ומזה יאעד להשגה יקרה, שגם לעצמו יחודע
הרוחני, אך ורק ע"י פעולותיו בצרור מוכיף וכולך מן מדרגת השגה והסדרמה עד
השכלה הנקיה, ושרק בהשכילו בפועל הוא מתגלה לגופו בעלמותו; ומעשה יצין,
שהשכלה היא שלמות הדבור הפנימי, היינו התודע הרוחני לעצמו, כמו שהסמיים
בשלמותם הם שלמות הדבור החיצוני, היינו התודעו לרוחני זולתו; וכמו כן יתבונן, שלבלי
רוחי הסמיים באמת אינם כלום, אולם רק אלל הרוחני הם נעתיקים ממשמיותם הקדומה
(דהיקות הנוטית אוחיות) אל עניינים רוחניים (התגלות קול מאמר דבור) עד שכללותה

העיונים האלה יגיע לכשנב, שאין ברוחני עלמותו דבר אחד וידעתו דבר אחד והתדעו
דבר שלישי, אלא שכל עקר עלמותו והארתו של הרוחני, אינו כ"א להודיע לעצמו ולהתגלות
לרוחני עליו, בפעולה אחת בעינה, כמו שגם האור הגשמי, מגלה ומאיר עצמו וסביבותיו
בפעולה אחת מיוחדת, וזו נקראתו ליוזר ההבוי מן הדבור והאמירה, עכ"ל שם.
בשער סי' ג מספרו כתב בשם ידידיה האלכסנדרוני בספרו מכלול השמות ח"ל, בלגאס
(המאמר) הוא עיר ואם כולל הכל, ועל פיו האלוס הגולה כבר יאל מחביון עז ועלמותו,
מוציא כל הפעולות מעלמותו, ביינו העולם השכלי, ובזה הוא בעצמו המאמר, ויקרא מאמר
כאשר נשקף על פעולה השם, בהתגלותו והעלמותו, ועולם שכלי ושאר השמות, במה שזו
התגלות תאר השם השומד בעצמו ופועל בעצמו, וכולל על הדרך הזו בעצמו לבל הרוחניים
עכ"ל. וזו היתה המגמה העקריה של המהרש"ה הארמי, שהרגיש את השם הנכבד כמה
פעמים בשם מימרה דה', העתיק הפעולה לדבור שהוא התגלות הרגון; וכבר האריך בזה
הרמב"ם ז"ל במ"ח ח"ב פמ"ח. אבל למורת רוח האמונה העוורה, בלא אחרים וכפני
קצרת הכונה הדקה והזכה הזו על פיה, ועי"ז החזירו עטרת קאי' ההגשמה ליושנה, עד
ששב אללס הדבור לדבר ממשי ממש; וראה דבר נפלא בהתרגום המיוחד לבי"ע, ע"פ
ולש"ג גם הוא, שבימי אבות טעו בני אדם בע"ז, וכיו מכנים אותה ע"ז בשם מימרה
דה', וזו עקר ותורף המחלוקת שבין מגשימי המליצות ומגלימי הכונה, ובין מפשימי
ההגשמה ומסירי הפשטות.

לפי דברו דברי הרמ"ק עמוקים וסתומים מעיני החורמים הסתומים, אע"פ אף אני
חלקי לפדע כוראת מלת דבור, ויוגנו דבריו, וסן: ח) יליאת רגון וחסן מה, מדס והרגש
מה נובחי כהדים בלסס אל סגלי והבורר. וזו אשר נקראתו אמתו, כוללת הדבר מן
כחה הכחני אל הפועל הכחני. ד"מ יש בלב האדם (וגם בלב בע"ח) כה אהבה ונענושים
לכניו יולאי חליו וביחוד בקטנותם, אבל האהבה הזו ישנה ונרדמת היא, ואינה ידועה
אף לבעלים, עד שיוולד לו זכר או נקבה, שאז היא מהחלה לבדן ולהתגלות, בבע"ח ע"י
כה טבעי לבד שנקרא אינסטינקט, ולפיכך אחרי שגדל הולד כל לרכו עוזבים ומיניהם
זה את זה, וכוללים לסס איש לדרתו, מבלי סבר עוד זה את זה, ונאדם גם ע"י כה
החשבון והדעת והתקום, כפי רוב המעלות הנשמיות והרוחניות של יולאי ירבו, והאהבה
בטבעית הזו שהיא כיסוד ונרדמת בשעה שזו ערוד בעסקיו, מהשוררת בשעה שהילד
עובר לפניו, או ע"י איזו טיהס נאה והנוטה יפה משיחותיו ותנועותיו של הילד, והתשוררות
ז מוכל לקרוא בשם דבור ואמירה, ומליט המלך הכסיד אומר, לך (ובצבילך) אומר (לי)
לבי בקשו פני. יחס איהס סיקולס והסתשוררות משנה העמוקה מעסקי העולם וערדות
החיים, ולדבק מחשבתו בחי החיים ית', לדבורו של מקום, כאלו שמש קול אלהים חיים
מדבר אליו ומלוס אותו בקש פני, וסבן הדברים. ומזה טעין כל האמירות שנאמרו במשגי
בראשית, שהרגון כסן, גלי רגון ודעתו שהיו חבויים בעלמותו כביכול. ביהיו יולאים מן
הסגלס והסתסר אל הסתודשות לעצמו, לא אל הזולת, כי לא היה עין זולתו, וכן דבר
ה' שמים נטשו וברוח פיו כל זבאס, איך להקב"ה פה חלילה, ולפס שחיו איך יהיה רוח
אבל הכונה על כחות הטבע וסדרי הבריאה שהיו עלומים במחשבתו הקדומה. במהס כל
יאי נברא, וכן יקום ה' את דברו האמור בשמואל. ששמואל זה בעצמו הוא הוא דבורו של
מקום, וגדולו על לך הטוב והמעולה וחובו על פי דרכי סיושר והלדק, כנויים קרויים
בשם הקמת דבר ה', וכן וחי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה' האמור בדבקה, שסבב
פעולות וקבוצ גלגלי הסקרים שמואל מודמים להכלית אחת הוא הוא דבורו של מקום המבורר;
ובן ויאמר ה' אל לבו, ר"ל ותגלהס כניסת מדת רחמינו ית' את מדת דינו. ח"ל הרשב"א

בפירושם לאגדות מסכת חגיגה, מפני שהשגחה לראון איננה זאת באמירה בשמיטה ובזריה, שהאלו שלם אלה, להשגחה, ליריעה ולראון, כמו השמע עם ר"ל אם השיג עם, עכ"ל.

(ב) הסודות הידועים למלת אמירה, שהוא גלוי הראון והדעת מבטל הראון והדעת לאלו, ליריעה שחובן, שלא רק ע"י חתוך השגון והערכת הקולות לבד ידבר המדבר, כ"א גם ע"י סמים ידועים ורמזים מורים, וביותר ע"י מעשים מוכיחים ופגולות מבררות הראון. ד"מ מי שרואה להודיע רגשות אהבתו למי שהוא אהוב וחביב לו, יוכל להטעמו ממה שיש בלבו אליו, באמצעות חבוקים ונבוקים, או ע"י מחוות ודורות שהוא מותן לו, הרבה יותר מע"י דברי אהבה וחבה. וכן כשיראה האדם להזכיר על אחד מהשמיים והכפופים לזויו, שלא יאכל דבר פלגיו, יוכל לזכות עליו בהנחת אלבטו על חוטמו כמו שטשים לחיובוק, או ע"י נתינתו את המאכל שהוא לכלב בפיו ולעיניו, להראותו מיתת הכלב מיד אחרי אכלו מזה, שיראה המוחזק שם המות נתון בזה; וכן ההזכרה הו גדול הרבה מכה הזכרת הדבור כידוע.

ולפי הדברים האלה, אין מן הפלא שהמליצה מתרת לעצמה ליחס הדבור גם לבטלי חיים ולנאמנים, והיא שמה בפיהם שיחות בלתי נשמעות לאזן, והם הם חובן משלי שיעלים ושיחת דקלים, והוא הוא המכוון בהחיות ההגדיי לו העלם הכיריית, לומר פרק בירה ככ"י. השירה הו מפורשת בכתוב השמים מכפרים כבוד אל, ובכתוב, שאל נא בהמות וחורק ודומיהם. וכן מליו האדם מדבר עם הכלתי מדברים והכלתי שומעים, כמו האזנו השמים והדברה ותשמע הארץ אמרי פי, לאמר להרים כסונו ולגבשות נפלו עלינו, הרים וגבשות בקשו עלי רחמים, וכן מליו בר"ה כ"ה ר' חייא חזייה לכהרא דהוה קאי בלפרא בעשרים ותשעה שקל קלא פהק ביה, אמר לאורתא בעין לקדושי בך ואת קיימת הכא, ע"כ. הפרש והדל גדול יש בין דבור האדם ע"י רמזים וחמושות וכמונים מבררים ראונו ודעתו, לשירת בע"ח ולנאמנים, שהדבור הראשון בא בצורה מאת הרומו להודיע ענין מה לזולתו, לא כן לנאמנים ובעלי החיים, שהם עושים פעולתם לחומם, ואינם מכוונים כלל לשום דבר בעולם, והשאלת מלת דבור לפעולתם הוא רק מלדנו השומעים, לא ע"י שמיית האזן כ"א ע"י כוח הלב. לפי שאלתו למדים באמצעות רמזיהם איזה דבור וענין, כמו לניעות מחול, רפואת המים מהבום.

(ג) כשהשומע שומע דבר אחר ממה שכוון אליו המדבר, אבל עם הדייקות הרבה או המעטה, וכלל גם הוא בדרך מובן שני בלוחו ענין שנאמר בעלם ורהבונה, ובלשון התלמוד נקרא זה בשמות, שמע מינה, מכללא אחרת, זאת אומרת. ויפה כח מאמר כזה מכה המאמר שהאמר על הכונה הראשונה, אם אך בהתלמו בו כל חנאי ההקש וחקי הסגיון, שכן מליו אותם שואלים, כהאמר אומר דבר זה לאו בפירוש האמר אלא מכללא אחרת, ואי מכללא מאי? ר"ל מה היא הגריעות מאם נאמר בפירוש?

בבה הסודות האלו יתפרשו לך כמה וכמה מליצות בדבריהם ז"ל, כמו ארבע לוחות לוחה השורה, הכל יודעים שהעצרה אינה יכולה לעקוק ולזכות, וכן פרש קוראם לגנב, וכן מליצת טומאה קוראם ואומרת לו פרום, וכן מליצת ההלכה קוראם להדיינים (במדבר רבה פרשה י"ה), וכן הנות בלשונם הרגיל, אין המקרא הוא אומר אלא דורשני, המליצה מליצת לפינו, כאילו המקרא הוא הקבא מאד להפירש, מנקה להיות מדרש ולהתפרנס בדרך דרש, ועד"ז שמע להבך עניי דקא אחרן (תענית כ"ה), תרגול מאי קאמר בשעה שמיים תרגולו (ערובין קע"ב), וכן מליצת היה המטה מדבר עם משה, סייתי במדין והפכתי לחש (ילקוט שמות כ"י קע"ה), אין למיכה כלי הדבור, וכן מליצת

הם יתלה אדם אומרים לו כזה וזה וספער (שבת ל"ב). וכן מליצת אסחלגית של מלאכי חבלה מפנים לו לאדם, ואומרים אימתי יבוא אדם לידי אחד מהדברים הללו וילכד (ברכות נ"א), וכן מליצתם לאחר שלשה ימים כרסו של אדם נבקעת ומסרת לפה, ואומרת סילך מה שחתת לי (מדרש ויקרא פ' י"ח), ובאדר"ב פ"ב מעשה בחסיד אחד שביס רגל בלדקה, פ"א יבב בספינס, וטבעה ספינסו בים, ראשו ר"ע ובא לפני ב"ד לטעיד על אשור שחבא, עד שלא הגיע ר"ע לעמוד מלפניו, בא אורו כאיש וצמד לפניו, ח"ל. אהה הוא שטבעת בים, ח"ל כן, ח"ל וחי העלך ח"ל לדקס ששטיח היא העלתי מן הים, ח"ל מאין אהה יודע, ח"ל כשירדתי למקדי מנולה, שמשחי קול רעש גדול מגלי הים אומרים זה לזה, רואו ונעלה את האיש הזה ששש אדקס כל ימיו, ע"כ. וכן מליצת אומרים לחילי מאל, אומרים לומר פרת, למס אין קולסם אולך, ח"ל בעל יפה חאר סס, אשר ישאל וידרוש קן, על זה ישיבו לו כן, עכ"ל. ח"ל בע"ס האלחון בשם רבינו סגידים גאון ז"ל, כל מקום שאמרו חז"ל אמר מדס"ד לפי הקב"ה וכדומה אינו חלל ד"מ, ור"ל ראוי הים שמדס"ד האמר קן. ובתחומא פ' טקב יש דסע"ה הים מחירא ואומר רבש"ע שמה עברתי על אחת מחרי"ג מלות מפני שיהיה קלס בעיני, ואהה אמרס הים זכיר במנולס קלס כבחמורס, ע"כ. וכחכ בעל זכרון דברים נחמס ח"ל, ח"ל ר"ל שסקב"ס לוס עליס, ולריכיס חלו להביט בגדולה מי שחסיד עליס, עכ"ל. ולפי דעתי רמזו בזה, על מה שממן שכן של מלות שטח סקן שסיה היותר קלס ומלות כבוד חב וחס שסיה היותר חמורס שוס, וכזה ארך ימים, כמו שספירו חז"ל, וחס ואהה אמרת שדבר זה כחוכ ומפורס בחורס. ובקסלה רבס ע"פ כאשר ילא מבטן רמו ח"ל, כססאדס בל לעולם ידיו סן קסולוס, כלומר (כאלו חומר, סילד) כל העולם כלו שלי הוא אי מוטל, וכססאס נפטר מן העולם ידיו פסיונות, כלומר לא נחלתי ולא נעלתי מן העולם כלום, עכ"ל. עוד סס ע"פ כי קול ססירים ח"ל, כל העמים כססס דולקיס אין קולס אולך, ברס סלין סרייתא (אך סקוליס סללו) קולן אולך, מימר (כאלו חומרים) אף אף קיכין (גס אחטו עליס), עכ"ל. וכו' איתא במדרש, למס, מכין על סלכ בשעת דווי, מימר (כאלו סס חומרים) כלל חמן, (כלל סס, כל סרעס וסחמאס בלס מן סלכ), ע"כ. וכן בר"ס (ח') בזמן ססכנולוס חומרות שירס, פירוש בזמן ססכנולוס גדילס ומללס קמס, וכססרוח מנסבת סס ססמס בחוכס קול סברס, חסו כעין שירס, וכן פירס רש"י, ספלאס שבערכין חוס סד. אף ססמחמר יוכל לסספרס כמו ססספרס יתר ססמחמרים, וכבר סססרתי במחמר אחד בסברמל בזה.

אמרו מס"ס לפי סקב"ס רבש"ע אהה אמרת כל סמקיס נפס אחת מיכרלל סללו קייס עולם מלא (ב"ב י"א), וסיק מלינו סממר סקב"ס קן, לפי ססס"ר נברא יחיד, וממנו סססחת כל העולם כלו, ר"ל סססחלו כל בני אדם עד סוף כל סדורות, וססל דבורו של מקום.

ההוא נברא דכוס מסדר עליס סרל דעיוחא ולא סוס יחל ליה, דכוס קל זכיר אסשוורל טובל (סס מקפיד מלד על פרווי לחס סלל יספדו אס ואס ולא ילט לאכד) שסעיס דקחמר ווי דלפיקס ססול גברל מביחיס (שעס ססול גברל לססול סרל, רש"י) (חולין ק"ס). אחרי ססמטת סססלגס ססיריית מוס סמחמר, נמלל סרלוף סוכו עין אסחי, לחס עלולס לא סללל יאמר משל סקדמוי, ר"ל ססעלולס מרעיכס חס סלדס, ואינס מלכילחו לחס לסבע, ע"ד מליצת וקרעיס חלגיס חומס, סככד אמר סמלך סחכס עלולס ספיל חרדמס, כי ססיס סול בל סכעלס, וסכעלולס וסכעלס, וסולדוסיכן ססס וסחומס, ממוות על סרעבון וסערומיית, סכ"מ סכעלס מלייס דלוח וסניוח מליית סס, מרעיכות

אח האדם, ומלבישות אותו בלויי החצות, ולא יפה אמרו חז"ל, שמי שמטיל מים לפני
מטהו ערום (מפני עלותו ללבוש חלוקי וללאת החולה להשחין), ומי שאשמו מקללחו וזוהק
(לפי שהוא בדים שפלה ואפלה, ואין בו כח להרטיב עז צנפשו ולהשיב לה דבר), וכמולא
בנע"י (שמפני עלותו אינו מקפיד על הנקיות והכניסה) מביאים את האדם לירי עניות,
וכן מליט הדבר בהפסד אלא משאי מלא חפנאי ויכבו לי מלא חפנאי טיבוחא. וידוע ג"כ
שהסבין יותר מזהב לקשירות הוא מזהב הקמליות כמ"ש, וסימך עשירים מקמלים, שכל
המקפיד על דברים קטנים ומועטים שלא ילכו לאבוד, יעלו לסוף לחשבון גדול, ויאמר
יחד כלם עד שיהיו לדבר מכוס, והספך בהפסד, כמ"ש ז"ל בפסחים קי"א השוואה בביחא
קשה לעיניה ר"ל מי שאינו מקפיד לקבץ פרוגי סעודתו, ולא יאיר גם מהם חשלת, כמו
להאכיל בהם חרגוליו וכדומה, סמן לזה הוא, וזהו המסון מהם בספורם שאנחנו בו,
באש"פ שהור שר העניות על האיש הכוח, שלא היתה פרנסתו מזה לו בריוח, ולא היתה
אומנות בידו מ"מ כשראה שר העניות אותו נזכר בפרורים, ומקפיד על דברים קטנים
שבית שלא ילכו לאבוד, והוא מורה על הזירות היתה וספיה בהליכות הבית כראוי,
קרא בקול ואמר, אוי לי שבעל הבית הזה מנרש אותי מביחו, ואין לי מקום בו, בבית
כזה צמח הוא מהעניות. אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע! יהיו מצותי מרורין כית
צידך ולא מחוקין כדבש בידי ב"ו. ובמדרש חזית על פסוק הן יפה, נמלאו דברים אלו
בז"ל, רבו רמזם היונה לזה ואמרה לו מרי נח מר מזה מתחת ידו של הקב"ה ולא
בז"ק מתחת ידך, עכ"ל. הלפור הנהדר ויוצאת בלוב, אשפ"י שמצותיה מליים לה
ובל לרכיה מצוממם לפניה, בנחה היא מקור מגממים ורוחות, מ"מ אין רוחה נוחה מכל
א"ל לפי שהחפיות חביבה עליה יותר מכל דבר שבטולם, גרעין נרקב אחד שהיא זוכה
בן הספקר, הן שהיא מתקנת לעצמה מפרורי עפר מגובלים ברוק עב שפיה, יקרים
הזביבים עליה כרבה יותר מהכלב המחוקן לשיבהה, ומכל המעדרים המוכנים בו בשבילה,
שחברן הדור ונאלה החופש מעליבים את רוחה. וז"ל המדרש קבלת ע"פ שמח בחור,
לפוך שהיה חבוש בלוב, בא טוף אחד ועמד ואמר לו, אברךך מה מצותיך מליין לך,
ח"ל ביש גדא ועמיץ מליים, למצותי את מכהכל ולחבובי לית את בקך, ע"כ. ולפיכך
כברא עיני נח את היונה מחזקת בפיה פלה את מר, ואינה מנחת אותו ללוח חביבות
עליה, והיא נהיית בו ובמחה בהקוה הכונה, לשה טובה שתיקדה לבוא עליה בקרוב,
לשה שלא תהיה לריכה ללפוח על שלחן אחרים, לשה שהחזיר לזכות משלחן גבוה,
לשלחן ערוך לכל הבוהלים בשוה, ובאזהרה שיהיה היונה עכוקה וערודה בתקוה
בנשימה הזו, כדינו חז"ל את אורי נח לשמוע אמרי לבה, ושמע שאמרה רבש"ע, או מארי
נח וכו', והיא מליה יקרה מאד.

בשעה שהאדם מלער, שכינה מה הלשון אומרת, קלי מראשי קלי מצויע
(כנהדרין מ"ו). ז"ל כרמב"ם ז"ל בפירושו למכנה זו, מה הלשון אומרת, כלומר לזה
דבר הוא מנהג ב"א לומר, כשהוא רוצה להעניש את המלער בלערו אבר אין לו הנאה
בזה המעשה ולא בהנחתו, והדברים שהיו אומרים בימי ר"מ הוא קלי מראשו קלי מצויע,
ק אמר שבמיתת זה החוטא יש חורבן המליאות, ולהניח אותו ביה"ס ג"כ אינו טוב, ואם
זה אומר במחויב מיתה, כ"ש מי שנהרג נקי, עכ"ל.

תורה היא, ולמוד אי לריך, שגדולה שמושה של חורש יותר מלמודה, שהשמוש
ג"כ למוד הוא כפירות הגר"א ז"ל, והוא למוד יותר מבוחר ומבורר, לפי שישן הרבה
בלטת שאין מורין כן, ועד"ז מליהם למדו לריעות מחסול עריות מיונה כו'.

באן שם לו רבי במשנתו לא יספך אדם מי בורו ואחרים לריכיה להם (יבמות

י"א:) ופירש"י שם וז"ל, במשנה זו דקתני הולך לפסולת למדנו רבי, לא ישפוך אדם נזי
בורו אעפ"י שאינו נריך להם ואחרים נריכים להם, כגון כהן מכיון שיכול להלך לפסולת
ותפטר הכשרה, לא יחלץ לכשרה ויפסולה לכשרה, ע"כ. חליצת הכשרה הוא שפיכת
מי בורו, והוא עפ"י הכלל שצידים, זה נכנס זה לא חסר סופין על מדת סדום,
ומילתא "באן שנה רבי", כמילתאם, "זאת אמרת" וכדומה.

התורה סעידה על כלי חרס שאינו יולא מידי דופיו לעולם (ע"ז ל"ד), לא מלינו
הדברים האלה בתורתנו כלל, אבל נקראים הם מכל קורא בתורה, בפסוק וכל כלי חרס
ישבר. הוי"ב שבצירס לכלי חרס מורה, שאין לו שום תקון לא נסדסה ולא נבטלה.
מסדן האמור בכלי חרס אלו למדים הטעם, וכיא היא עדות הסודר.

דבר חורס שופה מתגרשת (גיטין ע"ה), ואם ישאל שאל לא חזר בתורה דבר חורס,
אמור לו שופה שפיל לכוף המאמר מידי דכוס הפקחה בעל כרחם, ע"כ. ופירש"י שמתגרשת
אפילו שלא מדעתה, ע"כ. שמכיון שלא צייק דעת מה לי פקחה מה לי שופה: דבר חורס
ארוסה בת ישראל לובלת בתרומה (קדושין ס') שנאמר וכסן כי יקח איש אשה אלא נכסף, ומכיון
והאי קצין כספו הוא ע"כ, שכבר אמרו כי יקח איש אשה אין קחה אלא נכסף, ומכיון
שהיא נקנית לאישה נכסף, כלום כורעס זכותה מוסת שצד, אם לא מגדלת שמה
חשקה: הסודר אמרם הוא להורגן ששם להורגו (סנהדרין ע"ב), וכן שיינו שם חמר
רבה מ"ט דמחברת (שלאמור חורס שאין לו דמים, כלומר כרי הוא לך כמו שאין לו דמים
ובשמה ומוחר להורגו, רש"י). חזקה אין אדם מעמיד עלמו על ממונו, האי מימר אחר,
אי חילנא קאי באשאי ולא שבת לי, ואי קאי באשאי קטילנא ליה, והסודר אמרם אם הוא
להורגן ששם להורגו, (חזקה אין אדם מעמיד עלמו על ממונו, שרואה שחזר נועלו
ובחזק, הלכך יודע סגנז הוא שהצט"ב עומד על ממונו להלילו, ומימר אמר סגנז,
אי חילנא לגביה קאי באשאי ואי קאי באשאי קטילנא ליה, ואמרם לך חורס אין לו דמים,
ועלמחזק, מאחר שהוא בא להורגן ששם להורגו, וסודר, רש"י). מטעם סדן הוא כשרטי אלו
למדים דין כללי.

היה עושה עמו בזבחים וא"ל זבחים שעשיתי עמך נהפגלו, בורח סדן אינו נאמן,
אבל מה אעשה וסודרם האמינאו, דכ"ג ביו"כ יוכיה, דכי אמר פגול מהימן, ומנה
יעיקן והא כתיב וכל אדם לא יסיר בראש מועד, אלא לאו מהם דמהימן (גיטין כ"ד).

בנין לשנוי בגדים מן הסודר (בשנוי בגדים הוא דרך כבוד לפני המקום) שנאמר
ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים, ותנא דבי ר' ישמעאל, למדך חורס ד"א, בגדים
שצבל בהם קדרה לרבו אל יעזוב בהם כוס לרבו, (הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים
בשעת הולאת סדן שאינה עבודה חשובה, כדי שלא ימאסו בגדים החשובים, שצובד בהם
עבודה קטור וכוך, מכתן לשנוי בגדים שהוא דרך כבוד לפני המקום, רש"י) (שבת קי"ד).

אגוים רחמנא פטריה דכתיב ולעשר לא תעשה דבר (ב"ק כ"ה ע"ב), דמים אהנו
מאונס האונס על כל האונסים, שאעפ"י שיש לדון בלד מה לכף חובה, שהרי יכול
ותפטר להיות שם בעלמם גרמו וסבבו האונס, שרוב האונסים יש להם כבות והסתלות
קטנות או גדולות, כמו אונס האונס ז, יכול להיות שבה ע"י שהיא ילאיית, שאין לבת
ישראל ללאת בשדה יחידית, ובכל זאת פטרה אותה הסודר מכל וכל, ואמרם ולעשר לא
תעשה שם דבר ביו וכוך. לא כמו שנפסק סדן בחקי ממון או חובל בנופו, שאפילו
הוא אונס הוא חייב לשלם, שהאדם מועד לעולם, ואפילו אונס שנים אינו מספיק לפטרו.

זכן המצור שאיך חייב לשלם, שגל המציק אלו אומרים שלא היה לו להביא עמו ילדי ק, ולא כל הניח, וע' ש"ע ח"מ סי' תכ"א.

התורה חסה על ממונם של ישראל, כי רמיזת דכתיב והשקית את העדס ואת בעירם (מנחות ע"ו), ובחולין (מ"ט) למדו דבר זה ממ"ש וואס הכין ופנו את הבית, על מה חסה תורה על כלי חרס שאין להם עתה אלא שברים, ע"כ. האזן ר' י"ט אלגאזי בספרו קבלת יעקב סי' קי"ג כתב, ח"ל, מאי דאמרינן בכמה דוכתין האזנה חסה על ממונם של ישראל, מהכא נפיק ליה, כי תורה היא מאי קרא. ובח"כ מליטו שלמדו נכתוב והשקית וגו' שבער בע"ח דאורייתא.

דיו דאורייתא הוא, דכתיב ואביה ירוק ירן בכמה שלא חלל שבעת ימים, ק"ז לשכיה י"ד יום, אלא דיו (ב"ב קי"א), שאם היה מדת ק"ו מחפצת על יתר מלכות כדון, אין לך ק"ו מוכר לדון בעל אחת כמה וכמה מזה.

האשה שהביאה חטאתה ומזה יביא יורשים עולתה, א"ג שלא הפרישה מחיים, אלמא קסבר שטבולא הוא דאורייתא (קדושין י"ג), ופירש"י ז"ל דאמרינן נכסיה דאיש ערבין ביה ומשתעבדין מדין ערב, ע"כ. כדאמרינן (ב"ב קע"ג) מנין לערב שמשחטבד דכתיב לקח בגדו כי ערב זר.

אשת אב מחיים דאורייתא הוא, דכתיב כבוד אב אבין זו אשת אבין (כתובות ק"ג) ופירש הרמב"ן ז"ל, שמכיון שכתביב בן בכבוד אביו, ואין ספק שכתוב אשת חביב על בעלה, וא"כ כבוד אשת האב כבוד האב הוא, ע"כ.

הלל של יו"ט ושל חמשה דאורייתא (תענית כ"ח), אמת וליב דאורייתא (ברכות כ"א). שכרי כתוב בתורה למען תצור את יום לאחר מארץ מלכים כל ימי חיך מכאן שחובה להזכיר יו"ט בכל יום, והוא המסוך באמת וליב, וכן כתוב בתורה הוא תהלתך, ור"ל הוא הראוי להיות מכלל על חסדיו ונפלאותיו, והוא המסוך בכלל, בימים שגשגו חסדים ונפלאות לאבותינו.

לא אברהם תורה כנגד מי רגלים אלא כנגד עמוד בלבד (ברכות כ"ה). זה אחד מן המקומות שפקרו המלגלים על דברי חז"ל, באמרם דאז תורחם של אלו כמה היה מתעסקת, ולא די להם זה בלבד. אלא שהם מייחסים דברים בעלים כאלו, להתורה הקדושה הנחונה לנו מכיו. ולהפלא, שהרמב"ם ז"ל לא הזכיר דבר מזה ההבדל המפורש בש"ס. אבל כשנשים לב למה שהעירו אותנו עליו חז"ל בעצמם, נמצא לשמחת לבנו, שלא פתחו ולא הוסיפו חז"ל בזה על מ"ש בתורה מפורש, הלא כה דברם ז"ל: כתוב אחד אומר ויד תהיה לך מחוץ למחנה וילאת שמה חוץ (ולא כתיב ביה וכסית), וכתוב אחד אומר ויד תהיה לך, ויהי בשבתך חוץ והפרתה בה וכסית את לאחרך, הא כיצד, כאן בקטנים כאן בגדולים, ופירש"י קטנים אינם לריכים כבוי, שמכיון שגפלו לארץ אין בהם כלום, עכ"ל. קטנים עם גדולים כתיים בתורה בשם וילאת חוץ, ולפיכך בכתוב ראשון המדבר בקטנים לא הריכה התורה כ"א מקום מיוחד להטיל שם מים, ובשני שדברה בגדולים, הריכה גם יחד לחפור ולכסות בכדי שלא יסריחו ויעפשו האויר, וממצינו למדים ממצי ודיוק הכתובים, שלא אברהם תורה אלא כנגד עמוד בלבד, שמכיון שגפלו לארץ מיד הם נבלעים, והעד באינם לריכים לכבוי, והמחנה יהיה קדוש להזכיר את השם בלא כבוי כלל.

ד"ת אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה בהאמר משפט אחד

מבחוץ פנו לו מקום, אכן אחת היה שם, וזאת מיוחדת לו לשינה, פ"א ונכנס ר"י
החזיק משק אחת האבן, אמר האבן הו דומה לזר סיני זה שישב עליה דומה לארון
הברית, עכ"ל.

מעשה שכתב לגדולי אצורי כתבים מן המלכות, כלכו ומסרו לר"א בן פרטא, ושאלו
איתו מה אחת אומר, ויהי מחזיר לומר להם ברחו, ואמר להם לי אחס שאלים, לפי
ושאלו את יעקב (ויברח יעקב שדה ארס), את משה (ויברח משה מפני פרעה), את דוד
(ודוד ברח וימלט) (במדבר רבה פ' ד'), ור"ל ממעשיהם של אלו האדוקים והחסידים
אחס יכולים ללמוד מה שיש להם לעשות, שלא לבקש על נס במקום שיש תחבולה אושית
וסמלכה טבעית.

בשעלו בני הגולה חזו על בשר הקד, ונביאים שביניהם חגי זכריה ומלאכי הציור
להם, ולא נביאים שביניהם אלא מנכג אבותיהם בידיהם (ערוזין ק"ד), וכן אמר כלל
הזקן כזה להם לישראל אם אינם נביאים חגי זכריהם הם (ומנכגיהם מקובלים בידיהם
מאבותיהם) (פסחים ס"ו).

האומר לשלוחו לא וברוג את הכפש, שמאי אומר משום חגי הכניא שולחו חייב,
שלאמר אותו הכרת בחרב בני עמון (קדושין מ"ג), אפשר שז"ל נתן הכניא במקום חגי,
שהוא הוא האומר אותו הכרת. ואולי לפי שחגי הכניא שטומאה מחזקת יותר מהקדושה
כמ"ש שם, וממלא שעל השולח היה זה לדעת, שהשליח יהיה נשמע לפרע, ולא ימנע
בשליחותו, וברי זה כאלו הכניא בעלמו.

שלמה חקן שיביו מהלכים בלד הרשות (ב"ק פ"א). לא צפיקו של שלמה ומלאה
ההקדש הו, כ"א בספר משלי, באמרו שם אל תמנע טוב מבעליו בזהות לאל ידך לעשות.
וה"ל כמ"ס שם הרי שכלו פירותיו מן השדה, ואינו מניח בני אדם ליהנות בתוך שדהו מה
הבריות ואמרו עליו, מה האדם יש לפלו, ומה הבריות מחזיקות לו, ועליו הכתוב אומר
אל תמנע טוב מבעליו.

שלמה חקן ערוזין ונ"י (שבת י"ד), ז"ל הגאון בעל חל אשכול בלכות נט"י,
קשה למה נבחר שלמה לחקוים אלה, ונראה שלעומת רוב הפרס והמכשלה בנ"א יחרבו
סייגים ונדרים. והנה שלמה חשב בלדותו שהחכמה לבדה מעט לחכם וטעמי המלכות דים
ומכסיקים להביא את האדם לאשרו הזמני והגללי, ולכן אמר אף ארבה ולא אכור, ואיני
אריך לקיים בשעל, ואח"כ כשכשל הבין עד כמה מגיע הכבוד לקיים המלכות בשעל,
ולכן נתיחסו לו תקנת ערוזין כיג לאלה ברי"ר ונ"י כיג לקדש, עכ"ל.

שלמה גר על שיות לעריות (יבמות כ"א). מד' לשונות של הרחק מעברה,
שהשחמם בהם שלמה בספר משלי, באמרו פרעה, אל תעבר בו, שם מעליו, ועבור,
אז למדים זה, והוא ע"ד דרשנו ז"ל הירשע פ"פ ושמו אף משמתי עשו משמרת
למשמתי. אך לריבים איתנו לדעת כי לא מפי רמאים ואסמכתאות לבד בגזרות חיות
וקיימות, אבל יש בידנו מקרא מלא ללמוד אותן ממנו, וז"ל כמ"ד שמו פט"ו, אחס מולא
שתי פרשיות סמוכות זו לזו פרשת חיר ופרשת כוטה, הריז וודר שלא לשאת יין כדי
להרחיק עצמו מן העברה, א"ל הקב"ה, אל תאמר בריי אכל ענבים ואין לי עון, לא כן
אלא הויל וודרת מן היין הריי מלמדך שלא תחטא לפי, מהרשים ועד ז לא תאכל. וכן
האש, אל תאמר הויל ואכור לי להשחמם בראש, בריי מגפסה בריי נושק ואין לי עון,
אמר הקב"ה שם שאל נדרת בחר נאשרת בחרמים וז, אף ראש הוילם שלך נאשרת
לנעם בה כל עקר, עכ"ל המדרש, ודבריו דים ומכסיקים.

ידד חקן להם לישראל מאה ברטת בכל יום (במדכ"ד פי"ח), מספר מאה בדח"ל בלא
לפנימיה לא בדיוק כ"א דרך גומא, וכן במקרא נאמר חתה גערס במנין מסבת כסיל מאה,
ובעלזבין ב' אמרי לדר קפרא מאה גומא, וכבר סעירונו חז"ל שרות וקראס בשם זה,
ששם שמוס בלרן ידע שלא ממנה דוד שריוסו בבירות ובתשבות, כמו שאמרו במדרש
אמר דוד לפי הקב"ה רבש"ע כלום יש לך דרים בשולמן שאומרת לפיך שירות ותשבות
כמוני, וממנו יש לנו ללמוד למלא פיה חללות ה' בכל יום ובכל פה ובכל שעה, ודוד הים
דוגמא לדורות, להודות ולסלל לשמו הגדול חמיד, ידעו אי כי כמה מגדולי קבל המספר
הזה בדיוק ובאמאס, ועשאוהו לחיוב בהחלט, וספרו ומנו ספרות שאלו מברכים בכ"י
שיעלה מספרם למאה, ובתבות ויו"ט לו להשלים מספר מאה באספרמקי ומגדי, כי מלא
מאמר חייב אדם לברך מאה ברטת בכל יום, מה ה' אליהו שאל מעמך מה הוא מאה.
הדין דין אמת, אבל מי שאינו מקבל כפשוטו לא הפסיד כלום. ז"ל בעל בשמים ראש
תשובה י"ט, שאלתו בשריך אינם ואומרים ברטת השחר בב"כ, ואף בניהם אינם ואומרים
אותו כ"א אחד מאלף, ואומרים שכן נהגו מזמן רב, ובאלתני אם ראוי לכוון לגעור בהם
ולגדוהם, עד שיעשו כמאוס מד"ס, ודבריהם טובים ונכוחים, אבל איננו ראויה שיתקבצו להם
המנהג הזה עפ"י הראב"ד ז"ל, שהיה אומר שכל הספרות האלו נאמרות בלא שם ומלכות,
לפי שמעולם לא קבעו אותן חכמים לחובס, אלא אודות רצוי ופיוס בעלמא, שיכול האדם
לשבח את בוראו בכל ענינו. ואמר שאין זה מהסברא, לקבוע בקביעות גמורה ברטת
מרבבות האלה, שא"כ אין לדבר סוף, וכן משמע להרב ז"ל מן הגמרא כי מתער לימא ט'
די סיים מחאני לימא ט', שהוא ע"ד זכירות למשכיל על דבר. והעפ"י שסברו זאת דחיה
היא מ"מ אזה יודע כמה רב גובריה, ואין בידך לגדוהם, ובאל"ה אין ענין דודי לבאן,
והלא יאמרו רוב העולם רק ימנע ובכונה, אבל רבו דברים בלא כונה כמנע שיהשכ
לחטא. אבל אין מדקדקין עם הכבוד לא בזה ולא בזה, עכ"ל הגאון. ומלא שלפי דעת
הראב"ד הכרות הרבה ברטת ממנין מאה בנתקבל לחובס, והראב"ד ז"ל לא חש לזה כלל.

יחסו לדוד הגאון על יחוד פניו (ע"ז ל"ו), לפי שמעשה אמת וחסד שקרס בבית דוד
אנו יכולים ללמוד זה, שכלי ספק אחרי שאירע הקלקול, וראו הכל למה יכול להביא
ההתעלות מהסדר מלתיחד עם הפנים, מלאו לחובה לאסור ההתקדבות היתר עם
האשה, שרירותיו אלו להתרחק מן העור ומן הדומה לו בכל מה שאפשר.

משה חקן להם לישראל שמוס משמרות ד' מאלעזר וד' מאיתמר (מקראות מפורשים
הם במדבר ג' ד') בלא דוד ושמואל והעמידו על כ"ד ע"ז מאלעזר וח' מאיתמר, (בין
מפורש בדה"א ט' כמה יסוד דוד ושמואל הדואס באמונהם לבני ישראל ראשים ששה עשר
ולבני איתמר שמוס), תענית כ"ח.

יש שיחכו להניאל גזרת שמן של עכו"ם, הוא לפי שהעיד עליו הכתוב, שלא
התגאל בפה בן המלך, ולא החיר לעלמו לאכול כ"א זרעוים תפלים בלא שמן, ומעשה זה
מורה ומוכיח לנו, שגם השמן בכלל הנעול הוא.

בשנשתבחה חורה מישראל פלה עזרא ויסדה (כוכב כ'), ולכן יחסו לו חקנות
הרבה לזרן קוים החורה, כמו להביב סופר בלד סופר (ב"ב כ"א), להגדיל חורה ולהאדיר
שיהיו קורין בחורה ג"פ בשבוע (ב"ק כפי כשנות המאמר), שיהיו בתי דייים קטנים בנ'
וכ' (ב"ק שס), ושיהיו קורין קללת בבת"כ קודם עלות ושנמשנה חורה קודם ר"ה,
סימנים לזין סדרי קריאת הפרשיות.

ולפי האינו בעזרא ג"כ נהגו לנו ונפשו להבדיל הגשים הגבריות מבעליהן מבני

ישראל כמפורש בכתוב, וכמ"ש ז"ל מאן אפרוש נשים ובריות עזרא (מגלה ט"ו) לכן נתיחספו הקדוה הרבה בענין האישות, כמו שיסוד רובלן מהזרין בעירות כדי שיסוד חכמיים מלאים לבנות ישראל (ב"ב כ"ב) ובב"ק פ"ב משום חכמיים נשים, שלא יתגנו על בעליהן, וז"ל לחבב ה' ישראל על בעליהן, ששמים בכירות דרך להקטעטע ויודעת אף להחזיק ולסחבב על בעליהן, וכן הקנה שחטף אשה חוגרת בסויר (ב"ק פ"ב), סויר הוא הוא חכמיים כמו בתי הכפס, כי סויר חויר אחד הוא, ח"ל סוירן ערך אר, וחוגר נחש לכעני חרומו ואחרא, ובדרך סוד הביא סויר מפסיק בינו ובינה, פרוש מכניס קטנים, וב"פ רש"י בשבת ל"ב, וכן ביצמות רובל יולא ואשה חוגרת בסויר, וכן ביצמות פ' חלק וביצמות פ' במה אשה, ומה גם שהקנה המיוחדת לו לאכל שום בערני שבתות (ב"ק פ"ב), (והרמב"ם במשנה נדרים פ"ח כחב, והיה מהבסם לאכל שום בע"ש לפי מהכלם זארכס), והטבילה לבעלי קריין שיחכו לו כדי שלא יסוד מלאים אלא נשחיתסם כהרנוגלים, וכל כולך אל מקום אחד לחבב נשים על בעליהן.

כמו שדין ארבעה לריבין להודות מיוחד על מזמור ק"ז בתהלים, כן למדיח אחת חיוב ג' תפלות ביום מדיחאל ומאבות, ח"ל ילקוט משלי כ"ב, אם רחם מנבג שששו אבותיו אל השנה אוחו, כגון אברהם הקן שחרית ילחן מנחם יעקב ערבים, ט"ב. ואף כוף הרבה הלכות אלו למדים גם מקודם מ"ח, כמו אכור לבמש בשני רעבון שנאמר אליהם יולד בערס חבוא שנת הרעב (תענית ח'), ונתיים לבחולס י"ב. חדש שנאמר השב כנערה אחת ימים או עשור (כחצות ל"ז), שסס פס אשה עבר שנים ולא ילדה מלס לרשע דכתיב מקן עשר שנים לבצח אברהם (יצמות מ"ד), מותר לשנות מפני דרכי שלום, שנאמר הדין לוס לפני מותו (יצמות ס"ה), מנין לפולטת ט"ז ט' שנאמר היו נטוים לבשח ימים (שבת פ"ו וע' חוס' טס), מנין שמרחיקין את המילס ביום השלישי, שנאמר ויהי ביום השלישי בסיחוס טאכיס (טס וע' רש"י). ועד"ז נפרש גם מה שיחכו דברים לקדמוי אבות האמות, כמו בפסחים, כגון לוס את בני אהבו את האות אהבו את הגזל, לא שמעס און אים לואה ז יולאס מפי כנען קודם שמה, אלא פירות המאמר, שלרנוי מהבסם בזה הוא כאלו לוס אוחו אביס על כך (השפ"ץ בפירושו לאבות פרק ב'). וכן מ"ש שם עוד כנען לוס את בני אהבו זה את זה, אפשר שמאברהם למד דבר זה שאמר אל נא חסי מריבס בני ובינך, כי אנשים אחים אוננו, וכנעני והפריז או יושב בארץ, וכחב בספורו ח"ל, אחרי שהנעני והפריז סס סס המושלים בארץ ואנחנו גרים בארץ נכריה, ססס מהרואי שלא ססיס מריבס בינינו, ונחיס כחחיס בשלום, כי אם לא יתמוך אח את אחיו מי ירחם עליו, ובפרט כי הכנעני והפריז יושבי הארץ ימלאו מקום לבקר את המומים שלנו, ויאמרו שהסחרון דבק בחוקים, שסרי סס שונאים זה את זה, ולכן און לאנשים האלה אחוס בחוכנו (כגאון ר"ל חיות ז"ל בספרו עטרת דבי).

והגני להעתיק מאמר אחד ממאמרי חז"ל שיסוד כנען בית אב לכל הנאמר מאחמו מקודם בענין סלמודים שללמדים לפעמים מכחוצים שנאמרו לא כפי סטוס שהסחמשו בם הסופרים והסוים, וכוא, ז"ל הספרי פ' בהעלותך, וידבר משס אל ב"י לעשות הפסח, וכלל כנר נאמר וידבר משס את מועדי ס', אלא אמר להס הלכות פסח בפסח, הלכות עזרת בעזרת, הלכות חג בנג, מכאן אמרו משס הקן להס לישראל לסיות שאלין ודורשין בענין, ט"ב. וברבס פ' ויקהל מפורש המאמר ססס ביותר, ח"ל, בעלי סגדס אערים, מתחלת הסורס ועד סופס און פרשס שנאמר בם ויקהל אלא זאח בלבד, אמר סקב"ס עשס לך קהלות גדולות, ודרוש להס דברים הלכות שבה, כדי שילמדו ממך דורות הבאים, להקטיל קהלות בכל שנה וספס, וליכוס לבחי מדרשות ללמוד ולהודות לבני ישראל

...רי חורס חיבור והיחד, כדי שיהא שמי גדול מהקלם בין בני, ומכאן אמרו משה
 חן להם לישראל, שיהיו דורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות ערלת בערלת,
 הלכות חג בחג ע"כ. מכאן נראה ברור, שהם יתחבאו לנביאים הקדושים שחקו כס בעלמם,
 לפי שאלו מקום שהקדמונים עשו אז נבנו כן, אבל לא הכניחו לדורות, וכלו האחרונים
 זכרנו גם עליו לחובה, לפי שהם ז"ל מלאו שהתקנת והמנהגים הסן נכונות וראויות
 גם לו.

והגני להעתיק פה בחתימת המחבר הזה עוד דבר אחד, אעפ"י שהאמת והפשע
 האמתי לא הכינו חותמם עליו, וכל הדולה לומר שדרך דרש הוא לא אמתה בידו ח"ו, כי
 גם דעתו נטתה קצת להאמר שהוא, אבל מ"מ העיני מלא ענינו ראוי להתפרסם.

ד"ר רובו ומקפיד עליו חולץ רובו ואינו מקפיד עליו אינו חולץ (גדס ס"ז), ופירש"י שם
 ד"ר כל"מ דאמר מר שיעורין כל"מ. כתוב בתורה ולא תעשה על ריב לנשות אחרי רבים
 להטות (שמות כ"ג), פירושו של מקרא זה לפי הפשט כן הוא, כשישאלו אותך מה דעתך
 בדבר הריב והמשפט שאלה וחברך דנים עליו, ואחרי יודע שהרוב מהם החליטו שהדין
 הוא כן, ואפשר שתשוב בלבך, אחרי שבין אם אומר בן אם לא אומר לא אעיל כלום,
 מוטב לי לבטל דעתי מפני דעת הרבים שההלכה תהיה כמותם, ואעפ"י שלפי דעתך
 נראה שהם מטים המשפט, וע"ז באה התורה להזהיר שלא תעשה כן אלא אחרי עשה את
 שלך, הגד והשמע דעתך, והדין יעשה את שלו, והיא היא טוה המקרא, איך רשאי
 לאגור דבריו ולבטלם ולעמת על דבר הריב שדעתך לנשות אחרי רבים, אף שהרבים
 מטים המשפט, אלא פרש ובאר דעתך כמו שהיא, כאלו לא ידעת דעת האחרים כלל, וכן
 ראינו שהזכיר רבינו הקדוש כל דברי היחידים החולקים על הרבים, כדי להניח מקום גם
 לדעות היחידים להשמע בהם.

אעפ"י שפשוטו של מקרא זה נראה שאין בו האוו והאזהרה ללכת אחרי רבים, כי
 נולח, להטות" מופסקת ממלות "אחרי רבים" הקדמות לה ובאורה להטות משפט, אבל הדין
 דין אמת הוא ומבואר הוא בכתוב, שהרי מכלל שהזכירה התורה לבגדי היות אחרי רבים
 גרעות ולהטות משפט יודעים אחריו, שהם הרבים אינם מטים המשפט ושופטים
 צדיקים, לריבים אלו לילך אחריהם, והסברא הישרה נותנת ג"כ שדעת הרבים מכרעת,
 שאל"כ לא נבוא לידי גמר דין לעולם, ולכן קדוש הוא לנו שם יוס"ף שהוא ר"ת יחיד
 ורבים הלכה כרבים.

אך אם נבוא לנתח את ההלכה הזו בכיין של בקרת חדה, נמלא בה קושי וחרות,
 שהרי הכל יודעים שיש חכם אחד שהוא שקול כנגד שנים רבוא המונים סכלים, ואיך
 נאמינו לילך תמיד אחרי הרבים שהם עפ"י רוב הפחותים והשונים, ונשליך אחרי גונו
 דעת בני העליה המעטים והיחידים. אזרי שהחכם ר' שלמה מיימון העיר על שאלה ז'
 באחד המאספים, ולא באה עליה תשובה, וע"כ ראוי לנו להסתדל בהתרחס.

ז"ל בע"ס החינוך פרשת משפטים מלוא ע"ח: אחרי רבים להטות, ובבאורו אמרו
 חז"ל רובא דאורייתא, ובחירת רוב זה לפי הדומה הוא, כששתי הכחות החולקות יודעות
 בחכמת התורה בזה, שאין לומר שכל חכמים מוטעים לא תצריע כח בורים מדובה,
 ואפילו יוצאי מארים, אבל בהשוות החכמה אז בקרוב הודיעתנו התורה שרבינו הדעות
 יסכימו לעולם אל האמת יותר מן המוטע, ובין שישכינו לאמת, אז לא יסכימו לפי דעת
 השומע, הדין נותן שלא כבוד מדרך הרוב. ומה שאני אומר, כי בחירת הרוב לעולם היא

בשתי הכחות שוות בהכמה האמת, כן נאמר ב"מ, ע"ל. מקום אחד יש בתלמוד שהוא הוא המקור וסיפור לכל המקומות שרמז אליהם רבנן ב"מ החינוך, וכו' שבשלישית ב"ק ובכריתם כלם כ"ס, כיחם הקריאה היו קריאה של חסם, שבנ"ס לריבם להיות הסלסל נקבעת כ"ס אחרי שהם הרוב, וזו שאלה ששאל התלמוד ביבמות י"ד, וסידרו שם כי אוליין בהר רובא סיני דמי דדיי יוניו, כהא ב"מ מחדדי טפי, ע"כ.

וה"ל ברש"ם ז"ל בהשוותיו ב"ד סי' ר"א, אלו רואים צפירות שאלו סוללים אחר הרוב אפילו בדבר שאין השכל מחייב כך ע"כ. אבל בחא"מ תשובה ל"ז כתב וז"ל, כתב ברא"ש בתשובה על כל ענין הרוב הקהל מסכימים, לריבם יחידים לילך אחריו ולקיים דברי הרוב, ובכל דבר הסכמה אמרין אחרי רבים לסטות ע"כ, וזה מורגל בפי כל העולם, אבל אני רואה שמה שאמרם הורה אחרי רבים לסטות, אין הפירות כפי השמע לבני אדם, שהרי הם אמרו ביבמות שדעת ר' יוחנן וכן דעת שמואל שב"מ ע"כ דברייהם, ולא סגינוהו על מה שב"ס היו הרוב לפי שהם היו מחודדים ביותר, ע"כ. עוד כתב ברש"ם ז"ל בתשובה ז' וז"ל, רואה אני דמה שאמרם הורה אחרי רבים לסטות, לא אמרם אלא כשהחולקים הם שוים או מעלת הרוב מברעת, אבל כשיש הבדל בין שני הכחות אז איש אחד יעלה לאליף, ע"כ.

ובשו"ת מוה"ר סג"ל תשובה ק"ח שאל השואל וז"ל, סורי ארזי כיחא דמלאכה דעות רבות בדין אחד, אי לריבא למיזל בהר רוב דעות אפילו אי סאכו דמיוע חשונים וגדולים כפי שמועמנו וקבלתנו. ובתשובה ק"ט שם תשובה ע"ז וז"ל, אין לתת כלל על זה, דכא מלתא דלית לה קאבס, דזמנין אזלין בהר רוב דעות, וזמנין בהר בתרא, וזמנין בהר חזקת מאדים, וזמנין בהר סוגיין דמלא, וזמנין לחומרא וזמנין לקולא, וזמנין בהר מנהגא, וכל כי האי טורא לריבם רב וקבלס, ע"כ. וה"ל ברמב"ן ז"ל בחדושו לסנהדרין פרק זה בורר, כתבו בשם רב האי גאון ז"ל שאם נחלק המופלג שבסנהדרין עם אחרים כלכם כמותו, כי רב הוא בהכמה. ואני ואמר שזה שאמרו שאם לא יתהם הכ"ק יולאת סיינו ואומרים שהלכס כב"ש משום דמחדדי טפי ולא סיינו משגיחים במה שב"ס הם הרוב, הוא דוקא במועמים נגד הסורבים אבל לא ביחיד נגד רבים, ע"כ. ובשו"ת זכרון יסודם לר"ן בן הרא"ש תשובה ל"ז כתוב, וז"ל: אם האמרו מאחר שדקדק רוב דברי הסוסק עד שאין חולק עליהם, לא נחוש למיזע דבריו שנחלקו עליו שכתוב ואמר אחרי רבים לסטות, זס אינו, שכתוב מדבר דוקא בדין שנחלקו בו רבים ויחיד שנעשה כסרבים, אבל מי שמחבר ספר בעיניי הדינים וסבורות, שאם רובו דקדק נלך אחרי כל, חלילה וחס, ע"כ. וה"ל הרב בעל שו"ת חסד בית יסודם שאלה פ', מ"ש בס"ך ב"ד סי' ק"ט וז"ל, חד בתרי בטיל כלומר ברוב כדכתיב אחרי רבים לסטות, ואפילו ליכא רוב אלא בספק תרי שסם קטנים מן האיסור. ולבארם פירושו כך הוא, דאף דכס חסיכות בליוף יחד סמם קטנים מן האיסור, וליכא אלא רוב מנין, וסיינו שני חסיכות נגד אחת, ולא רוב בנין, ואפ"ס בטל מגורם הכתוב אחרי רבים לסטות, כמו בהסדרין אם ב' מחייבים וא' מזה או אפכא סוללים אחר הרוב, ופשיטא דאף אם סגרים אינם מופלגים בהכמה כנגד האחד, כיון דאיכא רוב סוללים אחריהם, ועינמא רבא איכא בטאי מלתא דכא יבש ביבש בטל ברוב, לא אהיק לבטולי טעמא דעזס לא בטיל אלא בס', אלא לבטולי סחסיס ביבש, אף שרואה לבטל כ"א בפ"ע, כי כן הוא סדין, וא"כ מס לי אם ב' סחסיסות גדולות מן האיסור או קטנות ממנו כיון דאיכא רוב. אכן חדשים מקרוב באו בלא הוא כאל בטל מנחת יעקב בת"ח כלל ל"ע ססיע דברי ס"ך סג"ל לדבר אחר, דלא בטיל ברוב אלא"כ שני סחסיכות בליוף יחד סם ג"כ רוב בנין נגד האיסור דלא בטל ברוב דסוס רוב

מין ורוב בנין, וכח דכתיב אחת בם' מנחת כהן, וז"ל החשובה שם, מה שמע"ת ללל
 צמים אדירים, לחלק בענין איסורין בין רוב מנין לרוב בנין, אינו ענין לכאן, כינוי בעלמך
 אם יסיה בסנהדרין רוב מנין עפ"י אנשים יושבי קדמות, בני אדם שאינם ראויים לריונים
 אסנהדרין, ודאי סנהדרים אינם כלום ודעתם בעלם, וכן לא אוליין בחד רוב בנין אפילו
 אם יסיו בסנהדרין משה ויהושע וכיוצא בהם, וסוברים בסנהדרין כלם ראויים לאוראם
 ולשב במנין הסא, אוליין בחד רוב דעות של בעלי הסורא, ולא אמריין זה שקול כנגד
 שנים רבוא, וזה כרובה של סנהדרין, אלא אמריין, מאחר שהוא ראוי לישב במנין הסא,
 כרי הוא כאביר שבאבירים, ואין חולקים כבוד לרב שבהם, לחשוב דעתו יותר שיכריע
 את הקנן שבסנהדרין, עכ"ל. ובחורת הבית הארוך כתב דלא אוליין בחד רוב חכמה,
 עכ"ל. ובשעושה מ"ב אמרו מאמר קלר וכולל בזה, הא דאוליין בחד רוב דעות לענין
 לאמנה דכמה דנפשי בקיאי עפי ע"כ. ובבבבבות כ' אמרו, כי אמריין אוליין בחד רובא
 ברובא דלא חלי במעשה, אבל רובא דחלי במעשה לא, ע"כ. ובב"ב אמרו אין אוליין
 אחר הרוב בממונא, וכן אמרו כל קבוצ כמחלם על מחלם דמי ואין אוליין בו אחר הרוב,
 וכן דין נפקות נפשות שאין אוליין אחר הרוב, (וביומא פ"ה חוס' ד"ה ולפקח אינו כן,
 נחמו טעם על זה), ולפי שטת ר"ת בחולין מין בשאינו מינו אינו בטל ברוב. מכל אלה
 נראה ברור שכלל זה שעלינו להלך אחר הרוב, אינו כלל סתמי באין יולא ממנו, וע"כ
 נחזרה ראשונה החקירה גם בנושא שאנו בו.

וז"ל הרב בעל יד מלאכי סי' תקפ"ה, הלכה כר"מ במילי דספרות, לפי שהיה בקי
 חריז הרבה במלאכת הסופר, ובין שהיה ר"י במלאכתו נקטיין טוחים, שבודאי יד
 לעומקן של הלכות הנוגעות לאמונתו, וכבר מצינו למפרשים שפסקו כר' חיינא סגן הכהנים
 אפילו כשחולק עם רבים במילי דמקדש וקרבנות, משום דאינו כוה בקי בהק מילי טובא,
 ע"כ דברי הרב בעל גנת ורדים חא"ח כלל ב'. מכאן ואילך דברי הלמוד כמוני היום דלא
 ייחא להק כלל ממה עומי. חזא דלא זו הדרך להמציא כללים מלבנו אשר לא שערס
 אבותינו מסדרי הלמוד, ולא ולמד מר' יוחנן שהיה חכם ובקי גדול בטרפות, ובכ"ז לא
 עלה על דעת שום פוסק לומר דהלכה כר"י בטרפות, וכן כפי כילד מבדקין הו משבחין
 לרבן לר"ז ב"ר זבד דאדם גדול הוא ובקי בברכות, ולא פסקו טוחים משום זה בכל מילי
 דברכות, ואף גם זאת במה שמבדק מוליא פסקין שם דלא כוחיה, וכלל דרב ושמואל
 באיסורא ובדינא לא אהמר אלא כד כוה חד לגבי חבירה, אבל אי הו אמוראי אחריני
 יש לסמך אללל דיחיד ורבים הלכה כרבים.

ובדורנו מלאכי שני רבנים מופלגי תורה נחלק בדבר הגדול הזה, אם היכי דפליגי
 יחיד ורבים בהלכה, והיחידים מחדדי עפי, הי מייחבו עדיפא חדוד או רוב. בם' אהל
 יוסף (פירוש על ספר היראה לרבינו יונה) בשם ראשון לחלק כפי יונה, האריך בזה,
 והעלה שבכ"מ שיש רבים הלכה כמותם אפילו נגד הגדולים המצויים מהם, ואנו למדים
 זה מהב"ק, שאפ"י שב"ש היו מחודדים ביותר, מ"מ לא השגיחה על חודרם, ופסקה
 בהלכה כב"ש שהם הרבים, שהחורה שנהנה לפסוק על פי שכל אנושי ע"כ שכל האנושי
 היא דעת הרבים. היוצא לנו שדעת הרבים אפילו הם קטנים, מ"מ מכריעים הם נגד
 הגדולים, וכן אמריין בחולין מ"ז אלמלא כוה רבי יוחנן באחדא דאורי חבירוהא לא
 פרטם (ופירש"י לפי שהיו גדולים ממנו), ואפ"כ מביק שם להלכה דכוה ערפה כר"י,
 וע"כ משום דרוב דעות הסכימו לר"י, אפ"פ שהחבירוהא היו גדולים מהמחברים האחרונים,
 והראשון נהג היתר היינו דבזמנו הסכימו רוב הדעות לדעתו להחיר אם היתה ההלכה
 דמותו, משא"כ אח"כ שרוב הדעות מסכימים להמחבר האחרון, אפ"כ שהוא קטן מהראשון.

מ"מ כיון שמבטימים גדולי הדור ברוב הדעות להאחרון, או סדן כהאחרון, עכ"ל. וכנגד דעת סרב הזה מלאכי ספר חדש נקרא בשם מאיר עיני חכמים לזעיר לימים וישות בתורה ר' יעקב שר (וכואו סיה בן חמש עשרה שנה. נחברו את ספרו זה) וכתוב בו באתם הלל סקן ח"ל: גם סרמב"ן ז"ל סובר שדעת סרבים מתבטלת, כשהיחידים החולקים עליהם גדולים ומחודדים מהם ס'. ומה נבין מ"מ סרמב"א ז"ל בתשובתו כי' סס"ד, וז"ל: כששני תלמידים חולקים עם רבם אמריק דהלכה כסרב, לפי שאין הלכה כתלמיד כנגד סרב, ותלמיד לאו דוקא אלא אפילו תלמידים, עכ"ל. ולכאורה דבר זה טעמא בטי, דכיון דכלל זה דאין הלכה כתלמיד נגד סרב, הוא כלל שמתחדש למו מהאחרונים, והכלל דיהיה ורבים הלכה כרבים מקרא מלא הוא אחרי רבים להטות, וא"כ סיה לנו לומר דהלכה כתלמידים, ולפי האמור יהא, דע"כ לא אמריק יחיד ורבים הלכה כרבים, אלא כשהיחיד חולק עם רבים שהם בחכמה כמותו, שכיון שאין יתרון לאחד מהם על חברו, וחבריו הם סרבים דקיימי בשטח אחת, אמריק מסתמא דקדקו סס יוסר מהמטענים החולקים, אבל סיהא שחכם גדול אחד אומר כך, ושהם אחרים קטנים ממנו בחכמה סהורה חולקים עליו ועל דעתו, ודאי שלא אמרס סורה לילך אחר סרוב, עכ"ל סאברך סמליון, ע"ד שאמרו חז"ל בעלמם וליחזי טעמא דמאן מסתבר יוסר אלל סאורחים מתעשרים לעלמן, ובספר רביד סוסב פ' משפטים סביא דעות חלוקות בעינן אס סרוב מתוך סחבורים סוו רוב לו רובא דמיסכר בעינן יס"ס. ח"ל סרמב"א בתשובה סו"ג מתשובתו, כל סספרים אס יס בסי דברים של שקר ושיג בסי מן סאסור ברוב, אפשר יס בסי דבר יולא מכללס ומותר, וסרי סספרים כדמוים שצריקין את סקליפין ואלקלים את סגרעייים סיפס, עכ"ל. סנה אספתי וקבלתי סמקומות סמפוזים בספרים סמדברים בעינן סגדול סזה, כדי ללרף אותם ביחד ולסליא מהם לסורה סמליה סהלכה סלאותה.

מהדלכה סז מסלילה אחר סרוב דברים ובמשפטים למדן חז"ל גם על כמה דברים אחרים, כמו אין גורדין גרס על סכור אס"כ רוב סכור יטולן לעמוד בסי, וסווא סאלתס מולן דלליקן בחר רובא (חולין י"א) יסו"ס ססוגיא. ועד"ז יספרס כונה אמרס ז"ל סרי אגמריס דחמנא למשס שחוט רובא, ואחרי סבראנו מגדולי סחכמים סרהשויים וסאחרונים, שחיוב סלילה אחרי סרבים בדעות אינו אלא בדעלי דעות שוות בערך, אבל לא כסין ביחסיס ופרדים, אין ספק שזה ססנאי בעלמו לריך שיחסה גם בשרר סדברים ססרוב נחשב ליחרון. ועל פי זה אמרו שגס בטומאס לריך שיחסה ססנאי סזה, וסווא סגרלס לסס בלמרס ד"ח רובו ומקפיד עליו הולץ, רובו ואינו מקפיד עליו אינו חולץ, סוסיפו על תשיבות סרוב גם סנאי ססקפרה.

וז"ל סרב סמארי בתפיתחו סיקרס למסכת אבות בבאר משנת סקלים פ"ו מבסי ס', חז"ל סמשס: זה מדרש דרש יסודיע כ"ג אשס הוא אשס אשס לס' (ויקרא ס') זה סכלל כל שסווא בל משוס חטא ומשוס אשמה ולקח בו עולת סבשר לשס וססורות לסכסיס נמלאו שני כסובים קימיס אשס לס' ואשס לכסן. ואומר כסף אשס וכסף חטאות לא יובל בית ס' לסכסיס יסיו, עכ"ל סמשס. חז"ל סמארי ע"ז, לא סכסב יסודיע זה על ספר סווא או סמקבליס ממנו, שלא סיו לריכסיס לכך, אלא שהס דרשו זה סמסקרר ססרוב ביסודיע, וסווא כסף אשס וכסף חטאות לא יובל בית ס' לסכסיס יסיו, עס שמלאו בתורה כסוב אשס סווא אשס אשס לס'. וכדי לקיים שני מקראות סללו, דרשו שיסל סבשר לס' וססורות לסכסיס, וכן ספרס בכל סיוול בזה, כי סלשון יסיר לעלמו ליחס למה שסווא סבס סדבר סיקרר לפעמים בשס סעל סדבר, עכ"ל סמארי.

אם סייח אסח בעל דינו וחבריו סמתנפליס על תורתו סבע"פ, יודעים סדברים

סוקרים וסבורים האלה, היו פתוחים ואלמות ומסתגרות מלפניה דבור אחד שלא כהוגן, נגד דיניהם ותקנותיהם, ולא הייתה עופלים עליהם כזבים ושקרים.

(ט) כמו שלמלח, משפט בעברית אורחא שנות, ק למלח, הלכה" שיהי תרגומה בארמית, ושבעלי המנהג והתלמוד משתמשים בה הרבה, ג"כ אורחא רבות ומוכנים שמים, והנה לפורטן אחת אחת ולקבץ פה במקום אחד. (א) העינים האנושים בין בני אדם על פי חקי דרך הארץ ובטוב הבריות שבוטחו מעלמם, או עפ"י חקמות שהקנו חכמי הדורות, ונקראו הלכות דרך ארץ (*), או הלכה סתם, כמו בדרשות כ"ב בעל קרי שונה בהלכות ד"א, שנה לנו פרק בהלכות ד"א, וביומא ט' איחא הלכה בסעודה, אדם יולא להטיל מים בסעודה. (ב) חכמת הטבע ולמודי התולדה נקראו בתלמוד בשם הלכות יאירה, כמו בסנהדרין ס"ז, ר"ח ור"א כל מעלי שבתא הוא עסקי בהלכות יאירה, והגאון בעל זרה לדרך כתב בהקדמתו, וז"ל חכמי הגמרא היו יודעים לעשות ע"י הרכבת הסודות ולרופי האריות ולברוא בריאה יפה בה כח החנוכה והסרגש כמו ענל, ע"כ. וכן בס' פרדס רמונים לרש"ע' שפרט כתב, וז"ל כל מעלי שבתא הוא עסקי בהלכות יאירה, ספר יאירה כלומר חכמת הטבע, עכ"ל. (ג) חכמת הרפואה נקראה ג"כ בשם הלכה, כמו שמצינו בספרי פ' חלא, מה בין פלוג דכה לכרות שפכה, אלא שפלוג דכה חוזר וברות שפכה אינו חוזר, וזו מהלכות רופאים, ע"כ. יעויין ביבמות פ', בשבת קכ"ט, ביומא פ"ב, בנדה כ"ב, וגרסה אף היתה חכמת הרפואה יקרה בעיניהם. (ד) דברי הימים וקורות השולש נקראו ג"כ בשם הלכה, כמו שמצינו בדרשות ל"א אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, כי הא דרב כהנא אליה לרב שימי בר אשי, א"ל מר ודאי דאמרי אינשי הכי ליתא דבבל (**). איחא מלח"ד עד השתא א"ל אדברתן מלחא כו', ע"כ. ובחסם תמה הגאון בעל ח"ס חיד"ש חסדא רל"ה, וז"ל, מה שכתב הד"ג מהי ליתא דבבל, זה לי עשרים שנה אמרתי דאין מוכן, דקאמר ההם אל יפטר אדם אלא מתוך דבר הלכה,

(*) אל יהיו הלכות ד"א קלות בעיניך, שים עיך ולךך בח"י ביומא פ"ה ד"ה חסוכה, רגיל רבינו יעקב לומר דח"ס ספ"ל לנבי דרך ארץ, מדקמי יסא ח"ס עם ד"א, אלא ד"א עקר, כדד"ק בביבמות ל"ח מדקמי יחלקו יורשי הכעל עם יורשי האב, אלא יורשי האב עקר, ע"כ. ואף שיש לדחות דאיהו, מ"ח רב גובריה דרבינו יעקב זה שיהי דבר זה מרגלל בפומיה, ומאמרס ז"ל ד"א קדמה לחורה מראה סיוע לדעתו.

(**) זכורי שקראתי בנערותי בספר אחד מספרי הקדשים ושכחתי שמו, שנבנל נמלאו עינים נהנים ומעבדים כאלהים מלאכי אשמים המאמינים בהם שהם נאחיים, וגדולם הוא דרך פלא, ע"כ. וכפי הנראה הוא הוא הפרדס החלי באויר האמא דבבל, המפליא והמבהיל עיני הרואים, והעלים האלו מחשבים לאחד משפחה פלאי חלל, וקרוי מאד שהיו רבים מהמון העם מקדישים אותם בקדושה אליהם, ולכן כיסה שאלה רב כהנא שאלה גדולה ורואיה להעסק בענין זה ולבררו, ולידע מאין נמחה פעות ההמון המאליהם אותם, ולהשכס לקדושים משי"כ, וע"ז נאה חסוכה רב שימי שהלמונה מישנחם הקדושה י"ל לה מקום ממליצה יודעה למבירים, ויהי שהחדשה כל המעשים הנפלאים המהוים בעולם כותמו מחלחל הבריאש, ומיד כשנברא אדם"ר בקומהו ובחכמהו, נכללו בהתפתחות החכמה האנושית הכללית כל החבולות בני אדם והמלאוניהם, וסמכו דרוש זה פ"פ ולא ישב אדם שם, לקרות ולא ישב בחי"ק חתח היו"ד ובדגש הי"ן בבנין פעל שאלה"ר לא נזר לישב, אבל הפרדס החלי הזה נזר על מילותיו וכוהיו אלה"ר, ונהגמה המליכה כזו, ועשו בה בני אדם להשוב את הדקלים האלה לקדמונים מימות אדם"ר.

ומימי מלכי ליתא, ומאי דבר הלכה בזה, ע"כ. וכ"כ בנאמן רל"ה ז"ל בס' דרשי משה.
 והעיר שם שחר"י מחקו מלת הלכה מהמאמר הזה, וכן הגר"א ז"ל בנבואותיו, ע"כ.
 (ה) דבר שנחשט בישראל והוכח ונחקבל אלל הכל, אף שאינו לא מס"ם ולא מדרבנן,
 כ"א משום סייג ומגדר זמנא או משום מדה הלכית, נקרא הלכה, כמו מ"ש אין עומדין
 להחפיל אלא מתוך הלכה פסוקה, ה"ד הלכה פסוקה, אמר אביי כי הא דר' זירא דאר"י
 בנות ישראל סן החמירו על עמון שאפילו רוחות טפה דם כחדל יושבות עליו ז' נקיים,
 וכן מצינו להם זה הלשון בעמנו בנות ישראל סן החמירו על עמון שלא ללאת פרושות ראש
 בשוק, שמכיון שזכנו נאנו, וכן הלכה עליהם שאסור לשמת אותם, והסעברה עליהם
 נחשבה כנגיעה בדם יבדית, כמו שאמרו מפרש בכתובות, שהאשה שזולתה בשוק וראשה
 פרוט יולאה בלא כתובה. (ו) חקי המלכות ומנהגי מדינה נקרא ג"כ בשם הלכות, כמו
 שאמרו שומרי פירות לובלין מהלכות מדינה, אבל לא מן התורה, (ב"מ ל"ג ופירש"י הלכות
 מדינה כבר נהגו כן), וכן בקדושין ע' הקדושין, הא לא דמי האי שפירא דקדושין לשטר
 זכינא, הסם מוכר כותב שדי מטרה לך הבא בעל כותב בחד מקודשת לי, אמר רבא הלכתא
 מינא (פירש"י הל"מ) ואסמכינו רבן אקראי ע"כ. והתוס' שם חוק בפירש"י שהיה קשה
 בעיניהם לומר שהיה הל"מ על נוסח כתיבה השמורות, ולק פירשו הלכתא מינא יש לפרש
 הלכות מדינה כלומר מנהג היה קך, ע"כ. וכן בקדושין ל"ח אמרו החדש אסור מס"ם
 בכ"מ ובגדלה הלכה, מאי הלכה אמר שמואל הלכות מדינה, ר"ל מנהג שזכנו מכבר
 בך. ומה שהיו מ"ש חז"ל בג"ד ההלכה עוקבת את המקרא, ואפילו אם יבוא אליהו
 לבטל אין שומעין לו שכבר נהגו בך, ובירושלמי מליה מלת הלכה לבדורא ז', והוא
 אמרם ז"ל שם חמיר לרין לעשות קך וכן מהלכה, וכתב רבב בעל יד מלאכי בשם רבי
 בללאל בשם הר"ם בפירוש המשנה, חז"ל, כ"מ שנאמר בירושלמי לשון זה מהלכה, ולא
 מייחיי דרשא דקרא, הוא מדרבנן. עכ"ל. ולשון מדרבנן נאמר ג"כ שלא בדיוק. (ז) דבר
 ידוע ונכון בנסיון או על פי קבלה מפורסמת כמו בנאמריה ק"ו. נחשלת ממנו הלכה, אדר
 קמן יש בחדש משנינו רבב מרעיונו שבע, וכן עד"ו מ"ש הלכה בידוע שטעו הווא ניעקב,
 ור"ל שדבר ברור הוא, (ואולי מלת בידוע נוספה מידי מפרש אחרון, שפירוש הלכה כאן
 הוא בידוע). וכן שהחמש חז"ל במלת גמירי לבדורא ז', כמו גמירי טבא לא הוה ביבא
 (ברכות כ"ט), גמירי אין ספיקה מהלכה בפחות מעשרה (בבב ק'), גמירי כל היבא
 דאיכא זכר לא הפנה מארעא (בבב ז'), גמירי אין יל"ר שולט בחדש אלא במה שיינו
 רוחות (סוטה ח'), גמירי אין אשה מתעברה מעומד (בבב דר"י), גמירי אין חיה
 שניסודס גדלה (פסחים נ"ב), ופירש"י גמירי מכורת מאבותינו). וכן גמירי דכל טווא דמידלי
 במטות חלחא מלעיל ותרי תלמי מלחחא (סוטה ל"ד), וע' בתשובת חסד בוכר חלק
 א"ח תשובה ע', שגמירי זה לקוח ממקרא מפורש, דהיו הטבעות קבועות ברשת המזבח
 וברשת היה ב' אמות ההחטות, ואח"כ דחה זה. (ח) חדוש ודבר חסד נקרא ג"כ בשם
 הלכה, כמו היה חלת מילי שיינו רבן כהלכהא בלא טעמא (ב"ב קמ"ד), וכן אמר ר"י
 הלכה בין בחרן בין בח"ל לרין להביא ראיה, פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים, מכו
 דחימא מוסתברא טעמא דר"י דקא מסייעי ליה קראי (יבמות מ"ו), ולכן כולך לחזק דין
 במלת הלכה שאין עליה עוד תשובה, שכן אמרו כמה פזמים אם הלכה נקבל ואם לדן יש
 תשובה, כורחא מלת דין היא ככרא ישרה שכתכל גור, כמו וסלא דין הוא, וסלכה
 עומדת לפעמים כנגד דין. ובשבת קמ"ז סהם משנה אין מחזירין את השגר, ואמר
 שמואל הלכה מחזירין, סלכה סז היא כנגד משנה סתמית, והוא דבר חסד, וכן בדר
 ז' נחלין דברי ר"א מדברי ר"י, ודברי ר"ע מדברי כולם, אבל הלכה כר"א, ע"כ. והוא
 דבר חדוש אש"י שדברי ר"ע נחלין יותר, וכן במיר ר"י יפה אמרם, אלא קך אמרו

הלכה, אעפ"י שהדעת המגודה היא יותר קרובה ויפה, וכן צ"ע נחמדה הלכה, עמומי ולא עמומית, חדוש ודבר חמה, שהוא כנגד המקרא וכנגד הסברה כמו שבארתי. ועד"ז במנחת מ"ב הלכה כדברי בן ננס, אבל אין הטעם כדבריו, וכן צ"ב ע"ז, אמר אמימר הלכתא ראייתא וקנות במסירה, א"ל רב אשי גמרא או סברה, א"ל גמרא, א"ל סברה נמי היא ובית אב לארצה זו הוא מ"ש בחולין, ת"ח שאמר דבר הלכה אין מיחין ואין מזיחין ואין מזיחין רוחו, ופירש"י שם דבר הלכה, חדוש ודבר חמה, ע"כ. ואשר יעיין כראוי בהראיות המובאות יוכרח לאדות שהוא כן. (ט) הוכחה וראיה מאיזה מקרא, או מאיזה מנהג קדום, כמו שמיניו בברכות כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מוכי קראי דחנה. אעפ"י שלא באו הכוזבים האלה בעלם וראשונה כ"א בדרך ספור בעלמא ולא ללמדנו כלום, מ"מ בידינו ללמוד מהם הלכות רבות וגדולות, וכן בסוכה ל"ח הלכתא גברותא איכא למשמע ממנהגא דהלילא, ופירש"י ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עקר קריאת הלל, ע"כ. באור מלות "איכא למשמע" שאנו בעלמנו למדים, וכן הוא האמת. (י) מאמרים קלרים בכמותם ועמוקים וכוללים באיכותם, נקראו ג"כ הלכות, כמו שהעיר על זה הרב היקר רנ"ק ז"ל בשער י"ג מספרו הנכבד ח"ל שם, קבעו חז"ל את העולה להם במאמרים קלרי המלות ורבי הכונה בדבר להקל על הזכרון, וקבעו אלו המאמרים בלשון המנהג, ומטע מוצר בלשון ארמי, וקראו לאותן המאמרים הקלרים בשם הלכות, וכן וגרסו אותן ההלכות בע"פ, ונקראים ג"כ בשם גזרות, כמו גזרי גזרות אומרים נטיעה בת שנה שחי כסף (ב"ק נ"ח), עכ"ל. (יא) קבלה מוקדים קדמונים ופופרים, מפליגים בה ג"כ חז"ל לקרותה בשם הל"מ, כמו בידיים פ"ד מקובל אני מריב"ז הל"מ עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, שפירש הר"ש ז"ל שפירשוהו הוא כאלו היה הל"מ ע"ש, וכן נראה ממה שלא אמר מקובל אני מריב"ז עד הל"מ אלא הל"מ, ור"ל מקובל אני הלכה קבועה ומקוימת. ח"ל הרמב"ם ז"ל בפירושו למסכת עדיות על מה שאמר ר"י מקובל אני מריב"ז שקבל מרבו ורבו מרבו הל"מ שאין אליהו בלעמל ולטבר כ"ו ור"י סובר אליהו בל לקרב ור"ש סובר דאליהו בל להשוות המחלוקת. לא נשמע ממרע"ה זה הלשון, אבל שמע ממנו זה הענין, לפי שמשם ספר בביאת המשיח, והגיד להם מפי הגבורה ג"כ בהקדמותיו וסבותיו, ושיקדים לו איש לישר לפניו הדרך וסוף אליהו, ואודיע להם שהאיש הזה לא יוכיף ולא יגרע בחורם, אבל יסלק ויסיר החמסים, עכ"ל. וכבר הראית לדעת מה שהעיר הרב המאירי ז"ל במשנת אה ז' דרש יבידע כ"ג, ואפילו במקומות שאמרו מפורש שהוא הל"מ מלינו חולקים ע"ז, ד"מ אמרו בנגלה י"ע, שירי הספר הל"מ, ומחו לה אמוחא. ופירש"י לאחר שאמר הל"מ הוא הכה על קדקדו, כלומר חזר ובהר ואמר לא הל"מ הוא אלא חכמים אמרו, עכ"ל. בספרי אמרו רוב אחד בעוף הל"מ, אעפ"י שחשיטת שוף בכלל במחלוקת היא שניים, ולפי דעת אחת אין שחשיטת לשון מן הסוד. במדבר רבה פרשה ה', הל"מ שהאדם מדיר את בנו במיר, ובמסכת מיר במחלוקת היא שניים. ביבמות ע"ז הלכה אני אומר עמומי ולא עמומית, וכתבו החוס' שם לאו דוקא הל"מ קאמר, דא"כ אמאי פליג עליה ר"י, אלא ה"ק קך קבלתי מרבותי, עכ"ל. בזבחים כ"ו נסבך במים הל"מ, וכתבו שם החוס' ד"ה אשתמיטתיה ח"ל, בעת ר"ע נסבך הנשים דאורייתא, ולפי זה משמע דאיכא למ"ד מדרבנן, עכ"ל. בתנחומא פרשת במדבר ח"ד הנחוס הלביל מקובל אני מר' מישאה הקבל מן הזקנים הל"מ, כל שאינו אומר ד"ת בשם אומרו עליו הכחוב אומר אל תגזל דל, וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ממי את למד מאסתר המלכה, ע"כ. לשון "עליו הכחוב אומר" ולשון "ממי את למד" מורים למדי שמלינת הל"מ הפלגה היא, וכמה כרוכים כרכו הרד"ק, הסר די"א, המדקדק ר' אליהו בחור בהקדמתו לס' מסורת המסורת, לבלול קדושת הל"מ ואלו הקריין וסכתן שמו חז"ל.

ובפסחים ק"י אמרו שמי בימים ושימי אגוזים ושימי קשואים הל"מ, וסגל יודמים שבמערבא לא קפדי אגוזא, ולפי שיוסף שידא לא בר כמכא הוא, וגם בבבלי אמרו מאן דלא קפיד לא קפדי בהדיה. בפסיקתא פ' אמור מלינו וספרתם לכם בעמידה שאמר מהל חרמם בקמם כלומר בקומה, וממנה אנו למדים לכל מלוא שאמר בה לכם, שכל מלוא בקומה דקפס, וזה מדרש וזו הלכה, ע"כ. וסרב בעל כ"מ בכלכות חמדין ומוספין אין מוין אלא מעומד, כתב הר"י גאון ז"ל, שזה קבלה מפי רבותינו ואסמכתא אקרא דבקמם בקומה עכ"ל. קרוב לומר שארבע מלות, וזה מדרש וזו הלכה שכתב הפסיקתא וספד מידי אחד מאחר שהעיר בדרך בקרת חדס וחודרת, שזה הוא האקרא אללס מדרש וזו היא הנקראת הלכה, וזוהי רחוס יספר. ובמנחות ל"ב א"ר בימינן בר יפת שרטוט של מזה הל"מ רש"א משום רבינו חפלין ומצוות אין לריכין שרטוט. גם ל"ה אר"י רעשות שחורות הל"מ, מיהיבי חפלין אין קושרין אותו אלא במיין (של שור) בין ירוקת בין שחורות בין לבנות, ל"ק כהן מבפנים כהן מבחוץ, ע"כ. לא הכהילתם ולא הפחיתם מליאת הל"מ ולא עכבתם מלשכות עליה ומלדחוק לישיבה ולחרטה, ועד"ז נפרש שאר הל"מ שבחפלין. ובבב"ב י"ד אמרו גברא דבא אמר מלחא ומתאמרס הל"מ, ובפסחים ל"ח אמרו ברית סן סן סדברים שנאמרו למשה מסיני.

וגדולה מצ מלינו גם לגדולי האחרונים שמשמשים במליאת הל"מ על דברי עולם, כמ"ש בטהם מקובלת על ב"מ בשם הרשב"א וסר"ן אבוד לסלוח לגברי דרבים הל"מ, ע"כ, ובהורס מבואר ומבורר לגברי השין. ובס' האבכול ח"א הלכות חפלה תשובה לגאון ח"ל, בטוחים אנו לטמוע מפין הל"מ, וכשיצ' לכם הגאון בנקשכם ממני הל"מ, הגדתי לכם דבר על בורין, ע"כ. וראה מה שסבדת דבר על בורין משין הל"מ הוא. ובס' האמונה והבטחון המיוחס להרמב"ן, נמלא כחוב בזה"ל, אלמלא שהמלאחי אמי זאת מדשחי סייחי אומר שזה הל"מ, עכ"ל. והגהיה בס' העצור שלו כתב, שהאמר שדבר זה הל"מ הוא חז"ל, ומלוא לטמוע לדבריו, ע"כ. ובתשובה שסר"ס סי' קי"ג כתב שיכוד התשובה שחבר ר"א בעל הדוקה קבל מרבו ורבו מרבו עד הל"מ, ע"כ. ואין ראוי להכריח סקוראים ולהעתיק לפניהם דברי כמה גדולי חכמי ישראל הקדמונים, שאמרו על דברי עולם שהדינו אותם לכם מן השמים, ושורס"ק הופיע בנים מדרשם, וזהו נגלה לכם מכבוד ה' ליראיו וכיוצא בלשונות כאלו, ובכל זאת לא תתקבלו לדברים כמשמעם, שהרי לא נמננו בהאים אחריכם להלוק על הופטותיהם ולכפול שסרב בעל צמח דוד לא נמנע מלכתוב על משפטי יוסטיניאנוס ח"ל משפטים אלה ישרים למואל דעת כאלו נחתו מכיני, ע"כ. וכלל כלל בדברי הרמב"ם שכל דבר שנחבררה אמתהו, מה לי אמרו גוי מה לי אמרו נביא, ע"כ. ומי יחיש דברים אלה? (יב) למוד או פירוש לסלכה ולא למעשה נקרא ג"כ הלכה, כמ"ש במ"ס פ"ד אין הלכה נקבעת עד שיהא מנהג, ר"ל שאין לנו לקבל שום פירוש ודרש להנהג על פיו. עד שיהא רובו של צבור מוכנ בו, ומראים שסם יכולים לשמוד בו. וכן אמרו בירושלמי מנהג מבטל הלכה, ר"ל שאם המעשה כותר לכחור, יד המעשה על השליטה. ובמדרש רות פרשה ה', עשהא מכנת ונקבעה הלכה לדורות, מלך שרץ לשכות גדר ואין מוחין בידו. ובבב"ב ק"ל אמרו אין למדין הלכה מפי למוד ולא מפי מעשה עד שיהא לו הלכה למעשה, ע"כ. ר"ל שאין לנו להוציא ממונה שנהגו בו הסם לא לפרש בו מקרא ממקראות שבחורס, ולא להוציא הלכה למעשה מאיזה פירוש, עד שיהאמו ויכנימו שיהס, שיהס הפירוש ידוע והמעשה קבוע, ובש"ס סרשב"ס השבס חקס"ב כתב וז"ל מורגל הוא הדבור אלל ב"א, מנהג מבטל הלכה, וזה הלשון אמתי מלד ובלתי אמתי מלד, מפני שבירושלמי חכר זה הלשון בשני מקומות, אבל לא בכל ענין נאמר זה, עכ"ל. וז"ל סרשב"ס בהשבותיו ה"ג סי' ה"ז, אש"ג דק"ל מנהג מבטל הלכה, לריך שיהיו שני

חנאים בדבר, ה) שחיים הכלכלה רופפת קלה, ז) שחיים המנהג קצות ע"י חכמים, ע"כ.
 וז"ל הרא"ש בחצונותיו כלל ר"ד, כל המנהגים שהזכירו חז"ל שצמקום שוכנו אין לשמות,
 הם דוקא לדבר מזה לפחות סייג וסדורה, אבל אם נהנו במקומות מנהג שיש בו טעם,
 ואשילו נהנו גדולים את המנהג יש לשנות המנהג, עכ"ל. מכל המקומות הנזכרים נראה
 שהכלכלה נאמרה לפעמים על דבר למודי לצד לא מעשי, וכן אמרו בדרכות ח' אין לו
 להקב"ה צולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, ר"ל המקומות שלומדים בהם חורג. וכן כל
 השנה הלכות בכל יום ט'. וז"ל הראש"ש בחצונותיו שאלה נ"כ כל השנה הלכות בכ"י,
 כל הלכות במשמע אשילו מחבור דרמב"ם או מוצלחו בכלל, שהכלכות של משה ג"כ מקובלות
 בן מהלכות אחרות שקדמו לכן, עכ"ל. ובמגלה כ"ו אמרו ס"ת שכלה גומזין אותו אלל ח"ח
 ואשילו שנה הלכות. וכן אמרו בחגיגה הלכות שבת כו' מקרא מועט וסלכות מרובות, וכן
 בב"ר פרשה ג' ספר ויקרא מלא הלכות מרובות, ר"ל עקרי דיונים הרבה, וכן אמרו בחצונות
 קצין ונחמי נדה ס' בן גופי הלכות ר"ל דיונים. יג) פרטי ודקדוקי המלות והאזהרות והסגולות
 וההנאים המחויבים בהם נקראו ג"כ הלכות, שהרי אין לך שום פקודה וגזירה כללית שיואלס
 מפי המלכות שבארץ, בלא תהא לריכס להחפרט ולהחלק להלקים ולגבולים ידועים, וכל
 הפרטים הללו מוכרחים להיות כלולים מיד או אחרי הסיון בזה הפקודה הכללית הכיא,
 ולא עוד אלא אשילו בעיני חול ושיחות קלות שהאדם משתמש בהם בחוך ביתו נוסב מנהג
 זה, ד"מ אדם אחד מישראל בא לחוך ביתו ואומר רעב אחי מאד, מיד עורכים לו שלחן
 פורכים עליו מפה מניחין עליה כדן כף ומזלג, מעמידים לו כלי עם מלח, כלי ופלפלין גדוכין
 בחוט מעמידים לפניו נטלא מלא מים ליכול ידיו ומתפחת לגבן בם, ואח"כ מביאים לו
 מלוחים וחצבילים וחזרת לפת בהם את הפה והבשר והדגים, והעביר הכא כועד כבדנת
 ס' עליו, וכל מה שיעשה לא יעשה אלא כדי לקיים כוונתו ורצונו בשרי המלות שהוליא
 מפיו "רעב אחי" או במאמר קצר בעל שלש חבות "תנו לי לאכול", ואם בחפזי הכריות
 ק' בחפזי שמים עכ"ל, ואם דבורו של צ"ו ק' דבורו של מקום עכ"ל שזריכים הנו לקיומו
 בכל הפרטים הנדרשים לקיומו, ק' החנאים כמוכרחים וכמחויבים צעלם ורצונם וכן
 סדנרים הטפלים הכהנים והבן. וכן אמרו בספרא פרשת לו, מה מלוחים נאמרו כלליתין
 ודקדוקין מכימי, אף כלן נאמרו כלליתין ודקדוקין מכימי, ע"כ. וכן אמרו מה ענין
 שמטה ה"ל הר סיני, אלא לומר לך מה שמטה ט' (בזק העיר הרב ר' זכריה פראנקל
 בכפרי דרבי המשנה שכתב שם שגם בשמטה עולה אין לומר שכל הלוחים הנמלחות צ"ס
 ובספרי עד אחת סל"מ הן). וכמה נפלא מאמרו ז"ל בויקרא רבה פרשה א' ח"ל, ויקרא
 אל משה מה כתוב למעלה מהגין בפרשת המשכן כאשר נוס' ה' את משה, משל למלך
 שזיה את עבדו וח"ל בזה לי פלגין, על כל דבר ודבר שהיה בזה היה כתוב עליו שמו
 של מלך, היה מקרה בקורות וכוונת עליהן שמו של מלך, היה בזה כהלים וסיה כתוב
 עליהם שמו של מלך, לימים נכנס המלך לחוך הפלגין, על כל דבר ודבר שהיה מביט היה
 מואל שמו כתוב עליו, אמר כל הכבוד הזה עשה לי עבדי ואני מבפנים והוא מבחוץ,
 קראו לו לפי שיכנס לפני ולפנים, ק' בשעה שאמר לו הקב"ה למשה עשה לי משכן על
 כל דבר ודבר שהיה עושה היה כתוב עליו כאשר נוס' ה' את משה, אמר הקב"ה כל
 סכבוד הזה עשה לי משה קראו לו שיכנס לפני ולפנים, ע"כ, משל נמרץ מאד. וכן כוונתם
 במאמרו ז"ל בב"ר פרשה מ"א ח"ל, וכי כל הסודות למד משה אלא כללים למדו הקב"ה
 למשה, ע"כ. ובמדרש רבה פ' במדבר פי"ד, אין אדם מורה כדאוי מורה שכתב,
 מפני שהיה כחומה וכלה סמים, אבל מתוך דברי חכמים אדם מורה כדאוי, ואם יאמר
 לך אדם למה לא נחמו בכתב, אמור לו שאם באת לכאן סבל אין סוף וק' לדברים. וכן
 אמרו בערוכין בני הסוד בד"מ יותר מבד"ס, במא האמר אם יש בהם משה מפני מה לא

נכתבו, ה"ק עשרה ספרים הרבה אין קץ, ע"כ. ובספר פירוש ויקרא לאתא ויל, ונעלם דבר, לא שהעולם מאוס כלל, אבל אמרו יש דבר בתורה יש שבת בתורה, אבל המוליד מר"י לר"ר פטור, יש עכו"ם בתורה אבל המשתחוה פטור, על זה נאמר ונעלם דבר, ע"כ. דבר אפשרי הוא שהיטות נמשכו לבין השט"ם או שנתחנכו מילדותם בבחי האפריס, לא ידעו מעיקרי התורה כלום, אבל ישראל היועז מכללות הסוד, מן הסברה הוא לנודות ולקבל הפירות המקובל, שאל"כ יפרש כח"א ד"מ מלת מלאכה שהאסרה יצאת כפי דעתו והשערות, שברי לא תעשה כל מלאכה האמר בתורה, הוא כלל גדול אבל נאמר וחז"ס, ואם לא תהיה מלא מלאכה מבוחרת ומגודרת ומגובלת, יוכל כל מחלל שבר לעבור עליו מן הדין, שיאמר מלאכה זו קלה עלי ואינה חשובה אללי לכלום. כן מצינו בתורה וחננים חג לה' שבעת ימים, הנה לפנינו מקרא מפורש שכל שבעת ימי חג האורים במלאכה, ולפי זה מי שמבזה את המועדות ואומר שחכמים מדעת עומים אברו חוס"מ בעשיית מלאכה אינו אלא טועה, אבל אחרי שלנגד עינינו כתוב סדר ומפורש שאף כיום כדאשון והשמיני מקודשים בקדושת חג, נראה ברור שהחמשה או הששה ימים שביניהם אין עליהם קדושה כיום שלפניהם או בלאחריהם, ולפי זה מי שיחמיר לאכור על עולמו מלאכה דבר האבד בחוס"מ, מפני שהוא אכור מס"ה לפי דעתו, כרי הוא עובר משום כל חוס"מ, אלא שהימים האלה הם חול מזד ומזד מזד, ולפיכך יש מלאכות אכורות בהם ויש מותרות, בא לא נזכר הכבוד אלא לחכמים (מ"ק י"ח). וז"ל סדר בעל בנימין זאב בחיובותיו כי' ת"י, בא דאמר דחוס"מ דאורייתא הוא, י"ל כעין דאורייתא הוא, וקראי הכמכתא בעלמא, וכ"כ במרדכי פ"ק דמ"ק, דאי מדאורייתא ממש, לא היו בחכמים מחלקים בין דבר האבד לדבר שאינו אבד, דמדאורייתא אין שייך להלק, עכ"ל. אבל אין דבריו מוכרחים ולא לודקים, שכל המעיין בעיון דק במאמרים שהובאו למעלה יבין וידע, שכל האומר על כל דברים כאלו שהם מדרבנן אינו טועה לגמרי, וכל המודע ומאמין ביוס מן התורה ממש לא הפסיד, כי יש פנים לכאן ולכאן, מצינו שהתורה בעצמה חכה על ממוס של ישראל, ומכיון בראינו שלא החמיר התורה כ"כ באכור עשיית מלאכה בחוס"מ כמו ביו"ט עולמו, מלאכה דבר האבד הותרה מעצמה מכללה, ואכריכות בזה למותר, השם והדמה מליאתם ז"ל בעינין זה, לא מוכר הכבוד אלא לחכמים, לשאר המקומות שהשתמשו בכח חז"ל, והם בנדרות כ"ח בתמורה כ"ז ביומא כ' יו"ט, בתום בקדושין י"א יו"ט כרש"י וחבין.

כן מצינו התורה אוסרת מאכלים ידועים ומחייבת על אכילתם עונשים ידועים, ואין אחרת יודעים מהחשב"כ מאומה כמה הוא שיעור האכילה שיתחייב אוכלה יוליה הכונה, אם הוא בכל שהוא או בכזית או בכטבתה, או כדי שביעת אדם בינוי לא רעבתה ולא אסתיים, ובא ע"ז הסגולות המקובלות, כמ"ש ביומא ע"מ קים לבו ל"ב דכטבתה מיתבא דעתיה, וכביצה משבט ע"כ. כן כשהייב התורה בספרשת חרומה ולא נהנה שיעור בכמותה, אמרו חכמים עין יפה אחד מארבעים עין רעה א' מס' בינומיה א' מ'. כשאמר תורה שסורה בור בר"ד ולא יבאנו ונפל שמה שור או חנור, שהטור חייב לשלם הנזק, סתמה ולא פרשה שיעור הכסוי כמה לריץ שיסיה, בא חז"ל ופירשו שהוא כדי שחבא עגלה מעונה אברים מהלכת עליו (ירושלמי פרק חזקת הבתים). כשאמר תורה ולא יראו פי ריקס, בא חז"ל והגבילו ואמרו עולה ראיה שחי כסף מס"ה, ובירושלמי אמרו שמה"ס הוא כל שהוא, וחכמים הם שאמרו מעט כסף שחי כסף, ע"כ. ובקדושין י"א אמרו הטענה שחי כסף, שחי כסף הים אללס סך מסוים, כן כשאמר תורה החדש הזה לכם ראש חדשים, אין ספק שסמכה על השבועות ידועים בקביעות חדשים ועבור שנים.

ולכן כתב הרמב"ם ז"ל, הל"מ הוא לקצוץ לפי החשבון, ובחנם הבינו הרמב"ן ז"ל ואחר
שכתובת זו לא החדרה בשום מקום לרבותיו, ע"כ. ורבותיו בחיי כתב בשם ר"ח גאון
שקביעות החדשים הל"מ היא, ע"כ. ואף בכל חלק מזה לכתב ולכתב כעו שאמרתי
למעלה, שכל מי שיכחיש בדבריהם ז"ל שאמרו שעורין של עונשין הל"מ אין לו מוח בקדקדו,
שאיך אפשר להעניש על דבר איבוד שלא ידעו שעור לאיסורו, וכן להסד כל מי שמחליט
שכל פרמי שעורים והגבלות בעינים ובעלמם נחנו מסיני, סימן הוא שלא למד חורה כראוי,
ואין רוח הבקרה מוח ממו, שאם היה הדבר כן לא היו מעולם מחלקות נופלות בכמו
אלו השעורין, כמו ז"ש וב"ה שחלקו בשעור חמץ אם הוא בכית או בכטחבת, או אם
קרבן ראיה שעורו בשחי כסף או בכל שהוא.

וז"ל הגאון בעל ח"ם הא"ח השו"ב פ"ז, שלפי הכלל שהוצא מהערפס אינה חיה
ולא סוגבל הזמן שיטלה לחיות, נחלקו חז"ל בשעור הזמן, האחד כושר שלשים יום והשני
י"ב חדש, עכ"ל. וכן אמרו מנחות מ"ז, עומר היה מנופה ב"ג נפה ושתי הלחם ב"ב
ולחם הפנים ב"א וזה הל"מ, ור"ש חולק על הסלסלה הזו, ואומר לא יתנה לה קצבה,
אלא כלת מנופה כל לרבה, עכ"ל. ועד"ז יש לנו להבין כמה הלכות בענין השעורין,
כמו מ"ש בנדה מ"ה כשם שכל התורה כלה הל"מ, כך פחותה מ"ג שנים כשרה לכאונה
הל"מ ע"כ. וכן אמר פאה פ"ב הל"מ בזורע שדכו שני מיני חטין אם עשאן גורן אחת
נחתן פאה אחת, שתי גרנות נחתן שתי פאות, ע"כ. הגבלה מיוחדת על עקר הכידס,
אין תורמין ממין על שאינו מינו, דכתיב כל חלב ילדך, וכל חלב תירוש ודבן, אמרה תורה
כן חלב לזה וחלב לזה (תרומות פ"ב), לא רק חלב יחידא קא דרשי, אלא גם דריש
הדעת והכבדא היא, שאין לגרוע מנת וחלק הכהנים משום מין, ולמדו פאה מתרומה.
שהרי גם העניים כמו הכהנים זוכים משלחן גבוה, ולכן הזורע שדכו שני מינים נחתן ב'
פאות.

וז"ל הרא"ש בתשובותיו כלל ששה עשר, ששאלת ממין לו דבן י"ג שנים ויום אחד
הוא בר עונשין, אבל פחות מכאן לא, דע כי הוא הל"מ, ואם בכלל מה שאמרו
שעורין הל"מ, וכן הדין דבן שלש ביאחא ביאח, וכן בן ט' ביאחא ביאח ולא פחות, וכן
סרים שהוא קטן עד כ' שנה, אם נולדו בו סמני סרים הוא גדול, ואם לא נולדו בו הוא
קטן עד ל"ו שנים, כל אלו הם הל"מ, עכ"ל הרא"ש ז"ל. וז"ל הרב בן חביב בספרו
חוספת יוה"כ, חפשי לדעת ממין להם לרז"ל דאילו נקרא איש עד י"ג שנים ויום אחד,
ע"כ. ולא ראה או לא הסתפק בהשגחה הרא"ש שהוא הל"מ, והאמת שהיה לו דוקא.
מאין להם ז"ל כ"ב האיש בהלכות כתיבת ס"ת תפלין ומזוזות ותפירתם ותקויהם שקראו
אותם חז"ל הל"מ, ובטורובין ע"ב אמרו במים שכל גופו עולה בהם ושעור חכמים ארבעים
האה, ובירושלמי נזיר וחגיגה אמרו מפני מה אמרו שרץ מטמא בכעדשה, מפני שהחלת
ברייחו כעדשה, ור"י חולק ע"ז. ובגמיר ר"י אמרו עלם בשעורה הלכה, ובר"ה י"ג אמרו
במ' האה הוא טובל, במ' האה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהם, כבילה מטמא
נומאח אכלים כבילה חסר שומשם אינו מטמא, ג' על ג' מטמא מדרם ג' על ג' חסר
נימא אחת אינו מטמא מדרם ע"כ. ור' ירמיה שהיה דרש לעקוץ את השעורים המזלזלים
בשאלותיו הבקריהם לא יפה עשה, ולא בחכם הוילאוהו מביכמו"ד, שהשעורים מוכרחים
לכיות מזלזלים, שאם נחיר לעלמנו להפחית מעט מעט מהשעור הקלוב לא יעמוד לעולם
שעור וקלבי ידוע, וכן פירשו האוס' שמ"ש על דא אפקיחו לר"י מבי מדרשא ששאל רגלה
אחת בחור ג' ורגלה אחת חור ל' אנה, ונראה כמלגלג על שעורי חכמים, שכן היה דרש
בכמה מקומות כמו שהעירו כבר על זה.

ולא לבד שבדיי האורס הכחוש כוונתם והכלכל להגביל שעוריהם, אלא גם כד"ם הוכרחו לקבוע שעורים והגבלות, כמו בהדלקת נר חנוכה, בדיי ערובין, ובקריאת שמע (לפי דעת האומר שהוא מדברין ובשכבן ובקומן כד"ם כתיב), העמידו הגבלות ידועות, ובסדלקת נר שבת שאלו במה מדליקין, ובנדרתם הכהנין שאלו כיצד עזרבין, ומאות כיוצא באלו, שעקרי הדינים הללו היו חובות ידועות בלאומם, וכוונתו על פי הסופרים הקדמונים, וזו המעשה וההתלמוד לפרש ולפרט שעוריהם ודקדוקיהם. ובתוספתא מקראות פ"ה אמרו דבר שעקרו מד"ם והשורו מדברי אופרים, ע"כ. ובגלים פ"א אמרו, דרמנים שאמרו ט' כבינא שאמרו כו' כיצת שאמרו כו' ע"כ. ובירושלמי פאה אמרו מפורש וכל השעורים לא החכמים הם שחטו, ע"כ. ובגמ' פ"ד בגרים של גמ' ל"ז שערות, ובגמ' פ"ה דשער הגרים כו' חטטו עדשים, והמדרי כתב בשמו דשער הגרים כו' ט' שעורים, ע' בהשבות מוכרי וייל השוכה ס"ה, וכן שער מ' שערות שגפאות הראש וסוקן שהביא הרמב"ם בשם הזקנים, אין ספק שאין השער הזה מה"ס, שח"ס הוא ב' שערות, ומכל אלה נראה ברור שעקרו של שעורים אלו מה"ס או כל"מ הם, ר"ל שחיונ מליאות השעורים הוא מה"ס או כל"מ, אבל כמות השעורים ואיכותם חנוניהם בלמאור הוא מדבריהם בלי שום ספק, ולפיכך נמצאו בהם מחלקות, כיים אחתים ולודקים בדרי יירושלמי שהבאנו למעלה שאמרו דרך חמישה, וכל השעורים לא החכמים הם שחטו". יש דעה אחת חדשה בעין השעורים, וזוהי דעת בגאון ר"ל חיות ז"ל בהפרו סיקר חורם נביאים, והוא שהקב"ה מסר למשה בע"פ שיחגס שעורים לאיסורים, והם כזית ככותבת בגרונתם כעדשה כשרץ בגרים כבינא כשעור כרביעית, והז"ל פירש והלקו השעורים כלל לכל איסור ואיסור וטומאה ע"כ. והדברים האלו אינם בעיני אלא כדמות הכרת החום בשבת ל"ז ד"ה ג"ס לא גמיר, ח"ל שם וה"ס לגמיר מר"ע שהוא קבלה מדבר, ואמר ר"ם שיהיה הקבלה עין ה"ס שכלל הסורס, וזו היתה יתרה על החשבון לפיכך לא קבלה, ע"כ. וכ"כ ברב בעל הליכות עולם, והחזיק בזה בעל השל"ס, וסבר ר"מ קונין בהפרו טמאק ח"א כי' ל"ס כתב ג"כ מעין המלאה ז, שהשל"ס היתה מלת מחיין ונחלקו אם לאסוף או לגרוע, ע"כ. ומי זה לא יתפלא על השערות האלו, הן גם שפתי ב"ו ברור המללה, והקב"ה בדרך החר ובאמרות חשך ידבר? (יר) כמו שאלת משפט בעברית תורה לפעמים אורח ראוי, כמו כמשפט לאסבי שמך, הן הכלכל שהיה הרגומה משמשת לפעמים לאורח ז, כמו שאל כערין ומשיב כהלכה, ר"ל כראוי וכבונן, וכן כהלכות גוברין יסודאין, ר"ל כמוסגי היסודים הראויים והמכונים. (זו) ספרי הדקדוק והשגשגים שכלל אותם שיש להם הפרות, הם הם המפתחות לפתוח בכן מנעולי המלות וההגויות בלשון שמשמשים בהם בהפריהם, שגוראות לפעמים בהשקפה הראשונה ככתומים וכנעולים מלבוא לידי המושגים הברורים הגרמים מהם, לא הן לשוננו הקדומה וכתבי קדשנו, שחללה להיות שפה מדוברת זה כמה וכמה יוצלות שנים, ואין לנו שור מאוראות המלות וההגויות שבה, כ"ה מה שמסר לנו מפס לאין מאז ועד כה, וממלא לפי זה שרובי דיני האורס קבלות והל"מ הם, ד"מ שאם היה מרע"ה חי וקיים עמנו היום, וסיינו שואלים אותו כמה היה מדת הסין שהוכרס כמה פעמים בתורתך שחטת לנו, היה משיב בלי ספק שנים עשר לוגין, שכן היה המדס הסיא מחזקת בימיו, ואם היינו שואלים אותו כמה הוא מספר במלקות היה בודאי משיב לי"ט (*). לא אם היינו שואלים אותו מה בין באמרו ונקרב בעל

(*) שח"ס ארבעים יבנו הוא מספר שלם כמו בשנעים נפש, ובפרטן אי אחת מוצא כ"ה ס"ט, ומה. בהפרו המשים יוס שר"ל ח"ס, וכן בני גדעון שלל היו כ"ה ח"ס ונחמו בני מקומות לשנעים,

הבית אל האלפים, היה בודאי משיב שהוא מחייב לו שבוט, וכן את כינוי שאלים
 אחר מה המכון בספרו. ידע את ערות אביו, בלי ספק שהיה משיב שהוא ברו
 לנשכב זכור, שראית האיש ערות חברו יורש על אותו מעשה כמו והוא ראה את ערותה
 (בספרי מים וענב: ואח"כ מלאחי דבר זה בלחוד מכפרי הכהן ר' מענדל מאהר, ואח"כ
 מלאחי זה בכפר אמונת חכמים להרב ר' אביעזר שר שלום), ועד"ז נמצא כמה פירושים
 נקראים בשם הל"מ לכוהן וז' לפי ששם הוראת המלים והדבורים הסם בעקרב ובמקורם
 מורה על הפירות שהוא המקבל, והוא ע"ד מליאת המדרש חיות וז"ל, הדבור עלמו היה
 חוזר על כח"א מישאל, ואומר כך וכך מלות יש בי, כך וכך גזרות ועונשין יש בי מקובל
 עליך? ע"כ. מו) יש לנו י"ג או ז' מדות מקובלות שהצורה נדרשת בהן, דעת הרמב"ם ז"ל היא
 בכל דבר הלמד ע"י אחת ממדות הללו אינו רק מדרבנן, והרמב"ן השיג עליו, וכבר אס
 נאמר שהאמת הוא פשוטה דקרא בלבד, והמדות הנדרשות אינן מקובלות מסיני, א"כ הרי
 כן בלתי אמתיות. ודעת חכמים בזה, שהמדות האלו נדרש בהפסוק בחורש, ע"כ. ולפי
 דפתי שתי הדעות נדרשות כשיבטו כראוי להבינם, מלינו אותם אומרים בירושלמי פאה ארן
 למדין לא מן הכלכות ולא מן האגדות ולא מן החוססות אלא מן החלמוד. ובכ"ב פרק
 יש מהלך אמרו אין למדין הלכה לא מפי חלמוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה
 למעשה, ובלבד שלא ידמה, ובגדה פרק ב"ש אמרו אין למדין הלכה מפי חלמוד, ע"כ.
 וכשיטתו ויתחברו המאמרים האלו, נבין ג"כ בענין המדות שהאנו בו, שכן מדות ואין
 מדות. (יו) אחז"ל ועם שונים לא תחברו אלו ששונים הלכות (כ"ב). עוד אמרו
 חז"ל רעה אחר רעה תבוא למי שהוקע עלמו לדבר הלכה (יבמות ק"ט ע"ב), עוד אמרו
 כותבי הלכות כשורפי תורה והלמד מכן אינו מקבל שר (תמורה י"ד), ובתדב"א אמרו אין
 אומר ואין דברים בלי נשמע קולם אלו הכלכות, המאמרים הללו ארבעתם מצהלים
 ומחמיימים וקשים להולמם. ואשר אני אחזה לי בבוארם הוא זה, יש לנו כמה הלכות שכן
 טוקבות ועוקרות את המקראות, כמו עין תחת עין שהלכה לאמרת שהוא ממון, וכן
 וק"ה את כפה ממון, וכן וגם בעליו יומת טופר, וכן ובת איש כהן כי תחל לזנות ואפילו
 היא פנויה, וההלכה לאמרת שבא"ל הכתוב מדבר, לא תאחז סתם כתיב וההלכה לאמרת
 ברוך בא"ל הכתוב מדבר, וכן ומכה ומקלל אביו ואמו מות יומת, סתם כהנה וסתם קללה
 וכל הכאה וכל קללה במשמע, והקבלה לאמרת, שרק על הכהנה שיש עמה חבורה ועל
 קללה שיואלה בשם דוקא חייב מיתה וכן בכועה איש איש כי תשגה אשתו סתם כתיב
 וההלכה לאמרת, שאם האיש אינו מנוקם מעון אין המים בודקין את האשה, וכן בן סו"ע
 ועיר הנדחת בזה ההלכה ואמרה שלא היו ולא נבראו, ולא נכתבו כ"א משום דרוש וקבל
 שר, לפי שרבו בהם הפירעיים והדקדוקים הנדרשים על פי ההלכה, עד שמן באמנע הוא

וב"כ רש"י בפירושו לעזרא לא דקדק המקרא בחטאות, וכן הראב"ע בפ' ויגש ופ' תשא וכן
 הרמב"ן הרבה להוכיח שזה הוא מדרך ההורס והנביאים, וכן הר"י מפרשני בפירושו לחורש פ' נח
 בהב דרך המקראות לחפז מספר שלם, וב"כ הראב"ע ז"ל בסוף פסחים על חספרו חמשים יום,
 והרב בעל שו"ת גנימין זאב בספרו סי' קע"ט כתב להשיב לשאלו דבר למע אין אלו מונים ל' יום
 לספירה, לי הדיוט נתיין נראה שכן דרך המקרא כו', ע"כ, ולא הזכיר שם הראב"ע פ"י. וכן הבאן
 ר"י אייבשיץ ז"ל בספרו יערות דגש כתב ג"כ בדברים האלה וחסם שם מאמרו, שכן דברי אמת
 לאמנה של תורה. וב"כ היעב"ן ז"ל בספרו מור וקיעה ח"א סי' ה' הא דאיתא בגמרא וכמה שינת
 בסום שתין נשמי, לאו דוקא אלא מספר שלם מקד דאיתא אלא ב"ס, וע' בס' מ"ע פרק ח'.

שימאלו, והכלכלה הכללית שמומנה מההעפות כל הכלכות הפרכיות האלו, היא ובפניו העדס
 והליו העדס לפי פירושם ז"ל, בדרך השפוט עמיתך, ואם דן את כל האדם לקץ זכות,
 משל למה אלו הכלכות וכיוצא בכן דומות, לאב שמוסר את בנו יחידו החביב עליו מאד
 ליד רבו ללמדו תורה וחכמה וד"א, ואמר להרב במעמדו, ראה הנני מוסר בני זה
 תחת השגחתך ותחת עיך הפקוחה, דע ידיד שני זה לב ודעת לו ובעל כשרות הוא,
 אבל לרוב צילס הוא קשה עורף הוא, דרכו לבז ולשקר לפעמים, וע"כ עליך חובה מוצלת
 לשרש המדות הרעות האלה מלבו, ומיד כשהכיר בו אחד מהגרענות האלה וכמני הפחיתות
 הללו טול מקל וסך על קדקדו, שחרטו במוסר אחרי, יכרתו בשוטם ובקדקדים, ואל
 הוותר לו כלום, עד אשר יחדל ולא יוסיף עוד להסבג על פי דרכו הסובג. בדברים
 האלה השמים האב באזני הרב בקול מרעים כמאס ומזכיר אותו בלחם על ק, להסבג
 עם בנו במדת הדין הקשה, וכשילא החינוך מאותו חדר, והספח פתוח וכלך לו החולס,
 לחם האב באזני הרב בקול מעורר רחמים, ובדברים רבים ומוחים, דע לך שני זה רך
 ויחיד הוא לי, חלש ורפה כח הוא מעבשו, וע"כ הסבג עמו במדת החסד, חלילה לנער
 בו בכעס ולסדרות לו פנים צעפות, ואף כי לבדים עליו יד לנגז בו לרעה, אך כשהראה
 שהשעם לריכס לקר אל תמוע ממנו מוכר ותוכחה רכה. הרב לא מלא שום סחירה בין
 משנה הראשונה בשנה לו האב, ובין משנה אחרונה שלו, לפי שיודע הוא, שהראשונה
 נתינת בפניו בן, כדי להטיל עליו אימת רבו, והשנים נתינת שלא בפניו והכלה כמותה.
 וע"ז האופן ובין גם עיני הכלכות, שהחשב"כ לפי שיהא נקראת באזני הסמון והשנים
 והקטנים, מאיימת ומגממת על השומעים, להיוז חסדים ומרחמים את עולם מכל דבר שלא
 ככוון, בה כסן אחת פנויה ואחת נשואה לריכס להסר מלחלל קדושת אביה, ואם הוא
 חירא ותפחד משונש החמור שרפה, וכן כל בן שאינו שומע בקול אביו ובקול אמו ולא
 יטה אצו למוסרם בקול יתקל. האיש אשר יקטע ידו של חברו או יסמא את עינו במזיד,
 ידו לריכס שתקץ, עינו שתסתמא, וכן כל חייבי מיתות שבחורים, נקראים באזני כל השומעים
 דברים ככתבן. אבל מפיו של הקב"ה לאזו של מרע"ה נגלה הסוד, שכשיבוא הדבר ליד
 מעשה, לא יקבלו הדיינים דברים כמשמעתן, אלא שעליהם לבוס לב לכמה האיש מותיים
 בכל אחת מהאזהרות, כמו הסתהרה ותנאים בכלל ושאר התנאים צפרע, עד שהסגדרין
 הסודית חוטא אחד אחת לשבע או לשבעים שנה נקראת חבלית. אבל חלילה שיחללה
 הסוד הכמוס הזה לאזני כל המון העם, ולמסור לכל בעלי החזנות שוברים על שערותיהם
 בדיהם. וזהו כוד אמרם ז"ל בצור רוח, על הסמורה זה תלמוד בבלי שהחליפו לשון
 וסדת, שנתחבטו גדולי עולם השל"ה ז"ל ושאר המקובלים לפרשו, ולדעתו סוכו לא על
 חלף הדת כפשוטו חלילה, כי לשמיטת ולחזקת דברי הדת האלהית שבידינו עיקר, שהרי
 הם האמרים בהקבל והשמיטת צפרסוס. ומה עמק לפי הדברים האלה דברי חז"ל שאמרו
 דברים שבע"פ אי אחת רשאי לאמרם בכתב, שהחשב"כ טולת הרבה סודות וסחירה
 נמכרים מפס לאין ולא נתנו להודע בהקל המון העם, וזו היא מליאת אין אמר וכו' בלי השמע
 קולם אלו הכלכות, ועל כלכות כאלו אמרו חז"ל טחבי כלכות כשורפי תורה, שע"י כהיבחס
 ופרסומם, טנת התורה בעלם מתבטלת, ואין להסתערב עם שוני כלכות בדבים, ותוקעים
 עולם כזה ביותר, שהם מפסידים טונות התורה העלמית, ורק כשהתבטלו דיני נפשות
 בותרו כלכות כאלו להכתב, שבין כך ובין כך לא יפחדו משונשים.

והנני לקיים דברי הכתובי, ולהביא פס לדונמא מעין המדות שכתורס ודרשם בכן,
 עד סיק כמן גדול, ואם סן מס"ח או מדרבנן, ושים לבנו על שמים הראשונות מכן וכן
 הק"ו ובג"ש, שבסן אלו מולאים חז"ל משתמשים על פי רוב, ואחיל בדברי הרב רמ"ק

בספרו המהרף חלק ראשון סי' פ"ג ח"ל: האל המיוחד תורתו שכתב בדברי סופרים אחרות
משולבות כשי עפרים, עליו יגד אחר להבינו קל וחומר ע"ל. מדת ק"ו כחוצה בתורה
שנים בניאים, ומשולשת בכתובים, מהמגוררים והמכולתים שבהם הם: א) סן כסף
אשר מלאו בפי אמתותינו השיבונו אליך מארץ כנען, ואיך נגמז מבית אדוניך כסף וא
זכב (בראשית מ"ד), ב) סן בני ישראל לא שמש אלי, ואיך ישמעתי פרעה (שמות ו'),
ג) סן בעודי חי וגו' ממרים היית עם ס', ואף כי אחרי מותי (דברים ל"א), ד) סנה
השמים ושמי השמים לא יכלכלך, אף כי סבית סנה אשר בניתי (מ"א ח'). ס) סנה אהנו
פה ביהודה יראים, ואף כי לך קעילס אל מערכות פלשתיים (ש"א כ"ג). ו) סנה בני אשר
יאל מנועי מבקש אח נפשי, ואף כי עתה בן היממי (ש"ב ט"ז). ז) סנה לאבי ולאמי לא
בדחתי, ולך אגיד (שופטים י"ד). ח) סנה בסיות סילר חי דברנו אליו ולא שמע בקולו,
ואף כי נאמר מה סילר (ש"ב י"ב). ט) אבי דבר גדול סביא דבר אליך סלא תעשה, אף
כי אחר אליך רחן ועסר (מ"ב ס'). י) סנה כה מבטנו אבר וכונו שס לעזרה, ואיך נמלט
אחנו (ישעיה כ'). יא) סנה אשר אין משפסס לשהז שחו ישחו, ואחיה סוא נקס חנקס
(ירמיה מ"ט). יב) סנה בסיות חמים לא יעשה למלאכה, אף כי אש אכלתו ויחר (יחזקאל
ט"ו). יג) סאל ואכדון נגד ס', אף כי לבות בני אדם (משלי ט"ו). יד) סן לדיק בארץ
יסלס, אף כי רשע וחועל (משלי י"א). טו) סן בעבריו לא יאמין, אף סוכי בתי חמר
(איוב ד' י"ח י"ט). טז) סשון סבירס סרגו ס', בסאר מדינות סמלך מה עשו (אסתר
ט'), ולפי זה כל מי שמכחיש במדת ק"ו, סוא ספר בתורה בניאים ובכתובים.

מדת ק"ו סוא סקס סגיוי סהדעת מאמתתו ומקיימתו, סכסס סגורה מוחלעת סוא,
סלס סא' דומס לב', וסב' דומס לג', מתחייבת סהכרת סחולדס סהא' דומס לג', כך ועוד
יותר מ: סחייב לסוליס סחולדס ממאמר, ומס אס סא' סהוא פחות מהב' סוא גדול מהג',
סד' סהוא גדול מהב', אינו דין סהוא גדול מהג'. ומלל סהמדה סזו נטועה וקבועה
בלבנו, וכל סופר כה סופר בסיקר סדעת, ולכן מלינו סמיד אה חז"ל מסתמסים לקרוא
אה סק"ו כסס דין וסברא, כמו סרגילים לומר וסדין וסן, א' וסלל דין סוא, ר"ל מספס
סגיוי סל ק"ו סלס כל סנליו, סכו כמו גזרת סכל וסן מחקי סדעת. אין בין סקלים
וסחמורים סכתבי קדס לסקלים וסחמורים סכדברי חז"ל, אלא סהרששים סחמים אה סטעס
וסבת סקלות וסחומר סכלמד וסכלמד, כמו ד"מ סן בעודי חי ממרים סיהס, כחלומו
סיה לדיק לסיות סן, סן בעודי חי, כסיות אימחי עליסס אוחתו לעיניסס רוחי כקרבסס,
סיהס ממרים, ואף כי אחרי מותי, כסיהדלו ויפסקו כל אלה וסמי ומעשי יסכחו מלבוסיסס,
וסא עדה"כ, כי לא אה בניסס אשר לא רלו גו' עיניסס סרולות, וסאחרונים ר"ל סק"ו
סכדחז"ל סקלות וסחומר סבהס מתבארים סמיד כפידוס, ודרכס ז"ל לומר, ומס אס
דבר פלוי סיש כו מדת סחומר וסחמרתו כך וכך, מקילים כו כדבר זה ובעיני פלוי, דבר
אלמוי סאין סחומר סזה מוס כו כלל עכ"ז, וכן לספך מן סקל אל סחומר. טעס וסכז
סמי סזה ידוע למדין, סהקלות וסחומרות סעלין נביס סקלים וסחמורים סכתבי קדס
מובנות מעלמן, וככה סססס טמון סמכוכב, ואין לוקך כלל לסכירו, כמו ד"מ כמלות
„סן בני ישראל לא שמשו אלי“, לא סיה לדיק מרע"ס לסכיר כלס מססבות סהיו בני ישראל
לריכיס וסוכרחיס לשמוע אליו, וסן סככודס סקסס וסלוח סחירות מססעבוד וסכנות סקך
מאכוחיסס, לפי סכל אלה מוביסס מליססס, לא סן מדת סק"ו סחז"ל מסתמסים כסס,
סקלות וסחמיר סמקסרים אה סכז מן סדין וסכדון אינסי גלייסי וידועיסי מעלמס לססומעיסי,
וסייקר סכיו סמיד סהכרת לפרסס ולבארס סאר סיעב.

מדת סק"ו וז סלחנו כה, עס ג: סהאמתותס מלד סחורס ומלד סדעת, מעליס

אֶתְּנוּ אֶתֶּם עוֹמֶדֶת בַּמִּדְבָּר פְּתוּחָהּ בְּהַלְמוֹד, עַד שֶׁתְּחַלְּטוּ וְאֶתְּנוּ אֶתְּנוּ מִן הַדִּין,
וְאֶתְנוּ לָנוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כָּלֵם קִלִּים וְחֻמּוֹתִים גְּמוּרִים שֶׁתִּקְבְּלוּ הַלָּכָה לַמַּעֲשֶׂה וְלַעֲוֹנָה כִּי־אֵל שֶׁמִּים
זֶשֶׁלֶּה בְּלִבָּד. וְאֵלֶּה הֵם: בַּפֶּתַח פֶּתַח רֹאשׁ וּבַסְּפִיר פֶּתַח שְׁמִי אֵיחָד, אֶתְנוּ לִי אֵלֶּה אֵלֶּה
בְּלִבָּד, שֶׁאֵל בַּסֵּמָה עֲמֵאֵה מִיָּן, וְדִין כֹּחַ וְאֵל שֶׁשׁ בֶּן כִּימֵן עֹסֶרֶס כִּי כֹחַ בְּלִי־עַל
אֲבִילָתָן, שֶׁאֵל בַּסֵּמָה עֲמֵאֵה, שֶׁאֵתְנוּ בֶּן כִּימֵן עֹסֶרֶס כָּלֵל, אֵינִי דִין שֶׁיֵּהָא בְּלִי־עַל
אֲבִילָתָן, וּמִמָּלֶאכֶת הַכְּרִיבָה הַשֶּׁפֶן וְהַחֲזִיר מִן הַכְּחוּב, וְהַזֶּה בַּסֵּמָה עֲמֵאֵה מִקִּי, וְ
עִי. וְכֵחֵב בַּעֲמֵס הַחִיּוֹן פ' שְׁמִי מֵאֵל קִי־ד, וְחִי־ל, וְהַכְּחוּ לָנוּ גַם שֶׁאֵל בַּסֵּמָה וְחִי
חוּץ מִהַסְּפִירִים בְּהוֹרֵה לְאִיכּוֹר, שֶׁאֵלֶּה אֲמִירִים קִי, וְאֵלֶּה הַחֲזִיר וְהַגִּמֵּל שֶׁשׁ בַּסֵּמָה כִּימֵן
בִּסְרֵס אֶחָד לֹקֵן עֲלֵיהֶם, שֶׁאֵל בַּסֵּמָה וְחִיֵּה שֶׁאֵתְנוּ בַּסֵּמָה כִּימֵן עֹסֶרֶס כָּלֵל עֲלֵאֲדִי שְׁלֹקִין
עֲלֵיהֶם, וְכִי־בַסְּפִיר פ' רֹאשׁ. וְהַמִּסֵּה כֹחַ לְגִלְיִי מִלְּהָא בַּעֲלֵמָה, כְּלוֹמֵר שֶׁקִּי־זֶה הַסְּפִיר
מִבּוֹאֵר בְּכֹחוֹ כֹּחַ, שֶׁאֵלֶּה הַזֶּה עַל אֶתְנוּ שֶׁשׁ בֶּן כִּימֵן אֶחָד שֶׁל עֹסֶרֶס, כִּי־אֵל שֶׁאֵתְנוּ
לֵכֶס כִּימֵן עֹסֶרֶס כָּלֵל וְלֹא שִׁיךְ כֹּחַ לֹמֵר אֵתְנוּ עוֹבְדֵין מִן הַדִּין, וְלִפִּיכֵךְ, כֹּל מִי שֶׁאֲכַל כִּי־חַ
מִבַּסֵּמָה עֲמֵאֵה מִאִיזֵה מִיָּן שֶׁיֵּהָא לֹקֵה מְדֹאֲרִיִּיתָה, עִי־ל בַּעֲמֵס הַחִיּוֹן. וְכִי־חַ פ'ק
דִּיבְמוֹת חֲמִירוֹ בָּחוּ כִיֵּן דִּלְחִיָּה מְדֹרֶשֶׁה חֲנִיבָה לֵיֵס, וְכֵחֵב זֶס הַכּוֹס, וְחִי־ל, הִיֵּיִן בָּחוּ
מִאֲמֻסָּחֵהוּ כִּדִּפ־ס, אֲכַל בָּחוּ מִנְּשׂוֹאָהוּ, מַעֲרֻת אֲשֶׁה וְכֵחֵב נִפְקָא, דִּלְא גִרְשָׁה מִנֵּה אֲשֶׁהוּ,
וְחִי־חַ וְכִי־חַ נִפְקָא וְכֵחֵב אֵתְנוּ מִזְכִּירִין מִן הַדִּין כִּדְאֲמַר לִקְמֵן פִּי־ב גְּבִי אֲחוּתֵךְ בַּת אֲבִיךָ אֵל
בַּת אֲמִן, דִּלְרִיךְ לַמַּכְתֵּב אֲחוּתֵךְ כִּיֵּה, לַחִיִּיב עַל אֲחוּתוֹ בַּת אֲבִיו וְכֵחֵב, לֹמֵר שֶׁאֵתְנוּ
מִזְכִּירִין מִן הַדִּין, וְאִירִי־י דִּלְא דִּמִי דִּהֲסֵס לֹא אִירִי קִרָּה אֵלֶּה בִּלְחֻמֵּה שֶׁאִיֵּה מִן הַכֵּב וּמִן
הַכֵּס, דִּכְתֵּב אֲבִיךָ אֵלֶּה בַּת אֲמִן מִשְׁמַע מִן הַכֵּב שֶׁלֹּא מִן הַכֵּס וּמִן הַכֵּס שֶׁלֹּא מִן הַכֵּב,
וְכִדְמַפְרֵשׁ קִרָּה בִּהְדִּיָּה מוֹלֶדֶת בֵּית אֵל מוֹלֶדֶת חוּץ כִּפִּי הַכְּדִנּוֹס, שֶׁאֵתְנוּ מִקְרָא יוֹלָא מִיֵּדִי
פְּשׁוּטוֹ, וְחֵסֶה הִיָּה בַּת שֶׁיֵּהָס מִקִּי־כֹחַ כֹּחַ דִּילְפֵּת, אֲכַל בְּכָלֵל אֲשֶׁה וְכֵחֵב כֹּחַ שְׁפִיר בָּחוּ
שֶׁיֵּהָא בַּת אֲשֶׁהוּ כִּדְאֲשַׁכְּחֵן בַּפֶּתַח ד' מִיֵּהָא דִּלְמֵה דִּלְמֵה שֶׁיֵּהָא אֲשֶׁה אֲבִיו כִּיֵּה בְּכָלֵל אֲשֶׁה אֲבִיו,
עִי־ל הַכּוֹס. הַכְּדִיֵּל הַכּוֹס' הַכְּדִיֵּל דֵּק מֵאֵד שֶׁאֲחוּתוֹ הַגְּמוּרִים אִיֵּה לְלִמּוּד אֵלֶּה מִקִּי,
וְכֹחַ גּוֹף שֶׁלֹּא חֲזֵר בְּהוֹרֵה כָּלֵל, וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁשׁ אִיֵּה הַפֶּתַח בִּינָה וְכִיֵּן אֲחוּתוֹ מֵאֵד אֶחָד.
אֲחוּתוֹ מֵאֵד אֶחָד וְאֲסֵרֶס לִפִּי שֶׁלֹּא הִסְטִי יֵהָס מִגֵּב בְּדִבֵּר, אֲכַל אֲחוּתוֹ הַגְּמוּרִים אֲשֶׁה שְׁמִיתָהּ,
לֹא כֵן בְּכֹחוֹ מִנְּשׂוֹאָהוּ, כִּיֵּה הִיָּה הַכְּתוּבֵה וְהַסְּפִירִים בְּהוֹרֵה, וְכָלֵל אֲשֶׁה וְכֵחֵב הִיָּה וְאֵתְנוּ
חִירָת קִי־עֲלֵיהֶם כָּלֵל. וְרֹאשׁ וְהַפֶּתַח מִגְּדוּלָה הַרְמֵבִים ז'ל, אֵתְנוּ הִיָּלֵה חֲזוּן הִיָּה לִפִּיֵס
בַּחֲמֻתוֹ, הֵלֵךְ כֵּה דִבְרִיו בַּסֵּמָה קִי־ב אֵלֶּה אִיכּוֹר חֲחִיּוֹת שֶׁאֵתְנוּ לִכֵּן אֲפִילוֹ כִּימֵן אֶחָד,
נִמְאָלֶה מִיָּע מִן הַכְּחוּב וּמִלּוֹת לִי־חַ מִקִּי, אֲכַל הַקִּי־זֶה גִלְיִי מִלְּהָא בַּעֲלֵמָה כֹּחַ,
כִּיֵּן שֶׁזְכֵּרֵנוּ בְּכֹחוֹ מִאֲמֻסָּחֵהוּ, עִי־ל. וְכֹחֵר גִּלְיִי מִלְּהָא בַּעֲלֵמָה כֹּחַ, הַזֶּה וְהַזֶּה קֵלֶה
לְבַד, כִּדְבָרֵי בַּעֲלֵה הַחִיּוֹן שֶׁהַבְּחִיָּה, שֶׁהַקִּי־זֶה הַסְּפִיר מִבּוֹאֵר בְּכֹחוֹ כֹּחַ, וְכֵן כֹּחַ בַּחֲמֻת
שֶׁהַחֲסוֹרֵה אֲמִירֵה כֹל מִפְּרִסָּה פֶּתַח וְכֹסֶעַת שֶׁסֵּעַ כִּיֵּה אֲחוּתֵה אֲכַלֵּהוּ (וְיִקְרָא יִי־חַ, דְּבִרִּים יִי־ד),
וְעִידִין אֵיִי אֲמִירֵה אֵלֶּה אֲוִי קִהִי וְכִימֵן אֶחָד כִּיֵּה, לִפִּיכֵךְ חֲדָה הַהוֹרֵה וְשֶׁרֶשֶׁה אֵתְנוּ אֵלֶּה זֶס כִּיֵּה,
לִאֲמַר לֵךְ שֶׁאֵתְנוּ כִּימֵן אֶחָד שֶׁל עֹסֶרֶס מִכְּפִיךְ לְהִיחֵר אֲבִילָה, וְעוֹד שֶׁלֹּא יֵהָס הַהִיכּוֹר, לֹא
הֵכֵה מִכָּלֵל עֵשֶׂה, שֶׁכֵּחֵה כֹחַ עֵשֶׂה, וּמִכִּיֵּן שֶׁגִּלְיִה הַהוֹרֵה שֶׁאֵתְנוּ הַכְּסֵמָה נִהָרֵה אֵלֶּה בְּשִׁמִּי
כִּימֵי עֹסֶרֶס, כִּיֵּה אֲחוּתֵה שֶׁאֵתְנוּ בֶּן כִּימֵן עֹסֶרֶס כָּלֵל אֲמִירֵה בִּלְחֻמֵּה כִּיֵּה מִכָּלֵל מִלְּהָא מִנֵּה, וְכֹחַ
עִי־ד אֲמִירֵה ז'ל אֵס עוֹדֵת מִתְקִיִּימָה בְּשִׁמִּים, בְּשֶׁלֶּשֶׁה לִכִּי־שׁ, וְכֹחַ כִּיֵּי שְׁזֹרֵעַ ד' מִיֵּהָס בְּכֵת
אֲחַת שְׁלֹקֵה בְּלִי סִפֵּק, אֲפִי־י שֶׁלְּחֵאִים הֵס בְּכִי־אֵלֶּה לְבַד. (וְכֵן מוֹכֵל לְכִיֵּהִים בִּזֵּה הַמִּיָּן
מִן הַקִּי־לְחִיֵּי לַעֲזוֹר אֵתְנוּ הַכֵּשׁ הַרְבֵּב מִשְׁאֵה, מִשְׁוֹר שְׂרֹבֵן הַחֵה מִשְׁאֵה, וְכֵן הַקִּי־
שֶׁאֵלֶּה לְמִדִּים לַחִיִּיב אֵתְנוּ הַכְּעֵל בְּשֶׁלֶּה כִּסּוֹת וְשׁוֹעַ מִמִּי־שׁ בְּהוֹרֵה אֵס אֲחֵרֵה יִקֵּה לֵי, שֶׁמֵּה
אֵס כְּשֶׁכֹּחַ מִשְׁאֵה אֲחֵרֵה. שֶׁאֲפִי־שֶׁאֵתְנוּ כֹּחַ וּמִמּוֹת מִסְּפִיקִים כִּיֵּה לֹרֵךְ שְׁחִיכֵן. חִיִּיבָה אֲחוּתֵה
בְּהוֹרֵה בְּשֶׁלֶּה אֵס, כִּשְׁאֵתְנוּ לֵי אֵלֶּה אֲחֵה נִי־שׁ), וְהַסְּפִירִים בְּשֶׁלֶּה מִשְׁחִיכֵה בְּשֶׁלֶּה זֶס,

ואם באמת י"ו וז' מוזקין כו' ובהנהגתו ע"ו וז' עושין מן הדק, ותייראו גלוי מלתא בעלמא הוא. אבל מלבד הק"ו האלו אין מעשים ואין מוזקין על דבר הלמד בק"ו, עד שגם על מאמרים ז"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה הקשו וז' לאו ק"ו הוא וסעיבו אין עושין מן הדק. וכן בק"ו אם על השתתפות חייב על הכרייה לכ"ש אמרו ג"כ אין עושין מן הדק. אמר שהרמב"ם ז"ל סובר שלענין מלקות עושין מן הדק ולא אמרין כאשר זמם ולא כאשר עשה, שהוא באמת גלוי דעת בעלמא, אבל האחר בעל ח"ס השוטה ל"ב ול"ג חוקר בזה. וז"ל הרב בעל ארעא דרצק, כלל זה דאין עושין מן הדק דאורייתא הוא זה פשוט, והרב שנים"ג הביא בשם ס' לפחת המים, דאש"ג דאין עושין מן הדק, לגבי שמים עושין, וסמך הוא דהא בהנהגתו ע"ד תירא רשבי"א ע"ז נהן להאילו בנפשו, ומה פנס הדיוט נהן להאילו בנפשו פנס גבוה לכ"ש, ופרקין וז' עושין מן הדק, ונשני הקסר עושין מן הדק, ולדברי הרב דלגבי שמים עושין, מאי דוחקים לאוקמי כמ"ד עושין, הא אפילו למ"ד אין עושין פנס שמים באי, עכ"ל. והוא' בב"ק ב' ד"ה ולא זה כחב, דבממון עושין מן הדק ולא בהלכתא, לא אמרנו מלהביא פה גם דעת בע"ס כריתות שהביא דעת הירושלמי, בפירוש אין עושין מן הדק לא על דין ק"ו כאמר כלל, אבל הוסיף שאין התורה מענינה לפעמים את האדם כאשר היה ראוי לעשו, וכן איזא בב"ק כ"ה ד' דברים החורים כו'. אך נניח כעת מדברים לדדיס, ונשוב לבדד הדק המקובל, שאין כח ב"ד יפה להעניש את העובר על איסור הלמד מק"ו, אחרי שהקרא והכבדא השתתפו להניח חותמם על משפט הגיוני זה.

ההשתתפות במדת ק"ו לריכה לזירות יתרה ולשירות מנוח, לפי שהמשפט הזה עלול לפעמים לטעות שלא מדעת בעליו, ויש בו חסדים ודקדוקים: א) שהחומר או הקלות יהיו מוחלטים, לא חומר מלד וקל מלדדים או להפך, או חמורה בדרשה וקלה בעניניה, ובלשון חז"ל חומרא דאחא לידי קולא. ב) שיחס החומר והקל וכן הבא ללמד והלמד ממין אחד, עד שיחס קשר ויחס ביניהם, אבל אם יחס החומר שבעין מוטבע בדבר ושומד בפני עצמו מבלתי התלותו אל הקל, שוב אין בלמוד הלמד ממנו ממש, והוא ע"ד מ"ס בע"ס הכריתות שהפרכא לריכה דוקא שיכא בהדבר הכוא קולא או חומרא או חשיבות אבל לא פרכא כל דבר, כגון מה לכסף שק פודין בו הקדשות ע"כ. נקח למשל, אם נקרא לבגוב חילנות וגדול המנחים והתבולות שנקין בשם חומר, והתבולות הקור והקרח והשלגים שבימות החורף בשם קל, ונזילא מזה תולדה מחיוב הפכרות הנביעה בימות הקיץ על ענלה חסרת הפנים, ונאמר ומה אם בימות החורף שאין החילנות מולבלין בהם כו', נהיה לבחוק וללעג, שהמשיב ישיב, שוטה שבעולם הלא היא הנהגת הלפי שחורף האדמה מוכנה בשלג הענלה מוחלקת עליה. וכן אם נאמר, ומה אם מים שאינם משקיפים זלעפות הרעבון, הכבים הוס הכמאון, לחם שמשקיף את הרעבון אינו דין שיכבה את כלמאון, למודים כאלו אינם למודים זרים ומשוקלים, כ"א שגועות והכלים. ג) שחסיס הנזרה המהחייבת על פי המדה כוז גזרה ומוחלטת על איזה ענין מאמרה, למודי או מפשי, שאם אינו באים לדק על נושאים מופשטים, חוכל המדה הו לשפוט מיישרים במוענות ודעת ובדיוק ובנאמז, אבל כשנבוא לחבר המועשה עם המדרש וההלכה, לריכה שחסיס אחריות המועשה עליה, ובס הטעיות מאיות, ד"מ נחפס ק"ו כזה, ומה ראובן שיש לו אלף דינרים נקרא בעירו עני, שמעון זה שאין לו רק חמשים זוז עאכ"ו. הנה אין לק"ו זה מקום, כ"א כשמודה שהעווי והעושר נערכים בערך הממון והנכסים, אבל אם נסכים לאוהם המגדירים הוראת העושר במוחות הלב והנפש ע"י מדת ההסתפקות, והיות בעל אשה כשרה והגוה במועשים, ואבי בנים ברכי ה', בריאים בלמים ונאים, אז אין לאלף דינרים וחמשים זוז ענין ויחס כלל

עם כמות עם זמיר האלו הים עליהם, ואם גם נחת שאלו שאלו ק"ו זה, הוא מהסוללים בשעת רוב האש העולם, שהעביר הוא מי שיש לו כספים ונכסים הרבה לא ואלה, גם לא לא לא מק"ו זה כ"א קריאת שם בלבד, אבל לא להוציא ממנו כלכה למעשה, שאם נראה לדון ק"ו זה על זה האופן, ומס זה שהוא בעל חמשים וזו נקט לעמי פלוגי לזקק חמש פדויות, בעל אלף דינרים עכ"ל שואל לרדף ליתן לאיתו עם סכום כזה, מכל למלא כמה דחויים ופרכות, ולומר מה לבעל חמשים וזו זה שהוא פמי ואין לו אשה ובנים כו, מה לראשון שנתן רק פעם אחת בימי חייו האמר באחרון שעליו ליתן בכל יום לעניים רבים הסופרים ידעם, מה לראשון שפרנסתו מצמנת לו, והוא מרווח בחמשים וזו שלו כדי לרבו וספקו, האמר בשמי שהוא מפסיד הרבה במהכרו, מה לראשון שהן מעבד בידו מליחן האמר בשמי שיש הרבה זנות עינים עיונות עליו, ואין מניחות להיות ליתן, ועוד פרכות ודחיות כמו אלו לבעל הדין הולא מק"ו זה. יש גם ק"ו מדומה ומדומה מעקרו ומעטפה למפרע, כאלו ק"ו שהמלא אחד מליני הדור, וזה האור, ומה אם אבתי ונכסי שאין לאחרים שום זכות ורשות בנן, יש לי זכות ורשות בנן, נכוחים ונכסיהם של אחרים שיש להם זכות בנן, לי עכ"ל. מי לא יראה ולא יבין שק"ו זה של שטות הוא, שהרי כל מיקר מגמתו זו לדון מראש, אם יש לב"א להכניס ביניהם דיני שלי ותלך, או שיהיו כל נכסי העולם כהפקר ומשוחזפים לכל, וא"כ הסתם הראשונה שהונחה בק"ו זה שזכרנו והוא, "ומה נכסיהם של עמי שאין לאחרים רשות בהם", בעלם ומבטלת, וכי מי בגיד וסחלית לנו שאין לאחרים זכות נכסיו. הלא על זה אנו באים לדון, שהרי על פי דעת הספיקס האלו רואים לברר בעולם, יש באמת רשות לאחרים על נכסים שלו.

מצאתי להגאון בעל האגדה אריה בח"ב מהפזו זה, דברים בלתי מסכימים לדברים אלה שהם דברי גדולי הסדומים, וז"ל עזמא דאין דין ק"ו מהלכס, פירש"י בשבת ק"ב שלא נחזה כחשכ"פ לידרש ב"ג מדות ז"כ. וסיינו דוקא בדין ק"ו, שצ"י דבר אחד האלו דנים, ומה דבר פלוגי שאין בו חומר פלוגי האמירה תורה עליו בחומרא וזו, דבר זה ב"ש בו חומר פלוגי אינו דין המחמיר עליו בחומרא וזו; דאין דין זה מלד הסברא, דחומרא פלוגית תגרוס לו גם חומרא וזו דהא אפשר לומר, דבדבר זה המחמיר תורה בענין פלוגי ולא בענין פלוגי ובדבר זה איפכא. הלא דכתי גמיר לן, שחשס תורה לידרש בדין זה, כמו שגמירי לן לדרוש בבאר י"ב מדות שמים ר"י, ואי לאו דגמירי לן, מהכרז לא כוס דרשינן ליה, וכי גמירי בחושב"כ, אבל בחושב"פ לא גמירי לן, וכיון דלא גמירי א"א לדגס מסברא בעלמא, אבל במכש"כ מייה וביה, אין אנו לריכים לגמרא לדגס, ומהכרז ראונו לדגס במכ"ש, שכת"כ לאו ק"ו מיקרי. וא"כ ל"ש בחושב"כ ול"ש בחושב"פ דיימין ליה, כיון שהכדבר מסתבר כן, והדעת מוטע לזס, וזה ברור וגלוי לכל בעלי עינים; והרי קי"ל אין עונשין מן הדין והפ"ס בפ"ק דתמורה דף ט', יליף אבוי מק"ו דאין ממירין טוב בטוב מטוב ברע, דהאי לא דינא הוא, דמי גרע טוב ברע סברא הוא, ואפילו לרבה דפליג סהס אבוי, ולא יליף טוב בטוב מק"ו ברע בטוב, משום דלא סבירא ליה דהאי סברא דמי גרע טוב ברע (* ואפשר דמגרע גרע, עכ"ל הגאון, והאריך עוד שם

(*) והלא הכהוב אוח ואומר לא יהליפנו ולא ימיר אוחו טוב ברע פו רע בטוב, דקדקס הכורה לומר, שאין ראוה בהליפין ובהמורות כלל, ואפילו סהיה החומרת רעה והתמורה טובה מחכס, שריכין שמתקדס, קדושה קיימה ואינה טוקפת ואינה יכולה להחבטל, וכס דעת רבס ברורס ואינה להפריט, שאל על טוב ורע הקפידס הכורה כ"א על הקדושה שמתקיים.

הרבה בענין זה, אבל לא העלה דבר בזה, שלפי דעתי אין הפרש בין ל"ט ובין ע"א
או וסוף דין הוא, שהמובן בכלם שהדעה נוחתת קר, ו"ל הרש"א בסכסוךין ס"ד: א"ג
דק"ו מדם בתורה היא, מ"מ אין לדון קן בענין העונש, ואימא זה שעשה העבירה
החמורה הוא, אינו מתקשר בהעונש המפורש בקלה ממנה, ע"כ. אבל גם דברים אלה
אינם מספיקים. אבל הענין הנכון והאמתי הוא כמו שאמרנו, והוא הוא מ"ט הרב בעל
חולדות הדין, ו"ל בספרו ח"ב פ"ג, לפי שהק"ו הוא הקש שלי, ולפעמים יש לו פרכא
ופרכא מדרך החפז, ולזה נחש חמיד שמא ק"ו פריכה הוא, ע"כ. טובה פלגת אחת
הריפה ממלא כל קטואים. ו"ל שהיטך פ' אחרי מות מאוס ק"ה, שלא לגלות ערות הבת,
ולא נחבאר בלשון הסורס שיאמר הכתוב ערות בתך לא תגלה לפי שאין לזכר בו, דכיון
דאכרס תורה בת הבן או בת הבת שהן רחוקות, א"ל שהבת בעלתה האורס דק"ו הוא,
אבל אי מק"ו גרידא כוס ילפין לה, לא כוס ארס ידון עליה, דקיי"ל אין עונשין מן הדין,
לפיכך למדנו חז"ל בג"ש, וא"ל בנדיחות אל הדין ג"ש קלה בעיניך, שהרי בחו אינה מפורשת
תורה ולא למדו הכתוב אלא מג"ש, ע"כ. ו"ל בג"ש הנלחון, ערות בחו אינה מפורשת
בתורה, ואם יאמרו דמוחלת היא ובה בחו האורס, כלפי לייא, וכו"ל מק"ו ידעין לה, א"כ
הא דכתיב ערות אשה ובתה את בת בנה ואת בת בתה ל"ל לכתוב בהם הא נמי מק"ו
אלא ע"כ כמ"ש חז"ל, שאין עונשין מן הדין, ע"כ. ובג"כ קט"ו אמר רב כל האומר
הידם הבת עם בת הבן אפילו נשיא שבישראל אין עונשין לו, שהיון אלא מעשה לדוקים,
מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום האחים (שנאמר נתון נתן להם אחותו חלה בתוך אחי
אביהם) תאמר בבת שהורע כחה במקום האחים (שלא לקחו בנות חפר כל נכסי חפר),
ע"כ. ובתוספתא ידים פ"ד איתא ו"ל, היו הלדוקים אומרים חירם הבת עם בת הבן
מק"ו, ומה אם בת בנו הבאה מבח בנו חירשו בת הבאה מכחו ל"ט, ע"כ. ובג"כ
מנינו רבי אומר כל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים עטא הוא, הא אם יש לו חמש מותר,
ע"כ. ובספרי פ' נשא, הא עד שלא יאמר יש לי בדין, אם נדחו עמאים ממחנה ארון
הקל, ק"ו ממחנה שבינה החמור, אלא אם אמרת קן עינך מן הדין, ע"כ. ובג"כ פ'
נשא איתא ו"ל מה"ל האיש מביא את אשתו כוונה אל הבת, אלא אמרו הכמים מוכרים
לו שני ת"ח בדרך שלא יבוא עליה, ורבי אומר בעלה נאמן עליה מק"ו, ומה דם שחייבין
על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה, כוונה שאין חייבין על ביאתה כרת אינו דין ביאה
בעלה נאמן עליה, א"ל כ"ש ואילו ואין חייבין על ביאתה כרת לא יבא בעלה נאמן עליה,
א"ל לא אם אמרת בדה שיש לה היתר אחר איכורה, תאמר בכוונה שאין לה היתר אחר
איכורה, ע"כ. עוד כס וביים השמיני להוליא את השביעי, או אינו הלא להוליא את
השביעי, אמרת ק"ו הוא, אם הסמוך לאכור מותר, והסמוך למוצא אכור, ע"כ.
ובירושלמי ביה פ"ב, א"ל ב"ה ל"ט, מה במקום שאני אכור להדיע מותר לגבס ט',
א"ל ב"ה נדרים ונדבות יוכיחו, ע"כ. ובמכלתא פ' משפטים, ואם לבנו ייעדנה לבנו
ולא לאחיו, שהיה בדין ומה הבן שאינו נכנס תחתיו ליבוס מיטת, אחיו ל"ט, לא אם
אמרת בכן שהוא נכנס תחתיו ללחיה האמר בלחיו שאינו נכנס ע"כ. ובג"כ נזכר אחר,
מוצא מין, אמרת ק"ו מה כסות וצוה דברים שאין בהם קיום נפש כך, דברים שיש בהם
קיום נפש ע"כ. והסלסה היא שמוציא תרנגול דרבנן היא, וכן אמרו תקנו
מוצא תחת מעשה ידיה, ובתב הרא"ס פ' משפטים, שאם הב"ב כושר שק"ו זה אינו
אלא דרך השמירה, דומיא דק"ו דמגלה מעבדות לחרות אמרינן שירם ממות לחיים ל"ט,
ועכ"ל אמרו שמגלה מדרבנן, ע"כ. והנלוך ר"י ברלן בספרו מניי תרגומא כתב, ו"ל,
מי יתנו הטב רוחי להקים דברי הרא"ס, שהק"ו הוא השמירה, דברי ק"ל דאדם דן
ק"ו ענינו (דס י"ט), וה"כ אם לא מלינו שום ענין לבטל הק"ו כגון פרכא או כיוצא בה,

ואין ספק שהק"ו אליהם להיבד או לזכות, עכ"ל. דברי הגאונים כללו מחאה גמורה הס כמד דעת הגאון בעל ש"א שסובאו למשל, ואב לכלם מאמרם ו"ל אדם דן ק"ו מעצמו. וז"ל הרשד"ם בחי"ד סי' רמ"ט, מה אמרה ומה קרן הדיוט דקיל משלם מן העידית, קרן הקדש דחמיר לכ"ס, איכא למימר מאנה יוכיח, שאצ"י שמשלם חק שלם, אינו משלם מן העידית, וז"ל דזה לאו כלום הוא, דכיון שאנו בונים הק"ו כפי, ומה קרן הדיוט דקיל, שחס משלם הני חק ולא יוחר, עכ"ל כשהוא מועד משלם מן העידית, הקדש החמור שמשלם חק שלם לשולם לכ"ס. וכשהפך והאמר מאנה יוכיח ט' יעו"ש.

וז"ל הרשד"ם בהשוואתו סי' תל"א, בתוספתא כלאים פרק כלאי הכרם איחא, איסי שבבלי אומר, האסור לרבוט ע"ג פרדה מק"ו, ומה במקום שמוחר ללבוש שמי חלוקים כהחד אסור בתערובתם, מקום שאסור בשתי בהמות כהחד אינו דין שיהא אסור בתערובות, אי"ל הרי הוא אומר, וכרכבתם את בלמה בני על הפרדה אשר לי, אי"ל אין משיבין מחקוק (דוד תקע ענינו לדבר הלכה ודן מעצמו שלא ברצון חכמים), אי"ל והרי הוא אומר אשר עשה דוד את הישר בעיני ה' רק בדבר אוריה החתי (שהרי לא קטור אותו הכתוב על קר), עכ"ל. וז"ל הרדב"ז בתשובה כ"ג ח"ב מהשוואתו, מותר להכניס פרדה עם פרדה ביחד ואין בהם משום כלאים, ובלבד שיהיו שניהם בת סוס או בת חמור, אבל אחת בת סוס ואחת בת חמור אסור, ואצ"ל דאיהא בירובלמי דאסור לרבוט על הפרדה מק"ו, לא קי"ל הכי הואיל ולא הוכרז בגמרא שלטו עכ"ל. ובשו"ת תשובה מאהבה סי' קכ"ו כתוב וז"ל, לא עדיף כח ה"ש מכה הק"ו, שכל דבר הנלמד באחת מן המדות אין עושין עליו כדעת הרמב"ם, שכלל נקראים דברי סופרים, וכי כידי דאין עושין ומזכירין מדין הק"ו ה"ס בג"ש שלא נזן לה רק מדרגת האיסור ולא לעומת ולהסיר, ואם מנאל לרז"ל ששונים ומזכירים לשמים על פי אחת מן המדות, לא יבצר ממנו להחליט, כי בלי הפק ה"ס להם גלוי מלחא לאסור צולת זה, עכ"ל. ובב"ק ל"ח איחא, נשא משה ק"ו מעצמו, מה מדין שלא בא אלא לעזור את מואב, אמר הקב"ה לרוד את המדינים, מואב עזמו לכ"ס, אי"ל הקב"ה, משה. לא כמו שעלה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרדות טובות יש לי לה"ה מהם עכ"ל. אורו לנו בזה, עכ"ל. ובהנה פ"ו אמרו, משה שבר את הלוחות מדעתו, דרש ק"ו ומה פכה שהוא אחת מחרי"ג מלות, אמרה תורה כל בן נכר לא יוכל בו, כל התורה כלה וישראל עומדים עמ"ו. והקשו שם החוס' כרי ק"ו נזק לדורש, ולמה אמר שבר משה מדעתו, ויחירו משום דאין זה ק"ו גמור, דשאינו פכה שהוא קרבן, אבל כל התורה כלה לא היה לו למנוע וליתן להם ולהחזירם בתשובה. ובפסחים ר"ג אמרו דרש חזקוני איש רומי, מה ראו חננים משהאל ועזריה שהשליכו עניןם לנזק כבשן האש (וכא כתיב וחי בהם), למדו ק"ו מאפרדע, ומה אפרדע שאינה מלווה על קדוש ה"ס כתיב ובתנוריהם, אנו שמונים לכ"ס, עכ"ל. וכתב הרב בעל אהל יוסף (ווילנא הר"ב), מלבד קושיה השולם שמקשים דלא כוס ק"ו, דהא לאפרדע אינה מלווה על וחי בהם, יקשה לנו ביותר, אחרי שאין דעת לבסמם לאפרדע נמי אין דעת, ומה שכתבו להסוירים מסתמא בלא דעת ונכחו, וא"כ איך שיך לבטלי דעת ללמוד ק"ו מהם, עכ"ל. וז"ל הרב החכם ר' מרדכי גימל בספרו יסוד התורה פרק ט"ו, סוכית התלמוד מדרש תודום זאת שהיה גברא רבא, שמו שמים על זאת, אם בדברים הם כנגליהם, ואיך יעלה על הדעת, בדרש תודום רחוק וזרות זאת בדברים, ומה שהוא יותר נפלא סוכית התלמוד מזה.

גברא רבא, מי שמע כחא ומי רחא כחא, אלא ודאי הוה לזאת הדרכה כמו לזאתה
 חזק נפלא, עכ"ל. וז"ל הרדב"ז בתשובתו סי' תרכ"ו, שלטון אחד אמר לישראל, או הנה
 לי לקיץ אבר אחד ממך, אבר שאיך את מקילתו, או אחיזת את חבךך. י"א שלריך להחיה
 לקיץ האבר, מדאמרינן בע"ז חש בעיניו מוהר למוחלה בשבת כל אבר אחר לא, השתא
 יבוא הדון מק"ו, ומה שבת החמורה שאין אבר אחד דוחה אותה, נדחית מפני פקוח נפש,
 אבר אחד שנדחה מפני השבת אינו דין שידחה מפני פקוח נפש, תשובה אין עושין מן
 הדין, ואין לך עונש גדול מזה, שהתא אומר שיחזק אבר אחד מאבריו מדין ק"ו, ומה
 מלקות אין עושין מן הדין, חסידת אבר לכ"ס, עכ"ל.

ח"ל הגאון בעל ח"ס ח"ד סי' רנ"ד, ודאי אי פשטיה דקרא כתבו לכם את השירה
 הזאת, שיכתוב כל אחד מישראל לעצמו פרשת השירה, ח"כ מק"ו נדע שהחיוב לכתוב
 אותן פרשיות עיקרי תורה תלויים בהן, והחורה שאמרם השירה הזאת לרבותא נקטם,
 שאפילו העדות וההתראה החיוב לכתוב מכ"ס עיקרי החורה, אלא שבק"ו זה לא היה נכלל
 ספר בראשית ומגלת אבות ופרשת בלעם ומרגלים וחומש הפקודים ע"כ. וכן מצינו את
 בעל ס"ג דן ק"ו מעצמו לענין חיוב טבילת נדה שלא הזכירה בתורה, והוא מה אם הוגע
 בנדה ענין טבילה נדה עלמה לכ"ס, (ק"ו זה גלוי מילתא הוא וכאילו כתוב בפירוש במקרא
 בהקד קלים וחמורים שהובאו למעלה), וז"ל האלגאזי בס' ארשא דרבנן, בהשבות הרמ"א
 סי' ע"ו כתב, אם במעון אין עד נעשה דיין, באיסורא לכ"ס, וק"ק מה ק"ו הוא זה, בלא
 כתבו החסידים ב"מ הרי אנו מחמירין בממונא, דהא במעון אין סולחן אחר הרוב, וחז"ל
 דמ"מ באיסורא ח"א החמירו, ע"כ.

אברא על תלמוד שלנו יש להקשות, דבברכות י"ט אמרו סהם איסורא מממונא לא
 ילפינן, והסם לא הוה ח"א ואפ"ס אמרינן הכי ואמאי אדרבה ממנו המירא מאיסורא עכ"ל.
 הנה לעינינו שהחומר והקלות מהסכים כחומר חותם, ורחא וחכס, שחז"ל השתדלו להביא
 רחא על איסור אכילת ב"ח מלא תבשל יהירא או מלא תהכל כל חיה, ולא ראו ללמוד
 איסור זה מעצמם מק"ו, ומה אם נאמר בבבלי באכילה לכ"ס, ובמילהא פרשת משפטים
 דחו כמה ק"ו שנאמרו בענין זה. וכן נראה הסלסל אומרת שהנדרשה שזאת מותר בעלה
 הראשון להחזירה, ואם נהארכה אפ"י שלא נבעלה אברה, ולא אמרינן ק"ו ומה אם
 כשנשאת ע"י קדושין ראויים בהיתר נאכרס על בעלה הראשון ועומאה קרייה רחמנא, זאת
 שאם באיסור עכ"ל, לפי שיכולים אהנו לומר שהחורה דקדקה ואמרם וסיהת לאיש אחר
 בהים ולא נבעלה תליא רחמנא (בבבלי דין ל"ז אמרי הכי בריווי שבשכנות ר"א דהוה
 מקרב לה כי היכי דליסדרו בתשובה וסו קפדי רבנן, כי מה נפשיה דר"א, אמרו עד
 האידנא הוה קטיןא דהוה בעי עלן רחמי, הדרו בלביהו ועבדי תשובה, וכהן שם
 הרש"א בח"א, מהו יש להשיב בנ"ס הן בעודי חי, וזה אחד מהשרש ק"ו שבחורה,
 הו איכא למפרך, דיאמרו עד האידנא הוה משה משה דהוה בעי עלן רחמי, עכ"ל. גם בק"ו
 המפורש בחורה שדי הרב דגא, ואפ"י שאין פרכתו פרכא, שלא בחפלה ובבקשת רחמים
 בא מרע"ה בתוכה, אבל מכה עמוות אחרות כמו שהשירותי למעלה. עכ"פ רואים אהנו
 את הרש"א מחזיר לעצמו למלא גרעון בק"ו המפורש בחורה. בבבלי דין ס"ו בחס"ד גמר
 קדש מחול מדאפקים מלשון אלהים, דאי מק"ו, למ"ד קדש נמי לא אינטריך לגופיה, דמילא
 מנשיא וחרש, אלא איכא למיפרך מה לב"ו שסם דוהגים ומהנשיים, עכ"ל החס"ד. ובמלחא
 פרשת בא, בעבור ויקחו, אין לי אלא עשירי שאם כשר לקיחה, י"ד מנין, אמרת ק"ו, ומה
 עשירי שאינו כשר לשחיטה כשר לקיחה ס', י"ג מנין, אמרת ק"ו, ומה עשירי שאינו קרוב
 לשחיטה ס', ע"כ. עוד שם ק"ו מעין אלו, ומה י"ט אראשון והאחרון, שאין לנשיהם

ולאחריהם מקודשים מעשים חניגים, חוס"מ כבוד מקדש, לפיו ולאחריו אינו דין שיהא
 פסוק חניגה, עכ"ל. טוד כ"ק ופלא, אין לי אלא יו"ט הראשון והאחרון שאורים בעשיית
 מלאכה, חוס"מ מנין, אמרת ק"ו ומה אם יו"ט הראשון והאחרון שאין קדושה לפניהם ולאחריהם
 אורים בעשיית מלאכה, חוס"מ לכ"ש, ששה ימי בראשית ויכחו שיש קדושה לפניהם ולאחריהם
 ושחרים, לא אם אמרת כשי"ב שאין בהם קרבן שוקף, תאמר בחוס"מ שיש בו קרבן שוקף,
 כרי ר"ח יוכיח, עכ"ל. עוד שם, ובשל מבושל במים אין לי אלא מים, שאר משקים מנין,
 אמרת ק"ו, ומה מים שאין מפנין עממן כרי כה אורים בבשל, שאר משקים שפנינים
 עממם לכ"ש, ע"כ. וראה וספלא מהק"ו שומאל במכנת ד"א פ"א, ח"ל, שאלה שאל
 יוכי בן חדאי איש מבירא את ר"ג, ומה אשתי שאני מותר בה אי אכור בבתה, א"א
 שאני אכור בה אינו דין שאכיה אכור בבתה. (ולפי זה אכור לו לאדם ליבא אשה כ"א בה
 גרובה או אלמנה שאמה מותרת לו), א"ל לא ופרנס לי כ"ג שכתוב בו כי אם בתולה
 מעמיו יקח אשה (ונאכרה לו גם גרובה ואלמנה), ואני אפרנס לך כל יבדאל, ד"א אין דמין
 ק"ו לעקר דבר מה"ת, ודברו ר"ג, עכ"ל. ויש להשמוע על מ"ש סנהדרין בעל ס' כריית
 (ל"ל ש"ב) ח"ל מנינו בירושלמי ק"ו טוב (?) שאין עליו פרכא, ואפ"ס כתר ליה מסבדא ולא כן
 לסדרה, דאמרינן בירושלמי ויהא אדם אכור בבת אשה איש מק"ו, ומשיב שם פרנס לי
 כ"ג, ואני אפרנס לך כל העולם ע"כ, פירוש אם ק"ו זה נתן לדרוש לא תמלא אשה לב"ג
 ש"ג אכור בבטלה. בימי חרפי בקשה שיוכל כ"ג להספרנס (בגזר ולא בריח). כשתעבד
 אמה באמצעי וילאס דרך דופן. וזה הכל (אמת) שימך שם צ האם תהיה כנס עד כוף
 כל הדורות לזעזע, דל"כ תהיה האם אכורה וכ"ש בתה וזו לא תמלא, עכ"ל. נהק
 ללא לורך על דבר זה ורחוק מאד במציאות. וכבר בעל בימין זאב בהבנותיו סי' תפ"ז
 כתב בדברים האלה, וסעתיק דברי בעל ככריות את באת, מגלי הכיד שם בענין
 עליו דברו בכרובה מקומות, וכמה דק ר"ג מזה את הדורש סק"ו סוד הזה, שחבר
 שסון בו לקטר את בעלי ק"ו כגון אלו, וק"ו זה הוא בעיני כאלו נאמר, ומה בגד כל
 אמר ופסחים יחדו שאין בלמר שבו ובפסחים שבו כ"א בני חלאי או בני הלוי אכור כרי
 זה בגד כלאים ואכור, בגד שסוף כלו של אמר או של פסחים עכ"ל. בק"ו כוס הוא בטוח
 ושעון נפלא, הכרי רק חבורם יחד מעמיד האכור, וכן הדין בק"ו של בטוח זה בלתינו,
 שרק נשואי בעל אחד בני גופים מחולקים אלו כל אשה ובה כוס שחברם חורס, וקרא
 זה בשם גלוי ערוה, אבל כשמי גופים אלו סמחולקים נשואים לשני אברים דברי זה כאלו
 האחד מזה בגד אמר וכשני בגד פשן ואינם מלטרפים ביחד כלל.

בעניני מוכר ואגדה מנינו כמה ק"ו יפס ומחזקלים. כמו במכילתא פ' יתרו, ויוד
 במקומות ע"פ אשר לא הגלה ערופך עליו, ומה אם אנשים שאין בן דעת לא לרשע ולא
 לעובד אמר סקב"ס לא תהיו בן מוכר ביון, חנך שסוף בדמות מי שאמר וסיה העולם
 לכ"ש. ע"כ. וכן מ"ש בתוספתא אכלות פט"ו ותוספתא פרה פ"ג, אריב"ז מה בראו
 עיני שכתבי כ"ש מה ששמעו ואי. ק"ו זה מיוסד על הביטוי שהיה פועל על סודות
 יותר מהשמיים, וכן אמרו בפ' ראובן ב"ד ולא תהא שמיים גדולה מראים. ח"ל כספדי
 פ' האינו ע"פ ומוח כסר אשר אהם עולה שם, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע, למה
 אני מח, וכי לא טוב שיאמרו ישראל טוב משה ממרוא משיאמרו טוב משה מכוהס,
 וכי לא טוב שיאמרו זה משה שסויאלו ממזרים וקרע לו את סיה ועשה לנו נסים
 ונבורות, משיאמרו קך וקך עשה משה, קך וקך אמר, ע"כ. וקרוז לשמוע שזה בעלמו
 כוונתו ד"ל באמרו ע"פ וכל העם רואים את סקולות רואים את כשמיט, ראו למר הזה,
 בהשמיטם סיה ששמעו ישראל את עשרת הדברות כהר סיני ותרשמו ומחקקן בלבבותם

מקרה קבועה וקיימת, כאילו ראו בעיניהם ממש הדברים הקדושים ההם, וזכי הקדוש לעתיד שהביחחמו הנבואה וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר, לא שימשו דבר ה' אבל יראוהו, וזכי בקשתו כאשר שמעו כן עוד נחם, אמן.

על פי כל האמור פה יעלה בידינו שדרקו ולא דקו יהודי הגאון בעל האגדה, שבאמת יש הפרש בין ק"ו לק"ו (שהוא קרא אותו הפרש בין ק"ו למכ"ט, והעיקר הוא בין ק"ו שהוא שלם בכל תחילו ואין עליו שום פרכא כלל, שהוא הקש הגיוני גמור, או כמו שקראו אותו גלוי מילתא, שאמרו דנים אותו מכבדא, ועונשין ומזכירין עליו, וק"ו כזה כל אדם שהוא בעל כבדא ישרה ודעת מצוררת רשאי לדון אותו מעלמו, בלי שום קבלה מרבוהיו, כמו שהשתמשו חז"ל כמה פעמים במילה כזו, ואומרים הא למד לי קרא כבדא הוא, ובין ק"ו שאין אלו בעוה"ב צו מהטעות האסורה שיטלה להחננו ולסבסם צו שלא מדעת, כדברי הרב בעל מדות אהרן שהבאתי למעלה, שאין כח הק"ו יפה כ"א להוליא על ידו איזה היה או איסור לא יותר.

ישנה קליס וחמורים שהורשם מהחייב דיו, כאותו ק"ו של בן חדאי שהבאנו לאחר בן אשת אש ליקח לאשה. ישנם קליס וחמורים שלא מפיסם ההלכה חיה, אבל הם נדרשים דרך חדוד ופולס לקיים הלכות מקיימות ומקובלות, כמו שמצינו מפורש בזבחים י"ג, שאמרו בן עזאי גמרא גמיר לה, והא דקאמר רב כונא ק"ו, לא אמרה אלא כדי לחדד בה את התלמידים, ע"כ. ופירש"י שם שיחמו התלמידים לבס להיות חריפים לדרוש קליס וחמורים מאליהם, עכ"ל. ויש לנו קליס וחמורים בתלמוד שגוראים לפעמים כמלומדים דבר והפכו, כדי להעיר חזן התלמידים שיזכרו בשמשים, כמו: (א) הניא הפסח שעברא שניא ושחמו בזמנו לשמו, וכן השוחט אחרים לשם פסח בזמנו, ר"א פוכל ור"י מכשיר, אמר ר"י ומה אם בשאר ימות השנה שאינו כשר לשמו אחרים כשרים לשמו, בזמנו שהוא כשר לשמו אינו דין שיוכשרו אחרים לשמו, ח"ל ר"א או חלוף הדברים, ומה אם בשאר ימות השנה, שאינו כשר לשמו, כשר הוא לשם אחרים, בזמנו שהוא כשר לשמו אינו דין שיוכשר לשם אחרים, ויוכשר פסח בארבעה עשר שלא לשמו עכ"ל. ופירש"י שם, או חלוף, אם ק"ו אזהה בא לדרוש יכול אזהה להחליפו בעינין אחר ולומר דבר שאינו, ולהכשיר פסח בזמנו שלא לשמו (זבחים י"א: ב) הניא זה הדבר חכם מחיר ואין הבעל מחיר, שיכול ומה חכם שאין מפיר מחיר, בעל שמפיר אינו דין שיחיר, ח"ל זה הדבר, בעל מפיר ואין החכם מפיר, שיכול ומה בעל שאינו מחיר מפיר, חכם שמחיר אינו דין שיפיר, ח"ל זה הדבר (נדרים ע"ח: ג) ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים הוכשרו בקטנים, חורים שהוכשרו בגדולים אינו דין שיוכשרו בקטנים, ומה חורים שלא הוכשרו בקטנים הוכשרו בגדולים, בני יונה שהוכשרו בקטנים אינו דין שיוכשרו בגדולים (חולין כ"ב: ד) ומה יבמה שאינה יולאה בנט יולאה בחליה, ח"א שהיא יולאה בנט אינו דין שחיה יולאה בחליה. ומה ח"א שאינה יולאה בחליה יולאה בנט, יבמה שיולאה בחליה אינו דין שיולאה בנט (קדושין י"ד: ה) ומה חלות שאין טעונות משיחה טעונות בליה, רקיקין טעונות משיחה אינו דין שטעונות בליה, ומה רקיקין שאין טעונות בליה טעונות משיחה חלות טעונות משיחה חלות טעונות משיחה (מנחות ע"ה: ו) ומה חזיר שמפריס פרסה טמא, גמל שאינו מפריס פרסה אינו דין שיהא טמא, ומה גמל שמעלה גרה טמא, חזיר שאינו מעלה גרה אינו דין שיהא טמא (ספרא פ' שמיי: ז) ומה אם במקום שריבה בהלבים מיעט בדמים, כאן שמיטע בהלבים אינו דין שמיטע בדמים, או חלוף ומה אם במקום שמיטע בהלבים ריבה בדמים, כאן שריבה בהלבים אינו דין שריבה בדמים (ספרי פ' קרח: ח) ומה טען שאינו טען ברבם לפני טען לאחריו, חורה שטענה ברבם לפניו אינו דין שטענה

לאחרים, ומה חורס שאינו טעונס ברכס לאחרים טעונס לפנים, מן שסוא טעון לאחריו
 אינו דין שיסא טעון לפניו (ברטנא כ"ח), וסחש' כחצו סס דלחו ק"ו סוא דברכס מלפניו
 אינו רק מדרבנן, וסק"ו סוא רק לאחר: ט) ומה אס בטומאס מם שגשס קטנים
 כגדולים לא עסס נשים כאלכים, כאן כנצרות סלא עסס קטנים כגדולים אינו דין סלא נעסס
 נשים כאלכים, ומה אס במקום סלא עסס נשים כאלכים עסס קטנים כגדולים, כאן שגשס
 נשים כאלכים אינו דין שגשס קטנים כגדולים (ספרי פ' נשא: י) א"ל ר"י מדאסקרתא
 לרבא לא נעסס מחיס כחיים לעין יבוס מק"ו, (מם בעלס ואח"כ מם כנס לא יסס
 דינו כחי וסכא זקוקס ליבס) ומה במקום שגשס ולד מן הראשון כולד מן ססי לפוסלס
 מן ססרומס (כס כסן שניסס לישראל וילדס לו ומס וניסס לאחר ומס בלא כנים עדיין סיא
 אסורס כסרומס טעוס ולד מן הראשון, דכא כחיב חרע אין לס וסא יס לס), לא עסס מחיס
 כחיים (כס כסן שילדס מישראל ומס בעלס ואח"כ כנס חורס לבית אכיס), מקום סלא עסס
 ולד מן הראשון כולד מן ססי ליבוס (יסס לאחר וילדס לו ומס, וניסס לאחר ומס בלא כנים,
 לריכס יבוס, ולא פניסס ולד שס לס מן הראשון), אינו דין סלא נעסס מחיס כחיים. ונעסס
 מחיס כחיים לעין סרומס מק"ו, ומה במקום סלא עסס ולד מן הראשון כולד מן ססי
 לפוסלס מן היבוס עסס מחיס כחיים, מקום שגשס ולד מן הראשון כולד מן ססי לפוסלס
 מן ססרומס אינו דין שגשס מחיס כחיים. ונעסס ולד מן הראשון כולד מן ססי לעין
 יבוס מק"ו, ומה במקום סלא עסס מחיס כחיים כו', ולא נעסס ולד מן הראשון כולד מן
 ססי לסרומס מק"ו כו' (יבוסס פ"ז, ק"ו אחד מזהססס לארבעס נוניס): יב) סיאס מוכר
 אס כחו ולא האסס, ססיס בדין, ומה אס ססן שאין אכיו רשאי כמכירו, סרי סוא מוכר
 אס כחו, סכס שאכיס רשאי למוכרס אינו דין ססמכור אס כחס, ס"ל וכי ימכר איב ולא
 אכס. אס כחו ולא אס כנס, ססיס בדין, ומה אס סכס שאכיס מוכרס על גנכס, אכיס
 רשאי למוכרס, ססן ססוא מוכר על גנכס, אינו דין שיסא אכיו רשאי למוכרו, ס"ל אס
 כחו ולא אס כנס. סיאס מוכר אס עלמו ולא האסס, ססיס בדין, ומה אס ססן
 אכיו רשאי למוכרו מוכרס אס עלמו, סכס שאכיס רשאי למוכרס אינו דין סססא רשאית
 למכור אס עלמוס, לא אס אסרס כסן ססוא מוכר כגנכסו כו'. וסמכר על גנכסס, וסדין מוכר
 ומה אס כן ססן אכיו רשאי למוכרו מוכר על גנכסו סכס כו'. לא אס אסרס כסן ססוא
 מרלס כו'. וסרלס וסדין מוכר ומה אס ססן שאין אכיו רשאי למוכרו כו' (מכילתא פריס
 משפטים): יב) ומה אס פסס שאינו טעון כוכס טעון מלס, חג סכוסס טעון כוכס
 אינו דין שיסא טעון מלס כו', ומה כוסס שאינו טעון מלס טעון כוכס, פסס טעון מלס
 אינו דין שיסא טעון כוכס (ספרא פריס י"א ופריס י"ד), (מסורס בידיו מלכוסיו שאין
 מלס מוכס בימי ססג, אכל לפי ססוכס בלחיס מקומס לאכול מלס גס בימי סכוסס,
 וססרסב סטעוס גס בימיו עדיין כמו סמכר לנו חכס מוסע אחד מחכ"י ספאלאשין
 שאו"ס מלס כל ימי חג סכוסס (מ"ע סלפירס סנח פירל"ס), כוכרו לססיר על סכוסס
 סו ולסוילא מלכס של סוכוסס כן.

ההלכס סו שאין עונשין מן סדין מלכוסס ומקוימס גס מלס חכמי סמספט בימיו.
 סופר על אחד מוסריס סגדולים חון למדינכסו שססא אסס על אסחו, ובמדינס ססיס חק
 ומספט חרון ססוכסא אסס על אסחו נייסחו כחוק, ר"ל כסליוס על ען, וככסססס ססר כעון
 זס סאל בעלס אחד כגדולי יוד"י דס ודין, כרס מס לעסוס לסגלל מסעונס ססמור סוס,
 וסיסס עלחו אמונס סימכר ויחיס מעססו ליסא אסס סליוסית על סססס סיס לו, סניונס
 ססוכס כ' נשים על אסחו אינו מפורס כסלסס מדינס, וסוא רק כס מכלל וולמד כק"ו, וסק"ו
 יס לו דחוי וסיכס, סאפסר לדחוס ולומר מס לנשא אסס על אסחו סכל אחס ססיס לריס

לרועה לחברתה לבקש חסדנות ומלווים לאברהם מן העולם, תאמר בשלש נשים או יותר
שכל אחת תהיה מפקחת תמיד בסתר על זולתן לכודע ממנו שדעתן.

החנני לסעתיק פה דברי הרב בעל הליכות עולם מ"ש בזה, וז"ל משיבים על הק"ו
אם יש להשיב, וכך היא המדה, אם יש במלמד חומרא או קולא ואינה בלמד, אפילו יש
בלמד כמה חומרות או כמה קולות שאינם במלמד, סותרים הק"ו בכך, ואין למדן ממנו
בין להקל בין להחמיר, דאיכא למימר כמו שיש שם אותה קולא או אותה חומרא כמו כן
זאת, אי נמי שמה אותה חומרא עדיפא מכל שכנגדה לגרום אוהו דבר, וכן הוא בטלול
הלמודא, דפריך מה לדבר פלוגי שכן חמור בכך וכך, תאמר בזה שאין בו. יש פרכא העיקר
דדינא, כלומר ממקום שבה דהיינו הלמד גופיה יש תשובה, ופעמים טועה פרכא אסוף
דינא, והוא כשאומר דבר פלוגי יוכיח שאין אותה חומרא גורמת דבר זה, אם או למדים
חומרא לריך אזה להשיב לו, לא אם אמרת בזה שכן יש בו דל חומרא או דל קולא, אבל
דבר כל שהוא שומאל במלמד ואינו נמלא בלמד, ואינו לא קל ולא חמור אינו חשוב פרכא.
כל חומרא שהיא סבא בעלמא ולא מלחא דכתיבא בחורס אין עושין ממנה פרכא לחמור
הדין, קיי"ל אין מחמירין ואין עושין מן הדין ופלוהא הוא בכמה דוכתי, פי' אין למדן
אזהרה ויש מדין ק"ו, והפעם מפני שהק"ו נתן לדרוש מעלמו, וכיון שהוא מסור לסדר
פעמים שיטת האדם בו וק"ו פריכא הוא ולא אדעתיה, הלא אין עושין מן הדין, ודוקא
אסורא הכל מנא עושין, ואסורא נמי דוקא עונש סגוף, אבל איכור מיהא איכא,
ופעמים נמדין טועה מקו מדקדק גלוי מלחא, (וכבר בדרתי מה נקרא גלוי מלחא והבדחי
דברי הסדרים מה), עכ"ל.

וע"ר מדת הג"ש נ"כ לנו להעיר שדקדק מאד דברי חז"ל בירושלמי פכחים פ"ה,
וז"ל אדם דן ג"ש לקיים תלמודו ואין אדם דן ג"ש לבטל תלמודו, וז"ל חסדות ר' בלאל
כי י"ט: ה"ה. היא הדעה היוזר גרועה משאר דרכות שאין בה אלא רמז מלה, ולכן
סולקת כמה אמוראי לומר אל תהי ג"ש קלה בעיניך, וכ"כ הגאון בעל באר שבע בפירושו
לכריתות וסידורו דבריו בס' יד מלחמי וז"ל, לפי שמלינו לפעמים אינו ג"ש שהיא אזה בעיני
כל רואיה נפיק בזה אזהרה אל תהי ג"ש קלה בעיניך דאף בג"ש כאלו לא נהסר
אחריהם ע"כ. ובאוספות קדושת כ' כתבו שיש כמה ג"ש בש"ס שלא נאמרו סל"מ, אלא
שכן כעין ג"ש ולמד סהוב מן המפורס, וז"ל הכ"י פרק החובל בדבר שכן הוא האמת, י"א
נחבר לו סתם מה"ס רבוא לכל אדם לדון בג"ש, ואעפ"י שאין אדם דן ג"ש מענין,
עכ"ל. ובזה יקדים ונמה גדולים דברי חז"ל בירושלמי פכחים פ"ו וז"ל, אם בא אדם
לדון ג"ש מעלמו טועה את כשרן מעלמא באהל, ואת סמא מעלמא בעדשה, עכ"ל. וז"ל
חכם אחד כוח יודע מה שאמרו אין אדם דן ג"ש מעלמו, אין כותה לומר, שכל ג"ש מבוהרת
לסם בבחי, וממדת להם מפי מרש"ם, תלמוד מלה פלוגיה שבפסוק פלוגי, ותשוו בין
שניהם לשון פלוגי, אין הדבר כן. שהרי מלינו אותם חולקים בכמה מקומות, כדאזה
שבמינו יחולין פ"ה מ"ע דר"מ גמר שחיטה שחיטה, ור"ש מ"ט גמר מן ופכחות טבח, ור"מ
לגמור מן וטבח טבח, דנין שחיטה שחיטה ואין דנין שחיטה מטביחה, ושאלו לומר מאי
נ"מ ז' היא שיבה ז' היא ביאה, אבל הטובה בג"ש שהוא מחייב, לומר שהיתה בידם בקבלה
כ' שנאמר לו כהם דין פלוגי ילמוד מדין פלוגי. ואף כי יש הרבה דיונים דומים זה לזה,
לא פורש לו מאיזה מהם ילמד, עכ"ל. וז"ל החכם ר' מרדכי פלגניאן בספרו חלפיות, הגי'
להשיב לבואי למה אמרו רז"ל בפכחים ס"ו ובגדה י"ט אין אדם דן ג"ש מעלמו אלא
קבלה מדבר ט', אינם כן חפשי בימרא למלוא כי בעין לכל ג"ש קבלה מחייב, ולא
מלחמי רק בדברי רש"י ז"ל, אבל בימרא לא נמלא רק בלשון אה"כ קבלה מדבר, וה

סעירני להפיה רוח החרה בדברי רז"ל על פי הקדמה קטנה, וסוף כל שפה אשר חולס לטיות מדוברת, ומתח על שפה דובריה, תמות גם רוחם עמה, וגם אם יעמיק האדם בפערים, לא יבוא עד הטובה, ועל כל אשר ישפוט בשכלו כי למותר הוא, אולי ק הטובה השפה הסיף כי הוא עם המהים ידבר, ומי יפיה רוח חיים בקדמה, כי תגלה לו אז כל העלומהים, והרעב"ן ז"ל בס' הכנהון שלו כתב כי בזמן הזה אין אנו מבינים פשט המקרא על אמרתו מחסרון ידיעתו לס"ק אשר נכרה מפיו עכ"ל. והנה הראשון אשר אמר אין אדם דן ג"ש מעלמו, הוא הלל אשר בימיו שפט עברית כבר מתה, והתעוררה בלוריהם עם השדודית ועם ארמית אשר השחיתו הוד יפיה ותטונה, ולכן פחדו פחד פן ילמדו כ"ש ולא ידעו צמם יבשלו, לכן נדרו גדר, כי אין ללמוד ג"ש מעלמו בלי קבלה מרבו, אבל רבו זה לא צריך כי יקבל גם הוא מרבו עד משה מכיני, רק עד רבו אשר היתה השפה הולדת בימיו שפה היה עכ"ל. מי לא יודע להג"ש שנה עשרים שנה עשרים, ושנה ארבעים שנה ארבעים (ר"ה ס'), ופירש"י בקרא דכתיב ויכי בארבעים שנה בשחתי עשר חדש, ולא ידענו מאיזה זמן מהחלה הסורה לכפור מגין הכנים, ומכיון שמלינו במקום אחר מפורש שהוא ליציאת מגרים בה זה ולמד על זה, עכ"ל. ואמר כאן בין עיניך ונאמר להלן ולא השמיו קרהם בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש מקום ששועה קרחה, הף כהן בגובה הראש מקום ששועה קרחה (מנחות ל'), וכו"ף ע"י שנאמר אלל הכנים במ"א לא יקראו קרחה בראשם, הרי שבראש ובין השינים הכל אחד. יקום על שם אחיו לנחלה, או חינו הלא לשם, יוכף קורין אותו יוכף, יוחנן קורין אותו יוחנן, ואמר כאן יקום ע"ש אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם, מה שם האמור להלן נחלה (בשרי כבר נקראו בשמות הארים ונחלה), הף שם האמור כאן לנחלה (יבמות כ"ד). ילפינן באש חשרף האמור בבח כהן משרפה האמור בבני הסן, מה להלן שרפת נשמה וגוף קיים, אף כהן שרפת נשמה וגוף קיים (בסודרין ל"ב). כה תברו, בנחלת כפים, וכס"א וישא ידיו אל השם ויברכס (כוסט ל"ה). אין נחיה הלא בקרן וכס"א וישא לו לדיקס קדמי ברזל כו' באלה חננה את הים (ב"ק ב'). כי חדר נדר אין לי הלא נדר, נדבס מגין, ואמר כאן נדר ונאמר להלן נדר או נדבס, מה להלן נדבס עמו אף כהן נדבס עמו (ר"ה ס').

אם חינו ענין, אחת מל"ב מדות, וסכריותות כתב דל"ע לא חשיב דרשא הלא מקרא מלא. ונלחא דברירא היא, דדברים כגלמדים ממדכ ו מכין עליו מלקות ושונשין עליו מיתס ה' לרש"י ז"ל דחשיב לה סל"מ, ורוב הסורה בבאורס תלויה בסל"מ, ואי לדעת סכריותות דחשיב ליה כאלו כתיב בסורה ממש, וחמיהני טובא על סל"מ. בסלכות מהלכות אבורות פ"ט, דכתב דעל מלהא דנפיק בל"ע לא לקי, ומלחתי עוד בשו"ת זרע הברסס הלק א' ס' י"ז דף ס"ע וז"ל, שאר הסוממאות אג"ג דמפקין להו מיתורא או מלח"ע וכיונא בו אינס דברי תורה, ודברי סופדים מיקרי, ואין סכסן מוחרס עליכן וסוינו דלל לקי, ע"כ. שוב רחיתי בספר בני יאודס שאלד לומר שלדעת סס"מ וכס"מ דרשס חל"ע אינס דרשס גמורס הלא מדבריהם ממש, עכ"ל, וז"ל סר"א"ס ז"ל בפרכס מנחות, לא ידעתי היכן מל"ע רש"י לדרוש חל"ע, וסלל אין כל אדם רשאי לעשות קן חוץ מחכמי סמבסס, ולא לשום אחר צלחס (סרב בעל יד מלחכי אות א').

הוציאו חז"ל פסוק בשל מבושל האמור אלל הפסח וכפוק לא תאכלנו האמור אלל דס לאכור בב"ח כהנאס, מאיסיס דאברסס תלי תימל ברלל תימל, מי רחס כוחת מי שחע כאלה, מי השר נהן לו ס' לב לדעת ועינים לרואה יאמין שטונה הפכוקים הסודרס על הפסח ועל סדס, הוא לאכור בב"ח באכילס וכסנאס, ומס נאמר ומס נדבר לסמכתיכס

ט'. השיקף היה ידוע ומקובל, והראיה אינה כ"א אהמכתא בגלמא, וזה מוכרח דלית'ה
ל"ל דרבי ור"ל לא הבינו פשט הכתובים (הרב בעל מטע דן בספרו).

ו"ל הראב"ע ז"ל בספרו הכחות, לא תאמין בדברי המדקדק שהזכיר בכפרו יותר
ממאה מלות, ואמר כי כלן לריבין חלוף חלילה, ואני אשרש לך קצת הקשים שהזכיר,
וכס, גם זרע יעקב ודוד עבדי, ואמר כי החת יעקב ל"ל אהרן בעבור שהזכיר למעלה
שחי משפחות (ירמיה ל"ג), והזכיר שם פעמים ושלש הכהונה והמלוכה, ע"כ. והרב ר"ש
פרחון החזיק בדעת המדקדק (ר"י ו' גנאה) וז"ל בהקדמתו לספרו הערוך, כזה יודע כי
הספרים מדברים דבור ובלבד זולתו, כמו גם זרע יעקב ודוד עבדי כלומר גם זרע אהרן
ע"כ. ואני רואה להעזיק שאר המקומות שנתנו המדברים בענין זה, אם רשאים איתנו
להשתמש בהכלל הזה, להשתמש במקום קרי ובהיב במלילת חלוף ושתי ההשגות זו ר"י
ו' גנאה, או במקום פה ולב שהשתמש בו הפרחון. אבל ראוי להעיר לכות הקוראים
שראשית ז' סתירה מכבר קודם שבאו המדקדקים האחרונים וחדשו הלכה זו, והוא
במדה העשרים מל"ב מדות דר"א בנו של ריב"ג מאינו וז"ל, מדבר שנאמר בזה ואינו
ענין לו אבל הוא ענין לחבירו, מאימתי הוא ענין לחבירו, משילטרך לו זה ולא ילטרך לו
זה, כילד, גם זרע יעקב ודוד עבדי אם אינו ענין ליעקב תהא ענין לאהרן ע"כ. ובחס
דחק הרב ר' יעקב רייפמאן בבאורו לל"ב אלו בבואו למדה זו יט"ש.

בשיעורין היטב מאמרי זה מראשו ועד סופו, ויזן כראוי לחוקר על דבר האמת,
יחזיקו מפני עצמם כל המתפללים על חובצ"פ שלנו והמלשינים והמלגלים, על הכללים
והמדות המלאים בה, שהרי עיניהם תראינה מה שגאלא בחלמוד עלמנו ובמאלי כליו
הגאונים המפרשים והפוסקים ובעלי השו"ת, שהחזקו לבעלי תורה על האמת, ולא נחשדו
לזים ממנה אשילו פשיעה קטנה חוץ לשטת האמונה אודות זה, ואף הרבה עז בנפשך
המחבר בעל נתיבות עולם, ובדית עליו היואנו מקדישים ומעריאים אף החלמוד יזהר
מהחובצ"כ, קבלת כחבנן וכמשמען דברים שנתנו להחבונן ולשיין בס, הליה כדים ריקים
על לואר חז"ל, שבאמת לא יחסו מעולם לעולם שמועה וקבלה בדברים שלא שמעו ולא
קבלו, ואם נמלא לפעמים דברים שמראים פנים ומוחלים מקום לחשד במה שאין בהם,
הגות בלשון הוא ולריך להבינם, ולא להחליט חלילה שיש בדבריהם גסות או בקר כמו
שזכרנו עושים תמיד. והגני להראות ולהאג עוד משלים ממני הגות בלשון אלו, למען
יהיו לאות ולחזוק על דברי, וז"ל בעל מ"ע בפ"מ מספרו: לא אמר ר"ג מסורת בידיו
נומיני אלא קד מקובלי מבית אבי אבא, שהוא לשון מורה על מסורת אשר עיקרו מחכמת
מושכילים, וטעם לב יוסיף אמן להאמין המסורת הזו על חכמה מפוארה, לא מכת נבואה.
ולשון זה נמלא בפ"ק דברכות ובפ"ק דמגילה ובפ"י מנחות, אשר זרחה השמש על כלם,
כי לא למשה מסיני, ולא על לך הגבוהה נאמרו, ע"כ. והגני לבאר ולברר הדברים
ואביא רוב וכמעט כל הקד מקובלי שבדברי רז"ל, אשר יחפרשו על הדרך שכלל הרב בעל
מ"ע ז"ל, ועל דרכים מיושרים וכוללים אחרים, מי זה יוכל להשיב שהאומר מסורת בידיו
מאבותי שלא ללמד אנדה לבבליים שהם מעוני תורה וגמי רוח (פסחים פ' תמיד נשחז)
הז"מ הוא.

יא) קד מקובלי מבית אבי אבא פעמים שבא בארובה פעמים שבא בקלרה (ר"ה
כ"ה), קבלה היחה בידיו ר"ג מבית אבי אבא וכו' דהע"ה, שהלכנה אין לה הלך ומסלול
ידוע וקבוע, והקבלה הזו היא מאשרת ומקוימת עד היום, שכל חכמי התורה אינם
יכולים להגביל בלמאם הסבובים שהמים והמעגלים הקטנים עם הגדולים שהיא עושה,

והסרב להכנס חו"ס, יאריך ה' ימיו, ספר לי, שבשנת 1859 למכפרס קבל חוק אחד הענקים מחימתה על שהעלה בידו ליתן כללים למכלי וסבובי סירח על שנים מעטות), ושלח נמסר לחשוב שדע"ס הים יושב ודורש בקהדרה בחכמה האלטרנטיבית כבורח שטחית המלח, בה ר' יוחנן שם ושלח מאי קראת (אחרי המקרא שמאל ר"ג בדברי דע"ס לאוילא משם קבלתו), והשיב דכתיב שמש ידע מבוואו, מכלל דירח לא ידע מבוואו. עכ"ל. וזוהי הקבלה מבית אבי אבא שהיה לר"ג, וסבן.

כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדש מונחת על לוארו של אדם אל ימוע עולמו מן הדמיון (ברכות י'), ע"ד אמרם בפסקתא דרב כהנא כשהיה דוד ושלח במערה דאש וידע שאין האדם עומד לא בממונו ולא בחכמתו ולא בגבורתו אלא תפלתו בלבד עומדת לו ע"כ. והיא היא הקבלה. וע' במליץ שם שיה דברים יקרים בזה להחכם ר' נחש אביגדור ליכטענשטאדט ז"ל.

כך מקובלני מבית אבי אבא סגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שם נביאים מתנבאים בסגנון אחד (כנסדרין פ"ח), ע"ד אמרם ז"ל מקרא אחד יולא למכ טעמים ואין טעם אחד יולא לשם מקראות, שכן כתוב ע"י דוד מלך ישראל אחת דבר אלהים שהם ז' שמעתי.

כך מקובלני מבית אבי אבא כל השערים נעלים חוץ משערי רוג'א (ב"מ נ"ט). אמרו שם, לשולס יסא אדם זכיר בלוג'א אשהו שמתוך שדמעה קרובה לוג'אחה מאי, והיא נענש על ידה. כמ"כ כל השערים נעלים חוץ משערי דמעות, שכן כתוב ע"י דוד מלך ישראל, אל דמעהי אל תחרש, ע"כ. הלאה והכניס בן כסבה ומסובב, ושערי רוג'א אינם נעלים כשערי דמעות.

כך מקובלני מבית אבי אבא של שמואל הרמאי כל המוכר עולמו למיחה על ד"ס אין אומרים דבר הלכה משמו (ב"ק ס"ח). ההכנס רמ"א שאלקטם בספרו ח"א לך ק"ט השייר ע"י המאמר הערה יקרה מאד, והאני להגדילה ולהרחיבה ולהטעימה, הרבה חייבי מיתות על פי פשוטי התורה ופירו מיד מיתת ע"י ההלכה, שטובת וטובת לפעמים את המקראות, ופותרם ממיחה לגמרי לו ע"י כופר ממון, כי יסוד מוסד היה להקבלה וזו בהם ולא שימות בהם, אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ושפטו העדה והאילו העדה, לא כהלדוקים בזמנם והקראים הסולכים בדבר זה בדרכם, שאמרו יקוב הדיון את ההר, מחלל שבת במיחה אפילו בלא התראה כמו שזיר פשוטי המקראות בפירוש מקושש, וגם בעליו יומת מיחה ממס, כיום אחת כיום דברים כמשמעת, והרבה הרבה כיוולא באלו, כמו שזכרנו לסודות כל חוקר אל כל תכלית, נדקת ההלכה נגד הפשט, והמלמדקים והמקראים הללו וקראו בפי חו"ל מגלים פנים בתורה שלא כהלכה, שחמת שבוי ההלכות והסופרים התיגעו ונתנו כל לבם לאחד וליחד פני התורה הכתובה בגלויים עם ההלכה והטובה הפנימית בתוכה, להכניס המסורת בנקעי ובקעי המקראות, בזה הם ואמרו שהמקרא כותר ומכניש ההלכה, והפשט אינו כובל את הדבר, והאמת הוא עם הקבלה והמסורה, וכל המומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו. כל מי שפטר מן הדבר ושובו וקרא הדיוט, חתן ופושטניו וכל המלמדקים בשינתם בסוכה כשהם מדקדקים להחמיר על עצמם ויושבים, אינם מקבלים על זה שדר. חולש שנוגע לאכול דבר אסור להפאחו מתחייב בנפשו הוא. מי שאינו מכנה את הדליקה שפלה בביטוי בשבת שכל ונפסד קרין ביה (עיין להלן בספרי), וכן מאי את שמואל הרואה ששקול כמשה ואהרן לפי דברי חו"ל, כשנאמר ליתן ולמשה את דוד, וזאת כנעט בשינויות משלנו ומתחכם

כנגד גזירתו של מקום, ושואל איך אלך ושמע שאלו וסדגני, לא שמענו את קולו של הקב"ה גוער בו בנשיפה ואומר לו עליך להיות נסגר ומומח על קדושת שליחותי, אלא הדרכה נראה את המקום ב"ה כמכסים ליראתו ומודה לדאגתו, וסוף כמשיא לו עלה ומבקש בשבילו החבולה להגילו ממיסה. ואמר לו ענלת בקר חקך בידך ואמרת לזכות לה' בנתי. כל משיין בכתובים אלו, ר"ל במאורע זה של שמואל הדואה וענינו כנגד הקב"ה ותשובת הקב"ה אליו, ימלא שדקו רז"ל בסולחם כמה פסוקי החורש מידי פשוטיהם ולהחליטם עם הסלבה בהיחס בידם, ולא יפה אמרו ר"ל שכן מקובל להם משמואל הרמתי, שכל המוכר עלמו למיחס על דברי חורש, (שמקבל דברי החורש ככחן וכמשמען) אין לומרין דבר הלכה משמו, ואין לו חלק ונחלה בקבלת סופרים. ובאמת אין ערוך למאמר זה ביקרתו כמ"ס הכהם ה"ל, ובעל בקרת ההלמוד חזר ג"כ אזה ואזה למאור מפתח למעול זה ולא העלה בידו כלום.

תפס זמני בן הלוא בבלוריתא של כזבי והביאה אלל משה, ר"ל בן עמרם זו החורש ואי מוצתה, נחשלה ממנו הלכה, ראה פינחס מעשה וחזר הלכה, ר"ל אחי אחי אבא, לא כך למדתי בירידתך מהר סיני הבועל ארמית קנאים פוגעים בו (בהדרין פ"ב) סימן נחן לו פינחס למשה ולא ידע איש את מקומו, אפשר פינחס עומד בפני משה ומכחן לו את הניקם ואת השגשג שבו ובה למד אותו אותה הסלבה ומשה שותק כמדה לו, ומה מוכרה לנדות שהיו הלכות בע"פ. אבל כשנשיין בחורשתו הכתובה נמלאה הם כדברים האלה, כי לא השתדלו להל אחר, כי ה' קנא שמו אל קנא הוא, פן תכרות ברית ליושב הארץ וגו' והיו זה בניך ולקחת מבנותיו לבניך וגו', ובסוף הפרשה נאמר ויטי בדת משה מן הסר וגו'. קרא הקב"ה את עלמו בשם קנא אלל ע"ז, כבעל שמקנא את אשתו בקחתה זרים תחתיו, וזהו פינחס במדת הקנאה הזו, כי קנא ה' לזכות עשה זאת, להניקם בחריב מן ה' נקם ברית, ועל נקמת הקנאה הזו נכרתה לו ברית כהונת עולם, כמ"ס בקנא את קנא (ויערש"י בקנא את נקמתו), כי זו היא קנאה זו היא נקמה, והם הם דברי פינחס שהעמו בפיו מנחת הקבלה, לא כך למדתי בירידתך מהר סיני (שגם היה מעשה הדבור בדת משה מהר סיני), הבועל ארמית קנאים פוגעים בו, שמכין שהקב"ה בכבודו ובגלו קנא עלמו קנא שתי פעמים, הרי עלינו ללכת בדרכיו ובמדותיו לקנא קנאחו ולנקם בקנאו, מהאיש הכורת ברית ההנה ואיכות לבח אל נכר.

בך מקובלני מצינו דיו של שמואל הרמתי עמוי ולא עמויית מואבי ולא מואבית (ויבטוח ע"ז), ר"ל הרב רנ"ק בספרו שער י"ג: ידעתי שהקורא יתפוס עלינו כמה שאמרנו שזה החזינו לשנות ההלכות מוד למקדש שנת ר"פ לפי החורבן, והמקנא חולי יחזוק עלי בשני ויחשבוני נסר לכופר בחושב"פ, שהרי נמלא מספר לא מעט מההלכות נאמר עליהם נחז"ל בפירוש שהם כל"מ, ונמלאו מאמרים לחז"ל מורים על קדימת ההלכות למעלה מן הגבול הנזכר, אמרו בימי שמואל נפית ההלכה עמוי ולא עמויית, ובמשנה אמרו זה מדרש דרש יסודע הכהן עכ"ל. המדרש שדרש יסודע הכהן נחזר למעלה בשם המאירי, וההלכה הזו נחפרה ג"כ ביולחי, ואי הגי לסרטיב זה הדבור, להוציא האמת לאורה, במדרש רות החדש נמלא מואמר נפלא וז"ל, ר' בון אמר אלמלא כינא הסם כד אחזקמא הלכה מואבי ולא מואבית פלגינא עליה ואמינא מואבית ולא מואבי, דכתיב לזכות אל בנות מואב הן כהה היו וכו'. עכ"ל. עוד אמרו שם אמר דוד לפני הקב"ה עד אימתי הם מתרגזים עלי ואימרים לא פסול משפחה הוא, לא מרות המואבים הוא, אף אחס לא באחס אלא משהי אחיות, ראו מה עקרבס ע"כ, ובכחובות ז' אמרו ויקח עשרה אנשים מוקני העיר ויאמר שבו פה אמר רב נחמן למדרש עמוי ולא עמויית מואבי ולא מואבית, ולפרסומי מלחא הוא

דעניד דקרי לעשרה ע"כ. ובמדבר רבה פרשה י"ד בשעה שברח דוד מפני שאול, הליך אביו ואמו אל מלך מואב, והיה בועה במואב לפי שהוא היה מרות המואבים, ע"כ. וברוב רבה, ח"ל דואר האדומי לשאול, לא פסול משפחה הוא, לא מרוד המואבים הוא, ח"ל אבנר ולא כבר נחחדשם הכלכל עמוי ולא עמויט ט', ח"ל ח"כ אדומי ולא אדומיט, אנשים למם נחרחקן לא ע"ד אשר לא קדמו אחכם בלחם ובמים, היה לכן לנשים לבוא לאקראת נשים, נחשלמה כלכל מצינו של אבנר לשעה, ח"ל שאול כלכל שחשלמה ממך לא ושאול לשמאל וביט דינו, ח"ל שמאל לאבנר הוא מין אית לך, (שאלות האלו ששאלת ח"כ אדומי ולא אדומיט, היה לכן לנשים לבוא) לא מן דואר דואר מין הוא, לבואיך חלק ח"א, דכתיב כל כבודם בת מלך פיימם, לאיש לבוא לא לאשה לבוא, ואשר שבר עליך לאיש ליתן שבר ולא לאשה, ע"כ. עוד שם בימיו של חושים נחחדשם כלכל מואב ולא מואביט, חגר חרבו כששמאל ונעץ את החרב באמצע בית המדרש, ואמר או אהרונ או אהרן, עד שאני מקיים את הכלכל לרבים עמוי ולא עמויט ט', וכל שיבעל כלכל ז, בחרב הוא אי מחז את ראשו ע"כ, וברבה פ' וירא תחלה עבדו של מואב בואות היה, ומעטם זה נאחרו עמון ומואב לבוא בקהל מפני שבו מאכורי ביה ע"כ וביבמות ע"ו מלינו במקום קושיט ח"כ אדומי ולא אדומיט שבמדרש, הקשו שם אלא מעתה ממזר ולא ממזרת, ואמרו שם כחגאי. מואבי ולא מואביט דברי ר"י, רש"א ע"ד אשר לא קדמו דרכו של איש לקדם (ר"ש לשיטתו דדריש טעמא דקרא), ובידושלמי יבמות פרק סערל נחחדשם כלכל מואבי ולא מואביט ח"כ מני נין לי אלא משנה, וחשב נעמי ורות המואבים כלתה עמה השנה משדי מואב, ז' היה ששכס משדי מואב תחלה ע"כ. (ולפ"ד סחכם ר' מרדכי נאטחאזאן ז"ל בסכרמל שנה ראשונה נחחלק כלן ט"ן בבי"ת ובמקום משנה ז"ל משנה, ור"ל סדרש שדרשו מצינת השנה, ששכס משדי מואב תחלה, שיהא יתסה סגירות הראשונה ממואב, ולפי זה בעלו דברי סרב ראש"ו בספרו סיקר דור דור ודורשו ח"ג בעמין ז'. סה פה לעינינו מאמרי חז"ל בסרבה מקומות שנגעו בעמין דין המואבים, ושנשאו ונתנו בה אם היא נכללת באיסור מואבי או לא. עוד יש לנו דעת שלישיית בעמין זה ססוברת שעמוי ומואבי האמורים בזורה, עמויט ומואביט דוקא, שלפי שהנקבות התחילו בעבירה תחלה לפיכך נאסרו, אבל הזכרים מותרים לבוא בקהל, ואם עד"כ ואם ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, שר"ל רק אותה ואת בהם ובהם סברושים אחרים, אבל אותו ואת בנו לא. ח"ל הגאון בעל חוות יאיר בחבובותיו, בכמה דוכחי לא ממעטיק נשים מדכתיב בני ישראל ולא אמריקן ולא בנות ישראל, כמו גבי ליית דלא אמריקן קך, אלא דנשים כשרות לעשות ליית ע"כ, ובסנהדרין מלינו שדעת ר"ש היא, ח"ל בדין הוא שחבא בת רחויי להיות ככן סורר ומורה, שכלל מליין אללס בעבירה, אלא שגורם הכחוב הוא בן ולא בת, ע"כ. וביבמות ע"ו נראה את ר"ש זה אומר, נקבות מלריות וחלומיות מותרות מיד, כלכל אי אומר ועוד מקרא מסייעי, בנים אשר יולדו בנים ולא בנות, ע"כ. ובחלמוד מלינו השם הכחוב אשה לאיש לכל עונשין שחחורס. משנה מפורשה בידינו נשים יש לכן חירות ח"ג דאיש כתיב בפרשה, ומבני ישראל כתיב, ולא אמריקן איש ולא אשה, מבני ולא מבנות. ובע"ז פ"א שאלו אשרי איש ולא אשרי אשה, ועל למען ירבו ימיכם שאלו גברי בעו חיי נשי לא בעו חיי. לא יאכלו בני ישראל את גיד הנפש, טולל גם הנשים באיסור, ובסנהדרין ר"ו אמרו כמתמיסים, אימא בת מה שסרגס או אנה לא חסרג מיד איש כתיב ולא מיד אשה. דבר אל ב"י ויקחו לי תרומה בני ישראל כתיב ובויקסל מלינו שגם הנשים הביאו. והריטב"א בחדושו לקדושין כתב, נדבס שאני, ואף בנדרים איתרבו לנדבס, ונתנו איש כפר נפשו דרשו איש ולא אשה כמו שאמרו בפ"ק דשקלים ששכסים איקן שקלית את שקליקן, ע"כ. (והפלא שסרלב"ג ז"ל כתב ונתנו איש ר"ל כל אחד ואחד

זכנן כי יטיב לדבר, ופ"א סיס לי וסח עס הקראים צנין זה, ולא יכלו לענות לזה
זעמדו כחממין, עכ"ל. ובספר דרכה של תורה נמלא ג"כ בדברים האלה.

וכדי להפיק דעת הפשטים והחוקרים והמבקרים, שיבאנו סוף סוף למה נבחר
מלך ישראל וגדול שבאומהו כדור מצרע מואב דוקא, הגוי להעתיק פס דבריהם ז"ל
במדרש רות החדש, ח"ל, המלכים התחייבו להיות מזרע דוד, כדי שיביאו רחמים ואכזרים,
רחמים מאל האב, ואכזרים מאל האם, עכ"ל. והוא ענין נפלא בעינינו, והוא סוד
מכודות הסוד וסלידה, וק מלינו במשה רע"ה שהיה בישרון מלך, שנבא אשה מדינית
ואשה טבית, והכל סוף אל מקום אחד וכוונת אחת, ומי שיש לו לב להבין ולדעת יבין
יידע.

(יב) הדבר היותר קשה וסיותר כבד, שאל המאמין ההמים כרוס לחקור ולדרוש
ולסתחקות על פרשי הסתירות, שבין הסושנ"כ להחושבנ"פ, הוא, כשכח מואל אח עלמו
נלחץ בין המלכים, גדר הפשט מהו וגדר סדרש מהו, שסדרש פעמים, מה שזה מחיר
ומחייב זה אוסר ומזכיר, ולכן, הראשונים מתוך הכידושם נחשבו דרשות ונענו להחריב
בסן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשטן של מקראות" (סרשנ"ס פ' וישב), ור'
אביצד בר שלום נספרו אמונת חכמים הפליג מאד בזה וכתב, "שהפשט הוא סוד בעוכרנו"
זכרלמוד עלמו נמלאו מאמרים שגראים כמחזקים דעתם, ומקמימים ומשפילים מעלת הפשט,
כמו מאמרים ז"ל המהנים פסוק כוונתו כרי זה דלוי, וכאזכרם, ומענו בניהם מן הסגיות,
לפי פירוש קלה מהמפרשים, שהמרגיל אח בניו בפשטיקן של מקראות יותר מדי, כופ
שיצטע דבריו חז"ל, ויגלה פנים בחורש שלא כהלכה, ועד"ז אמרו כיון שיולא אדם מדרב
הלכה לדבר מקרא טוב אין לו שלום (תנינא י'). ומדברים אלה חבין מאמרים במדרש
רות, כגראס זר וחמוס מאד, כמו שהעירו עליו בעל השל"ה ובעל עמק המך, וכגאון
יענ"ץ (כתב דושי מדברים הללו, אי לשינים בכך רואות כו', יואת למו להביח כל
אחי מכלול שיטתנו לנו ספרים חילומים במסתרים עכ"ל), והוא, על הסמורה זה הלמוד
בבלי שהפסו הגאון והדת, ע"כ. ואחרי העיון הס דברים אמתים ויקרים, חז"ל הגאון בעל
יפה מראש ירושלמי ברכות פ"א, שהמרו חז"ל שס, ד"ת יש בזה איכור ויש בזה סיחור,
ע"כ, כתב ע"ז ד"ת יש בזה לנעות מפשט פשמים לאיסור פעמים לסיחור, וחז"ל משמין
משמעות הכחב לאיסור ולסיחור שהספכים ד"ת ממשמטס, וכבר כתבתי בזה עינים פרשת
שמיני, שלש כנות לנתינת חושבנ"פ, ואחת מכן היא השמחה פשוטי הדברים עכ"ל. ואמרו
ז"ל סיוסך במקרא מדה ואינה מדה. ועוד מאמרים כאלס שגראים במרחיקים למוד
הפשט, וגם מהאמר ידוע אין מקרא יולא מידי פשוטו, שבעלי הפשט מכהיטיים ממנו,
אחרי העיון אין בו שום סיוע ודאיה, שע"כ אלו לריכים להודות לדברי הרב הכהס רח"ס
ווייס במחברת ל"ו ממחברות טובי ילחק, ועוד בכמה מקומות, חז"ל כל הדרשות שדרשו
חז"ל בחורח דרש גמורס, הוס וקרא אלס פשוטו של מקרא. עיין ערוזין כ"ג חס" ד"ס
פשטים דקרא, וכחובות קי"א וחולין קל"צ ושירוזין ח', ולא מלינו אחד מהמפרשים שיפרשו
דברי הכחובים על פי הפשטים שהדשו סס, ומזה נבין מ"ס רבא בכל החורש כלה אין
מקרא יולא מידי פשוטו, שהספרושים הסולכים על פי מדותיהם ודרשותיהם, היו אלס
פשוטם של מקראות, עכ"ל. אבל לבר"ל מפרא דעת אחרת בזה, והוא שגורס סדרש
חקקה בכסא כבוד הפשט, חז"ל נספרו בחר הגולם בחר ג'. כל איס חכס וגבון יודע
יתפלל על הקירוב שיש לדבריהם אל הפשט, עס עומק המופלא מאד מאד, ואיש אשר
סוד זר מדרבי חכמה יתפלל על כרחוק מן פירוש הכחובים, ודבריהם אינם גראים לו,
וק כל דברי הדרשות הבר סס בתלמוד ובגמרא מדרשים, כולם אין אחד מהם סן גדול סן

קטן, שאין הדברים עומק הכתוב על פי פשוטם ואמתתם, כאשר הוא מעמיק בפירוט הכתוב ינחל אותו, שלקח וקראת דרשה כי היא דרישת הכתוב בחקירה ודרישה מאד מאד עם עומק הכתוב, עכ"ל. ובדרך זה הלכו כמה מחכמינו האחרונים ואחזו בחומתו, אלא כמה הרב רמ"ו צנארו לס' ויקרא, הרב מעקלענבורג בספרו הכתוב וסקבלה, ואחרים הגאון מלבי"ם בספרו הסורה והמאמר, והחכם ר' מרדכי פלוניאן החזיק ג"כ בדעה זו, והרב בעל יפה מראה בפירושו לרבה בראשית פרשה ח' כתב וז"ל, ואם נכמה מקומות גרסה שחז"ל נטו מדרכי הדקדוק, ואין בידיו לחקן הדבר, הוא כאשר נעלם מאתו בגלות משפט לה"ק על מחטתו, עכ"ל. כוונתו של אלו הגדולים ראיה מאד, ואם הייתה בשיטה הזו יכולה להחקיים, היה בידיו גדר גדול לגדור בעד פרשת המכורה, אבל מה נעשה, ומחילה של קיים לבד היא, שאינה יכולה לעמוד בפני רוח הבקרה. אין לנו מעמיק בפשטן של מקראות כהרלב"ג ז"ל, וראש מ"ש בהקדמתו לפירוט הסורה, וז"ל, בביאור המלות לא יהיה מנהיגו לכמוך השרשים אל המקומות אשר סמוך אותם חכמי החלמוד באתח מ"ג מדות לפי מנהגם, לפי שהם כמו הדברים האמתיים המקובלים לפסוקים הסם, להיות להם כדמות רמז ואכמכחא, שכבר יוכל האדם להפך כל דיני הסורה בכמו אלו הסקשים, עד שאפשר לטאר בהם את השרץ, אבל וכמוך אותם אל פשטי הכתובים, שבהם תחיב הגפש יוחר, עכ"ל. וז"ל הרב בעל יד מלאכי בגללי הרמב"ם כי ד' דרכו של הרמב"ם ליקח הדרשה היוחר פשוטה אע"ג דאחדחיא בגמרא, ולפעמים מביא כתוב שלא נזכר בגמרא כלל, לפי שהוא מבוחר יוחר, ורמב"ם אינו מקפיד רק לכתוב הדבר היוחר מתקבל, כיון דלא ר"מ מידי לענין דינא, עכ"ל.

וז"ל גאון הגאונים רבינו אליהו מוילנא צנארו לחורה פ' משפטים: או אל המזוזה פשטים דקרא גם המזוזה כשרה, אבל הסלכה עוקרת את המקרא, וכן בדונה של פרשה ז', וכן נכמה פרשיות נבחרות, וכן מגדולת חורה נבע"פ שהיא כל"מ והיא מההפכת כחומר חוחם, חוץ *) המלות שצאו במגלפ"ך שהם משרים, וכמ"ס מכות כ"ב כמה עפ"אזי אינשי דקיימי מקמי ס"ת כו' ואחר רבין כו' וכן נפגול ורוב הסורה, ע"כ לריך שידע פשוטה של חורה שידע החוחם, עכ"ל. ואם ראוך לידע עד כמה הגיע כח חזונו של הגאון ז"ל את הפשט, הוא ואראך דבר נפלא מאד, ואם הכל יודעים שאכילת מלה אינה מלוה של חובה כ"א צלילה הראשון של פסה לבד, ובכל ימי וילנות הפסח אינה כ"א רשות, ולא שמענו מננדים לדעה ז' כ"א הקראים, ובעלי הפשט, כמו הראב"ע ז"ל שומאל כמפטפט וכמבליבן גדר דברי חז"ל אלו המקובלים, שהוא הרשה א"ע לכתוב בפירושו לפרשה משפטים ע"פ שבעה ימים תאכל מלות, וז"ל, כמו נככות השבו שבעת ימים, והנה הוא חיוב, כי לא תחיב שבעת ימים לא תאכל חמץ, ע"כ, וכן בפירושו לפרשה בא כתוב שבעת ימים מלות תאכלו חיוב ע"ד הפשט, ע"כ. וכיא דעת הקראים שחובה לאכול מלה

(*) באור הדברים האלה שלחמי עמנו במ"ע הצפירה, ובאור זו תשובה שונת, וגם במ"ע סלמון באה תשובה ע"י. ולא נתקבלו על לבי. וז"ל הרמב"ן במשפטי ההרם שלו, החרס שהחרים פלך ישראל לו הסנהדרין כו' העובר עליז חייב מיתה, כמו שחזינו בעקן ובשאל וכן נפגלש נכנעה כדנו אנשי יבש גלעד שאני אומר כו' שזה הוא פשט הכתוב, כל חרס אשר יחרס כו' לא יסדה, ולא חסיה חוסם פינו כמה שדרשו חז"ל המקרא הזה לענין אחר נכחותו ל"ד, שאעפ"כ אין מקרא יולא מידי פשוטו, הכתוב משמש לזה ולזה עכ"ל. וגם הכתוב ואם שלש אלה לא יעשה לה פירש הרמב"ן שלא כההלכה.

בכל ימי הפסח, וזוהי מצינו בנחור הגר"א לש"ע א"ח ובמעשה רב, שהוא מחליט להלכה ולמעשה, שהלילה מזה מס"ת היא בכל ימי הפסח, ולפי : לילה הראשון היא חוצה, קרא חז"ל אכילה שאר הימים רשות, שמוזל לגבי חוצה נקראה רשות, ע"כ. עוד ידוע על פי המפורש בעזרא ואשר ישמעו ויעבירו כי' לעשות סבות כחוב, שאנחנו המחזיקים בצריח החלמוד מפרשים לעשות סבות, לעשות את חג הסכות, כמו לעשות את השבת, ור"ל לקחת אלה המינים המפורשים בתורה כדי לקיים בהם מוצא חג הסכות, לא לעשות מהמינים האלה סבות לבנה בטרם, שדברי האומר כך נדחו בגמרא, ובכל זאת שמענו ברור, שאחד מהמצינים שהצטעק הגר"א ז"ל להשיב בא"י, היה כדי לקיים מוצא כוכס מהמינים כלל על כל הסדור. עכ"פ מדברי הגר"א המוצאים למעלה אלו דואים ברור, שברוב ימי התורה הסלכה עוקבת את המקרא, ואין סדרה וספוט משתתפים יחד, אלא סדרה עיקר להלכה וספוט יתפשט לפירוש ולבאור, בדברי הסדרה בקבלה טוב אשר תלחח בזה זה הורה שנכתב, וגם מזה אל הנח את ידך זה תורה שבע"פ ע"כ. וכמה נאה ויפה מכוון ונדרש לחפץ זה שאני בו, דברי הצי"ע, וחברת את חמם היריעות לבד אלו חמשה חומשי תורה, ואת שש היריעות לבד אלו ששה סדרים של הלמוד. ור"ל המקובל בר"ש אלקבץ בספרו אילת אהבים, המפרש בתורה או בנביאים דבר יחשיט פשוטי המקראות, גדול עונו מנבוא, וכבר הוסיף על זה סרב גדול הרמב"ן ז"ל בס' דורו החיים פ"ט, עכ"ל. שהמפרש מחויב ומוכרח שיכיה הפשט הכרוך לגד עיניו, והמורה הלכות מחויב לתחזק בדרשות. ור"ל בהרד"ל ז"ל, חלילה לנו לשנות הכתובים כדי להכניסם עם הסלכה, שכבר סורנו רש"י והרשב"ם ולפניהם חכמי ההלמוד שאין מקרא יולא מידי פשוטו (כפי הס' במובן להסמון), עכ"ל.

והמור ז"ל בפירושו על התורה כתב ע"פ והסניר הכהן את הנגע, בר"ל להחיות את הנגע הכיב הכיב כדי שידע עי"ז אם פכה תפסה, ורש"י ז"ל כתב את הנגע, וכתב הר"ם שכוונת רש"י להוציא מדעתו שלא נפרש שיסניר את הנגע טבאו, והט"ז בספרו דברי דוד חמם על דברי הר"ם אלו, ושאל ואיך אפשר שיטעם מי לפרש פירוש זה כזה להסניר את הנגע ולא בעל הנגע, וכפי הגמרא לא ידע ברב הזה מהפירוש החדש הזה. והרב חלניו בספרו אלה המלות כתב, ור"ל, כיצמם אינה קוראה לבנה הכולל להם כ"ח בשם אחי יבמה, ומאלו ישראל קדושים הם, ותלא בכוונה עושים בכוונה, הרי לך שהפילו כאן אף מקרא יולא מידי פשוטו, וכוא ע"ד מ"ש חז"ל כזה לכס לישראל את אינם נביאים בני נביאים הם ע"כ. הנאחי דברים אלה להראות שהחמינו משתמשים לפעמים בפסקי הלכות ע"ד הפשט במקומות שאינו אותה להדרש ולסקבלם, אבל הדיוקים הדקים והסדוקדקים שרלו האחרונים להכניס בכתובים כדי שיהאיו ויסכימו עם סדרה, אינם כ"א רמזים וכתובים לזרון בעלמא, לא וראה וקרא בעיון כל הסוכחות ובראיות שובלו שם להוכיח שנין תחת עין וכו' פירושו ממון, ומה שהשיבו על שאלת אמאי עין תחת עין אמר רהמנא חימא עין ממם, עד שלכחוף נמלא ר"א אומר עין תחת עין ממם, ושאלו ע"ז כ"ד ר"א לית ככל כי תנא כ"י ע"כ. ובראב"ע לפרשת משפטים כתב, לא ווכל לפרש זה הכתוב כמשמנו, כי אם הכה אדם את עין חברו וסרה שליביה אור עיניו, איך יתכן שיהיה מכה כזאת בלי תוספת ומגרשת, אולי יחשיך אור עיניו כולו כי', א"ל בן זוטא וסלא כתוב במקום אחר כאשר יתן מוס בחדס קן ייתן בו, ובגאון השיב לו יש לנו ב"ה תחת על, והנה עיניו קן יתן עליו עושה, ובן זוטא השיב לו, כאשר עשה קן יעשה לו, ובגאון השיב כזה שמעון אמר כאשר עשו לי קן אעשה לכם, ושמעון לא לקח תשובהם ונתקן לאחרים רק גמולם השיב לכם, ובן זוטא השיב אלו היה המכה עני מה ידע עשה,

והגאון הביט אל עור יעור, עין פקח מה יעשה לו, כי העי יתקן שיעשיר וישלם חבל הסור לא יוכל לשלם לעולם, והכלל לא מוכל לפרש מלות הסורס פירות שלם, אם לא נסמך על דברי חז"ל, כי כאשר קבלו הסורס מן האבות בן קבלו חובב"ע, אין הפרש בימים, וכנס פירות עין אחת עין ראוי להיות עינו אחת עינו אם לא יתן כפרו, עכ"ל. חז"ל הספורנו, עין אחת עין, כך היה ראוי כפי הדין הגמור שהיה מדה כנגד מדה, ונאם הקבלה שישלם ממון מפני חסרון השערתו פן נסכל ויפסיד על המדה לאשמה בה, עכ"ל. והרמב"ן דחה דעת הראב"ע שאמר שאם אין להחובל במה לשלם, הוא חייב בעונש הכתוב בסורס ממש, אלא שאם אין לו ימים עליו חוב עד שהשיג ידו ויגאל, עכ"ל. יכולים אלו לומר שרמז הרמב"ן ז"ל בחתימתו במלת ויגאל שימכר לעבד ע"ד אם אין לו ומכר בניגונו, ואם על גונת ממון כך על חבלת גופו לכ"ע, ואשפ"י שאמרו חז"ל ומכר בניגונו ולא נכפלו, יש לנו להשיב שהעין שנסתחמה האבר שנקלץ קרן הוא ולא קנס, שהרי לא ענשה הסורס לכמה שני עיניו של המכמה עין אחת של חברו.

מכל האמור נראה שאין לנו בפשטן של מקראות אלו כלום והסלכה טובת ואם ונחלץ ואין לנו להדבר אחרים. והנה להאריך בדין זה עוד מעט, כדי לגדר ולהסיר אמתה ודקת הסלכה שבידנו, כנגד הפשט הבסיר והסיר שמחיר לעיניו, פשטות הכתוב הזה של עין אחת עין ב' שדקדקה הסורס לסכור ולמנות בו כל מיני החבלות אחת לאחת, ולכלול אח"כ כלן ביחד, במאמר כאשר יתן מוס בארם בן יתן בו, וכן בידים וזממים שנאמר עין בעין, והקדימה הסורס לאמר לא תהום עיך, וכן אלא וקאסא חת כפס שנאמר ג"כ ולא תהום עיך, שאין ספק שר"ל בזה שאין רחמים בדין, ובזכרו השופטים ב' חסות עין בכל כמו אלה הפנימים, ואם היה כונן הסורס בעלם וראשונה על הסורס, אין לך חסות עין גדולה מזו, אבל הסלכה שאינה מקדמת על הפלות ושדקתה לחדור בחור הוכיח כל דון בקשה ומאסא שפשוטי הדברים נמנעים, היא מלאה בדין זה הסתמי והכללי השמעת חנאי גדול, והוא החלוק והסבדל בין השוגג והמזיד, שה"א שיהיו שניהם שוים בעונש, ואם על עסק ראייה ונעילה נשמה הקלה הסורס בעונש השוגג, ולא ענשה וא"כ ב"א בגלות, אין אפשר שהעלים את החובל בחברו בגגס בקליפת אבר או בסתלת עוס בגופו ממש, וע"כ חתכה הסלכה במוטעות ודעת עונש השוגג שלא הזכיר בסורס שינשם בממון, וכבר מצינו שהסתממה הסורס בעלמם בעונש זה, באמרה אם כפר יושב עליו, ולפי שקשה להבחין בין שוגג למזיד, וכל מזיד יוכל לומר שוגג סייח, והסתממה באלו הפנימים נמנעת, שכלום יש ביד המהרה לידע מקודם מה שדעת החובל והמזיק, אם לכמה עינו של חברו או לקטע ידו או רגלו, בכמיות העין וקטיעת היד והרגל בלוח בפחם כשהכנס מוליאו מדעתו, ולפיכך הולרכו להשוות מדותיהם, ולא חלקו בין שוגג למזיד, ועוד לי מלים בזה, שכתבאלו חז"ל את הסורס מענשת את הגנב בחטלומי כפל, ראו ובזינו טעם הדבר, והוא שהקדן חייבה להחזיר לבעליו לפי שהוא של הגנב, ואם כפל לפיוס כנגב על אשרו ועורו לבקש גנבתו, שאם היה כפל קנס לבד להפסיד את הגנב כמה שרצה להפסיד את חברו, כיחם הסורס מלוא שילט הדמים לבדק הבית או לדקת, אבל במה שלא ראה ליהנות בעלמו ממעשיו, רק להפסיד את חברו, וכן בסורס או בפתח צור ברס"ר ונפל שמה שור או חמור, שנחשבה לו בלתי ואירוחו לבכותו לפשיעה ומזיק בידים, לא חייבה הסורס כפל. והנה המכמה עינו של חברו אם נכמה את עינו, לא נעלים בזה את חק הניחק כלל, וכונת הסורס הוא להביט להניחק את חקו ככלא ראה כ"א להזיק, וע"כ אמרו ששמין חמשה דברים חק אשר רפוי בבת גרבת, אבל אלו ביהד הם הם חטלומי החק שמחזיקין לו, והבן.

ענין הסתהרה הוא אחד מגופי תורה ועיקרים, וזאת חנני פירש בליר, ואין לו יסוד מוסד במקרא לסמוך עליו, שכן גינו בנסדדן מ', אשר עולה מנין להסתהרה מן סתורה, שנאמר וראה את ערוה עד שיראוהו מעמו של דבר, דני חקיה תנא ובי ייד אש על רעו שהתרו בו ועדיין הוא מיד, דני ר"י תנא במגלים אותו מקופם טים שהתרו בו ועדיין הוא מקופם * דני רבי תנא על דבר אשר ענה על עסקי דבור, י"ב. על הסוכות ובריות האלו, א"ל שיקבל אחס אחד מבעלי הפסח לאמחות, ב"א בדרך אסמכתות רחוקות, שזכו שכולל לפרש וראה את ערוה שיראוהו מעמו של דבר, שוכל לפרש גם וירא חס את ערוה אביו קר, וזה היה אז שתי יין ונרדס בשינה, וכן ארזים מסמקופם חלופה וקלופה היא מאד, שהרי גם מראים הדברים שמלאו אותו בפתח עלי ראותו אחס, וכי אפשר שיהיה במקופם שוטה וחסר דעת כזה שיפקיר עלמו למותה ויאמר לבתמרים אשפ"כ בעביל דבר קטן כזה וזאת קשישה עים, שאין כאן לא הגדרת חלופה עז, ולא כהילות יחד לממן הדבר, ואפילו אלל סמאלס נערה המאורסם הסתכטו כמה מגדולי הסוררים למלאו דרך סלולס להפשרות הסתהרה, שאם היו גמלאים גם מתרים ברי היו מושיעים לה.

שהדוראח סתהרה הלה ידועה ומקובלת בלומם בימי הסלמוד, זה הוא ממש שלא יספק בו כל תורם, שכן נראה משאלתם, מנין להסתהרה מס"ח, שלא בקשו כ"ל רמז וסמך בחורס לחלות עליו הסלכה שבידיהם. כבר אח"ל והחליטו להנחה מקוימת לא עשם הכחוב אה"כ הסור, וכן מנינו אחס ואומרים, שוטה שמענו אזכרס מנין, לא בספקס הסורס כמה שאמרס ומוקב גם ה' עות יומס, אבל אמרס והסורס אלהים לא חקלל, ולכן אשפ"כ שהיה נראה לנו שהדבור מזה אביו ואמו מות יומס לבדו, מהפיק לאיים ולהסור, בכל זה בקשו חז"ל למלאו מקס אחר לכוילא משס האזכרס, חז"ל ברמב"ס ז"ל בסה"מ שרס י"ד, לפעמים לא תחבאר האזכרס בלא גמור, אבל יחד הכחוב שוטה לבד וייתס האזכרס בו, וכשלא תהיה האזכרס בכחוב ילמודס בסברא מן הסברות, כמו שזכרו בהגדרין פ"ס עכ"ל. עוד כתב ברמב"ס גם מלוה ר"ל, הסורס דיין שלא לסמוך בגדרים בלומס הדעת כחוק, ואפילו היה קרוב לאמרו, כגון שאדם ירדפכו שונאו להרגו, ולהכלל ממנו נכנס לבית אחד וסרודף אחריו, ונכנסו אחרים אחריהם, ומלאו סרודף נכנס וזאת מפרפר, ושנאו שהיה רודפו עומד עליו, והסכין בידו ומנוקף דם, ברי זה סרודף לא יסרגוהו בהגדרין על יד חסוך סגדר, אחר שאין עדים מעידים עליו שראו סכריגס, וזאת האזכרס בחורס מסרג, זה, וזאת אמרו ונקי ולדיק אל סכרוג, ובמילתא אמרו, ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ואמרו ישראל הוא בן ברית הוא אס סכרוג אותו סכרג, והעלינו פייסם ומלאוהו סרוג ומפרפר וסכייף ביד סכרוג ומנוקף דם, שומע אזי יהיה חייב, ח"ל ונקי ולדיק אל סכרג, ואל הרחיק סדין סז ולא חפלא מעמו, כי סכברים סאפשרים מסס קרובי סאפשרות ומסס רחוקי סאפשרות, ומסס אמעיים בן זה לזה, ולאפשר רוחב גדול,

(*) לא חמנו דבר טוב מסקוראים, מה שמלאהי בס' תורס אלהים פפורס, להכחס ר"מ ללודוי, וח"ל גם פרשט שלא, ביד רמס בפרסוס כסירות סרלג"ס, להדלות לכל שליט ירל סכסס, ולונקלום הרנס ברש גלי, כמו למעלה שמוס י"ד, פנינו בפחוס וקלות הדעת, בדרך בני קרס סכולכים פרועי ראש, אס רעונס להכנות פני אים, והסכך בלגסי מערב, ולכן נסמכס סה פרסה תקשש, שזס זה עשה מלככו ביד רמס להכנות דבר ס', וזזה מוכח שהתרו בו סמולאים, פכ"ל. וסנוור יבחר.

ואילו היתה חורה לחתוך דיני נפשות באפשר הקרוב מאד במילואה, היינו חושבים בדרך
 כמה שהוא רחוק מזה מעט, ובמה שהוא רחוק מאד ג"כ, עד שיחשבו הסדרים וימנעו
 האנשים במעט אומד לפי דמיון הדין ומחשבתו, ולכן סגר יתעלה את הפתח, ואמר שלא
 יחתוך גדר העושה אלא כשהיו העדים מעידים, שהם ידעו בודאי שזה עשה המעשה
 שהוא בלא ספק ובלא דמיון כלל, וכאשר לא נחתוך הסדרים בענין חזק מאד הנה הכלית
 מה שיסיה שפטור החוטא, עכ"ל. ועפ"י הדברים האלה תבין לדרך ההלכות האמורות
 ב"ק ק"ו, מאותן הפטורים בידי אדם וחייבין בידי שמים, לפי שאין כאן ד"ד של מעט
 יפה לחייב ולהעניש על דברים שאינם עשויים להחזיר בברור גמור ומוחלט; ולרף לזה
 גם דברי הרמב"ם הלכות הנהדרין פ"ח, אין ממיחין ולא מלקין המורס בעבירה שמה
 נטרפה דעתו, שמה הוא מן העמלים ומרי הגפס המחרים למוט, שהוקשים חרבות בנפשו,
 ומשליכים עלמם מן הגנות, ושמה מחוך קך יאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג, עכ"ל
 המעשים בהכאה שאין לה קצבה, עכ"ל. וכן הרבו חז"ל להלדיק את החוטאים ואמרו, אין
 אדם חוטא אלא כ"כ נכנסה בו רוח שטות, ואמרו עוד, הרבה יין טורה, הרבה חברה עושה.
 ובהם המאוש היותר חזק להוציא את החיוב מידי כל ספק היא ההתראה, שלא שהוא
 אכן הכוח להבחין על ידו בין שוגג למזיד, אלא שהוא מראה שהמותר הוא העובר
 העבירה, הוא ממנה בחורה ומורד במנהג, שכל איש שמחיר עלמו לגיחה ולמלקות בשביל
 מלוי תאותו או בשביל גאותו ונחמו, כלום יש תקוה לחברה ממנו. ובהם ההתראה ליחידים
 היא כהאזהרה שבחורה לכלל האומה. וכל מה שהאריך הרמב"ן ז"ל לבאר, שכל העונשין
 שבחורה אינם כ"א לגזור בעד העבירה מלך עלמם לבד, ר"ל בעד מלוי תאותו ובלתי כבישת
 יארו, כ"א על הסמירה בחורה וחלול קדושה בפני העדים, כולל דין ההתראה והבן.
 ולא לחנם הבדילו חז"ל בין מחלל שבת בלגיה למחלל שבת בפרהסיא, אעפ"י שהנסחיות
 גלויות ולפיוות לפניו ית' ואין לנעם לפני המקום ב"ה. ואם נתן את לבנו ונכנס כחם לחתור
 ולמלא מקום להסתראה בחורה, לא תקשה עלינו ג"כ מילואה, והיא, כמה פעמים מצינו
 בחורה ובנביאים דבור העדה והתראה על לוויים ואזהרות, כמו העידותי בכם היום נמלאה
 שלש פעמים בחורה, וכן שמע עמי ואעידה בך. וכבר העיר החכם ריב"ל על הכתוב ועתה
 בהם להשיבם אל תורתך והמה הידו ולא שמעו למאמריך (נחמיה ב'), שהוא הוא ענין ההתראה
 ממש, והכתוב היותר ראוי להסמך עליו ענין ההתראה לפי דעתו הוא מ"ש בחורה בדין
 שור שהמית אדם, ואם שור נגח הוא מהמול שלבוס, והועד בבעליו ולא ישמרו (שמות
 כ"א), הלא מראה שאע"פ שהשור הזה כבר נודע והחזק לרבים לשור נגח, מ"מ עליו
 לחשוב ולומר, אפשר שבעליו לא ידע מזה, ואף כי בדבר שלא נזכרם כלל, שעליו
 לשער בלי ההתראה.

כתוב בחורה וספרהם לכם ממחרת השבת ט', השבת הזה מורה עלי ספק על שבת
 בראשית, שהרי סוף המקרא מוכיח על תחלתו, ושם נאמר עד ממחרת השבת השביעית
 תספרו חמשים יום והבן. ובמנחות ס"ה מצינו שכמה מחז"ל נדחקו ליכנס בפרשנות דחוקות
 מאד, להראות ולבדר, ששנת ממחרת השבת הוא על מחרת יו"ט, וידוע שרבות הראיות
 מורה על חלישותו, כפי דברי הירושלמי ברסות פ"ב וערובין פ"י, כל מלתא דלא מחוורא
 מיחין לה מאחרין בגימין, ע"כ. ופירש הרב בעל גמורי יוסף פרק החובל, ח"ל, כל דבר
 שאינו יודעים שהוא אמת, אבל לא נחזר לו סמך מן ההורס, הרשות ביד כל אחד לדמו
 ולהביאו וסמך בכל הופן אשר יאות בעיניו, עכ"ל. וכבר אמר גם רבא בעלמו, לטובה איש
 לאו פרכא וגם שתי ההוכחה האחרות אינן כוללות על דרך הפשט האמתי, והחכם ביקר
 ר' משה אביגדור לכתוב שאלהו ז"ל בקונטרס ממחרת השבת התאמץ לישב דברי חז"ל על

הבחינים ולא העלה בידו כלום, ו"ל הרב הכנס הסדורי בעל דרכה של חורם, לא יסבול ממחרת השבת הכחוב אלא הכנס העומד פירוש חז"ל ממחרת יו"ט, וכל כל ראיותיהם מנחות מ"ה, עוד יטענו המתנגדים בלזק, מדוע לא אמר הכורס כדרכה בכל המועדים בששה עשר יום אחד הראשון ימינו הכסן, אמנם ברור בעינינו, כי הכורס קבעה שלשה המועדים מקראי קדש בעלם וראשונה, לחזק אחדות האומה בעלות כל זכור שלש פעמים בשנה לראות את פני האדון ה' במועדי השמחה לעובדי האדמה, למען יודו לה' חסדו ויחוננו לו במקלות, בחדש האביב בתחלת קציר השעורים, ובשבעה שבועות אחריו בראשית קציר החטים ובטרי פרי העץ, ואחריו בתקופת השנה בהאסף כל חבולת השדה אל גרן ייקב, וישמחו בכל הטוב אשר ברכה ה', ובשמיט טוהם לתת גם זכר ליציאת אבותינו מעבדות מצרים לחירות, וסיועם לעם סגולה לה' בהשבתה החמץ והכילה הפסח והמלות בחג האביב, ובשבתם באלים ובסכות בחייתם במדבר, ערס טוהם אל ארץ נושבת בעשית הסכות בחג האסף, אולם בחג השבועות לא עשה הכורס זכר כלל לקורות האומה, ופה מלאו הכופרים ארועים הנאמרים מקום להסגדר בו, וביחוד דבורות אחר גלות בבל, שכבר נחשבה רוב הגולה בארץ הים, ולא עלו משם כ"א כמעט, וכבו רוחניות הדם וקורות האומה לסיוע השמור הראשי אשר יבענו עליו כל עסקי האומה וארצי חיים בכל מקומות פזורים, ויקבעו הכופרים את תופת העומד ממחרת יו"ט וסוף ע"ז בניסן, למען יפגע יום החמשים ממנו שהוא חג השבועות בששה בסיון, וסוף המועד הסמוך ליום מהן חורחנו, למען שגרש בלבנו העיקר הכבד חורם מן השמים, ולתת זכר אל המעמד הגדול הוא, עכ"ל. ובדעתו הו' החזיק רוב מבקרי זמננו, ו"ל הכוזרי מאמר ג' סי' מ"א: נאמר באלה מן הכתובים או השופטים או המלכים הראויים עם דעת הסגדדין וכל החכמים, ראש כי הטובה מן המספר הוא. לבוש חמשים יום בין בטרי קציר שעורים לבטרי קציר חטים, ובמירת שבעה שבועות שכן שבע שבתות חמימות, ונתן לנו דמיון בתחלת יום מהשבעה, לומר, אם יסיה החל חרמש בקמח מיום ראשון, תנינו במספר עד כיום הראשון, להקיש ממנו שאם חסיה הסתכלה מיום שני נגיש עד היום השני וכן הלאה, עכ"ל, והם דברים של טעם וקרובים להחל. ו"ל הראב"ע פרשת אמור, הזכיר הכחוב איך יחשבו בשנה ראשונה ע"כ. ור"ל שאז בשנה ראשונה חל יו"ט ראשון של פסח ביום השבת, ודבר הכחוב ביום שבת הלאה. וראות ימינו שמי הגדולים האלו הכוזרי והראב"ע אינם מכחישים, שפשוטן של המלות ממחרת השבת הוא שבת בראשית, אלא שהסלקה קיימת לדורות, שאם יחול יו"ט ביום אחר יסיה גם כמחר ביום אחר. ו"ל הרב בעל מנחה גדולה פרשת אמור, ממחרת השבת יום שני של פסח, וסדרים מיוחדים ויאלצו מעבור הארץ ממחרת הפסח מלות וקלוי, וסדרה"ע שהביא על זאת הראיה, לא ידעתי מה היה לו, הלא ידע כי בכל ספורי הכורס היום נמשך אחר הלילה שזכר, וכבר היה הפסח נאכל בליל י"ד ביאת יום ט"ו, א"כ היום נמשך עמו והמחרת הוא יום ט"ז בו, וכן היה הענין בקצירת העמר. שהיו מתחילים בלילה קודם בוא יום ט"ו, גם היה לו לדעת, כי לשון חורם לחוד ולשון נביאים לחוד ולבן חכמים לחוד, אעפ"י שמהלכו ממחרת הפסח יאלצו בני ישראל וסוף ט"ו, עכ"ל.

ודברים יקרים ואמחים אלה מבוטאים בס' דור דור ודורשיו ח"א לז י"ב, ו"ל הסוכה היותר קדומה וסיוע מברית על קבלת תוכנית"פ בפירוש הדבר של ממחרת השבת הכחוב אלא ספירת שבעה שבועות מפסח עד עתה שהוא מכון על ממחרת יום הראשון של פסח, היא יולאם לנו מן הכחוב בספר יבואע ה', ויאלצו מעבור הארץ ממחרת הפסח מלות וקלוי בעלם היום הזה, אלא הדבורים מלות וקלוי בעלם היום הזה,

מכונים בלי ספק על החק שבחורם, ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עולם היום הזה. ומי יוכל להטיל ספק בזה, שגם ממחרת הפסח פה יפרש את ממחרת השנה האמור שם, ושמוצתו כמו שאובן בחושבני"פ. והנה אחת היא לנו, אם יובן ממחרת הפסח על חמשה עשר בניסן (ראב"ע בשם ר"ם וקדושין), או יובן על ששה עשר בניסן (ר"י שם), הלא זה מוכח בכל ענין, כי הכחוש הזה הבין בדבור ממחרת השנה שהוא משון על ממחרת הפסח, עכ"ל כרב ראש"ו, והפלא שלא הזכיר כרב ז"ל את בעל מנחה בלילה, שהעיר על דבר זה. עכ"פ יראה כנגד לדקת חושבני"פ נגד הקראים.

כתוב בחורם כי תבוא בכרם רעך, כי תבוא בקמח רעך, סחמה החורם ולא פרשה מי ומי הם הבאים, והקבלה אומרת שרק בפועלים הכחוש מדבר, ונ"ש מפורש ונדרש בדבריהם ז"ל ע"ז, והוא נאמר כאן כי תבוא ונאמר להלן ולא תבוא עליו השמש, מה להלן בפועל אף כאן בפועל (ב"מ פ"ז), אבל גזרות שוות כאלו רחוקות הן מלהקבל על הדעת ואין כ"א כדמות ספק ודמו להכללה שבידיהם (*), ולא יטעה מי שיטען כאן מה שחשקה המקשה בכחובות ל"ח, וכי אחיה ג"ש ומפקים מפשומים לגמרי, הכחוש אומר יהיה הבא מי שיהיה, והכללה מגבלת אוחיו רק על אחים יחידים, ומלבד זה מולאים אונחו שהכחוש מכחיש בפירוש את הכללה, שהרי נאמר וקטפה מלילות בידך וחרמם לא תאף, ואם בפועל הכחוש מדבר הרי חרמם בידו. ולא בחרמם הדבר תלוי כ"א ברב או במיעוט, שהוא הנרש ביד וחרמם, ע"כ מוח לנו לומר, שהדין הסחמי דין אחת הוא, שאין לבעל השדה או לבעל הכרם להקפיד על דבר מועט ולדקדק על השכלות ענבים אחדים, או על מלילות אחדות, שמה הן ומה שוין, אחרי שהחורם נהנה ע"מ שיחלו ישראל את הארץ, ושיאיו כלם בעלי נחלות שדות וכרמים, ואם יאכל ראובן היום בשדה ובכרמו של שמעון, יאכל שמעון בשדה ובכרמו של ראובן מחר, והוא בכלל זה והנה זה לא חסר, ואין בזה כ"א חורת חליפין לשעה מועטת, אבל מכיון שגלו ישראל מעל אדממה, ושדות וכרמים היו רק נחלת אחים יחידים להחפרנס מפירותיהם ותבואותיהם, רחמם הכללה שאם יתקיים הדין כסחמו, ר"ל שאם נחיר לכל הבא לאכול ענבים כפשוטו שבעו, לא יאחר לבעל הכרם במשך ימים אחדים גם עוללות, וגזל גמור הוא ומעשה סדום הוא, שכל אחד היה גוזל פחות משום פרוטה, ובין כך וכך הפסיד הניזל כל מה שהיה בידו ובאה הכללה, והגבילה את ההיתר המפורש בחורם רק על הפועלים בשעה שהם עושים במלאכתם מלאכת הקצירה והבצירה, ומשום לאו דלא תחטום מגשו זה. ההערה החדשה והיקרה הזו מלאכה מפורשת ונבוארה בדברי החלמוד עמנו. והוא בב"מ ז"כ ח"ל: מלאכה מגלת סחרים כי ר' חייא, וכחוב זה איסי בן יהודה אומר כי תבוא בכרם רעך בביאת כל אחד הכחוש מדבר.

(*) הפליאה על ג"ש א היא עוד יותר, שגלת תבוא כאן היא מוכח לובר, ושם היא לנקבה וסחרת. אבל לפי האמת אין א ג"ש גמורה, כי גם לפי פשוטו אף בפועל מדבר, כי איש אחר מי נתן לו רשות לבוא? ואם יאמר האומר אם בא ברשות איך הדין? ע"ז בזה הקבלה שרק בפועל הכחוש מדבר, וכחוב זה בדרך מליצה על ג"ש, אף שאינה ג"ש באמת, אך נחה למדרש פשטא דקרא, מאחר שהצינו שהחורם חסה על הפועל בזיהר, ואמרה באיכור לאו, ולא תבוא עליו השמש, מה שלא אמרה בן בלום או בשואל, ופירשה הטעם, כי אליו הוא נושא את נפשו, נשפוט שג"כ כאן הוא מטעם שהחורם חסה על הפועל, שלא יאמער בראוהו ענבים או מלילות ועוסק בהם ואינו רשאי להשיבם אל פיו, משא"כ בשאר כל אחד מי יכריהו לבוא אל כרם או קמח רעבו? ונס את כל ברשות, אבל לא בהכרח, ולא לו הכירה החורם. יג"ב

ואמר רב לא שביק אחי חי לכל בריה, ע"כ. ואי בן יאודה גלה סכוד, שפדחוב בפשוטו מדבר בביאת כל אדם, שהרי כי חנוא סתם כתיב, ואיה כנא מי שינוא, אבל ממעט להגיד חיים לבד, הכלכלה גוברת שאמרת שרק בפועלים הכתוב מדבר. וראש וסבבון קריאת שם מגלה סתמים למגלה ז, שנמלאו בה דברים אלו, שהם באמת טעמים גרים מפני הטון שהם, שמתאונים ומתלוננים תמיד על תקונים וקולות כאלו שנראים כמנגדים לפשוטי הכתובים.

כתוב בחורס ובכחה את אחים ואח אחם ירח ימים, הכל יודעים כוראת ירח ימים שהוא חדש אחד לבד, ואין למלת ימים שום כוראת על איזו כוספת על זמן חדש אחד, שדרך כלשון כך הוא, כמו ויהי מקץ שנים ימים, שלא היו שם כ"א שני שנים לא יותר, וא"כ מה נעשה להספרי והתלמוד ולתרגום המיוחס לרב"ע, שפירשו ירח אחד ימים שנים כרי כאלו שלשה; וכבר מלאו הקראים שחוק פיהם על דרשה ז, וביחוד בעל מסה ועריבה בקול שיריו.

וכדי לקיים הכלכלה הזו (אף שיש חולקים עליה) אומר, רואים אהנו של עיקרו של דין הזה של יפת אחר, הוא שלא להכנס בשבית ז מוכן בזמן ואחריות, שלא יגלים הסוכה אולם האמתו במנוי נפשה ובעל כרחו, שזו היא ממדת הכרעים והפדחים, ולכן נהנה לה הסודר הטהור שלשים יום, לכוונת כסא אכלות על אחיה ואמה שאבדו לה, ועל עליה ואחיה שהיו קדושים בטיהם, (כמו שדרשו חז"ל את אחיה ואח אחם כמ"ש ואמרים לעד אחי אחם ולאבן את ילדתי), ובחוקר הזמן הזה יפוג לעשר מעט מעט, ותהרגל לאט לאט עם האיש בחשק בה, שגלי ספק ידבר על לבם בימים הסם, דברי אהבה וחבה, דברי פיוס ונחומים, ויחלל ויחללם להתאכזב עליה, עד שתשיב גם היא אהבה אל חיקו, כי כמים הפנים לפנים כן לך החשוקה להחזיק בה, ואף כי כשתראה דרכיו ותסלכותיו, כי איש המים וישר הוא, בכללי נגשו בה לרעה, בודאי תהיה חמסה, ותאור שאתה, והאהבה והשלום יקחו מקומן, זה הוא הכל מלד דין האכלות שזמנה שלשים יום, אבל ביד חז"ל היהם הלכה קדומה, כל הנשים לא יתאכזבו ולא ינשאו עד שיכיו לכן שלשה חדשים (יבמות מ"א), כדי להבחין בין גרשו של ראשון לגרשו של שני, והדעה מקיימת ומאמתת הכלכלה הזו, שאל"כ יתבטלו הרבה דיני ירושה וחלה, שלא יהיה ביד ב"ד לברר מי הורש האמהי, ודיני סודר ומורה, ודיני מסה ומקלל אחיו, שהרי יש לפטרו בטענה ודלמא לאו אחיו הוא. והנה אם היה החושק הזה רשאי לכוונה מיד כשעבר החדש הראשון שקבעה הסודר לימי אכלה, מה נעשה אחא להילד אשר יולד בחדש השביעי, שהרי חשב כפול יסיה פה, שגלגל שלא נדע אם הוא בן ט' לראשון אחד מהשנים שבה עליה, או בן ז' לאחרון זה החושק בה, כנה עלינו להבחין ג"כ בין גרש שגרע בקדושה לגרש שלא נורע בקדושה, לפיכך באה הכלכלה ואוכפת עוד שני חדשים, לכוונת מידי ספק זה ששחיד להילד, וכאז ע"ד שכתב הסו"ס וסר"ן בריה פ"ק דשבת, שפקדו על מה שאמרו בנמרה כנא דרישא פטור ומותר, (פטור מחטא ומותר להחלה, דלא מידי עבד לא עקירה ולא סחוס), וסא קעבר על לפי עור לא חסן מכשול, וחירו דרך לענין שבת פטור ומותר קאמר, דסאי חנא קאי כנא מסכת דשבת, אבל אס"ל דקעבר משום לפי עור לא חסן מכשול, ע"כ. וכן מלינו בכריתות, דבר זה מותר ואינו מותר אלא אכור מלד אחר ומותר דקאמר בו, וכן בבבבבות דס שרן אין חייבין עליו, ר"ל משום דס, אבל משום שרן חייבין דדמי כנשדו. וכן מלינו פ"ק דחולין, שהחט במגל קאיר דרך סלוב ב"ס מכשירין, ופירשו בגמרא דלא ככשירו אלא לכוונת מידי נבלה אבל לאכילה אכור, וגדולה מצו מלינו גם בחורתו הכתובה עומה מנין דבר זה, הכל יודעים שהכלכלה הסודר באכילה, ומ"מ לא

ימנעה הסודות לכתוב, וזי ימות מן הכהנים כו' והאכל מנבלתם יבסם בגדיו (ויקרא י"ח).
 וכל נפש אשר חאל כלה וטרפה באורח ובגר ובכס בגדיו ורחק במים (שם י"ז), הכל
 יודעים שהשייב עם כהנים אסור, כמ"ש ואל אשה בנות עומתה לא תקרב (שם י"ח),
 ואיש אשר ישב את אשה דוס גו' ונכרתו שניהם מקרב עמם (שם כ'), ובכל זאת לא
 ימנעה הסודות לכתוב ואם שכב ישב אית אשה וזכי נדחה עליו וגו' (שם ע"ז), שהאכור
 לחוד והעומתה לחוד. ועד"ז הוא ג"כ בנדון שלפנינו, שאעפ"י שלפי פשוטו חדש אחד
 מכפיק, חדש זה אינו ענין כ"א לנאוג ימי האבלות, אבל מה שנוגע לענין ההכחשה, כרי
 כלכה ערוכה בידיו שלריכב להמתין שלשה חדשים, ובמה יפה כחה של היפה תאר
 להוליא מכלל גדול זה. ולא עלבי הולאחי הסלדקס הוא, אבל מלאתיה מפורשת ומבוארת
 בספרי ובתרגום המיוחס לרב"ע ושד במקומות, ודברים ברורים הם, וכשהראיתי מאמרי
 זה להחכם הקראי ר' אברהם פירקאוויץ שבו הרבה תשובות לשאלותיו, ומעתה לחרופו
 יגדופיו, הורה בפה מלא בפני ובפני אחרים, שעליו להסבויש מפני עלמו, ולהכות באגרופו
 על חזקו, להסודות על חזקו שחטא כנגד האמת בדברים הרבה שנתבררה לו לרקתם
 במאמרי זה. הסלים המובאים פה לא ללמד על עמם לבד ילאו, כ"א ללמד על כלל
 הסלכות האלו מולאים לפעמים כעוקרות ועוקבות את המקראות, שבלי ספק שמלאת הסלכה
 בפשטות המקרא מוכחשת, או ממקום אחר מפורש בתורה, או מן הסברא הישרה ודעת
 הכריאה או מהלכות עולם וחקי הטבע, והולדכה להגבילה על תנאים ואופנים מיוחדים.
 מכאוב ולא תקחו כפר לנפש רואה, כיחיו שהובל בחיורו משלם ממון נד פשט המקרא
 עין תחת עין. מכתיב איש אל אחוזו ואיש אל משפחתו תשובו, וכיחיו שמ"ש
 אל עבד עבדי שגלע ועבדו לשול, אינו רואה לומר כל ימי חייו כפידתו לפי
 הפשט (כמו שפירש הרשב"ם ז"ל כמ"ש בשמואל וישב שם עד עולם), כ"א עד היובל,
 שכן הסמך הוא שהעבד הנלע הס בשביל שיהב את אשתו ואת בניו לא יהיה בכלל
 המכועזדים בשנת היובל מולאיתם לחרות. מכאוב אמור אל הכהנים בני אהרן לנש לא
 יעמא, מכלל שהישראלים אינם מוזכרים על עומתה מה, כיחיו שמ"ש ובנבלתם לא תנשו
 אזכרה לכל ישראל, אמור דוקא ברנל, (וכמה זו מלאתי בם' מנחה בלולס להר"א הכהן
 פרשת מלוד). מכאוב והס הטאר על הטמא, כיחיו שבוים בגדים האמור במה מי
 נדה, ר"ל מנא, אבל המזה טכור (חוס' יומא י"ד והמנא עטה וחשב שח"ל בעלמם לא
 החוס' הגליו הסוכה הזו), אע"פ שאין זו ראיס מכרחת, שהרי כבר הקשו בנה"ס,
 דקאמרת לאחרים גורס עומתה לעלמו לכ"ש, שציר המשגל יוכיח שגורס עומתה לאחרים
 והוא עלמו טכור, עכ"ל. אבל קרוב לומר שהיה לנגד עיני חז"ל הכלל הידוע קטוע עלמך
 ואח"כ קטוע אחרים, ועוד הכחות אחרות. מכאוב וכן תעשה לכל אבדת, וכיחיו שמ"ש
 לא הסיר עבד אל אדויו בעבד שברח מחז"ל לא"י הכאוב מדבר (גיטין מ"ה). מכאוב וכן
 שער אשר יסיה בקרקע המשכן יקח הכהן ויתן אל המים האמור בסוטה, וכיחיו שמ"ש
 בפרה אדומה ולקחו לעמא מעפר שרפת החטאת ויתן עליו מים חיים אל כלי, ר"ל להפך.
 אינו מחליט שרק הכאובים הללו כיחיו הולאת הכאובים מדי פשוטיהם, אבל הם
 כמסייעים ג"כ להסלכות העוקבות את המקראות ברב או במעט.

מצאו חז"ל הסופרים והשונים כתוב הדד והייתם נקיים מה' ומישראל, וכן פסוק
 ומלא חן ושל טוב בעיני אלהים ואדם, שהטוב בכתובים אלה, שצריך האדם ללאת ידי
 חובת הכריות כידי חובת המקום, שכן וכבוד שמוה נרדפים הם, וכיחיו מהם שכל
 מקום שיש בו ללס אלהים חתה גדול הוא, והוליא מה : א) שמת מלוא דוחה הרבה
 עולות שבתורה, שאם אין לו קוברין שיתעסקו בו, כרי ללס אלהים מתבזה כשריא מושלך

במקום הספק: ב) שגדול כבוד הכריות שדוחה את ל"ח שבחורם, ובכלל זה שאם היה זקן ואינו לפי כבודו שאינו חייב בהשבת אבדס, שגריך האדם להזכר בכבוד עולמו: ג) שירקס בפיו האמור ביבנס, הכוונה לשימו ואל בפיו ממש, כמשמעותו בל"ק, כ"א כמשמעותו בלבן חכמים, הין אדם מעיו פמיו בפיו חובו, והספק הוא שלא בפיו, וכל זה הוא מפני כבוד הכריות: ד) פטרו את המלך מחליטה, לפי שהחליטה בכלל, מנהג ביון הוא. באריתם היבנס (לכונן ביבס: ה) בירושלמי אמרו על וסיף את המנהג האמור בסוטה ולקח סכסן מיד האשה את מנחת הקנאות, ולא דבר מטעם הוא? ותיירו אן יוא"ר מלוי לשעס, אי נמי בכסן זקן. וכן אמרו את הים שגרה של הכוטה נאה אינו מנלכו חצ"ב בכחוב סתם ופרע את ראש האשה מ"מ, ולא חלקה בין שגרה נאה לאינו נאה: ו) ופרעו השמלה דרשו חז"ל שהיא מליטה על ברור הדבר, שפשיטו הוא עולמא דדייני ב נאי הוא לשופטים בשער להסדכל בדבר מצוה: ז) וגלה הכור פתח חסל מועד, אמרו בנייר ה בשלמים הכחוב מדבר, אהם חומר בשלמים או אינו אלא פתח חסל מועד ממש. את אמרת כן כרי זה דרך ביון, וברי חזורה אמרה ולא תגלה במשלות ק"ו שלא יגלה, ט"ב: ח) הולילו את האמה הסגרים מריעה, אף שפשוטו של מקרא יאף לאתקן השעה כן קאי רק על הריעה שלפניו ולא על הסעוקה שלפני פניו, יודע אמי שכל החוקר בדבר זה ימלא עוד דוגמאות כאלו, שמקורם ויסודם הוא כבוד הכריות. משק זה הוא מה שאמרו שהמלך אינו באם לא יגיד ואינו לריך להייד. וכל זה מפני שכחוב שום תשים עליך מלך שתחא חימחו עליך, וסרמב"ס ז"ל כתב שריא מדרבנן, וכרנה חלקו עליו בום, ובכרונות ג' אמרו, ומי איכא מידי דמדאורייתא לא ליכא נט, ומשום לניעות ומשום פריאות בריק ח"א לעלמא, הין, כל דמקדש אדעחא דרבנן מקדש, ט"כ. הרבה דברויס כרכ חכס אחד לעקס דברים אלו ולא עלתה בירו. כחוב בחורה ואם האכל יאכל מבשר זבח השלמים ביום השלישי פגול הוא לא ירס, מי זה מצעלי הפשט יכחיס שטות החורה בום שהחילת שלמים נומם ביום השלישי מפגלה הקרבן, ואין זכר ורמז כלל בכחוב הים על מחשב במחשבה לבד לאכול חוק לימו, ובכל זאת באה הסלכה ועקרה את המקרא הזה בעיקר טווחו כפי דברי הגר"א בפירושו לפ' משפטים שהבאחי למעלה, והקורא יבחין למחא הדבר הום, כבימים לבו לדברי המחשבה הסלכה כז, שגראה שהרגיש בעלמו חרחה, וסקדיס להפליג ולזרו את השומעים אחס, חז"ל אמר ר"א כוף אחק לשמוע (אלי רסא במלת כוף, לבד הוראת כפיה וסבייה כמו טופס עליו את הכלי, גם הוראת כפיה וסברח כמו כופין אורו עד שיאמר רוסא אי, וסף את ילדו וקדשו ולונו לסעות ולסכריה את אצויו לקבל דבר אף שיכיה כנגד דעתו), במחשבה לאכול מזכחו בכחוב מדבר (*), או אינו אלא לאכול מזכחו ליום השלישי, אמרת אחר שהוכשר יחזר ויפסל, ח"ל ר"ע הן מלינו בזב

ז"ל האון בעל הפלגת ישראל בפירושו לפרק ראשון דזנחים, בתום' בימ מ"ג כחוב כל מחשבה בין להכשיר בין להסל הקרבן לריך שיאמר כן בפירושו, וכ"כ רש"י בפסחים מ"ג, דנחמשה דקדשים לריך דבור ממש, אמנם מתום' חולין ל"ס נראה שמהפסקין בום, וע' חו"ט פרה פ"ט. וכני הביא ראה חזק לריך דבור בזנחים ט"ב קמני שחם בשחיקה, ושם למריק ה' או מר הריי שוחם, טכ"ל. וברך ההסיד ר' הים משפערנאוויטש בהקדמתו לספרו סדורו של שנה, האריך להשיג על האון בעל מועד ביסודם בעין אמירה לשם יחוד, וביאם כמה ראיות דמחשבה לריכה דבור. גם כס' קהל יעקב נח"ב חמנו הנקרא מענה לשון, נמאלו ג"כ דברים מעין זה. ולי ג"כ ראה מפורש, שהמחשבה כזו לריכה דבור, וכאן בגיטין ר"ד אמרו הים עושם עמו בזנחים, וז"ל זנחים שגביתי עמך וספגלו, שורם סדין איט נאמן, אכל מה אעשה וספורס להמינתו, דכס"ב

הנה ושומרת יום כנגד יום שהן בחזקת פטירה כיון שראו סתרו. אף אשה אל התורה על זה שאע"פ שהוכר יחזור ויפטר (זכרים כ"ט נ"ו). עיניו רואות שם בעל הסלסל בעלמו לא נמנו מהטעמים ואם בדברים של טעם ודעת, וא"כ אין שום חרעמוות על המכילים האחרונים במבקשים מועלות ודעת להעמיד ולקיים דברי הראשונים. במ"ע יברון שם ד מלאחי הפערים חדשים בעין זה, ח"ל כרע"ל בספרו במשחל על פסוק ואם האכל יאכל: כחצת אדוני כי רז"ל נטו פה מפטע הכחוב מפני שהיה חומרא גדולס ויהי זה הקנה מוחסם עכ"ד, וע"ז אשאל כי אמנם התקנה תחנן ע"י חלוק הזמנים ועממם גם דרכי החיים, כי לא מסאורן לשנות ולהחליף ולחקן תקנות. לא כן בעין שלפנינו, החומרא לא התקנה אחר זמן ועקן וסיהם קן גם בתחלה ומדוע א"כ החצירה התורה, ואם היא החצירה ביו הכרע לרד"ל להקל, אמנם מראה כי כנס כמו שכתב בפרשן קדושים, היה המסון בעלום זאת, כדי שילטורן לקרוא לזכור אנשים אחרים ויהלכו עמו (כמ"ד זכאי בלמים עליו היום שלמחי מדרי על קן ילאחי לשחר פירך), וכנס כל מי שהיה ברלנו להציל שלמים היה מזמין בתחלה ואכלים, ואם לא היה מולא לא היה רבאי להביא קרבנו. כדי שלא יבוא לידו מחר. וכנס מי שאלל ביום השלישי הוא מאשר עמו לרס באורחים ולא הזמנים, וגם כבשר הזכר מוכר הדיוט, כמו שזכר לרריו ואוכל ממנו, כל עוד שיש ממנו לאכול. ונעשה כל מי שיותר מבשר הזכר, הוא מאשר לא הקדים קרואיו, ואם יתן לאיש לאחר זמנו לאכול ממנו, גם חוך הזמן האיש שהוא עמו ישא מאשר לא קרא רבים אל הזכר. עכ"ל*). הטעם הזה בלחי מכפיק כ"א לחיים של הסלסל הזו, לא לכולה.

שוב מול אח בני ישראל שנית, מלת שנית הוראחה האמיתית היא כמו שפירשו המאירי ובאר הפשטנים, שהוא כמו שאנו קורים פכה שני, אף שהוא ראשון לזכורו. ואף כן אומר שנית על אותם שלא מלו, כמפורש שם בכחוב כי מולים היו בו. עכ"ל המאירי. ואף להסלסל מל ולא פרע כאילו לא מל שום סמך בכחוב זה, ולכן הרש המכילים האחרונים לאמת הסלסל הוא מלד שקול דעתם. הרב ריב"ל בעד, שאחרי הכלל שבידי ח"ל, טעמם המילה הוא לזין את כל אחד מבני האומה הישראלית בדיקון מליון משאר האומות, ולפי שמולאו כמה מהאומות שזכרו במלות מילה היכרח המילה להוכפח הפריטס להכדיל ב"י משאר הגמולים ע"כ. והמבקר הכנס הר"ר יצח כספרו בחינת הקבלה רכ"ז כתב ח"ל, בימי בית שני קם הכס"ג יחשע (יאכאן) הרשע והביא את היכודים לפנות עורף אל דת משה, וממנו התחיל הפשע, ושוכב העם הישראלי משובס נאחם עד אשר קמו הכשמונאים ונלחמו מלחמת הדת והחזירו הפטרה ליושנה, ונעת כהיה של יחשע החלו המורדים למחות מגופם אות בריית קדש, ולהתראות ערלים בהחיצום ערומים בחיטוראות שלהם, ועש זאת ההמשכה בתחבולות שונות כמ"ס ברלשון לחשמונאים, חכו ענין מושך בערלחו שזכרו ח"ל כמה פעמים, וכשראו חכמי ישראל חקלה ז, עמדו והחקינו הפריטס הסופס על המילה, לקרוע באפורן הקדום הדק שלמטה מהעור, ויחזירוהו לכאן ולכאן, ועי"ז חקשה עליהם תחבולת הסחערלות עכ"ל. וכל המטעים את הסלסל חע"ב, וכל זה יהי בידך מ"ס ז"ל באדר"ג פ"י, ח"ל, אם באת לביסמ"ד ושחמעת סלסל אל תכסל ברוחך להשיב, אלא הוה יושב וכוואל מאיזה פטס ומאיהם ענין היה להם דין זה והלכה ז, שאל

ביוס"כ יוכיח, ומנא ידעין, והא כהיב וכל אדם לא יהיה באלל מועד, אלא לאו ממוס דחיתון, עכ"ל. ואם היה הקרבן מהפגל ע"י המחשבה לבד, מה לי אם יהיה אדם באלל מועד או לא יהיה, והבן.

(*) ע"י בתשחלל שדפס אלל החומס בויון חר"י, שס חור מדבריו אלה ופירש פ"פ קבלת ח"ל, פ"ס דברי פטס ודעת.

לכס עיקר הדין והסלכס, ע"כ. הכס ולמיונו בפירוש מח"ל לחקור ולהתחקות על שרשי
 הדמים והסלכות. הכס כלכות יתכן לאלו שכותחות את כללי הכורה לפרטים וזכורות אחדים
 מהם למעשה, כמו לא האנף האמור מפי הכורה כחם, ואיסור טולל לכל מימי הכותפים
 והאזות, וכמו שמימי וסאנף את הין ואת האבן, (אף שד"ת מד"ק לא ילפין), והסלכס
 ואמרת אין נאוף אלא באל, וכן לא תגזר האמור בעשרת הדברות, הגבילה הסלכס על
 נונס ופשות בלבד, וכן וכת איש כסן כי תחל לזנות, כת סתם אמר הכחוב, ואפילו היא
 פנויה, והסלכס כוונתה את הפנויה מכלל הכשרות, וכן חיוב סגולה בכורים האמור בתורה
 הוא טולל כל כמייס, והסלכס הגבילה את החיוב רק על שבעת המינים, וכן איסור טעלה
 האמור בתורה כחם כל עץ מאכל במשמע, כמפורש בכתוב, היו מבעלי הסלכות שרלו
 להגבילו על הכרם לבד ושאר המינים אי"ל להעלותם לירושלים. כן וכתבתם על מזוזת
 ביתך ובשעריך, ששכונת הסתמיז הוא שחכא הכתיבה על המזוזת ממם, ובאת הסלכס
 ואמרת שלכתיבת הפרשיות על הקלף ולסדריק את הקלף על המזוזת הכונה. כן מלינו בתורה
 וביום הראות זו בשך חי יעמא (ויקרא י"ג), יום סתם איזו יום שישי, והסלכס
 מנבלת ואמרת, יש יום שאתה רואה בו יש יום שאי אתה רואה בו, בלחן מותיים לו
 שבעת ימי המשחה, ובדגל מותיים לו כל ימי הדגל. כן בעיר הגדולה אמר הכורה סתם
 הכס חכה כו' ואת כל אשר בה, מלת כל כפשוטו באת בלי ספק לרבות גם הכסים והטף,
 אבל הסלכס (ר"ע ובתוספתא בהסדרין) איתא שסלכס כמותו) ואמרת, שרק הכסים הגדרות
 אחרי הכסים מותרות, אבל הסלכות והפנויות אינן בכלל זה, וכו' על פי מועלות
 ודעה, דהלא עניי האלף מה חטאו, וע' בספר מנחה בלול פ' ראש, ומלינו בתורה
 עלמס שהוויאס ספק והכסים אשר לא ידעו משכב זכר, וגם על האקבות בכלל לא היטה
 גזרת מיתס נגזרת, לולא כעטס כן כסס היו לזכי ישראל בדבר בלעס (במדבר ל"א). וכן פטרה
 סחורה מעשות הפסח במועדו את מי שסיס בדרך רחוקה, כוראת דרך רחוקה ידועה
 בדרך כלל, והסלכס הגבילה רחוק סדרך את סיס מון לאסקופת העזרה. הכורה אמרס
 סתם ואס אמור יאמר סעבד אכנתי את אדוני וגו' ורלע אדוני את אדוני וגו', והסלכס ואמרת
 אין עבד עברי כסן נרלע. וישור רבים כאלס שומדים כנגד פשט הכתובים.

מכלל המאמר הסו גרסא, שכתבם וללל דבר שרעס שריעס חזקה מליאת מועלות
 ודעה, ששחממס בה כרס הגדול ר' זכריס פראקל כס' דרבי המשנה, בלכות הסאמיים
 כחמיניס שונאי סבקרס, כאלו חלל כזס כבוד המסורה וקדושתה, ולפי דעתם אין שום
 יחס וקבץ להלכות עס מועלות ודעה, אבל שכחו או לא שמו עין סרביים האלס, שססופרים
 ז"ל בעלמס והסולכים בדרכים, לא נמנשו מלקרוא תקנותיהם בשס עוב כזס של מועלות
 ודעה: א) בסופס מ"ע אמרו: משמח ר' יוסעט בטלס עלס ומהשכס, ופירש"י ז"ל עלס
 ומהשכס שסיס זכיר בדרשות ובקי בלכות. ב) בספרי פ' פינחס אמרו: וסיסה לזכי ישראל
 לחקת משפט, נחסס תורה דעת לחכמים לדרוש ולומר, כל הקרוב בשאר כשר הוא לנחלס.
 ג) סרמב"ס בפירוש המשנה פי"ז דכלים כתב ח"ל: כל מה שלל סחבאר מד"ת יקרא מד"ס
 ואע"פ שסרביים מסל"מ, לפי שמאמר מד"ס יכלול שיסיס סדבר קבלת סופרים, כמו
 ספירושים, והסלכות הסקובלות, סל"מ, או חקן סופרים כמו סתקנות וסגורות, עכ"ל.
 וכתב סרס בעל מרגניתא טובא בספרותיו לס' סמלות לסרמב"ס ח"ל: דע שלגן, לפי
 שמאמר מד"ס יכלול שיסיס סדבר קבלת סופרים, חיבת קבלת איזס לשון סרמב"ס, כי
 בלגון סרמב"ס ראיחי, שכתב כז"ל, יכלול שיסיס סדבר דעת סופרים, עכ"ל. ד) בילקוט
 משלי, על פסוק הלל כחכמי לך עלישים במועלות ודעה, אמרו מלמד מלמד סקב"ס עלס
 ודעה למסס, וסססס לו כחמס, כדי שילך הוא וישמיסס לישראל כחמס, לסודיעך קושט

אשרי אמת, להשיב אחרים אמת, עכ"ל. ה) כדמכ"ס כלכות חמורס כתב ח"ל: כוס יודע אשר רוב דיני החורס, אינם אלא עלות מרחוק מגדול העלם לישר הדעות ולחקן כל המעשים, וכה"א הלא כתבתי לך שלשים במועלות ודעת, עכ"ל. ו) ז"ל כד"ל מפדאג בספרו נתיבות עולם נתיב דרך ארץ: כל שיטתו במקרא ובמשנה ובד"א לא במהרה הוא חותם, וכל שאינו בהם אינו מן הישוב, מקרא הוא החורס שהיה החכמה העליונה האלוהית שהיה מן השי"ת לגמרי, וד"א הוא מה שהאדם מחוייב לעשות, וזו היא החכמה התחתונה האנושית, אבל המשנה הוא כמו אמצעי בין החכמה העליונה שהיה המקרא ובין ד"א שהיה החכמה האנושית, ומה שלא הזכיר החלמוד, הוא רק מה שהוא מוגע למעשה, והחלמוד הוא פלפול בלבד, עכ"ל לעינינו.

הדברים היקרים שבמאמר זה, מספיקים לסחוס פיות המשטינים והמלשינים על החלמוד, ומיחסים לו דברים שלא עלו על לב אומריהם, ושוללים מהם כל מועלות ודעת, והסקבלה והסלכות, קבלה וסלכות לבד הם, באין טעם ושכל כלל, כמו שהחורסים הנהיגו חשבים, ואין אנו אחראין לאנשים שהורגלו מנעוריהם בדעות ואמונות כאלו, וכל הטוענים כוונתם עליון בדעת, ומתוכהים אחרו בטכסיסי הבקרת, וע"כ עליון ג"כ לחנור כלי קרב ומלחמת מלחם בדעת ובבקרת, ולהשיבם טענות חשובות לא טענות גזובות, ובסם נלחם וננלח בעזרת השי"ת.

הנה לך קטיגור ודילטור ולחברך שכמותך, הכיגוריות כלליות וחשובות ומענות חודרות, כנגד האמת וטעמת הפחיתות שהעיוותים עליהם. ומעתה הנני להשיב לך על שאלותיך הפזרניות, שהדעתה עלינו בהן אח השולם: נכמדו רחמין מאד על הגוים על הגשים על עמי הארץ ועל העבדים. שהחלמוד הפיל מעלם עד לעפר. וכמעט שלא נחשבו צעירים לכוונם, וגרעו זכויות אלושיהם, והורידו והפחיתו מעלת הכלל הקדוש אשר עמדם בו הבורא ית', עד שאנו אחריו לבדך בכל יום, שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה, שלא עשני בור (מנחת מ"ג). והנה אף שכבר קדמוך אחרים בשאלה זו, ובעיני רבים היא טענה שכבר נתעפסה, אבל אני ולבי יודעים, מה שידוע כל מי שמוח בקדקדו, שהאמת אינה יתנה ואינה מתענת, וכח נעורים לה חמיד, וכל עוד שלא סודחו ההאלות סללו בחשבות השונות ולודקות, נחשבות הן צעירי שואליהן לאמתיות, ולכן עלי לעקור משרשן ולברר בטון. והנה על דבר שאלת הגשים והגוים, איחד שני מאמרים מיוחדים, נקובים "עזרת נשים", "ודרכי שלום", ובסם חשבות ארוכות ומספיקות די ויותר להקרות ולהרוס שני השואלים, ופה הנני להשיבך ע"ד העבדים ועמי הארץ.

בפ"ג מספרך כתבת זה לשוןך, כל משפטי מעשה בדבר העבדים רוח אחרת אחס, (מכרוז אשר בהחלמוד אדוהס). ישראל הנמכר בד"ד או עמי המוכר עצמו לעבדות, גם אם עבד הוא, בכל זאת הוא כישראל, ובאחרית לא תאבד ממנו מחלוא בארץ, פ"כ. לולא נמלא טעות גדולה וטניאה מופלגת זו גם בספר אחד מיוחד מהמקובלים אצל רוב ישראל, היה ראוי לשפוך קצתון של רוחחקן על פניך, האם לא ידעת וא לא שמעת דבר שהשב"ד יודעים ואנו, שדעת החלמוד בעבד עברי כדעת החורס ממנו, שישראל נמור הוא לכל דבר, וחייב בכל המאות, ובעליו לריכים להתחבב עמו כעם אח ודעי. ח"ל כדמכ"ס בהלכות עבדים: אסור לישראל שקנה עבד עברי להעבירו בדברים שהם מיוחדים לעבדות העבדים, כגון להוליך אחריו כליו לבית המרחץ וכדומה, כד"א בעבד עברי שגששו שפלה עליו במכירה, אבל ישראל שלא נמכר, מותר להשתמש בו כעבד, שהרי אינו עשה מלאכה זו כ"א ברצונו ומדעת עצמו. המוכר את עבדו לטכ"ס כופין את רבו לחזור ולקחתו

מן השמים עד עשרה דמיו, וכוונת לו גע שחרור ויולא. אסור לאדם לזוז על עבדו
 להסיר לו טעם חמין או להכין לו אה כבוס ואינו נרץ לו. ועובר על זה בליה, ע"ל.
 ובהלמוד הפליגו ואמרו שלא יאכל האדם פת וקיס ונותן לעבדו פת קיבר, ולא יאכל שום
 יין יסן ונותן לעבדו יין חדש, ובמלחא אמרו פ' משפטים ח"ל, מה שהלמוד חייב לעשות
 לרבו וסבן לאביו אין העבד עושה לאדמו, ע"ל. ומליא יקרב ומפליג הסלינו ח"ל,
 באמרם כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעמו. יקר ומאד נעלה הוא דבר הראש"ע ז"ל
 בנאורו לפרשת משפטים בהחלתו, ח"ל, אין לאדם בעולם יוסר קשה עליו מביטו בדרשות
 אדם כמוהו, ע"כ החלה הכורה במשפט העבד, כי תקנה עבד עברי, ע"ל. ואפילו
 בפועל מליט שיקלו חו"ל, ואמרו שהפועל יכול לחזור אפילו בחצי היום, ויפסק להלכה
 בש"ע ח"מ סי' של"ג ע"כ. אמר בעבדים כנענים מליט בהושב"כ ובתושב"ע פ', דימים
 הראים כקשים ושריכים רטר, כמו או יום לא יומים יעמוד לא יקם כי כספו הוא (*),
 שטחיות מאמר כי כספו הוא מורה, שהעבד אינו נחשב כ"א כממון של האדם, ומפרש אמר
 חו"ל, כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמה המקום ימלא הברוק, כך אומרים
 לו על עבדו שמה (ברכות ט'), ואמרו עוד, כשם שבעל השור חייב לעמוד על שורו, כך
 חייב אדם לעמוד על עבדו שהרג את הנפש (בהגדרין י"ט), אבל קודם שחבוב לברר
 הדבר כמו שהוא באמת, עלי להעיר שכל המדינות הנאורות היו עבדי עולם כבוסים תחת
 ידי אדוניהם, שהעבדו אדוניהם אותם בפרך, שהנזק במתנה בחליפין בנדה ואפ"ל במכירה,
 ולא ילאו העבדים האלו לחירות לא בשמחה ולא ביוכל ולא בפדיון כסף שלא בדרשות בעליהם,
 ומי יודע כמה היתה אכזריות ונמשכה עוד, לולא קמו זה לא כבר מלכי חסד ורחמים,
 לולא שהחדש רוח הזמן החדש שהפיה זיקי חמלה ויושר בלבב הממשלת הישרה, להגיל
 האומללים הנדכאים האלה מעריצות אדוניהם הקשים, ואם נולדים בעבדים האנשים כך,
 עבדים בכנענים ע"כ, והעבדים המשועבדים והמטורפים האלו, לא עמדו במדרגה
 פחותה ופלה במדות טובות וסגולות ובמעשים טובים וישרים, מאדוניהם שהיו על פי רוב
 רודפי תאוה שטופי זמה ומבזקקים בקוביא ומבלים ימיהם בהבל ובבעלה, לא כן הכנענים
 עבדי העברים, שהיו רובם ככלם פרועי מוסר ומוטחתי המדות בהכלית, כמו שאמרו
 שכל המרבה בהם מרבה גזל, וכך איה להם אביהם אהבו את בגל, כאלו מדת בגל
 בירושם היא בידם, ואמרו עבדה נהום כרכו לא שויה, ואמרו ליה הימנותא בעבד. ולפי
 הדברים האלו אין עלינו טענה מאיזה מאמרים ודינים באמצעים בתלמוד אודות העבדים
 הכנענים, ד"מ מ"ט ז"ל העבדים אין עומדים עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת
 אבליים ותנחומי אבליים, כן מ"ט אין קורין לעבד אבא ולשפחה אימא, אין בזה שום פגם
 על התלמוד, שקריאת אבא ואימא בחיים, והעמידה בשורה ואמירת ברכת אבליים אחר
 המיתה, דרכי כבוד הם, והעדרם לא יורה על שום פחיתות וגנאי, שהאדון שאינו עושה
 הספד לעבד כנעני שלו שמת, ואינו שוכר מכים בחלילים ללוויה בהם מה בך, אה כבוד

(*) נעורתי פירשתי הכחוב הזה כי כספו הוא, שהכורה נחמה פעה, למה שאין האדם חייב מיתה
 על כחלואו אם עבדו מכות ומצורע ואכזריות, עד שהיה קרוב למיתה, אם עמד העבד על רגליו,
 ואם לא מת מיד, והטעם הוא כי כספו הוא, ר"ל חזק שמונו של אדם מבני פלו, וכשיראה
 אה עבדו נופל למשכב, וקרוב שיאבד ממונו ע"י הכחלוא, בודאי שלא יוסיף עוד להיזר ולפשוט
 כחלוא עוד הכפס, ולכן אין להעמישו עוה חמור, כדי להזכירו על העמיד, שגלי ספק הוא
 בעמו יאיה חסר שלא יפסיד אה ממונו, לא כן כשמה ע"י הכחלוא, הוא מהחייב מיתה על מה
 שעשה כבר, שאין דם הנרגש מספיק כ"א בדם רגלו נפש.

אין כאן גם קיוון אין גאון, שכל הכיוון הוא כחלמוך, כמו שאמרו בפירוש, לעבודת נחמיו ולא לנבקה (גדס מ"ז), ח"ל הכמ"ס הלכות עבדים: מותר לעבוד בעבד כנעני בפקר, ואעפ"י שהדין כך מרת חסידות ודרכי חכמה שלא יפזר עולו על עבדו, ולא יר לו ולא יטעק עליו, ולא ירבה לכעוס עליו, אלא ידבר עמו בנחת, וישמע ענינותו, שכן ראוי לדרשו של חא"פ"ה שהשפיע להם הקב"ה טובה החורה שיסיו רחמים על הכל, ולא יבזו ביד ולא בדברים, ויאבילו וישקכו מכל מאכל ומכל משקה. חכמיו הראשונים היו מקדימין מזון העבדים והכסמות לסעודה עילא, וכל המרחם מרחמין עליו מן השמים, עכ"ל. ובניטין י"ב אמרו, מאן דמרחם אבני חרי אעבד נמי רחמני מרחם, ע"כ:

ובשנחזור לחקור בענין זה נמצא דברים יותר מספיקים ומלדיקים את ח"ל, הערס יקרה. ובניטין המון הסודים כחדשה היא מה שאבני משמיע ומודיע ליחידים ולרבים, שאין לכל תלמודי לדרק והסקפיד כ"כ על השמות שבדחו"ל, כ"א על הוראותיהם המלומדות, ר"ל כפי המושגים הנכסו ושנלטרו עם השמות שהשתמשו בהם. ד"מ צושה שליו שאחזו בו, כשדברו רז"ל בענין עבדים כנענים, כוונו וכונו בשם כנענים, עבדים פרואים ופרואים, יהיו מאיזו אומה שיהיו עבדים או משאר אומות, לא על כשרים ומאומים. לא וראה, ר"ג קבל תחומים על טבי עבדו, אעפ"י שדין כחמי הוא שאין מקבלין תחומין על העבדים; מליו שבי ביהו של ר"ג היו קורין לעבדיהם אבא ולשפחותיהם אימא, כנגד דיין המפורש שאין קורין להם כך, וכשנאלו ע"ז היתה תשובתם שעבדיהם ושפחותיהם אינם בכלל הדינים שחזו אדוקים, לפי ששכרים הם, ואינם פרואים ובעלי מדות רעות, שרק עליהם כובדים הולכים הדינים האמורים. עוד אמרו, עבד כשר אמר ר' יוחי מהפידין אותו ואומרים עליו, הו אים טוב ואלמן ונסה מינישו (ברכות י"ז). ובמכתב שמהות אמרו, אם היו העבדים והשפחות כשרים, מהפידים אותם ומספרים מעשיהם הטובים. ובתשובות גאונים קדמונים כי קי"ח כחוב ח"ל: על העבדים הכשרים המשמרים את האמונה, אומרים קדיש בבורה, וכך כזבו ממחיבתה, עכ"ל. ב"ז ל"ט מליו, ח"ר אשת חבר כחבר, עבדו של חבר כחבר, ע"כ. שחוקה שאם האדון הוא חבר, יש כח בדבריו ובהנהגתו לפעול גם על עבדו לטובה, ובירושלמי ב"ק פ' החובל, ר' יוחנן אכל קופר ויהיב לעבדים, שחי חמר ויהיב לעבדים, קרי אנפשיה כלל בבטן עומי עשהו ע"כ. העבד הזה היה כנעני, שבעברי הדין כך, ולא ממדת חסידות נגעו בו. ובח"כ פ' בהר אמרו, אין לו לאדם על עבדו (הכנעני) אלא עבודה בלבד, וכתב הראב"ד בפירושו שם ח"ל: אבל לא להטרו ללערו ולביישו, עכ"ל. ובתשובות פי"ג אמרו, אפילו בפסח כנענית שבא"י מובטח לה שהיא בת עוס"ב, ע"כ. ותנאי א"י לא תנאי הכנעניות לבד הוא, כ"א תנאי כללי, שהרי מליו להם ז"ל אומרים: כל הדר בח"ל כמי שאין לו אלוה, עוד אמרו שם, מחיס שבח"ל אינם חיים. ובאדר"כ פ"ח אמרו: חסם הדר בא"י ויאל לח"ל פנס, ע"כ. ועוד תשוב תראה גדולה וגלולה בדבריהם בענין העבד הכנעני, ידוע הוא שדרכם לדרוש להקל בכמה חייבי מיתות המפורשים בחורה, כמו בשור המועד שברג את האפס שאמרם החורה בפירות וגם בעליו יומת, שמלת יומת אין ספק שהוראה מיתה ויאלת הכפש, ובכל זאת בלא הם בכת הקבלה שבידם ופירשו כנגד הכפש, ואמרו שמיחה זו האמורה כאן פירושה כופר ופדיון ממון, כי באתם פשוטו כמעט נמנע הוא, לפי שסוף הדין חומרא גדולה היא, להטות את הדין על מה שלא עשה בידים ממש, ואילו במכה עבדו ואמרו הכנענים שמהו, לא נאמרם בו מיתה בפירות, כ"א מלית נקום ינקם, שהם בידיו לפרשו לא מיתה ממש, כמו שמליו כמה פעמים, כמו לא חקום ולא תעור, לי נקם ושלם, ונקמה נקמתו ממנו, אמרו חז"ל בנקום-נקום זה הוראה מיתה כ"ף ממש, כי מליו אותו גם להוראה זו כמו נקום נקמה

צ"י, והכינו המדינים, והמשכן אשר ונקמתי בהם ואח"כ כתיב ויד לאחס שוק על ירך. מכל אלה נראה, שפיטתם מישרים בעיני העבדים הכשרים, ורק על העבדים הפורצים אמרו מה שאמרו, וכן כופר על פלגטא או אפלטון החכם היוני, שאמר שאין עבדים שום מעלה יותר גדולה ממעלה היותם נמשכים לאדוניים, ולמים אין מעלה יותר גדולה מהולדתן בנים ובנות כרבה, וכן סופר על החכם סוקרטס, שהיה מנצח בכל יום ברכת שלא עשי עבד וברכה שלא עשי אשה; שסוף סוף העבדות והשעבוד לאחרים, ולער העבד הלידה והיחקה, אינם דברים שראוי לקח בהם. וכשם שראוי לשים ועבדים להדיק עליהם דין שמים, כך ראוי להאשים ולהחשיבים לעדות לשמו ית', שהאלים מיסורים כאלו, ונמלא שמלת כנעני כוראחה פרוץ ופרא, יהיה מאיוז אומה שיהיה ואפילו מישראל, כמו שמאיוזו בהלמוד עלמו בנ"מ פרק איזו נשך, וז"ל, אם ראית עבד עברי שאינו נובך בשורה, מנין שאתה רשאי להשתעבד בו, ת"ל לשלם בהם העבדו ובהחיותם (*), ע"כ. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות עבדים, וז"ל, עבדים מישראל שאינם נובכים בשורה, מותר לרדוףם בחזקה ולהשתעבד בהם, עכ"ל. הנה לעינינו דברים ברורים שמראים שישראל וכנעני כוראחה כגון ובלתי כגון.

במדת דין בקרקע הקשה, שחפת עמי הארץ עם העבדים, כאילו גם עליהם שחו חז"ל את הדין, בהשליגם לבזותם ולחשבתם להקיים ורמשים, ולאסור עליהם לחלו בשם, ולהתרחק מלהשתדך עמם, ולפסול אותם לעדות, ולהתיר לקרעם כדג, ולשלול מהם תחית מחיהם, ובאמת נמלאו בהלמוד הרבה מאמרים מגזמיים ומפחידים את הקורא בתמים סבלתי חוקר ודורש לחוכיות דבריהם וכונת מליצותיהם, וע"כ עלינו לחזור ולהגדיר כוראח ע"ה, שהנחנו באים לדון עליו, ועל איזה דג וענין וכוונת נאמרו הדינים האמרים עליו. בתורה מצינו עם הארץ עומד כנגד הנשיא, וז"ל כל המון העם מלבד הנשיא (ויקרא ד' כ"ב כ"ז), ומאיוז ג"כ משמש להכילים וגבי השכל, כמו כן רבים עתה עם הארץ, והשנחם אותם מהבולות (שמות ט'), וכתב הספורנו שם, עם הארץ ר"ל הכסילים, שהבולות לא ישמעו לדברים כאלה, עכ"ל. בישעיה כתיב אומללו מרום עם הארץ עברו תורות חלפו חק, וביחזקאל עם הארץ עשקו עשק, וכוא רק חלף להמון העם, ואין בו שום רמז בגמ' כלל, והנמות הוא רק שהם חטאו ועברו על עבירות שבתורה. בנחמיה י' כתוב ועמי

(*) דק הרמב"ן מחד במ"ה בפרשת מואב על פסוק ולא ישוב, וז"ל, א"ל לחסוך הכתובים בקדומו להקדים ולאחר בדבר שאינו כלל במשפחה עכ"ל. ולכן כיום וגלמיים הם דברי בעלי ההוס' בצומט פ"א, על דרשה ז, דאשתכחא בעלמא הוה, ומי עקב ולא יודע בזה; ומ"מ ראוי לכל משכיל על דבר אמת לומר, מי יתן לנו עוד סקנים חריפים ומתודדים כאלו לחסוך ולפסוק בהם את המקראות, ולהוציא מהם כלכות מהודשות ומיושרות כאלו. וכן מצינו ביצמות ד' שדרשו חז"ל סמוכין, והם רחוקים זה מזה כמורה ממערב. ובכל זאת עלינו לקרוא על כל כיוולא כאלו, אידי דאמו מדרשא חביבי לן, וז"ל שם, מנין לינחם שפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותם, (שאין עקבין ורעין אותם להבינם, אם הם בעלי בלא בנים), ת"ל ינחם יבוא עליהם לא תפסום שור כדשו, ע"כ. ועד"ז אמרו פ' במדיר, אפילו אם היה בעלה בורסי, יכולת הינחם לומר לבעלי כייהי רוחך ולך שי אפשי ע"כ. וכן הכמינו חז"ל בבב"ק ו' ואמרו מנין שעל בעל השור להוציא השור מבורו, דכתיב כסף ישיב לבעליו והשור, ונירשמי מוכה פ"ד לריבין הסגלני להיות ספקין בשם האבן, מ"מ נקדש כסף נשך, ונביטין י"ב לא חלקם לעמי, ועד"ז דרשו לה' כמול שריכיה במילא להיות לשמך, ושור כיוולא כן דרשו רחוקים וקרובים.

הארץ המצויים את המקומות וכל שבר ביום השבת למסור לא נקח מהם בשבת וביום קדש
ונטש את השנה השביעית ונשא כל יד, בכחוב הזה חללו שבת בחאר עמי
הארץ, ויחד יותר הזכירו לגנאי בעזרא ד' ד' ה', במ"ש ויהי עם הארץ מרפס ידי עם
יהודה, ומבטלים אותם לבנות, וסוכרים עליהם יוצאים להפך עתה, אבל כל אלו עמי
הארץ חיוס ענין להושהא שאנחנו בו.

חרב ר"נ קומין בספרו המלך ח"ב סי' קפ"ב כתב ח"ל: שם עם הארץ נקבו לב"א
שומים זה מזה במנהגיהם בדרכיהם ובמחשבותיהם בימי חכמי החלמוד, יש מהם שחבדים
על הטענות ועל השביעית ועל משכב זכור ועל שפיכות דמים והם הפסולים
לעדות, ויש ע"ה שאינו אוכל חולין בטערה (גיטין ס"ה), אעפ"י שלאכול חולין בטערה הוא
רק מדת חסידות, ומי שלא שמש ח"ח וכדומה, והם כשרים לעדות, וכמה מיני ע"ה יש
וכו'. כמה דמים נמלאו בחלמוד שוהגים בע"ה והצטלו כבד, כמו הדין המפורש בגמרא
להלכה אין מומיין עם ע"ה (ברכות מ"ז) כתבו החסידים שם ד"ה אמר, ח"ל, והאידנה
אין אלו מדקדקין, ורגילין לזמן עם ע"ה ולקבל סהדותא מע"ה כו' ואין ע"ה שבזמנינו דומה
לע"ה שלהם, עכ"ל. ח"ל החכם מאהלינגער בלבנות שנה חמישית עלה ששי, אנשים שלא
מלו ולא טבלו ורק יראו את ה' בלבד, היו נקראים גרי חושב או גרי שער, וכשקבלו עליהם
חורת הפרושים היו נקראים גרי לזק, ומקודם היו נקראים עם הארץ, ועמי הארץ האלה
נקראו בפי המשורר יראי ה', שאחרי שחשב כהנים ליום וישראלים, בית ישראל ברכו את
ה' בית אהרן כו' בית הלוי כו' (תהלים קל"ה), ויחשוב אח"כ את עמי הארץ שהם לבד
יראי השם, וכן הוא בהלל הגדול יאמר נא ישראל יאמרו נא בית אהרן יאמרו נא יראי ה',
כי כל זה שב על עמי הארץ אשר קבלו עליהם בימי עזרא שלא לעבוד את ע"ז, ורק לירא
את ה', בשנים לא קבלו את החורס, עכ"ל. והחכם רוטנדינגר השיבו במ"ע שהוא עלה
י"ז, ח"ל החכם מאהלינגער: במח"כ שנה ברוכה, הלא ר"ע אמר כשהייתי ע"ה, או אמרם
כ"ג ע"ה, האם יתכן שכ"ג היה גר שלא נמול חלילה, רק הוראת ע"ה היא על עובדי
האלמה, וזאת כמו עם שבשדות, ובארמי נקרא בור מלשון בור הרגום מלשון חור וזדה,
ע"כ. ובגלגל כ"ה כתב משכיל אחד ח"ל, איך הוא יטלים את אמונו לדבריו, כי הגר חושב
הוא הנקרא ע"ה בפי ח"ל, הלא עיניו רואות בכמה מקומות גזרות וחומרות על עמי
הארץ יותר מכל החבר, כמו נדרים כ' ה"מ בח"ח אבל בע"ה עונשין אותו ומחמירין עליו,
ועוד שם י"ד, הא (דמקילין) בח"ח, והא (דמחמירין) בע"ה. רש"י כתב בסנהדרין ל"ו
על הא דשלה ריב"ז, הזכירו בבני ע"ה שמהם חלא חורה, ח"ל הזכירו בבני ע"ה שגששו
ח"ח לעשות להם כבוד, שמהם חלא חורה לישראל, ששרי מבני בניו של הכהניז ילאו
שמיים ואבטליון, ומבני בניו של המן למדו חורה בבני ברוך, ובהשקפה הראשונה ימלא הקורא
משענת כל שהוא להכחז ט' עכ"ל. הרב הגדול ר' יוסף חיים קרא אבד"ק וולאזלאוועק
יאריר ה' ימיו, אמר לי שלדעתו כמו ח"ל את כח הקומוניסטים בשם ע"ה, והם אותם
האומרים כיום אחד יהיה לכלנו והכל יסאו עמלים לאמנע, וכמו שהמלכות שבימיו מולאת
אנשי הכח היו להורסים שלום המדינה, ולמנתקים קשרי החבורה האנושית, כן הרחיקו
ח"ל את החבורה המזוקת הזו, ולפי דעתו השערות זו מבוהרת היא בדח"ל עלמס, שהם
ז"ל הגדירו חאר ע"ה בזה, באמנם בפרקי אבות, שלי שלך ושליך שלי עם הארץ ע"כ.
הנה כללו את כל השטה היו במלות קלרות, ע"כ.

הרע"ב בפירושו לפ"ג דאבות כתב, ע"ה האמור בכל מקום פירושו שזוהי בתקופה
של הארץ, אבל אין לו חכמה להבדיל בין תקופים הראויים לבטלי ראויים, עכ"ל, ח"ל
הרב ר' יעקב יחזקאל הלוי בספרו בקרת החלמוד לד חכ"ה, אף כי נראה כי ח"ל מאכו

בע"ס, בכל זאת לא אמרו כן כ"א במקום שעמי הארץ שאלו את סה"ח וברשינו להם
מאד, כי בימיכם שאלו עמי הארץ את סה"ח מאד ואפילו אלל האומות, ואפילו ר"ע כשחיס
ע"ס אמר מי יתן לי ח"ה ואשכנח כחמור (פסחים ר"ע), עוד אמרו שם, גדולה שאלה
ששונאים ע"ס את סה"ח, יותר ממה ששונאים חוס"ע את ישראל, עכ"ל. ובמגלה אמריק,
קרא ושנה ולא שמע ח"ה ר"א אומר כרי זה ע"ס, רש"י אמר ס"ז בור, ר' ינאי אומר
ס"ז טחי, ר"א בר יעקב אומר ס"ז חמנוש ע"ס, ובבבלי מלינו ג"כ גדרי ע"ס וז"ל שם
מ"ז: איזכו ע"ס כל שאינו קורא ק"ט ואינו מניח תפלין ואין לו לויית ואין לו מצוה ואינו מגדל
בניו לת"ח ע"כ. וא"כ יהיו בטוחים ועמי הארץ כמעט דבר אחד, וקודם שאלו להם
דמות יונה נחשבו לו כאחים, ואח"כ אכזר יינם ופחם. אבל כל הדברים האלה לא יספיקו
למחות עליהם מדת הדין הקשה, שיהיה ס"ס פכול לזדות ושכסור להחלשות עמו בדרך,
ולא היו מוילאים עליהם דבס כז, שאלמלא היו לריבים לו למו"מ היו סורגין ואחיו, ואם
אחיה אומר לע"ס שלך עמא, הוא אומר שלך עמא וכוא טכור, ובבבלי דף פ' אמרו, מנין
שלין נוחין מהמות לבסן ע"ס, שנאמר למשן יחזקו בחורח ס', כל המחזיק בחורח ס' יב
לו מות, ושלינו מחזיק בחורח ס' אין לו מות ע"כ. ודלו במי שאינו מחזיק בחורח ס',
בכופר בחורח ומלול במלוח ואינו מורס בעבודה, אבל מי שאינו מפולל ואינו בקי בתלמוד
ונוסג בכשרות כרי הוא ככל אדם מישראל, וככל אחיו ככחים. מוכחים אנוחו להשתמש
במאמר התלמודי, מה שזו נו"ל זה פתח, ומה שזכרנו הוא סתם שם הוא מפורש. בב"מ
פ"ב אמרו, ע"ס זדומות נשבות להם כשגנות וס"ח שגנות נעשות להם כזדומות, ע"כ. וסוף
מאמר יקר מאד למדין, ובאדר"כ פרק ע"ו אמרו, לא יסיון אדם לומר אכזר את סתמיים
ושנא את עמי הארץ, אלא אכזר את כלם. ע"כ. ובחדב א פ"ס אמרו, בס טור ופסח אלו
ע"ס, שיש בהם ד"א ושאר מלות ומרחיקים עולם מן בגול, עכ"ל. וברשינו מסימנא אמרו,
לאן מרשינו אינון ע"ס, אדם אחס אינון ח"ה, ע"כ. ובקדושין ל"ב אמר ריסי בן יסורס,
מכני שיבס הקוס כל שיבס במשמע, לא כח"ק באמר יכול הפילו זקן אבמאי (רש"י וע"ס)
ח"ל זקן, ע"כ. סגס היו בזה דעות חלוקות, וכן מלינו בב"ב ח' ספרו: רבי פתח אולרות
בבני בלורח, אמר יכנכו בעלי מקרא, בעלי מביס, בעלי גמרא, בעלי כלס, בעלי
הגדס, אבל עמי הארץ לא יכנכו, דחק ר' יונחן בן עמרס וכנס, א"ל רבי פרכסי,
א"ל בני קריח, א"ל לאו, שניח, א"ל לאו, א"ל ח"כ במס אפרוכך, א"ל פרכסי ככלב
וכשורכ, פרכסי בחר דנפיק יחיב רבי וקא מלטער, ואמר אי לי שנתחי פחי לעס הארץ
(אלא בידי סיס לפרכס בפרוכס פת ז, אחד מסת"ח שקרא ושנה), אמר לפיו ר"ס בר
רבי, שנוא יונחן בן עמרס הלמידך הוא, שאינו רואס ליכמות מכבוד תורס מימיו, בדרך
ואשכח, אמר רבי יכנכו סכל, רבי לעטמיס דאמר רבי אין פורענות בלס לעולס אלא
בשכיל עמי הארץ ע"כ. אבל דעת התלמוד סתמית היא, כל הכופר יד נוחין לו, ומלינו
מדרש מפורש ספך דעת רבי (סוטהק מלח בגלון ר"מ די לומלו בכסרו שחי ידות),
בבבלי למעלס, וז"ל ר' ברכיס אמר חייחא חד בר נס דסוס אחא, נפקא לגביס, בדיקא
ליס במקרא ולא אשכנחא כו' אמינוה הוא וכלבא ייכלון כחדא (כטענת ר"י בן עמרס פרכסי
בכלב) וכשיב לו חנרו, ודאי מאורחא דמאריך אחרחקת (אחרחקת מדרי בוראך ור"חוחיו).
דאיכו חיקן פהורא עד דלא ייחי אדם ועד דלא יפקיד עליס ועד דלא יבדוק ליס, עכ"ל.
וכן מלינו בנדרים פרק ראשון, שסיו ח"ה שכויו בלחי נוכסיס עם עמי הארץ כשרות דיין
וכשורכ, וחשבו זלח להם לגנאי ולעבירה שרליסי לעוש יס"ס, וסר"ן ז"ל כהנ בפסחים
שמה שפסלו את סה"ס לעדות, אינו אלא כשה"ס הוא מקולקל במעשיו ומשחש במדותיו
ואינו בד"א ומן שישוב כלל, אבל האנשים הסוללים בדרבי ישרים ולא זר לתלמוד תורס
שימיסס מחמת כהס מן הסבות, דיוס כח"ה, וככל בעלי סחורס שבישראל, וגדולה מצ

גזינו להם ז"ל, שהת"ח המלומד שאינו סולך בדרכי ישרים הוא גרוע ופחות מהע"ה שהוא
 סולך ישר, ח"ל הרמב"ם ז"ל: הרב שאינו סולך בדרך טובה, אעפ"י שחכם גדול הוא,
 אין מתלמדו ממנו עד שיחזר למוטב, ע"כ. ובכללות עדות כתב הרמב"ם ז"ל, שהת"ח
 שאינו סולך בדרך ישרה פסול לעדות, עכ"ל. ובש"ע ח"מ הלכות עדות סי' ל"ד כתוב
 ח"ל: מי שאינו לא במקרא ולא בד"א ה"ז פסול מדבריהם לעדות, לפיכך אין מוכרין עדות
 לע"ה, ואין מקבלין ממנו עדות אלא"כ הוחזק שעוסק במאות ונ"ח, ומוכר בדרכי ישרים,
 יש בו ד"א אעפ"י שהוא ע"ה, ואינו לא במקרא ולא במשנה. ומלאת אומר כל ח"ח בחזקת
 כשר עד שיפסול, וכל ע"ה בחזקת פסול עד שיוחק שהולך בדרכי ישרים עכ"ל. ובספר
 חסידים כתוב, יותר טוב להחזיר לע"ה שהוא ותרן בממונו במו"מ, מלהחזיר עם ח"ח
 שהוא ערן וקפקן, עכ"ל. ח"ל הרב רי"ל מרגליות בכפרו על אורות מ"ע, מ"ש רז"ל ע"ה
 אסור לאטל בשר אינו כ"א דרך מליצה והפליגה, ובאמת אמרו אפילו הנזיר נקרא חוטא
 על שלער עלמו מן היין, סתם חיר ואפילו ע"ה, עכ"ל. ח"ל הרב בעל זכור לאברהם
 ח"ב, אם הת"ח נדה למי שאינו ח"ח ויש בו ד"א, ורודף אחרי המלות, אין נדוין נדוי,
 ואדרבה יש לאחוז ח"ח לפיכך את מי שנדה, וידוע שגדולי החכמים לא נדו מעולם לכבודם
 (שו"ת מקור חיים סי' ט"ז) ע"כ. ובס' מפה משה ח"ב פ"ה הביא בשם הרבה גאונים
 בענין הדין שהת"ח פפור מן המסים, ח"ל, וזה דוקא כשהת"ח הוא בעל מעשה וחסיד,
 אבל אם הוא שומעיה הרי הוא כע"ה וגרוע ממנו, כדאמרין במ"ק דוק ותשכח. עוד
 כתב שם בפ"א מחלק ד' מעיני בקור חולים, ח"ל, אם הת"ח כחולה אינו ירא שמים,
 והע"ה החולה הוא ירא שמים, הע"ה קודם לבקרו, עכ"ל. ח"ל הרא"ש בהשבויות כלל
 ט"ו, אם אין מעשי הת"ח מתוקנים הוא יותר גרוע מע"ה, עכ"ל. והחכם ר' יוסף
 פאלקדיס בס' סוכות כתב, ומלאו הרבה מלומדי חורה שהם רעים מעמי הארץ ע"כ.
 ובש"ע ח"מ הלכות עדות סי' ל"ה כתוב ח"ל, הסתמים ביותר שאינם מכירים הדברים
 הסותרים זה את זה, ולא יבינו עמי הדברים בדרך שמבינים שאר ע"ה, וכן הסנהלים
 והנחשים בדעהם, הרי אלו בכלל השוטים, ודבר זה הוא לפי מה שיראה לדין, שא"א
 לכוון הדעת בכתב עכ"ל.

סבל האמור פה נראה שרק אותן עמי הארץ שהם שונאים את הת"ח יותר מהשנאה
 ששונאים האומות את ישראל, ושאמלאו היו לריבים לנו היו אורגין אחת, עליהם אמרו
 רז"ל אסור להתלות עמם בדרך. הם הם בכלל הגומחות והסבלנות שבאו בדבריהם ז"ל,
 כמו שמוכר למוחרם ולא לשוחטם לפי שהשחיטה טעונה צרכה, ואין בהיטת ע"ה חשובה
 לבדך עליה, אבל חליהם לכלל זה, אנשים שישארים ונותנים באמונה, אנשים בעלי
 מדות טובות, בעלי מעשים טובים, אנשים כאלו לא הוכרו חליהם לגנות, וגם אותם עמי
 הארץ שהפליגו חז"ל בנזוהם, ונראים כמחזירים דמיונם ונפקידים ממונם, אין כל דבריהם
 אמורים אלא להלכה ולא למעשה, וכל הסורג את הע"ה דואח הוא והייב מיתה כמו
 הסורג ח"ח, והגויב והיחול מהע"ה כאלו נכז וגל מח"ח. הרבן אונק' ואקריא באונק'
 חשובת בגאונים ז"ל אורות זה ותרצה ותגלה לך האמת, ח"ל שאלתם לפרש לכם קך ברייתא
 דע"ה, ולסודיע לכם אם הם הלכות אם לאו, כי מקצת התלמידים כומכים עליהם, להחזיר
 להם ממונ ע"ה, דעו שאין אלו הלכות איכור ויחזק, שזריכים לומר בהם הלכה או אינה
 הלכה, אלא הם דברי מוסר והלכות ד"א, וספור גמחם של ע"ה ודברי הבאי, ואלו היו
 הלכות שיש לשמוע עליהן, היו התלמידים הללו שהזכרתם מותרים לנוחרם בזה"כ שחל
 להיות בשבת ולהחזיר ממונם, ואם היו התלמידים הללו ח"ח לא היו אמורים קן עכ"ל.
 הסבוק בעל התיבות עולם בכל הנאמר פה, והתבניש מפני עליון על מה שכתבת בספרך

פרק י"ט, שהם אשר חבצו ותגסו את האיש אשר איננו מלומד, ומחרת את דעו
לנחרו או לקרעו, לא תוכל להיות מאלפים, ע"כ. ובפרק ס' מספרך כחצת, כי לפי דעת
התלמוד, הסורג את הע"ה לא יקרו כל עון. ע"כ. ולפי דעתך שכל מי שסיס סורג את
מנוח לא היה נעש, וסיס יולא זכאי מדן הסנהדרין, מפני שהחליטו חז"ל שסיס ע"ה, לפי
שכל אחד אחרי אשתו. כל החושב דבר צד כזה על חז"ל, שהם בצד גנו ופסלו לעדות והסירו
דמם והפקירו ממונם של אנשים כשרים וגלמים חמישים וישרים, רק מפני שלא עסקו
בחורים, ולא שמו טיוס בגמרא, ולא נשאו ונתנו בפלפולים, הוא מואתן שלא טעמו טעם
דברי חכמים, ולא הכין לפני חידושיהם, ומחרגם דברי חכמים כמורחם, ואין לו חלק
בתלמוד ובחושבני"פ נחלס.

מענתך הגדולה מאד בעיניך, על שלא הקפידו חז"ל בעלי חושבני"פ שיסיו כהנים
בסנהדרין, נגד דיני החורס הכחובה שזכתה אותם בעשרים וארבע מתנות, ומנחה אחת
לסיוט שופטי האומה, ומלא שסנהדרין היו שלא ברשות החורס ואין דיניהם דינים, זמם
שעשו איש עשוי, ולפי זה מיחצו של אותו האיש שהחייב על ידם, היה שלא כדן.
אמת לא נכחד כי עינים זו ממש יש בה, שמאנו כמה כחוצים שמורים כדנריך, שלא הוזה
יורו משפטין ליעקב ותורקן לישראל (דברים ל"ג), ואח עמי יורו צד קדש לחול וגו' ועל ריב
המה יעמדו למשפט במשפטי (יחזקאל מ"ד), כי שפתי כסן ישמרו דעת וחורס יבקש מפיו
(מלאכי ב'), וכן אחס מלא כיושפט מלך יאודס, כי שלא כהכנים והלויים ללמד בהם
ועמם ספר חורס ס' (דס"ב י"ז), ובירושלמי העמיד יושפט מן הלויים והכנים וגו' וכל
ריב וגו' והנה אמרינו כסן הראש עליהם לכל דבר ס' (דס"ג י"ט), לא האחד חורס
מכסן (ירמיה י"ח). כל הכחוצים האלה מורים, שהמשפטים נמכרו בידי כהנים והלויים,
וכן בנינו כספרי פרשת שופטים, ובאח אל הכהנים, מלות ב"ד שיסיו בו כהנים ולויים,
יכול מזה ואם אין בו פסול, ח"ל אל השופט ע"כ. הנה העירו חז"ל ג"כ, והראו שלתחלה
נאמרו הדברים אבל לא לעכב. חכמינו ז"ל היו חכמים, וכשראו שנגשסה הכהונה אלל
כהנים בימים האחרונים כמדרשת של חמור, עד שאפילו הכהונה הגדולה היתה נקייח
בכסף ובחרמית, תקנו שאין כהונה עיקר, ושהחכמה האמתית והיראה הטובה נכבדות
ומשובחות הרבה ממנה. חז"ל רצו ביקר בעל דור דור ודורשיו בספרו הנכבד ח"א פ"ב
בכופו. נשאר זה קיים באמונת היום, בשלשלת מסירת החורס, הלכה ממש ליאשע
ומישיש לזקנים ומזקנים לנביאים והנביאים מסרו לאנשי כס"ג, ואין זכר מן הכהנים,
עם שלא יובחש בשום ענין שהכנים היו המקבלים הראשונים, כאמור וכתוב משה את
החורס ויהנה אל כהנים הלויים, אין זאת כ"א להיותם יודעים בזיכור שהכנים ספרו חק
חלפו חורות ולא החזיקו שלשלת הקבלה רק הנביאים החזיקו, ע"כ. וע"ש בנאך. ובפרק
שבי בס כתב חז"ל, דבר גדול עשה עזרא בזה אשר נמנע מלסתכן בכהונה גדולה, וזה לפי
מה שראינו שכל הדורות באה שכתה החורס לרוב באשמת הכהנים, וע"כ היה הדבר
נהון להחזיק את הכחות העקרויות בגורמות במח החורס ודרישתה עכ"ל לעינינו, וע"כ
מאנו להם ז"ל אומרים בכחכות פי"ב, סנות דודן להם כנות מחמות לכן ע"כ. ובירושלמי
מעשר שני פ"ה אמרו, ר"י יב מעשרו לר"א, לא משום דכס כסן אלא משום דכס לעי
בארייחא, ע"כ. ועוד אמרו מנין שאין נוחין מחמות לכן ע"ה כ' כמו שהבאתי למעלה,
וכ"כ הפליגו בבבא סת"ח כנגד ע"ה, עד שאמרו כל ח"ח שמנכר לפניו אפילו כ"ג ע"ה
חייב מיחה, ועיין במגלה י"ח, ואמרו רב קרי כי כהא, ואמרו ממזר ת"ח קודם לכ"ג.
ע"ה. ח"ל סרמנ"ס הלכה בסנהדרין, ב"ד של ג' לריב שיסיו ב"א מהס ז' דברים, ואלו
סן, חכמה עמוס יראה שנתן ממון אהבת האמת והכבדת הכריות להם ובעלי כס טוב, וכל

אלו הדברים מפורשים הם בחורש, ואפילו היו שלשן ממדים כדי אלו כשרים לך, עכ"ל. ובמסכת כלה אמרו, כל המפנה עלמו מעבירה ולא עשה, אפילו הוא ישראל ראי הוא להעלות עולה כ"ג, ע"כ. וכן ראינו מהשונה שמעיה ואבטליון שהשיבו לראו כ"ג, שדקר אותם בחרבות שבפיו, באמרו ייחון בני עממין לשלם, ואמרו הם, ייחון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאסרן, ולא ייחי בר אסרן לשלם דעבד עובדא דעממין (יומא ע"א). ובחננומא אמרו כל הקודם לנחלה קודם לכבוד ובלבד שיבא נוסח מנהג אבותיו והבן. ובמשנה נעים פ"ג, ואמרים לו אמור טמא והוא אמר טמא אומרים לו אמור טמא והוא אמר טמא, ע"כ, ובספר חזקוני פרשת נגעים פ"ה דברים אלו מפורשים ביחד שפלות וביחד בזה כנגד הכהנים, וז"ל שם, חכם שבישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן שוטה אמור טמא והוא אמר טמא, שוטה אמור טמא והוא אמר טמא, עכ"ל. הכה עיניו רואות, כי הם ז"ל חכמו בבינה והבינו בחכמה, והוא רואה חכמה לראות, ונתנו כבוד לחכמה למדות טובות ולמעשים טובים בכל אדם שנמלא, יסיה כהן ישראל גוי ממד, בזה וחרפה לך מעליל, להחזיר על אנשים כאלה.

עד כה השיבותי לך ולרעיק חסבות כלליות, על שאלות כלליות ששאלה, ועתה אני לענות לך כאלהך על כמה משאלותיך הפרטיות, שראות בעיניך ובעיני כל קלי דעת מקוראין, שכן מפחידות ומחמיכות ואין עליהן חסבות. קרא נא דברי אלה בשם וחס לב ולרפס לדברים מחוכמים שהשיב לך החכם סיקר ריב"ל בספרו סיקר זרובבל, בחמשה חלקיו, וחרפה כי הסכלת עשה בלכתך בדרכי אשר סללו לך חייבי התלמוד הבבלי יודעים דרכיו והליכותיו בקדש, ובחנם העזת פנים ומלא לחרפס ולגדס, ויאלץ כנגדם בחופזה בלתי משוערת, לכוונתם בכניסם אדם ומרים שאסור לשמעם, ד"מ קראת אותם זדים אכזרים, וזר נא, מי השריש מדת הרהמים בלבות בני ישראל, אם לא הם ז"ל במאמריהם הרבים, הם ז"ל ספרו לנו שחיסר רבנו הקדוש כמה שנים לעולם, על מה שאמר להעגל שגעה בלכתו להשחט, מה חכמה ולמה חגעה וכלא לך נוארם ולשחיתת אדם עומד? הם סורונו ולמדונו דעת שלער בע"ח דלוריינתא, ואף לפי דעת הגאון בעל חוות יאיר בחסבותיו כי קל"א, דלער בע"ח דאדם אינו מן הסורס, היינו לפי שהאדם יש לו מזל ושכל להשמר מן הנזק והלער, אבל החינוקות, וגדולים כיוצא בהם שאין צידם להכיר המונעים, בכלל בעלי חיים הם. הם ז"ל דרשו לא חנוכו על מנת להקייט וללער, הם הם ז"ל שאמרו אסור לאדם לאכול עד שיחן לבהמו לאכול, וכתב הגאון בעל שבות יעקב ח"ג שאלה י"ג, ח"ל, ולא דוקא בהמחו אלא גם לחים ולעוף, ואין חילוק בין בהמה טהורה לעמא דאחיא בהמתך בהמתך משבת, וכן משמע בס"ח סי' תקל"א ח"ל, לשני אפילו בהמה קודמת, דכתיב ויחן חנן ומכסא לגמלים וסדר ויחם לפיו לאכול, עכ"ל, ובשו"ת שאילת יעב"ץ חקר ג"כ בזה, הם ז"ל דרשו בחגיגה על פסוק האלפים יביא במשפט על כל בעלם, זה סרן בפני חבירו וחברו נמאם זה. ח"ל הגאון בעל אור זרוע הלכות שחיטה, השחט עוף ביו"ט אסור לו לחלוט המזות שזבית השחיטה, ודבר זה נראה לי שאפילו בחול אסור משום לער בע"ח ע"כ. והרמ"ג חיד"א בספרו דבש לפי אות ב' בזוי כהן, אין לבנות אפילו לדומם כמ"ח ח"ל ע"פ אשר לא חגלה ערוחק עליו, והמרגלים נעשו על שהולאו שם רע על העצים ועל האבנים ע"כ. הם ז"ל אמרו ברבם שמות פרשה ט': למה לא לקו המים ע"י משה, לפי שא"ל הקב"ה למשה, המים הללו ששמרוך כשהשלכת להיאור, אינו דין שילקו על ידך, ע"כ. עוד שם פרשה כ', א"ל הקב"ה למשה הפוך את המים לרס א"ל אינו יכול, יש אדם שותה מן הבאר ומשליך אבן לחוכה, א"ל ילך אהרן להפסו ע"כ. עוד שם פרשה ד', בשעה שא"ל הקב"ה למשה לכה ואשלךך אל פרעה, א"ל רבון העולם איני

יכול מפני שקבלתי ופקח לי ביותי, ומי ששטח פתחו לחברו, נפשו הוא חייב לו ע"כ. ח"ל
 ס"ח כ"י מ"ד, אף אם עשה לער לבסמך בחוס, כמו שמשים עליו משאוי יותר מכדי כראוי
 וסוף אינו יכול ללכת וסוף מכס אוחס, וכן סעודים ואף החולים להשמיט לעקסם כס
 חוטאים, וסס באים לדון על מה שיעשו בעלי חיים, עכ"ל. ח"ל ס"ב רמ"ק בספר
 סמ"ק ח"א ס"י מ"צ: בתחומא פרשת במדבר ובילקוט משלי ס"י כ"ב איתא, מי שאינו
 אורכ מהחורמוס ששלתן ומיחו, עליו נאמר אל תגזל דל. ומס האחרס שלא לכוון בדין
 באוכלין, ושלא תרעס הפח בשחם, ומס בירא דשחית מיה מיה לא תשדי ביה קלא.
 ובשטס מקובלת ב"ק בשם סמארי, ח"ל: ראי לכוזר שלא יבזה דבר ששחמש בו או
 שסכס ממנו, וכל מי שאינו נאסר בזה מורס על פחיתות מצו וסגנון טבע נמאס, וס"י
 אבן מינאש ספר שרבו סרי"ף ז"ל ס' עכ"ל. סלא תרעס בעליל, כמס הפלוג בשחם
 מדח סרממים וסגזמו לא לבד על בעלי חיים, כ"א גם על דוממים לבד יבוס, כי סבוי
 סוא טבע נמאס לא לבד מלד שיש לער להמתכס על ידו, רק שסמכס סוא נמאס,
 ואפילו סוא מבוס אכלים וסדומס, ושחם סלא סכסר בוסה כי פערס פס נגד אכיס סאלו
 לקרסס אכזיס. ושחם סגוי להשיבך על כמס פרטי שאלוהיך, ואחס סס אוקר ושחם
 סוכוחי, וקבל מוכרי וסחם על מס שחכח.

בפרק ז' מספרך ששחם בוס על דין סחלמוד, שחייב אדם להחכסם ולסשחכר ספורים
 עד בלי די, וסס לשוקר, סן כל סמכיר אס סיכודים יודע, כי סמס עס נכודים ומסספקים
 במוצט ולא חללים וסובאים, ואיך יוכלו לסאמין כי סכוסה שסר ספורים קיים מלוח סלסיס,
 סלא לדקי דכרי בריח סחדס, כי נאמר שס אל סשחו יין לסכרון כי זס דרך ססובאים
 (אל אפסיס ס' י"ח). וסגריח סחדס לא סחן סקוס לרואה בסכרותו כי יסרשס לו סס,
 לסליל אס סגריח על ידו לסלילו מרעסו, כמו סיחן סחלמוד בספור דכס ור' זירא, ויס
 לסאול אס סיכודים סכרים למסמסח סחלמוד, אס יפגשו במוח בסעודת פורים, סייעב
 בעיניסם יותר אסר מלאך סמוח ימאל אוחס מקיימים אס סחוסבנע"פ, ואינס יודיעים בין
 ימינס לסמאלס, וסכיוחס מחיס ככר מרוב יין, או לסיוח דעס מיושכח וסמחככס נכוסס,
 כפי פקודת סגריח סחדס, אסח איזס מכרביס סחדשים פקפקו במלוח סואס, ואסרו
 כי סיכודי יקיים סמלוח סואס, אס אף יסחס יותר מעט מרגילוחו, אף סחלמוד עילמו לא
 יכיס עס סקולא סז ולא בסירוש כוס, יען מיד אחר ספקודס יבאר סליכח סמלוח במעסס
 שעלסח לרבה עילמו בעל ספקודס בסחטו לר' זירא, ויראס מוס, כי ספקודס סיא כפסכות
 סמלות לסחוח ולסשחכר בסעודת פורים, ויסיס לדמיון בלכחו בעקבות סרס סידול, אסר
 ברנחו בסכרותו לא סחכס ס' לו עון, ולספך סלח לו עזרו בדרך נס, וסרס סכוא סוכיף
 בכל שגס כמסכו לקיים סמלוח במישרים לחס בוסס עינו, עד אשר סיס ככנס בדרך
 לסיוח מסמכוביס על סולחו, עכ"ל. ראיח שגס סחכס ר"ס רובין במחכרה (לא ממחכרות
 כוכבי יחק, ססיג אס סחכס סרס יס"ד, שחכס על מ"ס רזל מייחייב אינס לבסומי
 בסוריס עד דלא ידע בין ארור סמן לברוך מרדכי, שרעונס לומר לסחוח קלס יותר ממוככו
 וסרגלו, ח"ל, ספירוש סוס נרעס כמנוטל מדבר מעשיי סמאל בסלמוד אחר סלמוד
 סעיוני סוס, דקס רכס ושחכיס לר"ז עכ"ל.

א) מס שחכח שיש סבדל גדול ורס בין סגריח סחדס ובין סחלמוד בענין סאיסור
 וססרסוקס מסכרות, כאילו סחלמוד מחיר או מולא נד סחיר לסשחכר, יסחקק סדבר ולא
 יאמר, סלא כס דכריסס ז"ל בוס כאס, לא סרוי ולא סחטא (ברכות כ"ט), סיון מביא
 יללס לעולס (יומא ע"ו), סכוסה רביעית יין אל יורס (ערובין ס"ד), סעוסקיס ברו
 בל עולס אל יסחכרו (סגסדין מ"ב), סכור שסחפלל כאילו עובד ע"ז וספלחו סועבס (עירובין

ס"ד) ובש"ח חינוך בית יאודס שאלה צ' כחוצ ח"ל, ואפילו מפקדים שלנו שאינם משכירים, כחצ סב"ח בש"ח סי' ק"מ, שלחחלה ים להחמיר ולהאכר להפלה, ז"כ. עוד אמרו לא צברא יין אלא לחם אכלים (עירובין ס"ד), וכמה גדול כח התקנה הקדומה לקדושת פרשתא של לומ בכל שבת תנחצ צבא"נ (כ"ר פ' ר"א), להזכיר את העם ולהזכירם מה השכרוא עושה, כדי שלא יאירו לעלמס לשחות יותר מדי ביום שנלעו בו לקדש על היין, והוא ע"ד שכתבו מורי המלות במ"ע חפ"ה, והוא לשמוח צרגלים, דכתיב ושמחת בחגך, וז"ל בע"ס מלות השם: בזמן הזה אין שמחה אלא בצער ויין סי', ואעפ"י שהאכילה והשתיה במועדות מ"ע היא, לא ימשך ביין ובשחוק שזה סוללות וסכלות, ולא נלעונו כ"א על שמחה שיש בה עבודה ה', וא"א לעבוד את ה' מחוץ שכרות וקלות ראש עכ"ל. וכ"ה בכמה הפרי המלות יעו"ש, וז"ל החום' עה"ס פ' שמיני, ע"פ יין ושכר אל תשת, לפי שני' שחיה יותר מדי בשותה וחרפות באת על האדם, ושהע"ס אמר למי לאי למי אבוי למאחרים על היין, ועוד הרבה כחוצים במשלי, שהשכר כל העולם דומה בעיניו למישור, ולא יכיר לו דבר שיכשל בו, והמרבה לשחות יין יולא מדעתו, ומחיר עלמו לעבדו, וחז"ל אמרו שלא גלו עשרת הכנענים כ"א ע"י היין עכ"ל. הכך רואה בעיניך, עד כמה ועד היכן הגיעה הפלגה חז"ל להזכיר על שהיה יין יותר מדי.

ב) מה שהפלגת בלחך הסורא בשעס שימלא מס"מ את היהודי מח מחוץ שכרותו בפורים, והוא שאלו מה זה היה לך, הזה דרך מעולם, והיהודי משיבו, כי מוכרת היה לקיים פקודה וטענע"פ, והיא מלוא מפורשת בדבריהם. שמחויבים ביום להשכר עד כדי למות. מבטיחך אני שאין לך לירא ולפחד כלום, שכלום רחית או שמחת מימך שאלה מישראל מח מחוץ שכרותו בפורים, ואינם חוששים להדין שבידך ולהחיות שהולאת לפי דעתך מפשעני המלות, לפי שהם יודעים כונת חיונים כאלה, וז"ל בעל ארחות חיים (סוכה צ"י א"ח סי' תרל"ה), חייב אינם לבכומי בפוריא, לא שישכר, שהשכרות איכור גמור, ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לג"ע ולש"ד וכמה עבירות זולתם כמ"ס ביומא כל הנותן עינו צרכו. כל העבירות דומות עליו כמישור, אך שישחה יותר מלמודו מעט, עכ"ל. וז"ל הכלבו: לא ישכר בפורים, שאין לך עבירה יותר גדולה מהשכרות, שמיצאה ליד עבירות היותר חמורות, אבל ישחה יותר מלמודו מעט וישמח האביונים וינחם אחס וזו היא השמחה הכללית, עכ"ל. ובש"ח מוסר"י סג"ל תבוכה ר"ז כחוב: הא דאמר רבא חייב אינם לבכומי בפוריא אינו לעבד, דימי מבחם כתיב ולא שכרות ע"כ. ולא חשענו מלת חייב, שאין אוראחה חיוב גמור, כמו חייב אדם לומר בצבילי נברא העולם, חייב אדם לראות א"ע כאילו הוא ילא ממארים, לריך אדם לומר ג' דברים ע"ג עם השכרה לריך לקרות עשרת בני הסן בנשימה אחת, אבל במקום שראו להבטיחו חיוב גמור ואמתי, דרכם לומר בסחם עושין כך וכך, כמו מזכירין גבורות גשמים, בשחר מנחך, בזרקן את החמץ, לא אמרו חייבין להזכיר בשחר חייב לבדך, חייבין לבדוק את החמץ, והפלגת שטור עד דלא ידע אינה כ"א הנות בלשון ומליה לבד. לא הצלת השכרות בלמאס, והוא כמליאת ר"י על מילת סתי, מל והלך עד שתלא בשמחו, שהכנס שיוכל הכוה למול הרבה ילדים כמו שיראה, גם מלת לבכומי לריכה שחובן כראוי, כמ"ס הרצ בעל קרבן נתנאל במגלה פרק ראשון מדאמר מייחייב לבכומי, ולא מייחייב לרווח שההרגוס של וישכר וריו, גראה רק שמחויב להטיב לב ע"י שחיה, עכ"ל. ואשר יכריחונו להוציא דברי רב מידי פשוטם הוא, שכן הנמנע הוא שיאכר רב להפלה לזן ולהורות ביום הפורים, שהשכר אכור בכל אלה, ויום פורים הוא יום ככל הימים, שמחפלים בו, דמים ומורים בו. זה הוא מה שנוגע להלכה, אבל מה שנוגע למעשה, אין לי כ"א להביא דברי חכם אחד והוא דהן

נולדי אשר דרש ביום חגם (העמקה דרשנו לשפה עבר במ"ע סיכודי יסולא לאור כפרעסבורג
 שנה שלישיית עלה ראשון), וז"ל: "אחם עם כולריס אשר שם ישראל לכם להרפה ולשמה,
 הסתכלו בעינים פקוחות במעשי סיכודים בחקוהיסם ובמלוהיסם, לכו נא ובוואו נא אליהם,
 דימי שבחתיסם ומועדיסם, ותבטו ממעשיסם המטערים, מי בכם ירא ה' כמורס,
 וקיים סם אז מכל עבודס, וקיים סם בגופס ובנפסס, סולכים סם לבתי חפלתס לשפוך
 שיהם לפי האל בורא שמים וארץ, שבים סם משם לבתיסם, ושם סם מחעננים עם בני
 ביתס. לא תרואו אחס בבתי המסקה שותים שטורים ככל אשר אחס עושים, ולעת ערב
 וסנה בעסס, בקרב חולות סונו וסגודו, ומרימים קול כנסמות שדי, בלעק גדולס
 ובקללות ומרלות נגד בני משפחתסם ונגד אלהיסם. הראיתם נס אחד מסיכודים עשיר אז
 עני, מודד כמורס בשכרותו בקרב חולות; ואף בימי ספוריס, אשר אז עליו סחוב
 לשחות יין, נס אז לא ימוט מתוך אסלו, ולא יתן חפסה לשפחו. לכן שמו חטאתסם,
 עבר מעלת אחורית אחס ללבים סיום של סיכודי, אשריכס וסוב לכס אס הלכו בדרכיסם
 סיכודים וסעודים, לכס נאס בלחם להקרא בשם עם סבחר מכל אום, ואזי ללועגים
 עליסם, לכו נא ולמדו סוטב מכס, אסנו וכדו ואסס, כי יקרים סם ומעוטרים במעלות
 ובמדות טובות, שבו מדרככס כסל לתת שםס להרפס, כי לכס יסר שאלה במסכיסם
 סעודים", ע"כ.

(ג) הספור משחיטת רבס את ר"ז, הרבס עגדולי סחוריס לא קבלו ארתו כפשוטו,
 אלא פירשו, שרזו כזס, שרבס ע"י ספלוהיו סרבות בר"ז, גרס לו ססוכרס לשחות יוסר
 מסרגלו, וססכנס לו ע"ז מחלס מסוכנת. וז"ל הרב בעל קרבן נחאל מגלס פ"א: רבס
 סיס עני גדול, כדאמריק מ"ק כ"ח, כי רבס נסמא דשערי לאישי ולא ססכח, ולא סיס
 רגיל לשחות יין ככולא שאל, ולכן נספס ביין שססס ע"כ. ור"ז סיס עלוב רוח מעבטו,
 כמו שראינו שר' ירמיה סיס מסחלל חמיד לבדס דשורו בשאלותיו סורות מסבילא לידי
 שחוק וגחוק, כדאמריק בנדס (כ"ג), עד כאן סבילו ר' ירמיה לר' יצח לידי גחוק ולא
 גחיק, יעו"ש. ומס זס שאל ספלא אס שני אנשים כאלס, סאחד עני מדוכא וסשני בעל
 מרס שחורס, סרשו פסס אחס בימי חייסם לעלמס לשחות בפוריס יוסר מדלי וסיס מס
 שסיס, אשרי מי שחטלו ספוריס אמר חכס קדמון, ואשרי מי שחטלוס ושנגות קטנות
 כאלו, חסובים לו לספרס; מורס ורזי סיס אלס למלת ספלא וססמס.

(ד) עושים סם סחובים ססספור מרנס ור"ז ססוכס בהלמוד אחר סמאמר מיחייב
 אינש לבסומי בפוריא, בל לאשר ולחזק כח ססכנס של חיוב סכסוס שקדמו, שלפי דעת
 תורנים סמאמר, בל סספור סוס לבטל, אז לפחות להחליש ולהרפות כח סמאמר סכס,
 ואינו כ"א מחלס ומסירת מודעס שאין ראוי לעשות כן, וכוס מעסס לסחור סדין. (וי"א
 שמייחייב אינש לבסומי בפוריא, מי חייב שתי מלות, וסמס על איתן סחובים כן, וסלל
 רבס ור"ז כ' ורלס מס עלתס להס, אבל ניח מיסובים דחוקים ואינש מתקבלים על סלב),
 וז"ל סר"ן במגלס פ"א, על סמאמרס מיחייב אינש לבסומי בפוריא: כחז רבינו אפרים ז"ל,
 מססול עובדל דקס רבס ושחטיס לר"ז דליחא בנמרס, אידיחיל לס מימרס דרבס, ולא
 שפיר דמי למעבד כזי, עכ"ל. וז"ל סרב סמארי בפורישו למסכת מגלס: חייב אדם
 לסרבות בשחמס ביום זס בלילס וסססיה, ומ"מ אין אס מלוין להסחבר שאל נלמויו על
 שחמס של הוללות וסל סכות, ומ"ס ככאן עד דלא ידע, כבר פירשו קלס סגאויס
 שסמס ססוכיר אחריו קס רבס ושחטיס לר"ז נדחו כל איתן סדברים ע"כ. וע' ברא"ש שם
 שכתב ג"כ סדברים סאלס, ועפ"י שלשס עדים אלה יקוס דבר.

(ה) מס רלס בלחמס סתלמוד על כנס לעשות סמססס סיחורס בפוריס חונס אז מלס

או מונג רכן לכל ישראל, ויראה בעיני שך דרכם ז"ל, שכל דבר שנעשה לזכר לעיני מאד שאירע לאבותינו, לרקדק ולהדר בו מאד, ד"מ נר חנוכה, שהוא זכר לנאחון המכביי אחיונים שהכח ונראה לרבים ע"י הכחות הרבים שהולקו בחלוצות הקדש. הקפי ודקדקו מאד במלות הדלקת הכרות. שלעלם חג הנאחון ח"א לעשות זכרון נשמי וסבן. נכס של אסחר, כשנקשו מעשה נשמי לעשותו לזכרון המאורע הגפלא הכוא, מן שכל גלגלי הסבות ננס הססחר הזה. שגלגל בעל הסבות להיל בהן אח עמו משמד וכלי. היו ע"י משחה, ע"י המשחאות הראשונות הוכרה ושחי מגבירה, ע"י המשחה הראשונה שנעשה אסחר קנחה ביותר אח לבד בעלה, עד שהנטיח לה חלי מלכותו, וע"י המשחה השני העירה אח לבד המלך וחממו על המן, ואחר ההללה מאלו במגלת אסחר מלת משחה מוזכרת חמט פעמים, וע"כ הפליגו במשחה מעט. וע' במטה משה סי' תצ"ד מ"ש בזה. עוד מלאחי דברים של טעם קרובים להקבל על הדעת, בס' היקר מנחה בלולה פרשת חלא, ח"ל: זכור אח אשר עשה לך עמלק, אמרו חז"ל זכור בפה אל תשכח בלב, ואו ע"ד מ"ש ז"ל בשבת זכרו על היין, ומלא מזכירה זו של שבת פי שנים לה, בפה ועל היין, וכן במלות זכירת מחיית עמלק בשנים, לו אותנו לזכרה בפה, וביא קריאת המגלה, ולזכרה על היין, ואו מ"ש רז"ל מלה לבסומי בפוריא, עכ"ל. שן כל הדברים האמורים פה לבינתך וסו לכן ודעתך עליהם, ונראה עס מי הלדק.

בפרק י"ג כחצת הכוח העולה מדין זה, שהאכל מגביות הגוים או שוחה החלב שהלכו גוי ואין ישראל רואה מכן אותו מכת מרדות, אכזרי הוא. גלייר נא אח עני אחד כלוא בבית בחליו, ואשתו חלא במר לבד לבקש חסד על פתחי ידיים, וחכור בלח' לבדו אל בית משיחי. ואו יתן לה מעט חלב וגבינה, והיא תצגבר על כל דעות עקשות כשנרשות בלבד מאז, ותתן מהחלב ומגבינה לאישה ולבניה, ועתה הית לה עון על זה? החורה וגם השכל יענו ויאמרו כי נקיה היא, אבל החושבנ"פ תאזה, להביל כל אשחי בבית כלאן לעצח, להכותם מות אין מספר, ואם ישאלו הרואים מה אשמתם, החכמים בעס היו עומים להם, כי אכלו חלב וגביות הגוים, ומה תחשבו היו הגוים ואמרים בשמעם אח הדבר הזה, היתפלאו על רוב חכמת היסודים או על אולתם? היתענו ראשם להשתומם על חסדי דת היסודים לאמר רק פס חכם ונבון כגוי הזה? להפך, בכחות לה' היו מדברים שלא עשה אותם ישראל, ולא שס חלקם כמותם, ובמר רגלם מהלכד בעשות ואבירות כוחם. ע"כ מדקדקו בעוייך.

(א) היהודי הנאמן ללחיו וזומר תורתו, אם יתן לו המשיחי בשך חזיר לאכול, או פלים מדורים לעשן ביום השבת, בלי ספק שיודה לו על עוב לבו, וישיב לו מתנתו בחורה, ויחלל לפניו שבירים אלה אכורים עליו מפאת דחו, והמשיחי הכוא הכון, אם איש אמנים ובעל דת הוא, ילמדק בודאי לפניו ויבקש סליחתו באמרו כי שכן או לא ידע, שהדברים האלה אכורים לו. וכן הית עובד בעח גם היהודי להמשיחי, אם הית המשיחי נא חליו לביתו ביום מימי הזמנות החמורים של הגוילים, ויהי היהודי מארצו בחחיכת בשך הראויה להחכבד, והמשיחי הית נמוע מלקבל כבודו זה, מפני שבתענית הוא שרוי. אבל אם היה היהודי אחו בולמוס, או בשעת מלחמה וכיוצא שהיה הרעב תוקפו ביותר, אם היה המשיחי נותן לו דברים האכורים לא היה מכרב כלל, והיה מקבלו ונותן חודה רבה להמשיב נפשו, שן אמרו חז"ל שבעת כבוס ומלחמה אכלו היהודים קדלי דחזירי, ופקוח נפש דוחה כמעט כל ל"ת שבתורה; וע"כ החולה המועל על ערש דיו, ואשתו ובניו העמים הנפוחים מזלעפות רעב, כשיחירו לעלם גביות וחמאה של גוים, חלילה שיוס מכת מרדות, לו יעשו עונש כל שהוא, על עבדם על גזרת התבצ"פ.

(ב) כפי הנראה שכתב או לא למדת, שאיסור זה של חלב וגבינות הגויים רופף ביד
לי הפוסקים, וכמה גאונים עולם הקילו להחזיר הדבר אף לבריאים, וכל המקיל בזה חזן
וס' חשש נטיה מדברי חז"ל עליו. לא וקרא מ"ש בזה גדולי עולם, הלא המה: (א) בשו"ת
וכר"ח אשכנזי (בן הגאון בעל אור זרוע) שאלה י': כתב רבינו אבא מארי ז"ל, בארץ
'בונה ואכלים גבינות גויים, לפי שחלב טמא ליכא למיחש דלא קאי, ואי משום דרב
כא' ע"ז ל"ב, אינא פסקי כריכ"ל, וכדין עבדי דאכלי לאו. וחס' בחשונה כ' כתב חז"ל:
'האי דבבינים אליין בחר רובא וקוין אחת מן הגויים, אעפ"י שלא אמר של עוף פלוגי
סור הוא, לפי שרוב בינים שבינינו מעופות טהורים הם, ולמה לא נקנס חלב מן הגויים
לעס' זה? וסדבר ידוע שרוב החלב שהגויים מוכרים עתה בשוק מזהמות טהורות הן,
גכ"ל. (ג) בשו"ת חוט המשולש שאל ל"ב כתב. חז"ל: אלו רואים שגם הבנייה של גויים
גאהרם במין וגזרם, אש"ס נהגו בזה היחיד בכל הארצות האלו, גם בעיר הגדולה לאלהים
יאה, וכן שורי ורבי החסיד כהר"ר יוסף אבן דאבי אל"ס הים שוחה החלב שחלבו וכרי
לעפ"י שלא ראו ישראל כשהלבו, ובקשתי לו סעד מגאונים עולם, ומלאחי בם' כפאר
פרח שביח' היתר זה מצורר מגאוני עולם, עכ"ל. (ג) כרב בעל פ"ח בסי'
קט"ו סק"ו' כי"ד האריך בזה הרבה והעלה להלכה, חז"ל: הכלל העולה שבעיר שלא נמלא
שם חלב טמא, או שהוא ביותר ויוקר מחלב טהור, מותר לקנות מוכרי חלב שחלב בלא
ראיה ישראל כלל, וכן מלאחי המכנה פשוט פס' המשטרס, וכן נהגתי אי ג"כ, ולח' קה"ת
יחידים בארצות בזה, עכ"ל. חז"ל הגאון חיד"א בספרו כריכ"ל יוסף כה"ד סי' קט"ו: כרב
פ"ח ס"ק ו' כתב דבעיר שלא נמלא שם חלב טמא או שהוא ביוקר ויהר מחלב טהור,
מותר לקנות מהגוי חלב שחלבו בלא ראיה ישראל, וכן מלא המכנה פשוט באמשטרס
ע"ש באורך, ויש סויע לדבריו מהשונה הרדב"ז בראשונה סי' ע"ה כו', וראיתי בם'
קטן שמו השבות הגאונים ומעשה רב שדפס באמשטרס שנת תס"ז, ובדף ע"ז הטיח
גרים נגד התייר הגדול הרב פ"ח, ולא עוד אלא שאמר שאין המכנה באמשטרס כמו
שאמר ע"ש באורך. ושאר ליה מאריס לדבר חשש על המאור הגדול, ויש לסברת הפ"ח
מקום ופנים מסבירות, וכך המנהג כדברי הרב פ"ח בארגיל עפ"י הרב הגדול הר"ש בן
החשנ"ן כמ"ש בהשבותיו סי' חק"ד ט', ואשר פסקק על עדותו באמשטרס, חלה בוקי
הדיקי בשרב ז"ל שצממו דק הרב בעדותו, עכ"ל. (ד) בשו"ת הרשב"ש ז"ל סי' ל"ב כתב
חז"ל: אלו רואים דגם הבנייה האחרים במין נהגו בזה היחיד כל קהלות הקודש בארצות האלו,
וכן לענין החמאה אשר כמה גדולי עולם החמירו בזה לאכרס, וגם הרמב"ם אינו מחזיר
כ"א ע"י בשול, עכ"ז נהגו בזה היחיד כל אלו הארצות, גם בעיר פאס, שחלב גמלים באוי
לסם הרבה, וסיה ראוי לחוש ביותר, מ"מ נהגו בו היחיד, עכ"ל. (ה) בחשבות עקרי
סד"ט חיד"א סי' י"ב כתב, חז"ל: ע"ד חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו הביא הפ"ח
דברי הרדב"ז להחזיר ועמד בדבריו, וע' ג"כ בם' בית יאודס דף קט"ו במנהגי ארגיל
דגסנו היחיד, לפי שחלב טמא ביוקר גדול, וע' לסרב בעל מעט אשר דף ק"ג שכתב
בדין חלב נכרים דכיון דרוב מנין ורוב בנין ס"ל דמותר מותר, אף משום חכירות אחרו,
עכ"ל. (ו) הגאון בעל חוקי דעת חתן הרב בעל מ"א בספרו כתב ג"כ להחזיר. (ז) הרב
המקובל ר"ח נ' עמר כהפרו פרי האר, וטעם ג"כ להחזיר יעו"ש. (ח) בשו"ת בשמים ראש
השונה ל"ו כתב חז"ל: על דבר גבינות של גויים שאמרת שר"ת ז"ל החזין, עכשיו שאין
דרך לסעמיד בעור קיבת נבלס, דע לך שהדין מוטע להחזיר את הבנייה ואת החלב, שאין
בעוד זה של הגויים חלב נהמס טמאה כלל, וכל שבעל מעט האיסור בטלה הגזר, ואח"כ
שהיה דבר שנממן, שכל שטעם התקנה הלא די, כדאמרינן בריש גיטין עשיתו עממו כבבל
כא"י לגיטין, מדי אחא רב דימי לבבל, אלמא כיון שבעל הטעם מהדבר בטלה הגזר,

ואין לומר שהשיבו ב"ד על כך ובעלו, הלא דלשון לא משמע כן, ועוד דא"כ לר"ך אחי
לומר אפילו כי דינא דדער, דבכל מקום לא חשיב בהלמוד אמוראי עדיף מחנאי קמאי,
וא"כ אן נמי נעביר הכי, ובפ"ב דתענית אמרינן, ואלכחא בעלה מגלת תענית, ועוד יש
דליות בדבר, מ"מ עכ"פ מוכח מכאן דכל שנתבעל בטעם בעלה התקנה, ומעשה הים
הדן נותן להזיר החלב והגבינה, ושמצחי ג"כ שהיה ר"ת אומר, שראוי להשיב עדה
גדולה של חכמים להחיר עכשיו את יינם, שאין להם שום עסק נאך, והביא ראיה מהל
דרכא שדר קורבנא לאבידנא דיום אידו, ואמר ידענא ביה דלא פלח לע"ז, הרי שבדבני
שים חשש לאו דאורייתא של ע"ז הקילו מטעם זה, עכ"ל. ובכחא דהרסנא אהיף גאלאן
מדליה, ובחב ובאמת כבר קאו הראשונים בזמנם עינים במידי דרבנן דאחאמר טעמא
בהדיא, שאתרו עם בטול הטעם, עכ"ל. יהיה איך שיהיה רואות עינינו שדעת גאלאן
היא להזיר. הנה לעינינו שבעה דעות והמוה נסיכי ישראל, ועמם קהל גדול של רבנים
וגאונים שמתירים בפירוש החלב והגבינה של גוים. כמחומה אחת לומר בהלמוד, שעיני כל
קוראי ספרך בידך, לאחוזי אותן בקסמי כוז וכשופי מדוחים, או לפזר בזן אבק ואפר
לסמאחון, שכן יש לך במוחק שמוליך אותך שולל, הוא הביא את השת החולה לבית המשיח,
הוא נתן לה חלב וגבינה, הוא הוא המשיח ומכאן את כלם בשופים ובסקרבים ובאכזריות
חמה, ומענה אותם בענויים קשים, וכל זה בשביל שהם כבולים בשלשלאות של חומרות
בהלמוד. הסר דמיון ממוחק, כעם ושנינו מלבך, הלא דין אחת לאמתו, והראה כי הכל
על מקומו יבוא בשלום.

בפרק י"א י"ב י"ג כתבת, מלות אלהים היא, אך ביום הראשון תשנינו שאר
מנחכים, המלות האות היא פשוטה, אבל הרבנים הביאו עליה את גדולה ויעל עשנה
כעין הכבשן, אמרו מה היא השבחה ושישכנו כעפר ויבטלנו בלבו, ואמר כל חמירא
ס'. לא לבד שהרבנים ירשו במלות בפול חמץ, אבל על לא חמם ירשינו את האדם,
ויאשימו את החם ובר הלבב, על אשר לא הביא מפיו את המלין כתביתן, אשר תקאו
בני אדם המלאים עולה. בהלמוד יאמר לכם להדליק נר של שש, ולבדוק בו את החמץ,
והרבנים החדשה תאמר (אל הקורנתיים ה'), בערו את השאר הישן למען חסוי לעריסם
חדשה בהיוחכם במלך. עוד כתבת שם, לר לנו לראות, כי מנא ד' טובא הושם לעול
על האדם לקיים אורו, ע"י אכזריות ולחץ. המנא הטוב הזה יתהפך למשחית, מה אפוא
יעשה האיש היסודי הדר בין הגוים לבדו, ורחוק מקהלת יסודים, או העני אשר אין רוח
הגבאים נוחה ממנו, להמליח לו יין לכוסות? עוד כתבת שם, בעור א"ח ממלא, בינה שטלדס
ביו"ט אחר השבת אכורה, ואם תעצבם באלף סלן אכורות, ע"כ. ומה יהיה אפוא אם
חיעוק או גוי יערב בשגגה בינה כזאת בין אחרות, הלא אז תהיה מבוכה גדולה, ובעל
הבינים הלא יחמר אכל? ולמה אין גם אחד בא לעזרת ה' לקרוא לאחיו דרור ולשלח
רזאים חפשי, עכ"ל המדברת גדולות.

בשופרת דקה וריקה שמתנפחת ע"י הכל פה ומתמלאה אור ורוח, שעי"ז היא
אחת בעיני החינוק כמלאה ויכח בחוכה ובמלאה דברים ממשיים, ק רוב טענות ספרך,
שכל קורא אותן לתמו יוכל באמת לחשוב, שהיהודים יורדים לפעמים מנכסיים ומתמוטטים,
בשביל איזה מנהג ודקדוקיו שלא נזהר בו כראוי, כמו בסבת בינה שנתערבה באלף בינים
ביו"ט שגאכרו כלן עליו, או בסבת שנוי קצן בנוסח ומטבע שטבעו חז"ל בבטול חמץ,
לספסיד ע"י זה ממון הרבה המועילים בחממו שגאכר עליו בהנאה. כל מי שיש בו רוח
חורה ילעג ויחחק לך מעליל, על שאלותיך. שואל אחת ד"מ, מה יעשה היסודי העני,
או מי שדר בין הגוים ואין לו יין לכוסות, אמור לו ברוח הדת ההלמודית, שיקח לו קודם

הפסח מעט למקום וישראל אחת במים, וילא כס יד מופת הכסות, ואם אין למקום יקח לו דבש, ואם אין שם גם דבש יקח לו הש"ע וימלא שם, שמי שאין לו כוסות מקדש על המזבח.

קראת לחכמי לב לבוא לעזרת ה', לקרוא דדור לבטל הכיאים מעבודתו ומקורו בגדולו, שנחשבה לו כדבר מן אדם שגולדה לו ביו"ט אחד השנה, הקורא שהוא חסד לב סבור, שאחרי קורא אותו באמת לבוא להשיע ולעזר להאכזר האומלל שאין ביאים לזכרות לו בבת אחת, בשביל הכיאה האחת שאסרו החכמים, האמן לי שמקרה רחוק הוא הערבות כזו ביום הזה, ואם חלילה קרה מקרה מבטל ומפחיד כזה, שלא ראה בעל הביאים להשמש באחת מן, ואירע שנחשבה במוקד אחת שגולדה היום, אין לו לבטל הביאים, כ"א להמחין יום אחד, ושב ביאים לגבול היחס, ולנדר היום יוכל להחליף ריבוי הערבות בביאים כשרות עם אחד מאחיו בני ישראל, שחזק שרחמים הם וישבו לו-החד גדול הזה, ואולי יבמרו רחמי אחד מבני הכוים לעשות עמו חנינה זו, ואם גם ח"ו לא ימלא היום אים לחוס ולרחם עליו, אין הדבר כדאי לרשיע עליו את העולם, לפעריה פמליא כל מעלה וכל מטה, לבוא לעזרת ה', וישיע את בעל הביאים, לנהק מוכרחיו ולהיילי חפשי מרתקו: התלמוד.

חידתך לסרעס העומה שיכולה להמך ולהחיל משגי טסח כל חמירה, אינה ראיה ג"כ כ"א לשחוק ו'הגלץ עליה. שרי כל בן חורש יודע, שהכטול נאמר בכל לשון שיטה, ואין הטסח מעבד כלל. גם סגר של שטות שבדוקים לאורו את החמץ מה הוא וכמה שזיו להעריח את הקוראים להחזק בו. נר פחות משה פרטת ומלות מעטות בלשון שהאדם מבין להוילץ בפס, דברים קלים הם מאד, הלא הראה שבעלילה, בעקיפין ובערומה, באה על התלמוד בשלש דברים הללו, וסם בטובות בביאים ובכטול חמץ.

מה שהשחלת להראות הספרס גדול שיש למאמר בערו את השאור היכן כו' שנמלא בדבריה החדשה, על דימי התלמוד בענין בדיקת החמץ ואכילת המס, אין אנו מחזיקים, שהטוב מוכס ויקרס מאד, וסרעין דורש מאמנו סלב סטוב, אבל מה נעשה ותורתנו שבכחב ושבע"פ מקפידות מאד על המעשים, ולפיסן סטובס לבדס בלא מעשים חלשה ורפויס ואינס מתקיימת; המחשבה שרחה באיר וסופס בטלס, אס אין המעשים מחזקים ומקיימים אחס. וגם סברית החדשה מאשרת ומקיימת סדעת סז, כמו באגרת אל סרומים ב' י"ג, לא סומעי סחורס לדיקים לפני סאלסיס, כי אס עושי סחורס ילדקו, ע"כ. ובאגרת יעקב ב' מפורס סדבר באר סיטב, וז"ל, מה סחועלת אחי, כי יאמר אים כי יס לו אמונס, ומעשים אין לו, סחוכל סאמונס לסושיע אותו, סאמונס מבלי מעשים מחס היא, ממעשים ילדק אים ולא מאמונס לבד, כי כאשר סגויס מבלי רוח מחס היא, כן גם סאמונס מבלי מעשים מחס היא, עכ"ל. הלא סרחס כי סגס וסלש ורבע מאמרו זס לגדול מעלתו ויקרתו בעיניו. וז"ל סרב סדרשן סחס מאססימטר ז"ל (בטריס ב'), דס סיודים לא סשכלס פילסופית היא כ"א בסררי קדס יסודתס, וידעתס סיוס כי לא יסוד אחדות סבורס עם כל עומק משפטי ססגיון אשר עליסס וכנס, אז ענין מאחרי סטבע כדומס לו, סוא אשר חדר מאז את נפשות בני ישראל לאמונתס מאז ועד כס, ויחזקס כס ככמסמדות, כ"א סחלק סחיוני אשר כס, סמוכסיס וסמעשים אשר כסס יתעטפ דברים ססס סעומדים ברומו של עולם, סס סמס אשר עמדו לאבותינו ולנו, לחיותנו סיוס סוס באמונס ססיו, וסירוס כלל עם וכלל רגע, כי קשר אמיץ בין סאדס לאלסיו, וסרגס סוס אשר ירגיס סאדס בלבו סחקרבותו לאלסיס בכל עם, סוא סרוס ספנימי סמפעס בלב כל זועד באורח סחיים מאיסי סאומס סיסרלית, אשר אין ק באמונת זלחת. סוא ימחיק לנו סחיים

בימי הוגה דביומי שנתה, על ידו קדושים נהיה בכל שמחות ויל, בכל מאכל ומשחה, כל הפלוסופים ביוות על אדני הכרה האמתית מן הסבה העליונה ודעת אלהים בארץ, על ידי הטבע והקדוה דברי הימים. כל מנהגיו החילוניים הטבעו על אדני מעשים טובים וישרים ביעי אלהים ואדם, ועל יראה ה' הטורה, אשר על כן קיום פס ה' בהצל פנימה, ולא מדבר בנא מחלה לו, וכל התלואות ומים הירדנים, כל גלי הברכה והשנהא אשר עברו על ראשו, לא יכלו לנגוע בו להכריחו מארץ החיים, עכ"ל. וכן מלינו בפרקי אבות כל מי שמעשיו מרובים מחמתו כו' וכל מי שחמתו מרובה ממעשיו למס הוא דומה, לאילן ששרשיו מוטעים ונפיו מרובים כו', דמה את החכמה לענפים, והמעשים לשרשים, לפי שהם העיקרים, ומסס נמשכת החכמה, וגם אתה המחבר נראה כמורה על האמת הזו, הלא שפחק בדור מללו בפרק נ"ח מהפרק זה, ח"ל שס, יראה הדם ככל שאר המדות הפנימיות, הכלל והאל החולה במעשים גלויים, יתפלא ליראה הדת להיות נכונה פנימה, בלי ללות מליאותה בחאר חילוי, ולחשוף אותה באותה, והם כנויה שביא מעון הגפס, ומאל יס לנו להסיר במלות האלהים והקוהו, אשר יהיו לאותה לחורה הפנימית, עכ"ל. ועל פי הדברים האלה אין שום סחירה מעיקר אמת ועברה הלב, לעיקר חיוב המעשים הטוריים, ואין קדימה ויתרון לזה על זה, ששניהם כחד טובים להכלית ולהאשיר את האדם. מודים אנהנו בזה מלא, שכונה טובה ורואיה היא, לטון בשעת צעור חמץ ושרפתו, שעלינו לנטל שאר היר, ולהשביה מחמלת תאות הטהרות, ורוב אחיו בני ישראל אומרים יו"ד אחר הצעור, שכולל הפלה זו, ובעלי המוסר האריכו בהשוואת החמץ להילה"ד, ששניהם גורמים איבוד במשאו, שבעירה קלה גוררת עבירה חמורה, ובני אדם אינם בדלים מהם כל השנה. וכבר כתב הרדב"ז ז"ל בהשבויותיו סי' קמ"ז, שכל העומים שנאמרו באיבוד חמץ לא נחקרם דעתו, כ"א בטעם היותו ראש לילה"ד י"ש, וזוהי טוה למען תהיו לערסם חדשה בכוונתם במלך. שנמלטה בזה"ב שהמלה נקראה מיכלא דמסימנותא, ר"ל האמונה הפשוטה בלי שום החתמות יעו"ש. דברים אלה יפה נדרשים בספרי ובכתבי גדולי רבי החסידים החבד"ס שהמלה הזו שביא עישה כמו שביא בלי מלח וכלי שמרים, נורה על האמונה הפשוטה בחלבי חמץ, הנעלית מעל כל מחקר ועיון המנילים ספק בה ומחלישים כחה וכ"ה באגרת אל הקולכים ב', ח"ל, ראו כן יהיה איש שולל אחתם ע"י פילוסופיא והדחת הלב כפי מכורת האנשים וכפי עקרי העולם, ע"כ. וכן באגרתו אל העברים כתב ח"ל, אל תנשאו (ר"ל אל תוסתו ותודחו, מעין הנחש השיאני), ע"י למודים שונים וזרים, עכ"ל. אבל אחרי כל אלה, חלילה לנו לזלל במלות האבנים, להסיר החמץ בראים ובמליאה, ואז"ל באכילה.

ראה מחבר והחבון במה שאומר לך, כשמלאו חז"ל כתוב סדר לא יראה ולא ימלא, ראו שהמתרגמים דברי החורה לאורתם יטעו בזה, ויאמרו שפשוט הדברים תורה, שמכין שנמלא חמץ בבית ישראל בפכה כבר עבר בלא ימלא, שהרי הוראת מלא על פי רוב על מליאה בהסח הדעת, מבלי להשוב מקודם עליה, ולפי זה אף אם חפץ ובדק ולא מלא ואח"כ נמלא עבר שהדי כאן נמלא וכאן היה, גם הלאו של לא יראה אם נקבל אותו כפשוטו, היינו עומדים ומזהרים מליך בימי הפסח בחולות ברחובות ובצוקים, כדי שלא תפגע טיטון בחמץ של גוים, ולכן באו חז"ל ופירשו לנו באר היתב כהלכה שמי לאוין אלו, העמידו מלת מליאה על הוראתה השניה, והיא המליאה שבאש ע"י חפץ דוקא כמו ויחפש וימלא, ולפי זה די לו לאדם מלדו שיבקש ויחפש בכל המקומות ומכניהם בהם חמץ, ומכין שששה מה שמוטל עליו, אף אם לאחר זמן ימלא חמץ בגבולו, אין עליו כלום, שמה היה לו לעשות עוד, והחורה לא נחה למלאכי השרת, ולאז דלא יראה פירשו ג"כ כהלכה, בלדו ואל

מלת לך, ואמרו שלך אי אחת רואה אבל אחת רואה של אחרים ושל גבוה, ואין רחית
שעין את החמץ בפסח מזקת כלל, הלא תראה שחז"ל העמידו ד"ת על בורים ועל אמתתם.

בפרק נ"ד כתבת, אם איזה איש משיחי העובד במסחר היין ירצה להפקיד את איש
דש ישראלי על בית היין או המרחף שלו, יוכל איש יסודי לקבל את הפקודה בלי לחטוא
חטאה גדולה. הלא הרבנים ואמרו כי טוב לו לעמון בלחם ידו ולמוח ברעב הוא ואשני
ביתו מלאכול יגיע כפו בדרך ובמשפט. או שיש לבך למשל אחר, איש משיחי בסורו אל
איש יסודי מלא אורו או אחד מבני ביתו כי החל להתרפאות מחליו, ויתחד לבו לעשות
עמו דקה וחם, ושלח לו בקבוק יין טעם להשיב נפשו, מה אפוא יעשה יסודי הזה עם
היין הזה, אם ישתה מן היין, תחת היותו למשיבת נפשו, יתספק בקרבנו לחמת חנינים ומרדות
פתנים, שימכרו לנכרי ויקנה בכסף מחירו וכל או דבר אחר כחוח לו? חלילה, הרבנים
דעת ודרך והלכה ואמרו לו, שפוך את היין על הארץ כמים, תהיה את אשר יסיה לך
למשיב נפש, או אשר בעדו חולל לקנות אוכל לבניך הענופים ברעב; ואולם נאמר לא
אל בית האובד הזה, בעוד הבקבוק מלא יין בידו, ושם את הריב אשר לו עם אשתו,
כי היא כאלהת הבגלות תשיב אמריה ותחוכה עמו לאמר, אל תשחיתו את הארץ, היין הזה
יכול להחיות את בני הארץ, אשר לשון דקה לחם בלמא, גם אני מרוב שיחי וכעסי
מח גרמי, הגמיאמי נא מעט מן היין האדום הזה, ועמלי לא אכור עוד; הדבר ילא מפיס
ותמכר ותחטוף את הבקבוק מיד בעלס, ותשת ותתן גם לבנה וישת גם הוא, ותאורס
עיוו ועיניס. עוד הם שמתים וטובי לב, וכנס שמחתם נספס לאבל, כי מאחרי הדלת
וכמוצא איש ירא וחרד אל התלמוד, בשמעו את כל הרע אשר נעשה בבית, ויזיח אורס
על פונס אשר נגע עד השמים, טכ"ל.

זכורני בסיותי חינוך יבנותי מיוקתי בספר הבלי, מזקן וזקנה ושבעה בנים שדור
בבית קנן, שעמד באמצע יער גדול מלא ענפים גבוהים, ובבית הים סמוך וגשן על כרוב
אחד מעבר מזה, ועל לפת אחד מעבר השני, פעם אחת עבר דוב אחד דרך בבית הזה,
ועשה מה ששש, ולקול עשרתו זאת, וכרם בבית הזה, והמפולת כסחה את הזקן והזקנה
שחי בתוך וסכרנו, הכנות ברחו ונאלו, והבנים עמדו על פתח הבית הסהרס, וקראו
לסדוב ואמרו הדוב! הדוב! בוא נא אלינו ופלא את כליו, וט' וט'. ספור נורא ומבסיל
אזי התינוקות, שהתפעלוהם רכס, ודמיונם מלייר כל פרט מפרטי ספור כזה בלביס
בחורים ומעליבים, עתה נא וראה מעליל, את ליורך וספורך ע"ד היין, ותמאלה דומה
לספורה של מיוקתי, שאין בו טעם וריח וממש כלל: א) לא ידעת ענב כנשים בכלל וענב
נשי ישראל בפרט, שכן נטות יותר לחסירות חריצות בקיום החקים הסוריים, ומתרחקים
מאד מכל דבר איסור וחשש איסור וריח איסור, יסיה האיסור שהוא מן הסורס או מדרבנן,
ביתר שאת הרבה מן האנשים, ואחת הפכת את הסדר. ב) הלא ידעת כי בנות ישראל
אינן שטרות וסובלות, וכן אינן עשיות לריב עם בעליהן בשביל גמיעה יין. ג) נסה נא
ליקח לבת ישראל, עשירה או עניס, חולה או בריאה, בקבוק יין במתה, ותראה את השפוך
אורו לארץ, או תודס לך על טוב לבך, ותכנס ממנו או אלי גם תשחה איתו. ד) לא
וראה כמה חולים בימים שמתחילים להתרפאות מחלים, שותים סתם יינס, בלי שום כל
שאלת חכם ונטיילת רשות, שסיתר זה פצוע אלל כל איש ישראל, ואין מערער ומפקפק
עליו. אך נוח משאלות טפלות כאלו, ואעיר אצך על מה שנפסק להלכה ונתקבל למעשה
בכל חפלות הגולה. ח"ל גאון אחד בחשובות הגאונים סי' קי"ז, מה שסביב להלכה לשואל
ששאלו בעין איסור יין נסך וסחס יינס, כשהתלמיד יושב לפי רבו ונושא ומתן בדבר
הלכה, וידע סרב לסיק התלמיד נוסס, מה מתעלס ממנו, ומה מחנדר לו, ומה מתעקש

ומתקשה עליו, הרב פשט לו ומאיר עיניו ומסביר לו פנים בהלכה, אבל נכחב מה אפשר
 וכמה אפשר בזה לכתוב, מ"ל. והם דברים יקרים כללים. כתוב ב"ד סי' קכ"ג ושמי
 בסי' קכ"ד ומשולש בסי' קל"ג, שכל מקום שאין האומות מנסבין לעכו"ם, אין מגע גוי
 נוכח ביין שלנו, והם יינם אינו אסור בהנאה, ע"כ. ובזה הזמן אין לחב"י מנעים מלישא
 וליתן בסתם יינם, החמיות פחותה וכל סוחרים ומוכרים ואין מערער ומפקפק בדבר.
 כל בעל הורס יודע שהיו כמה מגדולי ישראל שלדדו להחזיר סתם יינם אפילו בשתים, הלא
 סתם הרמ"א ז"ל בחשבותיו דפוס סמני ודפוס סמבורג, וגם דפוס ווארשא, הגאון בעל קרבן
 נתנאל בפ"ק דבילה, הרב ר"מ חאגיז בספרו הקטן שהדפים בענין זה (ואח"כ מסבס מה
 נחמדת על היתרו זה), ודברי המחזירים נחקבלו להלכה ולמעשה בהרבה הרבה קטלות
 גדולות וכבודות שבישראל כמו שחמאל מפורש בס' יין המשומר להמקובל ר"י שפירא, וכל
 הוואות לא הויעלו לאסור את הגרואה בעיניהם להיחר, יע"ש. אבל הדין החדש שהמלאכה
 מדעתך וכברתך שהרבה מזהירים בזה מלאש יסודי למוח הוא וביי ביחו ברעב ולא
 יתעסק במכסר סתם יינם, או שיאמרו ויזו לאיש שקס ממשכבו ומתחיל להתרפא מחלי, ו
 שלא לעכוס וליהנות הנאה של כלום מכסר יינם, הוא שקר וכזב ומהלם, ואין לו שום מקום
 קיום להשטן עליו. ואם על איסור יין נסך ממש אחס בל לדון, הלא דין מפורש בידיו,
 כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ואחרי הלא נחבב בעלמך בפרק כ"ב מספרך, אין נפש
 למזל המרה לין נסך האסור בל מל על פי כחצי הקדש, ע"כ. ולפי שהצונח הרמ"א
 שהצנחתי, נשמטה בדפוסים האחרונים, באשמת הסופרים או בחיזותם, עד שהיא
 נחבבת בימיו ליקרת המליחות, לכן הגוי להצחיקה פה לעיניך, ח"ל סי' קכ"ד: שאלה
 ממני שהכנס נפשי אם ידעתי דבר על מה מכמו בשאר מדינות בכלל ובמדינת מעהרין
 בפרט להקל בשחיית סתם יינם. חשובה. בפרק המוכר את הספינה, אמר ר' יוחנן אי לי
 אב אומר אי לי אם לא אומר, ואח"כ אמרו, ומכאן קרא אמרו, כי ישרים דרכי ה' וגו',
 וכן אי אומר בדבר, כי ירא אי לי לאמרו סי', אבל ראיתי כי טוב למזל קלת טעם
 למקומות שהיו להקל בו ולשחוחו, ואעפ"י שאין כל אדם יודע טעם היתר, מ"מ אם
 אינם נביאים בני נביאים הם (או נביאי שקר), וראו מה שיעשו אבותיהם, כמ"ש עט"ס
 שבה"ל לאו עט"ס הם, ועל כיוצא בזה נוכל לומר, מ"ש בירושלמי פרק אחד דיני ממונות,
 אין מדקדקין ביין נסך, וכמ"ש הסמ"ג על כיוצא בזה, וזה החלי לעשות בעזר אל שדי,
 וכו' וילי משניהם: גרסיק בע"ז פרק ר"י, אמר רב חינוק בן יומו עושה יין נסך סי',
 וקאמר הסם דשמואל לית ליה דרב וכחצו שם החוס', דמותר אפילו בשתים לשמואל,
 ובן יומו לאו דוקא, אלא ה"ס קטנים שאינם יודעים בטיב ע"י. ופסקו ה"ג ור"ת
 בשמואל, והרשב"ם והריב"ן פירשו בשם רש"י, כי בזה הזמן אין איסור הנאה במגע עכו"ם,
 כי הגויים של עכשו אין רגילין לנסך לעכו"ם, וחשובים כאן יודעים בטיב ע"י ומשמשים,
 וכו' להו כחיוק בן יומו. וע"ז אלו סומכים לגבות יינם בחצות, ועל דבר זה שלח ר"י
 לר"ת, תא חזי דמיך ומאבדך ומאחך משתרי מגע גוי ביין לעלמא אפילו בשתים, דלאחר
 פסק בשם אבדך ר' שלמה, דעכו"ם בזה"ז אינם חשובים אלא כחיוק בן יומו, כשמואל
 דאמר שאינו עושה יין נסך ואפילו בשתים. והשיב לו ר"ת כי החלמיד טעם אלא הלא
 ברב סי'. ומעשה אי אומר, כי אע"ג שכל הפוסקים האחרונים הסכימו לדברי ר"ת
 האחרונים שהלכה כרב שאסר סתם יינם בשתים לכל הפחות סי', מ"מ יש קלת ראיה לבני
 מדינת מעהרין וכדומה להם לומר, שקבלו מאבותיהם לנסך בליסור זה סי', ויש
 להם לסמוך על המקילים, דסימו ה"ג ור"ח ור"ת בדעתו הראשונה שפסקו כשמואל שמתיר
 אפילו בשתים סי' ואע"פ שטעם זה אינו מספיק רק למגע עכו"ם בימות שלנו, אבל לא
 בסתם יינם שאסר משום בנותיהם, וכמ"ש הרא"ש והטור בהדיא, מ"מ למקילין יש מקום

לעשות וטמר, מאחר דכחצו הסוס' לבסוף, דמאחר שאין צו"ח חשש יסודך דיו להיות
בפתח ושמנס, ועתה דכפת נהגו בקצת מקומות לסקל כי לא נחשפסו כדוב ישראל,
מעטם שאמרו בירושלמי, פה עמעמו עליו וסחירו מפי חיי נפש, וכמו שחפסו סוחר
הפת בכל המקומות, כן נחפסו להם היתר היינו במקומות שסבנו לסקל מפי חיי נפש,
שהרי אין להם לשחות כ"א כחם יינם, ובקושי לסל להכשיר היינו, כמו לאפות הפת
בשאר מקומות, ואפשר לומר דמתחלה לא נצרו בכס"ג במינס ולא חמיר משכר של נכרים,
דאמרינן פ"ק דע"ז שאסור משום חמורה, ואפ"ה אמרינן החם, רב פפא שחא, רב אמי שחא,
זכ"ס ל"ן צו"ז, ואפ"ה דגזר יין חמירא מגזר שחר, שלא מליט איסורו לא במשנה ולא
בברייתא ולא נגזר רק בימי האמוראים, וכל לומר בימי שיכא שהיה חסם יינם אסור
בכחא ואפילו במגע גוי, אבל לדין דאסור נאסר בכחא כלל, לא עדיף משאר גזרות. זה
גיל בעטם במקילים במדינות שאין בהם דבר לשחות כ"א יין, וחלילה לי לומר לסמוך על
דברי, כי לא בלחי כ"א כמעט אף השרץ מדין ק"ו, כן אף לומר בדבר זה, שלא
בלחי כ"א לסרואת קצת להחיר, אבל לא לסמוך ע"ז כלל, כ"ש במקומות שלא נהגו בהם
היתר, ומ"מ יאל לו מדברים אלו תועלת, שלא מיקרו השוטים ואינם מודים, רק שוגגים
יש להם על מה שיכעמו, ועוד תועלת שיהי, שאין לרקוק בו יותר מדאי, כ"ש אחרי
שאמרו אין מדקדקין ביין וסך, עכ"ל. היו מגמגמים ומכחישים מליאות השוכה ז, אבל
באמת תורה דרכה, ח"ל עקרי סד"ע חלק י"ד סי' ט"ו, ענין לסרב הסניג דלויס מחלוקת
במליאות, אם יכנס לארסה השוכה בהשוכה סד"ע חלק י"ד סי' ט"ו, דמיס ספר ונחז, רק
חלוק גרבלות איכא בין דפוס לדפוס, ומ"ס סד"ע חלק י"ד סי' ט"ו, דפוס סד"ע חלק י"ד סי' ט"ו, אך
בדפוס אמטורדס השמיטוס עכ"ל. וע' בס"ע י"ד סי' קי"ד בבאר היטב סי' ס' מ"ס
בשם המסרס"ל ובשם סד"ו דברים מוגעים קצת לענין זה שאמרו בו. אמת שדעת סד"מ ס'
ז"ל בענין בגוריס קשה מאד, אבל דעתו היא דעת יחידית, ורוב הפוסקים מנגדים לו
בזה שכלל גדול מחז"ל בפאס להם, שגויס שבה"ל לאו טו"ס סס, וכו' ז"ל סלך בשעות
השפלותו, שקרא גם לרבות אלפי ישראל גדולים טובים וחשובים מבני תורה בשם מיס
ואפיקורסים, על השתקפותם באמונת הסגשמה מהתנגדות לסאמת המלומדת במופתים
ותחכים שאינו כן.

בפרק כ"ז ובפרק ל' כתבת, אם תקום דעת הרבנים כל שלוש השולס תהיה לאפס,
למשל אם יראה איש רך סלכב, כי תאלף אש בשבת ותצוק לאחרים, ויכנסה להילס
מרעס, בלא דמו בראשו יכיה, בלא תראו כי אם דחי תושבע"פ סיו לדחי סמדינה,
וכחרדים להלמוד סיו סוטרס סקוקים עליהם, אז שמה וספרוריס תהיה בלחץ, זה
סאיש טוב סעין אשר סבט אל עמל לא יוכל, ולבו סמס ימס בקרבו לראות קצין רעס
קצן למאלכא אש לבלי ילימו, אם בגמול טוב לאחרים יסליך אף נפשו מנגד, ויעטר שאלו
למות כאחד סריקים, כן כפי סטונת כלל סיאודים מוכל לשפוט, כי ימלאו רבים אשר
ירסבו עז בנפסם, ויסחקו לכל פחד, למען סאיל אף רעיבס מרעס, אך מה מרה תהיה
באחרונס, סאיש סאוכב ססד אחרי סאילו אף קצין רעס מלכא אש, יסוב אל בניו ואל
בני ביתו ויספר להם אף כל סחשועס אשר עשה ס' על ידו לרעכו, עולו סוא מדבר
ובניו סישרים כמסו, שמחיס לשמוע לדקת אביהם, וסס פתאום שמחסס וססרס לאלל,
ומלאכי מות סגיסו ויכילו אחס לאמר, כי כן מות סוא, על כי זרס לאוכב רעס,
ולעשות עמו טוב וחסד, ולמחר מות יומת, ואשחו סססס אלמנס ובניו יסומס, ולא זאס
לכד, אבל יוכל להיות כי גם סבסס יקמו על אביהם, כי קרס מקרסו לכבות בית רעסו
מתבערס ביוס ססכת, בפני בניו סגדולים סחרדים אל סהלמוד ויסרו בו סבסס ולא יסמע

אליהם והכל יאיל, הלא אז הבנים המקנאים תומרים את הצורם יאמרו אל אביהם לא
 סברנו אותו, והיו חייבים לסבב את מוחו, ומה יגדל האיד והשכר של זה האובד כי ירד
 ביגון שאלם בידו בניו ויולאי חליו, וסם יסיו בעוכריו, הלא אז הדין הזה לבדו ילביש את
 העולם קדרות, והספך ענג השבת לחוגם ועוגבה לקול בוכים; אולם את בתחלה היו
 נמלאים אנשים כאלה המחרפים את נפשם למות בעד הלל רעיהם מנזק, אבל ברבות
 הימים הדינים הקשים האלה, היו מרגילים את האבות לקשיות לב, והבנים בהיות כל
 מוצ וחשד סחור משיניהם, היו מחונקים למאס במדת הרחמים, אשר לא תבוא בקדושת
 השבת, עד כי כל חוס ויושר יסיו לאפס, וכל בני אדם היו אבירים כיענים במדבר, ובכן
 קיום הדין הזה לבדו, היה ממלא את הארץ חמס וללמות ולא כדרים, ומדוע זה את
 אך ארבע אמות יסא אדם בכקף בגדו מטפחת לאפו החבב לו למלאכת עבודת, ואם יד
 הרבנים היתה תקיפה בעולם, דמו היה בראשו ומיד במואלי שבת היה מובל להסקל; מדת
 הסחד תחרד בהעלות על לב את האבירות והרשע הזה לרגום איש באבנים, על אשר
 נסא בכקף בגדו מטפחת לאפו, עכ"ל.

אל אלהים ה'! אל אלהים ה'! כמה הדיוטות ובורות, כמה שקרים וכזבים, כמה
 דין ורשעה, כמה עצת וחולפה ומלאים בדברים אלה: (א) אמרת „מדת הסחד תחרד
 בהעלות על לב את הרשעה והאבירות לרגום איש באבנים, על אשר נסא בכקף בגדו
 מטפחת לאפו“. הגאון בעל באר שבע כתב בהפירו, וז"ל, רבים מהגסים להקל ללחץ בשבת
 במטפחת שמקנאים בה האף ואינו נכון, עכ"ל. וע' בהשובת הרשד"ס חלק א"ח תשובה ז',
 ואחרי אשר עפ"י החלמוד מותר לטלטל דבר לצורך קדוש, נהנו גם במטפחת לקחת האף
 להחזיר. וראה בס' ברכי יוסף להרב חיד"א חא"ח סי' ש"ח, וז"ל, הרב בעל פנים מאירות
 ח"ב סימן קכ"ב החיר לטלטל הרילוג (מורה שעות) וכתב דכמה גאונים טולם המפורסמים
 בחורם ובחסידות ביומא דשבתא קיימא להו שבתא בידיהו, גם הרב מהריק"ש בהשובותיו
 החיר עלטול רילוג וכתב דנחשטט הסיתר במקומו, ובספר מים רבים סי' ל"א האריך
 להוכיח ואיסור עלטולו, אך המעיין יראה דיש לדחות כל ראיותיו, ונהרא נהרא ופשטיה,
 עכ"ל. הלא חראם מטיל ששופטיו אינם מהירים כמך לדון בסקילה הנושא מטפחת
 שמקיים בו האף, ולא הפליגו בחומר האיסור הזה, ורק אמרו ואינו נכון. (ב) כתב שהיה
 האב נכרג ע"י עדות בניו, וזה שקר גמור, שהרי חז"ל אמרו בפירוש שהאבות אינם נכרגים
 בעדות בניהם, ולמדו אז סמכו דין זה על מ"ש בחורם לא יומתו אבות על בנים ובניו וגו'
 שפירשנו בדרך טוב שיהי בסבת בנים ועדותם. (ג) כתב שהיה מכבה הדליקה בשבת
 יולא ליסקל מיד במואלי שבת, וזה שקר מוחלט, שהסנהדרין היו לריכים להיות מחויבים מאד
 מאד בדיני חייבי מיתות, ושהיה חיבך לחטא מיתה, מעולם לא שמענו. (ד) כתב שהבנים
 השומרים את החורם, כשיראו את אביהם מיל ביתו ורששו של חבירו מפני הדליקה בשבת,
 יהיו מחרים בו לסבב בהתרחס את מיתהו של אביהם. אך לא נוסח להולא מפי עטף
 דברים זרים ומרים כאלה, בני ישראל הרחמים מטבעם, יולאי חליו על אביהם,
 שמחייבו במלות כבוד אב, ואפילו יהיה האב רשע גמור, כמ"ס הרמב"ם והב"י וז"ל,
 הכן חייב בכבוד ובנעורא של אביו ואפילו הוא רשע גמור. ע"כ כשיראו את אביהם מפיקר
 כח עמלו ויגישו, שוכח את יום השבת ואומר יעבור עני מה ולא אעבור על לא תעמוד
 על דם רעך, שהרי הגשרף הזה כשיעני יהיה חסד הוא ובניו ביתו כמחים; תחת שהבנים
 ילמדו מאביהם ובעת יעמדו גם הם לעזר להגשרף, וישחללו ויחללו כלל מאמצי יכלתם
 ביתר שאת ועו כפי רגשות וכן נשוריהם, מה יצאו הם לפי דעתך האדוקה במלות, ימכרו
 להחרות באביהם ולהעיד בו כדי לחייבו מיתה על הסבלה הזו שעשה, יראה שוא ופחד
 מאס נפלו עליך, העמד בני ישראל על חזקת רחמנותם ואל תדאג מאומה.

(ה) שאלה העולה להסביר סמאל את עיי שכל וקלקלה את שורש האמת, יונתה אותם לממסרים לשפך דם נקי, ובשעה אחת קפנה ומוטעת הס חורבנה דיימא, צוריס ומקיימם וממיתם כאחד, אבל קרא לא מ"ש דרמב"ם והסמ"ג, ח"ל, אין מעמידן בסכסדרין זקן מופלג בשנים ולא סרים מפני שיש בו אחריות, ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן, אין מושיבין מלך בסכסדרין מפני האסור לחלוק עליו, וזריכים דיימא ליהות חכמים ואבירי לב להילל עשוק מיד עושקו, ועמים וסבליים ויראי אלסים, שונאי בצע ואכזבי אמת, רחוקים מן הסקר ורודפים אחר הלק, ע"כ. ואם היית יודע, אז זוכר כל הסמאלים הסדרים והמתייבים ליהות נחקרים עד שיחייבו מיחס, לא היית מוילא דבס רעם על דיימ ישראל שיטותו הדינים, הלא שפתי חז"ל ברור מללו, שסכסדרין הסודגת אמת לשבע וא לשבשים שום נקראת חבלית וקטלית, וח"ל דרמב"ם סלכות סכסדרין פ"ב אחר ח"מ ואחד ע"ס לריך הסדרה, שלא נסמך הסדרה אלא לסבין בין שוגג למיד שמה שוגג סיה, וכילך מתדין בו, ואומרים לו פרום, וא לא תשעה דבר זה שז עבירה סיה וחייבין עליה מיחס ב"ד או מלקות, אם פירש פטור, וק אם שחק וסרכין בראשו פטור, ואפילו אמר יודע אני פטור, עד שיחיר עלמו למיחס, ויאמר על מנת כן אני עושה, ולריך שיצבור ויעשה חיבה לסדרה חוק כדי דבור, אבל אחר כדי דבור לריך הסדרה אחרת, עכ"ל. וע"כ סמך לסם לבני ישראל, וסיה נכון וטעות שלא נסגר ולא יסגר אחד מהם בסכסדרין, על שבהם את הליקס בשבת או על שהולא מעפחת לחוטמו בשבת, שבוילי לא אירעה הסדרה מעולם על עבירות כללו, וברור הדבר כשמש בלסרים, שסם סיו מתרים באחד שלא יעשה אלה שהצבור על איסורים אלו חייב מיחס, לא יסמך אש"כ, וסוך כדי דבור הסקפסו תליתו סמך לטאת המעפחת ולצבור שהבירה סיה, הסמלין סיקרם דבר סם בצולם, ואם ימלא נבל ופוח סם שהותרה בשום מיחס, וסחיר עלמו למיחס, כדי לסרחת זדונו ומרידתו כנגד סדת, ראוי בלמת לעונש גדול בשעה סיד ישראל חקיפה וסם דברי סרב הסכס סכסדרין ח"ל באמרו, שהעושים הסמורים בתורה לעבירי עבירה, אינם על עולם מעשה העבירה הספריית סיה ששעה העושה, כ"א על מרידתו הכללית בתורתו הסדושה, ע"כ. וסעתו ז קבועה נמושה ומושרשה בעימן הסדרה שברוח"ל וסמלין יבין, וח"ל סכסס סיקר ריב"ל בספרו ארובל חלק ד', מי שהצבור בפרסיה במעשה ממושיס הסילויים של סדת, סוא ממסרסי סדת וסלומס, וסוא נכס כלל סכסוב, וסגשס אסר תשעה ביד רמס, וסו עיין של סמקוש, וס סיה שוונס של עק, וסבגידס שכלו על סס, וק יונקו שאלו מעט מן סדש, עכ"ל. אמת שסססידס ב"בס עשו לפעמים לפיס מעוס"ד, וסכוו עלמס בדת חסידות, אבל אינם עיין לשאר סיס ולכלות סלומס ואין למדין מסס, וק אמרו ז"ל בעלמס, כי תייל סיה לסיקין, סל נרס ססליסיים או סססידס הרסלויים, לא ספסיקו בתפלת אפילו כסיס סמל סולל שטומס, (כמו שסלינו לאו סחיד סל סל חסיר סלס לססגמון שפחת שטול, ואש"כ ססס ביד ססר ססל לסחיז את רסשו), ואפילו סיו נססיס כרוכים על עקבות, אבל סדין אינו ק, וק אמרו חז"ל בפירות, ל"ס אלא נסס אבל עקרב פוסק, ב"א מלי ישראל אבל מלי ארס"ע פוסק, וק סססירות סססרם דריי שבת, יפס עשו חז"ל בוס שססמירו מלד כל דבר סמריח בריח מלססס, כדי סיכו סיס ססס ללמוד תורס, כמ"ס בברכ"א פ"א יוס סשבת יעסס סולו תורס, אבל מעולם לא לו חז"ל לספקיר סססיים ולסעמידס במקום סכסס כדי סל לחלל את סשבת, כמ"ס פ' אין מעמידן בע"ז, סלי פלעסל סכסס סיו ומחליק עליה את סשבת, ובשבת אמרו גתלס של מחסס ברס"ר מותר לכבות בשבת, כדי סל יסוקו בס רבים, וסמרו עוד מוטב שיחללו עליו שבת אמת כדי סיקיים שבת סרסס, וח"ל דרמב"ם סלכות שבת פ"ב, אסור לסמסססם בחלול שבת לחולס שיש בו סכסס כו'. סלין מעפתי

החורג נקמה בעולם אלא רחמים, ואלו האפיקורסים האומרים שדבר זה הוא חלול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר וגם אני נחמי להם חקים לא עושים ומשפטים לא יחיו בהם, עכ"ל. ובסלמות רוח פי"א כחב, הרבה דברים אסרו חכמים מפני סכנת נפשות, וכל העובר עליהם ואומר הריני מסכן נפשי ומה לאחרים בך, או יאמר איני מקפיד בך, מכן איתו מכת מרדות, עכ"ל. סכנה מלה כוללת היא, אין אחריו יודעים לכון אחס כדאוי, ראינו שחללים שחללים קלים נחללים סבבו וגרמו המיתה, ועני חשוב כמה ולא רק במאסון, ולכן אחרת כביית הדליקה כמעט מעט זה. ח"ל הרב בעל תה"ד בפסקים וכתבים סי' קנ"ז, היתר גמור הוא בדליקה שפלה בשבת אפילו בבית גוי שילך ישראל ויכבה, וזה דרש ר' אהרן הקדוש בפני קהל ועדה, וסודיע שיש לישראל לכבות הדליקה בשבת, ואמר שכלום היא דאוי כהלל נפשות, וסנשאל הרי זה מגונה, עכ"ל. ח"ל הרמ"א הלכות שבת סי' של"ד סעיף כ"א, כל הדימים החכמים בענין הדליקה, לא נאמרו אלא בימינו, אבל בזמן הזה כתבו הראשונים ואחרונים ז"ל, שמוחר לכבות דליקה בשבת, משום שיש בזה סכנת נפשות, וסנשאל לכבות הרי זה משובח, עכ"ל. ומזה הטעם הותרה הצוה לקרות כל אגרות שלומים בשבת, שמה יש בזה סכנת נפשות, אעפ"י שקריאת אגרות אסורה עפ"י דין, ואשילו לראות בהן בלא קריאה לא הותר, ומ"מ נוהגים להסיר ולקרוא, והכל סולק אל מקום אחד. ונמצא ענין נכונה בעלה ומבטלת.

בפרק נ"ז כהנה, הדת אשר בארץ ארץ תשים לפניו משול פון, לשום מגרעות בידה כבוד האמת, או תשיא אחריו לשום מולא שפתינו, או אשר תרע עוד לארור. אך להסיר את הדר, לא תוכל להיות מאלהים. הוראת חושבנ"פ בענין זה הוא כזה, מי שחשב שבועת בטוי ונחם על שבושתו, וראה שהוא מלעזר אם יקיים שבועתו, ויחשבה דעתו לדעת אחרת, או שגולד לו דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה ונחם בגללו, הרי זה נשאל לחכם אחד או לשלשה הדיוטות במקום שאין שם חכם, ומתירין לו שבושתו, וזה הוא הנקרא היתר שבועות, ודבר זה אין לו עיקר כלל בחורש שבכתב, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. עמדו ונשמע מה ידבר אל בחורשו, אלהים דבר בקדשו, איש כי ידר נדר לא יחל דברו, והרבים יאמרו כי מותר לו לחלל דברו, אלהים לבאר סיפוי יוסף יאמר בכל היותו מפיו יעשה, והרבים יאמרו כי ילך אלל חכם ויחיר לו, ולא די כי יעשו משפט, אבל גם מלחם נחשה להפוך את פירות המלות אשר בפשיטות המס נגד הסלכה, וישן זאת לא החשו מהמקרא המלא הזה, בחשבם למשפט כי טוב לאחוז השור כנגח הזה בקרינו מלעבור עליו בדומים, וסמכו את הסלכה בכתוב זה עלמו אשר יענה כחשה בפנים, וגם הכתוב השיי אשר יביאו הרבים יתנגד להם, הלא הוא כתוב ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אי ה'. הן ידענו כי הרבים יעשו הסבל בין שבועת שקר לשבועת בטוי, הסבל הזה אין לו יסוד בחורש, כי החורש שבע"פ חתיר שבועת שקר ע"י הסדר נדרים, וחורש לעבור על מלות ל"ה המפורשת בחורש, וכל המחיר את נדרו שובר על לא יחל דברו, ועל ולא תשבעו בשמי לשקר, והאחרונה חכמה וחללת את שם אלהיך אי ה'. בענין הזה החושבנ"פ תלמד לחמוס שלש מלות, ויחלל את שם ה' אלהי ישראל בעיני עמ הארץ. יעמדו נא כל קוראי ספרנו זה, ויוכיחו אם יאמרו דבר, כי האלהים נתן לעמו חושבנ"פ להסיר את חורשו שבכתב. ודי לנו כעת לכוין, כי החושבנ"פ בדינים, תחלל את השם ותפר את מלות החורש, ותהיה לישראל לפוקה ותחן לחרם יעקב וימי אברהם לגדופים, עכ"ל.

(א) אף שמתקן ז' יורה ומשפחה היא, שכבר הסעוררו עליה הקראים ובעלי

שפשוט, ככל זאת ישמחה ועפושם איך מויליח אתה מירי קציוחה, ודורש תשובה
 כונה וברורה, אחרי הדעתו שנימים האחרונים החזילו להקל בחומר הכדורים, כמו שאמרנו
 בנימין ל"ה בשני דרב קולי נדרי, ע"כ. ופירש"י ז"ל קלים היו נדרים בעיניהם לעבור
 עליהם ע"כ. והאחרונים למדו מהראשונים, ולא ידעו ולא הרגישו שהקדמונים הקילו מפני
 שהיו בידם סמכים על זה, וכס עבדו מפני שהבדלו, בלי שום היתר כלל. אמרו חז"ל
 בעלמם במשנה היתר נדרים פורחים בלחור ואין להם על מה שישמחו, וכל כרמיהם להיתר
 זה שנקשו בעלי התלמוד למלאו במקראות כס דחוקים דחוקים ומופרכים, כמו שאמרנו רז"ל
 בעלמם, וגם הסמך ממלת יתל לדרוש הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו, אין לו עיקר
 ויסוד קיים כלל, שאם נבוא לדייק דיוקים כאלו, נוכל להפך כמה מדברי חז"ל לחסר ונבוא
 ד"מ, נדרות לא יבוא עמוי ומואבי אבל אחרים מביאים אותם, וכל זה לא יבוא אל הקדש
 אבל אחרים מביאים אותו, לא חששה לך פסל אבל אחרים עושים לך, ודומים עוד הרבה
 בחורה, ולכן נדקו רמב"ם והסמ"ג באמנם בפס מלא על דין היתר נדרים, ודבר זה אין
 לו עיקר מן החורה כלל. והראיה היותר גדולה שלא היה היתר זה מתפשט באומה הוא
 מקיום יפתח את נדרו, שאפילו מפני פקוח נפש בכו היתרה לא עלתה על דעתו לבקש
 ולמלאו לו איזו חסד, ואגדתם בידועה מפינחם ויפתח שלא רלו ליתר זה אלא זה וכו', אין
 להביא ממנו שום ראיה, שכל מי שחם על כבוד חז"ל יזכר להודות, שהאגדה הזו היא
 מהכנסות בחור מספר הסגדות שהמשיגין הרב בעל מ"ע להמלאים המתחדשים בכל יום.
 שאחרי שפוסקים מלומד שירתם הם מתבטלים ומתאפסים בזהרי אש של מעלה, וז"ל הרב
 בעל חר הקדש בפירושו למדרש בראשית רבה פרשה ס', ופלא מאד על גדולי הדור האלו
 פינחם ויפתח, איך הקפידו כ"כ על כבודם במקום הולדת נפשות, ועל יפתח יש להפליא
 פליאה שהגביר לא חלל לה, אף שלפי דעתו היה ראוי שפינחם יבוא אליו, מ"מ לסוף
 בראותו שלא בא אליו איך הקפיד כ"כ על כבודו המדומה, ואיך לא חמל על נפש בכו
 היתרה. בדבר שהיה יכול לתקן בטליה קלה, והלא אפילו קל שבקלים מוסר כל כחות
 נפשו עבור הולדת זרעו אף ממיחה טבעית, כ"ש ממיחה משונה כזו, דבר זה רחוק הוא
 מן המושכל, ולא יאומן כי יסופר, עכ"ל. וז"ל החכם המבקר יס"ד ז"ל באגרת שמים
 מאגרוהו, אמרו במדרש (ב"ד פ' ס', ויקרא רבה פ' ל"ג, מדרש קהלת פ' ט"ו), שלא ראם
 יפתח ליתר אלא פינחם שיחיר לו נדרו, וכן פינחם אלא יפתח, ובין דא לרא אברהם בעצמו,
 ע"כ. אכן לפרש זה יקשה מאד, שאין סתרת נדרים חליה בכהן גדול דוקא, ויהיה יכול
 ליתר אלא חכם אחר, וגם אלא ג' הדיוטות בידוע בקבלה (תניגה י', חיר ס"ב), ועוד
 מאחר שהיה נדר יפתח לדעתם דבר שאסור לקיימו כפי משפטי החורה, לא היה לו צורך
 לבקש הסרת על נדרו, ולא היה חל נדר כזה, ואם תאמר שיפתח לא ידע מכל זה כלום,
 וחשב שחל הנדר, ושרק פינחם ויכל להחירו, מ"מ לא היה לו לפינחם לעמוד כ"כ על
 כבודו, עד שיגרום אכזר נפש מישאל, במקום שהיה לו ללמדו דעת שילך אל ג' הדיוטות
 לו שאין הנדר ליתר הסרת, והאדות בזה הספור רב מאד, עכ"ל. ע"כ קרוב לומר שהמחבר
 היה של בת יפתח, היה סבס לבקש ולמלאו לז היתר לנדרים, במקום שהקיום קשה,
 וכמו שכתבנו גדולי חכמי הדור שהיו חסידים נוצרים על היותם במלחמתם עמם, ומלחמים
 אותם בימי השבחות, עמדו ודרשו להם עד רדתה ואפילו בשבת, והחירו ללחם ביום
 השבת, כן עשו בנדרים כשראו שהנדרים חסידים ללחם ע"י קיום נדרים זרים וקשים.
 ולבאר ולברר דברי אלה, וללרס ולחקקם עד שיכנסו לאחי וללבות השומעים ואינם מבינים
 מה ששומעים, בני מוכרה להאריך בזה.

(א) אף על פי שהאמת המופשטת היא אחת בעלמם, מכל מקום כיון שהיא עוברת
 דרך פיו ודבורו של אדם, היא לריכס שהכלול שלשה עמים, וכס הדבור והמחשבה

והמליצות, דרך משל כספור אחת שפלוני הוא עמי ובאמת הוא עשיר, אם תכפר בפני חבריך עליו שהוא עמי, כהם פיה ולבך שוים, אבל המליצות מכחשת את שיהיה. ואם לכוונה מה ולמטרה ידועה תספר עליו שהוא עשיר, המליצות מסכמת עם דבורך, אבל פיה ולבך חלוקים, דבר בחור שדממה לעיניך כירוק, ומספר אחת עליו שהוא לבן, כרי פיה סותר גם ללבך גם להמליצות, ואף שהלך השם ששגשג מימי ספורים אלה שסוחרו פה, שכלם שקר, אך מ"מ יוחד גרוע שצטלם הוא האחרון, או השלישי, שהוא שקר כשל, שקר בכוונה ובזדון מלך, ושקר בשגגה ובעטות מלך, וגם המין השני שהזכרתי וזוא המספר דבר שהמליצות מסכמת עם דבור פיו, ולבו לא ק ידמה ויחשוב, הוא ג"כ קרוב למין השלישי, שסוף סוף הוא משקר בטובה ובזדון. לא כן כשפיו ולבו שוים, ורק שיהיה סותרים המליצות, אין כאן אלא פשט ושגגה ונחנו למחילה. ולפי זה נוכל להחליט שבעליה נחא אחת המחדר על חו"ל על מה שהבדילו בין שבעות שקר לשבעות בטוי, שהרי שבעות בטוי הוא על מה שעתיד להיות, בדברים סיבולים והאפשריים להיות, ואין בשעת האדר והשבעות שום שקר כלל, והבן.

(ב) ארבע מדות בעוברי עבירה: (א) יש חוטא שהוא חשוד מכל חטא וממוקם מכל עון, כמו ד"מ, מי שנאנס באונס פתאומי, ולא היה בידו לקיים מה שכוהל וחויב עליו בו, כמו שמימי בחורתו הקדושה, השאלה שהאלו העמאים נלפס אדם, שלא יכלו לעשות הפסח במועדו, "למה נגרע", הלא אין אהמו אשמים כלום בטומאתם, ומן הנמנע הוא שנתחייב כרת על האונס הזה, וכן העובר עבירה גדולה מלך עלם דבר העבירה אבל מלך עלמו של העובר אינו חייב בה כלל, כמו מי שהלך לחדר המטות שלו ועלה על מטתו לישן כדרכו, ולא ידע כלום מכל מה שנתעשה תחת המטה, שהתחבא והסתתר שם איש אומלל אחד מפני אויביו ורודפיו חנם, ואחרי שכתב נחפרקה מטתו, ונפל הוא וקרשי מטתו על האש הנחבא ונכרך, אין עליו שום עונש, ואין מחייבין אותו גלות על זה, וב"ד מקיין אותו מכל וכל, שהרי לא נחנה הורס למס"ש, ולא יוכל האדם להעלות על לבו כל המקרים הרים שמתחדשים בעולם עפ"י סבות רחוקות. (ב) יש חוטא בשוגג מהבנת שכתב או עשות, כמו עושה מלאכה האבודה בשבת, לפי שכתב ששבת היום, או לפי שטעה וחשב שהמלאכה הזאת מותרת היא, וחוטא כזה לא חייבם אותו בתורה בעונש חמור, וגם לא נקרה אותו לגמרי וחייבם אותו בקרבן וכוזוי עליו, שהרי כוף כוף בן דעת הוא, וחובת הסירות והשמירה מוטלת עליו חמיד, וכן חייבם התורה עונש גלות להחוטא עושים שדחה ידו בנרן, ונכרך אדם על ידו, לפי שביד האדם להזכר ולהשמר מאד מכל המקרים הקרובים והאפשריים שיטלים לגרום מיחס לאדם. (ג) יש חוטא לחיבתו, יודע הוא שדבר זה אכזר מה"ת, אבל ילדו תקפו ותאחזו התגבר עליו, עד שלא היה בידו לעמוד כנגדה לפי דעתו, וזהו המיד האמור בתורה. (ד) יש חוטא גדול מכלם, שהוא עובר עבירה שאין לו שם אדרג ובאזהרה, ורק רלוס להכעים את בוראו ותורתו ועמו בזה, ר"ל פריקתו מעליו טול מלכות שמים דרך פשיעה ומרידה, וחובי העשים ביד רמה האמורה בתורה, והנפש אשר תעשה ביד רמה את ה' הוא מגדף כי דבר ה' בזה (במדבר ט"ו ל').

לפי האמור פה, מן הנמנע הוא שהתורה הקדושה חזו שבידינו, המלאה רחמים חיים חמלה וחסד, הגדושה בהשכל ודעת חכמים ומישרים, תהספך בפקודתה לאזהריות חמה ורשע ככל, ותכריח ידי אב רחמן לשפך דמי בחו יחידתו בשביל שגשג בלשון ולא פירש, ובאר היטב דבר נדרו יפה יפה, הלא אין כאן כ"א העלם דבר, לא פשיעה ולא זדון, ואין אפשר שחבא מלות התורה להרוג ולאבד את נפש נקיה וחמימה, על בלי בל חטא ושון, והאם האודר או הגשע לגנוב ולרצח את חברו מחויב לקיים נדרו ושבועתו, הרים כאלו נדרי חבו הם ושבועות אלו שבועות הוא הם שאין בהם ממש, שהרי חבירו

אויס זינד לעשן לו כל מה שירא ואם אפוא במקום שנהגה החורב הרשות לאב ואם להרוב
 את ניהם ובמחיהם, וכלא נכ בנן סודר ומורס, לא מהרס החורב את כנן ביד הנני
 ואמו לעשות בו ככונן בעיניהם, כ"א עליהם להביאו לזקנים ולשופטים לרין, ומכ"ש בן
 ובה שסם נקיים מכל חטא ועון, ולכן מוכרחים אנו להחליט ולהסכים לדברי חז"ל, שסיחור
 נדרים אף כי אין להם דגלים לילך בנן ברחבה על קרקעית פשטות הכתובים, שדרי דברי
 החורב מפורשים ככל הוצא מפיו יעשה, מ"מ כנפי רוח הדעת להס לפתח ולעוף בלוי
 הכוונה העליונה האלהית, ולומר שאין למדין מן הכללות אשילו במקום שנאמר בן חן,
 וא"ל במקומות שנאמרו סהם ולא הוצרכו מלת חן.

(ג) עיינו חזקתו שהחורב בעצמה מבדלת בין נדרי מי שהוא חלו בדעת עלמו, ובין
 מי שחלו בדעת אחרים, שדרי להאב נהגה החורב רשות להפך נדרי בנן. ולהבטל נדרי
 אשמו, ולשייחם נדרי הארובה; והדעת מסבכת מאד לרשות ז, שדרי אין אדם אוכר דבר
 שאינו שלו, והאב והבטל יכולים לומר לה, אי אפשר שתפסידי בריאותך והנהיגי יפך,
 ולהביא אותנו להוציא עליך הולאות הרופא וברפואתו, ומאלא שדרי ענוי נפש שלך ענוי נפש
 בלנו סם, ומי נתן לך רשות לנמותו, וזה אורחא אחרתו החורב, שכל מי שהוא מחיחם
 וחלו באחרים, אם נדר נדר שהאחרים סהם יוצק על ידו, אין נדרו נדר ויטל להבטל
 טפ"י רטון האחרים, ד"מ אם ידור העבד העבדי או ישבש שבועה חמורה שלא יעשה
 לבטלו כל מלאכה, ה"ש נדר או שבועה סהם ממנו, ומי ישמע לו בזה, שאל"כ הרי
 יש ביד כל עבד לידור נדר כזה על כל ימי חייו, או איש מאנשי המלחמה אם ידר נדר
 להקטנות ב"ב כל ימות השנה, אין ספק שבידו שר הלאה למחות בידו ויפוצץ באלו, וסוף
 ע"ד מאמרו ז"ל, ס"ח היושב בתענית יאכל הכלב סעודתו, שהוא ממשע ע"י תעניתו
 מלאכה שמים ומבטל מהלמוד תורתו. ולפיכך כשראו בעלי הקבלה והמבורס, רבני הנדרים
 והמחכורים המכריחים את בני אדם להיות נחלים בדעת אחרים במשע או בנר, בדעת
 יחידים או בדעת הקהל, וזו את חכמי הדור, בלחם זכות שזכתה הסתירה את הבטל
 והאב, להפך ולהחיר את נדרי הסדריים במקומות שאלא שדרי קיומם בספסד אחרים,
 כמו שנהנו בזכות וברשות לבצע טובי העיר לשנות מלדקס ללדקס, אינ"פ שמן הדין
 אסור לעשות קן, לפי שידעו בחכמתם, כי כל המהדב על דעת טובי העיר הוא מהדב,
 כך אמרו שכל חכם או ג' סדיוטות נקרא ב"ד ויכולים להחיר כדור או לבטלו, ד"מ אם
 נדר אדם שלא יתחתן עם פלוגי בשביל שהוא בור לו עני, ואח"כ נעשה חכם או עשיר,
 מהבונים ומחייבים בדבר, אם הוא מסדנרים הרגילים והנאויים, שהעמים יתעשרו שמי
 הארץ יתחבמו, לא חל כדור כלל, ואינו לריך סהרס, אבל אם שמוי הוא מאורע או ומקרה
 רחוק, לא ה"ס כדור בעשות ורק החדוש גרם בטולו וע"כ לריך סהרס, כמ"ש ז"ל האומר
 קונס שאני טובא אשה ז מפני שהיא כשורה ונעשה יפה לריך סהרס, אבל אם אומר
 מפני שאני רשע ונעשה תשובה א"ל סהרס ואמרו ז"ל, נדרי אונסים ונדרי שגנות ונדרי
 שבאי מותרים מאליהם, ואמרו נדרי צדקים כדור, ה"ס מוכר חפץ ואמר קונס עלי שאני
 פוחח לך מהבטל, וכלה אומר קונס שאני מוכף לך על השקל, שיהיה רואים שכלשם
 דינרים, וכזה סדרי"ז בשו"ת שלו ח"ג סי' תצ"ג, דשבוטות צדוק נמי דינא סבי, דנרסין
 בירושלמי כשם שדרי צדוק מותרים כך שבוטות צדוק מותרות. עכ"ל. ובנ"ק אמרו,
 מעשה באשה אחת שהיה בנס מיצר לה, וקפלה והבטלה כל מי שיבוא אימי מהחורב, וקפלו
 עליה בני אדם שאינם מאנשים, ובשבת סדרי אלל חכמים אמרו לא נחבנה אלא להבין
 לה, ע"כ. חכמים גדולים היו, וידעו שהנשים מותרות להבטל וקלות להבטל מבטלי להחייב
 כיטב בדבר, ידעו שאין אדם נחפס על לערו, ידעו שבשעת לרס נדר, ע"כ בקשו ומאלא

פחה חרטה. וכן אמרו בנימין ל"י, הסוא מקרי דדקי דאדריה רב אחא על דעת רביס, דהוה פשע בימיו (חובטן יחד מדאי), ואסדרים רבינא דלא אשתכח דדיק טחיה.

(ד) רואים אהנו שסיתר זה של מדרים הים עוד בזמן כחצי קדש. בקבלת ה' ד' ה' מלינו עוז אשר לא חדור משחזור ולא חשלים, אל תהן את פיך לחטיא את בשרך, ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא, למע יקאוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידך. מזה נראה שטענת שגגה היא, היחה כבר טענה ידועה אצלם לפטור את עצמם בה, וי"ז בזה עלה המלך שיוחר עוז שלא להשתמש בטענה זו. עתה הן אורך ושמע ולבך שים לדברי, ביהושע ט' ספר לנו הכחוש, כי יושבי גבעון עשו בערמה ואמרו אל יהושע מארץ רחוקה באו, ואיש ישראל חקרו ודרשו אחס אולי בקרבי אחס יושבים, ואף אכרות להם בריה. וסם עמדו בדבורים מארץ רחוקה מאד באו, ויעש להם יושע שלום, ויכרות להם ברית לחיובם ויבטחו להם נשיאי העדה, ואחרי אשר שמעו ישראל כי קרובים הם אליו, ובקרבו הם יושבים, בכל זאת לא הכוס בני ישראל, כי נטבחו להם נשיאי העדה בה אלהי ישראל, וילוו כל העדה על הנשיאים ע"כ. העדה החלוונה לא באדק, כי שבעת הנשיאים שבעה בטענת היחה, שהנבעונים העשו וסעשו אחס, ולא חלה כלל, אבל הנשיאים בשמעם טעמם והחוללתם של הנבעונים קיימו שבעתם מפני דרכי שלום, ויהושע קיים דעתם. סהם לעימיו מחלוקת יבנה בעיני שאלחנו בו, יהושע וסוקנים וסנשיאים מחזיקים בדעת זו, שהבעה בטענת אין להחרט עליה ולבטלה, אלא שמוכרת האדם לקיימה. ודעת כל עדת ה' המחלונים היא, שהבעה בטענת אין שמה שבעה ואינה חלה כלל על הנבע, וכן אמרו חז"ל בנימין מ"ו, הסם מי חלה שבעה עליהו כלל, כיון דאמרו מארץ רחוקה באו ולא באו לא חיילא שבעה עליהו כלל, ע"כ. מלינו בחורה מקרא מלא, כל חרס אשר יחרס מן האדם לא יפדה מות יומת (ויקרא כ"ז כ"ט), ובכל זה אהנו רואים, שכשהנבעי שאל את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב ונקמחי מאיבי, ולא טעם כל העם לחם, ויבוא העם אל היער, וסהם הלך דבש ואין משיג ידו אל פיו כי ירא העם את השבעה (ש"א י"ד כ"ד כ"ז). לא וראה כשעבר יונתן את החרס וטעם מהדבש וולכד וכודס ואמר אני אמות, ושאל קפץ ושבע בה יעשה אלהים וסם יוסף כי מות תמות יונתן (שם מ"ב מ"ג מ"ד), וכחיב ויאמר העם אל שאל סיונתן ימות, חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה ויפדו העם את יונתן ולא מת (שם מ"ה), ולא השגיחו על'מה שאמרם תורה לא יפדה. ראינו עוד ספעס-חלוקי דעות בעיני השבעה. עוד מלינו בשופטים כ"א, ואיש ישראל נשבע במלפס לאמר, איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה, ואהנו לא מכל לתת להם נשים מבנותיו, כי נטבחו ב"י לאמר ארור ונתן אשה לבנימין, ואח"כ כחיב וילוו את בני בנימין לאמר לנו וארבתם בכרמים גו' וסנפתם להם איש אשה גו', וסיה כי יבואו אבותם וא' אחיהם לריב אליו, ואמרו אליהם תאוו אחס, כי לא אחס נחתם להם כעת תאשמו (שם כ' כ"א כ"ב), סהם בטלו וספרו את השבעה שנטבחו, ומלאו לה סתרה ע"י שתקעו דעתם בקליפת סדברים, ובחרגוס המלות כלודתם. דעת הנבעים היחה כלי ספק סחמית, לבחלי להסתחן בשבע בנימין בשום ענין, אבל כשהסבנונו מה שטעו במסירותם ובפחזותם, וראו שאבדו שבע אחד מיישראל קשה סרבה מבטול שבעתם, עקמו את כוונת דברם ונתנו לו ארס אחרת, כדי להסתחן בהם, וכ"כ סרד"ק שם, שלאורך קיום שבע מיישראל הקלו, וסמליאו לד היחר לשבעתם, ע"כ. הסבוק סיעב מחבר בכל אשר סעירותי פה, וסראה עד היק ועד כמה לריץ לעיין ולדקדק כמה סנראה לנו שחדשו סם.

בפרק ל"ב מספרך כחצת, סן יסופר מסתים ועמים אחרים, אשר סחיב מלך אשור סערי סומרון, כי בקשו לחבר את עבודת אלהים אמה, יחד עם עבודת אלילים, וסיו סגוים

האלה יראים את ה' ואלה פסיליהם (מ"ב י"ז מ"א), כל אדם יכול לשפוט, כי בדרך כגוים
היה היה גם רשע גם אלה; כדשג לחלל שם אלהים אמת בזה מכבודו לאלה אלהים,
וכאלה לחשוב כי חטוב בעיניו מקלה עבודה, ולב כגודל לשמים, ויותר סיחה עבודתו
בעוב טעם, והקטן חושבנה בעיני אלהים קדושים, אם סיחה טולל לאלילים, מתחם לו
כבוד בלי יראה והסבה לשמם, והטוב בקולו לבדו, אך בקול אחר בזרים, אולם יש אלה
יותר רבה בדרך עבודה האלהים, בלא היא בזה לאות רעה מלא טולה, את הכבוד אשר
לו לבדו. הן הסתמים חשבו באלהם, כי אלהים הוא אל נערץ בין אלהים אחרים רבים,
אבל האדם היודע ומודה, כי יש אלהים אחד ואין שני, ובכל זאת ימים מכבול עון בלבו
לקבל ולכבד אלה אלהים ולשמוע בקולם בדתם עבודה אל עליון, בלא אף ספק כי יסביל
יותר מהכוחיים כ'. אולי יחשוב הקורא כי הדבר נמוג שכי אדם יפלו בעשות ובסכלות
באמת. אל נא יבי מפליג לכל דבר, ואם יחקור בחוקי תושבט"פ, אשר סיכודים חרדים
לכם כלמאות ה', אז ידע כי גם אלה רבה באמת לא נפלאה היא מבני אדם, כי אלה
סביל ממלא בין האדם היותר כבוד אלהים היותר גדול ועבודתו היותר נכבדה לשם אחר,
ואם סמבלה דינים ידועים למדרגת מלוא ידועות ומחזקות להיות מאלהים, ואומר כי לשמוע
בקולם הוא עבודת חפץ האלהים ושמידת חלק מתורתו כ', והטוב לבו ומחשבתו לשמור
מאות אלהים ולעשות חפץ, ועשה אדם לו לאלהים, כן הוא דרך סיכודים הסחזיקים
בתושבט"פ, כאשר יצנו גם דיני בשר בחלב, ויתאמרו עוד בנקיון אמונחם, ויחשבו כי
הם לבדם עובדים את אלהים אמת לבדו, אשר באמת יאמינו באף אמת את קול ה', ובאף
השמים הם כרים אל משמעת רבנים, אך יוכלו סיכודים לקוות לשונו ולברכה, אם כפי
אורחם תושבט"פ בזה יבחו וישליכו את ברכת ה' אשר נתן להם. אולם נאיר נא במחשבתנו
כי בעל הסבר והחלב הוא רש, ואין לו חול אחר אלוה, אשר השיג בעת אף להחיות
את נפשו ונפשו בזה סגושות ברעב בחסר ל, בלא אז הסקרה היה כמו שער בנפשו,
לשבור את בשר בניו הרעבים, אשר נתנו מחמדיהם באלה, מה אשר יעשה האדם העמי
במר נפשו, סילך להרע המורס להגיד לפניו לרהו, ולבקש הסרה לאכול בעיניו? היתוכח
אחר לאמר למס הסגושות אחרים אם כל אחד בפי עולמו מזה? הלא המורה יינה ויאמר
לו, כי כל הסובר על דברי הקבלה דמו ברהשו; ובכן העמי אשר בלחץ לבו יקלל את יומו
ילמוד לדעת כי טוב למות ברעב מלאכול מכל אשר ה' לא אום עליו, ועתה מי זה האדם
אשר לבו לב בשר לא יוכל להעיל לעיניים, וישלים עין מכלחץ ה', ואף עס נכון הסתאמר
באמונה נקיה וטהורה, יוכל לאור כמו לשון וזרפים למשמעת דינים בדוים מלב אלהים
אחרים (?). ועתה אלה בעלי הסלמוד, שימו נא לבכם סילוייר הדבר, כי האלהים נתן
הורה קשה באמת לעמו, ופי חפץ לו לשמור מאותיהם הססנגדות לחסר ולרחמים, מכ"ל.
כשיאמרו וברקים ורעמים וגשם אף, כן הם דבריד בפרק היה, לנרת ותללת בגושות וסקדמות,
עד הסקורא יחשוב, שכן פנית לך מקום לשאל שאלה גדולה גוראה ומבטלת, ולנכוף לא
ימלא כ"א פטעטי דברים של מה בכך, שעיין איבור בנ"ח שנגעת בו אף לו שום יחס
וקשר עס חומר האלה בן אדם את בן המוחה שמוחו, שסרי שאלות כאלה בידך לשאל
על סכן שמוע בקול אלוהיו, על אלהי הסודים שמועים בקול חוקי הסלכות, שנגשונו כל
העם לשמוע להם ולקיימם, כמ"ס חז"ל דינא דמלכותא דינא, ר"ל שדימי הסלכות דיני
החורה הם ממש, וכן חוכל לשאל שאלה כזו על כל הסוגים וסודים שסוקבשו להם
הטורים וסוגנו בכל האומה, כמו הסעמיות סרבות שאלה מסיים בכן שלא סוכרו כלל
בברית הסדשה, ושאר הסוגים סרבים. ומה לדבר ולסאריך בדבר סידוע, וכמעט ססבירקה
שית דרך מעבר סשערתו לחסר אותך במחשבה אחרית, ולסכים גם דברי סקדמתך
האלה החת סוג סמאמרים ססורים מאזי למעלה, סגוראים סורים חזי בקרתם לזר מורה,

זעיקר כוונת יריחתו היא ללד מערב שכנגדו. כל בעל דת ישראל יודע, ששחוק שם שמים ודבר אחר נאמר לנו עפ"י עיקרי אמונתו, והמתן מקום לשמך אמונה זו נעקר מן העולם ונכרת מכלל ישראל; כל אחד מאתנו נותן סודות לסי"ת על חלקו הכוב שזכה אותו השם בו, ואומר מה טוב חלקו ומה נעים גורלו ומה יפה ירושתו, אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ואומרים פעמים בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. שהוא ית' אחד אין עוד מלבדו ואפס זלזלו, הוא העיקר היותר גדול באמונתו, וחז"ל אמרו ע"פ בכל קראנו אליו, שאין אנו מתפללים לא למיכאל ולא לגבריאל ולא לשום מלאך ושרף, רק אליו לבדו ית'; נקיים וטובים אהנו מהאלהת שום בן אדם, ואפילו שם מרע"ה אהן הנביאים, אין אנו מזכירים בחפזותינו, כ"א דרך ספור, ישמח משה במהנת חלקו.

מה שאנו נשמעים לבעלי הקבלה והמכורה, שלא אמרתי לך שהדבר הזה אלאנו כבני המדינה שמקבלים פירושי חוקי המדינה, משופני המלך ופקידיו, במקומות שהם נראים כהתומים מעט, שאינם נחשבים בזה כמזלזלים בכבוד החקים, אדרבה לספק בזה מרוממים ומנשאים הם כבוד המלך, וכדי שלא תאמר, שאחרי רוב דברי לא השיבותיך כלום על עיקר שאלתך ששאלת מעיין איכור בב"ח, הנני לכשיבך דברים כוללים מזה הענין, מה שיש בידי להשיב, ואזה קבל וקרב תשובתי זאת, או מאן דה ודחיקה.

למען חדע ונחנת חלק קצן מהוראת כל"מ המלויה אלאנו, שמע מה שאומר לך, נוסף על מה שאלריך וארחיב הדבור בזה להלן. יודע אני שחוק אזה מהאמין מ"ש הרמב"ם ז"ל בסקדמותו לכדר זרעים, וחז"ל שם, דע כי כל מלוא ומלוא שנתן הקב"ה למרע"ה היה אומר לו המלוא, ואח"כ אומר לו פירוש וזמנה, ואם לך משל, הקב"ה אומר למשה בכותב חבטו שבעה ימים, אח"כ סודיו הקב"ה שהכסה זה הוא חובתו על הדברים, ובהחלום והולכי דרך פטורים ממנה, והאכילה והשהיה וההליכה בזה חובה, ושהסבך הוא דוקא מלמח הארץ, והכסחות והבגדים אעפ"י שהם מלמחים פכולים, עכ"ל. ואם נלך בפתחו ונאמר גם כן, שמקודם אומר לו הקב"ה למרע"ה לא תבשל גדי בחלב אמו ואח"כ בא ופירש לו ואמר, דע לך שמה שאמרתי לך גדי, לא הפיט לחשוב שגדי דוקא הוא, כ"א כל ביהמה פטורה בכלל גדי הם, ומה שאמרתי לך בחלב, אין כוונתי על חלב, וכוא הסמיכות מן ליר"י כגו"ל כמו הכל הכלים, אלא הוא הסמיכות מן חלב קמ"ץ קמ"ץ כמו חלב עזים, ומה שאמרתי לך אמו, דע לך שאמו לאו דוקא, אבל ראויה היה בזה על"ל כל ביהמה גסה ודקה, ומה שאמרתי לך בשל אין כוונתי על בשל דוקא, כ"א גם האכילה וההנהגה בכלל; ידעתי כי הרחיב עלי פיה בשחוק ותשאלני, למע הטריח עלינו הכתוב לכתוב ה"א יחרה למעט, לשיפוך לכתוב אחרים וי"ו יחרה לרבות הממועטים, וכי לא היה לו לנתן הסורה ית' לכתוב מפורש ומבואר בהחלום, ולאמר ובשר כל ביהמה לא תבשל בחלב ולא תאכלם ביחד; וע"כ עלינו לפנות ללד אחר, ולומר ששם אלה, הספטי וסדרש, בדבור אחד נאמרו, ר"ל שהמלות ופירושן נמלאו ובאו ביחד, ובכח הדבור נאמרו. הענין הזה בא על ארבעה פנים: האחד, שמיד כשהדבור יואל מוכן ומודע נאמרו, לפי שאין לו מוכן אחר זולתו. שני, שהפירוש שנחמד לנו מחז"ל עפ"י קבלתם, אינו על הסודות הראשונים העצמיים של המלה הסיו, אבל אינו מויליח מיד משמעות זו ג"כ, לפי שהיא מהמלות המושגות. שלישי, שהפירוש הוא אינו בכח המלה הסיו, ואינו קרוב ונראה לסודות הראשונים, כ"א הוא מונח בכח הכוונה המכונה במאמר הסיו, שלא כקפידה הסורה על דבורים במקום זה, אבל תפסה הדבור הסיו לדוגמא ולמשל בלבד, ווכל להוכיח עליו דבר או דברים. רביעי, שאין בדבור הסיו מפתחו ומסודותו כלום ורק דרך משל ומליח נאמר. בשל המין הראשון הוא, קבלתם שספן י"ב יגין, לא שפירש לו הקב"ה למשה מלה

הן יאמר לו שהוא כך, אבל בעת שפחתו הקדושה היתה חיה, היתה המדה הזו ידועה לכל ואינה נרמזת לפירושים, כמו שאמרו יודעים שגור וקטן כל כלי המדות סוף והיבט שאנו משתמשים בהם, וכן בן שמו האמור בתורה, היו הכל יודעים שאין הכונה על שום מלומד דוקא, וע' בראש"ע ז"ל בפירוש ליקרא; וכן כל חלב וכל דם לא תאכלו, היו לכל יודעים מה הוא הקרא חלב, ודומים.

דמיון המין השני הוא, שהשעור נקרא לחם, שהרשות נקראת יד, כמו ויקח את כל ארצו מידו, ויהיה פירוש ונתן בידם האמור בנפח כריתות ונתן בנפחם, ול"ד בידם ממש.

דמיון המין השלישי הוא, לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול, הכל יודעים שהחרש הוא מי שאינו שומע, והעור הוא האומא, שאין לו עינים לראות, אבל עיניו כמאות כללו מלמדים ואהבו, שכל אדם כחוצים האלו מדברים, שמה לי חרש בפניו או שומע שלא בפניו, שהרי כל עיקרו של כלל הזה הוא, שלא תחרגל במדת הכהנים, ולא גרס בפניו מדת הקהמה, ואעפ"י שלא חזרנו לא תגיע מזה שום דעה, לפי שכל בעל דעה ובעל דח לרוב שינוי ידי חובתו לעצמו; וכן המשיא ענה רשע לחניו, או המכה בניו בגדולים, המלוט מנחה לחניו שלא בפני עדים, המוכיח טוס יין לחיור, וכל כיוצא באלו, בכלל ולפני עור לא תתן מכשול הם; וכן וסדרת פי זקן זה שיקה חכמה, וכן מפני שיבט חקוק, מן קדם כבר באורייחא לפי ההרגום, וכן כוכיו חז"ל בקבלה, על מומי הכהנים האמורים בתורה שפוכים את העבודה, את סוק הרוחת, החולס הרועד והמוצאם ביעתו, בעל אלכס יתרה. חרש שופט ונכס, מי ברוח רעה מבטחו. וכן אמרו חז"ל ובצר בשדה ערפס לא תאכלו, אין לי אלא בשדה בבית מנין אלא שדבר הכתוב בזה. כיוצא בו מ"ש כי בשדה מלאה, בבית מנין דבר הכתוב בזה. כיוצא בו כי יהיה י"י מקדש לילה, מקדש יום מנין דבר הכתוב בזה. כיוצא בו אל תגזל עשיר מנין ט' שדרבו של פי להגזל (ילקוט משפטים), וכן והחזיק במבטיו אמרו חז"ל מבטיו ל"ד אלא בכ"מ שיש בו סכנה, וכן לא תחבוס שור בדישו, שור ל"ד, בדישו ל"ד, אלא חיה וטוף כיוצא בשור וכל העבודות כיוצא בדישו, וכן מכשפה לא תחיה כ"ס למכשף אלא לפי שכתפס מליים בנשים, וכן כל הלמס ויתוס לא תחמן, אלמס ויתוס ל"ד אלא כל נמוכי רוח והשופי כח, כמ"ס רש"י ז"ל כ"ס לכל אדם אלא שדבר הכתוב בזה, וכן אל כלך לא תתן, כ"ס שאבד להחיות ע"ג קרקע, וכן מי האיש אשר נטע כרם, כרם ל"ד אלא כל מן מאכל במשמע, וכן יין ושכר אל השא אתה ובניך, יין ושכר ל"ד, ואחש ובניך, ל"ד רכבים אלא אפילו חכם שכור אל יורס, ואפילו אכל דבש חמרים, וכ"כ הרמב"ם ז"ל הלכות שחיטה פ"ג דהמולא קן על פי המים או על גב בע"ח חייב לשלח, ובכל מן או על הארץ ל"ד אלא שדבר הכתוב בזה. וכן ומת החם ידו נקוס יתקס חמה ידו ל"ד (שכרי בנגוד לו יאמר או יום או יומים יעמוד לא יוקם מכלל שאם מת בתוך המעל"ע יוקם), וכן כי יכס איש את עבדו בשבט, בשבט ל"ד אלא כל הכאש שיש בה כדי להמית במשמע. וכן כי חבנה בית חדש וטעית מעקה, כי חבנה בית חדש ל"ד אלא אפילו קנה בית יין ואין לגנו מעקה חייב בעשיתו, דיל בחר טעמא, וכן לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, שור וחמור ל"ד אלא כל מין טבור וטמא במשמע, (ומד"ס כל שני מימים אחרים), ובב"ב ל"ד משנה מפורשת, אחד שור ואחד כל בטהם לפיכך כבוד ולפנייה כר סימי ולתשלומי כפל ולפנייה אבדה לפריקת לחסימה לכלאים ולשבת וכן חיה וטוף כיוצא בכן, א"כ למה נאמר שור או חמור, אלא שדבר הכתוב בזה, ובסנהדרין ס"ד ר"ח בן אגטיגוס אומר בא וראה לכן שהפסח תורס, למונך כל שהמליכו עליך אפילו קיסם (ילקוט רמז רפ"ו), וכן לא תשימו קרחה בין עיניכם למת, בין עיניכם ל"ד, שכרי במקום אחד נאמר סתם לא יקראו קרחה

בראשם, וכן ושלח הם בעירו, בעירו ל"ד שט, אלא אפילו שלח בהמה אחרים, וכן איש
עמי הוא לא תשכב בעצמו, עמי ל"ד אלא משום שדרך העמי להגל (ש"ח במימן זאב),
וכן ושלחם יבמהו השערים, ואמרו חז"ל בגובה של עיר, אינו חיוב בהכרח אלא אורחא
דמילתא. וכן בין איש ובין אחיו ובין גרו, איש ואחיו ל"ד, וס"ה בין איש ובין אחותה
אלא שאין דרכה של אשה שילך לדון. החורג אמרה וכסכו בעפר, והסלכא אומרת בכל
דבר המגדל למחיס. החורג אמרה וכחז לה כפר כריחות, והסלכא אומרת בכל דבר
חלוש. החורג אמרה ורע אדיו את אמו במרע, והסלכא אומרת בכל דבר שפושט
רושם. וכן ובי יגח שור את איש, אמרו במילתא עשה הכחוב כל הבהמות כשור וכל המימות
בגניחה. וכן ורואית בשביה אשה יפת תאר, יפת תאר לאו דוקא, וס"ה אפילו כעורה.
כי החשק בחשך יתהלך, אלא שדבר הכחוב בזה (מנחה בלילה פרשת כי תאחז). ושלש
מקראות הן ר' ישמעאל דורש כמין משל, אם במחמרת ימלא כנגד, והתהלך בחזק על
משטחו, ופרשו השמלה. חז"ל הרמב"ן ז"ל בפירושו לחורג פרשת כי תאחז, על פסוק
לעקב הכערה המאורסה, יתכן שאלעקב, כי אפילו ידעו העדים שלא לעקב פטורה, כיון
שאין מושיעים לה, ובכלל אם יש לה מושיעים בין בעיר בין בשדה חייבת, אין לה מושיעים
בין בעיר בין בשדה פטורה כיון שאין מושיעים לה, שלא דבר הכחוב אלא בזהו ט', ואם
ראינו נערה שהחזיק בה האיש, והיא נלחמת בו בכל כחה, ובזהו ולאחות בבגדיו ואז צוקט
להמלט ממנו, ולא ידעם ללעוק למח חסד, אלא גם כאלעקב בזהו, ככ"ל.

דמיון המין הרביעי הוא, עדס"ב וישמן ישרון ויבצע, רואים אלו שקרא הכחוב
הסלכא היחרה שגרמה וסבבה את בעליה לשכחה המלליה האמתי, בשם השתממות בהכמה
וביעתה את בעליה, משל לקוח מדבר ידוע, וכו' בהכמה שהאכילום כרשיין והשמיים,
והתחילה להיות בועטת; ק ומלתא את ערלת לבבם, כה הכחוב את התאוות היחרות
בשם ערלת לב, (על דרך וערלתם ערלתו את פרו, ר"ל תחשבו לבדתי מועילים, יי,
ערל שפחים, שהמגמגם בלשונו דרבו להוכיח הכרות הרבה שאין בהן אורך כלל), והשתדלות
בהכרחן בשם מילה. ועד"ז ובין לפרש מה שאמרה תורה, בהכוח חשבו שבעת ימים,
שפירושו חשבו הוא העכבה, לא ישיבה ממש שהיא הסך העמידה הסליכה והשכיבה,
ואוראת מלת סטח היא אהל סטך בלמחים, ולא בבגדים וכדים, שזה אינו נקרא סכה כלל,
ואוראת מלת ימים היא ימים ולילות, כמו שבעת ימים מלאת חאלו, ועפ"י הכלל שהיה
בידי הקבלה, שכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות (יאלו אחיו מהן), יודעים אלו שגם הככה
בכלל; ולפי שהמחה היא מחנאי חן הסכות כמ"ס ושמחה לפי ס', לכן המלעער פטור
מן הכוכה. ולפי האמור פירשו לנו חז"ל בקבלתם הכחוב לא תבשל גדי בחלב אמו שאמרו
בו, שמלת בשול ל"ד ומלת גדי ל"ד ומלת אמו ל"ד אלא שדבר הכחוב בזהו, שקבלה הייתה
ביום שמשום רוח ע"ז נעשה החורג לאכור בב"ח, (וכשר ד"ה הביא שיעור בימיו היו
הרועים מוכים בקרבן זה), ואם היה בידם להביא גדי בחלב אמו, היה זה קרבן מן
המונח, ואם לא, היו מוכרים לאלה ידי חובתם גם בשאר בב"ח מאלו מיני בהמות
(אז גם חיות) שהיה. ואין ספק שכל המסדרים במלות כאלו בימים מהגוים הקדמונים,
היו משתדלים בכל האפשר להדר קרבנם זה על דבר היותר מעולה, ר"ל גדי בחלב אמו
ממש, ודבר החורג בזהו. עכ"פ ומיני למדים מכל האמור פה, שהם ז"ל בדעתם
ונקבלתם פירשו לנו הל"ה הו כחוקים ואסרו בב"ח בהאש כדן תשמישי עט"ס.

עוד נחנה שם בפרק הזה, איך יוכלו היסודים לקיות לשווע ולבדק, אם כפי אורח
חושבנ"פ יבחו וישליכו את ברכת ה' אשר נתן להם. אשאלך במחבר, איש אפוא פיר
שאמרת בפ"ט, אל נא יאמר האיש היסודי כי מגמחו הוא לדבר על לבו לאכול את
המאכלות האסורות, וטענהך זו איך יבחו וישליכו היסודים את ברכת ה' האלה כוללת הלא

הוא על כל הכסמות החיות השופות והדגים האחרים האור, הן כלם ברכת ה' הם, דואות טייתו שמה רבוא רבנות האשים האכלים אורח וכנס בריאח ושלמים; אבל מה שהאסרו לישראל הוא מהי כבשי דרומות שאין רשוח לו לשאל, אם יעלה בידיו טעם מה כרי טוב, ואם לא, עלינו לקבל בהם לב ובאמונה ואמן כל דברי הסוד הקדושה, וגם כמה איסורים שהאשים לו כמחודשים בחלמוד, אינם חדשים כלל, שכבר נאנו בהם כמה מאות שנים קודם המשה והחלמוד, כמו שמיני דמאל וחבריו חסרו מלאכל מפחננס של גוים בסיוחם בבית הפרס, ולא אכלו כ"א ארומים, וביוסיפון לרומיים מאיטו שהיכודים נאנו מאז ומקדם איסור בשמן של גוים, ומה שאלו חכמי הדור או להחיד, הסירו מפני שידעו כי נכחו האומים, אבל על היסוד לוימים כמון, לא יכמרו חלילה לחינו האומיים האמימים, כי מוקדם מחמת מאמם ומוקדם מחמת איסור שנים הם בעינינו, וגם אכלי השקן והעכבר לא יתקון וילעינו על רוב האשי העולם שנמנעים מלאכלם, מלבד זה לא וראש כמה ימי אומות יש לכל אומה ואומה בשנה, אלה נמנעים בהם מאכילת בשר, ואלה גם מאכילת ביצים ודגים, ואלה גם מלחם ומים, ועוד לא העלה שום אחד מהם לשאל את עצמו, איך אבזה ואשליך את ברכת ה' אשר נתן לי, אבל כלם מתעבים וממנעים מאכילת כמה דברים, וחושבים זה למאד גדולה בזה שהם מקיימים רצונו של מקום וכובשים את יאדם הרע לכבוד השם.

מי יתן וחדע, איזה רוח טעות עבר עליך, לשום צפי השואל שאלה שאין בה אפילו שמיית שבשמיית חכמה, והיא שאלתו ווסחו עם הרב, אם הבשר והחלב כ"א כפ"ע מותר, למע חכיה הסערובות משימם אסור, וכדין הזה של ב"ח ב"ח יבוא לביית אדם. במדומה לי שאין לך מוח בקדקדך, בשאלך שאלת בור ב"ח, הן כל אחד מישראל יודע, שבגדי אדם או בגדי פשתן מותרים אלו ללבשם, ומ"מ הבגדים העשויים ונטוים מלמך ופשתים ביחד אסור אורס. כ"א מאתנו יודע, שבשר לבדו או בחמור לבדו מותר לחרוש, ובשמיים ביחד אסור אורס. כ"א מאתנו יודע, שצריעת החטא או השעורה לבד ונטיעת הגפן לבד מותרת, וצריעת שתיים או שלשתן יחד אסור אורס. וכן שתי אחרות זו אחר זו, ר"ל אם מחס האחת, מותר בעלה לישא אחרת, אבל שתיים ביחד אסורות, ויכיה גם איסור ב"ח כאחד מהם. ולא עוד, אלא שגם בעיני העיני והכפושא, מלאו הרבה דברים שפועלים ומתפעלים זה מזה על זה, לרבר ולהפסו לפיכך ולמוטב, והאמתך לשאל סמחה כ"כ את עיקר ששכחת לשאל את עצמך, הלא גם אם נפרש המקרא הזה כפשוטו ממש, שרק גדי בחלב אמו נאכר, מה זה ועל מה זה בגדי בעלמו מותר, וחלב אמו לבדו מותר, ובשול שמים יחד אסור.

עוד מלאחך בפדק הזה טועה טעות גדולה ומגונה מאד. "כתבת שם, יש אופן אשר בו גם הרבנים יודו כי איסור ב"ח אינו מן הסוד, כ"א מדעת עצמם, כאשר נשמע מדבריהם באמנם, בשר בהמה עומא אינו אסור בשום חלב מ"ח, לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנאה, ואסור באכילה מד"ס, כדי שלא יפשוטו העם ויבואו לידי איסור ב"ח מ"ח, ויאכלו בשר בהמה מותר בחלב בהמה טהור, שהרי אין משמעות הכתוב אלא גדי בחלב אמו ממש, לפיכך אסור כל ב"ח, עכ"ל הרמב"ם. הראיהם כי הרבנים בעצמם יודו בזה, כי משמעות הכתוב הוא רק גדי בחלב אמו, ומיראחם שהעם לא יקבלו דבריהם בכוונה הסוד, לא לבד דברו שקר בשם הסוד, אבל כוסיפו לאכור מה שמוחר מן הסוד, עכ"ל. שגית ושיית באלתך, לומר או גם לחשוד, שגם הרבנים בעצמם מודים, שלא כוונת הסוד באזהרת לא תבשל על כל ב"ח, כ"א על גדי בחלב אמו לבד, וחס למדת מדברי הרמב"ם ז"ל, שאמר שהרי אין משמעות הכתוב אלא גדי בחלב אמו לבד,

אבל לא פירשו לך יפה או לא הסתכלת בעמך בזה כראוי, ושכחת מ"ש לפני זה, והוא כדי שלא יפשוטו העם ויבואו ט' שהרי ט', וכונת הרמב"ם היא שאפשרי קרוב הוא, שימנע המון העם אחר האומרים ק', כמו הקדאים ובעלי הפשט הגם, אבל לא שהאמת ק', שהרי לא נמאס בעולם מחלוקת במשנה ובתלמוד, אם גדי בחלב אמו כפשוטו משם או שלל בנ"ח במשנה.

הגני לשוב ולסיוע הפט עמך על הליך המפחיד והגורל שהעמדת לשיי הקדאים, מאלו שני סוגים ברעב הוא ובני ביתו, שאלה מהגורלים רחמן ונדיב לב הושיע לו ברחמיו המרובים חתוכה של בנ"ח, והמסוכן הזה מהחבט ומחלצת ומכחת רגליו לשלול את פי מורה הסדראות בעירו, בא והסודות עמו בשו"ת, והרב האבד גוער בו, ומאוס עליו לילך לביתו למות הוא וכל אנשי ביתו ברעב, וחלילה חלילה לגנוע במאלל האסור והמנועב הזה. סגד נא לי מעליל, אם ראית או שמעת מימך מקרה ושאלה כזו, עני מדבר גזע ברעב בצרכים כבולות, הולך לבית הרב לשאל שאלות מוגזות בפקות נפשות העומדות למות בזלעפות רעב, והרב האבד הוא בלחת ולא ישוב ממנה שואר יאסור, ומהייב הוא וכב"ב למכור את נפשותם למיתה, ולא יעברו על האיסור הזה. לא אלאמן במאלל רב בלחת מערים הקטנות שבישראל שאינו יודע הדין הפשוט בתלמוד, ומי בזה ולא שימות בזה". מי מבגלי חורב לא קרא מ"ש הרמב"ם בלכות מלכים פ"ח, וז"ל הכ"מ שם: אין כונת הרמב"ם בני שהוא מסוכן מחמת רעבון, שזה הוא דבר פשוט וידוע, ואז"ל לכתבו, ואפילו אינו מחלולי לבא מותר, אלא כשהוא חלל לחלוט ולא כפי ליה היתרא בלוחם שש, ח"ל להמתין על היתרא עכ"ל. וז"ל הרדב"ז ח"ב שאלה ט"ז, מי שאמרו שריק לחלל עליו את הכתוב והוא אינו רואה, הים בזה משום מדת חסידות ושומעין לו? השובה, הרי זה חסיד שטות, והאלהים את דמו מידו יבקש, ואיני רואה במעשה זה שום חסידות, כ"א אבד נשמה, והנשאל מגוה וסמוע עלמו מחייב בנפשו וכ"כ הר"ן ז"ל, עכ"ל. עוד כתב הרדב"ז ז"ל שאלה קמ"ה, מי שהוא בין ערביים ואינו מואל לאכול כ"א דברים האסורים ואינו הוא מחמת נפשות, אוכל הוא מה שימאל אף הקל הקל תחלה, כמו אם מואל בשר טרפה ונבלה. לא יאכל חלב ודם מפני שיש בהם כרת, עכ"ל. מזה תראה מעליל, שכל הפלגותיו ואיוריו שיפית בהם את ספקו, כלם שקרים וכזבים; הסמנויות המבטלות שהעמדת אין כ"א להבטיל ולהפחיד את החינוקות וגדולים כיוצא בהם. הכל יודעים שאפילו על קדרה של חרס ועל קף של עץ, רבני ישראל מתיגעין להחזיק להשחמם בזה, כשיקרה איזה ספק ושאלה עליהם, רחמיים בני רחמיים הם כלל אחב"י, וביותר בעלי חורב שבנו, מורי סוראות ורבים בלנו, חסידים הם על ממונם של ישראל, ואז"ל על נפשותיהם, ואחרי שנית ושלשת דבתך ועליתך וז מאכזריותם ורשעתם, עד שפס סופה הקון בקריאת הבנים וכזבים כאלו.

בפרק י' מספרך כחבת וז"ל, אין ספק כי אם איך חובר חברים מחכם, לא חוכל לקיים כל דקדוקי מלוא נט"י להשדס כהלכתה, ובלי ספק כי כל מי אשר לא נפל גורלו להיות אחד מת"ח, אך לריק ייגע לרחוץ בנקיון כפיו. ולעולם לא תשיג ידו לקיים מאס זאת, אם לא ילך לשאל את פי הרב במופלא ממנו, ובאשר המאס הזאת היא תמידית בכל יום, כל איש יהודי סירא והחרד, מוכרח בכל יום לקום בבקר השכם, ולעלות אל הרב הסור אשר יפסוק ויפתור לו הספקות בדבר נט"י; ועתה מה אפוא יעשה העני בדעת אשר לא למד כל אלה, או מה יעשה איש המלחמה בקרב הממונה האוכל בחפון ואינו מוטל ידיו לא בתחלה ולא בסוף; בכל אופן, קשי רוח הרבנים יזכה על רוע לבם, בלוא לאבד אשר קרה מקרה להיות במקום אין מים ולשונו דבקה לחכו בלמא, לקחת את מעט המים אשר בכדו ולשפכם על ידיו ארזה, עכ"ל.

שאל נא פי רב אחד מרבני ישראל הרבים, בכל מקומות מושבותם הערים הגדולות וסקטנות, כמה שאלות נשאל בכל ימי רבנותו בדבר מלוא נט"י, יודעים כל בני ישראל התמימים כל הפרטים והדקדוקים שבמלואו, הם נוטלים לידים פזמים ושלש ככ"י לשעורם ומקיימים מלואו בשלמות, מבלי השלטה על לב כל חקירה וכל פלפול וכל ספק, עיני הכל רואות בש"ט א"ח הלכות נט"י, ושם נאמר שמי שאין מים מליים לפניו יוכל לאכול ע"י כריכת מטלית בביד ידיו בשעת הדחק, וי"א אפילו שלא בשעת הדחק. נוטל אדם ידיו שמירת ומתנה עליהם כל היום כולו, ומי שהוא במדבר, או בחבורה של גוים שאינם ממתינים עליו, יכול לאכול אף בלא נט"י, ומי שהוא במחנה או במלחמה פטור מנט"י, ע"כ. וא"כ דאגת חכם חדל, ובקרה טובה בקרתך על תורתנו שבע"פ המקובלת, ואם מעט זאת בעיניך פקה אחד, ושמע מה שהקריא לפניך מדברי הגאון בעל בשמים ראש השוכה שכ"ס, מיוחסת להגאון ר' ישעיה בן אבא מארי, ח"ל: ששאלת אם נוטלין לידים מן הגוי, ואמר אי כו', והוא המביא לי כתוב לך, כי מוראות ופלאי על כמה מגדולי ישראל, שעשו חבורים על הלכות נט"י, והביאו הדינים האמרים במשנה ובתלמוד בפסולי הכלים והחליים וכה נבדל והנאי המים, ומה עינים עכשו לטומאת הידים, וכי בימים הראשונים היה הטמא חייב לטוול ידיו, בלא כל המימות שבעולם לא יטבירו את ידיו, ואין בנט"י אלא מנהגא בעלמא והמטירו על הסך והתקדשהו, שראוי למי דעווחו מכוונות שלא יהיו ידיו מטונפות בשעת אכילה, אבל הוין לה שום שייכות לכרך תרומה כלל, ואין בה כל העינים האלה, ולא יתקש אדם לומר, דכי נמי עממים אק, מהרה יבנה ביהמ"ק, ויאמרו אשתקד מי לא אכלו בלא נטילה, דאדרבה נספך הוא, דאיכא למיגזר שיאמרו אשתקד מי לא אכיל לן נטילה, השתא נמי כנטיילא מותרת, ויחשבו חלילה לפרש המקרא כפשוטו, דיכני נטילא לידים לזבים שלא יטמאו את האוכלים, וגם עכשו בגלותו הוא נותן יד לדוקים שוהגים כן בפרשם המקרא כפשוטו, לא תהא כחא בישראל, כמדומי שגם רבינו דוד ממין כהנו ק על שמו, עכ"ל.

הנה לעיניך מטליל גם דברי גאון שמקל מאד בעיני זה, ומי יתן ואלעז מה קושי מאלף בקיום מלוא נט"י לשעורם, שהרעשה עליה את העולם בהים, מנהג ישר וכשר זה לנקות הידים העבקות קודם שישיבה לאכול, הפלגה והגזמה להלעיג עליו, הוין כאן לא בלוי זמן לבטלה, ולא הפסד ממון, כ"א מדת טבירה ונקיות שאיננו וזכירתנו חו"ק על מדה זו כ"פ, וגם נט"י וכלל בכלל הטבילה במים, ולכן מדברין עליה אקב"ז, ואם היית ראוי לקך, הייתי מגלה לך סוד מאמרים ז"ל, המגלגל בנט"י נעקר מן העולם, והוא משתקף עם מי שמשתקף שם במים ודבר אחר, שזוהו ג"כ נעקר מן העולם, ששייכה סולכים למקום אחד, וסרב להשכ"ץ העיר את ארצו על הסערה סיקרס הו, והאחרונים השמיטו האומר וכתבו דבר זה משמם. יהיה אף שיהיה, אם אנו רואים שהם ז"ל החמירו בעיני מה הנראה לעינינו בלתי ראוי לחומר כ"כ, יש דברים בגו.

בפרק ל"א כתבה, נכון הדבר כי הושבע"פ אם היה לרשע בעולם, או תשחת גם שלות ישראל וגם שלות כל העמים, רוחם הקשה לדמות בני אדם היה לסבת רגז ועזבם, וריב משפחה במשפחה, סן כל איש ישראל נכון דבר ידע, כי אם היה יד הכהנדרין תקיפה כפי החיל אשר תאחדם תורת הקבלה, אז היה ממעלה קשה על שכם בני אדם ועל רעיוניהם, כל איש ישראל לא לבד היה אריך להיות ברגזם ובדלגה מפני חמם הסנהדרין ובתי דינים הקטנים, אבל מפני כל רב ות"ח, סן יבער כמעט אפו ומתבל ידע אחרו, ואם כרבים היו שבים לאיתאם, אז היה ממעלה הרעשה בעולם, אשר כעוס עוד לא היה לרוע. כל ח"ח בפ"ע היה למוהל קטן אכזרי, וליוטן ושופט

ואיש צדק, לנשות שפטים כאלה נפשו; אמת כי אם ירלס יכול למחול לאיש אחד אשר נעט בכבודו, אבל הכסיון של הנקמה חזק מטבע בני אדם החלושים. נלייר נא במחשבתו כי האיש לא לומד ידבר אדם מלוח כנגד ה"ח, אשר הוא יחשוב לבזון לנפשו, או בתחלה יורה לאדם, ואם האיש לא ירלס להכניע אל גלות ה"ח, אז יהיה לשמח ולבזון ודרך עד הסדרה, וכל הרעש האזהר הקרה אותו, לא על כי חטא חטאה גדולה, אך יען לא נקח כבוד לת"ח עליו או לדבריו, מעולם מחוקק און ועמל לא הליק לנכניו בדת רשעה כזאת, ואם נעשה הבזון לת"ח ברבים, אז אם גם היה רואה החכם להעביר על מדותיו, און לא ידו לנשות ק. וז"ל הרמב"ם הל' ת"ח פ"ז י"ג: אעפ"י שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבה לת"ח להשיג עליו בדבר זה, אלא מעלים אותו מדברי ע"ס, ולא ישת לבו להם, כענין שאמר שלמה בחכמתו, גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך, וכן היה דרך חסידים הראשונים שומעים חרפתם ואינם משיבים, ולא עוד אלא שמוחלים למחרק וסולחים לו, וחכמים גדולים היו משתבחים בזה, ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא הסרימו לכבודם, בד' כשצוהו או חרפוהו בזה, אבל ת"ח שצוהו או חרפוהו אדם בפרטיות, אסור לו למחול על כבודו ואם מחל נעש, שזה בזיון של תורה, אלא נוקם ומוטר הדבר כנחש, עד שיבקש ממנו מחילה, ע"כ. אולם אם עני ואיש לא לומד יתקף ה"ח אז און בשער מפט, כי על דכאי רוח אלה לא שחה התישבע"פ את לבם, זולתי לעשות אדם, היישר בעיני הסודים כי חסון ממלה כזאת? האבנו להכות שחם אל הזון ולתת גוש אל העקרבים? האדם לא לומד יהיה ביד המלומד כחומר ביד היוצר, עכ"ל.

אם היית מרגיש סעב כמו שראוי להרגיש דברי הרמב"ם שהתקת, והיית יודע גדר ה"ח ותנאיו, כי עליו היות עלוב ורחוק מקדמות ומגסות הרוח, ועלוב ואינו עולה, שומע חרפתו ואינו משיב, לא היית מעלם על דעתך לחסוד אותו במהירות ופחזות וגסות להשיג נדויו וחרס, בעד דבר קטן שלא נסגו עמו כר"י וכשרה, וחלילה לת"ח להחיל במריבה, ולבזות בני אדם שלא כדין, שעי"ז יצוהו בודאי ויתרכו כנגדו (הריב"ש הובא ברמב"א י"ד סי' רמ"ג). כלל גדול בידיו שח"ח שאין בו יראה שמים כרי הוא קהל שגלגור, ודויו אינו נדוי (ש"ע י"ד סי' רמ"ג). דברי הרמב"ם שהתקת הלא יאירו, שהח"ח צריך להעלים אותו ממחרפיו, ואם נחבזה החכם ברבים, הן כבוד הסוד והחכמה מתבזה עמו ברבים וחלול ש"ס יש בדבר, ודין הוא שלא יתק. וכמה גדול כח מלצור וסערס ז"ל, כ"ד קללות קלל ישעיה הנביא את ישראל, ולא נחקררה דעו עד שאמר ירסכו הנער (המונער) בזקן (שקס חכמה), והנקלס ברכד, שאם יונחו דברים כאלו בלי שום טעם, נמלאז מהריב את העולם, וכי חוקי כל מדינה נאזר המהנהת על פי חוקי דעת אינם מעמיסים את המבזה כל איש וכדו ברבים ובפרטיות, והמקל בכבוד החכמים והשופטים. ואף העז פנים ומלח לכבוד, מעולם לא הליק מחוקק און ועמל לנכניו בדת רשעה כזאת; המחוקק החם על כבוד החכמים אנשי אמת ויראי אלהים, ומעשים את בוזי כבודם בחם, דח רשעה היא וחק המשוות דק. כלל גדול הוא בידיו, כל אדם שיש בו יראה שמים דבריו נשמעים, ואם איש ת"ח שאינו מהנהג כשורה יורה שלא כדין, קולר תלוי בזארו, ועמיד ליתן את הדין. הלא תראה מ"ס מהרי"ק ז"ל בשבועותיו סי' קס"ג וז"ל: תסמך שער בשרי ובשרי תאחז פלאת, על חלול השם המתנהג והמתגלגל עתה במדינה, והמכשלה יולאה מתחת יד חופשי הסוד, דסייו מקאת רבים שזו לשם, והם מחשבים עלתם לת"ח, ואינם רואים לירד לדין עם הבע"ב המתריזים כנגדם, ובאים בעקפין ומבקשים תואות ותחבולות ועליזות להתגולל ולהתנפל על בעלי בחים וכיסיס לאדם במחמורס, להפטיט עורס מעל בשרם, ונמלא ש"ס מתחלל, וכי " תורה וזו שורה,

ואת קווא נגאחי לכבוד יהודים ולומדים, ולסעמיד העין על דין על הכמה וכל השלט, ואח חמי נעדי להפר ולבטל מחשבתם, ולא יפיקו זמנם, דאל"כ לא שנקח חי לכל בעלי כיסים, ואחם עשו אזכרם באפרכסת לשמוע דברי, וסבי"ה יעזר לי ליתן כח לעשות חיל, ויזקק מחשבתו הכובד למעשה, ויודע מחשבות הוא יודע, שכל כוונתי להסיר הסכסוך שלא יקבלו רבים ויחללו ש"ס. מקבלי ממורי מוסר"מ אולן ז"ל צבוס"ו אין קונסין את המולד ח"ה בליטרא זכר, והגאונים כתבו דעתה אין ח"ה מהרעמין ואין מקפידין אלא מוחלין. ועוד נראה דבשומותיו אין עתה ח"ה, שהרי נמלאו סדכס רבנים דאפילו בלורחא דשמעיה לא ידעי, ויש מהם המהיכרים להשחרר ולהשתמש בכח הרבנות וכוונתם כדי שיצבו בראש וילכו בראש, ויש מהם שכוונתם לרבנות ממון, וכל המדות שמו חכמים שרירי ח"ה להחביב בכם, אין בכם אפילו אחת מן, ורק להאחז עומן הם מהכונים. הם אינם מדקדקים במעשים וס"ה מהחלל על ידם, ופשיטא דאין להם דין ח"ה, ומעטם זה לא נהגין בזה למדן צבוס"ו דין ח"ה, וכן היה דן מוסר"ו כ"ך ז"ל מירענברג, וכן היינו דנים אתה והוא הלכה למעשה, ואין ספק בדבר שהרבנים המהירים את הדב"ב, (שיקק כונתם הוא לכבוד עלימם, או לבוש ממון, ופשיטא שגדוים אינו נדוי). וכחצ הרמב"ם פכ"ד מהלכות שופטים: משרבו צבי דייים שאינם הגונים במעשים ואינם חכמים כראוי הסכימו ב', אלמא דנשחזק הדין מן הדין שכתוב בתלמוד, מכ"ה ששחזק דין זה של ח"ה, ולא דייקין דין ח"ה, דלאו רואים בשימיו שנתעוהו כדינים, ולכן אם שום רב מתנשא לבוא בעליות דברים על שום אדם במקומם או בשמחתם, ודו"ס לעשות דין לעצמו, לא תאבדו ולא חשמו לו, ולא ידך לבדכם מפיו, עשו אחס את שלכם ואמי את נפשי הלתי, עכ"ל בקרס. ראה מהנדר והכס מה גדולי ישראל עושים, כשרואים שצ"י דין בחמי שבהלמוד הפרט מהגברת ומכשלת קרובה לבוא, פותחים כהחוס ומתקנים המקולקל, ומפרשים יפה יפה, שלא לכך כוונת חז"ל במאמרם הגאמר בזה. יש לך שנים לאומרים לפעמים דבר אחד, או עובים מעשה אחד, האחד טעל עליו שר, ומזכירין אותו לשבח, וסבי יורש גיבס, ומזכירים אותו לגנאי. המהרי"ק ז"ל אומר כמעט מה שתאמר אחס, אבל דבריו תהקבלו להלכה ואין פוסק פה ומלפף כנגדם, ודברך דברי עומח וחולפה הם, ואין קורא אותם כ"א מי שרירי להביב עליהם.

בפרק ט' כתבת, לפי דעת החובצ"פ כל המקבל ושומר שבע מלוא בני נח יושע, וכל האחרים יאבדו לגלח, ע"כ. וז"ל הרמב"ם פי"ד מהלכות איכורי ביהם: איחזו גר חושב, זה גוי שקבל עליו שלא יעבוד עכו"ם עם שאר המלוא שגלעוו בני נח ולא מל ולא עבד, הרי זה מקבלים אותו והוא מחסידי אכ"ע, ולמה נקרא שמו חושב לפי שמוחל לו להשיבו בימיו בל"י, ואין מקבלין גר חושב אלא בזמן שהיוכל מוסר, עכ"ל.

בועה אחס המעליל לחשוב, שאלו אין אנו מקבלים את הגר חושב, לא יהיה ראוי ומקובל לפני הקב"ה: ולא ימחילו חלקו לעו"ב בנ"ע, כאילו רגון המקום הלוי בקבלתו אותו, הלא אל דעות ה' ולפניו גלו מחשבות אדם והחבולותיו. לא וקרא מ"ש שם ברהב"ד וז"ל שם בקרס, אמרו ז"ל אין מקבלין גר חושב אלא בזמן שהיוכל מוסר, ומה הן מלוא גר חושב, והוא שאין מושיבין אותו בתוך העיר, דדרשי בספרי, עמך ישב ולא בעיר עממא, ומלוא להחיותו דכתיב והי אחיך עמך, וקוים עבד עברי. ואלס הדינים אינם מוכנים לא לסקל ולא להחמיר אלא כהסיוכל מוסר ב', מעתה מקיימין מי שמחנה לא למול ולא למבול כמס שירש וכל זמן, עכ"ל. הלא תראה שלא דברו גדולי ישראל ע"ד גרי חושב, כ"א במס שמוע להדינים שעלינו להחביב עמם צבוס"ו צבוס"ו בלרנו; אבל מניחם לא ראינו ולא שמענו אחס מחזיקים את עלימם כהפוערופכים לכל בלי העולם, לחלק לכ"א חלקו.

נ"ע, וכמויות באת המקום לשלול השם"ב ממי שיראו. מאמרים אחרים שיד' ה' פתוחה חמיר לקבל תחת כפי חסדו כל הבא לחסות תחתיו, וכו' הקרא חסיד מחסדי אוס"ע, ובלבד שיקבל עליו לשמור ולקיים שבע מאות בני נח, שס' עיקרי כל תורת האדם, כמו שהאריך בענין זה בדברים של טעם ודעת הרב יקיר ריב"ל ז"ל בספרו יקיר זרובבל, וכראה לפי כל מה הן המאות הללו, ועד הן הן מתפשטות ומוכרחות בכלל ובפרט.

בפ"ז מספרך כתבת, אלהים יגיד כי כל המאות החלוציות הנם דבר עפל כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים משולת (כשע"ו), וכן הכרית החדשה מדברת ברוח זה, ותאמר המאות הקודמת לכל המאות היא, שבע ישראל ה' אלהיו ה' אחד, וכשנית אשר דממה לה, היא והכנת לרעך כמוך, אך לא כן היא החשבונה"פ, כי לפי דברים כל המאות נדחין מפני מקרא מגלה חוץ ממה מאוס שאין לו קוברים בו, ואם הם מקדימים את חקירת אנשים על כל מאות אלהים; לפי דעתנו אין לך אולם ויראת בכל יותר גדולה מזאת, וראיה כי מקורה היא משחת ומבטן אולם אדם יראה. עכ"ל המדברת הוות וכתער מלעטש עושה דמים.

בושה וכלמה היא, לאיש שלא נהקלקל מוחו ולא ילא מדעו, להוילא מפיו דברי שטות או שגטון כאלה, ופי' בשביל שמאות ואכזבה את ה' ומאות ואכזבה לרעך, הן המאות היותר חשובות והיותר עיקריות שבחורס, כמו שהודישנו חז"ל בקבלתם לקרוא ק"ש שחרית וערבית ועל הכניסה, ומאות ואכזבה לרעך כמוך היא פרשה קטנה בכל גופי תורה תלויים בה, והם כדמות פירושים ובאורים לה ועליו ללמד, אמר כבר הלל הזקן בתשובתו לאחור גוי בשאלו למדני כהה"כ כשאתי עומד על רגל אחת, לא היה רשות בידם ז"ל להפליג במאות קריאת המגלה שהיא פרכוס נס גדול מהמלת כלל האומה; האם ע"י שיחבטל חופש החורס ועובד בה תמיד מלמודו שעה אחת תחבטל בכלל החורס חלילה, הלא כל המאות קיימות ועומדות חמיר, ואם תחבטל אחת מהן לשעה קטנה, כשחבור זמן קריאת המגלה השוב המאוס היתה לאיחוס, חוץ ממה מאוס שאין לו קוברים. לפי שאין לזלזל בכבוד ללם אלהים להניחו במקום הפקר שאינו משומר מחיות רעות מכלבים מגנבים, וראוי לכל איש ישראל לסדרו בזה ולקברו. ראש גם ראש שהפלת חז"ל במאות קריאת המגלה שבה הוא להם, אבל הפלתך בגנוסת דברים ולומר "שאיין לנו אולם ויראת בכל יותר גדולה מזאת", היא עזות אולם וחולס גדולה בלתי משוערת.

בפרק ע"ז כתבת, בין שירים ותשבחות האומרים בקול רם וההלל לזכר נפלאות ילידת מלכים, פתאום תשמע זעקת מר אורחת, שפך חמתך אל הגוים, שפך עליהם זעמך כו' תרדוף באף ותשמידם כו', ואף כי שלם מקראות האלה לקוחים משלש מקומות שונות בכתבי קדש, בכל זה כל מבין יראה בחבור הפסוקים האלה יחד לתפלה אחת רוח איבה ונחמה. אחרי חורבן ירושלים ע"י הדומים אין להפליא כי חזקת האומה ותקלל קללות נמרצות את אלה אשר הציגו עלי ריק, כן יש לדון לכף זכות את אלה היהודים בימי עולי הלל אשר רדפו והניקו את ישראל ואכלו אותם בכל פה, וגם בימי בקרת ממלכת ספרד האכזרים, אך עתה בזמננו תפלה הזאת היא קללת חסד ולא תבוא. מי הם הגוים אשר עליהם יספכו שיחם בני ישראל לפי ה' אשר ירדפם באף? עכ"ל.

כשאני לעלמי מתי אנו מקום לדברי האומרים ששכ"פ אין מקום עוד לתפלות כאלו צמדינות האחרות מעט או הרבה, שנתישבו בזה, ומשום איבה ראוי לבטלן, וראוי לשם ישראל המוכה ומדוכא מאז ומימי עולם לוותר על מדינתו ולמחול לאויביו חסד. אבל שאלתך מי המה אלה אשר עליהם יספכו בני ישראל שיחם, היא שאלת חס. אם היה זמננו זה,

כמו שהוא כולך ומרכה הכמות והמגוון מכוונות וחבורות, כולך באהבה אדם איש את
 דעתו, ובכשבהתנהגות חסד וקנאה איש מרעו, ובכשכול קנאה דתה ובאמונה, היו דברי
 טענתך וז' אדוקים, וסיינו בעת מקדימים לבטל תפלות כאלה המכילים מסירת דין לשמים
 על אנשים שגבר מהו ואכזו מן השולם. אבל מה נעשה ואיכיו חסד עלמו מלא ועד כה,
 ואך מעמים ומתי מספר המורמים משם, המקבלים אותנו לאחים ולרעים, והמזכים אותנו
 בזכיות אדם, וגם בכממלטת והממשלות שחקקו לנו חקי נדק וסחבו אותנו תחת כנפי
 המשפטים הכוללים, מ"מ המון השם עודנו פרוץ הוא, ובכל מקום ובכל זמן שיבוא ליד
 מלוא הכאה היסודים, או בזה שלל, או גם לרצות אותם נפש, כהם שמחים בזה כמקיימים
 מגוון גדולה, וכרכה הרבה מבקשים עולות ותחבולות להרע ולהלך לנו, לבלי חת לנו להרים
 ראש, עד שגם בכמה ארצות נאורות ומלא, אנשים מלומדים, מעלילים עלינו שקרים
 ובזבים, ובזדים עלינו דברים אשר לא כן. האם חדלו עתה עוד מנקרים באשפחות
 ספרותנו למלא מלא או רמז מורה על דעה בלתי ישרה או מדה בלתי כגונה? האם
 חדלו עתה מחפשי מומים ומבקשי עלילות להחשול ולהתפלל בכם עלינו? האם חדלו עתה
 מוילי דבות ושמות רעים עלינו? האם פכו חמו מכל וכל עתה המעלילים עלינו והדנים
 אותנו על שקר וכזב שלא היה ולא נברא משולם, וסוף שאנחנו צנחי אדם ושחתי ילדי
 מורים לקיים בזה מלא ותובע שולטיו ונחתיו בזה בע"פ? ועל כל הדברים כאלה
 אלו מהנללים ומאטדקים, עומים ומשיבים, מראים ומגדלים, שכם בקרים גדולים, ואין מטה
 און לשמוע לדבריו, ועושים את שללם ומחפשים בזה שוואיו לאור משפט, ואחרי
 עניים ויכורים קשים נקו כחשודים והוליו אותם חפשי מכבלי ברל שאוכרו בכם ימים
 ושנים וא"כ מה הוא הפלא שהיודים האובדים כאלה מוכרים דינם לשמים לשלם לטוב רשעה
 כרשעתם. מי לא ידע כמה לרות רבות ורעות, כמה יסורים ונפיים קשים ומרים, כמה
 מיתות משונות ואכזריות נשאו וכבלי אחיו עליהם בשביל עלילות שקר וכזב, עד שגם
 עתה בימיו מתחדשת עלינו עלילות כאלה, ועליו לבקש ולמלא מלאכים מליאים להוליו
 לאור משפטנו. עוד אחב"י מתענים ומתדכאים פה ושם בפנים בפנים, ובימים הקדמונים
 היו מתפללים על אחב"י בעלילה וז' בשלם ליל חג הפסח, שהיו משתדלים או למלא גופו
 של ילד נוצרי מה סמוך לפתחו של בית ישראל או במרחק שלו או בחירו, שהשליכוו מקודש
 שם, לפיכך נהגו לומר פסוקים אלו, (ומטעם זה חלי נהגו לפתוח הפתח בליל פסח
 הראשונים כדי להשגיח על כל מה שנעשה בחוץ) ומה הם הדברים הנאמרים בין אדם
 לקונו, כנגד נהרי נחלי דם ששפכו לוררי ישראל בחנם. וכל אחיו הנאמרים התמימים
 החכמים לא יתבנו לנו עון את מה שאנחנו קוראים ומכנים את הזדים הערילים והאכזרים,
 הם הרשעים מנדינו חנם, שגם בלתי יודעים את השם ואינם קוראים בשמו, כי בדרבנו
 לא ילט ולא ידבקו במדותיו. התוללת זאת מכפקת די וסוף לשאלתך וטענתך.

בסוף פרק כ"ד כהנה, אך לבוא ייגעו מתי מספר מהתנללים בעד הכושב"ר
 לאחר, כי הכלים חלם של כשוף ושדים ולחשים אינם עקרים של הסודר הזאת, כן כל עוד
 תחשב להיות נשמים, כל דינים ומשפטים יתחזקו בחזקתה, ולפיכך אם תשנה באחת
 שולם הדין לאש ואין דרך ממוצע ליסודים עכ"ל.

קוראי הספר משכילים ונבונים מהם, יודעים הם שהחכמים הגדולים בעמנו הכחיצו
 ולענו לכל אמונת הכל, ולא שמו לבם למש שיש לכן מקום בחלמוד, בקשו ומלאו להם
 עומים ופחדונים, אבל לא נחשבו משולם בעיניהם לקדושים ולמקובלים מסיו, כמו שמלינו
 לדמות צלחנו במלאות הסגן השדים וכו' היא כעיקר ויכוד לכן. שכל הסופר בכן נחשב
 למין ולסופר בעיקר דמו. כמה התיגעו וסחבו חכמינו המאמינים ז"ל למלא דרך ומנוע

לגלות בין המלות והטוב, בין חמרי הכפורים ובין לורותיהם, איני מחליט וגור שכל המהמין בעיניו כאלה הוא יולא מדתו, שהרי עיניו רואות גם היום בימי אורה ודעת בכל הפרים הגדולות והמפוארות באירופא ומלאים הרבה מגידי עתידות, מגלי נסתרות, לוחשי לחישה. פיקרי הסבלים האלה לא נשתנו כמעט והמין העם הדוקים והזקוקים בהם. ועתה ומלאו גם חכמים גדולים ומובהקים אצתי שם טוב העובדים בעיניים וסתרים. הם הספירטואליסטים למיניהם, המראים ופלאות דברים מבהילים לעיני כל, עד שגם כל הכופרים והמכחישים לא יוכלו להכחיש אמתת מליאות הדברים, ורק מבקשים למאול דרכים וכחות טבעיות חדשות שלא נודעו עד כה, לבד הדברים וההמלאות החדשות על ידם, וכבר חדלו גם הפדאפצטארין היותר גדולים לקרוא את המחדשים האלו בשמות פחזים ריקים לחזים עינים כמו שהורגלו עד כה, ולכן המאמין לא הפסיד והמכחיש מרויח מעט.

על הפרתך כמה פעמים, שדרשותיהם רחוקות מפשט הכתובים, ואין בפשטותיהם זכר ורמז כל שהוא לדבריהם, וכל מה שיש מדעתם עשו, לדקת ולא לדקת בעינתך ז', כי הם ז"ל לא עשו דבר שלא מדעת ושלא ברשות החור, אבל הם ז"ל חלו רוב מהירותיהם וקבלותיהם בכתובי החור, לרמז ולזכר ולסמך, אבל במקומות שרנו לחדש ולהוילא דין על פי דרכי הדרש שהיו שגורים בהם, קמו חולקים ומנגדים, ואמרו מפורש, אין אלו שומעים לך, ואפילו אם תדרוש דרשותיך אלף פעמים, ומי לנו גדול בחורש באחרונים מהגר"א ז"ל ורמב"ם החכם ר' מרדכי פלוגיאלן בספרו בן פורת לד י"ד, וז"ל: הגאון ר' מנחם מאיליא ז"ל לקח לקח מפי הגר"א ז"ל, כי לא טוב עושים האנשים הנוחים לעמל נפש, לפרש דרשות רז"ל על פי פשט הכתוב, ואז"פ שמחשבתם ראויה, מעשיכם אינם ראויים ומכוונים, כי רחוק הוא הדרש מן הפשט, ולא יקדו זה אל זה לעולם, ונתיבותיהם שונות ולא יתאחדו לעולם, ע"כ. וז"ל החכם רמב"ם בספרו קריה נאמנה לד קמ"ד, מן הכללים אשר היו נר לרגלי הגר"א בנתיבות הבקרת החורית אשר כבש לו, הם, שהדרש והפשט רחוקים זה מזה, והם שני דברים חלוקים בבאורי החור, ודבר גדול השמיענו רבינו בזה ללמדנו דעת שלא יגע לריק למאול לכל דרשות חז"ל מקור בפשט ולעקב את הישרה כאשר עשו רבים וכן חכמים אשר מקנאיהם לכבוד חז"ל, נהנו נפשם לקרב אל הפשט בצדו את הדרשות היותר רחוקות ממנו. וכנה אם כונה ראויה ועונה, ראוי כי אהבה הקלוקל שורס, ואכן הן הזה תבחד עיני פקחים ונבונים, אשר יבקשו להלוס כהולס פעם כתובים ישרים ותמימים שאינם כובלים את הדרש, ע"כ.

הנה הביאו שני החכמים האלה ממרחק לחמם, כי מאדחת אליהו פרשת בראשית אין ראיה כל כך, כי ידוע הוא שלא הגר"א בעלמו כתב שם הדברים האלה כ"א בנו הרה"ג ר' אברהם ז"ל, ומדברי הגאון ר"מ מאיליא שהביאו בספרו הקבץ בית מקרא, בשמע הדברים האלה מפי הגר"א ז"ל, והפער להטותן לאמר אפשר גלה הגר"א ז"ל את און ר"מ ז"ל בלתישה, שבתארו לו לבדו ואין לזר אתו, ולהפלא שלא העירו החכמים האלה על דברי הגר"א בעלמו שכתב בן מפורש בכבודו בבאורי הדרשה משפטים, שההלכה עוקרת את המקרא ברוב החור, והתשובה"פ שהיא הל"מ מתהפכת מהפשט כחומר חותם ע"כ יטוינו שם דבריו בארך וברחב, וראינו לבד שאל לבד הדינים והסיגים וההקפות שהדבר והמליאו מדעתם, אין להם מקום בפשט, אלא שגם רוב הכללות שנמסרו למשם מסיני, מתהפכות ג"כ מהמונן מכתובי החור על פי פשוטם, וכן הן נקראו בעלם ורמזיהם חורש שבע"פ, כמ"ם הרמב"ם בכללות ממרים, ורש"י בפירושו לחורש על פסוק וישמור משמרתו. וז"ל הגאון ר' ישראל זאמנא ז"ל בהקדמת ספרו נח ישראל: הדרש הנמלא בתלמוד הוא על שני פנים, הפן הלהד הוא הנקרא אכמלהא, והפן השני הוא הנקרא מלייה. מכות האכמלהא

קל ודייק רחוק, קם חבדו כנגדו וכתר דבריו, כמו שאמר ר"ע לר' ישמעאל אחי
 בן יבנה ורש (שחי"ו) שזכרנו בל לרבות שגם ארוכה בן כהן היא בשלמה, השיב לו
 ר"י ובי מפי שאחז דורש בן ובה מליא ו לשלמה (בסדרין ל"א), וכן כשרלס בן עזאי
 לדרוש סמוכין ולחייב את המכשף בסקילה ולסקיפו לשוכב עם זממה דמין לו, השיבו
 ר"י ג"כ ובי מפי שסמך עמן לו מליא לזה לסקילה (בסדרין ס"ו), וכן כשרלס ר"ע חטאת
 זה חטאת קדשי קדשים מין ח"ל כל חטאת, קדשים קלים מין ח"ל וכל חטאת, השיבו ריה"ג,
 עקיבא! אפילו אתה מרבה כל היום כלו איני שומע לך (זכחים פ"ב), ובספרא פרשת ו
 הלשון, אפילו אתה מרבה כל היום כלו אין כאן אלא חטאת בלבד, ושם עוד תיאר רע"א
 מח"ל בשמן בשמן, אילו לא נאמר בשמן כל עיקר הייתי אומר הרי הוא ככל המנחות
 ללוג, עכשיו הוי רבוי אחד רבוי למעט בו, יכול יהא חלי לוג זה בו' כשהיא אומר בשמן
 בו', ח"ל ראב"ע עקיבא! אפילו אתה אומר כל היום כלו בשמן למעט בשמן לרבות, איני
 שומע לך ע"כ. ובמנחות פ"ט הלשון, אפילו אתה מרבה כל היום כלו בשמן בשמן איני שומע
 לך, ע"כ בנה ע"כ. ובספרא פ' חזריע, ובגד אין לי אלא אומר ופסחים המיוחדים,
 תמין לרבות את הכלאים, ח"ל ובגד. אין לי אלא אחד מהמיוחדים בו', ח"ל ובגד, בגד
 אין לי אלא בגד שיש לו לסיק שיפשה בו', ח"ל ובגד דר"א (אולי ח"ל דר"ע), ח"ל ר'
 ישמעאל הרי את אומר לכתוב שחוק עד שאדרוש ע"כ. ובספרא פרשת אמור, אשר יקריב
 לה' לעולה, אין לי אלא לעולה, מין לרבות את השלמים, ח"ל נדרים, ומין לרבות את
 החודש, ח"ל נדרים מין לרבות את העופות המנחות בו', ח"ל לכל נדרים דר"ע, ח"ל
 ריה"ג אפילו אתה מרבה כל היום אין לי אלא עולה בלבד. ובת"כ פ' לו י"א הלכון אפילו
 אתה אומר כל היום למעט או לרבות איני שומע לך, ע"כ. וכן על דרך זה מליין בכנהדרין
 פ"ו, כי יפלא במעלה שבב"ד הכתוב מדבר, ממך זה יועץ, דבר זה הלכס, למשפט זה
 הדין, בין דם לדם בין דם נדב דם לידם לדם זה, בין דין לדין בין דיני ממונות לדיני
 נפשות, בין נגע לנגע נגעי אדם בו', דברי אלו חרימים ערכין, ריבות השקאה כוטה, בשערך
 זה לקט שכחה ופאה ע"כ. ושם נ"ח אמר ר"א בשם ר' אבהו אינו חייב אלא על דבר
 שיעקרו מד"ס ופירושו מד"ס בו' ואין לו אלא חפלין ע"כ. וכתבו פס החום ד"ס ואין לו
 ח"ל, כל הקד דרבות דדרשין ליעיל עקרא דבי יפלא לא חייש לכו ע"כ. וכן בר"ס
 כ' הדר דר זה נדב, לה' אלוהיך אלו הדמין והערכין, לא תאחר כוה ולא חליפיו, כי
 דיש ידרשנו אלו חטאות בו', ה' אלוהיך אלו נדקות בו', ממך זה לקט שכחה, וסיה כך
 חטא ולא בקרבך חטא ע"כ. וכן שם, מולא שפתיך ו מ"ט, שמור ו מולא ל"ה, ועבית
 אזהרה לב"ד שיעשוק, כאשר נדרת זה נדר, לה' אלוהיך אלו חטאות והשמות עולות
 השלמים, נדבה כמשמטה, אשר נדרת אלו קדשי נדק כבית, בפ"ך ו נדקס ע"כ. ובזכחים
 ב' חום ד"ס ח"ל כתבו, ואע"ג דבפרק קמא דר"ס דריש ליה לעמן בל תאחר, כה דריש ליה
 מפשטי דקרא עכ"ל. ובנרכות כ' את לוחות אלו עשרת הדברות, וכתורס ו תושב"כ,
 והמלוא זה משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, לטורחם זה נמרה ע"כ. ובירושלמי
 סוריות, פלס זה המקרא, מאזי זה המשנה, משפט זה התלמוד, לה' אלו החופפות, ושם
 עוד, יתן לו האלהים עשר זה מקרא, וככסים אלו הלכות, וכבוד זה חספחא, לעשות אלו
 משניות גדולות, ולא השליטו האלהים לאכול ממנו זה בעל חנה, כי איש נכרי יאכלנו זה
 בעל תלמוד ע"כ. ובכריתות י"ג את כל החקים אלו מדרשות, אשר דבר ה' ו הלכס,
 ביד משה זה גמרה ע"כ. ובספרא פרשת אחרי מות, את משפטי אלו דינים, חקותי אלו
 הכורשות, תשמרו זה המשנה, ללכת נהם זה המשנה. ובערובין כ"ד, רוכבי אחות אלו
 ח"ס, לחורות שיעשין ההלכות כאלהים, יושבי על מדין שדין דין אחת לאמתו, ואלכי
 אלו בעלי מקרא, על דרך אלו בעלי משנה, שיחו אלו בעלי תלמוד. ובספרא פרשת

גדול יש בידינו מח"ל, כל מלחא דלא מחורא מייתי לה מדוכחין כניאין (ירושלמי דרבות פ"ב, ירושלמי עירובין פ"י), ופירש בעל נמוקי יוסף בר"פ החובל, דכל דבר שאנו יודעים שהוא אמת, אבל לא נחזיר לו סמך מן התורה, כדמות ביד כל אחד לדמו ולהביאו וסמך בכל אופן אשר יאות בעיניו, עכ"ל. וכלום יש לנו עדות יותר ברורה מדברי חז"ל בעצמם, ואין המיחכים להם דברים שלא כוונת להם מעולם, וזואלים עליהם שאלות ומקשים עליהם קשות, נריכים ליתן דין וחשבון לפני האמת.

אמת לא נחמד, כי מלינו הרבה פעמים דבריהם ז"ל משבילים דבריו הכתובים כפוחי זב במשכיות ספיר וזהם, כמו שהעיר על כמה מהם הגר"א ז"ל בהערותיו בפרקי אבות, ד"מ על מאמר ז"ל שם קשה לבעוס ונוח לרלות חסיד, העיר שהוא בירמיה (ג' י"ב), ששם האמר כי חסיד אי נאום ה' לא אטור לעולם, וכן מלאחי גם אני הרבה מקומות על דרך זה, כמו מאמר ז"ל בחצית ע"פ ויבנו העם זלילה שהוא (במדבר י"ד) האמור במרגלים, אמר הקב"ה אחס בניהם בניה של חסם ואני אקבע להם בנים לדורות, שבאונו לילה נגדה גורת חורבן הבית והגלות. הקורא כבוד שמלבס הוליו מליס אלה, אבל באמת קר הם דבריהם של ד"ת, מה שזה מועל זה פותח, שהדברים האלה בעצמם ייחידים במדרש, ושם מפורש שהוא מיוסד על דברי הכתובים והגביאים, שבחבליס ק"ו נחמס, מאסו בארץ חמדה לא האמינו לדבר, וירגמו באהליס לא שמעו בקול ה', וישא ידו להס להפיל אותם במדבר, ולהפיל דעם בגוים ולזרותם בארלות, וביחזקאל כ' מלינו, גם אני נבאחי את ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרותם בארלות, עכ"ל. כן נבאחנו קוראים מאמר ז"ל, כל מי שיש לו פת נכלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, כדורים אהנו שם ז"ל שהחמשו במדה ההפלה המזומנת להם חמיד, אבל אהנו מולאים המאמר הזה מובא במקום אחר, ומביאים לו ראיה מפורשת בתורת משה, שכן כתיב במן, וילא העם ולקטו דבר יום ביומו, למינן אכנוו הילך בתורתי אס לא (שמות ט"ז), אבל אחרי כל אלה הין דיים כללות מפרטים, ואין סולכים אחרי מעוטא דמשפא במקום שרובא דרובא מעיד על ההפך.

בפרק י"ד נחבת, הן כמה השתבחו לקחא לתורת ה' ולהשחל בקיומם, ועשו כיג למזותיה, אך בכל מקום אשר מלות אלהים תחגנד לעובי זמני שלהם, ויסיח חכרון להבאחם ולבאטם, אז בלי כל יראה יפרו את הורת ה', ויחבכו את האדם להסתלק את האלהים במרמס. לפי דעתנו היסוד הזה הוא היושר מזיק ומשחית, וסוא סנות בסיד החלמוד, ולא יקנה כל המוגע בו, עכ"ל.

אף שבכמה מקומות בתשובות, ננעתי גם בשאלה הקשה והכבדה הזו להשיב עליה,

אס יחבון היסד בלתימיות המשנה והחלמוד עצמם, בהעלים עין מכל מה שנאמר בליהם בזמן מאוחר, יתפלל מאד מאד, בראונו שאין בשני החבורים האלה אפילו שמן דבר חמה שרלו ליהם אליהם הבאים אהריהם כו', כי מעולם לא עלה על דעת בעלי המשנה והחלמוד לחשוב שהכללות המזכרות בשום ההיגיה באמת נובעות ממקור אלפי כו'. והנה ידעתי כמה זרים יהיו דברי אלה בעיני מי שהורגל אל ההפך מעשוריו, לכן אקבץ פה קצת מן הסעמים הראשיים, אשר עליהם ה"כ"ז והחשש יהיה לך עכ"ל. לא ירד בני עמו כמה שהחליט כי אין במשנה והחלמוד שום הלכה מקובלת מסיני, כאשר יראה הקורא בספרי זה, אבל שכל המשנה והחלמוד הוא מסיני, הלא דעת שלא נחקלה לשום גאון וחכם מגאוי והכמי ישראל באדיקים והתמימים והישרים.

וביחוד בהשכנתו על שאלתך בענין יחסי נדריהם שהסלגת בה מאד, והראיתי שגם בספרי קדשנו נמלאו החבולות כאלה, כמו בתחבולת חטיפת הגשים מצות בנימין, שאינה כ"א פרמס אלוהית כדי שלא יאבד שצט אחד משראל, ויבוא בה, מ"מ אמרתי להביך בזה השבט מיוחדת ארוכה ורחבה, כפי לורך וסבבה שבין גדול הוא. ואחרי כן אף ובים לבך אליו, ומראה כי במקום שהמון הסורים הגסים רואים ראייה אחת, הסורים המצויים רואים שתי ראיות. וכבר אמרתי לך, שעל הרבה מטעמים, בדבר מהמאמרים ההמימים יוכרחו בחריקת שנים לשחק, כי לא ימלאו בידם השונות, אבל כל מי שלמד הורס לשם האמת ולשם המחקר וסדעת, השונות השונות בידו על רוב שאלותיו. ואחרי קרא תשובתי זאת שנים ושנים אחת, ותבין.

חקירה יבנה ונכבדה היא, אם נחנה לו לאיש הישראלי רשות, להכניס דעת אלוהית במקום קדש הקדשים, ר"ל אם מותר לו לבקש עצמים להחקים החקוקים והגזרות הגזרות בחוס"ק, ולהכניס בבעלו ודעתו כחשבה, או איכור גמור הוא לכל מאמין פנים, כ"א להכחשם בעצמים מקבילים מפס לאון עד סג"מ, ואין לבית אדם כאן שום מקום כלל. ונחלקו בזה גדולי עולם. החכמים הגדולים שהיו בישראל היה בידם כלל גדול, והוא, לאת עטם דתיו וכגון למאות, כלומר שהש"ת אוח מלוס פלונית בעבור הכס פלונית זה הוא מלאכה שמים וכבוד הבו"ת" (לשון ר' כלל מוהרנא בכפרו הגמולי הגשם), ועל פי ככלל זה, שהחלו גדולי חכמינו אשר משולם מימות פסילא ועד עכשיו, קן עשו כמה מהגדולים וכדרכ"ט וכדרכ"ט בדורותם, ובשלי ההכפוח הרמב"ן הרלב"ג בעל החנוך הרב"ן ר"מ ו' זרח בדורותם, והחכמים שהחריסם בזמניהם. וכנגדם מאינו הרבה גאוני עולם מהרשמים על מדה זו, כמו החכם המליון הכחיד בעל הסורי שמואלים אחריו בכפרו סיקר כמה פעמים מעיר ע"ז, וכדרכ"ט מהערה שהעיר על ענין הקרבות, שלא לנו לדעת חוץ ע"י נחום העולם וע"י זריקת דמה וע"י שאר העבודות חסידה שהרבה בשכנים בישראל, כמו שה"א לנו להבין סבת היות הולד ורקימתו ע"י מעשה אישית. וכן הרב הגדול בעל יפה מראה, נראה ג"כ כמחצית בדעתו, וז"ל בפירושו לאגדות ירושלמי ע"ז פרק כל הלמים, יראה היות תכלית טוה הסורס בכלל ובמלואים, פנות מההשגה מכל השכרים לחשוב בדבקות ולא נלמדך לבקש עטם פרטי על כל מלוס פרטי, ונראה שהרב ז"ל נמשך לסברא זו כמ"ס במ"ח ח"ג פרק כ"א, ולפי ההמת לא יתכן מבחתי היות במלות תכליות סגוליות דבקות בעלמות, רק תכלית אחרת חוץ לכן, כי הדברים שתכליתם בלתי תכלית בעלמותם, כולם שוא והפל, וא"כ מה יהיה להנחת הפליין ועפית אישית מחופר גומץ ומסיע אבנים, אבל בהכרח יש בעלמותם סגולות ופלאות כדור הרפואות, עכ"ל. וז"ל במקובל הגדול ר"מ ו' גבאי בכפרו חולעת יערב: עטמי המלות ח"א שיושגו אשילו לאדון סביאליס אם לא מפיו ית', ומזה נמשך החירס בעצמים הכס אשר בדא הרמב"ם ז"ל למאות, ומס שהביא להרב לשקול בדעתו סחרי חורס, הוא היותו ערוס מן הקבלס האמתית המכורס ליחודי סגולס. ודע שכל מי שלא קבל סחרי הסורס מרבותיו וחושב לשקלס בדעתו, סרי הוא מגלס פנים בחורס שלא כהלכה, והוא כלל לא חשש לך פכל ועורכו גדול מאד, עכ"ל. ובדברו סלס רבים וכן המימים, עד האחרון שהכניד הוא סרב יעב"ן שהרשיש את העולם על הרמב"ם ועל כל המעשים אחריו לבקש עטם למאות.

ואם נסתכל למעלה מזמן הרמב"ם ז"ל, ונשים עין בדברי החלמוד והמדרשים, נמלא ג"כ דעות חלוקות בענין זה. יבנה מאמרים שמחזקים דעת המאמינים הסמימים או לפחות כמחייבים להמעט, כמו האמר על קן לפור יגיעו רחמיך משחקין אותו (מגלה כ"ס), וסיה מי באמר בעטס כחשיה האת, סכני בטובס מדוהיו של הקב"ה רחמים ואין חלל

גזרות, (ישוין המאירי על זה המאמר), וכן אמרו לא הכח מעמך ולא פרס ומים מעבדים, אלא אמר הקב"ה חקם חקתי גזרתי גזרתי, אין אחרי רשאי לעבור על גזרתי (מדרשים), וכן אמרו: אשרי שמימי דרך, בחמימות קבלו ישראל את התורה, אמרתי להם כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו ולא אמרתי להם למה, אלא קבלו עליהם ולא אמרו לי דבר (מדרש שוחר טוב על חסילים). עוד אמרו בפסחים ולמכסה עתיק מי שמגלה דברים שכסו עתיק יומין, ומאז יונסו טעמי תורה, ע"כ. אודקים הם דברי הב"י באמרו שנים הם כמלות גזרת מלך, מ"מ כל מה שכולל לבקש ולמלאו בו טעם ואמר בו טעם, ע"כ. וכבר מלינו שהתורה בעלמה לא נמנעה מליהן טעמים פשוטים שכלים למאורה, כמו בליית אמרה למען חזרו ונשיהם, והם כדמות קשרים הנעשים לזכר דבר מה, ולשמירת שבת אמרה הטעם כי בשבת ימים עשה ה' גו', ובאכילת מאה פרשה הטעם כי בחפזן יאלה, ובטעם ישיבת כוכה אמרה כי בסטות השפתי, וכן כמה כ"י"ן בחורה, כי גרים הייתם, כי עבד היית, כי את לעוק ילעק אלי. ורוב הטעמים הכתובים והנפוצים בתורה, עיקרם הוא החשירות והזכרת ענינים שהשכחה מליהם בהם, לפי שהם ענינים תמידים ולחמידותם הם משמעים שלא מדעת, והכונה הראשית והכללית שהזכיר הרב בעל יפכ מראה שהזכירו ודחה אותה, מלאוה גם בדח"ל. במדרש טון אמרו למה ליה הקב"ה את אלה"ר שלא יאכל מעה"ד עו"ר, כדי שיכא רואה אותו תמיד וידע את בוראו ויכיר שגול יולדו עליו שלא הסא רוחו נכה עליו. ובדברים רבה י' אמרו, כל מקום שחלף לשם המלות מלות אותך, אם לבשת כלים חדשים לא תלבש שיעמו, אם הלכת לגלח לא תקיפו פאת ראשך, הלכת לחרוש בחור שדך לא תחרוש בשור ובחמור, לזרוע לא תזרע כרמך כלאים, ולא קצרת אותה ושכחת עמר בשדה. ובבמדבר רבה פרשה י"ז אמרו, לא הניח הקב"ה דבר בעולם שלא נתן בו מלוא לישראל, ולא לחרוש לא תחרוש בשור ובחמור, לזרוע לא תזרע כרמך כלאים, לקצור כי תקצור קצירך, ללש ראשית עריסותיכם, נהכסם בכלית ועשו להם ליית. ועם פרשה י': כל מעשיהם של ישראל מובדלים מאו"ע, בחריבתן לא תחרוש, בצריעתן לא תזרע כלאים, בקצירתן לא תכלה, בדישתן לא תחבוס כו', בתגלחתן ופאת זקנם לא יגלחו. בת"כ פרשת לו חין לק כל דבר שאין בו מלוא למקום, פירות יש בכן מלות פירות ומעשרות חלה בטורים לקט. שכסה ופאה, שערי בתי ומדינות יש בכן מוצא, בנדים יש בהם ליית, בכמה עטורה יש בה בטורות, במאה יש בה פדיון, חיה הגדלה במדבר עוף הפורח באויר יש בהם ככוי דם, ע"כ. ואל הכונה הכללית הזו נראה שרמז הראב"ע ג"כ בפירושו לתורה פ' קדושים, וז"ל: ועם שהיה והנגד להיות לזכרון, כי יש מלות רבות לזכר כחג המלות וכמות ופד' ומוצא והפלין, ופה ארמוז לק כוד, דע כי השלם שלם מאד, ע"כ כחוב בהברס, וישמור משמרתו מלתי חקתי ותורותי, עכ"ל. ור"ל אצפ"י שבימי האבות לא נהנה עדין התורה לישראל, מ"מ אצפ"י קיים מלות מדעתו, ר"ל שששה לו מדעתו ומרלמו רמזים כימיים ונכונות להזכירו בכל פרט ופרט ממשו, שיש למעלה ממנו עין רואה, ועל ידם יחקרב ויתדבק ביולדו ויתרחק מכל דבר רע.

מוצאים אנוהו את הרמב"ם ז"ל הופך פניו לכאן ולכאן. במורה האריך והרחיב לפרש ענין של מלות, ובידו החזקה הלכות מעילה פ"ח כתב וז"ל: ראוי לאדם להסתובב במשפטי התורה הקדושה ולידע כח עינים כפי כחו, ודבר שלא ימלא לו טעם ולא ידע לו עלם, אל יהי קל בעיניו, ולא יסרום לעלות אל ה' פן יפצך בו, ולא תהיה מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול; בא וראה כמה החמירה התורה במעילה, ומה אם עלים ואבנים עפר ואשר, כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד נחקדשו, וכל המהג בהם מנסג חול מעל בהם, ואפילו הים שונג לריך כפרה, ק"ו למלות שחקק לו הקב"ה,

שלא יבצע האדם בזה, מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא קן על ס', ולא יחשוב בזה כאשר יחשוב בדברי החול, עכ"ל. כה לשינוי גדול חכמינו שמקיים שחי' הדעות הגדולות כהפכות ואחרות ו' אח' ו', ונותן לשתיים מקומות רחבים, כי עת ומשפט ידע לב חכם. וכן מצינו לחכמינו הקדמונים בעלי התלמוד והמדרש, שהענין להעלה דבריהם המראים היותם כאלוהים מלכך טעמים למנוח, או לפחות ליתן טעמים כלליים שהענין עליהם במדרשיהם שהבאנו למעלה, מ"מ מצינו להם פ"מ רבות מוחלים טעמים פרטיים למנוח פרטיים, כמו שאמרו בסוטה, מפני מה חטאת אינה פשוטה נכחים, כדי שלא יהא קרבנו מסודר, ובכריחות אמרו מ"מ לא נתנה תורה קצבה במחשבותי כפרה, שמה החלו הטלאים, ובר"ם אמרו, מ"מ אמרנו תורה נסבה מים בחג, ובגדה אמרו, מ"מ א"ת זכר לו' וקבעה לו' ד, מ"מ א"ת נדה לשבעה, ובב"מ אמרו מפני מה אמרו מורה מקלח הטענה ישבע, עוד אמרו מ"מ החמירה תורה בגנב יותר מבגזל. ובב"ק אמרו מ"מ החמירה תורה יותר בשור מבשה, ובירושלמי נזיר אמרו מ"מ שרץ מטמא כבעדשה, ובמנחות אמרו מ"מ כשהגה חכלת מכל מיני לבעיות, ובספרה פ' קדושים מ"מ נאמר אלל נותן בנו לעולם ושמתי אני את פני בתי' שהוא ובמשפחתו, אם הוא הטא יטעחתו מה הטא, ובמכילתא פרשה בשלח, מ"מ ראו ישראל לפדות פטרי חמורים ולא פטרי כוכים, ובבמדבר רבה ע' מ"מ אזה הקב"ה לנזיר שלא יגלה ראשו, ובספרה פ' קדושים ואת הכהמה תהרגו, אם אדם חטא בהמה מ' חטא, ובדברים רבה פ' ס' למע התיקוק נימול לשמונה ימים, שנתן הקב"ה רחמים עליו להמחין לו עד ביהא בו כח, וכשם שרחמי' של הקב"ה על האדם כך רחמי' על הכהמה, שנאמר ומיום השמיני והלאה, ולא עוד אלא שאמר הקב"ה חותו ואת בנו לא חשבתו ביום אחד, וכשם שנתן הקב"ה רחמים על הכהמה כך הוא מחמלה רחמים על השופות, שנאמר כי יקרא קן לפור לפיך. ובחננומא פ' בראשית (גס בתום) ע"ס הטעם הזה באופן אחר, ויבא קין זרע פשתן הים, והכל הביא מבשר לאו, לפיכך נאמר לא הלבט שטעמו, אינו כדאי ואינו ראוי שהתערב מנחת החוטא עם מנחת הזכאי. ובבמדבר רבה פ"ט, הממזר הזה אינו משלח חותו בשוקים מפני הכוונה ואחרים מגדלים חותו, והוא אינו מכיר לא את אביו ולא את אמו, ופעמים שהוא מכה ומקלל אותם ואינו יודע, ולכך ענש הכתוב מי שבא על א"א ועל העריות מיתה ב"ד וכו', ופעמים היא אומרת על הממזר שהוא בנו והוא אינו בנו ויורש את אביו. ובתוס' על התורה פ' תלך, לפי שהשור מעלה גרה ומלמזר ההמזר כשישמע השור אוכל, לפיכך אמר תורה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו. ובס' חסידים סי' תל"א התירה התורה בת אחיו או בת אחותו כי רובן קטנות מאהי אביהן, אבל אחות אביו ואחות אמו נאסרו כי רובן זקנות ממנו. ובנוכלה פ' בא. אם לא הפדו וערפלו האיל ואבדת נכסי בן אף נכסיו יאבדו, ובר"ן פ"ק דפסחים אברהם התורה את החמץ בכל יראה ובכל ימא, לפי שאין בני אדם גדלים ממנו כל השנה כולם. והחב"ד הסכים רבי שם עוב דדרשותיו ע"ס פ' וישב כתב וז"ל, כיצד היה קדוש קודם מ"מ, כי תורה משה מורשה לנו מיעקב, כי התורה הגדולה לנו מלואה הן טון מלוא מו' ש' לוה, ואם בעיותינו נעשו כרבה מהן שמעיות כי לא נודע טעמן, כי כמו שהריגת נפש ונאף הן בעיות ושלליות, ומשה אזה עליהן, הן המלוא טון הן בעיות ושלליות, ע"כ דבריו הקצרים והכוללים. וכבר הסכים בעל מנחת בלוה פ' מבעי כתב, עד מות הכהן הגדול לפי שערי מקלט הן תחת ממשלתו שהיו של כלים, ובמות המלך המנהג לקרוא לאבירים דרור. ובפ' אחרי מות כתב, וא' יבוא בכל עת, הטעם, כי בדבר המורגל לא יחנו האנשים אליו לב וטוב, וכראיה מהתפלה שאנו מתפללים, כי על הרוב היא בפיותינו מלוא אנשים מלומד, ונפשי יודעת מאד, עכ"ל. ובעל הסגדה לא נמנע מלהייב את כח"א מישראל להגיד בפס מלא בלילי פסח דהשואים.

שכח שאלו אוכלים, מאס ו' שאלו אוכלים, מרור זה שאלו אוכלים מל שום מה כו', ופ' בשמות רבה פ' ט"ו ושם פ' י"ט וברכה פ' ראש ושם פ' אמור, ובמנחות מ"ג ובר"ה ט"ז ובסוטה ט"ו ט"ז ובערכין ט"ז ועוד בכמה וכמה מקומות בחלמוד ובמדרשים טעמים שכלים למאות ולספורים, ואם נחזיק במאמר ז"ל בכהדרין פ"ב, מ"מ לא נחגלו טעמי חורב שרי שתי מקראות שנחגלה טעמן וכשל צדן גדול העולם עכ"ל. נראה ברור שדעתם היה לכלל המלות ישנם טעמים בכלים וטעמים, אלא שגלויים ופרסומם מכוסה לפעמים ומכל על פי הטעמים לעבור על כמה מלות, כמו שבאר הגאון מוה"ל מלמד כמה גדולים דברי חכמים שאמרו ולא יקרא לאור כנר, שאם היה הדין הזה נראה שהם וחסום, לא היה שום אדם נכשל בו, אבל כשפירשוהו בגמרא ואמרו אין קורין לאור כנר שמה יטה, בטח ר"י בעלמו ואמר איך יקרא ולא חטא ולבדוק קרא והטעם, והיא הערה יקרה הובאה בספר הרב הדרשן מדובנא. וז"ל הגאון חיד"א בס' דברי יוסף יו"ד סי' כ"ח, הרב דינא דחיי האריך בזמן טעם למאות כסוי הדם, והביא דברי הראב"ע וריב"ה בפירוטאיו, ואני להעיר מלאחי בתחומא ובהגדה שז"ל נתנו טעם למאות כסוי והבאחי דברי רז"ל בספרי פסח עינים עכ"ל. וכן נמלא בס"ח סי' תקי"א שנתן שם טעם למאות ממלות החורה, וכיים שם ואין דורשין בזה, שז"י טעמי חורה יוכל האדם להחזיר האסור. ובמדרש חלפיות, עקף אחות יעקב, כחוב, הוצרכו העריות להאבות לפי שלשם נחגלו טעמי חורה, וידעו שבמקום שאין הטעם שייך אין הטעם אבל לאחר מ"מ שלא נחגלו טעמי חורה, ששרי בדברים שנחגלה טעמם נכשל שהטעם בזה. וקב"ה יודע שאעפ"י שלפעמים אין הטעם שייך, מ"מ כוף סוף אפשר שיכשל האדם ויהטא. וע' בס' חולדות חכמי ישראל ח"ב לד קי"ט ולד ק"כ שהעיר על המחברים שנסו היתר או מלאס או אולי חובה ליתן טעם למאות.

מכל אלה נשפוט מיישרים ונדון במוצ טעם ונאמר, אם במלות הכתובות והמפורשות בחורה הסם, לא נמנעו חכמינו הראשונים והאחרונים מלבקש טעמים ומוצאות ודעת, לדברים שנחגלו בע"פ ולחקוק סופרים ולכיינים ולגדרים שזרז"ל עכ"ל, כמו שמלינו חז"ל בעלמם ונהגים טעמים לתקנותיהם, כמו שאמרו בהעניית למה מוליחין את התיבה לרחובת של עיר, ובצ"ק אמרו אטו עבד ואמא לאו טעמא רבה חיה בזה, שמה יקניטו רבו וילך וידליק גדישו של חברו, ובתחומא פ' נח לא התקינו ערובי חלרות אלא מפני דרי שלום שהשכים עובות שלום ע"י הערוב. וגדולה מזו מלינו להם ז"ל, שבמקומות או בדורות שראו שאין טעם התקנות עומד שם, עמדו ובעלו את תקנותיהם, כמו שמלינו בשבת פרק כירה מ' חמי טבירא אסרו בשבת, ראו שאין הדבר עומד להם עמדו וסחירו להם. עוד שם ס"ב ר"א בר מן דרכה למרמיה אשה שריחה רע, אשה שריחה רע לא שלפא ומחויא, עוד אמרו אמימר שרי כו' אמר טעמא מלי שרו רבין משום גנהו וחורבנו. הכא לא גנה איכא ולא חורבה איכא. עוד אמרו אמימר שרי זילאח במחוזא (לרבן הבית בשבת), אמר טעמא מלי אמרו רבין דלמא אחו לאשויי גומות, הכא ליכא גומות. ובגיטין אמרו על מה שנסה לו רבי במשנתו, המביא גבי ממדה"י לריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, לא אמרו אלא בדורות הראשונים שלא היו בקיאים לשמה, אבל האחרונים דבקיאים בשמה לא. ובמגלה אמרו הא דאמרו מגלה נקראת בי"א בי"ב בי"ג לא אמרו אלא בזמן שב' וס' היו ימי הכניסה, אבל עכשיו אין המגלה נקראת אלא בזמנה. ובירושלמי מ"ק פ"ב, ר' ממל היה אומר חילו היה מי שימנה עמי הייתי מתיר מלאכה בחוש"מ. כלום אסרו לעשות בו מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלין ושוחין ושוחין וינעין בחורה, ואלו אוכלין ושוחין ופוחין. ולפעמים מלינו שפלה מהלוקת ככמו אלו העינים, כי הא דאמרין בכחובות

ס', הרי שסיבה רדופה לילך לבית אביה, או שסיבה לה כעס בבית בעלה, או שסיבה
בעלה הנוש בבית האורים, או שסיבה בעלה זקן או חולה, או שהפילה אחר מיתה בעלה,
או שסיבה נקרה זקנה קטנה או חלונה, או שאינה ראויה לילך, לריבה לסמחין ג' חדשים
דברי ר"מ, ר"י מחיר לילך. ולכאשר מיד, ע"כ. עוד מצינו, ת"ר נהנה בזה למינקת
או נמלחו או מה מותרת ליגש מיד, רב פפא ורב כורא סבור למעבד עובדא כי בא
מתחתא, אמרס לכו הסיא סבתא, בדידי סוב עובדא ואמר לי ר"ג כו' אימי וסא ר"ג שרי
לבי ריש גלותא, שאי דבי ריש גלותא דלא סדרי בכו (סמינקת לא תחזור בכו, מחמת
שב"א מאימיה סס, אבל שאר ב"א חיישינן שמא תחזור סמינקת, ויתחזר. סכן אלל אבוו
ויסחק, רש"י), ובע"ז פ"ב אמרו ר"י שדר ליה קורבנא למד שיטך ביום אידו, אמר קים
לי בגייה דלא פלח לעס"ס, ע"כ.

יש ביד הסולל לשאל, אחרי שהעליתי מכמה וכמה מאמרי חז"ל שכיו דורשים
טעמי הסקראות, במה נשתנה אפוא ר"ש משאר הסכמים שיחכו לו לבדו השפע היו,
ומדאם מהרבה מקומות שחבריו לא סודו לו בזה, ולא יתה רוחם וסחם מדעתו ז'. לשאל
שאלה ז' עליו לבד, שר"ש מדה אחרת יתה בו באמת, ונתיחד בזה סוף וסכולים
בשפתו מחבריו, וסוף לסוף ע"י סעשמים שהמליא מדעתו לחיו מלכ סלכ למעשה,
ולסודות שבמקום שאין סעשם שהמליא סוף סוכ וסין לו מקום, בעל סדין על ידו. ד"מ
אזכרה מפורסמת וסחמית בסוף"ק, לא תחבול בגד אלמנה", וסעשם הפסוק סוף, לפי שסיא
אלמנה סומללה ובמה תשכב, וסוף מעין סללו, כל אלמנה ויחוס לא תשען, וכן ססירה
ססירה לא תטה משפט גר יחוס גר', לא תטה משפט חביוק דריבו, ובכלל סעשם
במפורסם לפי שסס לזכרים ומרי נפש, ולא מצינו שחבדיל ססורה בין גר יחוס ואלמנה
ימיים או עשירים, אבל ר"ש סמליא טעם חדש מדעתו (*) לחיבור לא תחבול בגד אלמנה,
(ומדאם בדייק זה ממש סלל ססירה ססורה סגר וסחוס עמס כדרכה סמיד), וסוף כדי
סלל לסליא אסח סס רע בססוסיס, ע"י שישיס בכל יום לפתחה לססיב לס עבוסה,

(*) ז"ל סגלון ד"ח ז"ל בספרו דרכי חסד דף ט', אפפי' דלא קי"ל כר"ש גבי אלמנה עניי דלין
מתסנין סוסה, ולדידן דלא דרשינן סעמס דקרא מתסנין (ב"מ קט"ו), מ"מ זה דוקא בדבר סנוע
לדינא או ססור לנו לסור ססרוס, ולומר סבסול ססנה בסל סססונב, סלל לסנין דרך דרש
לסעיס סדבר וספנין לפי ססס סוף רשום ומלכ, עכ"ל. (סעשם פלס קולמוסו של סגלון ז"ל
וז"ל, אלמנה עסירה מתסנין סוסה ולדידן אין מתסנין, ובספרו סורה נביאים סלמר דברי קבלה
פרק ו' סניא סלמר סוס סקסו), עוד ססב סס סגלון ז"ל בספרו, וז"ל, סססדרין י"ז ליכסיא
לכו קטורס ססוס ביוני או ססוס ספרס, ונ"מ סיכי דלמר אל סקנרוי, ע"כ. סססומר סוף
ר"ש דדריש סעמס דקרא, סעפפי' סקנרורס מדסוריסיס, יכול סוף לסלל אס סססס סוף
ססוס ספרס, עכ"ל. וספפי' ססר ר"ש וכל למלל סעס חדש לסס סססירי גדולי ססמי יסרלל
וססירי לעלסם לקבוע יסיכס וסירסס בסריס, שחייבים על יסיכס ז' ססוס סלס לאין, לפי
סמלל ידעסס סעסס סליסור סוף, סלל ילמדו יסרלל סעססיס סססעסניס וסקולקליס (סכסרן
סנען סססיסו בס יסרלל לא ילמדו יסרלל מלכס סכפוסים ססס יסס, וסעומדים לסריס). סכו
סכסרס ססורה וסמרס סעסס וסעסס סו', אלל עכסיו סכסר נססו מדוסיסס למכ וסיס
גרוסיס וקולקליס יוסר ססלר סלומס סוסרס סרעסס, וססו וסלריס לססי סלר סלומס,
ולין ניסיס כלוס, וסס סס דברי סרר רכיוו בסיי ס' סופסיס, סכסב סס דליסור דירס מלריס
סיסס רק מלסס סעס לסס, לפי ססיו רעסיס מלד, ולל לדורס, וללו רוליס ססס קסלס דריס סס.

יביא אותה ע"ז לידו חשד וחסד רע, ולפי הטעם הזה המליץ דין חדש. ובקדושתן ס"ס
מלינו ולר"ש דאמר כי יסיר לרבות כל המכירים, וכחצו שם החסד' כך דרש' ליחא בכלכו
הנאי, אלא משום דשמעין ליה לר"ש דדרש' טעמא דקרא, כי נמי לא כתיב מאמר זה
מר"ש דרשין כך טעמא מופשט, ע"כ. ובסנהדרין פ"י משנה ה' אמרו, מ"מ אמר
הורס וכדי לדיקים שבעיר הסדחת יאבדו, מי גרס להם שיגורו בחוסם ממונם לפיכך
ממונם אבד, ופירש"י דכלל דוכתי דרש' ר"ש טעמא דקרא, וכחצו שם החסד'ט, ולי נראה
דכיון דלענין דינא לא נפקא מיניה מיד, נהנה חורס לדרוש טעמיה כדאשכחן משנה ה' ו'
פ"ח ובשאר דוכתין, ע"כ. וכחצו מברש"ח בליוניו על דברי חז"ל, ול"כ דר"מ לענין
דינא, לענין לדיק שאינו דר שם ומופל לו ממנו בירושלמי, דלר"ש נאלין ע"כ. וענין עוד
בליוני מברש"ח ביבמות פ"ב משנה ה'. ובשבת ר"ש זו החורס החזיקו גם עוד מחז"ל, כמו
שנאלין בקדושתן מ"ט שאמר, נחברך היות בגללו מעניקין לו, לא נחברך היות בגללו אין
מעניקין לו, שכן כתוב אשר נברך ה' אלהיך תתן לו, תלחה החורס הסעוקה בצרכה.
וכן מלינו בסנהדרין ל', מנין שאין נותנין מתנות לכהן ע"ס, שנאמר למען יחזקו בתורת ה',
כל המחזיק בתורה ה' יש לו מנה, ושאינו מחזיק אין לו מנה. ובירושלמי מעשר שני פרק
ה' איתא, ר' יונה יבד מעשרו לר' אחא, לא משום דהוה כהן, אלא משום דהוה לעי
באורייתא, דכתיב למען יחזקו בתורה ה'. ובסוטה ה' אמרו, אין משקין ב' כוכות כלחת
דכתיב אותה ולא אותה וחברתה, ומ"ט אותה לבדה, כדי שלא יבא לבדה גם בחברתה.
אבל אם היא רותחת ולבה אינה גם בה משקין. עוד מלינו בסנהדרין, רש"א אפילו אחת
והיא מסירה את לבו כיון שהיא פרוסה הרי זה לא ישארה, א"כ למע נאמר לא ירבה, אפילו
כאביגיל, ור"א מרבה הוא לו, ובלבד שלא יבא מסירות את לבו, ע"כ. וביבמות פ"ז
אמרו, מ"מ קבחו ללוים במעשר (רחמנא אמר יבדו ללוים ואין יבדיקן לכהנים), לפי שלא
עלו בימי עזרא. ובסנהדרין ל"א מלינו, בראשונה הוה נעמן הלוקח יום שנים עשר חדש
כדי שיהא חלוט לו, הסתקין הלל שיהא חולט ומעיל מעותיו ללכדה ויסיס שובר את סדלת,
ונכנס אימת שיראה כלו יבוא ויטול את מעותיו ע"כ. ובבבבית ח' מנשה שעמדו קנים
בדינרי זהב, ארשב"ג הסתקן הזה לא אלאין הלילה כו', נכנס לבית אועד ולמד כו', ובסוטה
כ"א, בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, וחס באים לידו קלות ראש כו', וחס
הקין גדול, ועדיין היו באים לידו קלות ראש. היכי עבוד הכי, והכתיב הכל כחצו מיד
ה' עלי השביל, אמר רב קרא אשכחו ודרשו. ובחגיגה וב"ב מלינו, שמש"ת אסור לאנשי
שבט אחד להתחתן עם אנשי שבט אחר זולת שבטם, אך לפי שהטעם הוא משום הסבת
נחלה, הותרו עפ"י מנהג הטעם לבוא זה בזה ע"כ. ד"ת לריך כל בונה ביה חדש לפשות
מעקס לנגו, אך מטעם שגנוחיו משופעים נחבטל הדין החוריי הזה. ד"ת לריך לחקיע
שופר בר"ה וליטול לולב ביום ראשון של סוכה מ"מ, ואפילו יהיה בשבת, וממני גזרת
שמה יעלגל ד"א ברב"ד, אין תוקעין ואין נוטלין לולב בשבת. ובמשנה איתא היו מביאין
לולבין, וכן שופר היו תוקעין במקדש בשבת, לפי שכהנים וזריזים הם, ול"ד במקדש אלא
בכ"מ שב"ד מאויין שם, וידוע שבבית דינו של הרב האלפסי היו תוקעין בשבת. שבועת
העדות נושאן הסורס משמע שחייב העד להעיד מ"מ, וחז"ל אמרו דשבועת העדות היינו
דוקא כשראה העד להעיד ולישבע מעצמו או לקבל השבועה, אבל אם לא ראה לישבע ולענות
תתן, אין ב"ד כופין ואין משיבין אותו בעל כרחו (שו"ת אבקה רובל סי' ל"ב). ד"ת המשחרר
עבדו עובר בעשה, ור"א שחרר עבדו כדי ללמדו לעשרה. הסיר ר"י גר עמודי מטעים שבא
סנחריב ובלבל את העולם (ברכות כ"ח), בימי רבי בקשו להסיר נתינים (יבמות ע"ט), הסריו ר'
ינאי פוקו ורעו בשיבועי משום ארנונה (סנהדרין כו). החורס אמר ושרע לפש לא תתנו וחס ס"ח
ספרו לנו חז"ל שהיה מכה בבשרו כו'. וכחצו החסד' שם דכיון דמשום תורה קעביד ליכא משום

שרט לגפש, ע"כ. ד"ה אבדור לכהן ליטמא לשום מת חוץ מלקרובים המגויים בפרשת אמור. ומ"מ כשמת רבי אבריו ר' ינאי אין היוז כהונה (ירושלמי ברכות פ' מי שמתו), ובמדרש משלי ספרו כשנפול אליהו במיתת ר"ע וגטלו על כחשו, וכשראה ר"י הגרסי כך, אל רבי וכלא אמרה לי כהן אהה וכהן אבדור להטמא למת, אל חייד בני שאין טומאה בלדיהם ולא בחלמדיהם, ע"כ. ור' חיים כהן אמר אלמלי הייתי כשנפטר רבינו חס, הייתי מטמא לו (תוס' בחובות ק"ג), אין תורמין אלא מן המוקף ומשום כבוד שבת החירו חכמים (יבמות ז"ג, ע"ש בתוס' ד"ה אלא, ובגמין ל"א בתוס' ד"ה המיח). ד"ה מחנות כהונה נוספות בכל מקום (לפי דעת האלפסי הרמב"ם והחינוך), ועכשיו אין חסר בזה. היוסיפון בקדמוניות ח"ב כ"ב' ב' ספר לנו שירושלים נכבשה בשנת מפני שהסודים שבתו ולא נלחמו בשבת ובעבור זה לא עמדו בפני הכובש, וגם בימי מחתאיו החשמונאי המגינים קדושת השבת מלסלחם בו, ע"כ. ואח"כ בא שמואל הזקן וסחיר לסלחם בשבת, לא מלד הסכנה לבד ולא משום לורך הששע לבד אלא מלד דין התורה, שנסמך על מדרשו אשר דרש עד רדתו ואפילו בשבת. ד"ה גולה המשחית חוררת בעיניו, וא"ת משנתנו (דקחמי דלא משלם כלום אלא דמי עליה אלמא דקמי בשמי, רש"י), משום חקנה השבים (ב"ק ז"ד). מ"ע מס"ת למנות החדשים מניסן וכו' יסא ראשון לכל החדשים, וכל החדשים יקראו שמי שלישי כו', וכשעלו מבבל עלו עמם שמות החדשים והתחילו למנות השנים מחשבי. ובגיטין ל"ג אמריקן מי איכא מידי דמדאורייתא בטל גיטא, ומשום מה כח ב"ד יסא שריקן אל לשלמא, אין כל דמקדש אדעתא דרבין מקדש ואפקעינכו רבין לקדושין מיני, תינת דקדיש בכספא קדיש בביאח מא"ל, שויו רבין לבטילתו בעילת זנות (עי' רש"י סס). ובר"ה כ' אמרו, מאיימין ב"ד על העדים על החדש שגראש בזמנו (שלא לסעיד) לשבדו, עוד אמרו מעבדין ב"ד השמים כדי שלא ליקלעו חרי שבי בדי הדדי. ד"ה מלוא וחובב על כל אחד מישאל לישיב בסוכה כל שבעת ימי חג הסוכות, וחז"ל הולאו ופטרו מחוב זה את החתן ואת השושביין (סוכה כ"ה). גט שנחן על הנאי ולא נחקיים החנאי ע"פ חונס, מס"ת אין זה גט וסרי הוא כאל"ה גמורה, וחז"ל תקנו שיהא גט זה גט, שלא תבאזה הלכות לידיו ענון והפדויות לידיו ממזרות (כחובות ג'). בתשב"ץ ח"ג סימן שכ"ב הביא מאמרם ז"ל שהתנו על שבת בנימין שלא חירש בה הין עם האחים ובטלו ד"ה, עכ"ל. מדאורייתא הוה הרומס ומשום דלמא פשע אפקוס רבין לחולין, וכי ב"ד מתין לעקור דבר מן התורה, ואת לא תסברא (יבמות פ"ט). ושם ל"ט, בראשונה אמרו מלוא יבוס קודמת, עכשיו אמרו מלוא חליה קודמת, חזרו לומר מלוא יבוס קודמת, נשאו ונהנו בד"ה. מס"ת אין מקבלין עדותו של אחד לשום דבר וחז"ל החירו לקבלו לעדות אשה ומתירין לה להנשא על פיו, (וביבמות פט"ז אמר ר"ע כשירדתי לנכרדעא לעבר השנה, מלחי נחמים איש בית דלי אמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בל"י ע"פ עד אחד). ד"ה מעות קונות ומ"ט אמרו משיכס קונס, שמו יאמר לו נשרפו חטיף בעליה (סנהדרין ז"ב). ד"ה אין ב"ד פחות משלשה חכמים, וכדי שלא לנטול דלת בפני לוין אמרו דסגי בג' הדיוטות. ד"ה דיני ממונות לריכס דריש וחקירה דיני נפשות, וכדי שלא חטול דלת בפני לוין אמרו שד"מ אינס לריכס דריש וחקירה. ד"ה השביעית משמטת, וכדי שלא לנטול דלת בפני לוין חקן סלל פרוחבול, תחבולת שלא לשמט סחוב. ובירושלמי אמרו אמר לו משמט אי בשפס רפס, וסימין פשוט לקבל. ועיין בגיטין ל"ז כי אחקין סלל פרוחבול, לדרס סא דחקין או לרדי עלמא, למאי נ"מ לבטולי, ושמואל אמר סאי פרוחבול עולבנא דדייני סא, אי אישר חילי אבטליהם. לא שרס שמואל להעמיד ד"ה על מקומם שחסי השביעית משמטת ולא חטיל כל תחבולת, אבל אפשר חשב לשמות התחבולת, מפני שסא עלבון דדיינים, שסמלס עושה אחס כשלומו וכשקטרים ממונים ממנו לגבות תובותיו,

(אש"פ שאין הנאמר הזה מכוון להפסד שם יע"ש). ד"ת מחייבים בעלי הדין והעדים לעמוד לפני הדיינים, ובש"ע ח"מ סי' י"ז כתב כבר נהגו כל בתי דיני ישראל לאחר התלמוד שמוציאים את בעלי הדינים גם העדים כדי להסיר המחלוקת, שאין בנו כח להעמיד משפטי דת על חלם, ע"כ. כתב הרמב"ם ז"ל, מי שיבין טוה-החורס לא ירבה לשעבד העבדים בשבת ואפילו בדבר שהוא מותר כשאיבת המים הרבים ט' או לעורר אותם משנתם, וכיוצא בזה לפי שהוא ית' אמר למען ינוח וגו' כמון, והבן מלת כמון, עכ"ל בקלרס. כתוב בספר עולת שבת פ' שופטים וז"ל, מי שהוא שלם בחסידות יש לו רשות לפרש הדק ולשנותו לפי לורך השעה. מאמר החכם, אין ראוי לשפט הדברים בכל זמן באופן שזה, כי כבר יקרה בעת ובזמן מה שראוי להקל בדבר מה ולהחמיר בזמן אחר כפי מה שגזנור הוראת העת. והוא מכין ב"ד ועושין לפי לורך השעה, וכבר באו בגמרא דברים הרבה מזה המין הלכה למעשה, והוא המדה היא נקראת אצל החכמים חסד, והוא תקון הדק הדתי כי לריך בלד מה ללדק אותו ולחקן בו, ואין זה ספק רלון ודעת גותן הדת, אכן המעשה אל רליו וכוונתו ואם לא אל דבורו, עכ"ל. וז"ל הגאון ר' מנשה מאליא בספרו הקטן בכמות והגדול באיכות אלפי מנשה דף מ"ח ובספרו, מה שלפעמים ישנו ב"ד איזה דין, ואף במקילין באיזה דין דאורייתא כמו מכשירי מילה וכדומה, אף שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיבא גדול ממנו בחכמה ובמין, עכ"ל יפה עשו הראשונים, כי הדברים יוכלו להשתנות לפי הדור, ואף בדינים שבין אדם למקום ומלכות שמעיות הלוי ג"כ לפי הזמן וחלוי ב"ד ובשופט שבימין ט'. כל פסקי ההלכות ישמחו לפי קלקולי הדורות לפי ענין הרוב ועי"ז יתדבב האמת, כי השכל הישר והאמת הם אחים מחלומים לא יתפרדו, והייתי לריך להביא כמה דוגמאות לזה, שפיתחי שפיר אורס עי"ז ברובי דיני החורה, בכללותיהם ופרטיהם, אך יכלו הייר והזמן בו והנחתי מקום למעינים המבינים שיוסיפו באור כל אחד לפי שכלו הרחב, ואין כונתי שב"ד יפסקו לפי הזמן, אלא כענין ה' בדעת ב"ד שיכנימו בדברי איזה יחיד, בודאי מן השמים הסכימו, כי כן נהגו לפי הזמן, ואינו סותר למה שפסקו בדורות שלפניהם הספוך, כי אלהים נלז בעדת אל, והיה נכון אז לפי הזמן כפי הדור, עכ"ל. ובמ"ס פט"ז ועד במקומות, אילו נתנה החורה חוכמה לא יתנה עומדת. רגלים למורה שיוור שאל עמא יש מעמאין כיוולא בו, ואם טבר יש מעהרין כיוולא בו, ע"כ. וכתב הרמב"ם ז"ל והביאו בעל השל"ה דף שי"א, הכלל העולה שלכל אדם חורה בפני עצמה איך יכלל דבריו במשפט. ואם היו טבעי בני אדם שוים, וכל עת שיה לעת אחרת, היחה החורה כותבת כך וכך חאכל, עכ"ל. הט"ז בא"ח סי' שכ"ח כתב, אם כעיס של המנהג ידוע ונחבטל העעס, ממילא נחבטל המנהג, וכן אם נשתנה הענין מאשר היה בימים הראשונים רשאים לשנות המנהג לפי הזמן, ע"כ. ובשו"ת דברי יוסף סי' כ"ז כתב וז"ל, הרשות נחוצה לוסיקס שכל דור ודור להסיר ולהקל כמה שגזנור וחקטו לסס רבנן קמאי, ומנהג ותיקין מבטל ההלכה אפילו באיסור דרבנן, ואש"ג דרמיוא באורייתא, עכ"ל. ובמו"ק ג' אמרינן, ר"ג ובית דין נמנו על שני פרקים אלו ובטלוס, אל"ר ר"ז לר' אבסו ר"ג ובית דין סיכי מלו מבטלי חקנתא דב"ש ובה, וסתקן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא כ גדול ממנו בחכמה ובמין, אשתומם כשעה חדא. אל"ר אימור (אפשר) כך התנו בייסס כל הרואה לבטל יבוא ויבטל. ובפ"ק דמגילה וס"ד דתענית אמר, בקש רבי לעקור ת"ב ולא סודו לו, והקשו הסוס' איך היה נכחו לבטל דברי ב"ד חבירו, וחירו שם שני חירוים, ושמיס דחיקים ושלשון אינו סובלס. ובעל יפה מראה כתב, לי היה מראה דאין זה בטול דברי ב"ד חבירו, כיון דמעיקרא כך היחה הגזרה, דבזמן דאין שלום ואין לרה רלו מתענין רלו אין מתענין, דהוי ליה כהתנו בכל מי כרואה לבטל יבטל ובכה"ג מותר, עכ"ל. והרב המחירי סוף מגלה כתב אשכ

בנו"ג כשתקנו י"ד וט"ו העלו על לב שהכפרים לריבוי להקל עליהם, וכל שראוי להעלות על לב בשעת ההקנס אינו דין זה לדעתנו. עכ"ל. ובפירושו למסכת ביאור פ"א כחב' הרב סמאריי הס, ח"ל, דברים האחרים במין מלך איזה דבר שראוי להעלות על לב שיהא אותו דבר בעל לזמן, ודאי דעת האחרים בכך שבהכח העלם יתבטל המסובב, ואפי' הוא כאלו תקנו בפירוש עד שתעבור אותה הסבה, וסריי רואה דרך זה להרבה גאונים שדנו והחירו על פי סברא זו, סן בדיני ממונות כמו שפירש רבינו חננאל בעקירת כתובת ביין דכרין, סן בענין איבוד וסיתר כגון מגע גוי ביין בהגאס לדעת קאת מפרשים, וכן בגוים שבת"ל כמו"מ שבימי אידויס. וכן אפי' רואה במסכת מגילה, שהקשו איך יקלו לבני כפר להקדים קריאת המגלה לזמן שתקן מרדכי, וסא המיין ססא סוס קטן מבית דין של מרדכי, והשיבו ע"ז שהסמט בכך במעט רמז שהספיק להם וסא זמן זמנים. ומכא סברא זו יולאס לי הוראת היתר להלכה בקאת דברים, שלא נשאר בהם בקאת מקומות ע"ס באיסורין, אלא מפני שהאכרו במיין, אלא שאפי' רואה לפירושן, עכ"ל. ובניעין ט' ע"ב בתוס' ד"ה אפי' כתבו ח"ל, סיס ראוי לפסול מה"ס כל השערות העולים בערכאות של גוים, אלא תקנתא דרבנן היא, כיכי דקיס לן בכהותייתו ססא אמת דלא מרבי נפשייכו, עכ"ל. וח"ל שו"ס מקום שמואל השוכס פ"ד, בהשוכס אחס סרליתי כחי ועוסי ידי מכמה מקומות בשטח סחלמוד וספוסקיס, שכלל סתקנות שהקנו חכמים, לא תקנו אלא לפי דעת האדם, וסבאחי חבילות ראיות על זה, וולאחי להעתיקס פס הלא סס כמוביס עמדי חזומיס סולרתי, וסוכחות כרורות יתנו עדיס וילדיקו דברי סבאחי אחי, שלשון חקקס הינסי אלא להקוי מלתא ולא קבא, עכ"ל. ובשו"ס חסס סופר ה"ח סשוכס ל"ב כחב' ח"ל, עיקר חקון ח"ל שלא ילמוד ממעשיס סיס בימים ססוי יסרל שרוייס על ארמחס ואין גוים שביחיס ביחיס, אבל עכסוי סבלה"ס אלו מתערבין ביחיס לא שייכס סך גורס, עכ"ל. וח"ל סרב בעל יד מלאחי כללי סאלף ס' ס"ס סכחב כסס שטס מקובלת על כחות דף ט"ז כסס רבו, מ"ס ח"ל אין ב"ד יכול לבעל דברי ב"ד סגרו אפי' גדול ממנו בהכמה ובמיין, לא אמרו אלא כדבר שאס סיס סב"ד סרלשון קייס לא סיס מכסיס בו, אבל כדבר שגשחנס עניין, ואילו סיס אותו ב"ד קייס סיס מכסיס בו, אין זה בטול דבריו, עכ"ל. וכדי שלא לפעס את הקורא בענין זה יוסר מדחי לא אשתיק עוד, כ"א יארס מקומות שדברו כזה סרבס מגדולי סולריו ומוריו ח"ל, רחס חוס' ססחיס ל' ובר"ן שס, ע"ז דף ס' ע"ב חוס' ד"ס וסחן, ביאס ע"א חוס' ד"ס וסלידנא, ושס דף ל' ע"א ד"ס חן, כרכות י"ג ע"ב חוס' ד"ס וסיחס, חולין ק"ס ס"ה, ע"ז ל"ס ע"א, ירושלמי פירק י' דשבת הלכה ב' ובק"ע שס, ירושלמי פ"ד דשביעית הלכה ב', ירושלמי כחות פ"א הלכה ס', וע' סשוכות מכרי"ע הי"ד ס' י"ד, סשוכות סרב"ה ס' רמ"ה, פרי חדש ס' קט"ז, מ"א ס' ט' וס' סר"ל, סשוכות כסמים רחס ס' ל"ז. ככל אלו סקוקמות נגעו גדוליו בענין סגדול סוס, וכל ססוכך כססס זו, הלילס לזרותו כססי ידיס ולסוליו מכלל יסרל, ססרי גאונים קדמונים ואחרונים עומדיס לימיו, וססוכן עליסס איניו עתיד ליתן את הדין חלילס, ואס אחד מסס יאמר על ססולקיס עליסס שסס עתידיס ליתן את הדין, אין מוסין בידס, אפי' שאין קולס של אלו כקולס של אלו כשמע, ואין לאלו כמו לאלו שליו ב"ד שיצמינס לדין, מ"מ אין לסגוס ולספחיד זה את זה כספחות כאלו. ובדי לחזק דיעס יסרס וכסרס זו כמסמרות ובייתדות שלא חסוט, סניי לסביא כמס דיניס מפורשים כמסנס וסחלמוד וסחמו כמשך סזמן.

א) משנס ערוכס כפ"ח דגיטין שיסוי מוין בניעין למלכות. וסרמכ"ס פסק קן להלכה כפ"א מכלכות גרושין. ועכסוי מטעס שאין סבאכיות מוקפידין על זה כסבטלס סתקיס, כמ"ס שס סרב בעל כ"מ.

(ב) דינא דגמרא הוא שאין בע"ח גובה ממטלטלי דיהמי, ובאנוס הקו שנוצין זשפין את יחומים שיפדו.

(ג) מדינא דגמרא אין כחוצה אשה נכחיה אלא ממקרקעי, וכחב הרמב"ם פט"ז פסלכות אישות, ו"ל, ובאנוס הקו שהאשה גובה כחוצה אחרי מות אישה אפילו מן המטלטלין, והטעם לפי שבזמן הזה הרבה אנשים מתעסקים במטלטלים והאשה כומכת עליהם, כ"כ הס"מ שם.

(ד) מדינא דגמרא חייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות, ומ"מ מילוי בתשובות בגאונים סי' רס"ו בשם רבינו האי ו"ל, מי שמלטער ואינו יכול לאכול כביצה פטור, שלא תקו חמשים שלש סעודות בשבת אלא לעג שבשבת ולכדו, וכיון שמלטער אין לו עג ופטור ע"כ, וצ"ב במעט מהם סי' פ"ח בשם רבינו מחשן ובשם הרמב"ם, שלא תקו הסעודה שלישית כ"א לעג ולכן המלטער פטור.

(ה) במט"מ כ' האזוהרס בשם הר"ם מי שנמנע בשבת מלאכול חמין, אומר על שמאל שהוא ימין, ואם מה יתעסקו בו עממין, וכל המאמין לבשל ולהטמין יוכה לראות בקץ הימין, עכ"ל. והטעם הוא שמראה ח"ט שאלך בדרכי הקראים שאוסרים החמין בשבת אע"פ שהוחמו ונחשלו מע"ש, וכן נראה מפורש הלכות בכלבו סי' ל"ו ו"ל, כל מי שאינו מאמין ואוסר החמין כו', שר"ל שאינו מאמין בדחז"ל המחזירים ופוסה להאוסרים, אבל מי שאינו אוכל פשאלנט מחמת שאכילת און עונג לו יותר, קרוב בשיני לומר דאכור לאכול חמין אם מלטער באכילתם. ובעל שבלי הלקט כתב, ומלא בהגדה, ר"ע הים יושב וזוכה בשבת, א"ל תלמידיו למדנתו רבינו וקראת לשבת ענג, אמר להם זהו ענג שלי, ע"כ. יש מוכיחים מכאן שהאדם שהענג שלו הוא שלא לאכול ואם יאכל ילטער, כמעט שהוא אכור לאכול, וכ"כ הגסות מיימוני בפ"א מהל' חעניות, וכן שמעתי על ר' יחודה הסכיד שהיה עושה כן כו', ואם אלו הגדולים כתבו דאם האכילה בכלל לער לו יש לו להחזיק בשבת, כ"ש כה"ג שלא לער ע"מם באכילת חמין, ומי שאינו אוכל כה"ג און, הוא כסיל בחשך הולך ודרכו לא יכון, ומוט כשכור כגבר מיינו יחדון, איש לא בימות הוא על כן לא יהוון, ועל מיתתו לא יקון, כי דמו בראשו ומה יחאון, עכ"ל.

(ו) בשו"ת חוות יאיר כתוב ו"ל, שטע על פני המים בשבת אינו אלא גזרת חכמים, כדי שלא יעשה חבית של שייבין, ובגזרת רחוקה מאד, ומה גם בזמנינו, דאפשר דבזמניהם הייתה מלאכה עשית חבית מלאכה קלה ומאיה משא"כ בזמנינו.

(ז) משנה מפורשת בביצה אין מספקין ואין מרקדין ביו"ט, והטעם משום שמה יתקן כלי שיר, והחום' שם כתבו ועכשו מותר לפי שאין אלו בקיאות בכלי שיר ולא שייך למיגר.

(ח) מדינא דגמרא הס"ח פטורים ממכים, ומ"מ כתב הרמ"א בי"ד סי' רמ"ג, דיש מקומות שכתבו לפטור ויש מקומות שכתבו שלא לפטור, ושם עוד, י"א שבזמנא' אין ת"ת יכול לנדות לכבוד ע"מם, ולא לעשות דינא לנפשיה, ויש חולקין, עכ"ל.

(ט) מדינא דגמרא אכור להעביר השער מזקן הסחחון, ומ"מ כתב הרב בם' היקר אדם לדרך מאמר ב' כלל ד', ו"ל, גדול המחברים כתב שלא אמרו זה אלא במקום שאין מעבירין אותו אלא הגשים, אבל במקום שמעבירין אותו גם האנשים אין מכין אותו.

(י) בהפך תיבא רבתי דף י"ד כתוב ו"ל, בם' יראים מפרש מ"ט אלו מחזירין עתה שהבטיחין של אשה ללאת ביהם, משום דעיקר טעמא דאיכורה הוא אינו אלא משום ללאת

שלפא ומחויא לחברתס, וביי נשי דין תשובות קן ורגילות בכך, וגנאי הוא לכן להסתפח
במשפחתין הלכך שרי.

(יא) מדינא דגמרא חובס הוא על כל אחד מישראל לישב בתענית כשהדבר בעיר,
ועכשיו כוחלט דין להכך, כמ"ס סמ"א שאבאר להשענות בשעת הדבר, מטעם שנתבאר
שהאיר בשעת הדבר מוזק ביותר להמתנה.

(יב) הגאון מוהר"מ מייק בתשובותיו, קרא חגר על כשים שהולכות לבתי השמטאלים
בלא שומר, וזה אסור משום יחוד. והגאון בעל חוות יאיר בתשובותיו סימן ל"ו למד זכות
על המנסג והאיר הדבר, וז"ל, לפי ששמעתי בדבור שבדימיהם מכים ועושקים על זה, ולא
מיקרי חשידי אלא כשראינו אותם שרגילין בכך ואירע קרובים פשימים, אבל בדבר שלא
ראינו שרגילין לעשות כך בלא בושס, לא מיקרי חשידי, עכ"ל.

(יג) בניטין ע' אמר אליהו לרב נחמן כהן שליט ב'ו, וסרמב"ס בכל דעות פ"ד כתב
יפהות רביעית משהיעהו, וכחב בעל אורח רעק, כי לפי סרמב"ס ז"ל היה בקי בחכמת
סרפואס, ידע שלדורו די בסנתת רביעית.

(יד) מדינא דגמרא אין מפליגין בספינה ג' ימים קודם שהבת, ובא"ח סי' רמ"ח
כתב שאין הדברים אמורים אלא במים מלחים ע"ס.

(טו) הרדב"ז בתשובותיו ח"ב סי' תרפ"ב כתב וז"ל, אפילו הקטלנית שהאיכור
מפורסם בהלמוד נסגו בזה היתר ואין מוחס בידם עכ"ל.

(טז) מדינא דגמרא לריך אדם לקנות תפלין לבנו הקטן, ועכשיו אין מי שמהר בזה,
ורק כמון לי ג שם ואילך מהנכין אורו.

(יז) מדינא דגמרא לריך אדם לרחוץ רגליו בכל יום, ועכשיו לפי שאנו כולכים
במגללים נהבטל החיוב, ואין מדקדק לחייב א"ע בזה.

(יח) מדינא דגמרא בחולס נפאת ליום הרביעי, ועכשיו בחולס נפאת בכל יום, לפי
שאין לעיקר הטעם שזה מקום בינו.

(יט) מדינא דגמרא מים אחרונים חובס וי"א שריך לברך עליהם, וסחוס' כתבו
בחולין פ' כל הבשר דעכשיו שאין מלח כדומית מלוי, אינו חובס.

(כ) מדינא דגמרא כל דבר שטבולו במשקס לריך נט"י, ועכשיו אין מוכרין בזה כלל,
וסב"ס ז"ל חס מהד על הטבול הזה.

(כא) מדינא דגמרא כל מי שמתאבלין עליו מתאבלין עמו, וסרמ"א כתב שכל המתמיד
בזה אינו אלא מן המתמידים, עכ"ל.

(כב) מדינא דגמרא מ"ע מס"ת הוא להריע בחולדות על כל אדם שלא תבוא,
ועכשיו נהבטל, וסמ"א חס על הטבול הזה.

(כג) מדינא דגמרא חלוק של ת"ח כל שאין בשו נראה מתחתיו טפח, וכחב סמ"ל
א"ח סי' ב' דהאידנא לא נסגו בזה.

(כד) מדינא דגמרא סכנס לבית סכסא לריך שיאמר סכנסו מכובדים, וכן פסק
סרי"ף וסרמ"ס ובב"ש וט"ע, ועכשיו לא נסגו לאומרו.

(כה) מדינא דגמרא חייב כל איש ישראל בלילי פסח הראשונים בסכס, ודעו
בראב"ה היה לבטל הסכס בלילי פסחים בזמניו, מטעם שבראות הללו אין זה דרך חירות

(כו) הרדב"ז ח"ג שאלס ח"ע כתב וז"ל, חק הכל מעלין לא"י ואם לא רש יוליא ויז

החופה ע"כ. ואפי' קי"ל, אבל השתא לא דייקין כפי, משום דכל חשם חתן עיניה בגרושין ותאמר לארץ ישראל אי רואה, ואין כריח מלי שם.

(ב) מדינת דגמרא אסור לארס להסתכל במראה כדי להסתאוף, חס בכלל לא ילכז גבר שמלת חשם. ובהגדה רמ"א יו"ד סי' קנ"ו כתב דבמקום שדרך האנשים להיות ג"כ במראה מותר, וע"ש.

(ג) מדינת דגמרא חשם יולאש וראשה פרוע יולאש בלא כחוסה, והר"מ אלסקר כתב בואו ונלווח על האוסרים, וסרבה נדחקים בזה.

(ד) מדינת דגמרא אסור לתלמיד לגלות תפלו בפני רבו, והרמ"א כתב דעכשיו יכול לגלות אף של ראש.

(ה) מדינת דגמרא לריך להיות נר חנוכה בטכח הסמוך להפחה, והרמ"א כתב דהאידנא אין לחוש לזה כלל.

(ו) מדינת דגמרא רוחצין את הילד לפני המילה ואכילו בשבת, והב"י כתב דעכשיו לא נהגו ברחיצה זו כלל.

(ז) מדינת דגמרא חסול שניכנס ללול של הרנגולים חוששין לדרכה, והב"י כתב שהסתולים שלנו בני הדבות סו.

(ח) הרמב"ם כתב בהלכות דעות לא יבטול אדם ביום הקדש לא לפניו ולא לאחריו, וכתב בעל אליהו רבא בא"ח סי' ר"מ וז"ל, מלאכי דבימי הש"ס היו ב"א בריאים ולא היו כהשמים מוזק להם ביום רחילתם בו, ולכן לא הוזכר איכור זה בהלמוד, אבל הרמב"ם בזמנו דבר שטעמו אנשי העולם השמיני כח, עכ"ל.

(ט) מדינת דגמרא בייתא דאמאי צדי בשרא אסור למיכליה אפילו במלחא משום כנחא, והרמב"ם השמיט דין זה, ועמד על ההשמיטה הו' בגאון מוכרש"ל ז"ל פ' גיד השעם, וגם הגאון בעל ח"ס הי"ד חשבה ק"א חמה ע"ז, והעלו שלפי שהרמב"ם ז"ל היה בקי בחכמה הטבע והרפואה ידע שאינו מוזק, ע"כ. ולכן השמיט דין המפרש בגמרא לאיכור.

(י) מדינת דגמרא כל סעודה שאינה של מלוא אין ח"ח רשאי ליהנות ממנה, ועכשיו לזכרון וזוהין בנפואי בת כהן לע"ה ובת ח"ח לע"ה, וכבר עמד ע"ז בשו"ת מוה"ר מרובניבורג סי' הד"ה יעו"ש, מטעם שאין הכהנים והח"ח חשבים כמו שראוי.

(יא) מדינת דגמרא אסור לשייר פתיחים על שלחנו, ועכשיו אין מהרים בזה. וז"ל הגאון בעל באר שבע בפירושו לסוהרין פרק חלק, הקיפה גדולה בעיני, אמאי לא כתבו בפוסקים המפורסמים ריו"ף הרמב"ם הרא"ש ושאר המחברים דין זה דכל המשייר פתיחים, וכן חמה סרב ב"י במו"ד סי' קע"ט, ולא כתב לנו לישב, ובמא י"ל משום דשמא הוה קים להו דע"ז של גר אינו ממלא כלל בזמן הזה, ע"כ.

(יב) מדינת דגמרא אסור לנחוט הרנגולת שקראש גברית, וכן אסור לומר מולאי שבת היום ואיני רואה לפדוע כעת חובי, ועכשיו אין מקפידין על איכורים אלא כלל, וכומכים על ס"ח ואומרים שרק הדבור אסור ולא הסעשה, ובס' תולדות הטבע ח"ב לד רמ"ח כתוב, הרנגולת הקוראש בקול כהרנגול אינה ראויה עוד לגדל ביצים, ולכן אמר הכס טבעי בדרך טעם טובה שאין לה תקנה כ"א בכין וכו', וההמון זה דרש בו.

(יג) מדינת דגמרא מתענין תענית חלום ואפילו בשבת, והב"י בש"ע א"ח סי' י"ח כתב וז"ל, י"א שבוז"ז אין להשתנות ח"ח בשבת, שאין לנו בקיאות בפתרון חלומות ידע איזה מהם טוב ואיזה מהם רע, עכ"ל. ועכשיו אין מתענין אפילו בחול.

לט) מדינת דגמרא אין דין בע"ש ובעי"ט, ובע"ט חו"מ סימן ס' כתב כ"י ח"ל, יש מי שכתב שבעשיו בזמן הזה דין, עכ"ל.

מ) ב"ד סימן רל"ז כתב כ"י, כנוי כגון שבורס או שצוחס בשבועה, ואלו הכנויים הם כפי זמנם לבני אדם שלא היו בקיאים בלש"ק, וכל לפי האופן והמקום להוכיח על כנויים אלה או לגרוע מהם ע"כ. והוא כדברי הרמב"ם ז"ל.

נא) מדינת דגמרא אסור לגדל כלב רע, וכן הוא מפורש בש"ע ח"ע סימן ת"ט, והרמ"א כתב דשכשיו גאלו שרונים בין בגוים, בכל ענין שרי.

בב) ב"ד סימן קס"ב כתב הרמ"א ח"ל, יש מי שכתב דבזמן הזה מבעב של זכור דינו ככהף ולוין זכור בזכור ואין מוחין בידם.

בג) בש"ע ח"ע סימן ק"ס כתב הרמ"א, כל זה במקום ובזמן שאין טופין להלך, אבל במקום ובזמן שטופין להלך, ח"כ לא היתם ראויים להתייבס, י"א דאין כהכסים בחזקת יבם, ולכך חס מחס הייבס יורשה.

בד) בש"ע יו"ד סימן רנ"ג כתב כ"י, י"א שלא יאמרו שהעורין הללו אלא בימינו, אבל בזה הזמן יכול העני לטול עד שיביא לו קרן קיימת שיחפרנס הוא ובניו מהריו, ודברים של טעם הם, עכ"ל.

בה) בש"ע יו"ד סימן ר"ע כתב כ"י, גאע"פ שמ"ע הוא לכתוב כל אחד ס"ח לעצמו, מ"מ האידנא מוטל לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהם, וסם עומדים במקום ס"ח, וי"כ הרא"ש.

בז) הרמב"ם בפ"א מהלכות תפלה כתב, יושבים בבכ"ז כו', וכתב שם הרמ"מ ח"ל, ואל תשיבני מהבימות שבונים בימים אלה בקלח מקומות בכוף בבכ"ז ולא באלמא, כי שהעמדה באלמא אינה מן החיוב, אך הכל לפי המקום והזמן, שצוהו חכמים שהיו בהי כנכיותיים גדולים, היו לריכים להעמיד הבימה באלמא כדי שישימנו כל העם, אך בזמנינו שבהי כנכיותינו קטנים, יותר נוי הוא להיות ליד אחד מלכיות באלמא, עכ"ל. ולמה דיו נהפך בימינו מחכם חורני אחד לכהן חיוז וקדושה העמדת הבימה באלמא דוקא.

בז) הרמב"ם הלכות עכו"ם פ"א כתב, ישראל שהיה קרוב למלכות, ואם לא ידמה להם הוא לו לנאף, כרי זה מותר ללבוש במלבושיהם ולללח נגד פניו כדרך שהם עושים, ע"כ. ודבר זה מפורש בהלמוד שלקדושים למלכות כותרו פמה דברים באסורים לכל העם.

בח) משנה מפורשת בדינו, לפני אידיון שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמכם וכו', ואזו אין אנו נזהרים בזה כלל אפילו בימי אידיון עצמן. ח"ל הריב"ש בתשובותיו סימן קי"ט, כתב בספר ההרומם בשם רש"י ז"ל, דכענין הוא לפי שהגוים שבה"ל אינם עו"ם, אלא מנהג אבותיהם בדיניהם ואינם אדוקים ולא אלו ומודו, ולא תימא כיון דהקנתא דרבנן היא, אש"פ שבעל דבר לא בעלס גזר, דמעיקרא נמי הכי תקינו רבנן לפי הדורות ולפי המקומות, ולא כשוו חכמים מדותיהם אלא הכל לפי הזמנים ולפי המקומות, עכ"ל. וכן הוא בש"ע יו"ד סי' קמ"ח קמ"ט, ח"ל, י"א שאין כל דברים אלה אמורים אלא בארצו זמן, אבל בזה הזמן מותר לשאת ולתת עמכם כו', ע"כ.

בט) מלות חכמים היא להשיב שלשה דיינים, ואמרו מפורש אל הכי דן יחידי, ובכל זה במלכות הישמעאלים כשאר אל כלישא להביא לו איש מזרע דוד כמק"ע ס', ומינה לנשיא ולנגיד, והיה דן יחידי בדניי ממונות ומעשים ומגדס כו' במאמר וגזרת הסגל, ולכן אש"פ דבעלס הסגירות, כשאר המנהג הראשון שיסיד דין אחד דן יחידי במקום הסגיד, וכדי איתא בירושלמי בסגדירין (שו"ת סרדב"ז ח"ג שאלה תק"ט).

(ג) מדינת דגמרא אסור ללבוש בגד שמשי ואמר מעורבים בו, כדי שלא יתערב לו יושי בפשטן, והאידנא בכל בקיאות במשי, ומחיר בש"ט.

(גא) מדינת דגמרא האכל חייב בעמיפת הראש וכפית המטה, ומכל מקום כתב בעל הגהות מיימוניות הלכות אבל סי' ע"ז בשם הסמ"ג שאין האכל נוסג בעמיפת הראש, מפני שדברים כאלו מביאים לידי שחוק בין העבדים והשפחות מהגוים שבימיו, וזרין כפית המטה אמרו בירושלמי, הן בפונדק אינו חייב בכפית המטה, שלא יאמרו מכסף הוא.

(גב) מדינת דגמרא חשעס באב אסור בעילת מנעלים, ומ"מ בא"ח סי' קנ"ד כתב שאין לחלוץ המנעלים בע"ז אלא ברחוב היסודים, אבל לא ברחובות הגוים שאלו שרונים בחוסס, כדי שלא יהיה לשחוק בעיניהם, עכ"ל. ובשבת דף ל' כתבו ההוס', אם אין לו לער אחר אלא שמחבייש לילך בין בני אדם שרי, דאין לך לער גדול מזה, ע"כ.

(גג) הגאון בעל נוב"י חלק א"ח שאלה י"ג וסימן ז"ט כתב, ע"ד סיחור גלות הוקן בחוס"מ, ח"ל, בפרט למי שהולך ובא אלל השדים ורגיל לספר בכל עת, ולער גדול הוא לו לגדל שער, וגם יהיה ללעג ולקלס בעיני השרים, מותר לו לסמוך על הסיחור, עכ"ל.

(גד) במ"ק פ"ג בכוונה מ"מ ובחוספחא שבת מאיו, המספר קומי הרי זה מדרכי האמרי, והרמב"ם בפירושו למשנה כתב שחפירות קומי ומגדלי בלורית אסורה מס"ח, ומ"מ מאיו שאמרו חז"ל, ת' ילדים היו לדוד וכלם מספרים קומי ומגדלי בלורית (כנסדרין ק"א), וביו"ד סימן קע"ח כתב, מי שהוא קרוב למלכות ולריך להדמות להם מותר, וכבר העירתי ע"ז. ובפרק שבוועה העדות כתבו החוספחות, דגננאי גדול הפילו בדאורייתא שרי, ע"ד שאמרו ז"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ח שבחורס. ח"ל הגאון בעל בשמים ראש חשבה מ', בזמנא לא ידעו מגילוח הוקן, וסעיף הזה החל להשתרע. בין היסודים במדינת איטאליא ואשכנז מעט יותר משבעים שנה, מהבנת קושי מחיתן של ישראל הדלים בין האומות שלא יחמאסו, עכ"ל.

(גה) בע"ז ס"ה חוס' ד"ה אבל כתבו, שע"פ סמך ממסכת שמחות אהנו נוסגים לססיר הליניות מחכריכי. מחיס, ור"י היה מחלק, לראשונים שהיו להם בחייהם הליניות, והיו זכרים במלות ליניות כל ימיהם, אי לא רמין הדיא שפחא הוי לעג, כלומר לא קיימו, אבל האידנא דלא זכרי בליניות כולי האי, אדרבה אי רמין הדיא לעג לומר שקיים ולא קיים, ואפילו לאותן שקיימו אין להטיל כדי שלא לבייש את אחרים, עכ"ל. ועד"ז כתב הפוסקים, דבזמן הזה אסור לו להסתכן להמנע לקרוא ק"ש בלילה הראשון, ולא חישיקן ליוסרה, לפי שבימים הראשונים שהיו בכל מכוונים, אם היה קורא היה כנוטל שכ טוב לעלמו, שהוא מראה שאין בלבו שום הכבוד שיבטל כוונת לבו, אבל עכשיו שרוב העולם אינם מכוונים בל"ה, אדרבה כשימנע מלקרוא יתראה כיסור, שבמניעתו הוא מראה כאלו בכל פעם שהוא קורא הוא מכוון.

(גו) הרשד"ם חלק יו"ד שאלה קכ"ג כתב ח"ל, קהל אחד שנשבע שלא להשתמש אלא באורג אחד דוקא, ועתה נשחדש להם לורך להשתמש באורגים אחרים, כי האחד אינו מספיק להם, וכחז' אע"פ שיש חומר גדול בשבועה, ובפרט שבועה רבים, פטורים הם, משום דאיכא למימר אדעתא דהכי לא נשבעו, ע"כ. וכבר הארכתי למעלה בענין התרת נדרים ושבועות מה שיש בו די.

(גז) מדינת אשה פסולה לעדות, ומ"מ י"א שבמקום שאין אנשים רגילים לסיות כגון בביהכ"נ של נשים וכדומה נשים נאמנות, ולכן נאמנת האשה והקטן להעיד בענין הבאה בזיון הס"ח או שאר קטנות לפי שאין דרך ואין פנאי לסומן עדים כשרים לה.

(גח) מתקנת עזרא הוא לאכל שום בערבי שכתוב וביא זה הבאה"ע או"ח סימן

ד"פ, וסרס מ"ב יל"ז כהב שס דמה שסשמיט סרמב"ס חקקס יי, סול לפי מה שכתב בפירוש המשניות סוף פרק קונס יין וז"ל, וסיס מנסנס לסול שוס בליל שבת בכתלה לפי שסיס מסייע לסס לפי מכללס בלרלס, ע"כ. ומשוס סרי שסמיטו משוס דעל ידי חלוק סומנס וסמקומות דין גרמל שנתבטלס חקקס ז, עכ"ל סרס בספר זכור לזכרסס ח"א.

גמ) סלכשח בנד כללסס שטטמ וסול שסלרג מפשטן ולמר יחרו לסורס מ"ס, ומ"מ מלינו מגדולי ספוסקיס מחיריס זס כפוריס.

ס) כתב בעל זכור לזכרסס בח"ב מספרו, ח"ל, לשון מרן ויגביס סקקטס ס', ולז יולס לססירס מעל סולחן ולסיחס כסוף סולחן, ולשון סש"ס סול, וכסנו ססול' סרשכ"ס וסרל"ס דסיינו לרידור, סלל לדין דסולחנינו גדוליס וס', וסרס בעל מלכי בקדש סמס על זס, עכ"ל.

סא) ז"ל בעל עיקרי סד"ט חל"ח סימן י"א, עכדל סוס בכתובס סלסס זס מ"ח אחד וסכיד סלל ימיו סיס סולב ומלטער על סולו סוכיס לקבור סל מחינו סמוך למיתסס, וסין סלחנו סוכסיס לסמל סתעלף וממיתסס סלסס ידיס ע"י קבורת קרקע עולס, ולז כמסב קדמוניס ססיו מסימס סולס סוכיס וסוקדיס על סמריס כמ"ס סגסל סרר"י, וסס סת"ס סג"ל על עולמו סן יקרלנו כולס, ולז לפי מוסו סלל יקברוס סמוך למיתסו, וימיתוס סלסס ימיס ס'. וסתי סלל לבי לדרוש ולסור סל סול. וקוקיס לקייס סולסו, סליון סטטס בלולסו סין סול סלרלף לקיימס. ידענל דמסס ערוכס סיל בסססדין מ'ו סליו לכוודו סיו עובר עליו, ולל חידוק מינל דמ"מ סיסורל סילל, דכל בכתב סמחוס סילל, מלינו וסין בכך כלוס. סרי שרשאי לעשות כך לכסלס, ויסר ע"כ כתב מור"ס בח"ע ס' ק"ו, דיכול סכע"ס לעככ ס'. ומסס סדברים ק"ו, סל לוס מלנו ולסו גופיס קסמר לסליו, סלף לנו לומר סל סיס יודע לל סיס מלס על כך, עכ"ל. וכבר ססוכו סגלון יעב"ץ ז"ל עס סכס סרמב"מ ז"ל בעיין זס של סלגת סגריס, סל סרשוס בידיו לבטל. בומינו סיסור זס. ח"ל סגלון ר"ץ חיות ז"ל, בעל חוס יסיר סכוכס קל"ע ככב וז"ל, סיסור סלגת סמס סיו רק מדרבנן, וסל דלמרו בסססדין סמלין מסו עובר בל"ה, סיו רק ססמכתל בעלמל, כמו ססס סיסל חולין וסוקול ללכרסס סלרס בליוס רק מדבריסס, יסמרו סכוכריס עליסס בעסס. וסרמ"ל קבע לסלס (ח"מ סימן ק"ו) סמור לעככ סל סקבורס בסכיל סכוכ, וכל זס סול רק מפמי סלל סיסור סלגת סמסס סיו רק מדרבנן, וסוד רליס לזס מכסכות ד' וכן יס לפרש גס כן ב"ק פ"ב, דסשיי שס בין עשר חקקס ססססס בירושלסס גס מה סלף מלייס כס סל סמסס, וסקסס בסיסס מקובלת סרי סיסור סלגת סמסס סול ככל מקוס, סולס לפי דבריו ניסל, כיון דסיקר סיסור זס סיו סלל מדרבנן, וסז"ל מחיריס סולו בעת סלורך סכילו בסכיל ספסד ממון, סולס משוס קדושל ירושלס יסרס עסו סלף ללורך גדול סין מלייס, ע"כ. וסף סליו קובע מכסרות דבריו סרס בעל חוס יסיר, וסל ידעתי כי סן דבריו וכן רליוויו סיוס סקולס כנגד סלכס פכוקס של כל סרלשוניס וסלסרוניס, שיש כזס סיסור סורס, סולס רליו במוניסו, סמלס סמלטת עליו חוקס, וסססס פרוכס סלל לכור מפקודת סרשוס, וסוכרנו כמס מקומות מפי חז"ל, לבלי סור ימין וסמלל מדברי סמלך וסרו, כנס דבריו סרס בעל חוס יסיר רליוס לסכטק עכ"פ לכניף, סלסרי סלל סיסור סיו סלל מדרבנן, נלמר כזס סלופן לל גורו, עכ"ל ר"ל חיות ז"ל.

סב) ז"ל סרס ר' סרסס סלקניי בספרו זכור לזכרסס ח"ב, סרס בס' סרתי ופלתי סמס, סלסל סלשי מעסס סמסחקדיס וסמססריס לל ככנו במלס ז של סמכות כרוכס בזמן סוס, כיון דרוב סמסברים סרי דוכסגת גס בחז"ל, וביתר יס לחוש לפי מ"ס לעיל

שבורו מן השמים לרצונו יעקב ממרוש, ואמרו שהוא ר"ח שבים שאל שאלות מן השמים, והלל על זה שרוב העולם אינם חכמים אם יש איכור והשינו לו, קום לך למש אחת מופל על פתך חפא ישראל, ע"כ. ועי' בשו"ח אבן העזר שאלה ק"ט בחמה ג"כ על זה ובכל זאת עולם כמנהגו דאבן, ואין משגיחין בנצות קולות שירדו מן השמים ועושים את שלכם.

(ג) ז"ל הרב חיד"א בספרו צרי יוסף חא"ח סימן קס"ט, רצונו ישעיה הראשון בפסקיו לכתובות כ"י כתב, אי קשיא האין יספיקו לאשה שני קנים לשבוע, ואי כעומד היה מאכל לכל איש ואיש ליום שנמלא סעומר לשתי סעודות, וכעומד הוא מ"ג בימים וחומש בימים קרוב לב' קנים דהם מ"ח בימים. מלאחי ששאלו זו שאלה לרב שלום גאון זאק"ל, והשיב כל מדות חכמים כך כן, כל דבר ודבר נתנו בו שיעור למעלה ושיעור למטה, אבל כאן לענין המעשה לאשחו, וזה שיעור קטן למטה כדי קיום נשמה, ולא לכל אדם פוסקים כך אלא לעמי, שכן שנינו, בד"א בעמי שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו, עכ"ל.

(ד) אמרו בתחומות משפטים, כל מי שמצוי דייני ישראל והולך לדון בערכאות של גוים, לפי בהקב"ה החלה והח"כ כפד בחורס, ע"כ. ובנחמה מקומות הפליגו חז"ל באיכור זה, והרמב"ם סוף הלכות סנהדרין כתב, על נוי שהולך לדון לפני עכו"ם שהוא כאלו חרף וגדף וארים יד בחזרת מרע"ה, עכ"ל. מ"מ מצינו גם בימי הרשב"א גם בימי הריב"ש היו מקומות שבו ישראל נוהגין לדון בדיני ערכאות, עי' חו"מ סימן רמ"ח וס"ט, וכעת במדינתנו הכל דווקא בפני שופטים אינם מישראל ואין מוחס.

(ה) בתענית י"ד שלחו ליה בני יינוס לרבי, כגון אן דאפילו בחקופת חמוז בעינן מנחא היכי נעביר, כיחידים דמיין ובשומע תפלה או כרבים דמיין ובברכת השנים, שלא להו כיחידים דמיין ובשומע תפלה. מיתביי אמר ר' יוחנן איתמי בזמן שהשנים בחיקון ישראל שרוים על אדמתה, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות, אמר ליה מחזיקא רמית עליה דרבי רבי תא הוא ופליג, ע"כ. חז"ל הרמב"ם בפירושו למשנה פ"א דתענית, כל הזמנים נשנו לגשמים אינם אלא בא"י ובארצות שאינן כאייר א"י, אבל בשאר הארצות לריכס להיות השאלה בזמן שהיא לריכס לגשמים באותה הארץ ויעשו אותו זמן כאלו הוא ז' במרחשון, ויש ארצות שיהיה להם במרחשון ימות החמה, והגשמים אינם טובים להם אז, אבל הם מאבדים וממיהים, ואין יבאלו אשתי הארץ ההיא במרחשון הגשמים, הלא זה הוא שגר גמור, וכל זה הוא סברא נכונה ונראית לעין כל, עכ"ל. ובירושלמי העניות על הא דאמרן שואלין את הגשמים ס' יום אחר החקופה אמרו, בד"א בא"י אבל בחו"ל הכל לפי הזמן הכל לפי המאורע, ע"כ. חז"ל הרב בעל אשל אברהם בש"ע או"ח סי' קנ"ז, יש מדינות ומקומות הרבה שם ירדו להם גשמים ממרחשון דע להם סברה, כי סביר יהיה רעוב ויהסדך לחלאים רעים ר"ל, ומפני אלו הסבות הם רואים לשנות סדר התפלה בענין השאלה והסברה ספק מדינתו, והנהלה ודאי דבימות החמה כשליכין לגשמים ח"ל להזכיר ולשאל בברכת השנים אלא בשומע תפלה, ואמנם מהבא ואילך כאשר הגשמים דע להם ודאי דאין להזכיר ואין לשאל גשם כלל, כמ"ש הר"מ בפירוש המשנה, וכ"מ בש"ס דקאמר אר"י הלכה כר"י, ופריך ומי אמר ר"י הכי והתקן וכו' ומשני הא לן וכו' לה, ופריך מ"ש לדידן דאית לן פירא דבגרבא לדידכו נמי אית להו עולי רגלים, ושני כי קאמר ר"י בזמן שאין בית המקדש קיים, ששאל דאית להכי כו'. מכל זה משמע שכל שיש חזק בגשמים אין שואלין, מעשה אין להם לשאל אלא בשומע תפלה, עכ"ל. ועי' בטו"ח סי' קי"ג מ"ג בשם אביו הרא"ש, ובמטה נשם סי' קמ"א. והרב בעל זכור לאברהם ח"א כתב, שה"ח סובר דאפילו עיר אחת שאינה למעט נאד בין פסח לעשרת, אם עי"ה ושאל מנח בברכת השנים ח"ל לחזור, עכ"ל.

(כו) בדבריה י"ג ובימא ע"ז ובחולין ק"ז כתבו הסו"ם, דאז אין אלו חסדים ליעול לידים כשאלו מאכילין לחינוך אש"פ שלא נעל ידיו שחרית משום רוח רע, כמו שאין אלו חסדין בזוגות ובגילוי. ובני"ד סי' קט"ז ובב"י שם כתבו ח"ל, ואש"פ שבמשניות ובכריתות ובכל הפוסקים האר"י בענין משקין שנתגלו, מ"מ כיון שאין הנחשים מליץ בצמנו, ובמדינתו אין הנחשים מנילים אדם, מותרים המשקים שנתגלו, עכ"ל. ח"ל המקובל בעל חסד לאברהם בספרו מעין ס' נכר כ"ח, דוקא בזמנים הקדמונים ס' אבל עתה אדרבה מזה ס', ולא עדיפה דא ממס מגולים, וכן שנתא שפירשו בגמרא רוח רע ששורס על מי שמאכיל לחינוקות ולא נעל ידיו, ואין העולם חסדים כלל בזה, וכן הרבה ענינים אחרים, ואין הקב"ה משליט בעולם אלא מה שיכולים לסבול עכ"ל. ח"ל הרב בעל אליהו רבא ב"ח סי' א' שכתב בשם גאון דאסור ד"א בלי נטיי שחרית, הוא כמו דיני גלוי וצוגות שנתגלו, שזה היה דוקא בזמנם, עכ"ל. והגאון ר"מ די לונזאו בספרו שחי ידות החרעם על המקובל בעל קולעת יעקב שאמר שסבולך ד' אמות בלא נטילת ידים חייב מיתה, שהיה הפלגס מוגזמת יתירה, ואסור זה לא מצינו כלל בדחז"ל, ופסוק לאשר הביא אליו בידו, אינו ענין כלל לאסור זה, יע"ש.

(סו) מדינת דגמרא אסור לקנח בדבר שאר שולט בו, ועכשיו אין אלו משגיחין ע"ז כלל, כמ"ש הרמ"א ב"ח סימן ג', וכתב שם המ"א דכיון דעיקר האסור הוא משום שפיס, לכן עכשיו לא חייבינן, עכ"ל.

(סח) בדברי יוסף חיו"ד סי' של"ט החמיר בפת שנאפה במים של שטות המה, ואשר לאכלו משום חמירה סבתא מאסורא, אבל מוסר"ש מורפורגא בשו"ת למח אדוקה הקיל בזה, וטוחס פסקין כלס למעשה, וכ"ש בכתובת אלו של דגים ובשר ביחד, שאין לחומרות סמך בתלמוד, וגם בגדולי המחברים הרי"ף הרמב"ם וסר"א"ש לא הזכירו ממים של אבות המה כלל, ושיין בהשנות הגאון מוסר"ן חיות סי' נ"ב. בתוס' יומא ע"ז ד"ה פשוט שנתא כתבו, מה שאין העולם חסדין עכשיו בזה, לפי שאין אותו הרוח הרע שורס באלו המלכיות, כמו שאין חסדין בגלוי ובצוגות, וכ"ה בחולין ק"ה ע"ב בתוס', וכ"כ הסמ"ש"ל ביש"ש בפרק כל הבשר, ח"ל, והאידנא אין חסדין בזה, לפי שאותן הרוחות הצונחות בתלמוד אין מליוות בימיו, עכ"ל. הרב בעל עקרי הד"ט חיו"ד סימן מ"ג כתב וסכרעס מהמנסה לשפוך ממים על מת ששכסות ב"מ לטוניהם לאויר הרקיע, דעניס ששפיס הוא לסיכר שלמא לטוריה לאחרים, ואינו משום חשש סכס, דאילו מעניס דטפת דס, היה בדין לאסור ת"ך בשו"ת אלהם לאויר הרקיע. וסרב בעל דברי יוסף סימן שס"ט כתב דלעניס סכסס יש לחוש ג"כ למת נכרי ולנפלים, ואזי בעיני לא ראיית חובשים לא לזה ולא לזה.

(סט) בס' תולדות גדולי ישראל וגאון איטליא כתב ח"ל, כמסור"ד אליהו מונטאלטו ז"ל רופא מלך ארפת, ועשה פסק ארוך שסותר לו לנכוע במרכב ששבת בארחות פאריז, סן מפני שהיה רופא המלך, סן מפני שהיה אכעמים לילך הרבס ברגליו, וסן מפני שארחות פאריז מנופפות ומלאות טיט מכל עבריהן, וא"א שלא לטוף המנעלים וסכסדים, יחס חסרון ד"א לרופא המלך דבר זה. ובקראו הפסק סוס, יתסס כל מבין לראות איך אז מלא בקיאות בכל ס"ס וספוסקים, וסמא פסק ס"ל בשו"ת משפט שלום לסר"א אליפיקר, עכ"ל.

(ע) מדינת דגמרא מים אחרונים חובס, ולפי דעת הראב"ד אריך לברך עליהם. זעם שאין מלח סדומית מלוי בימיו, כתבו סוס' פרק כל הבשר שנתגלו. ובס' בינו קלוימסום כתבו טעם סביטול, שלסיותה לריכים כלי ורח רעס שורס עליהם, ואין ב סכסור יכולים לעמוד בזה לפיכך נתגלו. וכבר שיערותי ע"ז למעלה ג"כ.

(עא) מדינת דגמרא דליקה בשבת אסור למר לנכרי לקשות. וגדולי ספוסקים

האחרונים לא לבד שהחירו לומר לנכרי, אלא שהאמרו שכל המצבם הדליקה בשבת עשה וקיים מאד גדולה.

(עב) הרב בעל חוות יאיר בהשמועותיו לספרו כתב ח"ל, א"א להשחמם ברפואות שזכרו חז"ל מעשים דנשתמו הדורות והעצמים, כמ"ס החסד והפוסקים בזמנא דנחיה לדינא, נבי וילדת לחשש אינה יולדת למקטעין, וגבי חולבת בדין צטורה, ולענין בריות נבי טורי סמך למיכרתי מעילא, כמ"ס החסד סוף פ"ק דמ"ק ככלל הרפואות שזכ"ס, וכחצו דנשתמו הדורות, ע"כ. והגאון בעל בית לחם יבורה ש"ע י"ד, העתיק דברי בעל ס"ח. והרב ר"מ חאגיז בספרו לקח הקמח כתב ח"ל, יורה להחיר לשאל למכשפים ע"ד גגזא או הולה, שלא חסרה חורה אלא כשוף זמנים קדמונים, אבל עכשיו אין כשוף בעולם, והכל הכל ורשות רוח ואין בהם ממש, מעשי תעושים ואינם מועילים, ומהכל ימטעו, ולהפכים דעהו שרי, ע"כ. והגאון בעל צמחים ראש בכתבו סימן רנ"ע ובסי' רנ"ה כתב ח"ל, בענין דבר של סכנה ודאי דסמכין ארופא אפילו גוי לחלל את השבת, ואפילו במאי דמשמע מלשון החלמוד דאין בחולי הס סכנה, שצינו רואות השמות הזמנים בכל העמים האלה, ולא ראו רבותי להביא לבני סג"ס לסמוך בשינוי החללים והרפואות הנמלכות בחלמוד, כי אחרו שהדורות נשתמו, וכל אחד בחלו ימכור נפשו לרופא, ולא יחדשו באינו צדיק, ולא ראינו מפקפק בזה, ועיני ראו אחד בימי ילדותי שגשגה רגלו למעלה כחוד לגוף, ונחתך כל השבור ממנו, ונשבו לו סמוכין מעץ, והוא חי אח"כ זמן רב, ואין בכל זה כלום, כי נשתנה כל העולם ממש בעולם חדש בכל עתיו, עכ"ל. ועיין בש"ע אה"ע סימן קנ"ו בהגהה, וכתוב שם, אה"ע דאמרינן בגמרא יולדת לחשש אינה יולדת למקטעין ט'. ובש"ז כ"ד חס' ד"ס פס' קודם שלשה ודאי לא ילדה כתבו, ויש לחמוס וסא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת, וי"ל דודאי עתה נשתנה הפת מכפי ש בדורות הראשונים, כמו בעימותא דורדא עכ"ל. ועיין תפארת ישראל בכורות פ"ג ושנ' פי"ע מזה. ועיין בש"ע א"ח של"א יבי"ד טע"ז ובמ"א קצ"ג קצ"ע מזה.

(עג) החשב"ץ שאלה ע"ז השיב לשואלו, מה הוול במלכות הגדרות, ולמה אין מעמידין מהם מלך וכ"ג ח"ל. בימי חז"ל היחס הגדרות אומנות מנוולת מאד, אבל ח"ל כי הכל לפי המקומות, שיש מקומות באומנות וז' היא מצובחת, ובאלו המקומות נראה שאין איסור, ולשנא דגמרא נמי כפי דייקי, דאמרינן אין לך אומנות מנוולת בירושלים ו בירושלים דוקא, ובירושלים נמי אם ישנה המנהג שם מעמידים. שאין העיקר בכל זה אלא שיבחר האדם באומנות נקיה מהנול. ובכר העירותי מכמה מאמרי סג"ס שכן הוא, כמו שהביאו מאמר הסמוכים אבוב אחרי זמר, לגרדאי ט', גרדאי עומד כנגד חרי. ובש"ז גרדאי דלא עיין בתא. ובסוטה מ"ג נמלאו שירי ענביהם, ובמגלה ספרו ממעשיהם הרעים (עד) מדינא דגמרא אין האלמן רשאי לישא אשה עד שיטעברו עליו שלש רגלים ובאחרונים בקשו סיהר לזה ומלאו.

(עה) מדינא דגמרא אסורות גם הבחולות לאלת פרושות ראש, וכן פסק הרמב"ם בלכות איסורי ביאה פרק כ"א, ועכשיו הקלו בזה, ואין מוחה ואין גוער בהם, וגדולה מלינו שהיו מגדולינו מי שהחיר גם לנשואות.

(עו) מדינא דגמרא יש הרבה דינים מיוחדים לת"ח, ויש הרבה דינים מיוחדים לע"ו ועכשיו הין לנו לא ת"ח ולא ע"ס.

(עז) בהשבות הנאונים סי' ז"ב כתוב ח"ל, הגאון רב שרירא בענין מסירת בטה לגוי על שבת, אחרי שכתב שהוא איסור ברור משלשה טעמים כו', חסד ח"ל, להורות לרב ולאסור להם, כיון שמהנין בדבר סיחור, ואין רוב הבור יכולין לנהוג בו איסור, הנה לא

לישראל מוטב שיכיו שונגים ואל יכיו מידיים, וא"ל לאסור להם כלום, להחמיר בביטול ל' ח"ל רבס בר רב חק לאביי, חק אין מטפחין אין מספקין ואין מרקדין, ואסידנא דקא חיינא דעבדין הכי לא אמרינן לכו ולא מידי, ח"ל ולטעמך הא דאמר רבס לא ליחב איש אפומא דלחיא דלמא מגדר ליה חפץ ואחי לאחויי, הא הכי נשי דשקלן חלבייכו ואולין ויחבן אפומא דמבואר ולא אמרינן לכו ולא מידי, אלא כגה להם לישראל מוטב שיכיו שונגין ואל יכיו מידין, וס"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא, ולא היא ל"ש בדאורייתא ול"ש בדרבנן לא אמרינן לכו ולא מידי, דהא תוספת יוס"כ דאורייתא היא ואכלו ושאו עד חשיכה ולא אמרינן לכו ולא מידי, עכ"ל.

עה) מדינא דגמרא אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלומות, ואין שולש מקפידים בזה. וסרמב"ס ז"ל נשאל על זה כמו שנמלא בשו"ת פאר דודר שהלך קמ"א, וסביב פסדין הוא נאמר בדרך מליס, ור"ל שיתפלל בכוונה כאלו הוא עומד נגד ירושלים, וירחיק כל מחשבות לב, וחתם ואין ספק שכוונתו שיתפלל בכוונה גדולה.

עז) מדינא דגמרא אסור ללמד לגוי תורה, ובכ"ז כתב סרמב"ס בהגרותיו ח"ל, ויכול ללמד המצות לטורים, כי יש כמה מהם שיחזרו למוטב, והם אומרים ומודים כי תורתנו זאת היא מן השמים, וסוף כחובת האלם בשלמותה, ואין בזה מכשול לישראל, עכ"ל. ובחסם הטרק המדקדק ר' אליהו בחור ז"ל, על מה שזכר עבירה זו בהיותו.

פ) מדינא דגמרא כל מי שיש לו ביטול צעירו ואינו נכנס בו להפלה נקרא שכן רע, ועיין מ"ס סרדב"ז בהשבותיו סימן תצ"ב, שאם כיחיד או רבנים יש להם שאלה או בעם או מריבה, אסור להם להפלה עם הכוזר, שמתחבטת ערודה ולא יוכלו לכוון הפתלה. והרב האגוז בספר אלס המצות הודע ולא בוש, שהיה מהפלה המיד ביהוד, מפני שיהיו לו עומים. ואנכי ראיתי אחד מגדולי החסידים מופלג בתורה וי"א, שלא היה סולך לביטול כ"א בר"ס וביוס"כ.

פא) מדינא דגמרא כל פסקא דלא פסקיה משם אכן לא פסקין, ואנו מוכיזן בשמחת תורה לומר בקול רם ויחי ערב ויחי בקר יום אחד. וכן כשקורא הקורא בתורה קריאת ויחל בהשניות, אנהנו מפסיקין ג"כ בפסוק שוב מחרון אפך, ובפסוק וכלחת לכונו.

פב) מדינא דגמרא או מס"ת, חובס עלינו להעמיד מחורגמן להבין ולסודות את טעם פירוש המצות (גדרים ל"ז), ובמגלה כ"ג מבואר שיש מקומות שאין מתרגמין, וסרמב"ס כתב שם שאנו סומכין על גמרא זו שאין לורך לתרגמן (בקרת הסלמוד לד ר"ז).

פג) מדינא דגמרא אסור ללוש את העיסה בחלב ולאפות אותה מבוס גזרס והשם שלא יאכל עמס בשר, וביור"ד סי' ל"ז באם משנה לורת הפת שרי, ע"ש.

פד) מכללי בגמרא אין אשה מעיזת פניה בפני בעלה (יבמות קט"ז), ומ"מ היו פוסקים שכתבו, מסתברא דס"מ בדורות הראשונים, אבל האידנא דנפישא חולפס ופריולותא אחרע חוקס דרב המונא.

פה) מדינא דגמרא כל המיזר אל יתפלל (ערוצין ס"ט), ועכשיו מתפללים כל המיזרים ואין מוחס בידם, והם מקיימים בלר לי אקרא ס'.

פו) במטה משם סימן קצ"ח נכתב חס מותר לכהן לישא את כפיו במינילים ובסנדלים שאין בהם רלוס, דליכא טעמא שנתנו בגמרא סוף ר"ס, שמה תפסק רלוסס מסדלו ויחיד לנקטריס וחבריו מבדכין, ואחו למימר בן גרוסס או בן חלונס הוא, לו משם לא בלוג הוא.

פז) בשו"ת מים עמוקים שאלה ל"ג כתב ח"ל, חס בשעת קדושין אחיו יבס מומר

היה, מי איכא למימר אדעתא דרבנן קא מקדש, וכי קיימי רבנן וחקימי מילחא דלחיה צב
לידי חקלה, החורם כהנה כי יטבו אחים וכו' יבמה יבא עליה, מי קאמר אפילו הוא נומד
יבא עליה, והא כתיב דרכיה דרכי נועם, עכ"ל.

פח) צמי שטען על הספחה, סורס הרמב"ם ז"ל שישחררנו וישאנה, שלא כדון
ההלמוד, וכתיב באגרותיו וז"ל, פסקנו קד מפני חקית השבים, ואמרנו מוטב שיאכל רועב
ולא שומן עלמו, וסמכנו על מאמרו ז"ל עת לעשות לה' ספרו תורתך, ויטל ליבא אחס, ו
והאל ברחמינו יכפר עוננו (שו"ת פאר הדור ובאגרותיו האלה קל"ג).

פט) כמה דיינים מפורשים בתלמוד כן, וחלו נוכחים כפי המסכת סופרים, כמו
כדרי קריאת החורם והספחות.

עוד כמה דברים שהובחנו פה בסבת האש שאחזה בפניה בתיאור כהנים ימים ואכלה
חלק גדול מספרן, וגם בכתב ידי זה נעשה בשלש קליות, וקשה היה לי לזכור מה שהיה כתוב שם.
אבל גם מכל האמור פה יוכח כל היודע להשחמש בכתב תורה כראוי, שכל מקום שנמצאו דיינים
חקנות וגזירות שכבדים וקשים לקיימם מסבה מה, כמו מפאת חולי וכנס, מפאת הפחד מדוכה,
מפאת כבוד הכריות, מפאת שלום המדינה, מפאת גזרת המלך וכדומה, תהיו חתירות ותחבולות
צמאז להם איזה היתר בלד מה.

יודע אני שהרבה מהתורניים הנסים ישחללו לסתור דברים וראיות אלו, ויביאו כמה
ראיות סותרות ומגנות לדעה זו, ובאמת כבר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד בפ"ב מהלכות
ממרים. והני להחזיק פה מאמרים קטנים וכוללים מגדולינו הגדולים סוהרים כל האמור,
כלא הם: מצינו בירושלמי יבמות פ"ג הלכה א', ר' אלעזר אמר אע"פ שבטל הגורם
האיבוד במקומו. והרמב"ם ז"ל בשו"ת פאר הדור כתב וז"ל, כל דבר הנחקק מפני סבה,
לאו דוקא עד שחזרמן הסבה אשר בעבורה נחקק, אלא לרין לנסוג קד חמיד. בין אם
חסיה הסבה בין לא חסיה, ולדעתי קד הוא, דלאת"ס ומלא שחז"ל כהבו דבריהם לשוין
וחזו בעול הגזירות והסתירות, עכ"ל. וז"ל הרשב"א בהשבונו כימן רמ"ח,
פת. כומרים שאין להם בנים ובנות וליכא למיגור בהם משום בנותיהם הם מותר, ואמרת
בדרך כלל אסורו שאע"פ שאין להם ים להם, ואמרת שעכשיו נהחדשה לך ראייה להחזיר
מסיהו דשבת, אמימר שרא בו' טעמא מאי גזר רבנן בו' הכא לא גנא איכא ולא חורבא
איכא. ראייה זו איני מכיר מכמה לדדים, חדא שלא כל האיכורים והגזירות אחדים ואין
למדים זו מזו, והדע לך שהשבות הוא שהיה מדרבנן, פעמים מקלין בו אפילו במקום מאוס
מועט, כגון לקנות קרקע בא"י, שמעלה בערכאות ומכתיב בשבת, ופעמים העמידים
אפילו במקום מאוס שיש בה כרת, כאמל וסוזה בו', ועוד אם אהה בא להחזיר פת הסומרים
לפי שאין להם בנות, אף אהה תחזיר כח של בחורים ושל נערים ושל סריסים, וכן במדינת
שאין בה נשים, וכן ליקח מהם לחם בצביל אחרים, שאין לגזור בהגזרתם משום בנותיהם
של נכרים, ועוד שהסבאים והסומרים הם בעלמם לפעמים יש להם בנים ובנות קודם שהם
נכנסים לכמריא, גם דאחרים אין להם אשוערופסים, ועוד משום בנותיהם ל"ד משום בנות
של מוכר או של נוחן אלא משום בנות עבדים, שאם אין להם ים להם, עכ"ל. אבל הראב"ד
יראה לסיק הדין מזה, ובלי ספק יודע לדברי הרשב"א ז"ל בהחלתו שלא כל האיכורים
והגזירות אחדים ואין למדין זו מזו, יש בודאי איכורים וגזירות שלא יתנו להצטל ע"פ
השבות שהיו נראות לנו ראיות וחשבות לכך. וה' יאיר עינינו במאור תורתו האמתית.
עכ"פ לך בעל החיבות שאיך אסור וקשר כ"א לדעת האנושית ולשכל הישר, בדברים
אלה השבים ברורה ונמורה.

את אשר עשו שלשת הרבנים הסכמים הגדולים בצעול חשד עליהם דם, עשה גם

הרב החכם הריב"ל ז"ל, ע"ד נקיון ההלמוד והמחזיקים בו. וז"ל בספרו סיקר אחים ששלמה א' אל המחבר שאני עסוק להשיבו, וז"ל: זכר נא כי אחיך בני ישראל גדלוך וילמדוך, ועתה כי זקנת הווי' מלים מפך לפיני השמש וחלמך שהם מקולקלים במעשיהם (זה לא אמר המחבר בספרו כמו שהבאתי מאמריו), יטן שהמה סוללים בנחיצות ההלמוד המוליך לרחם חוטא; והנה אני כסופה נשבע בחי העולם ובשמו הכבוד והגאון, כי לא למען החיף את עמי אדברה, וא לאוריד כבוד עם אחר מגמתי, אך האמת אצידה ואדברה ואקום שגם חכמי הגוים ושריהם וישריהם בלכותם אשר נחמו לב להקור סיעט, הם יתנו עדיהם וילדיקו דברי אשר אבפר, ולא אחת ולא שנים שמעתי מפי רבים מהם, שהעידו בפס מלא לאמר, כי כרחוק מזרח ממערב, כן רחוק הגוים מהשנים בארץ פולין וגאליציה, מאחז"י הגרים בארץ צ' במוסר ובמדות, ומכ"ש בלמוד ובחכמה, שהמון הגם מהגוים לא למדו מעולם שום כתב וכפר, ולא יוכלו לחתום גם את שם, והישראלים כלם מאוים ללמוד, וכל הנערים לומדים מעט וא הרבה בבית הספר ובבית המדרש, וגמלאים מהם כמה מופלגים וחריפים בלמוד, ובפרט בהחלק שבו הנקרא משפטים, ומהם מופלגים בלכות לה"ק, ובעלי מליצה ומשוררים, ויבנם מהם גם מקושטים בעדי המעלות המבוצות, ובכמה ידיעות ואגיון, ובכמה לבנות לעצות, ורבים מהם מקדישים כל ימיהם להכמה וחורתם חומתם ומכחפקים בפת חרבה, ובחי מדרשיהם פתוחים חמוד ביום ובלילה, וסם מוכקים בחורף וברוח דולקים בהם חמיד, וכל מי שירצה ללמוד, יבוא וילמוד בהם; מי שאין לו כפרים בביתו, מי שאין לו נרות בביתו, מי שאין לו מקום מנוחה בביתו, בבית הזה פתוח לפניו, ובו המוים המוים כפרים, ספרי חר"ך עם פירושים שונים, ספרי חלמוד ומדרשים, ספרי מוסר ומדות טובות, גם ספרי חכמה ומדע לפעמים. ומבחי מדרש הללו ילאו לפעמים כמה גדולי ישראל שסרעישו את העולם בחוריהם ובחכמה. יאמר נא כל איש חכם והוסב אחת מכוונתם, אם היסודים מטבעם מלכד שקידתם בלמוד החלמוד אינם חרויים בו, ומבחי העיירות הקטנות וגם מבחי הכפרים נמלאו לפעמים יחידים מהגדולים ללמוד חכמה ודעת. ואני נשבע שהרוב מה שמכפר כאלאמאן מיימון בספר תולדות ימי חייו למודיו והשתלמותו, על אופן זה יסובו רוב תולדות גדולי ישראל וחסמיהם עוז ועז עתה. ובסתובבים הגוים חזון יקר נמלא אחד מהם שיתעורר מעלמו ללמוד דבר חכמה. זה כוח מה שמונע לעיני הלמוד, ועתה לאו ודאו המרחק הרב שביניהם בעיני המוסר והמדות הטובות, כמה הקוים מוטיילים, כמה הצורות יקרות, כמה קפוחות של לךקה מיוסדות בימינו, מלות פדיון שזויים בחנם, מלות לךקה וג"ה זכו בהן בני ישראל במדע גדובה ונפרזה, עד שהייתי יכול למלא ספרים גדולים מלךקה פזרוס של אחז"י במפליחים לנשות. גם ראוי להחזוק בני משניהם חמלא מדת הליטות ביוהר, מי משניהם מונעים יותר לרוב במחלת הכרפתים, מי משניהם יושבים בבחי משהות ומשתכרים עד הקאה ועד הכאה. לאו ודאו מה בין חתונת איש עברי ובין חתונת איש מזרי מהמון הגם. מה במות אחד מהגוים ומה עושים חבלי, ובין מיתת סעברי וחבלי. והל יאמר בן הכפר אשר יקרא דבריו אלם במהלל ישראל שהרבינו לגוס, ובכרעתי יותר מדאי את כף ישראל לזכות, כי באמת בכל דבר העומד להצלחה, אין אדם עשוי לשקר. ואני הלא איני מכפר פה דברים שהיו לפני אלפים שנה, ואו ספורים ומקרים שקרו בהרי חשך וא במדברות הפריקה הרחוקים, אך קרוב הדבר הזה בזמן ובמקום. ואם החוקר והדורש שירצה להמת דברי אלה לא יהיה מן העקבים, וישרש ויזרע מלבו כל שנאה וקנאה וכל אמונה מוכרשת בקרבנו אשר ינק אחס עם חלב מניקחו, ואשר כורגל לשמוע מפי אס זקנתו ושפחתו ומבשרתו וחבריו ובני גילו על איש יהודי רק רע כל סימם, וא מסכת קריאתו באיזה ספרים ישיג ומטולאים, שחברו איזה משונאי ישראל, מהעדר חכמה וא מרוע לבב,

שהיכודים הם לא צינות הוא, וכי ארורים הם מאת קדושיהם, וכי אוכלי אדם הם, גוינו לבבות מנולרים תלויים הם לעשות בהם כשפים, וכי הם זורקים סם המות בבארות ובנסרות ובנחלים, שמום בזה המנפה השחורה בכל העולם במאה החמש עשרה, והוא סבת כהלי רע צינונו, וכדומה מהבליים אלה, אשר גם כומרים גדולים וכמה סופרים וכבדים מהנולרים מלאו ספרים רבים במעשה העתושים כאלו, לבשתם ולבשתם ההשכלה ולבשתם ללם האלהים אשר ברא בו את האדם. ולא אזכור פה כל הארות והעגוים והמיתות האכזריות אשר סבלו היכודים לאלפים ורביא רבנות מדורות רבים וממדינות שונות בגלל הבליים אלה וסדומים להם, שפרסמו הסופרים והכומרים, (מה אגידה ואדברה סן אחס ה' ידעת כלה), בלי ספק שיודה לדברי. וברוך ה' כי הקים לנו היום את בני ציונה, מהם אנשים גדולים ונכבדים חכמים וישרי לב, אוכבי אדם בכלל ואוכבי אמת ודק, והם מזכירים בפה מלא את חטאת אבות אבותיהם נדנו. מי יתן וידעו היום גם דלת העם מהנולרים וגם קאת מהסומרים, וגם קאת מהחכמים והסופרים הקפנים והצינונים מכל אלה, ואז יהיה אור לכל בני ישראל במושבם. אבל מה נעשה ודברים המושרשים מדור דור בלב אדם הבליה בלם בהמה ובעדס מופלגת, קשה לעקור אותה ולשרש אחרים, שההגל על כל דבר שלטון כו', וכל המדות הטובות והמשובחות שהחב"י מלטיינים בהם, וכל התקונים הטובים שבנו מאין באו אלינו היכודים, הלא לא נחמדו צבתי המדרש מהחכמות, ולא סיהר לבני היכודים כל ההרבות הטובה אשר לבני האלילים של המולרים, אם לא מהמורה הגדול ליסודים הוא החלמוד, הוא המלמד להועיל בכל דבר טוב ומיעיל. וכדברים האלה שכתבתי פה באחרונה, שהחלמוד הוא הסבה הראשונה לכל מדס טובה אללו, כתב גם ההבס הגדול לנולרים צינונו, הוא החכס בעללערמאן באמרו, אויף דען חלמוד בעליהן זיך פיהלע יא מאן קאן זאגן די מייסטען איזראעליטישען מילדען שטיפטונגען "מכ"ל הריב"ל. ראויס היא שבוטס כפולה ומכופלת שילאס מפי חכס ואיש אמת כזה, לסיות השמעת ומקובלת, לכל איש מנבקש אמת ונלכב ויודע דעת. הכל יודעים שהחכס הזה הקריב רוב ימיו ושנותיו על מזבח האמת, שהרחיק מעליו כל דעס קדומה וכל אמונה כמיוס, ובשביל זה זכה למיאות חן וחסד בעיני הממשלה הכבודה, להעניקו בכסף ובכבוד ובתהלה, ובשביל זה זכה שהיו כמה מגדולי השירים והמורים מקדמים פניו ומשכימים לפשהו לבקרו ולשמוע דבריו, ובשביל כך זכה שהיו כמה מגדולי ישראל מריאים אליו מבחינים ומחיעלים עמו על דברים נוגעים לכלל אומתנו, ובשביל כך זכה לסיות כמיוף וממורה לרוב אחיו הסוררים הנכסים, (שאין לך ישן שיהי נעימה ומחוקק של שחרית בלא יתרגו ויתקוף מעט לו הרבה, על הבא לסקין ולסעיר אותו ממנה). ואיש כזה בלי ספק מן הסוגס הוא שיתחשד בשבועת שוא ושקר חלילה, וגם איש שוא לישראל מילדותו יתן אמונה אמן לדברי איש כזה, המאשרים והמקיימים מפיו בשבועס חמורה בשם חי העולם באכבד וסנורא.

עינינו רואות שכשנאלץ הנאון ר' שלמה הערשעל והחכס הרמבמ"ן זכרם לברכה את שבועת ר' מנשה בן ישראל, החזיקו בה בשתי ידיהם וקראו אותה מלס במלה וענו אחרים אמן ואמן, לפי שראו שאין לעלילת שוא ושקר בחכלית כעלילת דס, דחוי ובטול יותר גדול מלשגל אותה פ"י שבועס, שעיניה האמת האמת בחכלית. כך מן הראוי לדעתי שיחזיקו גדולי רבני וחכמי עמנו בשבועת הריב"ל ז"ל שסועתקה פה, לחתום שמש עליה לסעדס ולחוקק לאשרה ולקיימס, שהחלמוד הוא מקור ואמן ומעין ישועה להמדות הטובות, לאסבת דק ומשפט, ושמירת דחי סמדינס, וחיוב כבוד סמלך ומוראו, לכל היודעים יצחו כראוי והאלכים בדרכיו באמת.

הלא תראה בעל כתיבות כי כל ראשי עמוהיך בטלות והיו צדק ממש, ואשרי מי שזוהר את התורה כללים, מפני שהפדוים מוגשים את בעליהם, שמה לך להתקשות, ולי להיגע להשיב, על מה שהחמירו חז"ל באיסור מוקףס וזולד וכס"ג, האם תלמך חלילה מזה השחתת המדות, קלקול הדעות והפחיתות המעשים הטובים? ואינרמו חלילה הפסד לאחינו הנוראים בכבודם ובממונם על ידם? שאל שאלות קטנות ובטלות היו משובח, וכמונע להשיב עליהן אינו מגונה. על הכס לאמת ולהלדיק עקרי דהו, ועל כל עפל שבו יהשוב לו מה שיחשוב, כמו ששינוי רוחות שגדולי חכמינו משמיטים כללית ידם, כל מה שזוא מנגד לסדעת הישרה, לכבוד הכריות, לדרך ארץ, לחקי המדינה, ולדרכי השלום; לא מלינו בעלי התלמוד מכבידים ומשמיכים על האדם להחיתק ולהענות בזהם; לא מלינו אותם מעולם אוכרים על הס"ה נשואי אשה; לא מלינו אותם מטולס מליים ומזכירים להיות זריזים להביא גוים תחת כנפי תורתו, ולסרבות גרים בישראל; לא מלינו אותם מעולם מיפס ח"ת שאין עמה ד"א, אלא אדרבה חבבו את האומות והמלכה, וביהר עבודה "האדמה. הפלינו להרחק מאד מן המחלוקת, ולהקדים שלום לכל אדם, ואפילו לגוי עו"ם שצדוק. כמדומי שכל מי שיקרא דברי הספר הזה על הסדר, יודה להם בלב שלם ובנפש חפזה ובפה מלא כי האמת אהם, אין בהם נפול ועקש.

ועתה בואו נא בעל כתיבות וכל אנשי ברייתך המחזיקים בדברך, אל ההלך שהם מספרי, לשמוע תשובות על שתי השאלות הראשיות מהדינים האמורים בתלמוד, ע"ד הכשים, וע"ד הגוים, שעליהם נדונו עמנו הרבה מחברים לפניך, ואתה ורעך, אם תשמעו ואתן תחדלו מלשאל עוד, ותאלמו מלפניהם פה ומהרוץ לשון על תורתנו שבע"פ התמימה והשלמה. ידעו חכמי תומהו, שגאח וקגאח דתה כבוערת בלפות לורריו מנדונו בשנים קדמוניות, וקגאח המחיה והכללה הנסחרת בלבב אנטיסעמיטיזם זמנים האחרונים, איך נוחות להפיים ולהתנאות בדברים רבים ונוחים, בסוכחות ותשובות ורחיות נכונות אמיתיות ונדרות, ולכן נכו להשמש בהרופה חדשה, ובתחבולת נראית קקלס ודלה בשקפה הראשונה, ולאחרי העיון הטוב נראה שטעם וממש יש בה, וזוא לסוכף על דברי עמוהיהם בכוף שבוטס גמורה והמורה, ליפות כח האמת שבדבריהם; קן עשה הרב ר' משה בן ישראל ז"ל, וכן עשה הרב הרמבמ"ן ז"ל, וכן עשה הרב הגאון ר' שלמה הערשעל ז"ל רב רבני לאנדאן, וז"ל מכתבו אל האדון הלדיק המסולל ברוב השבחות, ר' משה מוועיפזורי יאריך ה' ימיו, ביום שום השר פניו דמשקס, בעת התגלגלו שמה כמה מאהב"י בלער וביסורים קבים ומרים, בשביל עלילה שקר מעיקרה, היא עלילת דס הנוראה שהעלילו עליהם איזה פוחזים וריקים וז"ל, ידידי איש הכבוד, ידעתי נאמנה ידעתי, כי נקיים בני עמנו הכלית נקיון מהחטאת אשר עשלו לחיביהם עליהם, אולם פן יחמרו מלשינו, כי יש רגלים למנהג זס, ואתה לא ידעו, כי אין מילין סוד הדס בלתי את לסרבים שבישראל לבדם, ולא לשום איש פרטי זולתה, יודו לדברך ויאמרו כי ביום המה ביום אל ידיעת נפך, וכוזבים ביום אל עינם העלילה. ע"כ הגוי צא בזה הרבנות להפיל את הקיר ואת העיח הספל אשר עשו, כי אחי חננה הסגנה לשבת על כסא הרבנות ארבעים שנה צעיר ואם לקהלת ישראל אשר צדיעאליא, וגם אבי הכבוד ז"ל היה רב באשכנז, וזוא ירש את המעלה הזאת מאביו ואביו מאביו עד למעלה מעשרה דורות, וכלס היו אנשים מליים ברבנות, וסחורה השתלשלה בבית אבותי מאב לזן עד זואה אלי, עד כי אולי אין בקי ממני בכל דבר חק ומשפט, מזה מנהג ומעשה אשר נעשה בישראל, אדברס זאת ולא אהסבה לי לגאוס כי שז וישיש אלי, ומס תקות זקן כמוי עוד בארץ. יום יום סני מתעמד לעמוד לפני השופט העליון אלהי ישראל, השם

השמיני דברות קדשו בזה קדשו, לא חרלח, לא השא, כגוי יודע את הדין אשר אני עשיר ליתן על דברי, והגוי מקבל אותו על נפשי בלא ערמה ובלא לב ולב, ואמן עלי הדין, חזר אני אל השבועה הנוראה אשר נשבע בשם הכלל, זה מאתים שנה לפני הדור הזה, החסיד ר"מ בן ישראל נגד העלילה הזאת, אשר על פי השבועה הזו הותרו בני עמנו לשוב לשבת בארץ. נוסח השבועה הזו נמצא בספרו חזקוני ישראל, והגוי משחמם בלשונו, ועושה אחריו מלה במלה את הדברים האלה, וסיה אס לא השמענו ולא האמינו לראיות המכרות, והאנחנו און בידנו לסוכות ע"י עדים כי שקר הדבר, כי און עדות על מעשה אשר לא נעשה (*), כגוי אומם לקיים דברי על פי שבועה כאשר אומ' ה', והגוי נשבע בלא שפתי מרמה ובלא לב ולב, כה' אל עליון קונם שמים וארץ, אשר נתן תורה ומצוות בזה כינוי, כי לא שמעתי ממנוג הזה בעמי מעודי, וכי אינני מאוס או תקנס אשר תקנו קדמוניו, וגם כפי ידיעתי אשר ידעתי ואשר שמעתי מפי שמועה ראוייה להאמין, או אשר קראתי בספר מספרי ישראל, לא נעשה ולא נשמעתי החוטבה הזאת. ואם שקר מלי, יחולו על ראשי כל המארות והקללות הכתובות בחורח כהנים ובמשנה חורה, לא אראה בנחמה לון וירושלים, ועלמותי לא תחייב בעת אשר יקראו המהים לחמים, והקיום כי יאמינו לי. את השבועה החמורה הזו אשר נעל אלים גם הדיק ר' משה בן משה, ויקבל על עצמו להשבע אותה מלה במלה אחרי ר"מ בן ישראל, את שבועתי זאת הגוי נשפיד בידך היום, אף כי אני בעמי הגוי אף למותר אחרי שני הגדולים האלה, אשר דבריהם אינם לריבוי חזק. אף זאת ידיעתי כי בארצנו המשפלה און עוד חפץ להסיר את העלילה הזו בשבועה, בכל זאת מי יודע אס לא נמצא חפץ בשבועתי זאת, להיות דעת השוקדים על דבר אמת בארץ אשר זאת הולך אליה. (חמת דמשק להמליץ היקר רמא"ב ז"ל).

דרי דברי בעלילה זו לא מנעתי מאת הקוראים להשמיע באזניהם את אשר נרפתי אני לראיות והוכחות שקרות העלילה והדבס הנוראה הזו, ממאס ויותר מקומות הראיתי שהקימו רביתו בקיום דמים מפורשים ומנוארים בתלמוד, בראותם קישי הזמן וטובד הפהסס, פנס בכבוד הדברות וכיוולא, ואף היו מניחים ולא היו מבטלים מנהג קל שבקלים הזה, שלא חזר ממנו רמז וזכר בשום ספר מספרי ישראל אף לפי דעת שונאיו המעלילים עלינו בו, ולא היו נותנים לחרס ולגדופים, מי שנותן לו מקום חלילה. אף מה תועילנה לנו הטענות וההשפכות, אחרי שאין אנום לשמע ולא לב להבין לכל שונאיו חפלי רשותינו בהנחות.

(*) חסל מתוך המשיל פ"ז ברכ החכם ריב"ז ז"ל, בספרו אשם דמים, כי הוא מע נ"כ בענין שהנאון ז"ל גע בו, באמרו כי און עדות על מעשה אשר לא נעשה. פ"ד אחרים ז"ל, לא ראינו אינה ראיה. והחכם ז"ל הוסיף לברר שלא לבד שאין בידנו לברר שקרות עלילה הדם, פ"י מעשים ועלילות שהעלילו עלינו, והסוכסחו אחר כך ונחנדר נקיון כפינו, שלא נגענו הלילה באש לרעה, כ"א של הכנסחות האלו בן הכס כחוספות קא וחנן על דליקה ומדורה, ר"ל שמגדילות עלינו החשד עוד ביתר שאת, פ"ג נועם דבריו, ולא ראיתי להעתיקם כי הספר אשם דמים פ"ו לבל דורס.

עזרת נשים

(א) מהטענות היותר גדולות ועלומות, שהשתמשו בהן שונאי התורה בכלל ואוררי החלמוד בפרט, היא טענת האישות, ר"ל על הדעות הרווחת הגמלאות בכן, לפי דעתם, בענין מלב הנשים והפלותו. ז"ל הרב החכם המבקר יש"ר בספרו בחינת הקבלה, מה שיש לערער על דמו"ל, הוא מה שהקילו יותר מדאי בענין הסבות אשר יחייבו בגרושין. כי הסב החרד על דבר ס', לא יגרש את אשתו אלא"כ מלא בה ערות דבר דוקא, כלווי התורה המצימס, סיינו שראה בה דבר פריעות גדול ומדור רעות, והסגיט אל הנאוף, כדברי ב"ב, לא כדעת ב"ס אפילו הקדיחה תבשילו, וכ"ש לא כדעת ר"ע שאמר אפילו מלא אחרת נאה סימנס, סבות קלות ועגומות מאד אשר החללה את קדושת החבור הזוני, ויהנוטו לחזק ולממש של הפקר, ההם שהוא סיכוד הגדול להללחת החברה האנושית, ובאמת לא יפס עשו בזה לקטוע הלכס כב"ס, עכ"ל. וז"ל בעל כ"ע בספרו פרק מ"ח, תורת משפחתי חסיד לאדם בחנאים ידועים לשלח את אשתו, ולסלס הסתרה סזאה לגרש אשה בעת הסכרה מטעם נחון, פרטו הרבנים לבלי חק. כל אשר בינת אדם לו, לא יוכל לסאמין כי דעת ר"ע אפילו מלא אחרת נאה ממנס, הסיה יפרס בעיני אלהים קדושים, אשר כבע אל עמל לא יוכל; וגם דעת ב"ס היא כמו הראשונה לרוע, באמרס אפילו הקדיחה תבשילו, בדרשס ערות דבר, או ערוס או דבר; מהסולות הנקודות וסעעמיס מבואר סיטב, כי אין אדם יכול לגרש את אשתו כ"א מטעם ערות דבר, וב"ס והבאים אחריו סעלימו עין מרחות פירוש הסלות סכרור לכל. תורלים אהחו משפט על הסורה שבט"פ אשר ממנס יפרדו דינים נשחחים כאלה, כי לא מאלסים היא, וכל מחבדים כי סיו אגסים רעים, באשר לא יראו לשלוח ידם ולהסעולל באישות סקדושה אשר סונס ימין אלהים עכ"ל.

להשיב על טענס זו, סוני לסקדים דברי הסבאר לכפר דברים פרשס כ"ד על פסוק כי מלא בה ערות דבר, וז"ל סס, ערות דבר, דבר מגונה ומלאוס*; ועל דרך ספסט לא על דבר זמס בלבד נאמר, אלא כל כל דבר מגונה, שעל ידו לא סמלא תן

(*) ערות מלה מורדפה עם חרפה, וענינה פהימות והכרון, כמו ולא יראה בק ערות דבר, וכן כי ערות הארץ נאסס לראות, ומזה נאסה פסוח סההרגס ערות אכיד, קלון אכיד, כח"ס סהסנס בעריות, אר"י קלון אכיו וקלון אכו, וביירוטלמי מפרס בעריותס דלסב ובעריותס דלסח, ובסנס עטן סגלון בעל חסס סופר הלך אר"ס ס' י"ה, וז"ל, וז"ע מה ענין קלון לערוס, וגם בחלק אס"ע חלק ב' תסונס מ' סבס, חסס לא סכסכי סההרגס סזס סהרגס ערוס בקלון, לא סמר סענין ולא סמר סמלות כלל, סערורס אינו לשון קלון וסרפס כלל, ע"כ. וכן סחס סהסס סכסס בעל סמסלות, על סהרגנס סהרגס יטן סספך נחוספך וסנל ערוסך, חלף דלסחגליסס סספך וסחסיס קלונך, וז"ל, סאין סהספך סרגומו סל נחוספך, ולא קלונך סרגומו סל ערוסך, רק לפי סורסס סענין, עכ"ל. סלפרוס יס באסס סורסס קלון, דבר סרסוי לססחירו, כמו סגראס סהסונס כלסונו לסמר, לא סגלס ערוס, סאמר לא סהסו ססססר, סדך סי סדס לסיסס וססססר כל דבר סיס סו סרפס וקלון, וסנן.

בעיניו, עכ"ל. ודברי התורה בענין מעשים שדח"ל אחת ולדק, שלא על זמם וזמם בלבד ולאמר כמו שרלו המוענים, שהרי בסוף המקרא כתוב, "לא יוכל בעלה הראשון וכו' לשב לקחת אחרי הגר הטומאה", ואם נפרש ערות דבר על הזנות דוקא, הנה לא טומאה עתה פעם ראשונה, אבל רק הטיפוס טומאה על טומאה, ולמה אפוא הקידוש התורה לחלות האיסור בשואים דוקא? ואם בואו מותרת ע"י נשואין נקראת טומאה, בואו אכורה שזאת תחתיו על אחת כו"כ. ונמצא שדעת ב"ש חיה סולכת ע"ד הפשט המדויק, אבל ע"ד הפשט הפשוט, כפירושם, "בשכך ובקומך" בשכיבה ובצימדה. אבל ב"ש מזה אחרת יסחה בהם, שהם דקדקו יותר בהוראת מלת ערות דבר, ודרשו מדכתיב ערות דבר ולא דבר ערוה כמו דבר פשע, דבר נבלה, דבר בליעל, שאז היה משמעו, שהדבר הכוא הוא של ערוה וזנות ממש. אבל ערות דבר משמע שנמצא בה מוס של איזה דבר, ולפי זה אפוא חילו הקדושה הנשילי, הוא ג"כ מוס וחכרון לגרש בשביל זה, והוא היה כונת האורח או ערוה או דבר; שהקדמונים לא היו מכונים ומאמנים לשמות של דיוקנים, בלשונות שהמילוי להם המדקדקים האחרונים. ור"ע העמיק עוד יותר בכוונת הכתובים, הוא מלא שהקדושה התורה לכתוב קודם מאמרם, כי מלא בה ערות דבר, וידיה אם לא תמצא חן בעיניו, שהוא מאמר כללי וסחמי, ותפס אח"כ "ערות דבר", לדוגמא ולמשל פדמי, ואחרי מאמר זה אמר, "והכלה והיטה לאיש אחד, וטמאה ה"ש האחרון, וכחב לה ספר כריתות", ולא בארס התורה סבת הטמאה, מכלל שאין משגיח ומקפידין בהם שיהיה דוקא גדולה, אלא חילו מלא אחרת נאה הימנה, כמו וידא ה' כי טמאה לאה, שלא היה בה חסרון אחד, כי אם מה שהיתה רחל נאה ממנה, וקראו הכתוב בטמאה, וכן האחת האביה והאחת שמואה, שלפי הפשט ר"ל אינה נאה או נכועה, וכן בל"א האליך, מלבן האם, שהיא טמאה; (וכן יפה תאר האכורה בתורה, לא נתן הכתוב שער ומד ליפיה, ודי לה מליאות חן שמואה וטמאה חן בעיניו, וכן דרשו (בקהל ח"ב) וחשקה בה, חז"פ שאינה נאה, ע"כ, ומה נאמר בה? ובלחמה לנפשה (דברים כ"א), הרי טמאה תאר כזו, כנעשית כעורו וטמאה בעיניו, הותרה דועת הנשואין שביניהם, ומשלחה לנפשה ורלוה); וכן מלינו ביבס שרואה להפטר מזקוק היבוס ליבמה, שהוא כעין גט כריתות שגין איש לאשרו, די לו כשיאמר, "לא הפלתי לקחתה", שגליית הסכן בלבד, מספקת לפי דעת התורה הכתובה לנתק מוסדות הנשואין וייתק היבוס, והיא היא דעת ר"ע. הדברים האלה מספיקים לבד בהם לזקת שלשת הדעות המבטות, כפי מה שהן לקוחות ויולאות מדברי התורה. ואם נראה להליגן מופשטות ויזמדות בעלון, מבלי התלונן בכתובים, רק כפי שהן במויות ומוסדות על שקול הדעת האנושי, עלינו להעמיד את עלמנו אחרי כותל אחד, בחדר אחד שבו שלשה חכמי עולם עומדים עלם ודעת ביניהם, לקבוע חוקים ומשפטים בענין האישות, איך ועל ידי מה יכולות מוסדותיהם להנותק, (אחרי ששלשתם הסכימו לדעת אחת בכלל, שהקדושה והנשואין*)

(*) בעיניו טמאה התורה את המליא שם רע, גם אם המאנס, כבוגש לא יוכל לשלח כל ימיו, מכלל איסור הנידושין עונש הוא, ובמ"ע אור חורס מהבנה ב' מלאה, ח"ל, חק הוא בנרפה, חובה וקדושין קנין קנין עולם, ורק המוס יפריד בין הנאכדים בראשונה ושואים באחרונה. החק הזה היה גם באריות כללם ולאשרינגטן, ובסיוחן עתה ח"פ פריסטן, העמול הממלה ההדשה, להפוך יושבין לאשכנזים, ויאל חק ומשפט, שכל אחד מיושבי הארצות האלה, אשר לא המלא אשהו חן בעיניו, ויכן אוהותיו אוהות, כי מלא בה ערות דבר, וכחב לה ספר כריתות, כי למס זה יחכה הוא למותה, או היא למותו, עכ"ל. ובגר הוארו הנידושין בנרפה בימים, כידוע.

אִינֶם קָשִׁים בְּלִי עֲשׂוּיָה לְהוֹת נִסְתָּקִים לְשׁוֹלָם, שֶׁהַסִּנְתּוֹ הַמְתַּגַּלְלוֹת וּבִלְאֵת עַל הָאָדָם
ע"י הַלִּיכּוֹת שׁוֹלֵם וְע"י הַמַּסְלּוֹת בְּבִלְבֹּ, רַבּוֹת הֵן מֵאֵד, וּמִן הַנִּמְנֵעַ הוּא שֶׁחַעֲמוּד קְדוּשָׁת
הָאִשּׁוֹת בְּפִי טָלָן אִם בְּפִי רֹבֵן, וְנִטָּה אֲחֵרֵי לְשׁוֹן דְּבָרֵיהֶם, וְנִשְׁמַע אֵת הָאֵחָד אֲדוֹמֵר,
שֶׁאֵין אֵין לֹא כ"א סִבָּה אֶחָד שִׁיכּוֹלֵם לִבְעַל הַקְּשׁוֹר הַנִּמְרָן. וְלַחֲלֵל קְדוּשָׁתָהּ, וְסִיָּה הַנּוֹת,
שֶׁהִיא רַק הִיא לְבָדָה יוֹלֵם לִנְחָק רַחֲוִקוֹת הַלְּבָבוֹת, וְלִהְיוֹת שְׁלוֹם הַבֵּית, אֲבָל לֹא בְּסִבָּה
זוֹלָתָה כָּלָל. אֵת הַשְּׂרִי נִשְׁמַע מִגֵּלָה דַּעְתּוֹ, שֶׁמִּכּוֹן שְׂוֹלָדוֹ וְנִחְדָּדוֹ אִם נִמְלָאוּ בְּהַשְׁבָּה
מוֹנִים גְּלִיִּים אִם נִחְדָּרִים בְּנוֹפֵס אִם בְּחִסּוֹן דּוּחַס, שֶׁעַל יָדָם אִינֶם יוֹלֵם עוֹד לְהוֹת מוֹחַס
וְרָאוּם לְבַעֲלָהּ, מוֹטָב שֶׁיִּתְגַּדְּשׁוּ וַיִּתְפַּעְרוּ שִׁיכּוֹס זֶם מִזּוּ וְזֶם מִזּוּ, מַכְלָרוֹת הַנִּסְתָּרוֹת
שֶׁמִּכְבִּידוֹת אֶכְפֵּס עֲלֵיהֶם. וְשֶׁלִּישִׁי בָּהּ וּמוֹסִיף עַל דְּבָרֵיהֶם וְאֲדוֹמֵר, שֶׁאֵף אֵת אֵין בְּדִבְרֵי
הַבְּעַל מִמֶּנּוּ, וְיִוְדַעִים אֲחֵרֵי בְּיָדוֹר כִּי בַעֲלִילָה הוּא בָּהּ עֲלִים לִנְדָּה, מִכּוֹן שְׂרוֹחַ
אֲחֵרֵי הִתָּה אֲחֵרֵי, וְהוּא רִדּוֹף אֲחֵרֵי אֲחֵרֵי, וְנִשְׁפָּז כְּרוֹכֵס וְלִפּוֹס אֲחֵרֵי, הִרִי אֲשֶׁתּוֹ
מֵאִיקָתוֹ בְּדִבְרֵי חֲדוּדִים שֶׁלֶּה, וְהוּא דוֹקֵרֵם בְּחִרְבוֹת מַעֲשֵׂיו, שֶׁבִּן אֵין ב"ד חֲקִיקִים לִטָּף
אֲחֵרֵי לְדוֹר אֶחָד בִּיחָד, שֶׁבְּטוֹחִים אֲחֵרֵי שֶׁהֵי שִׁיכּוֹס לֹא יִסּוּ חִיִּים עוֹד, שֶׁמִּדַּת הַנִּלְחָן,
וּבִיחָד שֶׁל נָשִׁים, חוֹבֶעֶת אֵת שֶׁלֶה, וְסִקָּחָהּ קָשָׁה כְּשֶׁאֵל; כִּי עֵזֶה כְּמוֹת אֲהַבָּה, וְהֵן
לֶךְ דִּבְרֵי חוֹץ וְעוֹמֵד בְּפִיָּה, וְע"כֹּ הַגִּירוּשִׁין יִפֹּס לוֹ וְלֹא. וְעַל כָּל אֵלֶּה אֲמָרוֹ (בְּכַתּוּבֹת
פ"א) כִּי הִיא הִתָּה אֵת כָּל חֵי, לְחַיִּים נִתְּנָה וְלֹא לְמִיחָה. וּמִלִּלָּה אֲשִׁילוֹ מֵאֵל אֲחֵרֵי
נָחַס הַיִּמִּנָּה, הִיא כְּמוֹ הַמִּלִּיָּה הַאֲשׁוּרָה בְּכַתּוּב, "מִלִּיָּה דוֹד עֲבָדִי, עַד אֲמָלָה מִקֹּדֶם לֹא",
מֵאֵל אֲשֶׁה מֵאֵל עוֹבֵד", שֶׁהֲרֹאֵן בָּהֶן שֶׁנִּקָּשׁ וַיִּגַּע וּמֵאֵל, לֹא הַמִּלִּיָּה בְּהִסָּחַ הַדַּעַת;
וְאֵת אֲחֵרֵי הַיִּינּוֹ מִלְּרִפִּין אֵת שֶׁלֶשֶׁת הַדַּעַת הַשּׁוֹמֵת שֶׁשֶׁמַּעֲנוּ, וּמוֹנִכִּים אֵת שֶׁלֶשֶׁת בְּכוֹר
בְּכֻלּוֹ, בְּלִי סֶפֶק שֶׁהֵינּוּ מוֹחִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם עוֹקֵם בְּלִבּוֹ, וְהֵינּוּ אֲדוֹמִים כָּל אֶחָד
מִהַדַּעַת הַחֲלוּקִים כֻּלּוֹ, בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים חִיִּים הֵם בְּלֹד מֶה, בְּאִזְכָּן יָדוֹעַ וּמִיּוֹחַד; וְכֵסֶם
שֶׁאֵין שׁוֹם דּוֹפִי וּפִיָּס חֲלִילָה לְחֹסֶ"ק בְּכָלָל, בְּמֶה שֶׁהִתְרַעַה הַגִּירוּשִׁין, קֶךְ אֵין שׁוֹם עֵנֶם
וּמַעֲנֵה לְחִתְמָת כּוֹפְרֵינוּ, בְּמֶה שֶׁפִּירְשׁוּ וְנִרְאוּם כְּמַרְחִיבִים נִקְבִּי מַכְזִּיִּת הִסִּיחַר הוּא.

וְז"ל הַרֵב הַנִּבְקֵר הַנִּפְלָא רָאִה"ו בַּסִּפְרוֹ דּוֹר דּוֹר וְדוֹרֵשׁיו (ח"ב ל"ד כ"ד), סִבָּה
גְּדוֹלָה הַיִּיחָסוֹ לר"ע בְּמֶה שֶׁבָּהּ וְלִמֵּד, "אֲשִׁילוֹ מֵאֵל אֲחֵרֵי נָחַס הַיִּמִּנָּה", שֶׁהִתְרַחַב רַחַב הוּא
סִיָּס נִחוּץ לְזַמְנוֹ כו', וְעַל מֶה סִפֵּר בַּסִּפְרוֹ, עַל מ"ש "וְסִיָּה אֵת לֹא תִמְלָא חֵן בְּעֵינָיו",
אֲבָל הַכְּתוּב עֲלָמוֹ מִפְּרֶשׁ מֶה עֵינֵי שֶׁל הַסִּפְרוֹ מֵאִילּוֹת חֵן זֶה, וְאֲדוֹמֵר "כִּי מֵאֵל זֶה שְׂרוֹחַ
דִּבְרִי", וְר"ע מִפְּרִיד הַמֵּאֵמֵר, כֹּאִילוֹ הוּא עֵינִן בְּפִי עֲלָמוֹ, וְדַרְשׁ מֶה שֶׁדַּרְשׁ. עַכ"ל.
וְהוּא אֵף בָּאֵין דַּעֲתִי מַכְכֶּמֶת לְסוֹף דִּבְרֵיו "שֶׁדִּרְשׁ ר"ע מֶה שֶׁדִּרְשׁ", שֶׁכֵּבֶר הַרְאִיתִי
פֶּה, שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת הַרְבֵּה כְּמוֹכֵן לְדַעְתּוֹ, אֲבָל הַעֲרֵתוֹ שֶׁדַּעַת ר"ע הִתָּה לְסוֹפֵי מִלְּכָן שֶׁל
אֲחֵרִים, שֶׁשֶׁפִּלְעֵנוּ מֵאֵד בְּחִסּוֹר הַגִּירוּשִׁין, קְרוֹבָה הִיא וּמַחֲשִׁיבָתָה עַל הַלֵּב, יַעֲרֹשׁ. גִּם
דַּעַת ב"ס לְהַתִּיר הַגִּירוּשִׁין אֲשִׁילוֹ הַקְּדִיחָה חֲבָשִׁילוֹ, שֶׁהֲרִיתִי בַּסִּפְרוֹ הַרְאִיתִי לְמוֹפְלָגָת
מֵאֵד, רָאוּי לְהַשִּׁיר שֶׁהִיא אִינֶם דַּעַת מְנוּסָה כ"כ, כְּשֶׁחֲבֹנֵן עַל אֲמִיתָתָהּ, שֶׁאֵין כּוֹנֵנָהּ
חֲלִילָה אֲשִׁילוֹ כְּשֶׁקִּלְקֵלָה פֶּעַם אֶחָד שֶׁעוֹדוֹ דֶּרֶךְ מִקֶּדֶס, (שֶׁדִּבְרֵי רַחֲוִק, וְאֲדוֹלִי גִם נִמְנֵעַ הוּא,
שֶׁיִּעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מוֹחַ בְּקִדְקִדּוֹ, לִגְרֹשׁ אֵת אֲשֶׁת חִיקוֹ, עַל מֶה שֶׁהַקְּדִיחָה חֲבָשִׁילוֹ
בְּמִקֶּדֶס ע"י אִיזֵם סִבָּה), כ"א רָאוּנוּ שֶׁדַּרְכָּה חֲמִיד לְקִלְקֵל הַחֲבָשִׁילִין, וְהַקְּדִיחָה חֲבָשִׁילוֹ
ר"ל בְּחִתּוּדוֹת; וְאֲשִׁילוֹ בְּדוֹרָתוֹ דּוֹר דַּעַת, יוֹלֵם סִבָּה כּוֹ לְהוֹת בְּמַהֲרָסִי שְׁלוֹם הַבֵּית.
ח"ל חֵסֶם אֶחָד בַּסִּפְרוֹ, "פִּירְשׁוֹתָאֵד גִּעּוּס עֲנֵרֵגִי", הַסִּדְרִים הַשְּׂוֹרְרִים בְּנִית, וּבִיּוֹחַר
הַמֵּאֲבִלִּים וְהַחֲבָשִׁילִים הַנּוֹזִים הַמְחֻקִּים הַיֵּטֵב בְּיָדֵי בַעֲלָה הַבֵּית, הֵם הַמַּכְזִּבִּים
וְהַגִּירוּשִׁים קוֹרֵת רוּחַ לְבַעֲלָה הַבֵּית, וּמִבִּיָּחִים מְנוּחָה וְנִחָה בְּלִבּוֹ, וְלִסְפֵּךְ הַשְׁבָּה כְּשֶׁאִינֶם
מִקְדָּת לְהַכִּין הַיֵּטֵב הַחֲבָשִׁילִים, וְאִינֶם חוֹשֶׁשׁ לְהַקְדִּיחָתָם וְלִקְלָקֵלָם, הִרִי הִיא כְּמִנְרָה

היה אישה עליה בכוונה, ומפרידו ודוחה אותו ממנה בידים, וכמה רבוי גרושין וכפרה בריחות וסחבתו בצריעותא ע"י בלתי סקפתא הנשים על חיקן הסבילים כדלוי, עכ"ל.

(ב) ז"ל בעל כ"ע, למוד יותר מחנוד לדבר אלהים ולדעת אדם, מעולם לא ילא מפי מחיקק בשם דת, ועל פי משפט כזה, כל אגודה חברה מין האנושי חיה לאש. ואם הדת אשר יסודות כאלה לה סיחה שלטת בעולם, אז הארץ מהר סיחה נשחתה, כשאל יוקדת מטה; כי לפי דרכה ודעתה יאבד אשר סיון האנושי, אשר ביהר שאל חולה בסדר טוב אשר בעיני האישות, והוא מ"ש ב"ע אה"ע סימן קי"ע, שני שנשחתה השוה ואינס יודעת לשמור את עלמה, מניחה ונושא אחרת, ואינו הייב ברפואתה, עכ"ל.

בדשקפה הראשונה נראים דברי המעלה כיוצאים מלב עבוד, וכמתחנוד בלדק ובמשפט, כנגד אגודות נוראם כז, לפי דרכי ליורו; והוא, איש ואשתו שבו יחד כיום שנים בלחצה ובחבה ובבלום, והולידו יחד בנים ובנות, ופזאוס מליזו סבה פחלומית, והקלקל ממש ממוח שבקדקדק, ואין עוד דעתה שלמה עליה, מה עושה בעלה על פי חורת יבראל. מניחה ומשליכה מעל פניו, והולך ונושא אחרת, וכמה כה, ואין לו עוד דבר עם אשתו הראשונה, שדר עמה כמה וכמה שנים! אך גם בידו להציג לשיני הקוראים ליר הפך בתכלית, מליזורו, והוא איש שנשחתה עליו אשתו זה כמה שנים, והיא מחרת ומנדפת ומכה את בעלה ובנים, מפחדת בהמוניהם האנושות והעבדות ילדים הקטנים, משכרת ומקלקלת את כל כלי הבית, ובעלה סדקה עשה כל אשר היה בידו לעשות, וכה לדבר על לב רבות, טובות וכחומים, גם לגעור עליה בנאשוח; דרש ברפואת רבים, וכע עמה לקוסמים ולמנהגים. ולא הועילו כלום; והוא ובני ביתו מתגללים במחשור ובלער, לפי שאין מי שידאג לכל לרכי הבית המוכרחים; והאובד סוף שאל את הרב מה לו לעשות, בדרך עלה ובדרך סוראת הדרה; והרב כזה היה משיב לו, להניחה אין לך רשות, אלא עליך להשתדף בלערה כל ימי חיים עד שתאז מדעתך כמו שילחם היא, או עד שתאז נפשך; האם סיחה דעת המעלה סוף נוחס מחשבה משובה והוראה דעה כז? האם לא היה מחנוד המעלה כזה על רב כזה בלדק? שכל סוראה שהיא כנגד הכלל וכנגד היושר וכנגד האנושיות, אין שמה סוראה; אך נוח מליזורים גדויים, ואין לנו פסק עם עשנות והשבות הנליות, ולכן נכון נא לעדי תשובתנו אל האמת והמליחות.

קוראים אהנו כמה פעמים בחורם כחובים וחי כלוי קך וכך שנים ויולד בנים ובנות וימת; ועלינו לדעת שהרבה ימים ושנים, הרבה שנים והרפתקאות עברו וחלפו על האיש ההוא, שהוא הנושא ארבע מלות אלו, ויולד בנים ובנות וימת; וז"ל הרב בעל מנחת בלום, על פסוק, ויטע, ויבשר, הכתוב אלא נח, ע"ד וחסד ברה והלד כן, רלוי שבין הנטיעה והסכרות היה זמן רב, וכן בין הסדיון והלידה השנים חדשים, אלא שדרך הכתוב לספר המעשים כאילו נעשו בבת אחת, עכ"ל. אבל לא ק יחשוב האיש הכותב וספוחו; המקדים פיו ללבו, ותואל באלות האלו שבו אל בעל דינו, ששקדא ב"ע הרין, מי שנשחתה השוה מניחה ונושא אחרת, כושר הוא שכתב שקדא בשת המלות האלו בנטיעה אחת, וכמו שהן כתובות בש"ע חסדות ורלופות זו אחר זו, קן היו וכן קרו במליחות; ובאמת איש אין לב לו יחשוב כאלה, אבל כל מי שיש לו מוח בקדקדו, יגדיר סמלות האלה בנדרים הראויים לסגדיון בלדק; במלת "השנה" הוא לדיקון להבין, אשה שהיא חביבה ואהובה לבעלה, שהוא שמה בשמחתה ומלעשר בלערה, השנה שמליחיו מן הרבה ומגדלת את בניו, אשה שמכונה ומזמניה לבעלה כל לרכיו, כמו שרוב

הנשים הכבדות עובות; במנה "הנשקטה", אלו לריבים ומחויבים לדעת, שהטובה היא, שהחילה מעט מעט ללא מדעת, ולנהוג לפעמים ולעשות מעשים שלא כשורת השכל הכריח; ובתחלת מחלה זו, דרש בעלה ברופאים, והשחל-בצל מאמץ יכלו להשיגה לאיתן בריאותה, אך הרופאים אמרו וואש, ויאלה מדעת לגמרי, עד שמן הנמנע הוא כמעט לסיוע עמה בבית אחד, לפי שאין כח ביד בן דעת לדור עם משוגע ביחד; במלת "מניה" עלינו להבין, שאין עוד שמירתה עליו, ואינו מחויב להטפל בה עוד, אחרי שגשה כל מה שהיה צדו לעשות; "ונושא אחרת" כוונתו שהוא מותר לישא אחרת. האזה על דבריו אלה, הוא, שהדין הוא בזה לקוח עכרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות כתובות (ומקורו בחלמוד), והענין בזה "ה"ע כימן ע"ל ח"ל, אם הוא הטעם שהחלי ארוך, יכול לומר לה הרי כתובתך מונחת, או רפאי עמך מכתובתך, או כריני מגדשך וטוחן כתובתך ע"ל. ומזה נראה, שאם לא נתארכה המחלה הינו רשאי לעשות כן. (והראב"ד חולק על ערמב"ם גם בזה, וכונן שהבעל חייב להמחין עד שהתפא יע"ש). ובאשה שגשגתית חתם שם ערמב"ם ז"ל דבריו ח"ל, ואין ראו לעשות כן מפני ד"ה, ע"ל. וכבר המגיד כתב שם ח"ל, ודבר פשוט הוא שיש בזה דוע מוכר, ע"כ. ח"ל בעל באה"ג ש"ע ה"ע כימן ע"ל, שדין המשוגעת מיסד על דין חולי ארוך, ומאלה שמה שיש בזה יש בזה, יע"ש. והנה הראב"ד שהזכרנו מיוסדת על הכפרי, שגורא שהכפרי חולק על משנתו כתובות נ"א שאמר, אמר הרי גיטת וכתובתה ותרפא את עצמה רשאי, ע"כ. אבל הכפרי על פסוק ובלחהה לפניה האומר בפרשת יפת תאר כתב, מלמד שחם היתה חולה ימחין לה עד שתרפא. וכ"ש בננות ישראל הקדושות. (יש שרנו לומר, שדעת הכפרי הוא רק בפת תאר, ולא בננות ישראל, לפי שלא ראו את הכפרי במקומו, רק בדברי הראב"ד שהביאו, והשבו שהדבור "וכ"ש בננות ישראל הקדושות" נוסף על לשון הכפרי מהראב"ד והרשב"א שהביאו, והיא הנחת עצמם, אבל באמת הדבור הזה הוא מהכפרי בעצמו; הספרים הוקדשו הו העיר הכ"מ על סרצ המגיד יע"ש). הנה לשינוי הכפרי, ומשנהו, וכן ערמב"ם והראב"ד שחלוקים בדין זה, ואפילו ערמב"ם בעצמו כתב שיש בזה דוע מוכר, ולמה שחק המעיל מכל זה. ובתשובת הראב"ח שאלה ל"ב מלינו ח"ל, ראונו ארם אשה, ואחר הארוסין נסמחה עינה האחת של הארוס לגמרי, וכשנית קרובה ג"כ נכמוי, וראובן הינו רואה לכונס נחמת אמוס הזכר, ומבקש מהב"ד שיכופו אותה לקבל גט, והיא כוענת ובהחפה שדכו. תשובה, מאחר שהבעל נוסחמת כופין להוילא. כ"ש באשה, דלא יפה כח האשה מכה האיש, וכ"כ הרשב"א בתשובה, הביאה מהרי"ק ז"ל, באשה שילאה מדעתה, יע"ש. ואם לא רוכך עין לב המעיל ע"י דברים אלה, ועודנו לא ישוב מדעתו, ויחליט, כי בדינים קשים ואכזרים הם, שהלא בוך בוך, ליו להבעל נהיח את השוה שילאה מדעתה בשגגה, לא להחביק ברפואתה, וסחירו לו לישא אשה אחרת בשמחה ובעוב לבב; וע"כ מולא אני את עומי כמחוייב להעניק דברי גדולי הפוסקים, הסוללים בשיעור החלמוד, מבלי נעות ממנה ימין ושמאל, מ"ש הם בענין פסק ההלכה ההלמודית בענין זה. ח"ל הב"ח בתשובתו סי' נ"ג, ודרשתי לחוות דעתי, באחד שגשה אשה, וכולידה בני בנים וכתבתי ונשחטת עד שגריבים לכירה חדר בחדר חדר, ולעיתים היא חלומה, וא"ל לדור עמה, ולכן היא שרויה אלא אביה, והבעל שריו בביתו בלער יגון ואנחה, מלפס שהתפא, חס כמה שנים יושב גלמוד ומשוגע, ובאלה החרה לנרש בעל כרחו בעת חלימהה או לישא אשה על אשתו, והספרדים הכניחו לפוערה בנט, ולא לישא עליה אשה, ודעתי שנית היא להסך, כאשר ראינו מרביתנו עושים כן, וכס קבלו מרביתם איש מפי איש עד הנמ"ס, וזה דוקא בהם כעת מ"ה בננים, וליחד לה כתובתה ביד קסל, וכ"כ הרב בניהו ש"ע.

במקום שאין הראשונים בה גרושין כגון בשבתות, יש להקל להסיר לו לישא
אחרת, ע"כ. מיהו אין הרב בס"ס הולק בודאי על מה שמפורש בדברי האחרונים,
שצריכים להסיר זה מאה רבנים, שיחתמו בחתימת ידם על הסירתו, וזה
עכ"ל. ובש"ס המבי"ט ח"ב סי' כ' מבינו ח"ל, באה לפיטו לעת קרובי האשה, אשר
בסבת לידתה ילדה מדעתה, ובעלה סחיק גדוד ממנה, ואולי אביה ואחיה לזוגה
ולפרנסה, וכחצו כמה מחבבים שיבוא ויפקח על רפואתה, וסוף השיב להם, שהלך
למלאו טרף לביתו, וכי כל נכסיה אשר הולך עמו הסם בידו, מחוט ועד שרוך נעל, לא
חסר דבר, ופרנסתה ומצותיה על אביה ואחיה ט', ורבינו כי בעלה עשה שלא
כהוגן, ושלח בדרך ארץ סתם סג עם אשתו להניחה חולה וחזן מדעתה,
ולשעלים עיניו ממנה, עם היות אשתו כגורו, כי הסם שכתב הרמב"ם ז"ל מניחה ומזה
אחרת ט', לא היזה לו רשות ללכת ולהניחה, כי אם כתבו לו הסם ופרנסה, גם הוא
היה צריך לעפל בצרכיה ולערוך בעסק רפואתה ט', וא"כ שלא
בדין עשה, עכ"ל.

ח"ל סגחן בעל המח לדק בחשובותיו שאלה ס"ז, אחא לקדמתי חד לזרעא מרבין,
הודו כיוצא דעין, לזעק וזוכה ולומר, הוי לי מאשתי ואני לי מאחרת, כי נשא אשה
הוגנת בה הנוס בדעת שלמה, וזהו עמה ימים ושנים, ואולי עמה בן משכיל שסוף
היה ח"י שנים, וזה כמו שש בנה פנימה בה מדה סדין ושחגעה, וגלגל עמה ויהר
משש שנים, והוליא עליה ממון רב כדי לרפואה, וחקר ודרש על כל
לד ולדי לזדים למלאו לה עזר ותרופה, ואין מרפא, ואין דעתו סובלת
עוד יותר לדור עמה בכפיפה אחת, ע"כ הוא שאל, האם יש למלאו לו החרס לישא
אחרת על אשתו, ע"כ לבן השאל. סוף עיניו דואר שגאון השיד על השולח בסיס לזרעא
מרבין, ובדאי לא נעלם ממנו סדין כהדרש בש"ע, ובכ"ז גלגל עמה יותר משש שנים,
ואח"כ לא לדפוק על פתחי פי הרבנים, לשאל פתח החרס על זה, ולא חטף פסק מן
הש"ס, כאשר חתף בעל דינו וקבע להלכה מה שגאון, כאילו אין להרר עוד אח"ז כלום.

עתה נראה מה הינה חשבת סגחן ע"ז, ח"ל חשבתו: סוף בעיקר דין אשה
בשחגעה, כבר נתפשטה סודא ו להסיר ע"י מאה רבנים משלש מלכיות
בשיראיו טעם מבורר, רק שצריך להשלים קודם שיסירו לו לישא אחרת, כך
בחוברה והוספתה ליד ב"ד, ב"כ הכלבו, וכן עשו המה. ודעו בשנת של"ב, ואפילו
לדברי מוסד"ל בחשובותיו ס"ס, שהחמיר שלא להסיר חרס דר"ג בשחגעה, היינו דוקא
לגרש בעל כרחו, אבל לישא אחרת בלי גרושין לא מצינו להצונו, דבכס"ג לא החמיר
ד"ב, אלא שהמנהג אינו כן, ואין מהירין לישא אחרת אלא דוקא במאה רבנים משלש
קהלות משלש מלכיות, אך זה העלוב ש"פ לפי, ואין ידו משגת להשלים אפילו חצי כך
בחיבה, לפי שחשבתה מרובה, ול"ע, הש"פ בלפי דעת סר"א"ש והריב"ש בחשובה,
והביאם הרמ"א בש"ע אה"ע סי' קי"ט, דכל סיבה דיכול לגרש אינה יכולה לעכב בגרושין,
ויש לומר גם כאל שחשבתה וסגחן בחשובה הוב טליו, לא דמי, דהסם שאני, כיון דיכול
לגרש מאד סדין, ל"ל הסא שאין גרושין כלל מאד סדין, אלא שרואה לישא אחרת, לא
נמלא היסר כ"א ע"י שישלים ט', וא"כ איך נכנים ראשו להסיר בלא השלמה. אך לפי
שליחו של זה האיש מרובה, וידו קלרה ואינה משגת, יש למלאו לו היסר בדק זה, שבה
המשכיל בירוק שאר קרובים ימכרו בחובתה והוספתה בטובה סגחן לבעלה ע"פ ב"ד,
בזה ב"ד יפה, בסך ממון שיסיר וראה להס כרור שתוכל להס פרנס מן
הרואים בכל צרכיה, והקדן ילך קיים לבוס אחרים, אפילו אם תמות היא בחי

בטלם, ואז יובלו אה"כ מאה רבנים משלש מלכיות, להחזיר לו ליבא אשה אחרת, כיון דהאין
באן הספד ודאי אלא ספק בפסד, ולא ספק אחד אלא כמה ספקות, חדא דלמא חמות היא
קודם, דמיחה שכיחא עפי כנשים מבאשים, דהכי כחזו האוס' בשם הירושלמי בפרק
גטרה דף כ"ב ד"ה רבא אינו פודק, וז"ל לפי שהגשים ממכרות למות מן האנשים, ע"כ.
ואח"ל בטל ימות קודם, דלמא לא חוכל לגבות בחובתה, אה תשאר קך בשגטונה, דשטנה
אינה יכולה לישבע, וכל זמן שאינה נשבעת אינה יכולה לגבות, כמ"ש הרמ"א אה"ע כ"י
ז"ו כ', וע"כ כיון דהאין ידו משגת, ויש ספיקי עובא, יש להחזיר, ואזי רק הנראה
לפס"ד נחצה, אבל לדבר הלכה אה עצמי לא תקטתי, עד שיש כימו
בנים מגדולי המורים אחי, עכ"ל הגאון בעל זמח לזק בתשובתו.

וז"ל ברב הגדול בעל שו"ת שארית יהודה, אחי הגאון בחסיד ר"ז מלאדי זצ"ל,
בספרו זה דף מ', שאלה בדבר האיש שזה כמו ארבע שנים שנשקטתה אשתו, ויהא
צחיס חלומה, אך גב בעת חלימתה רבו תחלואים, ובפרט חולי סופל ר"ל, וכבר
גלגל עמה ברפואות ובכמה רופאים מומחים ובקיאים, עד שירד מנכסיו מאד, ולא
עלה לכ תרופה, והואיל עליה סך עשור ורב, ואין יד האיש הזה משגת כלל, שאפילו
בית אין לו, אשר לזאת לזבק במר נפשו, אי לי על ממורי, ואזי לי על אשתי, ואזי לי
על אשה אחרת, כי עם כיוצא שדבר נתפשטתה הוראה להיחר לישא אשה אחרת ע"פ מאה
רבנים כדעת הג"ח שקבל מרביותיו, אך תנדה בלדה, שהרי הריק להשלים הכחוצה
והוספתה, שגלות לסך עשור ורב, וחקנה הלמח לזק, להפסד עם קרובי האשה ברבי
כסף, א"א לו. כי אביה של האשה שהוא איש חסיד וגניד, לא יתראה להפסד בשום
חופן בשולם, ולפי שהאיש הזה הוא אחד מבני עירי, מלאכי א"ע כמחויב להחזיר בהיחר,
ויסתיים הדבר בגדולי חכמי הדור כו', וכן ראיתי בשו"ת מים רבים חל"ע סימן ד',
דהיכא דהאין ידו משגת אומם הוא, ואין להחמיר על הכעל לישב גלמוד,
וליהיה בהרדורי עבירה כל ימיו, כי לא זו הדרך אשר בחרה,
דהרבה יש לחוש להקנה האיש כו', ומ"מ למעשה לריק עיון, ואיני סומך
א"ע על דעהי בזה, ועיין עוד בספר בית מאיר סימן קי"ט שהאריך ללמד ולהקל
בענין הבע שמשלים, שאין לחוש כ"כ לדברי המגיה שבמל"מ כו' ועדיין ל"ע למעשה,
עכ"ל. ואין דנוני להעתיק עוד מענין זה מה שבמלא בשו"ת האחרונים, שבמעט דברים
אחרים הם לתכלית מטרת הפסק.

בבל אלו המקומות יראה המעלה, כי רבני ישראל יודעים מזה כרחמים מה היא,
והמחזיקים בהורה שבע"פ חוששים לתקנה האנשים והנשים בשום, שלא ישבו עגומים
ועגומות, שאחרי הוראה מאה רבנים משלש מדינות משלש מלכיות, ואחרי השלשה בחובתה
והוספתה, ואחרי השדלות וההאמנות הכעל מלדו, לעשות בגופו ובממונו כל מה שזכילת
לכועיל לה ולרפואתה, ואחרי גלגול עמה כמה שנים בימי מבוכה שכלה, עוד לא
הרשינו גדולי הרבנים החלמודיים עוז נפשם, להורות הלכה למעשה בפירות להחזיר.
כמדומני, שהמעלה יתבסך עתה בתחבולותיו, ויעשו על רבנינו שסם מהאחרים כנגד
הכעל העלוב, שסבל הרבה יותר מדאי. עכ"פ הדין הקשה הזה שהביא, לא יחריב אה
העולם, ולא יכרום בחות חבל חלילה.

(ג) הלעזים שבמקרים יראים או נראים כיראים מלשלת יד ולפגוע בקדושת חורת
נפש, ויטעלים זה הדקר דרך חושבע"פ, מתרחים הם תמיד כחסים על כבוד האם
בוקנה, ומוקרים השינה הרופפת עליה, וע"כ תוחרים הם חתירות רק במשנה ובחלמוד;

אבל המדעים והגלויים שבהם, מכונים הם אלה הבקרת החלופה לפני ולפנים, מניעים לה
 כפר החזרה הכוזבה ועובדים עליו עזרה; הם עושים על חזרת משה, ואומרים בפה
 מלא, שבטוים לא נחשבה האשה לבעלה כ"א בעבד וכשפחה קנוי כספו, הלא נראה
 (ואומרים) שבמות אשה הכן, אסרה החזרה לבעלה להטמא לה, שכן כהני מפורש, לא
 יטמא בעל בעמיו להחלו, וכל הקרובים המפורשים הם לסיחור, לא הוצרה האשה כלל,
 ולהסניף סיחור עומאת אשתו על מלת "לשאר", הם אומרים שקרה רצון הוא, שלפי הפשט
 האמתי אינו כ"א כלל שאחריו פרטיו, כדרך החזרה בהרבה מקומות, ואין בין כחזר זה
 שאנו עסוקים בפירושו כעת, והוא "כי אם לשאר הקרוב אליו, לאמו ולאביו ולבנו ולבתו
 ולאחיו ולאחותו הבחולה הקרובה אליו, אשר לא יתחלף לאיש, לה יעמא" (ויקרא כ"א),
 לבין כחזר "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוס אינו", ערות אבין וערות
 אחין לא תגלה" (ויקרא כ"ח) כלום, שכמו שהכל יודעים שלא נאסרה קריבה של אשה
 לאישה, שהיא אינן אשה אלא לבנים, ואין בנים אלא ע"י קריבה, וגמלא ש"אל כל שאר
 בשרו לא תקרבו" אינו כ"א כלל הקרובות המפורשות אחריו: כך אין בכלל "כי אם לשאר"
 האמור בתהלת פרשת חזיר, כ"א מה שבפרטי הקרובים הבאים אחרי זה; ולברר ולהוכיח
 אמתה דבריהם, הם מביאים ראיה מדברי הנביא יחזקאל, שכשחזר ושנה לנו הדין הזה
 מחזרת משה רבו, השמיט מלת "לשאר", לפי שידע שאינה משמשת כלום, וכך הוא אומר
 שם, "ואל מה אדם לא יבוא לעמא, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר
 לא יתחלף לאיש יעמא" (יחזקאל מ"ד), ולאשמו אין שום זכר ורמז כלל; וז"ל הרב החכם
 רמ"ג ז"ל, לא יעמא בעל בעמיו, יותר יחכן לפרשו, לא יעמא בעל באשתו, ומ"ש חז"ל
 שהובא על הבעל להטמא לאשתו, הוא אחרי חקנת הסופרים, עכ"ל; וז"ל הרב המבקר
 ההכם רמ"ו בספרו דור דור ודורשו, נמנה שהשמיט יחזקאל את "לשאר" שבחזרה, נראה
 שלא חשב שהוא רומז לקרוב מיוחד, ואינו רק כלל ואחריו פרט, שהפרט מפרש את
 הכלל, אך בתלמוד נדרש, שאר זה אשמו (יבמות כ"ג, ת"כ פרשת אמור), ובהכרח שזה
 המדרש מאוחר, ונראה כי הוא חולד מנודרשם אלא נחלות, שדרשו שאר על האשה,
 וע"כ נראה שההלכה שהכחן מעמא לאשתו, מאוחרת היא, והיתה רפויה בידם גם בזמן
 מאוחר, כאשר ראו במעשה של ר' יוסי הכהן שלא ראה ליעמא לאשתו (זבחים ק'), ספרא
 אמור; וגם הרב המבקר החריף פיגליש ז"ל בספרו דרכי של חזרה, כתב ג"כ דברים
 קרובים לאלו. חלילה להאשים את אהבי הפשט, אם יפרשו הכוזבים לא כפי מדרשי
 חז"ל, ולא יקראו ע"ז מנלי פנים בחזרה שלא כהלכה, שרק מי שחזרה הלכה למעשה,
 יקרא כן, כמו שידענו שאפילו זקן ממרא אם למד כמו שלמד, אם לא עשו מעשה על פיו
 אינו נהרג, שאל"כ עשיית רוב מפרשי המקרא ורודפי הפשט זקנים ממרים חלילה, וכן
 מנינו באמת דעת הרא"ג והראש"י מוזכרת כבר בדברי קדמוני המפרשים; הרשב"ם ז"ל
 ע"פ לא יעמא בעל בעמיו כתב וז"ל, שום בעל בעם הכהנים לא יעמא לאשתו, עכ"ל;
 וז"ל הראב"ע ז"ל ע"פ כ"א לשאר, היה נראה לנו כי פירושו כמו איש איש אל כל שאר
 בשרו, שם כלל ואח"כ פרט לאמו ולאביו כו', ונעם בעל בעמיו, לא יעמא כבעל באשתו,
 וכאשר ראו שהשקיקו רבותיו כי יעמא לאשתו, וצמו לשאריו כדרך אסמכתא, ואמרו כי
 פירוש בעל גדול שהם ברכותו, בעל הפירוש הראשון, עכ"ל; אף שבטל הראב"ע דבריו
 הרמב"ם, לא בעלם כ"א להלכה למעשה אבל לא לפירוש; וז"ל הגאון בעל מקום שמואל
 בשער החידושים שם, דרכו של החכם הראב"ע, לפרש מה שהקו אותו אלוהים בשכלו,
 בהשגתו על דעתו, ואינו חושב אף שהוא נגד הגמרא, עכ"ל; ובחנם הטיח הרב בעל
 אוה"ח דברים חודרים ודוקרים כנגד החרר הגדול הראב"ע ז"ל בפרשת בא ובפרשת
 מטות, על מה שפירש נגד ההלכה, וכי הרמב"ן ז"ל וגם רש"י ז"ל בעמא, לא החזירו

לפניהם לפרש לפעמים שלא כפירוש המקובל בידינו ע"פ הסברה? אך נניח מדברים לדברים, ונשוב למס שאלתנו זו:

מצינו מקרא מפורש בתורה, "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב), מכאן שהקדמה והדבקות שבין האבות והבנים אינה מיוחדת אולם ביחוד גמור, כמו הדבקות שמיחדת את האיש ואשתו. מצינו שאמר הקב"ה על אדם הראשון "האניל מפרי עץ הדעת, ואמר לו לבדו לא תאכל ממנו, וכל זה מצינו שנעשה גם האשה על האניל. מצינו המלאך מלווה את לוט לבדו בלואו את העיר הדום, אל חבטו האריך, וכל זה כשהביטו אשת לוט אחריה, נעשה וחסו גליב מלח. כשאמר הורס, כי יכיה לאיש בן סורר ומורה, לא כוונתו את האשה מכלל, שסרי את ראש כוח ולא רצתה היא אלא כן נהרג, שסרי, ותפשו בו אביו ואמו" כחב, "אנינו שומע בקולנו" כחב*). נכ"ג הקדימה התורה האב להאם, שכן כחב, "לאביו ולאמו לא יטמא", ובכך הדיוט הקדימה האם לאב, כח"ש, "לאמו ולאביו". בכבוד הקדימה התורה את האב חתלה, והאמר, "כבד את אביו ואת אמך", ובמורה הקדימה את האם חתלה, והאמר, "איש אמו ואביו חיראו", לומר לך שבקולים הם, ואין יתרון להם על זה. ובקדושין ל"ה אמרו שבו הכתוב אשה לאיש לכל עושים שבהורס. וכן כחב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. וכן וכי יגח שור את איש או אשה. וכן או בן יגח או בת יגח, וס"ס לכל המיתות ולכל העושים שים הם האיש והאשה. ומי לא ידע, שכל התורה כולה אע"פ שאמרם בלשון זכר גם הנקבות בכלל. וכן "אדם כי יכיה בטרד בשרו", "אדם כי ימות באהל", כולל הזכרים והנקבות. וכן בלשון חכמים "אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם", "לא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים", "לא יקרב אדם שפופרת של בילה", "אשרם מחול ירבון" (לשון בעל קהלת יעקב הוא הגאון ר' יוס טוב אלגאזי בח"ב נספחו הקדמה מענה לשון סימן י'). וח"ל הספרי פרשה שלח והקדיב אין לי אלא איש, אשה מנין, ח"ל המקדיב מ"מ, עוד שם דבר אל ב"י והאמר אליהם אף הנשים במשמע, ע"כ. מאמר חז"ל אשתו כגוף דמיה, ומאמרם שהיה בלא אשה פלג גוף הוא. וכל מאמרי התורה המובאים פה למעלה, מורים בבירור גמור, שהאשה אינה נחשבת לפי דעת התורה שבכתב ושבע"פ כהפך מקנה בכסף, כי אם כעלם מעלמותו ובהאי מכלול. והגאון חיד"א בהפך דברי יוסף ח"ח סימן ע"ג הביא קצתם היום על רש"י דכתב שאשתו בכלל ביהו, ולא נסירא דלה אשתו דמקריא בני ביתו ב', והאריך להביא כמה דעות דאשתו אינה כבני ביתו אלא כגוף נמש, ע"כ. והרדב"ז השונה ח"א נשאל על כך שרש"י לישא גרושה, אם גם היא עוזרת על לאו, דהא קרא בדידים כחב. והשיב, מה צ שאלם, כל העושים האיש והאשה שוין בהן.

והנני מוסיף שית ידי, להעמיד עדים כשרים ונאמנים, מהתורה שבכתב בעלמם על ברור הענין שאלתנו מהחלים להחליטו, והוא מצינו כתוב בתורה (שמות כ) ושמוי במשנה תורה (דברים ה) ויום השמיני שבת לס' חלוקה, לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ונך אשר בשעריך, ולא תזכרם האשה כלל בין המזוינים שם; וכי אפשר לחשוב שאין לה שום חלק בקדושת יום השביעי, ולא לנעושתה על המנוחה והשכינתה

(*) ח"ל כרש"ל בספרו המשחל פרשה אחרי מוח. באכתב גלי פרוס חלל הזכר, כמו פרוס אחר פרוס אחר, כטוב גלוי ברוח אשתו, כי איש ואשתו נחשבים כבשר אחד, עכ"ל.

זו, ויהי גרועה מהעבד והאמה ומאגר. מלינו כחוב בחורס ויהיה שנת הארץ לשם לאכלס, לך ולעבדך ולאמתך ולשעריך ולחושבך הגרים עמך ולצדמתך ולחיה (ויקרא כ"ט); יהיה לסעלות על הדעת, שצדקת מקום האשה כחוב הזה, יחסר גם לחמה, ולא יהיה גם במדרגת החיה וצדקתה? מלינו בחורס בחג השבועות ובחג הסוכות ואמר וישנה, ושמחת לפי ה' אלהיך, אחס וכן וצדק ועבדך ולאמתך, וכלוי אשר בשעריך וסגר וסחוס והאלמנה אשר בקדריך (דברים עז יא), וכן (שם יד) ושמחת לפי ה' אלהיכם אחס ובייכם ובעוהיכם ועבדיכם ואמהותיכם וכלוי (שם יז י), אחס וכן וצדק כו' (שם יח), כל מי שיש בו מוח בקדקדו, לא יעביר שום ספק במחשבתו, שצדקתה מכונה הואיה והשמיטה החורה אח האשה מכלל זה של שמחת החג; וגם בעל נתיבות עולם, לא יאמר כדברים האלה. הלא ברור הדבר שלא מלאה החורה הקדושה שום לורך להזכיר את האשה, לא בשביתת שבחות, ולא בשמחת הרגלים, ולא באכילת שנת הארץ, לפי שמלת אחס, אחס, לך, האמורות שם בראש המנויים, כוללות את שיהם, את האיש ואשתו, שהם בניהם אדומי הבית, והם נלעוו על שביחת עבדיהם ושפחותיהם, שוריהם והמוריהם; שיהם נלעוו לשמח לבות האמללים במועדים, ולהראות להם פנים יפות ומאירות; ובאופן הזה השלמת שם האשה, חשובה כהזכרתה; שלא הזכירה החורה כ"א את הנפשות שהם חוץ ממנו ומאשתו, לא אשתו שהיא כנופ ממש, שהוא ויהי דבר אחד, כל זמן שהם ביחד ולא התערב השטן ביניהם לנחק אחדותם. ואחרי הדברים והאמת האלה, חף אזה אל תחמה על מה שלא הזכירה החורה היתר עומאת הבעל הכהן שמהא אשתו, אחרי שהיא כחצי בשרו וכחלק מגופו, ואין לו שום הפרש בין מלא לשאריו האמורה בחורה ובין השמטתה והעלמתה ביחזקאל, ולא עוד אלא שצדקתה מחזקת ומיפה כחו של הסייד ביותר, וכמה כח מלת לך, אחס, האמורה בשנת ויו"ט ושמיטה. עתה לא וקרא מ"ש החס' בפירושם על החורה פרשת אמור, ע"פ "כי אם לשאריו" ו"ל, אז"ל שחרו זו אשתו, וכן מוכח לקמן דכהן מטמא לאשתו, דכתיב לא יטמא בעל בעמיו להחלו, כא שלא להחלו מטמא, ועוד מרכיב ולאחותו הכחולה הקרובה אליו אשר לא היה לאיש, לה יטמא, הא אם היה לאיש, לא יטמא לה, לפי שבעלה קרוב לה יותר שמטמא לה, ואפילו הוא כהן, דכתיב והיו לבשר אחד, ואין לך קרובה גדולה מזו, עכ"ל החס' על החורה. ולפי כל האמור, נמלא שאין צדקת שחרו זו אשתו כלום, ולא מפי אכמכתות אחרות חיים אלא שכמה וכמה פרשיות מפורשות בחורה עלמה משירות ע"ז. ודמות ראייה שהביאו המבקרים מר"י הכהן שלא ראה ליעמא לאשתו, וכל לומר שר"י הכהן מדה אחרת היה זו, שהוא היה חסיד שבעהונים, ואפילו הישראלים מכת האיכיים, שהם נקראים חסידים הראשונים, היו מהרים מאד מטומאה, ואף כי כהן וחסיד; ואולי היה דעתו שאין מלה בדבר, כ"א רשות היא שנחמה חורה ליעמא לקרובים המפורשים, ומעשה שהיה, באשתו היה, ומי יודע אם היה המת משאר קרובים האמורים בפרשה אם לא היה נמנה ג"כ מלכמא לו. ולעפוח על פני המבקרים האומרים שהאשה הישראלית מחבת לבעלה כחפץ שנקנה בממון, יעפוחו על פניהם מאמרם ז"ל בנהדרין י', אדם קרוב אל עצמו וה"א אל אשתו, אבל אדם קרוב אל ממנו לא אחריו.

(ד) עוד עונים המבקרים החפשים על תורתו, כמה שנחמה רשות לכל אב למכור את בנו לאמה שלא מדעתה ושלא מרצונה, ונחמה לו רשות להשיאה לכל איש שירצה, מבלי שאלת פיה; ומה נראה שהבת נחמה וכבושה תחת יד אביה, להצטרף בה למכרה לעבדות ולמכרה לאישה, ואין צידה למנוע ולעכב, וכי זו היא שימת עין על הגשים לעובדה, הראויים לכל דת אלהית או נמוסית? מיפיה ומקשטיהם הם ענינים א, עד שראית בעיני הקוראים, כאילו דוח האמת והאדק מרחפת עליה.

בצינו שהאדם והחמירה החורג במלות כבוד חז והם, ונתנס לס מקום בראש הדברות
במחמירות על דברים שבין אדם לחבירו, כמו שנתנס מקום לדבור אנוני בראש הדברות
המחמירות בכבוד המקום ב"ה, ולא מלינו שום אנוני וחיוב על האבות להיות נעלים בגידול
האדם ובספקת כל לרבים; שפני ראות עינינו, יוחד ראוי ומוכרח להסיר האבות על
ילדיהם הרבים, שאין בטל לא כח ולא דעת, ולא שום תחבולת לעמוד בפני מחמירותם
הרבים, ובכלאי שמירה משולם מאחרים, קרובים הם בכל רגע לסכנת נפשות, מלחמיר
הבנים על אהבת וכבוד אבותם; שהאבות יש להם ע"פ רוב כל המלועים הדורשים לקיום
החיים הקלובים להם. אבל הכנס הפשוט והאמתי בזה, הוא, שקורא הדורות מראש ידע
שאין ביד כל בורא ומאז לני, גזרות על האדם, שאינו יכול או שקשה עליו יוחד מדאי
לקיים אותן, הלא תורות אלו יכולות להשיג מטרת דבר אחד שמחנך לעבדו של אדם;
גלוי וידוע הם לפני יוחד ב השית, שלא יסיר אחד שיקבל עליו עול כבד וקשה בזה,
להפסל בגידול הילד היום הגדול עד סיומו לאיש, להפקיר בשבילו הסיכס והמנוח, לשמרו
מכל פגע ומחלה, להסתפק בלעדו ומכאוביו, ולהסתדל בהקלחת, לעזרו ולהספיק לו כל
זרכיו, ולהשגיח עליו המיד שלא יכשל, שלא יפול, שלא יסור, שלא ינזק; חסדי אב ואם
אם ימנע אדם כרגעיו ימנו; מה עשה הקב"ה? קרא לשרו של עולם, והפקירו על לבות
האבות והילדים, ולוהו לנטות בהם אהבה עזה וחבה יתרה לבניהם יולאי חלזיהם,
קבע בהם כח הנוסף, מבלתי להביא את עצמם לידי חשבון על כך; האבות מחזקים,
מנפשים ומלקקים את ילדיהם, ונהגים מזה האה רוחנית, נעלה ודוממה מכל חמדות
גשמיות והאות המריות; כשהילד גונח גניחה אחת, אבותיו גונחים שבע כנגדו; הוא
נאנח אהבה קטנה, וסוף משברת הלאי גושתיים; וכח האהבה הנפלאה הזו שקבע
אבי העבד, מהפיק די וסוף לעשות מה שצריך ומוטל לעשות לאורך קיום העולם. ואפי
ההנחה המיוסדת הזאת, וקל לנו להבין כיפה עשה החורג מה שזכר את האהבה
הרוחנית והנפלאה הזו של האב לבחור בשביל בחר הקטנה, מה שימלא הוא לטוב לה.
שבת הקטנה הזו, אם הונח לראותה, קרוב הדבר שתחן דודים לאיזה פוחז ומנוול,
שיחמור יפיה והומתה לפי ששם, ובהלקות יביה לה ללודס ברשת תאותו; אבל אביה
שעסה כבד בהולדות היםים, חזקה שלא יסיר בחר לשאינו הנון לה, ובלי ספק שיבחר
ויקרב את אשר ייטב בעיניו, ולפיכך נתנס לו החורג רשות, שבהילתאכו לחלו ודחקו*)
למכרה לאמה, שיוכל למכרה; שבודאי לא ימכרה אלא לאיש שידע הוא ומכיר אותו
לאיש ישר ואמון רוח ושנעות הוא בו, שלא ישתעבד בה בקושי ובפקד כמו שזאתו החורג;
ויהיה עשה החורג מלדס, שזאתה שלא תסא תורת שפחות נוסגת בה, כ"א תורת
חיבות, שהקונה אותה מחוייב ליעד אותה לו, לעזמו או לבנו, ומכיון שהיה יעודת
או יעודת בנו, אין לחוש עוד שיעבדו בה בקושי. וז"ל החכם ר"מ לאנדא, וכד הגאון בע
טדע ביסודס ז"ל, בספרו תורת אלהים מפורש פרשת מטות: בימים הקדעונים היה כ

(*) וז"ל הרמב"ם הלכות עבדים, אין האב רשאי למכור את בנו, אלא"כ העני, ולא נאמר לו כלום
לא קרקע ולא מטלטלין, ואפילו כמות שעליו, ואפס"כ, כופין את האב לפדות את שוכרה,
עכ"ל. היה רואה עיניו של החורג הרעוע לכל אב למכור את בנו, ורק לאב פני שבעניים,
בזין לו כלום, עד שהוכרה למכור גם הכמות האחרונה שעליו, שלא נאמר לו האומה, מלבד בחר
הקטנה, שזכורה הוא מקום להיפיי מעט מלכו האמלל, ואך לאפשרי רחוק כזה לא נמנע
החורג בהחמיה, למען איז חקנה לו ולבחר האובדה, וסבן.

איש שורר בניהו*) האב ממות אב בניו, האיש חודש בחשבו, ובאש חוס"ק וסכירה את
 בעול הקשה הוא משכח האמללים האלה; ואם גם היה לכן משפט מות, נחנך משפטו
 על פי השופטים; ואם גם היה ביד האב למכור את בנו, סבילה אותו הסורה
 רק על ימי קטנותו, ואוליאה אותו מימי בגרותו; וגדרי הכשים שהיו בעלים ומבועלים,
 שנימדים אותם על תנאי, אם אך ביום שמשו שפר; ומה ידע כל איש, כי גם אשה
 ובניו כאחד האדם, ולא יוסף עוד לעומתם; ולזה נאמרה פרשת נדרים אל רחבי המעות,
 כי זה יסיה להם לקי משפט, לשמוע בין איש לאשתו, בין אב לבנו, ולהעביר ממעלה
 הדון אשר ימשול איש בחשבו בניהו; בניו ייראוהו, אשתו תכבדו; אכן אם יהיה אביו
 להעביר עולו עליהם, או ילדו השופטים עשוק מיד עשוק, ע"ל. ולפי זה הסורה כמחוקקת
 בלד מה איזה מהגנים קדומים באומה, וכו"ל ע"ד שאמרו ז"ל לא דברה תורה אלא כנגד
 ילד. מלשן יעקב אבינו שבבשר העבדות שלו, וזה צמות לכן; וכן אמרו נשי יעקב
 על אביהם, כי מברנו, וכל זאת לא התרעמו על מדותיו, שבהר אש יעקב לבצל
 לכן, ורק על אופן הנהיגן שהיה דרך מכירה ומ"מ, ועל ויאלל גם אשול את כספנו.

וראוי לנו לדעת, אשר וכי ימכור זה האמור בתורה, אינו לא חובב ולא מזה, כי אם
 טעם עובד וחקקה הנוגה למקרה שיקרה, כמו כי יכה איש את עין עבדו, שאין בהכרח
 האדון הזה לא סיהר ולא רשות, כ"א סבילת הדין או העונש על מקרה כזה שיקרה. כל
 קורא בלדק יודע שמשואי אשה לאיש בימים הקדומים היו נחשבים לה לאושר והללחה
 ולכבוד ולגדולה, וע"כ גם השואין הללו, שהאב משיא את בנו לאיש, ע"י איזה אופן שיהיה,
 זכות הם לו, וזכין לו לאדם שלא בפניו; ובנגד ביתרון שזוכה הסורה את הבן בעיני
 איבור המכירה את בנו לעבד (לפי שאל"א ליעדו, ואפשר שבת אין לו לקונו, וסבן),
 זכותה את הבת ביתרון על הבן, במה שאינה נעשית בת סורה ומורה; וכמה גדולים
 דברי חכמים ז"ל, שהעירו שהבנתו האמורה בדין זה, פירוש קטנה דוקא, כמו או
 בן ינה או בת ינה, שר"ל קטנים דוקא, שאל"כ אין לך אדם שאינו בן לאביו ולאמו;
 ובבר אמרו חז"ל, וסיהר לאיש אחר, אין האשם מחקדשן אלא מדעשה, ואם קדשה
 בע"כ אינה מקודשת, (עיין רביד סוכב סימן קמ"ס שההר"ך בזה); ואמרו ז"ל עוד,
 המחירים בנו ובתו אינם מותרים, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. והנהגון בעל
 בית מאיר הטיב לשואלו שאלה, מאחד שבעירו היחה אלמנה חולנית, ולה בת אחת, ועלת

(*) ועד"ז מליו כמה חקוקי הסורה הקדושה, שבאו לשנות ולחקן מהגנים קדומים נכונים קדם
 הנחה, כמו, הבכורים היו קדושים קדושת הנוף, ובאה הסורה ואמרה וכל בער בניך חסרה.
 כינוס היה נוכח קודם מ"ה בלופים ידועים כבדים משוא, ונאכרו אלמנות מדוכאות להנשא
 לחון, ובאה הסורה והגבילה הדבר, רק על אלמנה האם שמת בלי בנים, ולא על אחר קרובים,
 והמליאה ההלית להסירה להנשא לחון, (וחז"ל הרחיבו עוד החקקה ביתר האם ועו, עד שביטל
 כמעט אין כינוס נוכח עוד כלל). וכן בן סורר ומורה, היה ברשות יולדיו להרגו נפש, בלי שאלת פי
 אחרים, ובאה הסורה ואמרה, שרק זקני העיר יכולים לדון למיתה, ועליהם לחקור ולדרוש
 היטב אם באמת נעשה הדבר העומה הו, ואם כדק עם האב וכהא, או אולי יש דברים עו,
 ואולי ימצאו לסוב ולגנון, שיבקש הבן מליחה ומחילה מיולדיו, וכלום יש לך אב ואם אחרים ורשעים
 כאלה, שלא יסעוררו לסלוח לכן העומד להיות נהקל. וכמו שחזינו לחז"ל שאמרו לא דברה תורה
 אלא כנגד יצר הרע, ורלו בזה, שיהיה טוב היה אם לא היו ערכים לרובליהם כל עיקר, כן
 באו כמה חזקתיהם לרובל ולמלם חומרות קדומות, והבן.

הבנת אמן לה מי שישמשו, וזהו מוכרחת להטיל על הכבוד, והבנת רוצה להנשא, הדין עם מי? והשיב הנאמן שהדין עם הבת, ע"כ. גדולים היו בטיני חז"ל הנשואין, עד שוחרו בשבילם מלוא כבוד אב ואם, והשוו אותם למלוא ג"ח ולמלוא כבודא שלום. חז"ל הרמב"ן ז"ל בתשובות המיוחסות לו סימן רע"ב, השבט לדור במקום ששאל אשה, אם השבט רשאי לבעול מלוא כבוד אב ואם, אם מותרים בידו ונזכרים עליו לדור דוקא במקומם ע"כ. ובשו"ת הרשב"ם חיד"י סימן ל"ה כתוב חז"ל, הכחם ר' חיים עובדיה כתב, הדין פשוט שהבן יכול ליטא אשה אשר ישרה בטיניו, ואין מלוא כבוד אב מעכבת עליו בענין זה, ויגיעה בשר הוא להאריך בקיומו של דבר, כי הדבר פשוט מעלמו, כי בני שמואל שמואלים הם לפי המקום, ע"כ. חז"ל הרשב"י בתשובותיו סימן כ"ז, ראובן רוצה לנאת ממדינתו ללמוד תורה לפני רב אחד, ואביו ואמו מוהין בידו מחמת כמה ענות, אין בוס חיוז על סבן לשמוע להם, ואין בהן חשש בטול מלוא כבוד אב ואם, ע"כ. ובשו"ת מים רבים סימן מ"ט, האריך לבאר כמה דברים אין הבן מחוייב לשמוע לאביו ולאמו, ובכללם שאלם חשקה נפש הבן בהשגה שחשן זה, וביא סוגנת לו, וכן אם האב מוהה לבנו שלא ידבר עם פלוני שווא, אין להבן לשמוע למלוא אביו, ע"כ. וכן תמלא בשו"ת דברי דוד סימן ע"ז ע"ס, והדינים הללו נרדפים ושמורים אהנו בש"ע לדין ולהלכה למעשה, יטו"ס.

ובה שהאב מפר נדרי בתי, והבעל נדרי אשתו, לא מפני זלזול דעת נשים נגטו בזה, רק מפני שהאב והבעל יכולים לומר אי אפשרי בהכחשת יפין ובכחשת בריאותך, ואין אדם מדיר דבר שאינו שלו; ואם תדור להיטיב לעולם בענוגים ועדוים יתרים, יכולים הם לומר אין ראונו להפסיד הרבה מביכנו בשבילך, ולא שהרגילי את עצמי במזמורה, שהבוננה להיות הכרחיות ברבות הימים. חז"ל הרמב"ם ז"ל במ"ג ח"ג פמ"ח, לפי שהנשים מותרות לבעול לקנות התפעלותן ולחולשת נפשן, אילו היו נדרותן ושבועותיהן נדרותן, היה בזה ער גדול בניה, ומחלוקת והפסד סדר, בהיות זה הניין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה, מותר לאב ואסור לבת, ולפיכך סמכה התורה כל אלה לבעול בבת; אבל מי שהיה נדרות עולם, כמו הגרושה והאלמנה, דינה כדין האנשים בנדרים, וכן הבת שנגרסה והגדילה, הרי היא נדרות עולם, עכ"ל.

מה שהנשים יורשים את אביהם ולא הבנות, הוא מטעם שהבת היא לו נכאש כבד, או שנתידה להנשא לאיש, שירש לו שירש את אביו, והבן נושא אשה שאינה יורשת את אביו, וגמלא שהבן והבת שוים הם וזכות אחת להם, שמה שהבת מפסדת בירושת אביו מרווחת היא בירושת חותנה, וכנגד מה שהבן לוקח גם חלק אחותו בירושת אביהם, אין אשתו לוקחת חלק בירושת אביו, ויאלה השכר בהפסד וההפסד בשכר.

מה שהבעל יורש את אשתו, ואין האשה יורשת את בעלה, משום הבנת נחלה נגטו בזה, שהרי אם תנשא אחרי מותו לאיש, תסוב הנחלה לאחר, שענין הנחלה בזמן החורג, היתה נחלת שדה וכרם, לא כסף ומטלטלין, שזה נדרות האב להנחיל לאשתו ולבנות לבנותיו כמו שירש; ודא זה תקנה יקרה שחקנו גדולי חכמינו, דאשה שמתה מחוק קטנה אין בעלה יורשה, (עיין חו"ס' ב"ב פ' מי שמת, וכ"כ האגודה). ומשפטי דומי הראשונים, היה ג"כ הדין מפורש, שאין האשה יורשת את בעלה, ואין הבת יורשת את אביו, ואח"כ ברבות הימים, מלאו לעוב לשמח את בדינים האלו, וניה עשו, עקמו ועוותו את הכתובים המפורשים בדיניהם, והכניסו בהם כוונות הפניות ע"י פירושים זרים, וסעלו להלכה שהאשה והבת יורשות.

(ה) תיבטי עלבון של הנשים מתנפלים על מאמדם ז"ל כל המלמד את בתי תורה

כאילו מלמד חפלות (סוטה כ), ועל מאמרם ישרשו ד"ח ואז ימסרו לגשים (ירושלמי סוטה פ"ג), ועל מאמרם אין חכמה לאשה אלא צפף (יומא ס"ו), ועל מאמרם מרבה נשים מרבה נשפים (ירושלמי סוף קדושין), הרי חרי נשי דיתכן והוא נכשפים עסקי (פסחים ק"ח), רוב נשים מזויות נכשפים (סנהדרין ס"ו), וכן על מאמרם ששנשים דברניות הן והדבור מאזי בהן (ברכות מ"ח), ועל מאמרם נשים אין דעתן מיושבת טיטן (מנחות ק"ו), נשים דעתן קלה עליהן (שבת ל"ג).

הנה להשיב לשאלים שאלות כאלו. יש לנו, א) להסיר ולגלות אהם, שרוב מאמריהם אלו לקחים מוחשי אה"ע שהיו קודם להם, והיו מפורסמים אז בעולם. ב) שלפנימם תפכו הכלל במקום הפרט, וסתמו במקום שלריך פירוש; כמו ד"ט שקיעות הנשים בחמנות הכשפים והנחשונים; היו זמנים ידועים בחמנות שהשתקפו הנשים בזה יותר מדאי, שכן מלינו מפורש להם ז"ל (בערוכין ס"ד), וז"ל החלמוד שם, לא שנו אלא בדורות הראשונים שאין בנות ישראל פראות נכשפים, אבל בדורות האחרונים שבנות ישראל פראות נכשפים בו, ע"כ. הגם לעיניו שהדורות משתנים, והם דברו האמת לפי דורם. ג) בהם בעלמם חלקו ע"ז, וממלאו מאמרים הדבס כנגד המאמרים שהוצאו למעלה, כמו מאמרם ז"ל ויבן ס' וגו' מלמד שנתן הקב"ה בינה יתרה בלשם יותר מבאיש (נדה מ"ה). ובאמת דעם אחד ובינה אחד, כמו שבאר יודעי דבר. ויש לבני המאמרים מקום שהיושגלות הראשונות שקבוצות וקיימות על אדני האמת והלדק, מיוסדות ביותר אלל החכמים; והאל הנשים אין הדבר הן, שלפנימם הן מוקבלות למושגלות ראשונות השערות סתמות באור הדמיון, והן בעיניהן בדעות בדורות ומחלפות, והענין הזה נקרא דעם, וע"ז ח"י שגשים דעתן קלה עליהן; אבל הבינה שהיא הבנת דבר מחוך דבר להוליד חולדות טהורות, ולהוליד מגרמיים פירות ופירי פירות, היא יותר מליה נשים. וכן מלינו להם ז"ל, האחד אומר הנשים שהליות הן (ירושלמי שבת פ"ו), והשני אומר הנשים עמוות הן (יומא פ"ח), וכן מלינו כנגד האומר שהמלמד אז בזה חורם כאילו מלמד חפלות, דעת המחלפת שחייב אדם ללמד את בנה חורם, ורבינו הקדוש נתן מקום במשנתו לשאי הדעות בזה, מבלתי חת יחרון לאחת על חברה. וגם זאת יש לנו לדעת, שגם האומר כאילו מלמד חפלות, לא אומר כ"א על המלמד את בנה חושבנ"פ, אבל לא חושבנ"כ, וגם בחושבנ"פ אם עבר ולמד ים לה שבר כידוע; והרצ בעל ספר חסידים כתב בפירוש, שהל"ה האשה בתלמוד חורה, וכל הדינים השייכים לה, עיין בספרו סימן חר"ג; וחזי גערה רבא הוא בעל הע"ז מניה, כי גם בימיו היה המנהג ללמד להבנות חורה, כי היא חייבת כהוב בתורה, וכי נשי לא בעי חי? ובגדרים ל"ו משמע כהדיא שגם בימי התלמוד נהגו ללמד את הבנות חורה, וכל הדינים השייכים לאשה היא חייבת לתלמוד, ואשה שחוררת לבעלה או לבנה שיעסקו בחורה, חולקת שבר בהדיהו, (עיין בש"ע י"ד סימן רמ"ז שניף י'); וז"ל הרב החמים ר' אברהם זוטרא ז"ל בספרו מלחמות ה' מהדורא דבישאה, רוב בני ישראל טועין בזה באמרם כי האשה אינה מזוה כלל לקרות בחורה, ממה שדרשו ולמדחם וכו', בייכס ולא בחיכס, וטעו בזה, שהרי כתיב כהדיא הקהל את העם האנשים והנשים וגו' עכ"ל. ומה שפערו הבנות מלמוד חורה שבע"פ, יפה עשו ויפה תקנו, שמי זה יעיל בחמנה לחובה על הנשים להחמסק בסוגיות הש"ס הדקות והעמוקות והרחבות, הלא הגם מועמכות במעמכות רבות מלרבי הבית מלישה ואפיה ובשול, מהריון מלידה מייקס מגדול בנים, ומטעם זה פטרו אותם גם מחיוב קיום מ"ע שחז"ג, שהרי אפשר שבאחת שעה שהגיע החובה לקיים הנהיג תלמוד להיק את בנה, וכדומה; ומטעם זה אמרו, שהאיש חייב בפר"ר ולא האשה, לפי שהערה

מירובם מכל איש, וכל מעטער פטור והין טפין אחוה; מכל אלה נראה שנקי וטהור היה התלמוד מהדבקה שהוליוו עליו, שהוא משפיל מעלת הנשים עד דיועה ההתחשבות.

והגני להצחיק פה דברי החכם האגלי שמואל סמאל'ס בספרו סיקר, "התכונה" (כארקטער) לד ס"ב: אמרו חכמי רומי הקדמונים שאין חכמה לנשים אלא צפלי, וכל שכן הוא ישיבתן בבית, גם בדורנו היה מי שאמר בכל חכמה האשה לריכה לסיים מוגבלת מאד, עד שוכל חכמה הכימית, די לה שחזק אופן הכנה התבשילין, ומחצתה מדירת הארץ, כל הדרכים בחדרי ביתה ודירתה; באייראן אמר בפס מלא, שלפי דעתו היה מן הראוי להגביל בתי עקד כפריהן של הנשים, רק על כחבי הקדש ועל ספרי למוד הכנה התבשילים, לא יוצר, עכ"ל. אבל השקפה כזו אדם וקלרס מאד זה, כמו שהיא מפולשת ורחבה ביותר מאד האחר המהפכט ציניו, ויהי שחסא האשה משתיות לכל חקויות ומשפטים להאשים, ושהונה להצמידן במלכ כזה, שההינה כמנגדות לנו בכל עיני שררה וכבוד וגבורה, שהדעת כזו ראויה לשחוק וללעג, ומציאה ליד קלור ימים וחיים של לער, עכ"ל החכם. הגם לעינינו חכם גדול מסופרי דורנו, אינו מלדיק בהחלט, לא את הימים ולא את החדשים, ומה אשוא מלא שונאי התלמוד עול בו, כי נראה בו ג"כ דעות מדעות שונות, ונוכל לתת מקום לשחוקן במקומות הראויים.

(ו) ז"ל המבקר האלגריים בספרו על דבר האישות, אם תצמיק בעינין זה של התלמוד כפי הדינים שנאו בו בכלות אישות, תמצא שהוא רע ומר בעלמותו, ומה גם בתולדותיו. האשה לפי דעת התלמוד קנייה לבעלה, אבל בבעל אינו קניי וחוקר לאשתו, הוא קונה והיא נקנית, היא אבורה על כל האנשים, והוא מותר בכל הנשים הפנויות (חוץ מהערויות), היא מקשרת נפש בנפש בעלה, ונפשו אינה קשורה בנפשה, היא לא תגרם מקנאותה רק בלהט ובשכונת, והוא מנוקם מעון מקנאותה; והתולדה השניה היולדת מעונה בזהרונה, שהאיש יכול לגרש את אשתו שלא לדעתה ושלא לרצונה, אבל האשה אינה מתגרשת אלא מדעתו ומרצונו של אישה, ולפי דעת הרבנים, האשה פטורה מן התפלה, והלל הקראים נשים חייבות בתפלה; הא לך קורא נשים, הסבדל הגדול שבין הורח הקראים לתורה הרבנים. בעיני קדושים וגירושין, שהוא כמעט כסבדל שבין קודש לחול, ולכן חורחה קרובה יותר לחורח משה מחורח הרבנים בכלל, ומעניי אישות בזה בפרט. חילוק והפרש גדול יש בין אם נתגרשה בבגד דבר ערוה, לבין אם נתגרשה בבגד דבר כרחוק אחר, בבחינת היתר נשואים לאחר; ובמסכת גיטין במשנה אחרונה שם בגמרא, אמרו בדרך לו ואולי, וז"ל, אינו נאמר דבר ולא נאמר ערוה, הייתי אומר משום דבר הנשא לאחר, ומשום ערוה לא תנשא לאחר; ובספרי הוכיפו עוד ע"ז, וז"ל, אל התנשא אם נאסרה מן המותר לה, לא תהיה אבורה מן האסור לה, ח"ל ערוה ויולדת מביה, ע"כ: וזה"ו היה מחזיק את הסדרה של הייתי אומר; בשלי הברייתא המאוחרת הזו. הנהיגו מאד מאד בפירושם מכוונת מיסדי הסלכס, כי אם השוו ב"ה דבר כרחוק לדבר ערוה בבחינת היתר כגירושין, לא יפונה כי הפירוש בבחינת היתר ונשות להאשה להנשא לאחר, וזה"ו של הספרי הוא מן הטובים שנק"ו הנשענים על שקול הדעת. והנה במשנה א' פ"ה דטועס נקבעה הלכה מפי השמועה, כשם שאסרה לבעל כך אבורה נכועה; ואני אודס ולא אבוס שנעלם ממני החילוק בין הכועל לאחר, ואל תשיבני מכתוב ויחסה לאיש אחר, כי אין מזה סברה ותשובה נלחת, כי בגנת המלות לפי משמעותן, איננה שהיה רשאים להנשא, רק אם היחס לאיש אחר, שלא ישוב בעלה לראשון לקחתה; שהבחושים הקדומים לזה האוי, אינם כ"א מבוא והקדמה לזה הענין הרגס, וגעיר בזה על ענין יקר וכבוד, כי אף שלפי דעת הפרושים, הכעל יוכל ליקח נשים על אשתו.

אש"כ לא נמנעו מלהודות על האמת ואל הוזהר שכלום של מתן הודות, שלא האדם
לכדו החטא באישה, במעלה זו מעל, אלא גם האיש יחטא וירשיע נד אשתו, ואין לו
דין ומשפט עליה, אש איש עוסק מכל עומאס, אש גם הוא אינו חסר משומאס, עכ"ל.

יודע אני שהאיש הזה שאני בא לדון עמו, בעל דין קשה הוא, שנים יסודותיו ואור
חלמודו, אלא כה הם דברי הרב הגדול ר' זכריה פראנקל ז"ל במ"ע שהדבר של לשונ
הרכ"א, וז"ל שם: זכרון וייר אב פאן דעם כאראקטער האלדסייטס, וייר ער זיך איס
לעצמן לייגט, זכרון וייר דאשאן, דאס ער יודען אונד יודענדיגס דעמאלידעט,
עפצונליך ערקלערטע, דער יודע דירפצ נאך חלמודישער לעכרע איינען מיינאיד
אבלענטן; דער יודע דירפצ נאך חלמודישער לעכרע, דען ייכעידען אומצרייגטן;
דער טאד פערזענאט, אבער פערזענאט דער טאד, זא העצט ער נישט, עכ"ל. וז"ל
הסכים הרב פראנקל עם הרב ר' יהואל מיכל זאס, שראוי הים להשליך עליונות
האלדסייט מקבירו אשר כרו לו בין קברי רבני ישראל מוריו ומארייו, כי אין שם מקומן,
יעו"ש. ומן הראוי הים לחבר ספר שלם, להדוס ולעקור כל פעמותיו במאמרו זה ע"ד
האישה, להוכיח את המחזיקים בדעתו ממוצאותיהם; אבל אני לרגל מלאכתי בספר זה,
די לי לקצק רחשי פעמותיו אלה אשר סגחתן פה.

פ"ש האלדסייט, האשה על פי החלמוד קמיה וקוקה לבעלה, והבעל אינו קמיה
וקוק לאשתו, ע"ז אשאל אותו ואת המחזיקים בדעתו זו ויודעיו, ואין אינו קמיה וקוק
לה, והלא הוא מתחייב לה בעשרה דברים המנויים בחלמוד, והשנויים בהרמב"ם,
והמשולשים בש"ע אש"כ סימן ע' ? ובשער הכתובים שהוא מתן לה, הוא טחב מפורס
ומבואר שהוא מתחייב לפדוע אותה אפילו ממלכותו של חפיו; וכן עיינו רואות האוסה
בסתגלי הרהבן מקשורי התנאים הנעשים אלל אחב"י הרבנים, וז"ל, ראשית דבר שס"ר
פלוני יבא את פלונית כדת משה וישראל, ואל יבדילו ואל יעלימו לא זה מזה ולא זו מזה,
רק ישלטו בנכסיהון שום בשום כאורח כל ארעא, ע"כ. ועל פי דין, אין
העניות פועלת את הבעל מכל מה שמתחייב לה, ועל כל אלה יאמר המבקר שלנו,
הבעל העברי אינו זקוק לאשתו כלל ? עוד כתב שם, הוא מותר בכל הנשים הפנויות,
והוא חסורה בכל האנשים, עכ"ל. מה חפזו ורואו בעצמם זו, שהיה גם לה הזכות
הזו להנשא לאנשים רבים ? ועל שם מי יקראו הכנים ? לקול מי מכלל ישמעו ? את
מי מהם ינחלו ויירשו ? ועל מי מהם לזנוס ולפרנסם לחנכם ולחכמם ? —
ומלבד כל אלה, חס אינו ולא אדע מה להמבקר עם החלמוד ? אלא רבני הנשים
באחר מן התורה, והחלמוד נמלא בכמה מקומות שהוא כמונע את האדם מהיתר
זה, ע"פ מועלות ודעה. וז"ל הספרי פרשת כי האל, על פסוק כי חסיין לאיש שהי
נשים האחת אהבה והאחת שונאה, בדרך ארץ הכתוב מדבר, מגיד שסופו להיות שונא
אחת ואוהב אחת, והפילו ביפת תאד דרש חז"ל וחסקה בה ולא בה ובחזרתה (קדושין
כ"ב), וסדין המפורש בחלמוד, שאש שהיה עב אשה עבר שנים ולא ילדה מגרש ונשא
אחרת, מעיד עדות נאמנה, שאין ראוי לישא אשה על אשתו, ועוד בכמה מקומות,
אבל בכל זאת לא אסרה החושב"פ בפירוש מה שהחידה החושב"כ בבאור, ומלאה לנו
ולנטן להגיע לאיש הישראלי בהיתר, אותן המלעות שאחרים מליעין אותן באיבוד ובבזיון,
ביסורים ובחלואים רעים; עוד כתב שם מדיינו ומקטריגנו, היא מקשרת נפשה בנפש
בעלה, והוא אינו מקשר נפשו בנפשה, ע"כ. מי הגיד לו ומי גלה לו רז זה, שקארס
מודה ההכרה מלשחצו על נפשות יותר מאחת ? עיני הכל רואות, אב אחד אוהב
עשרה בנים באהבה רבה ועז, ודואג לשלום כל אחד מהם בשום, מילד ומשחקה בלעד

כל אחד מהם כמו שהוא מרגיש נכאב כל אחת מנעשרים אלזעוהיו ; עוד כתב שם היה
לא הוקם מקומו רק באלה ובשבוים, וסוף מעוק מעון בקנהא, ע"כ. גם פה
התפל על תורתו שכתב, לא על התלמוד, וגם זה בחסד ובגלילות דברים, שלא לחסד
החמירה התורה באשם יותר מנאש, מפני שהיא מכנסת לו לרש בחור ביתו, שהרי
קרוב הדבר שתתעבר מן הבועל, וחלד ממנו בן או בת, והטיל על בעלה כל זכרי
גדולו והזכו; וכבר הסתכל המבקר וסודו שלא מרצו להחשב"פ שלו, שהמורה מפורש
"אין האיש מעוק מעון, אין המים בודקין את האשה", וסוף חנאי שלא הזכירו התורה
כ"א בדרך רמז; עוד כתב המבקר, האיש מנרש את האשה שלא מדעתה ורצונה, וסוף
חינו מנרש אלא לדעתו ורצונו, עכ"ל. סוף התורה לומר בפירוש, "וכי אם לא תמלא
הן בטינוי וכחב לה ספר כריחות", חלס הכתוב הדבר בו ולא בזה, ומה חז"ל חשבים
בזה? והאם היה המבקר בלתי מייטיב חזיון בענין זה, היה מולא שמה שכתבה התורה
שכתב גלה התושב"פ, שהתלמוד הזה שהוא מתפל עליו, חושש לחקת בנות ישראל,
הרבה יותר מכל מחיפי הגשים בחלקותיהם; הם ז"ל אמרו שיבטל הרבה דברים,
שכופין את הבעל להזניח את האשה שלא ברצונו כלל, כמו מי שגולד לו ריח הפה או
ריח הנוטם או שגשש מקמץ לואת כלבים או בורסקי, או מוכה שחק או סומא או
כפס או רועש צמות, או מי שמכלה ממנו, ואינו כולך בדרך ישרה, או מי שאינו יכול
לעמוד במקום שנשאה (ש"ע ח"ט ע"כ) ו"ז וס"י ק"ד, רובם לקוחים מדברי התלמוד,
או הם יסגין על ביתו ולא יעמוד יחזיק בו ולא יקום (הרשב"א בתשו' ח"ה) מי שרגיל להכות
את אשתו או לבזותה בפני רבים (רדב"ז ח"ב באלה ק"ז בשם רבינו שמחה), או אם
סוף עובר על דת יסודית, יכולה היא לכופו להזניח (המבי"ע ח"ב סי' ע"ז בשם
הרי"ז); והרמב"ם ז"ל כתב באומרת מאים עלי* כופין אותו להזניח, כדי שלא יהא
השפחה שחבטל לשנאוי לה, וכ"כ הסמ"ג ל"ח פ"א. ובשו"ה מוסר"י ווייל חשבה פ' כתוב,
בטענת מאים עלי, לא ראינו שום דבר לכופו לזנות עמו, ע"כ. חמת שכתב"א
ז"ל דעת אהרן לו בענין זה, חז"ל בתשובותיו סימן תקע"ג, הסתפקתי בזה שהמורה
היה מאים עלי, וסוף כולו יפה אף נעים ומוסר אין בו, ויראה מדבריו שאלה לא היה
יפה ונעים, היה הדין פשוט בעיניכם לכופו מדאמימר, ואנו לא כן קבלנו מרבותינו,
אלא שאין כופין אותו להזניח, כי אם אוחז הרשומים בשרק המדיר, והאם היה בדבריו,
כל אשה חקן טעם לדברים, משום דמאיה עלי, והאם דעתכם שאינה יכולה לומר מאים
עלי, אלא כיבא דאפשר לומר שיש בו דבר להלות בו סמיאום, זה חינו, שאין חקן
וסמיאום הלוים אלא ברצון הלב, וכמה אנשים מכוערים, נוסאים חן בעיני נשים,
ומ"ש רב חלפס, לא פשטו אותה חקנה, עכ"ל הרשב"א ז"ל; חז"ל הרב בעל שהרית
יסודם בספרו דף ל"ט, איש שאשתו מאוסה עליו, וסוף הולך בחסד ובישר ואין בו קלות,
ועוד קודם החופה לזעק שהיא מאוסה עליו, אך מחמת דברת ב"א החרדים בנאות, וע"פ
דבריהם ובקשות נשאה, ואחר החופה נחזק כריחות עד שנחלה, ולא יוכל להפוך לזכר,
אין כופין אותו לזנות עמה עכ"ל. הנה לעינינו טענה מתהפכת לכאן ולכאן. ורגמ"ס
החרים את כל מי שיגרש אשתו בעל כרחו. ובתשובה נחפה בכסף סימן י"ב כתב חז"ל,

(*) לטענת מאים עלי או מאוסה עלי, צריך להעיר דברי המדרש בליכא רבתי, ע"כ כי אם מאוס
מאוסו, חז"ל, אי מאוסה לית סכרה, ואי קליפה לית סכרה, ע"כ. ומה נראה, שנחזר מאוס
כאן קלה ובחילה הנפש בדבר מה מכלה סכר ידועה, ומכלתי שום טעם מספיק, כמו שנאמרים
ב"א, שגורמים להחריבהם כשרואים נכרעים, וזוהי בלתי.

איש אחד שהיה לגרש את חתנו, בעצמות, (א) שתי עובדות על שבעה, (ב) שהיה מקללה אותו ואמו, (ג) שממלכתו ליקר לעבילת מלוא ומלגרו, ואפילו כשהולכת ממלכת, (ד) בשבע לגרשה. והעלם שאין בידו לגרשה ע"פ הטעמות הללו, ואע"פ שהקול נשמע בין הכתמים, ע"כ. ובחשבות הר"מ מרומינבורג תשובה פ"א כתב וז"ל, המכה את חתנו, יש להחרימו לגדושו ולהקוחו ולהענישו בכל מיני רידי, ואף לקוח את ידו (?) אם הוא רגיל בכך, אע"פ שאין דמיון דיני קצוות, ב"ד מנין ועושין צדקות המלכות לאורך שנה, שלא יקלו ראשם בכך, עכ"ל. ואפילו כשהוא עובדת על דת יסודית, שיואלה שלא בכחוסה, אם היא מביאה עדים שגם הוא עובר, לא אכדס כחובסה (ע"ע אה"ע סימן קט"ו). וזה בש"ע אה"ע סימן קי"ד, אשה שבעלה מכה אותה, בשביל שהיא מקללה אותו, ונזללה כבודו בהם, ואין הדבר ידוע מי הוא הגורם, הוא או היא, אין כבעל ואמן לומר עליה שהיא המתחלת, לפי שכל הנשים בחזקת כשרות, ולכן מוסיבין ב"ד על כך, ע"כ. ובשו"ת בנימין זאב סימן קל"ז איתא וז"ל, אשה שטוענת לפני ב"ד אף שהמותה מותרת ריב וקטעס בינה ובין בעלה, ולפיקר אף ראונו לדור עמה, דינא הכי הוא, דיוכל שהאמר לבעלה, אף ראונו לדור עם אנשים שמלערים אותו, ואין ראונו שיראו ביבולי, וכ"כ הרמב"ם והרמב"ן, עכ"ל.

מה שכתב המבקר, שאלל הרבנים האשה פטורה מן התפלה, שקר הוא, והתפילן בהפלה נחלקו לו, שהרי משנה שלמה בידיו נשים חייבות בהפלה (ברטת פ"ג ע"ג); חכם שכתב תלמודו הוא, ובכתבו זאת עלה זקן, לבדות על חז"ל דבר רשע כזו. ובמגילה כ"ג איתא, אשה עולה לבעיה קריאתם לחורס, והיא כשרה לקרוא בתורה אם לא מפני כבוד הבור, וע"פ הכנסת הפוסקים, האשה מחוייבת לשמוע קריאת התורה בשבת, ובכוכה פ"ג איתא, האשה כשרה להקריא את ההלל לפני אנשים שאינם יודעים, ובמגילה פ"ב איתא, האשה כשרה לקרוא את המגלה להוויא את הנשים, ובברכות (מ"ב) איתא, נשים מזמנות לעומן. כל אלו המקומות וכו' וכו' עוד בדחו"ל מראים בברור, שיש לבנות ישראל חלק בתורה ובתפלה, ונחלה במצוות ובברכות, ורק משום נמישות ואכזרס לפעמים תעורבנתן.

עוד כתב המבקר, שלדעתו יש הפרש בין האשה שנתגרשה בסבת דבר ערוס, לבין האשה שנתגרשה בסבת דבר סרחון אחר, לעיין הסיתר להנשא לאחר, ע"כ. הסתכה הסחודש הוא שהדש המבקר מדעתו, אף לה שהר, לא בתורה ולא בשכל, ולא בישרת לבב; שאל היותו מעמיסים האשה החשודה בשבד אמת, להוסיבה עונסה כל ימי חייה, ר"ל לאכזר עולם הנשואין לעולם, לא היינו כמפקדים אותה לזנות? שהאות אשה פרוסה כזו, מבקשת תפקידים ביותר; וע"כ ראו בחכמתם, שלא לאכזר את המורה, ולאכזר הסתלה בעד הסתלה.

עוד כתב המבקר, אודה ולא אבוש, שנעלם ממני הסילוק בין הבעל לבין אחר, שאחרי שהותרה לאחרים, למט לא נחירה גם לבעל? חרפה הוא להם שמתו, לדבר שטויות כאלו, תלמוד ערוך בידיו, דן את הדין, זכיה וחייב, עימא ופיסר, אכר והחיר, וכן העדים שהעידו, כלם רשאים ליקח, אבל אמרו חכמים, רחוק מן הכעור ומן הדומם לו (הולין ס"ד), ומשנה שלמה בידיו, המביא גט ממדינת הים, ואמר בפני נכתב ובפני נחת, או היד שמת בעלה, לא ישא את חתנו (יבמות כ"ה), וכתב רש"י ז"ל שם, הואיל ועל כדושו היא נשאח איכא לזות שפחים שמה עיניו נתן זה. עוד שם, החכם שאכר את האשה בנדר על בעלה (שנדרס הגאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להחיר לה, ולא מלא פתח להרעה, רש"י), הרי זה לא ישאח (משום חשד). הכלל הוא, שכל"ה שסדין או העד נדאס בקף מוגעים בדבר, אכזרים לגווע צו משום חשד. ואם

קך בדיון לו בעד בעד החוק הוא שיקום עיניו כחש זר, הסועל סכסוך וסמול הזר, בעש נכלל כזו, לפסיד חשש מבעלש בשביל חלוצו, שקרוב מאד לספיל עליו כל לו רוב הסוד, שבוטח עשה מה שעשה כדי לטובה אח"כ, ע"א"כ.

עוד כהן המבקר, הרבנים בהגותיהם ירימו מעלת האישות, אבל לא בכלכותיהם, וללא רוח חיים של האגדה, נאמר, יבשו עצמותיו נגזרו לו, ע"כ. עלי לנקר את עיני בקרנו, ולהרחותו כמה וכמה מהסלכות המדיניות את מעלת האישות ומלכ כשנים, יוהר הרבה ממה שכן מפורשות בחזרה הכתוב. (א) החורש אמרס סחם, וכי ימסר איש הו בחו לאמה, וחס אמרו בקטנה דוקא הכתוב מדבר, אבל לא בנערס ולא בנזנרת. (ב) החורש אמרס שהאב יכול להחיר ולהפך את נדרי בחו הפנוים, וחס אמרו שנדרי בוגרת קיימים, לפי שאז היא נרשית עלמה. (ג) בכתובות ל"ט אמרו, אם מאן ימאן אביס לחסה לו, היא עלמה מנין, ח"ל מאן ימאן. (ד) החורש אמרס בעבר עברי, וסיה כי יאמר אליך, לא הלא מעמר, כי אהבך וגו', ולקחת את המרלע ונתתה בלאז ובדלת וגו', ואף לאמחק תעשה קן (דברים ט"ז), לולא הקבלה, סיינו אומרים ככשעו של מקרא זס, שאף האמה בכלל הריניפה היא, אבל סס ז"ל גלו לנו, שחששה קן מוכב על הסענקס האמורים למעלה מזה בפרשה, אף שרררס כמקרא מיוחד, שסרי סס נאמר בפירוש כי ימכר קך אחיך העברי או העבריה וגו' העניק תעניק לו וגו'. ח"ל סרמב"ס סלכות עבדים, מפי השמועה למדו, שאין האשה נרשית, וכן יראה מעין סכתוב, ססרי אומר נרשית, ואס אמר יאמר סעבר אסכתי את אדווי את אשהי ואת בני, עכ"ל. (ה) החורש אמרס, אם אין לו ומכר בנגבחו, לולא הקבלה סיינו אומרים בנגבחו וס"ס בנגבחה, הלא סדבר סכתוב בכווס, וחז"ל אמרו (כוסס כ"ג) בנגבחו ולא בנגבחה. (ו) סס ז"ל אמרו שהאמה סעבריה קניה ח"ע בסימני נערוס (קדושין י"ד), דבר שמהורס משה לא למדו. (ז) החורש אמרס לעס כברי לא ימכול למכרה, ולולא סקבלה סיינו אומרים, שלשם ישראל מותר למכרה, וסס ז"ל אמרו ששילו לאחד מישראל אכור למכרה פסס סניס (קדושין י"ח). (ח) החורש אמרס על פי סניס עדים יקוס דבר, וסס ז"ל סחירו לסאמין נס לעד אחד בעדות חשה. (ט) החורש אמרס סבן כורר ומורה נכקל, וסיהס סברחנו מוחנת סס"ס נח כוררס ומורה. הלא סדבר סכתוב בכווס, וסס ז"ל אמרו סאין ככת נעשית כוררס ומורה. (י) סס ז"ל אמרו, שסמשהמס דרך סעבוד ביפח האר אחר סבא עליס, חש"פ שלא ררס חח"כ לכ נכה, לוקס משוס לאו דלא תחצמר נס. (יא) אמרו מי שמת וסיהני בניס ובנזר, בזמן סהנכסיס מועסיס, סבנות יצו וסבניס יחזרו על ספקחיס (כתובות כ"ח). (יב) אמרו ז"ל, סיו הוא ואביו ואמו ורבו בבניס, אמו קודמת (לפדותס) לכולס (כוריות י"ג). (יג) אמרו במקום סחולקיס מעבר עני, מוהיסי להשה תחלה משוס ילוחה. תגרא דסיהתח סריק ברישא מבוס ילוחה (יבנות ק). (יד) אמרו ז"ל יחוס וסיומה סבאו לסהפרניס, מפרניסיס את סיומס ואח"כ את סיומס, מפני סבושחה של אשה מרובה משל איש (כתובות כ"ז). (טו) אמרו ז"ל, על כל סמהיס כולס, סולל לאחר ז' ומאחס לאחר ל', סל אביו ועל אמו סולל לאחר ל' ואינו מאחס לעולס. סאשס סוללחו לאלהר, מפני סבורס (מ"ק כ"ב). (טז) אמרו ז"ל, מי שמהס עליו אשהו, לא ישא אשה עד שיסברו עליו בלס רגליס (מ"ק כ"ג), וכחצו סחוס' סס סטניס, שלא יראה ככלחי חובש בניהתס. (יז) אמרו ז"ל, אין אדם רולס סתחצוס אשהו כד' (נדריס ע"ס), ואפילו מאן דסבר דרולס הוא מבוס סכא כוכר סאין זס בזיון (סרד"ך). וכן אמרו סס, יד אשה כיד בעלס. (יח) סהרו ז"ל אין דרכה כל חשה לחזר אחרי כתי דינין (געין מ"א). ובס"ע ח"מ סיון

ק"ד' כהן, נשים יקרות שאין כבודן לבוא לב"ד, שיש להם דין, משגרתן לכן כופרי הדיונים, וכן עומדת בפניהם, וכן עושין לה"ח שחורחיו אומנאו, דזילא בים מילתא דליל לב"ד, ע"כ. וז"ל הרדב"ז בתשובתו סי' ת"א, אין מכביעין לשום אשה יקרה בב"ד, אלא שולחין לה כופרי הדיונים, וזוממים שם עומתים, ופוסקין שם הדין ע"פ הטענות, ואם תחייב שבועה, משביעין אותה שם, ואפילו נשלוח לה כופרי הדיונים. אין עושין אלא אחר שיראו ב"ד שיש ממש בטענות הכופר, עכ"ל. ובטור ח"מ סימן לו' הוסיף, ושוקלים הדברים אם יש רגלים לדבר, מומינים את האשה לדון, ואם לא יראו פנים לדברי הכופר, אין מומינים אותה, כי תואנה הוא מבקש. ולא בא"ח לבדו עושין כן, אלא גם לבחולס היושבת בבית אביה, שאין דרכה ללכת ולבא, עושין כן. (יט) כתב הרדב"ז סימן תקנ"ח, כל העומד על המה בשעת ילידת נכמה, חייב לקרוע, בין שהמא אשה או אשה, שהוא כאלו ס"ח נשרף לעינו. (כ) בתשובת הרדב"ז סימן תקנ"ט וז"ל, מ"ש בשם הרשב"א שאין סתור לאב להשקות שליח לבתו הכולה, אינו ר"ל שאם עשהו בחו"ל אוהו שליח שאינו רשאי, דזדוהי מותר להחליט את ראוה בך, אבל ר"ל שאינו נעשה שליח להמקדש, דלמלא אין דעתה להמקדש לה, ולפי שהיא מהבייטת מאביה הקבל הקדושין, וממלא שהקדושין הם שלא מדעתה כדמות אונס. (כא) ז"ל הרשב"א בתשובתו השושה אלף ל"ח, אם פרע הלוה לאשה המלוה, והיא בת דעת, נפטר הלוה בך, כאלו נתנו לכחולה עלמו. (כב) בתשובת זכרון יודוס לר"י בן הר"ש ששבעה ע"ה איחא וז"ל, אדם מקפיד על ילוחא דאביו, ואין ראוה שתפוצה חלמנאו בב"ד, ומה שהיא מתחמשת בכלי כסף וזהב שלו, גורם לבניו שיכבדו, ואין היתומים יכולים לכוף את האלמנה לחלוק, שאם היו יכולים לעשות זה, לא היו מכבדים אותה, כי יתשבו שצושים עמה חסד, בעבור שאינם חופשים אותה לחלוק, כאלו היא נזנית מבלעם, וכשיחלקו עמה, ינכסו ביניהם בכסופים ודברי ריבות, כי ע"פ רוב אין שלום יולא מאך חלוקה, ויבואו לזלזלה, עכ"ל. (בג) בשו"ת בנימין זאב סימן רכ"ט, במדון ראובן ואשתו נכבדו, וביד שמעון קרובו היו מאה פרחים שהיו פקדון משל ראובן, וקרובי אשת ראובן נתפשו עס שבאים לפדיונה מאה פרחים וזה, וכס מבקשים המאה פרחים מיד שמעון קרובו של ראובן, ושמעון עוין שיחזיר אותם בעד פדיון ראובן, הדין הוא דהיא קודמת, ושמחייב שמעון ליהגס בעד אשת ראובן, ואם לא ירלה שמעון, יוכל הב"ד שבעירו להוילא ממנו בעל כרחו, עכ"ל. עוד מצינו שם סימן ס"ד, לא יניח אדם את אשתו יותר מיב"ח, אם יש שלום ביניהם, וכל זה כפי צורך האיש לנצות חובותיו, או לצורך למד וכתיבה כדי לפדום אשתו ובניו, אבל מחוץ מריבה ולב רע, לא יניחם כ"א ע"פ ב"ד; וגורמי על כל דבר יבדל שלל יערים ללכת את אן דעתו בלמס לאשתו כ', ואשר לא יקום את גזרתו זאת יהיה בחרור ונאלץ, לא יאחרוהו ולא יאכסנוהו בני אדם, ובגזרת הו"א היא הגונה וקדמונית, ואין מהבייטת על זה, כי גדול השלום, ע"כ. (כד) ז"ל הטור בהקדמתו לחלק ה"ט, לבנות האדם והגאון ברא ס' את האדם יחיד, ועשה את האשה אחת מלילותיו, כדי שהא נחשבת לו כחלק מגופו, על כן ראוי לאדם לאסוב אשתו כגופו ולכבדה יותר מגופו, ולרחם עליה ולשמרה, כאשר יחמור כל חלק מעצמו, ע"כ. (כה) בש"ע ח"ע סימן ולספרים לכן חלקו, ע"כ. (כו) במגילה כ"ח איחא רפרס אספדה לכלתים בני כנישתא, אמר אי משום יקרא דידי, אי משום יקרא דמיתא כו'. ובש"ע י"ד סימן סד"ס, כשא משפירים על האשים, כך מכפידין על הגשים, וספדות בין האשים והגשים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (כז) בעקרי דיונים ח"ד סימן כ"ח, בשעת דימוקא הוכחתו, על גאמנות נשים שכל לפי מה שהיא, ואם מכירים אותה היונה בנתי זכירה, אפילו

לחם אף להאמין, ע"כ. (בה) כחוב כהפר חסידים (הגיוה צעל עקרי דמים שם הינן כ"ו), חייב לקום מפני אשה זקנה, וחייב לקום מפני אשה חכמה, ק"ו מלשח חכר, ע"כ. וסרב צעל בית יאודה בסימן כ"ח כתב ח"ל, הדנד פשוט שכל מיני כבוד שים לעשות לחם ים לעשות לחם ג"כ, עכ"ל. וסרב חיד"א כהפרו דרכי יוסף יו"ד סי' ר"מ כהרץ ככבוד חמותו ואחותו הגדולה, יע"ש. ושם בסי' רנ"ב שהארץ ג"כ נידון האם.

ההלכות האלו דיון ומספיקים מאד לפתח על פני המבקר, ולמלא פי סאלדסיים וחבריו חלץ.

ובדי שלא יחסר מאמרי זה כלום, הגני לסתחיק גם דברי הגדות חז"ל הסדברים מענין זה: אמרו ז"ל, בתורה בניאויס וכחצובים מלינו שצוה אשה לחם מן השמים הוא (מ"ק י"ח). עוד אמרו מ' יום קודם ילדתו, ב"ק יולאש ומכרת ואמרת בה פלוגי נפלו (נדל ל"ה). ורש"י וסחבון שאפילו מי שאמר בני חיי ומצוי לאו בזכותא חליא מילתא אלא במזל, אשה לא קחשיב. עוד אמרו ז"ל שהריו בלא אשה, שריו בלא מוכס בלא ברכה בלא שלום ובלא תורה, ואינו קרוי אדם (יבמות ס"ג). אמרו עוד מי שאין לו אשה הרי הוא כמגורס לשמים (פסחים ק"ג). אמרו עוד (סנהדרין כ"ב) אף אשה מחס אלא לאישה. עוד אמרו, האוהב את אשתו כגופו וסמכדס יחד מגופו, יודע ששלוס בביתו (יבמות ס"ב). עוד אמרו, לעולם יכנד אדם וילביש את אשתו יותר ממס שיש לו (חולין פ"ד). עוד אמרו, לעולם יסא אדם זסיר בכבוד אביו, שאין הברכה מליס בביתו של אדם אלא בשביל אשתו (ב"מ נ"ט), ושם אמרו עוד, מי שאשתו קלרה, יכף אצו לשמוע לעתס. עוד אמרו, כל המגרס אשתו ראשונה, אפילו מוכס מוריד טליו דמעות (סנהדרין כ"ב). ובש"ע אש"ע סימן קי"ט, אש"פ שהלכה ככ"ס שאפילו הקדיחה תבשילו מותר לגרסה, זס דוקא בצווג שני, אבל לא בצווג ראשון שהנאוי המשלח, עכ"ל. ובב"ד פ' י"ז איתא ח"ל, מעשס בחסיד אחד שסיס נשוי לחסידס אחת, ולא הסמידו בניס זס מוס, צמדו וגרסו זס את זס (?), הלך זס ונשא רשעס אחת ועשתס אותו רשע, הלכה זאת ונשאת לרשע אחד, ועשתס אותו לדיק, סוי שהכל מן האשס, ע"כ. ובש"ר פרסה כ"ח, כס תאמר לבית יעקב אלו הנשים, ותניד לבני ישראל אלו האנשים, ולמס לנשים תחלה, לפי שכן מוזכרות במלות ביותר, ע"כ. ח"ל הגהון צעל בית שמואל. אמרו חז"ל נשים דעתן קלה עליסן, אף כטווס להס ז"ל כזס, שאין להס דעת יסרס וחזקה, אלא ר"ל שטבען כך ומצן חלוס, כמו כסן שדעתו יפס; וכ"ס בסוף קדושין. ופירש"י שם נשים דעתן קלה ומוחין להפתוח; ובסלסס א"י כתוב, נשים לא יסחטו, אפני שדעתן קלה ושמת תחלפנס, ויראה פירושו דדעתן קלה סיוו דלבן כך, ואינן יכולות לראות מכת חרב וסבין, וכן בשאר דברים דעתן קלה ודכס, וכ"ס בכתוב, ודי נשים דתנויות; ובדרישס כתוב שדעתן קלה ואינן חסרות מעצירות, וסוד דחוק למאד, דלא מלינו דבר זס בתלמוד סיוו הנשים פרולות בעצירות עכ"ל. ח"ל סרב חיד"א כהפרו דרכי יוסף יו"ד סי' א', סרב פ"ח סער סעיד לפינו שראס נשים שוחטות, וכ"ס כהפר גור אריס כהגותו ח"ל, ובגלילות אלו ראיתי נשים שחטות בגלילת רשות, ואין מוסס בידן, וסרס נסרס ופסטיס, עכ"ל.

אמת אף להנחיש, שהתורה כמו כעצב ויכתס את האנשים ככמה זכיות עודפות יתרות על זכיות הנשים; כעצב ויכתס אותו בקומס ככס וגבורס, ושהרס אותו מוסריון מלידס ומימיקס, ועוד כיולס באלו. וכן התורה קלכס ערך סוגר מכן חמס עד כן עשרים שנס, עשרים שקלים, וערך סקכס עשרס, ומכן עשרים עד ששים שנס, ערך

הזכר חמשים שקלים, וערך הנקבה שלשים, וכן מלינו הסורה מספרת, שקלל ס' את חס
קללה לדורות, "והוא ימשל כך", והוא נקרא בעל ואיש ע"ש אדמותיו, כמו שאמרם שם
"והוא זקן, וכן "כי הוא אדוניך", וכן בתלמוד ומלאו איזו גרענות בזכותיך, אבל
כבר כתבתי, שיש לכן זכות אחרות כנגדן מה שאין באים. ובכלל יש להעיר הערה יקרה
ונכבדה מאד, והוא שהחוקק עומדת בהרבה מעמיה תחת קו המשוש, ר"ל שהיא
במחורית ומפסרת בין דעות הפוסט, ומחית מקום לשחית; ד"מ תורתו אינה מחלפת
שהכל תלוי בגורם קדומה לבד, או בבחירה חפזית בלבד, אבל אומרת שהגורם והבחירה
חולקות בשום במעשיו, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הכל בידי שמים חוץ מאיש
פחיס, בני חיי ומצוי לאו בזכותא תלוי מלחא אלא במזל תלוי מלחא, ולהפך אין אדם
מוקף אלבשו מלמטה הא"כ מכריזין עליו מלמעלה; והאם חזקת בהשבתת ז"ל על שאלת
מה הם יסורים של אדם, המזל דברים קטנים ודקים שאין בהשגחה תופסתם כלל.
ובכלל אמר המשורר ב"ג עקרים שער, לופה ויודע סתרינו מביט לסוף
דבר בקדמתו, גומל לאיש חסד כמפעלו, יתן לרשע רע
כרשע תו. נותן יד פחוסה ומקום רה: לשחי הדעות, שגוראות כבודות בהשקפה
הראשונה והבן. וכן בכמה ענינים גבוסים ונעלים; וכן אני אומר שהנסה גם בעיני
האישות שאנחנו דנים עליו, כמה דעות מחליפות, שהאישות קדומה היא וקדומתה עומדת
וקיימת כל ימי חיי שניהם, והיא חלה ע"י איש ידוע, וע"י מעשים ידועים; והחדשים
שוללים ממנה קדומת הדת לגמרי, ומחליטים שהוא רק קשר של שוואות, ואינו לריק לא
לכח ולא לברכות, לא לחיות עבדת ולא לכניסה לחופה; אבל חוס'ק לוחות החבל בשני
ראשיו; איש ואשה שזי שם "י"ה" ביניהם, וכלה בלא ברכה אבודה לבעלה; ובכס
קדושין סוכחה קדומה ע"ז, שהקדושין קדושים הם, ואסור לחללם, ולפיכך הבא על
אשת חבירו חייב מיתה; שהאשה הוא בעודת תחת האיש, היא נחשבת כחצי גופו ושמהו,
וכוננו בה כוננו בבית עין קדומת הגשואין; אבל הקדומה הוא כשגוראים בה סימני
חילול, היא מתחללת ומתבטלת; ומלא שהגשואים הסוריים שלנו, עומדים בין הגשואים
הדתיים, ובין הגשואים המדיניים; שגור האשה תחת בעלה, הרי היא בכל הימים
האלה כהקדש, ואסור לגעול בה, שכן דתוי של הגשואים עליה; אבל כשהיא מתגרשת,
היא כהקדש שגורם ויולא לחולין, ומותרת לכל אדם. ועיין במחברת ילדי רוחי להבאם
היקר רי"מ פינס כ"י.

וה"ל הרב החכם הרי"א"ס ז"ל בספרו קול סכל לד ס"ג, בהלכות אישות ומלאו כמה
דברים מעוותים ומגוונים, א"א לספרם כלם, כמו שהמגרש אשתו וזאתה עותרת לחזור
לבעלה, ואם נחקקה לאחר ומת אחרים, עכ"ל. ובתב ע"ז החכם בעל בחינת הקבלה
לד רמ"ז, מה שקבעו הלכה, גרועה שזאת מותרת לחזור לבעלה, אינו אלא דרש שדרש
על פסוק וסוהם לאיש אחר, ואמרו דקדושין לא בניהם הכחוב מדבר, אע"פ שאין הפשט
כן, כי מפורש כתיב אחרי אשר הטמאם, וזה יספור דרשם, לכן הדעות בידינו לדחות הדש
מפני הפשט, עכ"ל. ובהשקפה הראשונה אפשר שיאמר הקורא שהדק אדם, שאחרי שבוות
האורה בלי שפק במלח הטמאם על הבעילה, אין הפרש בין שבעלה לאחר ע"י אישות
או ע"י זנות, אבל אם לא נבעלה כלל, אין שום סבה לאכרה, שבאותו מעשה חלה הכחוב,
ומה לנו בארוכים?

והנה להשיב על מה שלא אכרוה ע"י זנות, יש לומר שהיה להם שני טעמים
מסיפיקים בדבר, (א) לפי שראו דברי הסורה בעלמם, אינם אחרים הוזה כ"א על הכהן,
אבל לכל ישראל מותרת, אפילו אם הפקירה עצמה רוב ימיה לגנות, וכל זה כדי שלא

לנעול דלת בפני הכבוד, שקבלה הנשואין שהיא מתפסח בעלמה, היא היא כדמות חסונה
 וחרטה, על חס' ששחטה שלא כהוגן, והתנגדה שלא בשורה, שהרי מעכשיו בואת אחר
 חוץ מבעלה מחייבהה מיתה. (ב) שגם כאן בעיני המגרש את אשתו בנז, מעטס ערות
 דבר, שאינו רשאי להחזיר עוד, לא הקפידה האור, כ"א על בואה הכאס ע"י נשואין,
 לא ע"י זנות, שהרי דקדקס האורס ואמרס בפירות, ואלכס וסיתס לזיס אחר, מי לא
 ידע שכל הויס לזיס שפחורס, קדושי חישוס היא, וא"כ לא ילאו גס פס מכוונס האורס;
 ומס שחשבו המבקרס לחפוס את הדעת הכוזרת (ינמות י"א) שגס האירוסין הויס לזיס
 קריק בס, ואסרס על ידס לחזור לבטלס עוד, ודבר זס הוא לפי דעתס נגד כוונס
 האורס, ונגד הדעת הכריזס, והשכל סיסר; אקוס אס יסיו המשיגס מתוסיס מעט דרין
 זס, יוכרחו לאדוות, שהסובר כך לא כרחיק ללכס מדרך האורס; ואומר, הסעומס
 האמורס בחורס כאן, סורחס חילול קדושת האסבס האמנס, ר"ל הפגחס כלב וסבייתו
 מאסבס ז לאחרס; וכבר מלינו שרס עמס לאורחס הסרת הקדושת וחילולס, כמו וטיוס
 את שס קדשי (יחזקאל מ"ג), וכוא כמו וחס רוח סעומס אעביר מן הארץ (זכריס י"ג),
 על דרך ורוח קדשך אל תקח ממני; שגמו ססעומס עומדת כנגד ססרס, כך היא
 עומדת כנגד הקדושת. וז"ל סחס יס"ר בספרו בחינת הקבלס לר קס"ע, יס בחורס שי
 מיני קדושת, סלחס היא להרחק מכל מיני עומסס סמפורסות בחורס, וכוא שס נרדף
 עס עסרס, וסבי לסזסר מעיני חול ומסכלי סחומר, עכ"ל. (ורחיו מי שכתב
 סססרס עומדת בין הקדושת ובין סעומסס); ולפי זס, סלחס סז סתחס לבס לזיס
 לאסבס חוחו ולדבקס בו ע"י ארוסין, כבר ססכנס קסורס ואחרס בו ע"י סארוסין כללו,
 יותר מאחחסס וסחקסרחס בו ע"י נשואין; שסלסבס סז סכלתי חלוס עוד בדבר גשמי,
 נקיס וטכורס היא יותר מכפי מס שהיא לאחר קן כשגשית חלוס בדבר; ואס סנשואין
 מטמאין ואוסרין חוחס על בטלס כרחסן, סאירוסין לפי דעתו עכ"ז, וסבן. וחס חולי
 יסיו דברי אלה בשיני קלס כססערס פורחס בלזיר, סני לחוק דברי ולסרחות, סססוס"ק
 בבכודס ובטלמס מחזקת הדעת סז; מלינו בקללות סכזוכסס, אסס סלחס וחס אחר
 יקחסס, קללס סחורס כזכרת ארוסחו, לא כזכרת נשואחו, שסבר סורגל כס,
 ואיסס הכיבס עליו עוד כארוסחו; עוד מלינו בחורס כפרסס משוב מלחסס, מי אשר חרס
 אסס ולא לקחס, ילך ויסוב לביתו, ואע"פ סכבר עברו ימיס רביס לימי סארוסין, אכל
 כסוי מס סוא חומר, סמכיון סעברס עליו ססנס כרסוסס, חינו נפער עוד מכוודס סכזכ,
 מפני סז מיתח עלמו וסיות אסחו לאחר שויס בשיני, לספיקרס כסביל כוכס סכלל; לא
 קן סארוס סלבו כרוך ואדוק מאד כארוסחו, ולפיק דלזחו ולערו סמס יסעלל כס אחר,
 לא סחגיו לסרחות עולס רוחו כמלחסס, ואדרכס פמו סנפליס וסעפסיס, יפילו עוד מורך
 כלב על חבריו סלחמיס; שי עדיס נלמיס אס, ככס לסעיר על מס סרלינו; ועוד
 מוכל לסחק וללרף עד שלישי מעין עדות אלו, וסוא כדכריס כ"כ מלינו דין מפורס כגין
 אסס חיס גמורס, וסס חלזו, כי ימלא חיס סוכב עס אסס כעולס בטל, ומחו גס
 שניסס, סחיס סוכב עס סלחס וסלחס, וכערס כרע מקרבך; וחס סלס וסקרא סדין
 סזס כעלמו כארוסס (סס כ"ג), סמלא סוסס מפליג כיוחר, וסוא, כי יסיס נעיס כחלס
 מאורסס לזיס, ומלחס חיס כעיר וסכ עמס, וסולחס את שריסס אל כער כעיר סיסס,
 וסקלחס חוחס כזכריס ומס, אס סכערס על דבר אשר לא לעקס כעיר, וחס סלס על
 דבר אשר עסס את אסס כעס, וכערס כרע מקרבך. כל מי שיש לו חין לעינז, ירגיס
 דרכי סלסון סלמוריס פס כסאררסס, ססס מושלמיס יותר מכסנשוס. ואע"פ שד"ס חיס
 לריכיס חיוק, מ"מ לא אסזוב למותר מלסחיק פס דברי טעס ומליס סנלמרו כענין זס
 סלמד מכוכרי דודו כשפת אסכס וז"ל, כמס ספריס נסחברו ע"ד כחשק וסנשואין,

ולפרוע כל דעותיהם, עורר מדונה ועלום מחד, אך אחדות מסן סני להלני פס לעיני הקוראים, ויספיקו הדברים לרווח למאן הספלים לדעת האמת. החכם מכל אדם אמר כי עזה כמות חסבה, אבל מהנשואין לא הזכיר דבר וחליו; אשה אחת חכמה אמרם לאהבה ואהבה, שיותר הינה נוחה לסיוע שפחתו מלסיוע נשואתו; חכם אחד אמר הנשואין הם הם קצת האהבה; האהבה, אמר לאדם ביראן, יש לה כנפים לעוף בקן למעלה למעלה, והנשואין — כוכיו חכמים אחרים — נאים ומקלצין אותן; האהבה, אמר לאמאנאים, עושה את האדם לגבור חיל, לעושה נפלאות גדולות, והנשואין — עט חכמים אחרים אחריו — מונעים ומעכבים על ידו מלהויל גס דברים קטנים ומזרחים, לפעם; האהבה, אמר עמיענע דע ועייפולע, היא חמונה של שם, ורגלים של פיט, והנשואין, אומר אני, היא חמונה של עופרת וחוטמה של שעט; ידידי החכם ספיר אומר, האהבה והנשואין, הם שני כולמות מולכים ארצה וראשיהם מגיעים שמימה, כולם האהבה יעלו שמים, ובכלם הנשואין ירדו לשאל תחתיה; פרידריך המליץ, שאלו שאל את פי חכם אחד, מה היא האהבה? ובאחת השושה, שני לבבות ורוח אחד; ומה הם הנשואין? שאלו עוד, והיה מענהו שני רוחות ולב אין: האהבה, אמר חכם אחד, הוא שחרית הנשואין ובוקרם, והנשואין, הם ערב ונשף האהבה; חכם אחד אמר, האהבה היא חידה, והנשואין פתונה; חכם אחד אמר, האהבה היא משל יפה, ומליכה נעימה ונשגבה, והנשואין הם למודי נוסר ותוכחה נמרזה. אי אלו הם הימים היותר טובים והיותר מאושרים ומולכים בימי חי האדם? נשאל נשאל חכם אחד מחבריו, וכשיב הימים שבין הארוסין והנשואין, עכ"ל הסופר האשכנזי. ומה לנו הרבה, הלא עיינו רוחות שלא מלא הנביא דמיון ומשל יותר חזק ונמרץ לשמחה אלהים אלהיו בעמו, ממשות חסן בכלהו, לא הנשוי בנשואתו.

(ח) הרי"ם בספרו קול סכל כתב ח"ל, הנכונה שדרך הבורא את האדם ואשתו, פרו ורבו, ששואב התלמודיים מזה רבה וראשיית לכל המלות, עד שאמרו שכל מי שאינו עוסק בה, כאילו שופך דמים, ולא עוד אלא שהשביית משש המלות שאדם נשאל עליהן ביום הדין, היא עסקת נפ"ד. איזו לנו מיום הדין בסבתם, איך החשיכו עיניו והדליכו נפשותיו, לבלות ממנו וגופו, ולהחיותו בלר ובמזוק לזן ולפרנס אשה ובנים, ריחים בלאר לבלתי נשוא ראש, לא יספיק ספר להראות כי כל לרונתו ולחיותו ועומותיו נמשכות מזה, ואין ספק שכוונת החורג הינה בזה, שכל איש יעשה הישר בעיניו, שאפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים, והרשות נתונה, עכ"ל. אמת שגם הראב"ע כתב שאין בכתוב זה כ"א ברכה לא מזה, שהרי שתי מלות אלו צעיק ובעלמן, פרו ורבו נאצרו גם לדגים, וכ"ה גם דעת רב יוסף כמ"ש החוס', יעויין מז הקדש ב"ר פ"ח סימן י"ד.

לא אצנע פוז מצעליו להדפיס מה שדעם לי בגליון ספרי זה, בהיותו עוד בכחובים, ידידי הרב הגדול והחכם ר' חיים יוסף קרא רב דק"ק וולאלאוועק, יאריך ס' ימיו, ו"ל. לי נראה שחז"ל הוכיחו מיתורא דקרא, שצבע"ה לא נאמר כ"א בדרך ברכה על הרבוי וההשפעה, אבל באדם נאמר ויבדך אותם אלהים, ויאמר להם אלהים, שבאדם נדרש גם כרלון, ואלה הגוים הסבעים; ולפי זה ויאמר להם אלהים, היא מזה, עכ"ל.

אולם נתיח מהוכחת המקראות, ונחדור בעלם האוי מלד עלמו, אם באמת מעמסה גדולה היא על האדם מלד הנשואין, עד לבלתי נשוא אותה? החכם יש"ר ז"ל מנא כליו

כל בעל קול הכל, כתב בספרו בחינת הקבלה ח"ל, מה שיחזקו רי"א"ם נגד החיוב הזה, באמרו שהוא ריחים בלא לבלתי נשוא ראש, וכל הארות נמשכות מזה, אינה תרעומות כוונת בערך אל הכלל, שהרי כמה חזנים ים מוללים וטובים, ואין לו לאדם עונג בטוב"ו כמו לבחור לו עז כנגדו אשת חיל, ולבליד ממנה בנים טובים ודאי כי כשתלי זינים סביב לשלחו, הנה כי כן יצורך נגד; אבל חלונת רי"א"ם נולדו ממנו הסרטי, ועל פי נכחו הוא מדבר, כי היו כל ימיו מכאובים, ולא ראש חיים עם האשה אשר לקח; ח"ל בספרו חיי יסוד, חדש ניסן ת"א התחיל רוח זרה לאשתי לריב עמדי ולכעיסני, אשר היה השמדה וכליון ותממון ממני גופי כבודי ונפשי עד היום, לא אוכל לכתוב כהילתה, איך נדחתי בחלקקות מדתי אל דחי, ומרע אל רע; ואני כועס לעזק ומשפוט, כאני נשכר ולבי סחרחר, ומפי הוציאו עלי עד שלא יכולתי עוד שאט, ונפילתי למטה בקדחת וכאבים ותחלואים קשים, וקלתי בחיי; ויען לא כרה אשתי לסדאיבני יומם ולילה, התקפתי וילחתי מדעתי, עכ"ל. ולאיש אשר חל לו, אין ספק שהיה כחונ ריחים בלאו; אך אין ללמוד מן הספר אל הכלל, עכ"ל.

וגם אני מלאתי לרי"א"ם, מרבה בננות הנשים בספרו זמח לזק פרק ו', ח"ל שם, שה"ס אמר ומולא אני מר ממנה את האשה וגו', טוב לפני האללים ימלט ממנה. הכל יודעים שהאשה גרמה מיתה לעולם; פילוסוף אמר שלשה דברים מגרשים את האדם מביתו, הפשן, והבית המגולל, והאשה הרעה; איפוקרט אמר לאשה שהיה מביאה את בידה, את נפשה את, ויותר שורפת האש הנושאת מהאש הנכבשה. ביראונס אמר לאשה שהיה מתלמדת ומאמנת ידה לכתוב, למד חופי רע על רע? עכ"ל. והוא באמת כל גדול לדון לקף זאת, ולסדק כל בעל דעת, המחזיק בדעת מנגדת והפוכה להטקבלת, כדורתי דברים ים בנו.

אבל הטענות שטען רי"א"ם ח"ל, אינן טענות מכריחות להודות להן, שהרי מצינו מפורש בתלמוד, שכן עזרי אחד מגדולי חכמי תוסב"פ לא נשא אשה, מפני האמר נפשי חשקה בתורה, ולא מצינו שב"ד כפו וסכריו אחרו על כך. והב"י כתב באה"ע סימן א', מי שזוכה בחורס ותחיירא לישא אשה כדי שלא יתבעל, מותר להאחר, ע"כ. והרמ"א ח"ל כתב שם מפורש, נכחו שלא לבקף על מאוס וז של פרו ורבו. וכיו מחז"ל מי שאמרו ריחים על לאורו וישכוכ בחורס? אך כנגד אלו שראו לצר שלא לישא נשים כלל מטעמים ידועים אלה, קמו כמה מחכמינו ח"ל והפליגו במאות פו"ר, ובחומר עונש המבעלה, ובררו שמלות התורה היא, וחק מחוקי הטבע הוא, להצטסק ביבובו כל עולם, שנשכת ברלו הקב"ה; וחובס על האיש להשתחף בלערן וביסוריהן של האשה והנשים, שחיים כאלה מזכים את כלב, מלרפים את המדות, ועל ידיהם בא האדם לירי דעת, שלא נכרר בשביל עולמו לבדו כ"א שהוא כאבר מחיי החברה. ודין מפורש ביריו שאין מוכיבין בסנהדרין את מי שאין לו בנים, לפי שחכמה לו הרגשת אהבת בנים וסרחמים עליהם, ולא יוכל לדון ולגזור כהלכה במקומות ובשאלות אלו. והחכם סוקר ה"א שערשטווסקי האריך בספרו טור לזכר חלק ראשון, במה שהפליגו חז"ל בשכר הנשמה חזן וכל שזכה לזכות גדולה, שהוא ג"כ לעקור ולשרש דעת הבורח בלא לישא נשים כו' יכו"ש.

ט) הרב החכם של"ש ח"ל, בספרו דרכה של תורה לז ר"ז, מה שנוגע לענין החחון והאישה הישראלית ח"ל, לא דלא תחתון בס, אע"פ שמתבטעטנין ח"א שיכלול אותן באמונה שנתחדשו אחרי האהבה הבה, בכ"ז עינס הכתוב, כי יסיר את נק", עורנו

יִכְפֹּק לְאִשׁוֹר גַּם אֶחָד, וַיִּפֶּס כְּרוֹמוֹ חוֹל הַרְאֵשׁוֹנִים בְּכַח הַיָּתֵן לָהֶם מַמְדוּמִים, וְכִפִּי כוֹנֵן הַחֹרֶה הַנִּדְרָשׁ לְרוֹחֵימִיּוֹת וְקִיּוֹם עֲלָמִיּוֹת, „אֵין אִישׁוֹת לִנְכְרִי“, וְעַל יָדֵם הַסִּכְיֵשׁ וַיִּמְרוּ וְקִי הַסִּכְכֵּדִין בְּפִאֲרִיז, כִּי מֵאֵל הַלֵּטֶת מְדִינַת חָחוֹן זֶה מוֹתֵר, וְכִרִי זֶה חָחוֹן נְמוֹכִי שֶׁהוּא קִיָּם כְּשֶׁאֵר כָּל עֵסֶק וְהַגָּאִי וְכִרִית שֶׁבִין אֶדֶם לַחֲבִירוֹ, אֲבָל אֵין בּוֹ קְדוּשַׁת הַחָחוֹן הַחֲרוּיִית כָּל עֵינֶק, וְכָל מִי שֶׁרוּחוֹ נִכּוֹן בְּקִרְבּוֹ וְהַאֲמָן לַעֲמוֹ וְלֹאֵלֵהוּ, לֹא יִתֵּר חָחוֹן הַעֲרֻבוֹת כֹּה, כִּי הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין אֲמוּנָתוֹ דּוֹרֶשׁ מֵאֲחָנוּ, כֹּאֲשֶׁר הַדְּרוֹשָׁה הַדְּתוּת הַאֲחֵרוֹת מֵאֵת הַמִּדֹּיִם בָּהֵן, לְהַפְרוֹתָהּ וְלִסְרָחִיבָהּ, וְלִהְיוֹת כָּל עַמִּי הָאָרֶץ בְּכִרְיָהָ, וְהָיוּ אֵין לֹא לְשִׁמּוֹר וְלִהְיוֹת לְבִלְתִּי יָדָה מִמֶּנּוּ נָדָה, וּבִיחֻד לְבַל יִסְאוּ זִרְעוֹ מֵאֲחֵרֵי אֱלֹהֵינוּ וְדָתוֹ, וְנִהְיֶה גַם כִּי קָבָעִים אֲנוּ מֵיָתֵר הַעַמִּים בְּכַח וּבְמִנִּין, וְהָיוּ נִדְרָפִים וְנִעְלָבִים מִכֶּסֶם כְּמַעַט כָּל מִקּוֹם וּבְכָל שָׁעָה מִיּוֹם הַיּוֹמָנוּ, בְּאֵין מַעֲלֹר, וְאֵם נִתֵּר חָחוֹן הַעֲרֻבוֹת, אֵין סִפֵּק כִּי הַבְּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ מִמֶּנּוּ יִקְלִי רֹאשׁם נֶגֶד הַדָּת הָאֱלֹהִית כְּכָל, וְאֲוִלִי גֹד בּוֹ יִבְּצוּ לֵה, בְּרֹאֵיהֶם אֲבוֹתֵיהֶם לֹאֲחִיזִים בְּדָתוֹת הַשְּׂוֹנוֹת זֶה מִזֶּה חֲלוּף רַב, וְיִחַלְטוּ עַל שִׁחִיטָה שֶׁאֵין לָסֵךְ קְדוּשָׁה כָּל עֵינֶק, כִּי אֵם הֵן לֹרֶוֶת שְׂוֹנוֹת וּמִיחֻדוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה אֱלֹהִית כְּלָלִית, אֲשֶׁר יִסְוֶה בְּשֶׁל לִבָּד, וְהָיוּ בָּהֶם כָּל יוֹשְׁבֵי חֶבֶל, עַם וְעַם לְפִי הַכּוֹנֵן וְהָיוּ וְנִיִּיחוּ שֶׁנִּיחֵיד בָּהֵן, וַיִּכְפְּרוּ בַּחֹרֶה מִן הַשָּׁמַיִם וּבִנְכוּאָה, וַיִּהְיוּ כְבוֹד אֶךְ אֵל הַדָּת הַנְּמוֹסִית הַטְּבָעִית; וְלֹא עוֹד אֲלֹא כֹאֲשֶׁר יִגְדְּלוּ וַיִּבְּאוּ לְכָל דָּעָה, וַיִּכְיוּ מוֹכְרָהִים לְפִי חוּקֵי הַמְּדִינָה אוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, לְבַחֲרוֹ לָהֶם בְּהַחֵם מִשְׁחֵי הָאֲמוּנוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת הָאֵלּוּ, אֵין כִּפֵּק שִׁידָחוּ אֵת אֲמוּנָתוֹ הַנִּדְכָּאֵת וְהַנְּכַנְעָה, בְּשָׂחֵי יָדִים, אֲחֵרֵי שֶׁלֹּא יִקּוּ מִמֶּנּוּ הַיִּלְלָה בְּשׁוֹם פִּיִּם, וּמִי פָקִי יִסְאוּ אֱלֹהִים לְשִׁחַת עוֹל הַבָּלָה וְחִרְפַּת לֹדְרִיָּה הַגְּדוּלִים בְּמִנִּין, וַיִּתְּנוּ הִיחָדוֹן אֵל הָאֲמוּנָה הַשְּׂוֹנוֹת בְּאִיִּרּוּפָהּ, וְאֲשֶׁר רַב יוֹשְׁבֵיהֶם נִמְשָׁכִים אֲחֵרֵיהֶם, וְנִמְלֵא כָּל בְּנֵי הַעֲרֻבוֹת הָאֵלֶּם סִרִּים מֵאֲחֵרֵי אֲמוּנָתוֹ; וְאֵם יִהְיִיד דְּבַר זֶה זָמָן רַב, יִמְעֻכּוּ אֲנָשֵׁי אֲמוּנָתוֹ כָּל דּוֹר וְדוֹר עַד שִׁיכְלוּ חוֹלִין לְיוֹן גָּמוֹר. וְאֵין יוֹכֵל לְכַתֵּר חָחוֹן כֹּה, אוֹ לְסַדֵּר קְדוּשָׁתוֹ כֹּאֵל, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְׁרַת הַעֲרֻבוֹת עַל שִׁמּוֹתָם אֵם רוּחוֹ נִלְמָנָה עִם אֲמוּנָתוֹ וְהוֹרֵנוּ? כִּי אֵין לֹא לְסִמּוֹךְ בָּזֶה עַל הַכֶּסֶם הַיּוֹלָא מִיִּנְהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהַמֹּאֵר שֶׁבְּחֻרְתָּנוּ יִחְזִיר אֵת כָּל שְׁלֵמַת זִרְעֵי חָחוֹן הַעֲרֻבוֹת זֶה לְמוֹטָב, אֵךְ שֶׁמֵּאֲלוֹ כְּבֹד דּוֹגְמָאוֹת רַבּוֹת לֹא, כִּי אֲנוּ אֵין לֹא צִמְיָיִם גְּדוּלִים וְחֲשׁוֹבִים כְּמוֹ הַחֲזִין אֵלֶּה הַבְּחִינִים הַיּוֹמִית לְפִי הַמֶּרֶץ הַטְּבָעִי, וַיֵּן כִּי יִלֵּךְ לִבֵּי הָאָדָם מִנְּעוּרָיו וְנִהְיֶה בְּטֻבּוֹ אֵל הַעֲרָב וְהַמְּעִיל בְּחַיֵּי הַשּׁוֹמֵר, חוֹבֵה עֲלֵינוּ לְאִשׁוֹר חָחוֹן עֲרֻב זֶה מֵאֵל הַדָּת וְהַחֹרֶה, וְכֹלֵל לְהַחֲרִיז בְּשׁוֹם פִּיִּם. וְכֹה הַכֶּסֶם ר"א קְרֹאכְמָאֵל, אֵךְ שֶׁלֹּא יִשְׂרָאֵל דְּרַע בְּעִינֵי כָּל וְכָל, לְפִי שֶׁהַפְּלִיג יוֹהֵר מִדְּלִי בְּדֶרֶךְ הַמַּשְׁמָאִלִּים, וְכָל מִנְּמָחוֹ לְהוֹלִיֵא יֵשֶׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ, וְלִהְיוֹת עֵרֶךְ כְּבוֹד רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדֻמוֹת בְּחַפְזוֹן כְּפִי הַעוֹלָה עַל רוּחוֹ בְּהַשְׁקָפָה בְּרֹאשׁוֹנָה, בְּכ"ז בִּידֵקן שֶׁלִּפְנֵינוּ, בְּהַשְׁמִיק וְהַרְחִיב בְּעִקְרֵי אֲמוּנָתוֹ בְּשִׁחַת אֲבִיו הַכִּי"ק ז"ל (בְּסִפֵּר מוֹסֵ"ז כְּכָל, וּבִיחֻד בְּשִׁעֵר עַ מִמֶּנּוּ לֹא מ"ז), מוֹדֵה בְּמֵאֲמָרוֹ עֲבָרֵי אֲנִי (הַחֲלוֹץ ח"ד לֹד ק"ו אֹת ה' ו') שֶׁהַכֶּסֶם הָאֱלֹהִיִּים בָּלֵג אֵת הַקֹּדֶשׁ, וְנִמְלֵא מֵעַל בְּרוֹחַ יִשְׂרָאֵל, כִּי אִיכּוֹר הַחִיתוֹן וְהַטְּמִיעַם בְּעַמִּים, הוּא שֶׁרֶשׁ רֹאשִׁי בְּעִינֶק הַפְּרִיָּשׁוֹת וְהַקְּדוּשָׁה שֶׁל אֲמוּנָתוֹ, וְיִסְוֶה כְּבוֹד דָּתוֹ, וּמִכּוֹגֵל בְּרוּחַם וּבְפִינִיּוֹת מֵאֲשֻׁתָּהּ ע"ל.

(י) בַּמ"ע הַאֲמַת חוֹבֶרֶת ג' בְּכּוֹפֶה, מֵאֲלֵא מֵאֲמָר קָלָר וְקוֹב בָּשֶׁם, בִּינֵה בְּמִקְרָא לְהַאֲרֵת הַעֲבָרִי, מוֹנֵעַ לַעֲבֹן שֶׁאֲחָנוּ בּוֹ כֵּתַת חוֹל, הַפְּסוּקִים י"ג ו"ז בְּמֵלֶכֶת ב, מוֹסְכִים עַל דְּבָרֵי עוֹרָא בְּסִמְיָי א' ל"ו (חֲמִישֵׁי י"ג כ"ג כ"ז), שְׁנֵי הַקְּנָאִים עוֹרָא וְחֲמִישֵׁי, הַרְבּוּ לְזִבּוֹק חֲמֵם עַל הַנְּשִׁים הַנִּכְרִיּוֹת אֲשֶׁר לָקְחוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי עִי"ז יִתְעַרֵּב זִרְעֵי קֹדֶשׁ בְּעַמִּים טְמֵאִים. עוֹרָא אָמַר „וְכַשְׁמֵעִי אֵת הַדָּבָר הַזֶּה קִרְעֵתִי אֵת בְּגָדִי וְנִעִילִי, וְאִמְרַעֵס מִשְׁעַר רֹאשִׁי וְחִקִּי (כְּדֵר כִּי בְּנֵי אֲזִיָּא הַנּוֹחִים לְהַחֲפֵעַ) וְאִשְׁכֵּה מִשְׁכָּם,

כי עומדינו רבו למעלה ראש, ואשמהנו גדלה עד לשמים, ועתה מה נאמר הלאינו אחד זאח, כי עזבו מלוותך, ועתה בנתיבם אל תחמו לבניכם, ובנתיבם אל תשאו לבניכם, למען תחזקו. . . הכשוב לספר מלוותך ולסתחתן בעמי הסעבות האלה. נחמים הוסיף על קנאיו, ואמר, ראיתי את היסודים הוסיבו נשים אשדודיות עמויות מואביות, וארבי עמם ואקללם, ואכה מהם אנשים ואמרעם, ואשביעם באלהים אם תהמו בנתיבם לבניכם, ואם תשאו מבנתיבם לבניכם ולכם, זכרה לי אלהי לעוצה, עכ"ל. מול הקנאים האלה, קם מלאכי הדין האחרון לכל אלה אנשי המעלה, אשר קמו תמיד נגד ערילי הארץ ונגד הכסמים פרועי המוסר, ויחזק אמרוהיו אליהם, ואלה שנים חצו כמות דמעה את מוצה ה' בני ואנקס (מאת כל הנגרשות מבית תעמויטן על לא חמם בכפן) מאין עוד פתח אל המנהג ולקחת רלון עינדס, ואמרעם על מה, על כי ה' העיד ביקר ובין אשה נעוריק, אשר אזה בגדסה נס, וסוף חכמתך ואשת בריכתך, עכ"ל. המורס והמומן מדברי הסוגר (הו בלתי) אמה לעולם, הוא שהנבואה עודדה את מלאכי ליכר בשבט פיו את ערילי הארץ, כס האויים הקנאים פרועי המוסר עזר ונחמים שהאחריו להוסיף את אהיהם, לגרם הנשים כנכריות העמוגות והעדימות מבית תעמויטן, ע"כ. עמי ראו כמה מהוכחי החדשות, שמחו לקראת דבריו אלה, וקבלום בכפ"י, כאילו סימח האמת חותמה על הכאור החדש והאמתי הזה.

אך שקר ענה זה האיש, לנקר עיניכם בא בדבריו המבטלים. שלא להכחיש ולגמל בא מלאכי הלילה, את שני העדים האמורים האלה עזרה ונחמים, הגל להטקף להם ולעצותם עזרת מבטחת; שהרי הוא גם הוא אהר מפורש, כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב, ובגל בת אל נכר —. ואמר על האנשים האלה, בגדה יהודה והוצבה נעבהם ניהרל (וקרא זה בשם בנידה והוצבה) מלאכי ג' י"א; וכל מי ששויים לו יראה, ה"ך הפך המבטל הזה דא"ח, להזק דעיו ורלונו; וכל הפרשה שם במלאכי מדברת מהטון הגדול שחללו שם ה' בשאו נשים נכריות עובדות אליהם, ממש כמאמר הכתוב בצורה ט', והתערבו דע בקדש בעמי הארלות, כי מה האחד מבקש דע אלהים, ולא לחלל הכרית אשר כרת עם הוהינו; וע"י עוצם כוונתם העבריות והכוונתם לנכריות, כמו דמעה את מוצה ה' אשר נשבעו שם לאהבה, וסגמים העלצות והעזבות הרבו בני ואנקס תמיד לנרות לנחיתם נגד עיניהם; וכל הרוח שם בעינים פקוחות יראה עשותו.

הנשים בעלות דעת קלה ומהיפיקן האבטמיים, משקמות חוטמיהן על דברי סף הלל שהמר שבין אלה נשים קשה למנוח אחת שחכים כנוגה וכשרה כרמי, וחבו גנאי גדול לנשים, שהוא מוגע ופוגע בכבודן יותר מדאי; וכדי לנקות את המלך הסכם במקום ולפיים את הנשים העדימות, מול המבחר לפוג ולנכון להעיד הערתו על הפסוק הכות ח"ל, כי לכיות המלך בעל לשלג מאות נשים, ולשבע מאות פילגשים, ר"ל להרבה מהד, שכן דרך הכתובים, כמו באיוב שלשה אלפי גמלים ושבעת אלפי זאן, לפיכך לא מול קדש רוח אף נאחת מהן, אבל אם היה בעל אשה אחת, כמו אחד מההמו, לא היה חוטא כן; אבל כל זה למוחר, שמעולם לא הפליג ולא הגדיל הסכם פחיתות הנשים כ"כ, אבל החליט בהכמתו שאין לדיק בלם בתכלית בעולם, שלא יחטא כלל, ויכיה בעל בכל ובעל נדות טובות כמו בראי, ורק אחד מהלך יוכל להמלא חיש כזה, ובנשים גם פחיתות אחת מהלך רחוקה, ואפשר שבהחת ואלף תמול; ועל הכול דק כזה, אין סביר כדאי להרשים את העולם, ואולי גם כמבקרים החדשים יודו לזה.

יא) בחבורות סיון ותמוז ממ"ע השחר נחת תרל"ה, בא מאמר "מה אנו מה חיינו" לסופר המהיר הר"ר ש"י אברהמאווין, מוגע ג"כ בענין האישות ישראלית ח"ל, הסוגרים

הימים במלך האשה נשחרו קבועים, לא תוכלו לנחך אתם הסדיונים, כי בכלל מהנהגה עם נשים הוא בדרך ציון ושאלו נפש, כמו עם בניות מפחיתו המדרגה, הנקלה מכס חושב א"ע לגדול במעלה, אפילו מן הנכבדות בנשים; אל תכחזו בי כל אחד מכס חושב א"ע בגאווה ובאחרו להעיקר והתכלית בבנייה, והאשה אך עפלה לגביה; יש בכם מתחשבים שמחמשים בנשותיהם כאדונים עם שפחויותם המשוועדות לכן בנופן, ומהגים להם פקודותיהם בקריות עינים וברמז אלצעות, כאילו היתה עמם גנאי הוא להם; יש בכם גם אלה שמנעים לקרוא נשים בשמותן; שטיא, שפלה, עפלה, אח. היא, פלונית, אלה הם החארים העגורים אללם לנכות בהם את האשה; יש בכם עוד אלה, שאינם אוכלים על שלחן אחד עם נשותיהם ובנותיהם וכלותיהם; ואיזוהי אשה כשרה, כל ששוכה רצון בעלה, ויודעת שהיא שטיא עפלה ופפלה, ואינה יכולה להבין מה שהגברים בכלל נביאים, והאשה בעלמה בשפלותה, הורגלה בעמם להשפיל את נפשה, וחושבת כי היא בדיה שפלה ופפורה נומות ומכל דברי דעה; הנשואין היא ענין קל אללם, כאיזה ענין מועיני מו"מ; וכשחוק הוא להם לקחת אשה ולגרשה; ולא זו בלבד אלא שיש מקילים בתקנת חכמים ונשאים בשחר נשים רבות; אלל הרבנים בארצנו, יוכל כל איש לראות בצינו ולשמעו באינו דברים זרים ומתמיהים מעיני הנשואין והגרושין והעגון בהמין כעם, הנוכחים למדי על השפלת כבוד הנשים בציניהם, עכ"ל.

בו בפרק עלמו שהולא הר"ר שי"א את מאמרו זה, הולא לאור גם כן מילרי אחד (פיעולאוו כויו) מחברת אחת נקובה בשם "למקרא העדס", מקרא ראשון לאנשים ולנשים, על דבר חיי איש ואשתו בארצנו אלל אחינו הווארים (נדפסו בע"מ פ"ב). במחברת זאת הוכיח את אחיו על פניהם, על החרושים וגדופים הזרים והגרים, על האלות והקללות והנאלות הנגזרות, על הכפיות והרדיות, ועל המסומות והמסלומות, שהאנשים רודים ומיסרים בהם נשותיהם, ממעשים המשווערים והאכזרים הנסונים אללם חמיד, לנרש איש את אשתו החולה, בלילה מלילות טבת הארוכות, ולהניחה שם ערומה ויחפה, עד אור הבקר, וכ"ז על איזו שגיאה קלה שנקלטה שאינה כדאית להדים קול עליה, והאריך בנגות זה מאד, יעו"ש. והרבה הרבה סופרים הפליגו בנגות זו הנחונה אללם מאז ומכבר; ראה למשל החכם שעלגינואוו כותב בספרו ח"ב (נדפס בע"מ פ"ב בשנת 1870) וז"ל, הכשרים שבעם אמרו על האיש אשר לא יכה את אשתו, כי אינו חס על נפשו ומחריב את ביתו, חיו אינם חיים בעוה"ז ואין לו חלק לעוה"ב; חסידים הראשונים אמרו, שהרואה להנכיג את ביתו בנחת ובנעימה, לא יכה את אשתו לא בעץ ולא בכלי ברזל כ"א בחבל; קבלה היתה בידם, שגשר בהמה או העוף ששחטו ביד אשה, אוכל את עצמו; ואמרו עוד שהאשה לריכה לשאל את פי בעלה אם ירשה אותה ליתן לבית החפלה, ע"כ. וכן רואות עינינו שמה מנדולי סופרי הווארים מרימים ומנשאים מעלת חיי הבית השוררים בבית היבדים, ומעמידים אותם לאות ולמופת בהנהגה עם נשותיהם ויוצאי הליהם, ואפילו החכם האלדסיים צעלמו ראש וראשון לחובבי עלבון הנשים, לא הכחיש את המוחש החי, והוכרח לסודות בהם מלא שלא מדעתו ורצונו, ואמר בספרו "מאמר על דבר האישות" וז"ל, אמת הדבר שהדעות המוסריות באומה, גברו והלליחו לעשות את האישות בישראל, למוקד קדושה ועברה, ופיס ועוצה גלויים וידועים לעיני העמים, ויאמרו מה טובו אליך יעקב, אבל השפלות היקרות האלה, לא תסובנה מההלכות שבהלמוד, כ"א מההגדה, ר"ל מן זה האמת וחוק רוח המוסר שיש בההגדה נגד ההלכה, עכ"ל. (כבר הרחפתי את רוח הלכות ההלמוד על פני הקוראים הנבונים,

ישעיה ירמיה כי ירח אחד לכלב ולסגד, בענין קדושת הארץ (ישראל): כי
 סוף סוף נראה, שלא עקם ושלל עוות ההנהגה הזאת האמת הירושלמי והגלילי, אבל נתן
 להם הכבוד הראוי.

וז"ל הכתב היקר יש"ר ז"ל בספרו בחינת סקנלה דרמ"ט, שקר ענו הסוקרים
 ובפרט הר"ר האלדסיי, שהחזירה השפילה מעלת חצונם, כנראה מזויפת היא, מהנהגת אל
 קדושת הכבוד, ואל רועמות מוסדו שהוא סמחוק העליון ית', עכ"ל. וע"כ דר לי מאד,
 לראות את הסופר המשכיל שי"א, ית' בנחוקה סיד סודאס גמורס ומוחלטת, מפי אלפיס
 ורצנות מישראל, סיוחס מתנגדים עם נשותיהם בדרך ציון, ומשתמשים בכן כמו עם
 נשותיהם שגוף קמוי להם, ושנאוי אשם וגרועים כשחוק הוא בעיניהם, ושנאויים בסתר
 סרבה נשים. חלילה לעדת ישראל בכלל מוגבלות אלה; כי יי בבתי כמה רבני ישראל
 בערים גדולות ובקטנות, וכן בבתי כמה מהרבנים הממשליים, ולא מלאכי שם דינים
 ודברים שבין איש לאישו יותר מדיני גבנות וגזלות ורמאות שראיתי בבתי שופטי השלום;
 אין ספק שנמלאים בבתיים כאלה, סרבה טעמת ודינים מלאכים שאינם מסוגלים או
 מקולקלים, אבל ביותר נמלאו שם סרבה מהטעמים לחשוב שהלך אדם, ואין שום ראיה
 מבתי השופטים, לגזור ולהחליט שרוב השם או חלק גדול, או גם חלק אחד ממאס, נגבים
 ויפנים הם, וכן אין מבתי סרבה ויפנים על מדין שום אדם ומופת על איזו השחטה
 בעיניים שבין איש לאישו שבישראל. ומי זה הסער יחליט כראונו במקומות מעיני ישועה
 חולים רבים מתרפאים, וישפט שרוב בני אדם חולים הם.

הכל יודעים, שכל דינים שבישראל אוסר את אשתו ובניו בגופו, ונותן כל כח
 להחליט להם כל קדושת ונחת רוח שבידו להמליץ, ואדרבה יש מהרעמים על אחינו שהם
 מלאכים במלכותי והנשימי נשותיהם יותר מכפי יכולתם, וכן הוא האמת בידוע. מחינת
 הוא עם אשתו, אודות מה שיש לו ועליו, מודיע לה איך וכמה ובמה הריות, משחק אותה
 עמו בכל שני דבר שמחה ונאס, כל אחד מישראל בא לביתו בשבתות ובי"ט מביס"ר
 ומקדס פני אשתו בברכה טוב ושלום, אבל איש מישראל שמשתעבד עם אשתו בפקד כמו
 עם שפחה כנענית קמויה כספו, ויבז אותה לקראת בשם שטיא, שפלה, טפלה, דיזוייט
 כאלו אינם כדאים להשחית דברים עמם; לדבר עם האשה נשיחת אלצנות וברמזים,
 דבר זר ורחוק הוא, ויקרס זה לפעמים, אחרי שהבעל נטל ידיו לאכילה, קודם שפרס
 המזיא, שאסור או להפסיק בדבור, לא זולת. והחכידים היחידים, שמזמינים לסעודתם
 אורחים סוגים בני חורס ויראם, וחושבים לגנאי ולפריעות, להוכיח גם נשותיהם ובנותיהם
 וכלותיהם עמם, ולהיות מסובות על שלחן אחד, זה בלד ז', או זו כנגד זה, אין ללעוג
 עליהם חלילה, שחונתם לשמים. ואם נמלאו לבזים מחקים מעשי החכידים האמיתיים
 לשום יוסרא, הן מחלת הלבציות מחלה כללית היא ואינה טוגעת לעינין זה. מה שכתב
 „איצוסי אשה כשרס כל שידועה שריא שוטס, ומחשבת את עצמה לאין ואדם כנגד בעלה“
 אין הדבר כן. כל מי שידוע שהוא שוטס אינו שוטס, ואין הענוס מזה לא בבני האומות,
 ולא בבני ישראל והסחרים והסחרים שבשמו, (שעל פי רוב הן גם כן משתחפות עם בעליהן
 בעסקיהם), ולא בבני השכירים והגנבים, ולא בבני יושבי קרנות ודומיין, וכל אחד
 חאלו כשהשטע שבעלם מהרף אותה בש"ל גנאי, כלי זיינע עליה ויודעת להשיב לו דברי
 חדודים וחשובות חודרות, להעמיד כבודה במקומו; ויודעת הן בנות ישראל להחשיב את
 עצמן, ובקראות הן במלאכת הסידרות. ובמנהגי האר"י ז"ל דף ס"ו כתב, דע כי כל בעלי
 חורס שבדורנו זה, נכנעים תחת נשותיהם כו', מולאות הן תחבולות ומלועים סרבה, לבעל
 בן גסות בעליהן כנגדן וגאותם סתרה, אבל נשים לטויות ונשרות כאלו שזכר הסופר

גידועות שהן כליין וכאפס נגד צמלין, ומלאות לפעמים בנשי הס"ח הגדולים, וכן שנשא
גילדון לבני עליה, לגדייט שנעשו הישים שיצבו על כסא הרבנות, וכדומה. והנה הנשים
כלן הסדיופות כשרואות שהרבה אנשים נכבדים בשושר ובחכמה, משכימים לפעמים לפזח
בעליהן לשאול בעצתם, ולשמוע בדברי תורתם וכדומה, וחולקים גם לכן כבוד בשביל
בעליהן ובזכותם, אין מן הפלא, שכן מתכבדות בכבודם, ויודעות לערוך ערכם כנגד
ערך, וכן בעליהן מודדים לכן כבודן, וחולקים להם הכבוד הראוי להן, ולפעמים יותר
מכפי המדע, כאשר עינינו רואות כמה פעמים, שמזכירים אותן בכבוד גדול, ובשבת
ובתורה ובחזקה, לא בע"פ לבד, אבל גם בכתב ובדפוס, בהקדמותיהם לספריהם שחברו.
ואם גם נמלאו בעמנו אחיה סכלים ובלים פרוצי המוסר ומושחתי המדות, שאינם נוהגים
כשורה עם נשותיהם, אין לזעזע כבוד כלל ישראל בשבילם, ולהוילת דבש חלילה עלינו,
ולעורר שמלך האישות בישראל פרוץ הוא לשמלה. אין כל אדם פרטי מנוקם מכל מום
ופחיתות, ואין אומה שלמה בכללה שלמה בתכלית השלמות. ככל העולם כולו, וככל אומה
ואומה, כן כל אחד ואחד נדון אחרי רובו, ואז"ל שאין לנו להביע על זרים יולאים, שזכר
מלא תאמר כל אומה, לא לנו הם לא לנו, כי אם לזרנו. היואל לנו מכל דבריו, שמלך
האישות הולנו באירופא לפחות, סן צמדרש וסן צמעה, סן בתלמוד וסן צמליאות, אינו
גרוע ופחות ממלכו בשאר האומות הנאורות, וישנם כמה דברים שעלינו להשתבח ולהתפאר
בם כנגד אחרים.

לשלמות המאמר הזה ומלאו, הנני להעתיק מה שכתבו שלשה מחכמי דורנו

כעתן זה:

האחד הוא הרב בעל „צקרת התלמוד" וז"ל בהפירו זה לד קר"ו בקינור, דע כי מקריב
יאל לאור ספר אחד בשם מאמר האישות, אשר חבר איש מליין אחד, עובר תורת חכמים.
בספר זה הנהו כותב מרירות, נגד תורת חכמי התלמוד, אשר בגבילו דרכי החסון וקשר
האישות על קו זהו ואבני זהו, כי הוא אמר ויהי, תאר אישות הרבנים תאר משחת
חלילה, וז"מ שהתנגדו הרבנים לתורת הקראים הדין עם הקראים, כי לדעת המחבר הזה,
תורת הקראים העיקר והיסוד בהיסודות הראשונה מימות משה ואליך; קרא המחבר את
ספרו בשם מאמר האישות, להורות כי דרך חכמי תלמוד לא יחקן, במה שאמרו שאפשר
להחזיר קשר האישות ע"י גט, גם אם התנאם האשה בכופר, ולא נמלא בה ערות דבר,
כי בזה נודקת תורת הקראים והלדוקים, שהבניות שהאיש טורח עם אשתו, היא דוגמת
הבניות אשר כרת ה' את ישראל, אשר לעולם לא תופר, והתורים לא נתנה רשות לתת ספר
כריחות, רק למי שמלא באשתו ערות דבר שזאת תחתיו, כדעת בית שמיאי, וב"ה ור"ע
שהחזירו לגרש על שהקדיחה את תבשילו, או אם מלא אחרת נאה סימנה, שלא כדון עשו
כו'. חוץ מזה עומד המחבר על דעתו, במה שהוילא זה שנים עשר רע על תורת רבנים,
במ"ש ז"ל האשה נקייט בשלש דרכים כו', שנראה מזה שקיין האשה היא ממש כקנין
העבד, וכאשר באית למדו לה לא מאשה לעבד בג"ש, וזה שלא לכבוד היסודים ותורחם,
ואם י"ס השתדלו איזו חכמים להראות, כי יקר צעירי התלמוד משפט האשה, וכי הפליגו
חז"ל מאד מאד בכבוד האשה, ובחובות שהבעל מחויב לעומתה, בכל זאת כל המאמרים
האלה, המלמדים וכות על הנשים, אין למדים מהם כלום, אבל צהלכה דברו קשות, וכתבו
מכתבי עמל על אשה ובהם, עכ"ל. כה דבר האיש אשר יקן משהי התלמוד, ובעבורו
זכה לשם, ובכל זאת לקח חרב צידו להרגו צערמה. איז אין עסקי עשה עם הנשים,
ואין כוונת ספרי זה לדבר בפרטות ע"ד הלכות ודינים, אולם בדרך כלל מלאחי עממי
מחוייב בדבר, שלא לשמוע ביולותה דרבנן על לא דבר, ולכן ארשום פה בדרך כלל, מושג

האישות כפי שיטה חז"ל, וכי באמת להמליץ על דברי חז"ל ולא בכח צפסדו, אשר שגם ברואה, ולא השגיח במשמקי לב התלמוד לסבין מתוכו, כי לא בלבד דברי אגדות מלאים חן ומטיס חסד לנשי ישראל, אלא אף בלכות דברו בפירות, כי כל כבודה בת מלך פנימה, ואין האשה נדונית כקנין עבד ואמה, כי אם כגברת סבית, וקדושה יתירה לה. כן דברי רבנן כאלה להפריד אלוף, ולסבוח בשיי הנשים בעליהן, על פי שיטה הרבנים בתורת האישות, לא דבר חדש הוא, כי עוד קודם שגב המהמר הזה, כבר נדפס ספר נתיבות עולם, אשר שפר מרורות על דברי האישות ששיטת התלמוד, וכאלו אל הנשים ידבר, לנתק מוסרות אמונתן, וענותות תורת הרבנים בה תבואה; ועוד קודם שגב בעל נתיבות עולם לדורש דעה על הדבר הזה, היה איש מלויין ומפורסם ר"י די מודינה, כפי החבור בחינת הקבלה, אשר הוליד לאור החכם יש"ר, וכו' החכם יש"ר למד ג"כ חזונה על התלמוד, ואמר כי הדינים אשר סורו חכמי התלמוד בענין האישות, לא יסכימו אל מושג הקדושה. אבל עיקר הדבר נודע כי הקנאה מקלקלת השורה, מלכביט בעינים פקוחות, על דברי התלמוד המפורשים במקומות שונים, וכמאלו כן עתה, כל רודפי התלמוד ישיבוכו בין המלרים, כי אם יפגעו המהכלים באיזה דין, או במאמר אחד, או בלשון וביחוד קלם בתלמוד, אשר לא מלא חן בשייחם, קל מהרס יפגעו שפוע, משפט דע ומר על כל החבור. אהה הראה, כמס יגיעות יגע אדם המרשיע את הדיוק, למלאו חולאה על דברי חז"ל, ולשבח נגד פניהם את האיסוס הקדחים, אשר מלאו חן בשיי, מפני שהם הקדחים מחייבים את הנשים בהפלה, וסרבים פוערים אותן ממנה (ברכות כ' ע"א), מאמר האישות דף ק"ג בהערס. וסגר עיניו לראות במשנה שם, אשר רק מן התפילין ולא מן התפלה, פוערת את הנשים, ואדרבה שם במשנה מפורס, שהנשים חייבות בתפלה במזוזה ובברכת המזון.

השאלה היותר גדולה אשר ישאלו המרשיעים את התלמוד, הוא דבר מחלוקת ב"ש וב"ה, אם מותר לגרש את אשתו בלא מלא בה ערות דבר כפשט הכתוב (דברים כ"ד), שג"כ מהיריד אף אם הקדיחה תבשילו, ור"ע הוסיף אפילו מלא אחרת נאה הימנה, על זה ילעקו וילחקו, הכזה יסיה כבה אשר יבחר להחיר הגרושין, ולנתק קשר האישות? ואלה סברות אשר כורת האיש את האשה טובה לפי דברי הגבאים, אל סברות אשר כרת ה' עם בני ישראל, וכשם שהסברות הזאת לא חופר לעולם, כן הדין שלא נתן להחיר מה שקשר הבעל עם האשה, זולת אם נאלץ בה ערות דבר, ויאמר בעל מאמר האישות דף י"ג, כי פשטות הכתוב מורה כן. באמרו דברים כ"ד, לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הטיחה, ובמה נעממה האשה הנשאת לאיש אחר אחרי גרושה מבעלה הראשון, מפני שאינו היתה האשה טהורה, ולא אצתה עם אחרים תחת בעלה הראשון, בודאי היתה טהורה את בריהם גם אחרי הגרושין ולא היתה נשאת לאיש אחר מיד, אבל מפני שנתנס דודים להיות אחר, גלחה דעתה שניחא לה בבעל שני, וסופה מוכיח על תחלתה, שגם תחת בעלה הראשון היתה עומדת לבעות מלאהי בעלה. לעומת סוכה זו אלי שאל וואמר, אם ברית האישות הוא דומה לברית ה' עם ישראל, א"כ מדוע גם היום מהירים לגרש אשה אשר נמלא בה ערות דבר, והלא סברות אשר כרת ה' עם ישראל לא סופרה גרס כי בני ישראל לפעמים אחרי אלהי נכר? ועוד איך אפשר שבעלם מהחמי כש"ס סברא קלה כזו, שהכל תלוי בערות דבר, ולמה א"כ אמרו, שדוקא אם נשאת מנע ע"י חופה וקדושין.

הז חסורם לבעלם הראשון לשוב לקחתה, אבל אם אצתה לא נאסרה מלסחורה ט'. ישנם כמה דברים, נראים ולודקים לשכל העיוני, וא"א לקיים במעשה, ועמק האישות הוא ג"כ כאחד מהם. אחת הדבר שקשר החתון יסיה ברית עולם, אולם לפי שאין בני אדם מוסגים בכל דבר כפי חיוז העקרי, ילעך החכם להשגיח יותר על המעשה כפי מה שטוב, מעל השכל המורה כמו שילריך להיות; ולכן מודים אנוהו באמת למנגידו,

שקשר אשכולים הוא דוגמה קשר שני לחות סברית, והגרופין הם דוגמה שברן כלוחות, מלך מה שגור השכל כילד הוא מן הדין. אבל מה נעשה לעשר הילד בשעה שהזוג אינו שולט יפה, להכלית חירות האפש, שלא בסכנה ואמר יישר כחך ששכרת. להכריע בין השכל השינוי להשכל המעשי, גזרו חכמים מלחא דשויה לחרווייו, היינו שמוחר לאדם לגרש את אשתו בחץ מעור; ולכלתי מהיה האשם קלם בעיניו להוליא, תקנו כחובה ודינים אחרים סמורים לגרופין, באופן שכלי המסקלות שקולים בלדק אם לשבט אם לחסד ט'. גם חדע שברכה אלו למדים מן המעשה, ואחם חרם, כי ריש"ג שהיה מב"ה היתה לו אשה רעה שהקניטתו חמיד, ובכונה היתה מקלקלת סגודתו ומקדיחה חבשילו (ב"ר פי"ז), ואז יצן ראב"ע שהיה ג"כ מב"ה לגרש אותה, וכוא הטוב לו מעות לכחובתה. מזה יש ללמוד, שכן הסכנה היה לב"ה לחקן הקנה זו, להיות הדין עם בעל לגרש את אשתו, בשביל הקדחת החבשיל, לעמוד בזה בפרץ בפני האשים המרשיעות. ור"ע הלך ג"כ אחר המעשה, וכוא דאם וידע, כמה סכנות יש לאיש ולאשה, אם האיש ימלא נאם הימנה, שאז יבוא הדבר לידי זמם וזנות, לידי רציחה וספיכות דמים, מלדו לו מלדס, ובכן הקל ר"ע לגרש מחלסל קודם שיבוא הענין לידי כונה, כי טוב מי שיש לו פה צלו, ממי שאין לו פה צלו. וכן קראתי בספרים שפעם אחת גזר המלכות גזרם בארצות המזרחיות שלא לגרש אשה, מפני שפירסו אז מרח הברוכין מאד, אולם לשנה הבאה נהרבו הרעיונות בין איש לאשתו, ונהרבו הנוחשים בפני כפלים מכה איסור הגרופין ואז חזרה המלכות והחירה מה באשרה. מזה שגמרו חז"ל אשה אינה נקנית בחליפין אלו למדים שהאשה אינה בעלה לגבי האיש, כי ראוה ומעלה נשאר חפשי כמקודם, משפטים הוא משפט הכסף ולא משפט דבר (*). ודן החליפין הוא דוקא בחפץ הנקנה דרך הלוק. עוד אמרו, אשה איסורא, עבד ממונא. עוד אמרו אשה קדושה הגוף ועבד קדושה דמים. (ובגמרא י"ב מפורש שאינה נקנית כעבד חילול יו"ט).

הנה דימי שמוען בן טעה האורכו לחקן דבר, כדי שהרצא האשם להכנף, ובכונה מקומות אמרו הספך, אשה בכל דא נוחא לה, טוב למיחב ען דו מלמיחב ארמלו, ובכחובות ג"כ האורכו לחקן שחירם הבת כדי שיקפלו עליה האשמים, ואיך זה? אלא ברור הדבר, שכל לפי הזמן ועבד האישות, פשמים האורכו להשגית שלא חסא האשם קלם בעיני בעלה להוליא, ופשמים לספך שלא תשחרר האשם על בעלה, ואלו ואלו דא"ח הם. ב"ס אמרו חכמים, כל המגרש אשתו ראשונה מוצח מוריד עליו דמעות, ופעם אמרו הקב"ה מיחד שמו על הגרופין בישראל (ירושלמי קדושין פ"א הלכה א'), שגין קדושת הזוג, וכלם הבית והחברה, וסדו על האישות, ואם האשה היא רעה שמוסר לגרשה, אזי פועל הנוט השומר מהחלס, וטוב להיות שני בני אדם נבדלים, מלהיות יחדו מלאי

(*) פטרות נקנית שמשנה שרלו המבקרים ההדשים להוכיח, שהאשה לפי דעת חז"ל קנין משועבד לאיש, אין הדבר כן, שחמחה הוראה מלח קנין, היא השנה האדם דבר מה גשמי או רוחני פ"י עמלו ושרחו, פ"י ממונו ונכסיו, פ"י דתהו והכונה, או פ"י מעשיו הטובים, יהיה הדבר הנקנה, דבר שהוא חוץ ממנו, או ענין מהעלם בפנימיות עלמיתו, קנין ונכות שרק הוא בעלמו ולא שום זולתו יכול להשחמש בו וליהנות ממנו, שמוסר הראוי וההנאה הידועה והמיוחדת לדבר ההוא, וכמו שקנה בית אין לשום אדם אחר רשות לדור בו שלא ברשותו, כן הוכיח לשם טוב, אין ביד ב"ס זולתו להשחמש בו, כמ"ס ז"ל קנה שם טוב קנה לעלמו. והנה באמרו ז"ל האשם נקנית, אין לנו להוסיף בלתי דבור אחד מה שהוסיף רש"י ז"ל וכוא, לבעלה, ר"ל שאין לשום איש זולת בעלה רשות והלק ליהנות ממנה, ונרמין הדברים ממ"ס אח"כ וקונה את עצמה, ופירש"י, להיות ברשותה להנשא לאחר, ירק לטעין אישות נאמרו הדברים לא יחזר, דין ודין.

דיב ומחלוקת, כי איש ואשה שאין שלום ביניהם, אש המחלוקת שורפתם, ואין כל יחוד שמו ית'. הרבה כללים מוכריים אמרו חז"ל בעניני האישות, כיון שנשא אדם אשה עומתיו מחפיקים, אין אדם מולא קורת רוח אלא מהשאו ראשונה, אשה רעה מזוה לנרעה, נחמי ה' בידי לא אול קום ו' אשה רעה, כמה טובה אשה טובה וכמה רעה אשה רעה, אשה טובה מחנה טובה לבעלה, וכן מצינו הרבה דורשים לגנאי, ורבה לשבח, ולפיכך ה"א לדון ממאמר אחד, או ממאמרים יחידים על כלל האישות. אמר שפער חז"ל את העבד והאשה בשם מכל מ"ע שה"ז, והוא מעצם פשוט, לפי שהאשה גם כן ערודה כהעבד, להשיג על כבוד הבית ולרכיז וגדול בניה, וה"א לה להשמר ולהזהר במ"ע החללים בזמן ידוע דוקא, שאפשר שבזמן שהוא חלטיך להביא את בנה וכדומה. הכלל הוא, כי חכמי ההלמוד שקלו כל דבר במשקלת השכל, כפי אשר תחייב האמת בשכל העיוני והסברה בשכל המעשי, למען יעמדו יחד תורת הקדושה עם הכלל שלעולם לריכס דעתו של אדם לסיוע מעורבת עם הבריות, עכ"ל.

השני הוא הרב החכם ר' שמואל יוסף פין, מ"ש בספרו סיקר דה"י לבי ח"א לר קע"ט, ח"ל, מחפשי עומים בדת משה וישראל טענו, כי לפי משפטי התורה, היה מעמד האשה בישראל מעמד שפל ואגון מאד, כן בבית אביה וכן בבית בעלה. והמשכילים של דבר אמר בהם לבב, ענו כחשם בפניהם, והשיבו על טענותיהם, וגם אהנו לרגל המלאכה אשר לפניהם, לזייר חבית מעשי חושבנ"פ, אשר באה לזוילא לאור תעלומות חושב"כ, אמרו להאריך בדבר הכבד הזה, ונאמר, אמנם כן האיש לפי משפטי תורת משה וישראל, הוא הוא הראש והשיקף בתולדות בני האדם, והוא ראש המשפחה ויכוד הבית, אך האשה איננה שפלה ואפלה וטפלה לו, כי אם שמים בביתו, חזרתו ועזר כנגדו, האיש לוקח את האשה ואין האשה לוקחת את האיש, אך הבית הכרותה בין שניהם, הוא ברים בין שני גופאים שונים בתנועותיהם ומערכיהם, להריכס זה לזה, ומשלימים זה את זה.

הכלל הגדול הזה, המאשר והמקיים בכל חבתי הקדש, היה לעינים גם להסופרים מחזיקי דת ומעתיקים, האב בראש הבית אחרי אשר גם אם אחד רשיתו למכור את בתי לאמה, היה רשאי לתת את בתי לאיש; אך גם ברשות האמת נהנו בעורים, חלקו את שנות הבת לשלש מעשרים, מעמד הקטנות עד שהיה עשרה שנה, מעמד הגערות שהיה עשרה ושש חדשים, ומעמד הבגרות מזמן הזה והלאה, ואמרו שאין האב זכאי בקדושי בתי כ"א בסיועה במעמד נעורים (כתובות מ"ו), וגם הזכות הזאת איננה כ"א יסוי כח כבוד האב, ורבות בחירס, לבחור לבתו הקטנה איש, ולהביאה עמו בבית, כי מלבד שאין האב מקבל מקדושי בתו כל מחיר, הנה שומה עליו להסין כל זרעי בתו לנשואים, ולפסוק גם מינו לתתו כפי מעמדו, ולא פחות מחמשים זו (שם ס"ז). במעשי הקדושתו באה הקבלה, האשה נקנית בשלש דרכים, והשיקף במאמר מפורש, הרי את מקודשת לך, אך הקיץ הזה אינו קיץ של קיית חפץ כמו שטענו הטוענים, כי אם מעשי אות הבית, וסיומי גמר הסתקשרות הגדולה והקדושה בעלמה, ואם היוצאים האלה הם מעשים פשוטים ביותר מכל מעשי איתות הנשואים לעמי הקדש, ואין צום לפי הנראה כל רוח קדושה, הנה פשיטותם בעלמה, העודם בישראל ובהמונתה כי בדבר יולא מה', הוא המוכיח את האשה לאיש, והוא המביא בביתו והמעיד בהם, ומעשי הקדושתו אינם כ"א מעשים גלוי דעת כי הבית נעשה ונמרה, ותקנה קדומה, וכנראה בלא הפך מימי הסופרים הקדמונים, שנשעת הכניסה לחופה, נותן הבעל כצוה לאשאו על כך מהוים, ומלבד זה הוא מקבל עליו לשלם לה את הגדוילא אשר הגישה לו, בתוספת שליש על הכסף המזומן, להיות מוכן לה ללרכס כשתחלמן או תתגרש, ומשעת שבואין הבעל מתחייב לה בעשרה דברים, שלש מן התורה ובעשר מדברי סופרים, והם הסגויים בריב"ש הלשון אישית

פ"ב ח"ג. כבעל הוא העיקר והראש בבית, ובידו ולא ביד האשה לספר את הצרות. וכעס שהוא לוקח את האשה, כך הוא המעלה והמגשר את אשתו, אף שלא ברצונה, כשמצא בה ערות דבר; אך גם בזה חקנו המחקרים הראשונים חקת הכתובה, שלא תהיה קלה בפינוי להוציאה. ובדקדוקים בענין כתיבת הכריתות, ובחקנתם שיסיה נעשה בעדי חתימה ומסירה, כמו כן לפי המראה גורים בפני הבעל, שלא יקפץ לגרש את אשתו, ועומדים כדי שתחייב דעתו עליו, ואולי יתעשת. וגדולה מזו חקנו לכוף גם את האיש להוציא את אשתו כשאניס יוכל לשבת עמו (כתובות ע"ז), וכן חקת מילון הידועה. החורג לא חסרה לשאת יותר מאשה אחת, וסמכה על המנכח הסוג בעט מקדש, לשאת נשים הרבה; אף שגם לא תחירם היחד מפורש, והיבוס שהיה נוהג גם הוא בימים מקדש שלפני מ"ת, כסבה גורמת לפעמים שיבא איש אשה על אשתו. חולס מהקנה אחת המיוחדת לחגי הגניא, נוכל לדון, שהיה צדעת חכמי ישראל מראשונים הסופרים, למעט מעשי היבוס, ולאחר. כמו כן תחירה קטנה מהתח מנהג נשיאת נשים הרבה. ר' דוסא בן הרבנים אמר מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל מדוכה זו ישב חגי הגניא, ואמר לרת הבת אסורה, ויכלל לרת הבת וכללו גם שארי העריות, וכל זה כדי להמעיט היתור, ומהקנה הסופרים בעשות כייג לחורה, היא השניות לעריות הממיות המפורשות ביצמות כ"א, ועיקר כולם איסור נשיאת הנשים בשלשלת הקורבנה האמתית, למעלה מן המדרגות האמורות בחורס ולמעטה מהן, ולא כאיסורי הקורבנה שהרבו לגזור בהן מחוקקי רומא, שהם מבולבלים ומסוכסכים, כמו שהעיר ע"ז הרב רז"פ ז"ל. ובכלל הקפידו טובי העם מאד על עקירת המשפחה והיחוס, והיתה להם מגלת יוחסין ברשימות השתלשלות הדורות בכוונה, שלא יתערבו פכולים בהשרים, ולא לבד כמה שיש בו ריח איסור, כ"א גם על היגון המשפחה שבו שין פקוחה מאד; ומאלו מנהג קדוש, אחד מן האחים שנשא אשה שאינה סוגנת לו, באים בני משפחתו, ומביאים חבית מלאה פרות ושזברים אותה באמלע רחבה, ואומרים, אחב"י שמעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה סוגנת לו, ומתיראים לנו שמה יתערב זרעו יצאנו, בואו וקחו לכם דוגמא לדורות, שלא יתערב זרעו בזרענו (כתובות כ"ה). ובירושלמי מפורש יותר ח"ל, ושזברים החבית לפני החינוקות, והחינוקות מלקטים ואומרים, יקץ פלוני משפחתו, ובשעה שהיה מגרשה היו עושין כן ואומרים חזר פלוני למשפחתו (קדושין א' ט'). וכייג ללחיטות העמוד הגדול שכל חורג הנשואים עומדת עליו, אסרו את היחוד הפיגו עט הפגיוס (ע"ז ל"ד), עכ"ל.

והשלישי הכי נכבד, הוא הרב הצדק והמנכח הנעלה ר' חייק הכרש ווייס נר"ו, נספרו דור דור ודורשיו ח"ב לד כ', ח"ל, בחקים שונים אשר חקקו חכמי הסודים, יסודם לפי דרכי מדרשם בחורה, או גם בקלת גזירותם ומנהגיהם ותקנותיהם, היו משפטי כוונם נגד עיניהם. למען יאמרו הדברים האלה, נעביר לפינו פרטים אחדים מהמדות והדעות אשר היווים והרומים היו מזוינים בהן, הלא יחברר לנו, כי רק לשבת ההתנדות ראשי היסודים וחכמיהם עמם, ועדעם את משפטיהם, ורצ חקם לתורחם ידח, אלו וחקרו וחקנו קלת חקים, אשר מתכונתם נכר, כאלו חוקקו בכוונה נגד המדות יסודות הן; נשימה פה עינינו על שלש פנות בדת היסודים, וכן קדושת עמלן על ידי הפרישה מן העריות, שמירת הנפש מכל מיני אכזריות, ועיסרת הלב ע"י אהבה וחכד לבני אדם; אלו הפנות היו יותר דרושות לחפץ נוחן החורס, וכן היו עיקר דת חסלת האומה תפארתה, עד כי היה למשל, שלשה סמים יש באומה זו בישינים רחמנים גומלי חכדים יצמות ע"ט), והם מורשה קהלת יעקב מאבות לבנים (ביא ל"ב). לא נאמר, כי המדות האלה הן הכונות טבעיות, כ"א כל המעלות הללו באו לו מחוכו בדת החורה, כי היא מחוכת את האדם, בעשות המעשה הטוב, ולקיים מדת המוכר בפועל, ואם ידרוש

איש בכל החכמות, ואין חקר וחקן הרבה בלמודים, ומדברו לאס בזהלל המדות והאשר, ולא יפלא אחרות חיו לפי חכמתו, ולא יסו מעשיו ללמודיו, ולא מדותיו למואל פיו, במה נחשב חכמה כזאת בעיני היהדות? ומה יסכן לה תלמוד אשר אינו מניח לידי מעשה? ואמנם מראה כזה נראה לנו בין היונים והרומיים; לא התעלמו קדמונינו מחכמתם, ואף לא מתלמוד הכמיהם וכופריהם, וידעו כיצד מה רב טוב לפון בדבריהם, וכי עקרי המוסר הכלליים כדורים בניהם. אבל בכל זאת, לא הבינו על חכמתם ועל מדעם, בראשית מעשיהם העקלקלים, ודרך חייהם המוכריים והגם נשחתו, וידעו והבינו כי חכמתם לא עמדה להם להטיב מעשיהם, ולבקר דרך חייהם ממכשולי פשע. כל זה היה סבה כי הגבילו את העם סביב, למען לא ילמדו ממעשיהם ולהרחיקם ממשפטיהם ורוע מעלליהם; להכין הסגולה הזאת והאשר, חקרו כמה הקים חכמים, והאורס שבעל פה כרחיבה עקף ונשאה פרי תבואה וחדשה עתה תלמח.

אין כל ספק, כי משפטי היונים והרומיים בנחיתת האישות והעריות, חקרו חקיקה עולמית ופעלו פעולה עזה על חוקרי חשבצ"פ. היסודים הבניינים כדורים מן העריות, וסומרים נפש מחשבות הנוה, והארים מאל בטהרת האישות וקדושתה, לא יכלו להעלים עיניהם מחשבות הגוים האלה בעינין זה. והנה בלתי אפשר הוא, שחכמי הפרושים לא יהיו מתאמלים, להסגור ולעשות משמר בפני הפרלה, בעת ראו כי בכל מקומות מושבות אלו הגוים, פרשה הזמה שחיתותיהם; בושא חכמה פני הנפש הופה לראות חושבותיהם, וחפרה הלבון להיידן לבני האדם, ועשות מזהמה והרבות זמחם זה היה מנסו של עולם בעת ההיא, בגלוי פנים הלב אחרי הנואפות ולא ידעו בשת, על בתי הזונות וסגודו, קטן וגדול, נקלה וכבד, פנוי ובעל אשה, ולא נחשב זה לאשמה ולא מתנגד למוסר וחק, והגשים עוד הגדילו עבות הזמה מהאגשים. אריסטוטלס יתאר חכמה הגשים, באגרו ילד לב האשה רע בעצמו יותר מבחין הזרים, הקנאה אי שלום והפירות ימשלו בם, האשה נוסה לכבד לאחרים כמו להפחות מהם, עכ"ל. היתאחר הזה בלי ספק היתה לו לעינים, חכמה הגשים בעמו ובארצו. ועל המוקדמים העיד פאליניוס, כי מנהגם להסתפק בנשוחיהם. ומן השפרענים יבוסר, כי להם הכלית האישות, להוליד בנים חזקים ובריאים לעובת הכלל לשמור בלבא למלחמה, וע"כ אין להקפיד אם חשטם האשה תחת אישה, כי אחרי שתוליד האשה בנים טובי כח ובריאים, יהיה אביהם מי שיסיה, אין להם בזה דבר. פלופאך אמר, כי מחוקקם לא רלה שחסיס קנאה איש מרעסו על דבר סגבים, ולא חפץ כי האשה תהיה אחורה מיוחדת לאיש אחד, (ועוד יתרגמו מנגדיו על מאמרם ז"ל אין אישות לעכו"ם). אבל דעתו כי כן יאחז, שבנפש חפלה יפקיר איש את אשתו לאחרים, כזקן יעוצב את אשתו השעירה לזמן מה לאיש הצעיר ממנו, למען יוליד ממנה בנים בריאים וטובים, האת חטאת הזמה עוד גדלה בשחחם דרכם במשכב זכר, אשר כחק היה ליונים; לא יוכל הפס לדבר, כימה פרלה השועבה הזאת בניהם כו'. ולולא שמה עליהם חובה מאת הממשלה לתכלית הכלל, ולהוליד בנים מוכנים לעמוד בלבא, כי אז לא היו חפלים בלקחת אשה, וסיו נומלחים תאחז בלופן אחד טובי ובלתי טובי למטע האולדות; ולתכלית משע האולדות, היה להם מנהג קבוע, להקרות נשים מעוברות כוס סמים להצית העובר שבמעין, ולרוב נמלא כי מוסר כרווקים אשר לא נשאו נשים עלה על מוסר הנשואים, וע"כ סופרי היונים אף עושים בנפשם בקר, בשחחם האישות היונים, ומארכ בדבוי הגשים, כי ראינו שמארכם היה אין לו מקור מוסרי, כ"א להסך הוא חונדות הפירות והזמה.

מעמד האישות בין הרומיים עוד כורע מזה, אחד מכותבי דכ"י לרומיים (דרומאן דכ"י לרומיים), יתאר מלב האישות של הרומיים, באמר, השחחם האישות גברם בלי חק, אגשיכ וגשים החחרו בהרבות העוה, והנפשות היו לרוב יותר מן השפחות. אמנם סתוב

הזה לא גלה לנו עוד החלי מן האמת הגדולה לנו, מכחצי הופרי הרומיים עלמם, הם הודו כי אין אומה אחת פני כל השמים אשר חללה האישות כמות, ואשר כמות הרבנות עשות הזמם, וביחוד בכל ימי הקיסרים. סימקא בספרו מן הספרים מעיד, כי כמעט לא ממלאה רומית אחת נשואה אף מדלת העם, אשר יסיה לה די בשני מואפים, שצוחים ביום מחלקת למספר מואפים. בימי אויגוסטוס נשתתה הארץ עד אבדון, ויתן הקיסר חק, כי כל אשה מבנות החורים פמיה או נשואה המהחללת בצות, תענש ממון או גלות; אמנם זה החק היה לקלסם, כי מה יסכן חק אשר המחוקק עלמו עובר עליו בגלוי פנים? די קביום העיד, כי לא בוש אויגוסטוס לגצל נשי החורים והנכבדים ע"י משרתיו עושי רלונו, ולהביאן אליו ברלון או באונם. וענינום בצדנותיו יספר, כי בימי טיביריוס נקשו להחזיק החק בנתן אויגוסטוס לפנים, ומה עשו הנשים להבב פני החק? הסתלקו מזכותיהן ונכתבו בטומום הזנות המופקרות, לבל יפריצן החוק מלעקוב אחרי מואפיהן; תועבת משכב זכר הגיעה בימי הקיסרים למדרגה מאין מבלה, היא נחשבה להם כהיאר וכדבר טבעי, וע"כ היה מנשה בכל יום ולכל אדם, ואף אחרי אשר התפשטה לבלי חק ונתנו חקים ועונשים עליה, לא היתה מדת המוסר סבת החק, כ"א מדת הדין והמשפט, כי אמרו, כל עמיו איש את איש, נחשב כחמם בזכותיו האנושיות, באשר הוא אדם חפשי; ומפני זה לא נתנו החק, כ"א על עמיו החורים, אבל לענות עבד או משוחרר היה מותר מלד החק (דיליגנר). ועתה ברור הוא, כי רק את מדת הדין, לא מדת המוסר שם החק נגד עיניו, ואף לבעבור זה לא פעל החק העלומה מוכרית על נפש העם. במשך הזמן נודשה זאת התועבה, עד כי לפעמים הסתחמו זכר עם זכר כנשואין טבעיים, וגרמו כנשואין כאלו בכל המנהגים המובאים ביום החנות חתן וכלה (יוניל), ויהי היום והנה מירון קיסר התחזן בעלם יפה, ויתן לו, לנשות יום החתונה, יום שמחה לכל העם, ולתת לנחירו כבוד כבוד היות לקיברית (כוויטק דיקסיוס מחיי מירון), כן התפשטה זאת התועבה כדבר בכל הארץ, ודקה לאין מרפא בגבוה ובשפל, בחכמים ובבמון העם כלו.

מעט אשר נודעו המעמדים האלה ליהודים וגילו לעיניהם וקרבם להם הסכנה, מן ילמדו העם ממעשיהם, בלא היה נחון למנהיגיהם, להכין וליסד משמר צפני הפרלה, למצן לא יאבדו דרכיהם מדת האישות והטובה, פרישות יתרה מכל דבר ערוה וטבירת האישות והמשפחה היו מורשה להם מאבותיהם, לשמרן כבב עיניהם היתה חובתם כבד, מן העת אשר התחברו עם הגוים האלה, אף כי אחרי אשר בזמים שונים נאכחו מהממשלה לעזיב דתם ותורתם וללכת בחקית הגוים, בראשונה תחת ממשלת אנטיוכס עפיפלאוס היוני, ואח"כ פסקיסר הרומי אדריאנוס. עם כסיכודים אשר האישות נקראת בלשון בשם קדושין, וסיחוס מחברת קודש נועדה משמים (מ"ק י"ח), אשר לפי אמונתו, ה' הוא המעיד בין האיש ובין אשתו (מלאכי ב'), ולפי מושגיו אין הזוג נחשב כמעשה בהמה (כוסה ט"ו), אשר נאסר לו גם יחוד עם פמיה, גם להרבות ביהם עם האשה, או להרלות מנות מירו לידם, עד כמה תגעל נפשם במשפטי הגוים, אשר הם ההפך ממשפטי חיהם וממדה העלמית אשר האומה היהודית רשומה בה, וזה היה יסוד ושרש להמון גזרות ותקנות חקים ומדרגים. אם נבינה במקלת הגזרות אשר נגזרו בסוף ימי הבית בעלית חנניה בן חזקיה בבחינה לאותה, כי התעוררו אליהן משום עין אל משפטי הגוים הכנחחים, ותשעו משפט זקק על אדות הגוים, בעולת בעל יש להם, אבל אין להם אישות כישראל (סנהדרין כ"ז), ויען החזיקה נשיהם ובנותיהם של העכו"ם לנשפות בזמה, לכן נחשבו לכן כזמות (ע"ז ל"ו). ובת"כ פ' אחרי נמלא באר היטב נגד הרומיים וז"ל, בחקוקיהם לא חלבו, בחקים החקוקים להם, ומה היו עושים האיש נושא לאיש, והאשה נשאת לשנים, עכ"ל כבד וימים נר"ו.

דרכי שלום

נזי אחד פנע בר' ישמעאל, ברכו, א"ל כבר מלחך אמורה. פנע בו אחר וקלל, א"ל כבר מלחך אמורה. אסרו ליה, כמה דאמרית לדין אמרת לדין? אמר להון, בן כתיב, סבכיך ברוך ומקלליך אאור, (מלשם רב טעם ס"ו).

ההלונה על עם ישראל על הברלם סן הגוים והתרחקם מהם, אך לשקר עשו. לא מקנאה ומשנאה, היו סחויקים אותם לפורעי מוסר ולמשחתי המדות, כי באמת היו בן כי שלשת אבות התועבות ע"ז נ"ע וש"ד וכל תולדותיהם נמצאו בהם, ואיך עם אשר תורחו תורת אחרות אלהים, תורת מהרת המדות, תורת חסד וצדק, מוסר ויושר, איך יהערב בנוים הם? ואיך לא יעשה פעולות מצדו לעצור בעד סכנת התערובות? דאמנם כי אורי עברו שנות מאות כבירות, היטיבו הגוים דרכם ותקנו מדותיהם; אטנם מי פקח עיניהם לראות כי תועים הם, אם לא התבוננם בתורת היהודים, באמונתם, בדרעותיהם. ובדרכי חייהם, פעל כל זאת. כת המשיחיים הראשונים, אשר היו יהודים נאמנים, חלקי והפיצו בנוים יסודי היהדות, (דור דור ודורשיו חלק כ' נד ל"ח).

יתן לסברו לחי, אמר הארי ז"ל, כי כאשר יתן היהודי ויומן לו את הלחי שיכתי עליו, או ינצל היהודי, כי בראותו חרפת היהודי, והומנתו את הלחי לקבל ההכאה, או ירזה צמאונ, וישבע באותה חרפה שקבל, (מנכני סל"ז ז"ל דף נ"ז).

הלא אל אחד לכלנו, בני אב אחד נחנו, ומדוע נבגר את באחיהו לפי

כי הסונה מספר לכוכבים,
הסבכה שמים בעבים,
יחד ויקרב כדי הגלהבים והגלכבים,

תשובת חבמי פראג נדפסה בט"ע „העגיד" תרל"ז.

רא חסא למיקס לפני כל חבמי ישראל, על זאת חורס העולה על רוחו, להדפיס
הש"ס עם השמעות, ובחיות מקומות בשמי הלשון, מה ראוי על כזה, וזה הגיע אלינו
להטיל מוס בקדשים; כי חנות לרות לא מכל, אשר קרה אחת צימיו, וכאשר באחינו
שמענו משנות דור ודור, אשר היה חמיו פה רעוץ מרדות להפרי הש"ס ומפריהם,
וכל הספרים אשר אדויהם עליהם הטבעו, מבלי להיחל ולהרשות להדפיסם פה, או להביאם
ממקום אחר, כי אפיפוד קלעמענטום השמימי וכישהו גזרו אומר להשמידם, והסמינו
במקום שהקל אפיפוד פיוס הרביעי, באוי ובחנאי אם יהיה נשמע נשם כל המחנוד לרחס
וסמחרק לאדוים. אבל הוא רוצה להשמידם, ולחיות נטולים מן היסודים לגמרי, ולא יועיל
שום שינוי והשמטה. והקיסר הכהיד רודולפוס, כשתחן רשות להיות להיסודים דפוס, החזה
בפירות של הספרים הם רשאים להדפיס חוץ מספרי הש"ס. וכאשר הדפיס הנאון בעל
חוי"ט ספרו לחס חמדות ומעמי יו"ט, ובסקדמיו הגדיל לספר בשבח ויקר חז"ל, כשתודע
הדבר להקיסר, ברזל באה נפשו, על אשר הפליג בשבח הספר אשר עומד לשרפה, ובגם
גדול ניול, וקבע יום ההללה למזכרת לאחיו אחריו. ויש אחת היום כיום בבית, מוסח
הבקשה שכתבו הגאונים מוסר"ר אברהם ברודא והנאון מוסר"ר אליהו שפירא ז"ל בשם
הגבירים מבני קהלנו לשררה, שיהיו מרשים אחתו להביא הש"ס ולהסיר מחוץ כל המחנוד
לחס, אפס יהיה הכשר לפליטה, ולא הויעלו כלום, ולא השינו על זה רשיון, והיה זה מנה
של פרקים מלא עד שנת תצ"ד בקהלנו, ומלא הניעם לידם המחברת של אייזנשטער,
הוסיפו לחפש ספרי הש"ס אצלנו, כי בערה חזת הערך, והנה הדת על כל הספרים
שנמלאים בידי היסודים, למוסרם ביד מולרים מלומדים, ואשר יבחרו הכהנים הנולדים
מהם להשיב, ישיבו; והיתה המכה הזו מהלכת, ולא הועילו כל ההשדלות. איש אחד
מינקלסבורג בשמו ר' יחק, בקש להביא בהחבא שמוס ש"ס, ע"י אחי הארשמיניק,
והפשו האגשים ור' יחק בנקלסבורג, וברוב השדלות והחסד היה משפסם לפנות הדמויות
שנה אחת אסורים בכלי ברזל, ועל הספרים יאבה הדת, לשורפם על השוק לעין כל.
וכנה הסדרס הגדולה שהיתה לנו אז, ברחותנו חורחנו להבערם וילאח, ויעלה על מוקדס
ואין מכבה, אין לריך לכתוב, כי כל איש יצין, כי קלנו אז בחיים, ובחד לנו המות.
ואמרנו לא עת לעמו יד בללחת, ויגענו ע"ז ביגיעה רבה ושקידה עלומה, להשיג הרשיון
על קיוס הש"ס, אחרי אשר יגיעו וישמיעו הכהנים הנולדים מוס כל מה שהוא מחנוד
לרחס, והסמינו על זה, וליסודים אשר בעירנו היתה אורה זו הורה, ששון ושמחה של
מלוא, ובחרנו אגשים מביני מדע, אשר כה בהם לעמוד בחלוחת הנולדים בזכות ומלוא
בעד דברי חז"ל כ'.

והנה מאשר ידענו, כי חמיו רעוץ מרדות על הש"ס, ואורה מונחת בקרן זיית
כגנב במחחרת, ודאי שתחן הש"ס להלילו באחד מאבריו. ובש"ד ק"ל אם מייחדים על אחד,
ימכרו אותו לחס ולא יחרגו כלם, וכ"ש בידון דידן, שבמקום שמיחדים לומר השמינו זה
מאחכס, שיהא הכשר לפליטה, שישמיעו זה, ולא ילאו כלם לבית השרפה, מבלי שריד
באחליו אהל חורה, ובפרט שחז"ל ביסדו ההלמוד לא יסדו אחת על דעת להיות נדפס גלוי
לכל העמים. כ"א כתבוהו כחיבה חמה, ומכרוהו לרע אמונים, מבלי יעבור זר בחורס,
וזה לערך מאחכס שנה, שהחילו ספריו להפשט בדפוס, למען יהיו מליים ביות, אך
דבר ההדפסה חקאחו קלקלחו, שגורם כנה לכל ספריו, ומטילים איבת הנולדים עלינו,
ודאי מן הראוי, שיהיו הדברים חודים לאיתוס הראשון, מבלי לחוקקם בעט ברזל ושופת,
והראשונה ישמיעונו, מגלת אסתר שנאמרה ברו"ק לכתוב, בכל זה נמנעו אגשי כיה"ג
לכותבה לדורות, מטעם אמרם, שגאה את מעלת ומעוררת עלינו בין האומות, ואף כי
רבים נעמי הארץ מחיכדים, כי נפל פחד מרדכי עליהם; ומה אשחא נאמר ונדבר בגלות
שנר, אשר אין לנו את ואחות בבית הערך, ומחדשים לבקרים גזרות חדשות, האם ראוי לנו

לעורר עלינו מדנים ושנאה מאוס"ע בשביל דברים שלא נחנו לכחוב כלל, כ"א ממעט עם לעשות לה', להצמיד הדת על חלם? ומלינו שחשניא אנשי בית אב ביום א', הקנה קדומה אשר יסד דוד ושמואל הרואה באמונתו, בעליו אותו קרוב לחורבן הבית מפני איבת הנוצרים, אף שאל לא היתה ידם חקופה עלינו, מכל שכן עכשיו אשר בללם נחיה, מהראוי להסיר מעלינו תלונתם; ומלינו שגנו ספר יוחסין, מחשש סכנה של בעלי ידוע, כמ"ס הסדרש"א. וכן הדבר בדפוס מה שיש להשמיט, כדי להסיר מאחור האיבה והסכנה, ודאי שמוהר ומוחר, ומעשים בכל יום, שמהפכים הדין ומשנים מפני דרכי השלום בהשקפת טוהר וכדומה, ולא שמענו פז"ה פס ע"ז משולם, ואילו היה בזה דבר חדש, היה כחן מקום פקפוק, אך אחר שכבר היה זה לעולמים, שבש"ס באוליאה כבר נשמטו דברים רבים ממשנה ומגמרא, כדי כבר כותרת הרצועה מפני שלום מלכות, (עכ"ל תשובת החכמים סה"ס). ז"ל בגאון ר' יונתן מפרא: בהקדמהו לספרו כרחי ופלי, בל' בספרי קדמוניות דברי קטורים על האמונות האחרות בדין מעשי עמלק, בטעמים במילואה, אלהות והשנאה, ושנאה כיון דעל על, שהמדפיסים לא שנו ממעשי הראשונים, ומדפיסים אלה המאמרים הנאמרים על האמונות הקדומות, והגיעה אלינו רעה. אבל באמת אין סתירה בזה כלל על הנוצרים שאנו יושבים בקרבם, ושראוי לנו להחזיק להם טובה, ולהללם ולפארם ולהביא עליהם ברכה, ולכן החובה על כל קהל וקהל אשר ביה דפוס נמלא להסיר זאת המכשלה, עכ"ל.

התירה התורה למחוק ולמחוק את השם הקדוש בשביל להטיל שלום בין איש לאיש, ואש"פ שהמחוק אות אחת מן השם טובה בל"ת, והלא דברים ק"ו, ומה אם להטיל שלום בין איש לאיש קר, להטיל שלום בין אומה עמית גולה ואורה, לבין האומות הגדולות והאדירות שמארחות ומאכסנות אותה, עכ"ל. ומה אם השם הגדול והקדוש שנכתב בקדושה נתן למחיקה, דברי ב"א ואיצו שיחות ח"ח שנחללו ויאלו מפייה עכ"ל, (פדר"א הקטן). וז"ל המבטיל החמים ר' ניסן דאברוקהין בכתבי נא"ד שלו כ"י, נראה בגבולו כעת ספר נקרא בשם קבוצת השמעות, כולל כל הדברים החבירים בתלמוד בבלי ורש"י, והרב אבד"ק קעניגסברג המפורסם בחורו וחכמתו ויראת חטאו, נתן הסכמתו עליו. וכתב קראתי בו בהשמעת נדרים בחוס' מלאכי כתוב, מכאן יש לשמוך עכשיו לישבע ע"י הערמת לבו באונס, ע"כ. ובהלתי ועייתי מראות הדברים האלה, ואמרתי בלבי עבר בגאון מעקלענבורג את כבוד ישראל, בחתו את הסכמתו על הדפסת דברים כאלה, כי שמים רעות נעשו בהחדש נעוריהם כנשר: א' יתחלל כבוד חז"ל בגוים, ב' יתנו יד לפושעים בבני עמנו הגשענים על שקר. ואם אולי הותרו דברים כאלו להיות נאמרים בשעתם, כשהתחללו והתחללו שונאי ישראל בעלילות ובחולאות להרוג בתי אבות בישראל, על לא חמס בכפס, ולכופס לקבל אמונתם, וע"י הערמה היו יכולים להגלל בשעת הלחץ והחרום, ופקות נפשות דוחה איבורי תורה מפורשים, חלילה לנו עתה לגלות עפר מציני המאמרים האלה, ולגלות כינוסם לעורר עלינו שגאת בגוים. על כן עליכם עליכם ראשי אלפי ישראל, לקום ולכנות את האש הגדולה והתבערה היוקדת והשורפת כבודנו וכבוד דהנו עד החרום, ויעלו כל מאמרים כמו אלו כמלאך בחור כלב, כי לא לשכון בארצנו מוצרו, ולא להיות נקראים בימינו נכבזו, וכל דברים כיוצא באלו לריבים גמור, במקום שלא יחזרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לזלזל, עכ"ל. לך ולא לך המבטיל הזה, וכבר הודע בעלמו באמרו "ואם אולי הותרו דברים כאלה להיות נאמרים בשעתם", ולא לנד אולי ואפשר, כ"א בודאי ובכור שהוא כן, שגדולי רבותינו לא היו מתירים עיניהם גדולים וחמורים כשנפגעה שוה ושקד, בדרכים קלים והיתרים בגוים של הערמה וכדומה, בשביל כנות קלות ושל מה בכך; והשבת אבדס כזו, היא חועיל למעיינים בדש"י בלנו, שהם יתנו עיניהם ולבם על כל מה שקרה לנו או בימים ההם.

ו"ל הרב בעל דור דור ודורשיו ח"ב פרק ד' לד ר"ה, מי יגלה עשר מעיניכם חכמות
אשר חייכם בדורות החשוכים, ואשר נשאתם וסבלתם עול הקשה מימי מעיניכם הגוים,
ואשר ראיתם צעייכם את משחתם אשר השחיתו את דרכם על הארץ, בכל חטאות האדם,
וראיכם עתה, כי המעשים המקולקלים והמדות המחושות, אשר דבקו בימיכם בעמי
הארצות אשר ישבתם בקרבם, נספכו לעוזה לדק ולמישרים, בקרב כל עמי ההשכלה
אשר אחזו חיים עמם היום, כי אז באהבתכם את האמת מקרב ולב, תהיו חודש נגד ה'
ונגד בני אדם, כי המשפטים הקשים אשר שפעתם בימיכם על הגוים, לא על גוי זמנו
יחבנו, כי לא עליהם ילדקו כל המשפטים ההם, אשר נחתם אותם לאנשי דמים ומרמה,
למפיהו כזבים ועופלי שקר בעדות פיהם ונשבעים לשוא, כי לא עליהם כוונתם, בזהבם
בני הגוים שקן, ואת נשיהם ובנותיהם לשעופות בזמה וגחשנות כזמות, כי לא עליהם
מטונות האזהרה, לבלי ללכת לערכאותיהם ולדון בדיניהם, וכי לא עליהם חשבתם כי
חסדם חננות היא להם, ותורת אהבה איננה באה באמת ובתמים, כ"א להסגל ולהשגל.
אזנכם בסבר פנים יפות, ובלב מלא רצון, הייתם באים לקראתם, דורשים שלום
ואהבהם, בקד- פניהם בחודש, כי היו השוכנים נתיבות עולם להכין דק משפט ומישרים,
לעבר המדות והגדים מוסר השכל, ולהגדיל לעשות במעשה הטוב בחדש ובדקה, בחודש
על כי פקחו עיניהם וראו, כמה השוה הדורות הראשונים נגדו, ובראון סודו על עותתם,
ותקוהם, בהלדיקם קדש הזכות האנושית, להעביר גם עלינו כום הישועות, להכירנו כאחים,
לבלי חת עוד אחת נדחים מזכות ולדק, בגלל דתותינו השונות במעשה ובאמונות
המבדילות בינינו וביניהם. אך חודש על כל חודש לאלהים, אשר נתן נלא ועוז לתורהו
ולתורה נביאיו וחכמיו, להיות ביחודי ההשכלה, במלוא רוחב ארצות כל הגוים. ואמנם
לנו אשר סחיינו אלהים בארץ, והגיענו לעתים הרחוקות האלה, וסראנו כל זאת עין בעין,
לנו חובה קדושה הוא, לפקוח עינינו על חלוף הזמנים המקומות והמעמדים, למנן נפלים
לפניהם משגלי דרכנו במנהגינו עממם ובמשפטינו עליהם, עכ"ל הרב ווייס ר"י.

אמת הדבר כי לא יחסר אללנו מאומה, משלמות התלמוד מחכמתו וממדות הטובות,
אשר נתחקק בהן על פיו, על ידי מה שהשיגנו מאתו איזה מאמרים קלרים, כי מה הסם
שרות מהפך כנגד חבור גדול ארוך ורחב מאד מאד כהתלמוד, אבל אי ואבוי לנו כשיסיו
המאמרים האלה חזרים מאליהם ומעלמם, בלי שום כתב וספר, י"ס לא בעל פה, כ"א
ע"י מעשי רשע ותואנות ועלילות חנם עלינו משונאיו, כשנראה הרומניים הללו משליכים
את אחינו ומטביעים אותם במים, רבבות אשכנזים מתנפלים על בתיו ורעשינו, על בתי
הפלתנו ועל ספרי תורתנו, הורסים את בתיו, בוזים את חנויותינו, שודדים ליימי כל,
מכים חובלים פולעים, לא נעיין אז בתלמוד ולא נבקש בפוסקים, אלא הלב מעלנו משחק
ואינו נחשם על לער, ומטיח דברים קשים כלפי שונאיו, דברים שלא עלו על לבו מעולם;
שכמו שחק מחקי הטבע הוא, לאהוב כל בני אדם וחוס הנבזאים בלם אלהים, לפי שכלנו
בני אל אחד, בני אב אחד, ובני אם אחת, ואין זכות ולדקה יחרם לאחד על השני כנגד
המקום, כי מעשי ידיו כלם, כן הוא חק מחקי הלב הננועים בטבע האדם, לשגור את
שונאיו, ולהרע למריצים לנו. עיקר בהענין המדובר פה, רק התנהגות האחד עם חברו
במעשה, אך לפי שמדור דור עושים בעלי האמונות אלו על אלו, ותחתים להראות מקומות
אחדים בחזרות אלתם שגוראים כסותרים חקי הושר והלדק (שבלי ספק ישנם בכל הדורות
דבורים כאלו שנוטים לכאן ולכאן), הניי להראות ליימי כל, כי מאד החושב"פ שלנו, סגנו
החייבים להתנהג בלדק ובישר עם כל אדם, כמו ע"פ חושב"כ שבידינו.

כבוד מלכים

דינא דמלכותא דינא, (נימץ י', נדרים כ"ח, כ"ק קי"ג, כ"כ ל"ד).
 בריך רימנא דיהיב מלכותא דארעא בעין מלכותא דרקיעא ויהיב לכון שולטנא
 דרחמי דינא, (נכנס ל"ח).
 לעולם תהא אימת מלך עליך. (נכנס ק"ג).
 כל העזו פנים במלך כאילו מעזו פנים בשכינה, (כ"ד פרש"י).
 כל נזרה שיוצאה מפי מלך, אינה יוצאה בתחלה אלא מפי הקב"ה. (מדרש פ"ט ע"ג
 נשלי פסוק נב מלך ניד כ').
 הוה מהפלל בשלוסה של מלכות שאלטלא מוראה איש את רעוז חיים בלעו,
 ולנחם פרק ג' ע"ג).
 והנה טוב זו מלכות שמים, מאד זו מלכות הארץ, שהיא תובעת דקיון של
 בריות, וכ"ר פרש"י פ').
 שמעון הצדיק לבש בגדי כהונה, ונתעמף בבגדי כהונה, ויצא לכבוד אלכמטר
 מוקדון, (יומא ס"ט. וכמו ש"ס ופ"ג דמסר לנחם כנגדי כהונה נמדיק ושלם בשעת עבודה.
 פ"ט כבוד מלכות כחירו יע"ש).
 שוקרין על המלכים, (פ"ז י"ט. וכמו ש"ס כה"ס ופ"ג ד"ש נמקדס מ"סרל דמרייחל דכל
 פ"ח. ש"ס כבוד מלכים ש"ק).
 רבינו אמר לרבי אפם כחוב חד אנרא מן שמי למרא מלכא אנטונינוס, קם וכתב
 מן יהודא נשיאה למרן מלכא אנטונינוס, נסבה, וקרייה, וקרעה, א"ל כתוב מן עברך
 קדושת למרן מלכא אנטונינוס, (כ"ד פרש"י ע"ג).
 וירדו כל עבדיך מלמד שחלק כבוד למלכות, שכן אמר לו הקב"ה חלוק כבוד
 למלכות, וכן מצינו ביעקב וביוסף ובאליהו שחלקו כבוד למלכות, וכן מצינו ברמיאל חנניה
 מישאל ועזריה שחלקו כבוד למלכות, (מכילה פ' נה).
 מן יפגענו בדבר, מן יפגעך היה צריך לומר אלא שנהג כבוד בפרעה, (נכנס כ"כ,
 פ"ד ר"ב פרש"י ז').
 אמר הקב"ה לישראל, משיבוע אני עליכם, שאם תגזור המלכות עליכם גזרות קשות
 אל תמדרו עליה, (פנחמס פ' נה).
 מכאן שפסק המלך ליטול דבר קצוב, ואפילו צוה שהישראלים יתנו חור, מ"ט
 מ"ק דבר קצוב לכל איש, ודינא דמלכותא הוא, והמברית את המכס הוה, עובר על לא
 תגאל הבחוב בתורה, (ש"ס מ"ט מ"ט).
 מי שעוסק בזיופים שמויף שטרות המלך מתרין בו שלא יעשה, ואם אינו יאשנה
 יחליא לממרו. (ש"ס מ"ט).

הגנוב את המכס דרי זה שופך דמים, ולא שופך דמים בלבד, אלא כאילו שוכר עכר"ם ומגלה ערוה ומחלל שבת, (מסכת שמיטת פ"ג).

מה שאנו נוהגים מסים (עודפים על שאר האומות) להעמידנו בתורת אלהינו בחשב לאוה"ע לצדקה, (ספר המנהיג).

אם בא הדוכוס לביהכ"נ, ואין רצונו שילכו הקהל בראשים מכוסים יכולים לישב פרועי ראש, (שנות יעקב ח"ג, יוסף למן סי' מ"ז, עיקרי דינים חלק א"ה סי' ח').

הרב שנתנה לו ממשלה ממלך או משר של אומות, אסרין בזה דינא דמלכותא דינא, דוראי השררה והשליטנות שלהם הן, ומחקי המלך למנות שררה למי שירצו, וראיה מעורא ונחמיה שהיו מושלים על פי כו"ש, ורבינו הקדוש נתמנה ע"פ הקיסר, כראיהא בפרק המנחות והנסכים, וכן כתב הריב"ש בתשובה סימן רע"א, והרשב"א בתשובה סי' תרל"ז, (תוספת הרמ"א סי' קכ"ג).

מחויבים אנחנו בני ישראל, לאחוז בכציה רבה וגדולה הזאת, היא מצות כבוד המלך, ביתר שאת ועו על כל העמים, אשר היא מצוה כללית שכלית ונטוסיט, נוסף יצילנו שהיא מצוה שמעית בתוה"ק, כמו שצוה הקב"ה את משה לנהוג כבוד בפרעה, ונצונו שאלהיו רץ לפני אחאב, ואם זה במלכים רשעים עריצים, מה עלינו לעשות למלכי חסד, אשר רבבות אחינו חיים וחיים בצלם, אין לשוננו ופיותנו מספיקים להללם על תבכות טובותיהם, (ש"ת חסד סופר ח"מ תשובה ק"ג).

מצות התורה היא, לשמור מצות המלך, גם באין רואה ואין יודע, יען כל מקור האמת ברו בתכלית השלמות ע"י עזר אלהי, ובדבר שזירת חקי המדינה, מלבד כי בסוגי המשפט יבואו, גם מצות תורת ה' מהכתוב והקבלה, (הגאון ר"י סלאט נס' התנועה).

חובה על האדם לאהיב את מלכו שהוא אב המדינה וארון החברה, ובעת המלחמה יספיק נפשו עליו, ויעבדנו בכל מאורו, ואם יחלה או לא יצליח יתפלל עליו, לפי שהוא מן ומחסה לעמו, (ספר הכרית מאמר אהבת רעים).

בזמנינו, שמקבלים אותנו מלכי האומות אשר אנחנו ב"י שרויים בקרב מלכותם, בספ"י וברחמי אב, ונוהגים לנו חירות הנפש, לשמור ולעשות התורה והמצוה וחירות הגוף לסחור את הארץ באחד מהם, וראי שראוי לנו להחזיק להם טובה, ולהתפלל בעד שלומם וטובתם, ושכרם הטוב יהיה אתם מאת אבינו שבשמים, וכך היא חובתנו סג' התורה, זמן נאה לנו להכיר בטובתם וחסדם כעל כל אשר נמלנו השי"ת על ידם, וכל פתי שיאמין ויאמר הפך זה הדבר, שתורתנו מלמדת אותנו לרמות אותם ולגנוב את מטונם, ולבקש את רעתם ח"ו, אינו אלא טועה, ולא ידע דרך ה', (ספר אלה המצות להר"מ חאניו).

כל הגזרות והחורבנות שהיו לישראל, לא היו כי אם ע"י פריקת ישראל עול מלכי אוה"ע העולם, (הגאון בעל חוות יאיר בספרו יאיר נתיב כ"י, נמלך כביהמ"ד הגדול בק"ק וויסן. סי' במכתב חדש בית המדרש לחדש אב. ונא מלנו הוציא הגאון דברים אלה אלל דברי המכילתא סי' יד כח לגד עיניו חל, כל זמן שישראל משפכדים שביה עמם, ע"כ).

אהבת כל אדם

ראוי לו לאדם לכבד כל חכם, יהיה מאיו אומה שתהיה, כמ"ש ז"ל כל האומר דבר חכמה אפילו באוה"ע נקרא חכם, (מגילה ט"ז, כרך המלידי נפירושו למסכת מגילה, ופי' גם' נחיתות שולם להגאון מוכר"ל מפרה"ג נחיש המורה פרק י"ד).

ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר זה כפר תולדות אדם, כלל גדול-סוה, (יבואנו נדדים פרק ט'). וז"ל הרב בעל קרבן אהרן שם, כלל גדול סוה שלכלם אב אלהים, וכלם בני אב אחד, כוונת הכתוב לומר, זה ספר התורה, וזו מתולדות אדם הראשון, שכולם בני אב אחד הם, שכולם בצלם אחד וכתותם אחד, וזו הצורה האלהית, שהיא תחייב אותנו להתאחד בכל דברינו, כשם שאנו מתיחסים באהבה האלהית, ולכן אין לבני אדם להתגדל זה על זה, ולא לשנוא זה את זה, עכ"ל.

והיהם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ. כי באמת לי כל הארץ וכל העמים שלי הם, וכל המין האנושי יקר אצלי מכל הנמצאים השפלים, כי הוא לברו הכיוון בהם, כאמרם ז"ל חביב אדם שנברא בצלם, וחסידי אוה"ע יקרים אצלו בלי ספק, (הגאון ר"ע סטורנו נפירושו למורה שמו"ס ט').

רצון ה' היה במין האדם לחבב אותו לתת לו שכל ודעה שהוא הצלם, ר"ל הצורה המינית לאדם, שעליה ובשבילה יאמר שהוא מתדמה לה', וכשהאדם משתדל להשיג צורהו ישיג הוונת המבוקשת בו, על כל שארי המינים השפלים. אמנם בצלם זה השתוו כל האומות, לא שנאמר כי אין נפש רק לישראל, כמו שאומרים הגוים הסכלים כי אין נפש לישראל; כי זה רק גאותם וסכלותם, אבל בדרך האמת כלם בעלי צלם הם, כי כן רצה ה', ואחד מן האומות העוסק בתלמוד הראוי לו, גדול מאחד מבני עמנו שאינו עוסק בתלמוד הראוי לו, (הרב ר' יעקב לנגוילי נכסרו מלמד סתמילים פרשת תולדות).

הש"ת מקים בחסדו עולם מלא, ובו לשונות ולאומים עובדי ע"ן ואבן, והם פרים ורבים ומצליחים, וס"ם אין נח אומה ולשון שלא יכיר לו אלוה, וכוונתו רצויה ואם מעשיו אינם רצויים, והקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה, והרי הגוי עובד את בוראו בכה שהגיעה השכלתו, כמו עובדי האדמה שלא ידעו את המלך וחושבים בפתיחותם ונסות מוחם, על אחד משרי המלך, שהוא המלך, ועל זה נאמר וצדיק באמונתו יחיה; כי כבר יוכלו להמצא בעכו"ם אנשים צדיקים וחסידים במעשיהם ובמחשבותיהם, במה שבין אדם לחבירו, ואיך שופט כל הארץ לא יעשה משפט לתת להם שכרם? וכמה מרינות ומלכיות גדולות ורחבות ידים מסוף העולם ועד סופו, לא הגיע אליהם זכר ונין, לא מבני ישראל ולא מתורתם, ואיככה יספו אנשים צדיקים שבקרבם, על לא חסם בכסיהם? האם לא חס הקב"ה על אנשי נינוה, ולא שלח להם נביא להישרים ולהסירם מעון, עם כי לא היו עוברים, (הרב ר' משה הגן נכסרו מלמך מתענה פרשת כולנו).

כל המדבר דופי מה, על שום אומה, הוא אדם שאין בו דעה, והולך בדרך תועה, ואל האמת לא שעה, ואיפכא מסתברא על פי התורה, להחזיק להאומות טובה ולכבדן, לאהבה אותן ולהיטיב להן ולהתפלל בעדן; ומעולם לא מצינו ששנא הקב"ה שום אומה ולשון בעולם, כ"א אלה אשר הן להפטר ולנוק לחברת בני אדם, אבל שאר האומות לא, ובפרט האומות המודים בסציאותו, (הגאון ר' אלעזר פלעקל נכקדמהו לכסרו מלמך סקדש).

כמה מהחיוב עלינו, לאלו אחינו מהאומות, המכירים ה' אחד ומבבדים תורהו,

ומאמינים בה שהיא אלהית, ומשמרים שבע המצות כפי המהוייב עליהם מדין תורתנו; ואינם מניחים לעקם לנו אפילו שערה אחת קטנה, אפילו מגדול שבגדולים שבהם, ופשהתה בהם שכלנו לא יכבוה, ולא זו בלבד, אלא שעושים ג"כ ג"ח הרבה עם עניים שלנו, וכמה מתפרנסים רק מנדבת ידם, וא"כ איך נוכל להיות כפויי טובה ח"ו, ולא נאמר ביוסף ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים? (תפלתו של ישראל נפירושו לכ"ק פרק ד').

הרב ר' יוסף סאראגוסי רבו של הרב"ז, היה משים שלום בין אדם לחבירו, ובין איש לאשתו, אפילו בין הגוים, ועל ידי זה זכה לראות את אליהו, (ספר חכמים).

כשמוכירים שם אדם כשר שמת, בין גוי בין ישראל, נכון לומר זכור לטוב, (ספר הסידים סי' תשמ"ו).

אדונינו משה נהג טובת עין גם לאוה"ע אשר לא קבלו התורה, ורצה להביאם אל הכלית ושלמות האמתית, להביאם אל פועל ה', ולהסתפח בנחלת השארת הנפש, וכתב בעבורם ספר איוב, ללמד תועים בינה, ולהראות לכל העמים שאע"פ שאיוב זה מאוה"ע היה, מ"ם לפי שהיה מחסידיהם, זכה לעלות על טרומי ההצלחה, בעבור היותו הם וישר וירא אלהים; ומספר איוב יוכלו האומות להשכיל עקרי האמונה, מציאות ה' השגחתו ונבולו. איוב זה השיג מפעלות המים דעים בעומק שכלו ורוחב תבונת לבבו, והעד כי לא נמצא בו דבר מתורת משה כלום; רואים אנחנו, כי גם מדין ומואב אשר נועצו יחדיו, להכרית שם ישראל ולהכחידם מגוי, לא בעבור שנאת הדת נצטוונו להנקם מהם, כי אם מטעם כי צוררים הם לנו, מואב ועמון לא יבואו בקהלנו, כי הפקירו בנוחיהם להחטיאנו, ז' אומות נחרקו, בעבור תועבותיהם בתחם מורעם למולך; ובזבחם בניהם ובנותיהם לשדים, לא כן האומות אשר אנחנו חוסים בצלם, כלם מאמינים בה' ביכלתו ובנבולו, והמה מימיבי לכת, תמימי דרך וישרי לב, יפלטו במאוני משפט השכל, לעשות רצון קונם וחפץ צורם, ואוהרות רבות ומעשים רבים נמצאו בדברי הו"ל שאנו מצווים בלהקניטם חלילה בשום דבר, ולבלתי נרע לשום בן אומה אחרת, אף כי לא יודע לו מה שעשינו למענו, ועלינו לאהוב אותם, ולעשות הטוב והישר בעיניהם, כל איש ואיש ילך בשם אלהיו ואנחנו בשם אלהינו, עד יבוא המועד המקוה, ונקרא כלנו בשם ה' אהר, וכל העמים ימחאו כף יחדיו ישליו, ושלום יהיה לנו עד עולם, (ספר מוכדי כרים דפוס פראג שנה תק"ס).

אוה"ע אשר אנחנו יושבים בקרבם, אומות הנוצרים, תורתנו הקדושה להם לאבן פנה וליסוד מוסר; כמונו כסוהם יאמינו, שמשנה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ומאמינים בכל הנבואות אשר נבאו לנו נביאינו וחזוינו, ואצ"ל שמאמינים במציאות השם בשכר ועונש ובתורה מן השמים, וכמה פעמים נעתקו ספרי התנ"ך ללשונות שונות ע"י חכמי העמים, וכמה פעמים נתפשטו בפירושים ובביאורים על ידי חכמיהם, (הגאון ר' נדוך ייבא נספרו מעט המלך).

אמונת הנוצרים הוסיפה לה נדרים להרחיק את עצמה אף מן המותר לישראל, ואפילו מה שאין ערוה לנו, וגם מה שהתירה ההורה, להם אסורים, ומשבעה אמה ומאבק גזל נוהרים, ולהם כמה מדות חסודות וכוסרים ישרים, ומנקמה ומשטמה ואפילו לעשות רעה לשונאיהם חסידיהם נשמרים, (הגאון יעב"ז נספרו רבן מהעל).

ברוך הוא אלהינו שהחיינו וקיימנו לזמן הזה, לחסות בנועם בארצות הגוים תחת גמשלת חסיד מלכי אוה"ע, אוהבי צדק וישרים, מחזיקים בדינו אמונתנו, אנחנו קמים

זמהעורדים לעבורת ה', באין שכן ובאין פגע רע, המה מיטיבים לנו ברצונם לעורה למחיה ולכלכלה, המה פותחים לנו שערי בתי למוד, ללמוד בהם כל חכמה ומדע לחיות בהם. אתה ה' הן להם, מה תתן, שלוח בארמנותם ברכה בארצותם, הארץ ימיהם על כסאות מלכותם ברוב שלום, (הגאון ר' ישראל לנדא כן נעל מודע ניוכוד, נמנחנו חסרת למשג בערוך רמל).

עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה אשר בהם בחר ה' לשכן אותנו בהוכם, ברוך יהיה מכל העמים אשר היו מקדם; המה יאמינו באלהי השמים, העמים הנכבדים שבמונינו אינם עובדי ע"ז, ושם אליל לא ישמע על פיהם, וכל כוונתם רק לעושה שמים וארץ, אמנם צדיקים וחסידיהם המה אם יחזיקו באמונתם ולא ירפוה, עמים אלה קימו וקבלו עליהם מצות רבות, ויקרישו את תורתנו שבכתב, המה מכירי ויודעים את תורת האדם ומתורו מן הבהמה, כי אל אחד בראנו ובני עליון כלנו, את שלוח אחיהם יושבי תבל בסוף יכסופו, מברכתם יברכו אוהנו ואלהים יברך אותם, המה יאמינו בשכר הצדיק ובעונש הרשע, ונצחות הנפש חלק אלוה ממעל, ומי גוי אדיר בארץ אשר קרבת אלהים יחפצו כמוהם, כל עמי קדם עובדי אלילים היו ויהבלו, וחסידיהם האלה קרובים אל אלהי השמים ותורתו, אוהבי אמת ויהללוה בשערים, מחברים ספרי מוסר המישרים לבות כל אדם, עולים ויורדים בנתיבות כל חכמה, העלומות הטבע על ידיהם נגלו, וחשק דעת הבורא בקרב כל נברא יפיתו; רבים מהם בארו את התורה וספרו כל אותיותיה, גם רבים מהם התוכחו בה, ובנו מגדל התורה וגם יקב בה חצבו, וגמציאם מחבבת חכמהים הנאמנים, שמעתיקים גם דברי חכמי ההלמוד. הכלל רוח חכמי עם זה אנשי אמת המה, שומרי משפט ואוהבי צדק, וכל מצוות החברה, כמו לא הננוב לא תרצח לא השקרו לא העשו עול וכמוהם לרוב, הוזהרו עליון כאשר הוזהרו עליון בני ישראל איש באחיו. ועוד יגדל המרי ועונש השמים אם נפרוץ חלילה לעבור על אחת מאזהרות האלה, ביתרון רב מאשר נעבור עליהם, כנגד אחד מבני ישראל, כי ברוב האזהרות לא יעברו ישראל איש באחיו רק בל"ת, אבל נגד העמים הנכבדים האלה נוסף עוד סרה מכל עברות שבתורה, הוא חלול השם הקדוש והנורא, (רמ"ק מנחם ח"א ז"ל).

נתן ה' אותנו ביד מלכים הטילכים ברב חן וברב חסד, ולבלתי להבדיל בין איש לאיש, הם רבים את ריבנו, ודנים את דיננו, כי מלכי חסד המה, הן אלה היו לשני גמחות ורתיהם שונות; האחד שומר הברית מודה במקצת בדם שופכו מל ולא פרע, והאחר איננו מל ולא עמל בו כלל, נהפך דם הברית ויהי למים, הצד השווה שבהם ששניהם יודו ויאמינו בה' קונה שמים וארץ, יודע חפץ ויכול משכיר ומעניש, ומבלעדי נצחיות התורה כל יקר ראתה עינם, והמה נוהגים כבוד לתוה"ק, והמה בכתובים, ובנביאי האמת, ונגינתם כל היום בין החיים ובין המתים, והוא מפלאי החכמה הרבנית, להכניס בברית עם קדש ישראל גם את הזולה, דבר סתר לו יתב' עמנו. מלכי חסד אלה שומרים אוהנו ואת דתנו, ובאמונתנו נחיה שלום ושקט, יהיה איך שיהיה אם ככנים אם כעבדים, אנחנו חייבים לדרוש שלום וטובתם כל הימים המיבים של גלות. מי לא ידע תרבות האנשים האלה, וענוה חן וחסד ומוגם הטוב במדות ובנמוסיות, וכאשר איוז נלות באה עלינו, לא עליהם הלונתנו, כי בשלנו הצער הזה ואנחנו עוונותינו סבלנו, (סקדמת סלג' על התורה).

כבוד עמים

אמר ר"א אוה"ע נקראו צדיקים, שנאמר ואנשים צדיקים חמה ישמשו אותהם (ויקרא כ"ג). (ויקרא כ"ג פרשה כ').

נהן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה, והשיאו את התורה שהיתה כתובה בשיבעים לשון, (ירושלמי סוטה פ"ג הל' כ"ג).

כל אומה ואומה שעומדת בעולם, מעמדת לה המשה חכמים שישמשו אותה, והקב"ה נותן בהם חכמה בינה וגבורה, (נ"ל פ' ט').

גוי המקיים שבע מצות, הוא לאיסו בן יהודה מהסירי אוה"ע, וצריך לקום מפניו, (ספר יצחק).

הרואה חגר או כינאי או קטע או מוכה שחין והבהקנין, בין גוי בין ישראל, אומר דיין האבית, (ס' הלכות ה"ג נרמס, ועי' מ"ק להפנ"ן סי' רכ"ה).

אפילו אוה"ע מכירים בבינה ברעה ובהשכל, ומגיעים לגופה של תורתך, הם אהבים אותך אהבה גמורה, (ויקרא כ"ג ג').

כמו שישראל מקיימין מצות, כך אוה"ע מקיימין מצות, כשם שישראל משבחים להקב"ה, כך אוה"ע משבחים להקב"ה, (מנחות ס' עקב).

כהניך ולבשו צדק, אלו צדיקי אוה"ע שהם כהנים להקב"ה, (ילקוט מכלים סי' רנ"ח, ועי' הולין נ"ב).

דורי ירד לגנו, זה הקב"ה שירד לעולמו, לרעות בננים, לראות ולרעות את אוה"ע וללקטם שושניהם את הצדיקים שלהם, (ירושלמי נרמס פ"ג).

זה השער לה' צדיקים יבואו בו, בבעלי אמונה הכתוב מדבר, כמ"ש גוי צדיק שומר אמונים, שער זה כל בעלי אמונה נכנסים בו, (מכילתא פ' בשלח).

כל האומר דבר חכמה אפילו באוה"ע נקרא חכם, (מגילה פ"ו).

אין הקב"ה פוסל לשום בריה, אלא לכל הוא מקבל, השערים נפתחים בכל שעה, וכל מי שמבקש ליכנס יכנס, (שמות כ"ג י"ז).

א"ל הקב"ה למשה, כלום יש לפני משוא פנים, אלא בין גוי ובין ישראל, בין איש בין אשה, בין עבד בין שפחה, עשה מצוה שכרה בצדה, (ילקוט פ' לך לך). והכל לפי מעשיו רוח"ק שורה עליו, (מנחם דני אליהו).

חסידיו אוה"ע, אע"פ שלא קראו ולא שנו, הואיל ואין בהם גול וחמס ג"ע וש"ד, ומנהיג ת"ח מנכסיהם, הקב"ה מביא אותם ומושיבם אצל הצדיקים בג"ע, (מגד"ב).

אמר הקב"ה לישראל, אוה"ע מכבדים אותי, וחולקים לי כבוד, ואתם מכעיסים אותי, ואני מובל אתכם, עד מתי אני מובל, (ויקרא פ' נ').

אם דברת בעשו שהוא אחיך, סופך לדבר במשה רע"ה רבן של כל הנביאים, (מנחות ס' ויקרא).

ישוּבו רשעים לשאולה, אלו פושעי ישראל, כל גוים שבחי אלהים, אלו פושעי עוב"ם, (סנדרין ק"ה).

כל הצרות שבאו על יעקב, בדרינה ויוסף וכן כולם, לא באו רק כדי שלא יתגאה יעקב על עשו, (גלי ריח).

אילו אמר הכתוב ישובו רשעים לשאול כל נוי הארץ, היינו אומרים שכל הגוים אין להם חלק לעוה"ב, עכשיו שאמר הכתוב כל גוים שכחי אלהים, הא הצדיקים שבגוים יש להם חלק לעוה"ב, (מספמט סנסדרין ט"ג).

ה' אוהב צדיקים, למה הקב"ה אוהב צדיקים, לפי שאינם נחלה ואינם משפחה, אתה מוצא הכהנים בית אב הם, הלויים בית אב הם, שנאמר בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה', אם מבקש אדם להיות כהן אינו יכול, לוי אינו יכול, למה שלא היה אביו כהן או לוי, אבל אם מבקש אדם להיות צדיק אפילו נוי יכול הוא, לפי שאינו בית אב, לכך הוא אומר יראי ה' ברכו את ה', בית יראי ה' לא נאמר, לפי שאינם בית אב, אלא מעצמם נתנדבו ואהבו להקב"ה לפיכך הקב"ה אוהבם, (נמדנר נכס פרשט מ', ספרה פ' אהרי מוח, שוחר טוב על סליס פ' קמ"ז).

זאת תורת הכהנים הלויים והישראלים לא נאמר, אלא זאת תורת האדם ה' אלהים (ט"ז ז'), וכה"א פתחו שערים ויבוא נוי צדיק שומר אמונים (יטעיס כ"ז), ויבואו כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא ויבוא נוי צדיק, וכה"א זה השער לה' צדיקים יבואו בו, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא צדיקים יבואו בו, וכה"א הישיבה ה' לטובים, לכהנים ללויים ולישראלים לא נאמר, אלא לטובים, (ספרה פ' אהרי מוח).

כל צרה שאוה"ע וישראל שוהפים בה צרה, וכל צרה של ישראל עצמן אינה צרה, (דברים נכס פ' מ').

אמר הקב"ה הללו מעשי ירי והללו מעשי ירי, היאך אאבד אלו ספני אלו? (מספמט סנסדרין ט"ח).

אף מפלת הרשעים אינה שמחה לפני המקום, (יוסלמי סנסדרין פרק ד' כלכס כ"ה).

בצדקה תכונני רחמי מעשך כי לא תיראי ומסתתה כי לא תהרב אליך (יטעיס ל"ב), ישעיה הנביא ע"ה הזהיר בכתוב הזה על ענין הגול, שיתרחק האדם ממנו, מפני שהוא עון פלילי, וענישו אש שורפת מכלה את העולם, וידוע כי המצוה הזאת היא מן המצוות המושכלות, שאילו לא נתנה התורה ימצאנה האדם בשכלו בו, ומי שיש בירו גול אין מכניסין אותו למחיצתו של הקב"ה בו, ואל יתפתה אדם לומר כלבבו, מה שהגול איסור הכור שכל שאינו מחזירו אין תשובה וקרבנות מועילים ואינו מקבל פני השכינה, הוא דוקא בגול ישראל, אבל בגול עכו"ם מותר, אין הדבר כן, אלא אף גול עכו"ם אסור מדין התורה, כתיב וחשב עם קוננו, ודרשו ז"ל שידקדק ישראל זה שגואל את העבד, עם העכו"ם אדוניו בחשבון, ובעכו"ם שתחת ידו הכתוב מדבר, ואעפ"כ החמירה עליו התורה, שלא יגולנו וידקדק עם העכו"ם בחשבון, ואם לא דקדק וגול ממנו, יש בדבר איסור מפני חלול השם יותר מאילו גול לישראל, וכן דרשו חז"ל בתוספתא, חמור גול העכו"ם מגול ישראל מפני חלול השם, עכ"ל. ושעם הדבר, לפי שכל הגול מישראל, הגול אינו קורא תגר ואינו נוהן דופי באמונתו, אבל הגול את העכו"ם, קורא תגר ונוהן דופי באמונת ישראל, ומכזה תורת משה, והרי זה חלול השם. (כנינו נחמי סלימד כרש"ל כספמט כד סקמט).

באותה שעה שעברו ישראל את הים, בקשו מה"ש לומר שירה, ולא הניחם הקב"ה א"ל מעשי ירי טובעים בים, לנינותי נהונים בצרה, ואהם אומרים שירה? (שמו"ר פכ"ג).

לעתיד לבוא, כל האומות עתידין להביא דורון למלך המשיח, ומצרים מבין תחלה, ובסבור שלא לקבל מהם, ואומר לו הקב"ה, אכסנאי נעשו לבני במצרים, כיר מקבל מהם, (שמות כג ערש לוי).

לא תתעב מצרי, מפני מה? כי נר היית בארצו, הסצריים לא קבלו את ישראל אלא לצורך עצמם, וקבע להם המקום שבו, והרי דברים ק"ו, ומה אם מי שלא כוון לזכות וזכה מעלה עליו הברכות כאילו זכה, מי שנתכון לזכות עאכ"ו. (ברכות ס"ג).

התורה כוננת בקרן זוית, וכל הרוצה לקבלה יבוא ויקבל, (נש"ס ומדרשים ומכילתא).

חביב אדם שנברא בצלם, חביבים ישראל שנקראו בנים למקום, אמר מקורם אדם סתם ואח"כ ישראל, מכלל שהארץ בכלל כולל כל מין האנושי, שכולם ברואים בצלם אלהים הם, (כן פירש החו"ט יע"ש חנוך ס"ג).

כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, (חנוך פרק שני חמשים). וז"ל הנאמן יעב"ץ בספרו לחם שמים, כל לאתויי גוי, ואודא ר"ם לטעמיה, שהגוי העוסק בתורה דרי הוא ככ"ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

כל מי שיכול להוציא ד"ת מוולל, חשוב הוא כאותו הפה שהוא נותן דעת ותבונה, (מדרש שוהר טוב על משלי).

בנין שאפילו גוי* ועוסק בתורה, דרי הוא ככ"ג, שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם, הא למדת שאפילו גוי ועוסק בתורה, דרי הוא ככהן גדול, (מסדרין ל"ט, כ"ק ל"ח, פ"ו י').

(*) במליצה זו מעלתו ובפסוק זה בעלמו, שהשקט ר"מ על הכו, מלאנו את ר"ם זה דורשו על הכו, והוא במדרש שוהר טוב ושם נאמר וזילו נר המחקל ביעקב, הרי הוא השב כחשי כה"ג, ע"כ. וכן מצינו בחומש הפקודים רכ"ה, וז"ל, ואפילו גוי המחנייר ועוסק בחורה הרי הוא ככ"ג, עכ"ל. ולפי דעת האלון חיד"א בספרו פתח עינים, נשארנו חכמים המחנייר שזכרנו בפסוק, ונחמספה של לנודך כלל, וז"ל שם, במדבר רכ"ה פ"ג כסוב, ואפילו גוי המחנייר, ולפי זה לא הקשה קושיה הא"ס על מאמר ר"מ ואפילו גוי, ומוכח לכאורה, דנוסחא מוסעת במדרש עכ"ל. יפה עשה האלון שזכר לשב דברי המדרש, נשניל לקיים דברי החלמוד, (ה) לפי שכלל גדול בידיו מכאנשים הקדמונים, שהאגדות שהקב"ה נש"ס, יש להן מעלה יתרה, על אופן שנמלאו במדרשים, (ז) לפי שהגוי הזה מלא מקום רחב נש"ס ומדרשים כמה פעמים, וקשה לדמותו מפני הכר שלא מלאוהו רק פעמים. אחת אין מי שיכחיש שהגרים חביבים לפני הקב"ה, שבניו של אהר"ה הם, שהוא ראש לכל הגרים, שלא למד ממעשי חרה אביו, ולא הסעוהו ממדד ואנשי דורו, אלא מצינו למד, ובה לחבות החסד כנפי השמיים, הכיר יחודו של סיחיד וסחיוד, ודבקה נפשו בו, וכמה גדולים דברי רש"י בנחמיה ח' לך לך, וז"ל, חביב הגר שמחנכו ואהב להקב"ה, לפני הקב"ה, יחזר מן אופן אוכלוסין שממדו על כל מיני, למע, שכל אופן אוכלוסין, אילולא שרלו הקולות בלפידים ובגדקים, הכרים רעשים והאופרות מרישים, לא היו מקבלים עליהם עול מלכות שמים, וזה לא ראוי אחד מכל אלו, ובה ומשלים עמנו*) להקב"ה, עכ"ל. ועד"ז אמרו במכילתא פ' וזה לא ראוי אחד מכל אלו, ובה ומשלים עמנו*) להקב"ה, עכ"ל.

(*) דקדק לומר, ובה ומשלים עמנו. מדעתו, אבל גר שניירוהו אחרים, אין גירוהו גירוח, שכבר נשקף הסלסל, קצת אין מצינו אותו על דעת ב"ד. ועי' בנחמיה י"א, וכן נשקף הסלסל בש"ע חיד"א פ' רס"ח, ואפילו כוון ובפסוק כיסוד הסחיודות מדר הסחיודות, גר שחנייר ע"י אש אם נכדיל יכול למחית.

הסוד גול הנכרי מגול ישראל, שהגגול את הנכרי ונשבוע וכת אין לו כפרה עולמית
אפני חלול השם, (תוספתא ב"ק פרק הגגול).

יהיו, אמר הקב"ה, לא במסרת חגי אומר לכם, לא כחבים חגי משגר לכם, לא עדים להי
מעמיד עליכם, אלא אהם רחמים, ע"כ. אבל זה אינו מעבד כלל, שר"מ זה בעצמו יפליג בשום
בשנה סגר והגוי, שגרי לא קצרה כנף הדיוק הנלמד והנדרש ממלח האדם, שהוראהו מי שהוא
מחולדות אדם ומוס, מהשפיע עליה הגוים והגרים, שגרי כאלו כן אלו אינם לא כהנים לא
לויים ולא ישראלים. וכמו שאמרו חז"ל במכילתא פ' בא, פ"ט כל בן נכר לא יאכל בו, שכן נכר
זה, אחד ישראל מומר, ואחד גוי במשפט, כך יאמר ר"מ, שהאדם הסם כולל הגוים והגרים,
ששניהם אינם נחשבים לנכרים לנו, כשמשלימים עצמם להקב"ה, ומקיימים שבע מצוות בני נח.
והרב המבקר ר' יעקב רייפמאן נר"ו, כתב בהערה לשנת עשרים עלה ד', ע"ד ס' והזכיר, ששם
לד רמ"ז כתוב אפילו גרים ועושים במורה שקולים ככ"ג, שנאמר אשר יעשה אדם האדם והי
בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, ע"כ. לפי זה יוכל היום אשר כוונת ר"מ באמרו מין
אפילו גוי כו' הוא מי שהיה עכו"ם והגוייר, וא"כ לא הקשה קושיה הנמרס, עכ"ל. והמבקר
בעל המפתח, החרגש בשמחה גדולה וענומה, כשמלא במדרש אומר טוב, שאמר ר"מ מאמרו זה
על הגרים, והחלים שכל המקומות שבש"ס שהוזכר בהם מאמר ר"מ אפילו גוי הוא עשור ושבוש,
וז"ל גר, ובהקדמתו קרא השערה זו בשם הרגש נפלא, ובפנים הספר כתב ע"י "ובאמת נפלא
לראות, וכחך עוד שם, ובאמת עד לעצמו", ע"כ. ואמת אמת הכסיה להאי, שבאמת רוצים להנהיג
שזה הוא רוח ההלמוד, לרומם ולנשא מעלה העוסק בחורה, כמו שאמרו אפילו ממזר ח"ח קודם
לכ"ג ע"ה, ע"כ. וכן אמרו כל ח"ח שמבדך לפניו אפילו כ"ג ע"ה חייב מיסה (מגילה כ"ה).
והעד הגדול והנאמן על יושר דעתו בזה, הוא מה שמיניו בפסחים פ' כל שעה, מהלוקח בבית
הכחוב, לגר אשר בשעריך הסגנה ואכלה או מכור לנכרי, שדעה ר' יודה היא, שעליו לקבל
הדברים ככהן וכמשמשן, ר"ל שאנו מצויים ליתן את הנבלה לגר דוקא במהרה, ולא במכירה,
ולנכרי דוקא במכירה ולא בנהיגה, ור"מ הולק עליו ואומר, שלא בהקפדה ובדיוק ואמרו הדברים,
אלא אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנהיגה, קרי ביה לגר אשר בשעריך הסגנה ואכלה או
מכור, הסגנה ואכלה או מכור לנכרי. הנה לעינינו דעת ר"מ שהוא בעל
סמאמר שאנחנו בו, שמשוה גר והנכרי, והכן. (ואל תמה על עקום הכחוב הזה
ודרשנו, שאם חזק הנהיג, שאינה חלה אסמכתא ויחד לחלוק בו הדין הנראה בו, והכוונה הפנימית
היא, שהנהיגה והמכירה משהפחות ומעורבות עם הגרים והנכרים, וכיא אחת מל"ב מדות שהם
ר"ל בנו של ריב"ז דורש באגדות המקראות, והמדה הזו נקראת חללו, מדבר שנאמר בזה וה"ס
לחבירו, כמו אור זרוע ללדיק ולישרי לב שמחה, א"ל לומר שללדיקים אור בלי שמחה, ולישרים
שמחה בלי אור, אלא אור ושמחה ללדיקים ולישרים, (ור"ל שאור ושמחה מורדפים, וכן לדיק וישר
לב. עדה"כ מאור עינים ימחה לב, וכן לדיק וישר הוא, וכמוהם). וכן אמרו במכילתא לא השא
פני דל ולא סהדר פני גדול, הלופיכן מנין, ח"ל ודל לא סהדר בריבו, ע"כ. וכן אמרו בב"מ
ס"ב אין לי אלא נשך בכסף ורביית באלל, הלופיכן מנין כו', ע"כ. וכן לא חשבו כבכור שורך
זלא הגוי בכור זאך, גיח ועבדס אבירים בשור זאך, וכ"כ רש"י שם, וז"ל, אף הולוק למדו
רבוהיו שאבד, אלא שגבר הכחוב בזה, ע"כ. ועי' בהוש' רי"ד בקדושין ל"ג, שהקשה על מה
שאמרו נכחוב רחמנא מפני שיכח תקום וסדרה כו', וממכירה ונחיתה דרשין כן, ע"ש מה שהיין
ע"י). עכ"פ לפי כל האמור נראה שאין שום שום סחירה בין דגרי ר"מ בש"ס ובין דגרי ברגה
ובש"ס, שהגר המתקבל ביעקב, והגוי כעוסק במורה, שיהיה שום לעונה, השונים ככהים
גדולים וכאנשי כנסת הגדולה, והכן.

כל שהוא מהעמים הגדולים בדרכי הרתות, עובר אלהות על איזה צד, אף על פי שאמונתו רחוקה מאמונתו, הרי הוא כישראל גמור, לענין מעות ולענין אברה, ואצ"ל לענין גנבה וגולה, ואף מעבירין להם את הדרך, אפילו כמלוא מחט, אלא יקוב הדין את החר, אם לו אם לכנגדו, (כרז כמילי נשיקס מקונת על מסכת כ"ק).

גוי הוריו בשבע מצות בני נח, מעותו אסורה, אברתו אסורה, וזולו אסור, גלא תכבדו יותר מישראל שאינו מתנהג על פי התורה, (ספר חסידים כ"ז ט"ח).

כשם שאחה צריך להיות נוהג באמונה עם ישראל, כך אתה צריך להתנהג עם הנכרי, ואף אם טעה הנכרי מעצמו הוחר, שמא יודע אחר כך ויתחלל שם שמים על ירך, (שם סי' ט"ז, וע"ס סי' תרכ"ח).

וחשב עם קוננו, מכאן דעון גדול הוא, וחלול השם הוא, להטעות את הגוי, ופי לנו גדול מעקב שאמר ואת הכסף המושב תשיבו, והמצריים גוים היו, (כרז כ' לנרסס מנהם רפא מפורס, נספרו מנהם גולה על המורס).

החכם המפורסם בחלק שני מספרו ספר הברית, בפ"א ממאמר אהבת ריעים, כתב דעכשיו לפי האמת אין חלוק, כי כל העמים בזמנינו הם מאמינים בבורא ית"ש ובהדוים העולם, ולזה מחויבים אנהנו לדרוש שלום, ושלא להגות שום אחד מהם, ולהחזיר לו אברתו אף בלא חלול השם, ומכ"ש להחזיר לו המעות, בלי שום הוראת החר ח"ו, כי זה נכלל במ"ע של ואהבת לרעך כמוך, כי אנהנו חוסים תחת צל כנפיהם, ונותנים מחיה לנפשותינו, (כרז כ' לנרסס חלקי נספרו זכור לנרסס).

אסור לגזול או לגנוב או לעשוק אפילו כל שהוא, בין מישראל בין מן העכו"ם מן התורה, (רמב"ם פ"א מה' גזל ונזק).

הגזול את הגוי, נוסף על מה שהוא עובר על לאו דלא תחללו את שם קדשי, הוא עובר על איסור גזל הגוי, שהוא אסור מדאורייתא, ומסילא הדבר ברור, שהוא פסול לעדות ולשבועה אליבא דכולא עלמא, (טו"ס ח"א סי' כ"ז, מהרדכי).

לא תגנוב דומיא דלא תרצח ולא תנאף, דהוי בין לישראל בין לגוי, (כרז כ"ג לנרסס עזר סי' ט"ח).

אנכי דרשתי לגלות ישראל, כי המשקרים לגוים וגוברים מהם, הם בכלל כחללי השם, לפי שהם גורמים שיאמר הגוים אין תורה לישראל, והרי הכתוב צווח ואומר, שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, (סמ"ג ג"א לא מחללו).

נצטוונו להחיות גר תושב שקבל עליו שבע מצות, ולהצילו מרעתו, ושנמנה בכל חנו להצלתו, ואם הוא חולה לרפאותו בחנם, והוא אמרו יתעלה, וכי יסוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, והוא אמרם בתלמוד גר אתה מצוה להחיותו, (כרז כ"ז נהגמיו ל"א המנוס לנרסס מנהם ט"ז).

אין שום הבדל בין יהודי לאינו יהודי, הן בדברים הנוגעים לאיסור גולה גנבה ואונאה, והן בענין שנאה ובזיון כלב, וחלילה להקל או לזלזל בכבוד שום אדם יהיה מאיזה עם שיהיה. ודבר זה סתורת משה למדנו, כתוב בחורה, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, צא ולמד ק"ו, ומה אם המצריים שהעבירו את בני ישראל בפרך, והשליכו את זכוריהם לאור, בשביל שנתנו לישראל אכסניא ביניהם, צותה התורה לא התעב מצרי, האיות ש'אנחנו יושבים תחת כנפי הסדרם שלום ושקט, והרשות נתונה לנו

בהם, לשכור לעשות ולקיים את כל דברי התורה, ולסחור בכל מיני סחר, ולאמן את ידינו בכל מיני אוטנות ומלאכות, מי פתי חסר לב ומשוגע, יעלה על לבו לנאץ ולגדף אותם, אין זה כי אם רוע לב, והוא נגד התורה נגד היראה ונגד התכבדה, (ש"ס פסוקה פסוקה).

כל מי שנוהג רמאות עם אותם שאינם מבני עמנו, ונושא ונותן עמם שלא באמונה, אינו אלא סחרף ומגדף, ורודף את ישראל, ויש בוה חלול השם כפול וכפול, ומוציא לעז על רבותינו עמורי התורה; כי האומות חושבים, שחכמי ישראל סתירים להמון הישראלי לגנוב ולעשוק את הגוים, וכל זה שקר וכזב; וראוי ונכון וחובה על כל חכמי ישראל, לפרסם דברים אלה בין ההמון הישראלי, ויושב הארץ, כדי שיתקדש שמו ית' ברבים, ויתקיים מקרא שכתוב, 'יורד ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, (נאמן כמ"ח בספרו משה הנמים).

במשאך ומתנך הוהר שיהיה באמונה, בין שתשא ותתן עם ישראלי, ובין עם גוי, וכבר כתבתי והוכחתי דגול גוי אסור מה"ת, ועיין בספרי אלה המצות סי' של"ו, ובלקמ הקמח אשר לי בהל' גימין דף קצ"ב; למען דעת כל עמי הארץ, וישכילו אנשי ההמון הישראלי בכל אשר יעשו למוב להם ולבניהם עד עולם, (כר"י הלני נמוסיו נמוסיו נמוסיו נמוסיו).

ששאלת ע"ד ראובן ששלח את שמעון, לקבל חובו כגוי אחר, והגוי החזיר לו החוב, ומעה ונתן לו יותר י"ח זהובים, וראובן מבקש משמעון החוב וגם הטעות, ושמעון משיבו, מה לך ולטעות הגוי, מול אתה את חובך, והטעות שלי הוא. נראה לע"ד, דמשום קדוש ה', יש לכל אחד ואחד מבני ישראל להחזיר לגוי טעותו, כדאיתא במציעא פ' המקבל, ובקדושין פ' האיש מקדש, משום דשארית ישראל לא יעשו עולה, ויעקב צוה לבניו, ואת הכסף המושב באמתחותיכם וגו', ואע"פ שהמצריים היו עכו"ם. ואין להטעות שום בריה, לא ישמעאלי ולא אדומי, כי אם יתנהגו אחב"י עמם ברכאות, יאמרו האומות, ראומה בחר הקב"ה להלקח, גנבים ורמאים, ובדידי הוה עובדא, והחזרתי לגוי טעותו, (ש"ס נמין זאב סי' ס"ט).

הרמב"ן ז"ל היה רופא, והיה עוסק ברפואות ליהן לנויות כדי שיתעברו (ע"ד סימן קל"ד), וא"כ יש להוכיח מהרמב"ן דעבד עובדא בנפשיה, הלכה למעשה שמתר לילד את הגויה בשבת, שאפילו סלאכה דאורייתא הותרה מפני דרכי שלום, (ש"ס מהס כוסר מלך יו"ד סי' קל"ט).

ר' שכואל הוה ברומי, כשאברה המלכה חכשיטת, ומצאם, הוציאה כרוז בעיר, מי שיחזירם בתוך שלשים יום, אתן לו כך וכך, ומי שיחזירם אח"כ יחיו את ראשו, לא החזירם בתוך שלשים, ולאחר שלשים הלך והחזירם, אמרה לו המלכה, ולא היית בעיר? אמר לה כן הייתי בעיר, א"ל ולא שמעת קול הכרוז? א"ל שמעתי בטוב, א"ל ולמה לא החזרתם בתוך שלשים, א"ל למען תרעי, כי לא בשביל מהנוהיך, וגם לא מפני יראהך תהזרתי, אלא בשביל לקיים מצות אלהינו, (יזעלמי גימין קושק ע"י כנאן כ"מ דילומאנו נמי כמי ידום).

אבא ישעיה היה כובס, באה המלכה לרחוץ, ואברה כלי זהב שלה ומצאם, כשיצאה מהמרחץ נתנם לה, א"ל מה הם חשובים אצלי, יש לי רבים וטובים מהם, א"ל תענהו צויתנו להחזיר, (יזעלמי קושק ע"י).

מעשה שמכרתי לאחר מהעכו"ם ב' כורים של המרים, ומדדתי לו בבית אפל מחצה על מחצה, נטלתי ממנו המעות, וקניתי בהן כר שמן, והנחתיה באיתו מקום שמכרתי התמרים לעכו"ם, נקדעה הכד, ונשפך השמן, והלך לו. כן ספר לי אהר, ואמרתי לו בני כתיב לא תעשוק את רעך, רעך הרי הוא כאחיך (מלכ"ב).

כשהגוי יוצא ואומר אליך גוט גוטניך, אסור לומר ולהשיב לו, שנה טובה על כל ישראל, שהעושה כן גונב הוא דעת הבריות, ואפילו דעתו של עכו"ם אסור לגנוב, (ט"ו) מוכר"י ברוינא ק"ג, וכ"ה נס' חסידים).

לעולם לא יעשה העכו"ם רעה לישראל, אא"כ יעשו ישראל תחלה ביניהם רעה זה לזה, ולא יהבוז ת"ח, אא"כ יבוז זה לזה תחלה, או שמכזין את התורה ואין מוהין בהם, (ספר חסידים סי' ר"ט).

ה"ר מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל, מבקרים חולי עכו"ם עם חולי ישראל, וקוברים מתי עכו"ם עם מתי ישראל, ושואלים בשלום עכו"ם מפני דרכי שלום, (ניסין ס"ט), זכה רש"י שס, ושם"ס שמקיל על העכו"ם שם שמים, שהשלוש שמו של הקב"ה הוא, מפני דרכי שלום סתירו, עכ"ל.

שמואל היה קא מעבר במעברא, א"ל לשמיעה פייסיה למכוריה, פייסיה, ואקסד דתרנגולות מרפה הואי ליה, ויהבה ליה במר דשחוטה (חולין ל"ד). אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עכו"ם (ס). ובספר ארומות צדיקים שער השקר, מצאתי כתוב, אסור לגנוב דעת הבריות, וכ"ש דעתו של עכו"ם ע"כ, והוא פלא.

אפילו נגזל גוי והגזלן ישראל מחויבים הורדעים זה להעיד אצל השופט, (גלר כולל גסס רב שנירס, ש"ט ח"מ סי' כ"ו).

המודד או השוקל במדה חסרה או במשקל חסר לחבירו או לעכו"ם, עובר בלאו דלא תעשו עול במדה במשקל ובמשורה. אסור להטעות את העכו"ם בהשבון אפילו עכו"ם שהוא כבוש תחת ירך, וק"ו לשאינו כבוש, ומי שהטעה אותו הוא בכלל כי תועבת ה' אלהיך כל עושה עול, (דמנ"ס הלכות גולה ופ"ה). אסור לרמות בני אדם בכקח וממכר, או לגנוב את דעתם, ואחד ישראל ואחד אינו ישראל שוים בדבר זה, היה יודע שיש בממכרו מום, יודיע ללוקח, (דמנ"ס הלכות מכירה פ"ח). אסור לגנוב דעת הבריות, אפילו דעת איט ישראל, כיצד לא ימכור לו בשר מרפה במקום בשר שחיטה, ואפילו מלת אחת של פתוי וגנבת דעת אסור, אלא שפת אסת ורוח נכון ולב מהור מכל עמל (דמנ"ס הלכות דעות פ"ב).

זה אשר ידמה ההמון וקצת מהיחידים, שהאונאה מותרת עם עובדי אלילים, הוא טעות ודעת בלתי אמתית, אמר השי"ת במוכר עצמו לעכו"ם וחשב עם קנהו, וענינו שירדק עמו בהשבון, ולא יערים עליו להטעותו, ואמרו, אם כן דברה תורה בעכו"ם שתחת ירך, ק"ו בעכו"ם שאיט תחת ירך, וכל שכן בדבר שיבוא לידי חלול השם שוהו חטא גדול, ואלו הדעות כולן, מהבזוי והתחבולה ומיני הרמאות והאונאות והעקיפין וגנבת דעת עם אינו ישראל, באר השי"ת שהוא יתעב אותן ויתעב עושיהן, אמר כי תועבת ה' אלהיך כל עושה עול, (דמנ"ס ז"ל בפירושו למכנס כלים*).

*] איש ריבנו ובעל דינו המעליל, בספרו נתיבות עולם פ"ד כהב, ח"ל, גם זה האיש חסד נר

כל ההורג בשגגה נולה, ומשפט אחד לענין זה לישראל ולעבר ולגר תושב הוא, (סמ"ג ט"ז). וכתב הנאון בעל עיר הצדק, וז"ל, ודבריו תמוהים, שהם נגד דברי הש"ס כו', ומה שז"ל הוא, דהסמ"ג ס"ל דהברייתא שאמרה דגר תושב משונה מישראל, וכן הסשנה שאמרה, הכל נולין ע"י ישראל חוץ סגר תושב, הוא נכרי שאינו עובד כו"ם, שגם הוא נקרא גר תושב, אע"פ שאינו מקיים השבע מצות שנתחייב בהן, ודעת ר' מאיר היא, ואפשר שגם החכמים מודים בזה, שאנו מצווים להחיותו, אבל כל שמקיים השבע מצות דין אחד לו עם הישראל בכל דבריו, בין אם הרג הוא את ישראל או אם הרג הישראל אותו, ובדברים אלה תוכל ליישב דברים הרבה בסוגיא דמכור, ותבין אם בעל נפש משכלת אתה, ולזה לדעתי לא השיג הכ"ם על דראב"ד בכח כדרכו, אף שלכאורה קושיותיו הזקות וכו', ואנן דק"ל בחכמים, שאינו נקרא גר תושב אלא כשמקיים שבע מצות, דאז מצווין אנהנו להחיותו, אמר שפיר דגר תושב זה דינו כישראל לכל דבריו, ועיין בלשון הסמ"ג, עכ"ל.

ולראות עד כמה כח חז"ל גדול בענין שאנחנו בו, והוא בריני שאר האומות.

מיימון, האדם הגדול בענקים, אשר יד וסם לו ככל חכמה ומדע, מכל שוכני נתי חמר, ככל תבניתו הגדולה, לא השיג ידו להכרותם על אחיו דלי דעת, ולתבונת חכמה אמת של מעלה ואהבה לרעך כמוך, וגם הוא נהשכה ההלך, ומלא אחרי ההלמוד ככל דיונים, אשר שמענו מידו החזק אשר עשה לעיני כל ישראל, עכ"ל המדבר גדולה. דקדק המעיל בסיום דבריו לאחר, ככל אשר שמענו מידו החזק, לטי שידע שבהכרח מדברי רמב"ם, אלא מה שנידו בחזקה, ישנם דברים נהומים ומחוכמים ע"ד הנוים, כמו מ"ס נח"ג ח"ג פל"ס, וז"ל, כל המטה אשר פסרו נכלות עבדים, בולס חמלה חנינה ורחמים לאנשינו, ואחרו לא תסביר עבד אל אדוניו, עם יסורו רחמנות, יש בולס המעור עוד חופלת גדולה, וכוא שגשור מי שיעזר בו ושמרנו כו', ולא די ששמרנו, אלא שחש חייב לעיין בחקוניו, ולא תכליכ לנו דברים, וכוא אמרו לא חוננו. ולא חייב זה הדין כפחות שגב"א וכוא כעבד, כ"א אם יסור בו איש בכד, שרלוי לך לעשות מה שרלוי לו, עכ"ל. וכן כהב באגרתו, וז"ל, מה ששאלה על האומות, אין דבר ספק, שכל מי שהקין נגשו נכשרות המדות ונכשרות החכמה באומות הבורא ית', בודאי הוא מבני העוב"ב, שזה הוא ריון החורב וחכמה המלכות; ואין בזה ספק, שאברהם יצחק ויעקב ונח ואד"ר, שלא שמרו כל דברי החורב, לא יהיו בני ניהוס, ע"כ. אבל המחבר המעיל הזה וחבריו אומרים, ששני מיני רמב"ם יש לנו במציאות, ר"ל שחיימיוי הוא נחלק לשנים, רמב"ם הלמודי, ורמב"ם פילוסופי, רמב"ם מוכתר ומעוטב בכח תורה ההלמוד, ושגם עברה בידו החזקה, ורמב"ם מולקף יין חכמה על מזהו, ומקל נעם בימיו, לכורות נוכים בדבר אמת; והם המחלוננים האלו, לא לרמב"ם הפילוסופי שיחם, כ"א להלמודי, ר"ל לדבריו שדבר בידו החזקה שכתב על אשר האומות, וע"כ כני להעתיק דבריו שכתב בידו החזקה, שם כל' שמשה ויונל הלכה י"ב מענין זה, וז"ל, לא שגם לוי לבד נבחר, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אומה, וכינו מדעו, לכבדל לעמוד לפני ה' לשמרו לעבדו ולדעת אומה, וכלך ישר כמו שפשוו האלהים, ופרק מעל אוארו על ההשכונות הרבים, אשר בקשו בני האדם, הרי זה נהקדש קדש קדשים. (מליכ לקוחה ממקרא שכתב דה"א כ"א ויבדל אהרן להקדיש קדש קדשים), ויהי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, עכ"ל. איך לך חין מחוק מה? ודבריו אלא מועהקים כדמוחם וללמם גם' האמון ס' בבר מאז שג"ב ע"ס. וגם' ארמוה לדיקים שער האמת נ"כ מעין דבריו אלה, יעו"ש.

שעלינו לדון ולהתנהג על פיהם, הנני להעתיק שני גזרים, שכפי הנראה בהשקפה הראשונה מדברי תוה"ק שבכתב בעצמה, חלקה והכדילה בין ישראלי לבן הנכר, והם ז"ל השוו כל האומות לישראל. והם, א) התורה אמרה מפורש ומיד בן נכר לא תקריבו, סתם בלי הפרש והבדל כלל בין הקרבנות יהיו איזו שיהיו, שאסור לנו לקבל מהם, יהם ז"ל אמרו מקבלים גזרים ונדבות מכני הנכר, וסמכו הדבר על איש איש האסור בפרשה, ואמרו שרק בקרבנות צבור אמרה תורה לקבל מיד בני הנכר. ב) התורה אמרה בפירוש לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך, יהיה איך שיהיה פירוש מלת תשיך, היתר ורשות לבד, או חובה ומצוה כמו שפירשו קצת, אבל בזה אין ספק שהכדילה התורה את הנכרים מאחינו הישראלים; אבל חז"ל באו וחדשו הלכה למעשה שאסור לקחת רבית ונשך מעכו"ם במישראל, שכך אמרו בב"מ ע"א מרבה הונו בנשך ותרבית להונן דלים יקבצנו אפילו רבית עכו"ם, ע"כ. ובמכות כ"ד אמרו כספו לא נתן בנשך אפילו רבית עכו"ם, ע"כ. ובסנהדרין כ"ה אמרו, מלוי ברבית מאימת חורתן כו' עד דאפילו לנכרי לא כיופי ברבית, ע"כ. ובשיטה מקובצת על מסכת כ"מ הביא בשם הרשב"א והר"ן, וז"ל, הלכה למעשה שאסור להלוות לעכו"ם ברבית, ע"כ. יהיה מעם האיסור מה שיהיה, אבל זה נראה ברור שהם ז"ל אסרו מה שהתירה התורה שבכתב מפורש.

קול ושוברו

לראובן לב כל אישי לבב החוקרים והחותרים בדברי דתם, ימלאו שם כרצם מאמרים שורחים בהשקפה הראשונה כמגנדים לדעת ישראל ומספיקים האמת; קן ימלא כממשלמי בהקראתן של דברים וראים כמפורשים מחירים ומאוסים להשמיד ולאבד את כל מי שאינו מאמין בקדושת דברי נביאם. אבל ראות עיניו שנמשכה ובפועל אינם נותנים לב לקיים דברים כאלו, שנאמרו על טוונות שונות, ומחזיקי הדעות באמת ובחמים, שלסם עז וכה, וממשלה בידם, לקיים ככתבם וכמשמעתם הדברים האלה מניחים מקום חיים וחסד לכל הדם שנברא באלם אלהים, ומשתדלים ומתאמצים לבאר ולפרש במאמרים האלו באופן ישר המתקבל על הדעת והמכרים עם האמת היושר והלדק. וע"כ גם עלינו לגול מעל דתנו חרפת חורפי מאמרים כאלה, ולהוציא כנגד נדקם. דברים קרובים ומתקבלים הם דברי המחליטים, שדעתם הגוים הקדמונים הסבו וסבילו והמליאו כמה דמים בתלמוד שאין להם מקום בזמנינו; כמו שראות עיניו שאין מי שיחמיר על עלינו להסתלות עם נכרי בדרך, או שלא להעמיד בהמתו בפונדקאות של גוים, או שלא לבוא לידון בערכאותיהם, וכיוצא בדברים אלו שהם איכרים מוחלטים בתלמוד. אבל חלילה לנו לבוא בהשגות של מה בצד ולטפח בכן על פניהם של השואלים. כמו כהוב מפורש בידיו, וגו' איש ומכרו ונמלא בידו מות יומת, ואמרו בעלי הקבלה, שבגונב נפש אחת מישראל דוקא הכהוב מדבר, אבל איש מישראל שגנב נפש אחת משאר האומות אינו חייב מיתתו; ועוד אמרו חז"ל גנב ולא מכר מכר ולא גנב אינו חייב מיתתו, ובאו בעלי הפשט ופירשו ע"פ פשוטו של קרא נגד הקבלה, ואמרו שאין בדבר קן, אלא שאיש האמור כאן כל איש במשמע ואפילו משאר האומות, ואפילו מכר ולא גנב גנב ולא מכר חייב מיתתו, בכלפי שאמרם חורס בגונב בצדק ולאן אתם במלא תמלא בידו בגונב וגו' שנים יכלם, אבל אם עבדו או מכרו קנהם ואחר בחשלוני ארבעים וחמשה באה כאן בגונב אתם ופרשה, שאין הפרש בין גנב אתם ולא מכרו או מכרו גם כן, שבשניהם חייב מיתתו, וזהו טוונת הכהוב וגו' איש, בין אם מכרו ובין אם נמלא עדיין בידו, מות יומת, ולא צו אף צו חפס הכהוב, (ועל הענייחם באדם לא הולך הכהוב לחדש דבר, שברי דין מכה נפש ורולח ידוע). סתכלה המחורשת הו נמלאה בפירוש השר די"א, ובנאור החורס להחכם הגדול הר"ד פיליפזאסן יאריך ה' ימיו; וכמה מלא דברים אלו חן בעיני אובי הפשט, להחור בהם דברי החורס שבע"פ המכורס והמקובלם אשר בידיו. אבל כמה יתביישו מפני עלימם המחליטים דבר זה לאמת, כשנקרא בחזיתיהם המקרא הזה השני במשנה חורס, ששם נמלא מפורש ומבואר כמו שפירשתיכו ובארתכו הקבלה, וכו', כי ימלא איש גונב נפש מאחיו מביני ישראל וסתם מר בו ומכרו; הנה שמי דיני התלמוד מפורשים בחורס משה עלימם, ועל קן חלילה לנו לקבל השערות בחורס אמת.

את זה אהנו מחוייבים לסודות, שכל מקום שאמרם חורס את וריע, גם בני אדם בכלל, שברי החורס בעלימם אמרם לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, וז"ל כשר דון יחזק אברבנאל, לנכרי השקר, לא הכירם חורס כ"א בנכרי שהוא מו' אומות, ואמנם לרע אדם לא יאמר נכרי, כי הוא נקרא את שנאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, אבל מנכרי שהוא

משבע אומות מותר ליקח רבית, שלפי שלא עשו כהוגן לא יחזו בחדר הכורה, עכ"ל. ח"ל
הרב ר' משה לנדא בספרו חורח אלהים מפורש פ' ראש על פסוק את הנכרי חנוש, איש
אשר אין מושבו קבוע בארץ, ורק לסחור ולמלאו מחיה נאחז בה וכו', ויען דבר השמיע
הוא לחובלת בני המדינה, והיהרון שום לכל להועיל איש לרעהו, לפעמים זה הוא המלומד
ולפעמים להפך, וגמול ידיו ישיב לו; אולם הנכרי אין לאל ידו לשלם טובת הקון המדינה
בזה, כי איננו אחוז במערכת חברי החברה, ולכן אמר את הנכרי חנוש, לטובת הכלל ע"כ.

צותה החורה על אהבת הגרים ממש כעל אהבת אחיו בני ישראל, שכמו שאמר
והאבה לרעך כמוך (דעך זה ישראל) כן אמרה ואהבת לו (לגר) כמוך; והגר הוא מי שבא
להתישב בארצנו, כשהיינו שרויים על אדמתנו, אף שלא קבל עליו אף מלוא אחת מחרי"ג
מלוא שלטונו בזה, מלבד שבע המלות שהוזהרו עליהן בני נח, שהן מקורי הדת הנמוסית,
(כמו שהראה בעליל הרב החכם ריב"ל ז"ל), והאות על זה הוא מה שאמרה חורה בטעמה
של אהבה זו, והוא ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים, הכל יודעים שלא
נכנסו בנרית החורות המלריות, שאבותינו היו מזויינים שם; ורק אלל עשיית הפסח
ואכילתו, אם דזה הגר להשתתף עמנו, הערלה מעכבת על ידו, וכן הדין בישראל שמתו
אחיו מחמת מילה, ודע זה. אהבת אחיו והגרים שלטונו עליה, אין הכוונה בה חבוקים
וחבוקים וכיוצא מדברים אלו של מה בכך, כי אם שלא לעשות להם מה שהוא רע לנו
לעצמנו, כמו שפירש לנו הלל הזקן, "מה דעלך כמי לחברך לא תעביר", ואידך פרושא הוא.

ואני כפי דרכי אוסיף בזה דברים של טעם ואומר, שאף אם חדם בזה מלא על
האמת שלא כוונה החורה שבכתב בכל הדמים שבין אדם לחבירו כי אם על עס ישראל,
ואין אזה"ע בכלל, אין לה שום פנס, שזה דרכה בקדש להעניש מדה כנגד מדה, מנה
נגב מנה משלם משלו, יד חבירו קיץ תקלף ידו, כמו שאמר מפורש כאשר יתן מוס באדם
כן יתן בו, וא"כ למה ישלם הגונב מהנכרי חטלומוי כפל, אם הנכרי הגונב מישראל אינו
נענש בקנס זה בדיוויס? וע"כ אמרו ז"ל ישלם שנים לרעהו ולא לנכרי, וכן למה זה יענש
הגונב את הנכרי ומוכרו בחיוב מיחה, אם הנכרי שגנב נפש אחת מישראל ומוכרו אינו
נענש בדיוויס במיחה? וכן למה יקחו מעם המנחה למות את הישראלי שהרג בערמה את
הנכרי, אם הנכרי שהרג את בן ישראל המנחה שלו קולטו? וע"כ לא החמירה החורה בכל
הפוגעים האלו רק את כל עם ישראל כלם, שכלם נדונים בדין אחד ובעונש אחד. ח"ל
הרבד"ל בספרו בית האולר, דבר מוסכם הוא בחכמת ההנהגה המדינית, כי הנכרי המתגורר
בארץ אחרת, לא יוכל לחבוב קצת מן הזכויות שיש לאזרח הארץ, אם לא יוכל להוכיח,
שאלפי הארץ ההיא המתגוררים בארץ מולדתו, יש להם ג"כ הזכויות הן, וכן הוא בחורה
אשתריון כי ל"ג, ובחורה לרפת סי' י"א; וקרב הדבר, שבימי בית שני, אם היה איש
יהודי יושב בא"י, והיה שור של נכרי מוגח שורו, לא היה הדין להכריח את הנכרי לשלם
חוקו של יהודי, ואם היה להפך היה הדין מוליא ממנו חוק, וכשעמנו חכמים בדבר,
שכמו ג"כ במשפט הזה, עכ"ל. ועי' בס' דרכה של חורה סי' ל"א. ח"ל הגאון בעל רביד
הזכר פ' בדר על פסוק ולא חנו איש את עמיתו, במסכת בכורות י"ג ממעט אינו אחיו,
ולא דמי להטעמו דאכור, כמו שדרשו ע"פ וחשב עם קונוו שידקדק עמו בחשבון ולא
יגלוס עליו, דהבא כדיוויסון דיינין להו, עכ"ל. ומקור דברי טעם ודעת אלו נמלא בהרמב"ם
הלכות חוק ממון הלכה ס', ח"ל, שור של ישראל שגנח שור של גוי חס בין מועד פטור,
לפי שאין הגויט ההם מחייבים את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנים להם
בדיוויס, עכ"ל. והמקור הראשון לדברים אלה הוא דברי הש"ס בבכורות ח"ל, דברים יש
בהם משום מחוסרי אמונה, וה"מ ישראל מישראל דקיימי בדעוריינו, אבל ישראל מעבד"ם

דלא קיימי בדבורייכו לא, ע"כ. ולפי האמור לא יפה עשו אוחן הסרדיונות שנשלחו
בפקודת המלכות לדקדק בדיני ישראל ולכודיע לה מה טיבם, ששנאלו הדין ששור ישראל
שננת שור של עט"ס פטור ולא ישר בעיניכם, הנתיחו את ישראל שלא לנלותו לפניה, הלא
טוב היה להם, אם היו מגלים הדין הזה ומעמימים אותו בעטם האמימי והגיון הזה,
המפורש שם, והוא, כיון שראש הקב"ה שלא קיימו שבע מלות בני נח (והותר להם, ר"ל
שנעשה להם כהיתר לגזול ממון אחרים), עמד הקב"ה ומדד להם כמדחם, והחיר את
ממונם שאין בו חורח גל. וכן אמרו ז"ל בן נח נהרג על פחות משוב פרוטה, ואמרו
חז"ל בהסדרין כ"ט בע"מ של דבר, שאמי בני נח דלאו בני מחילה יניכו, ואיננו אפדי
אנשייכו, ע"כ. ומזה נבין מ"ש רז"ל בב"ק ק"ג אבדת אחיך ולא אבדת גוי, לפי שהעכו"ם
בימינם לא היו מחזירים אבדה, כדראש מדין המפורש מלא מליאם אפילו בעיר שרובה
ישראל, במקום הרוב העובדים שם עט"ס, אפי"פ שהוא יודע שמישראל נפלה, ויש בה
סימן, אינו חייב להכריז בודאי נחלאשו שבגלים ממנה, ועי' בב"מ ג' מכתב י"ט מאת
החכם ר' יוסף פגריל העססחר חתם שם עובדים. וז"ל סרב ר"א ממין הביאור סרב בעל
כ"מ הלכות מלכים, שאפי"פ שאינה חורה סתם לא חדרוש שלומם אלא עמון ומואב, מ"מ
אמריקן, בד"א בדרישה שלום דאמור, אבל השלומי שלום מותר, כיון אם עשו עמך חסד
מותר לפקדם לבסוס, כמ"ש (ש"ב י') ויאמר דוד אעשה חסד עם הנון בן נחש וגו', וסוף
היה מלך בני עמון, עכ"ל.

ואם תראה לדעת חכמת חז"ל ולדקדקם, בוא ואראך שלא הסניחו וסקפידו לזכות דוקא
את בני ישראל בזכויות האמורות בחורה, כי אם גם כל אנשים ישרים וכשרים הראויים
להצטרף בשם ישראל. בב"מ מ"ט אמרו לא חוונו איש את עמיתו, עם שאחך בחורה
ובמלות אל הונכו, ע"כ. ובמדרש אמרו אם הונס אחיך אפילו ישראל אחיך רשאי להונכו.
ע"כ. ובשבועות ל' הני רב יוסף בלדק השפוט עמיתך, עם שאחך בחורה ובמלות שהחל
לדונו יפה, ע"כ. ובילקוט קדושים רמז תרי"ג סוכה חוכית את עמיתך, עם שאחך בחורה
ובמלות אחי מוכית, ואי אחי מוכית לרשע שינאך, ע"כ. מעטו ממלת עמיתך ישראליס
בלתי כנונים בגוים. ובפ"י א' אמרו, ולא יהיה שריר לבית עשו בעושה מעשה עשו (ואפילו
הוא מבני יעקב, עשו הוא קריו) ע"כ. עוד אמרו אפי"פ שכתוב לא תשנא את אחיך בלבדך,
אם ראש בו דבר ערוה וכוותיו ולא קבל מותר לשנאותו. דכתיב כי הראש חמור שונאך,
ע"כ. וכמה מאירים דברי המאירי בפירושו לשבת קנ"ז ח"ל, ואמרו בדרך כלל אין מזל
לישראל, ורעו זהם הסדורים בדרכי הדחות, עכ"ל היקר. ואמרו חז"ל ע"פ ונקלה אחיך
לענין מכיון שנקלה הרי הוא כלאחך, מכאן שקודם שנקלה אינו אחיך ואפילו הוא ישראל.
ובמילתא אמרו כי תפגע שור אויבך או חמורו חופה כשב חשיבם, זה גוי עובד גלולים.
ובב"מ ק"א אמרו ע"פ לא תשכח שכיר עמי ואביון מאחך, פרט לאחרים; וכדי שלא תטעם
לחשוב שממלת אחיך מונעת כל מי שאינו מישראל, לריבין אנו לירד עד סוף המקרא, והוא
או מגרך אשר בארץ, הרי גם סגרים בכלל, ושמה האמר סוף כוף מה הוא דינו של אינו
גר, ראש מה שסוכיפו לדרוש על מלת בשעריך זה אוכל ובלות, ר"ל זה המקיים שבע מלות
בני נח, והוא גר חופה האמור בחורה, ע"כ. וכרב מבוצעאב בספרו על אורות כתב בשם
הכמי המוסר חז"ל, אפי"פ שאמרו חז"ל שצריך להקדים שלום לעכו"ם ולחוק ידיכם במלחכתם,
לרשע ישראל אסור לעשות כן, עכ"ל.

היוצא לנו מכל האמור, שכמו שחק מחקי הטבע הוא, והנהגה כללית מאוממת
בדעת האדם, שכל בני אדם מכל אופ"ע אחים הם בני אב אחד וילירי אל אחד הם, וכלם
שנים לעובד כלל סוכיות שזכחה הטבע והשכל אחת, כן הוא חק מחקי כלל הנושעים

בצבצב האדם, לשמואל את שואליו ולהתקדם מהמרישים לו, יסיו בני עמו או גם הזיו מצטן, זאין ביד התורה להסיר ולהפיש את האדם על זה; ומליו תורהנו הקדושה כמותה מקום להסיר הקנס הבא מן המוסר כלב ומחנכותו לער, עד שאפילו מי שהרג בשוגג את כנען, רשות, ולפי דעת אחת מאד, לגואל הדם להקם ממנו ולהרגו, ואין עליו דמים. ומה גדול כח מאמרו ז"ל, כל המרחם על האכזרים, כונו שיתאכזר על הרחמיים, (מובא בילקוט ש"א ע"ו), ולמדו זה משאול, שהם על אגן מלך עמלק וסרג וזב עיר הכהנים, גם זאת לנו לדעת שהורחמו הקדושה היא כלם חקים ומשפטים ומתנהגת על פי שורת הדין. יש לנו ספרי מוסר הרבה, שמעוררים ומעירים את לבב קוראיהם על מדת לפנים משורת הדין. אבל הם מדות חסידות לבד שלא נאמרו כי הם לשרירים יחידים חסידים, ואין להדמוין חלק בהן. ועל כן אין לנו להביא כלום לשואלים מספרי מוסר על ספרי דינים, כי אלו לחוד ואלו לחוד, אף שבמקורם שניהם דברי אלהים חיים הם, והבן.

אתם קרויים אדם ואין אדם"ע קרויים אדם (יצמות ס') הרעישו ומרעישים שואל התלמוד את השולם על המאמר הזה, וטעמיו וזה מאד, שגורא ממנו כאלו הוא גזר ומחליט, בקרוב לאלק ושה מאות מיליון אנשים, שבהם כמה אלפים ורבות חכמים מחוכמים כמה אלפים ורבות נדיקים וחסידים, כלם דומים לחמור הם, ודינם דין מהלכי ארבע, ואין חלית מליהוה, כי אם ששכיל שבעה עד עשרה מיליון נפשות בני ישראל, הפזרות והנדות בכל חלקי השולם כמעט, שבהם גם שונים והדיוטים, גם צורים גמורים, גם רמאים חוששים ומתחששים, גם גנבים וחמכים, ורק צדקת שגורא ממנו שבעה של צדקת ישראל, מזה של בני אברהם יצחק ויעקב, עלו למעלה רמה ונבאה כזו, וזה לבסוף אדם, מובא אלם אלהים, ומוחתם בחותם שדי. וע"כ עליו להסיר מעל המאמר הזה לזאת שפתי שואליו.

(א) כבר כתבנו למעלה, שאין שום פחיתות ופגם להוסיף ק, אם גם נאמר, שלא כוונת בשם אדם שהזכיר כמה פעמים, כ"א על האיש הישראלי, כמו כי ימכור איש את בנו, וכי יפתה איש בחולה; וכן נאמר בשם אדם, שהזכיר התורה פעמים הרבה, אדם כי יהיה בעור בשרו, אדם כי יקריב, שהזכיר לישראל נחמה. וכן הנביאים מבחמשים בשם אדם רק על בני ישראל, כמו ורחק ה' את האדם צדיקים ו', וכברתי את האדם מעל פני האדמה בלפניה א'. וכן היה דעת רש"י לפרש אדם כי ימות באל, רק על אדם מישראל, ולהוילא את העושים שאינו מטמא באל; ומה יסבירו אדם"ע ע"י זה המאמר, גם אם יחתכו הכלל על פיו, שאין אדם"ע מעמלים באל; ומשום לא מליו שבות הכהנים התרעמנה והתמרמנה, על מה שמעטו אותם חז"ל מאכזר העומאם למתים, וכמעט דין זה על הכחוב בני אהרן ולא בנות אהרן, למד רק שלא נלעזו ולא הוכדו על זה, (אם לא במקום שכן מקבלת עליהן החומר הם צרףן עוב מצלמן בתורת נזירות, ששם לא חלקם החורס בין איש לאשה כלל, ואמרה מפורש איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר). וכל זה להלכה, אבל למעשה כבר כתבו החוסי' ביצמות ס"א, שאין להלכה כרש"י בזה, אלא כרש"י"ג שחולק עליו, ואומר שגם אדם"ע מעמלים באל.

(ב) מי שידע כמה נשא וכמה ככל רש"י בעל המאמר הזה, יודים, רעבן, למאן, מחבור, ופחדו מות, מחמת רדפיו ומליקיו מאדם"ע, בחסם ובלא דבר; ולא היה די לו לער עלמו, אלא שהיה מוכרח להשתחף בלעז בנו, שהיה מתחבא ומסתתר עמו, ומתענה בכל אשר התענה הוא; מי שידע כל זה, איך אומר, שלא יקפיד עליו, כל השתמשו פעם במליס קשה כזו; לחפוס מחמת לערו, הכלל במקום הפרט.

(ג) רש"י זה, מלאכותי משהדל ומהאמן למעט בטומאה בכל מה שאפשר, והיה לו שיטה שלמה בזה, עד שמלינו הסזקן ידוע בדח"ל אמר עליו, טבר רש"י בית הקברות (שבת ל"ד). ולפי זה, המאמר הזה אינו כי אם פרט אחד משטתו הכללית, ולא לגות בזה האומות היתה כוונתו במאמרו זה, כי אם להקל ולמעט בטומאה. ומלינו בדח"ל מאמרים שהולכים בשיטה זו, כמו-מה שהגבילו חז"ל כתוב וצנצלחם לא טענו, רק על הרגל, ולא בכל ימות השנה, סיפק מה שחורס פשטות וסתמיות הכתוב, לפי שראו בחכמתם, שדבר קשה הוא עד מאד, להיות נזכרים בזה כל בני ישראל כל השנה. וכמו שמלינו להם ז"ל, שאמרו שאין סודעים מתכשרים לקבל טומאה ע"י המים, אלא"כ המים נחויים לרזון בעליהם, ודרשו כי יוסף דומיא דיתן (קדושין י"ט), והבן. וכמו שמלינו להם ז"ל בזור ז"ד דרשו אשר יגע למשא ולא בגיטת לבד.

(ד) מלינו בדח"ל שאמרו כל מי שאין לו אשה אינו קרוי אדם, כל מי שאין לו קרע אינו קרוי אדם* (יבמות ס"ג), הכל יודעים שאין שום הבדל בין נשוי לפנוי, ובין מי שיש לו קרע למי שאין לו, ודין אחד להם בכל דיני הסורה, אין לנו לגזע באצבע קטנה לרעה ברווקים וכמו שאין לו קרע, וגנבה וגזלה ופשיטת דמים אסורות בשום בכל איש ולכל איש, באין יולא מן הכלל; אך לפי שראו חז"ל להפליג בגמות מי שקולט פרנסתו או חאתו מן האויר, הפליגו להמליץ עליהם, שאנשים כאלו אינם ראויים לשם אדם. מלינו שאחז"ל כל המרים יד על חבירו נקרא רשע, ואמרו עוד סורק לפרינו נקרא רשע, וכיוצא במאמרים אלו, וכשנזרק להם מאמרם רשעים בחייהם קרויים מחים, מכל למלא נקום היתה להרוג את מי שהרים יד על חבירו, או את מי שזרק לפרינו, לפי שהסורגם סורג את הסרוגים; אבל זה לא יעלה על הדעת, לשום איש שיש לו מוח בקדקדו. וכי בשביל הפלגה הדיית מלינו בני אדם להריגה? וכי בשביל שאמרו שהסומא הטני והמאורע חשובים כמחיס, נפטור את רולחם נפש, מעטם גברא קטילא קמל? וכי בשביל שאמרו חז"ל שהאומר כלל הגדול בכל יום ה"ז מחרק ומגדף, מלינו להריגה את האומרו בכל יום? וכי בשביל שכתב בעל ספר חרדים בשם חכמי המוסר, שפיו של אדם הוא אבי חבות הטומאה, נמנה את הפה עם המח וחרביו, ונאמר שהטוגע בפה נעשה אב הטומאה? והכלל אין מקשים ואין משיבים מדברי אגדה.

גוי ששבת חייב מיתה (בסנהדרין כ"ח:), דין זה הוא זר מאד וקשה לשמוע, וראוי לשום לב לפתרו ולישרו שיחקבל על הדעת.

(א) הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים פי"ט כתב חז"ל, גוי ששבת הפילו ביום מיתות החול, אם עשהו לעלמו כמו שבת חייב מיתה, ואז"ל אם עשה מועד לעלמו, כללו של דבר, אין מניחין אותו לחדש דם ולעשות מלוא לעלמו מדעתו, אלא או יסיה גר דק, ויקבל עליו כל המלות, או יעמוד בתורתו ולא יוסף ולא יגרע, ואם שבת או חדש דבר מכין אותו, ועושק אותו, ומודיעים אותו שהוא חייב מיתה על זה, אבל אינו י"י נהרג, עכ"ל. ה"ך הרמב"ם מעט קשיות המאמר הזה, שהכל מודים שהידוע דמותו והכחות

* (התלמודי יאמר בדרך פלסול, שמי המאמרים האלו בדבור אחד ואמרו, ור"ל שבעים אחד להם, והוא לפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשמו בלא כחוכה, ומכיון שהדין דין אמת, שאין כחוכה כחוכה על המעלעלין, הרי שכל מי שאין לו קרע אינו ראוי לישא אשה, שיסיה מוכרה לשהות עמה בלא כחוכה, אבל היא רק המאמא מהוכמה, או הלנה יפה, אבל אין לאמת חלק בה.

שבין, כשיונה לראות כל רוחה, יכרום שלום המדינה, ויפרץ פרעות בשלות החברה, כמו שראו עיני הכל, כל מה שנעשה לעשות החדשות כאלה. וזה דרך הרמב"ם מאד, אבל אם היחס כוונת חז"ל לזה, כשק גדול הוא, שפכנות דבריהם תורה על כל גוי שבזכות ביום שבת, או כבאר הימים לא בטוה לחדש דת. אבל מה שיש להחזיק ולדעת הוא שגם הרמב"ם בעלמו שפירשו על המחדש דת, אמר מפורש שמודיעים אותו שהוא חייב מיתה בלבד, אבל אינו נהרג כלל, לא כמו שיבארו אחרים, שכוונו חז"ל כפשוטו שהוא חייב מיתה ממש, וסבן.

(ב) מלינו החכם הסנעקא עומד ומאשים את עם ישראל בעללות ורפיון ידים, במה שהם מתבטלים ממלאכה ע"פ דתם, חלק שביעי מימי חייבה, וכבר רמזו ז"ל במדרשים דבר זה, ואמרו, שחקו על משבחים שחקו על שבחיהם. ובאמת יש להראות פנים מכבירים לדברי החכם הזה, שאם תהיה תכלית חיוב הסביתה ביום השביעי, לא לשום מטרה נעלה, כמו להפנות הלב מהבלי תענוגי העולם וממנועי חול, ולהקדישו להשקפה בחורה ובחפלה ובמסור ולמודי הטיהרים, כי אם לחייב א"ע בצעלה, אין לך עברה גדולה מזו, שהבטלה הנמורה, ראשית כל חטאת ואם כל הפשעים, ולכן הפליגו חז"ל בטוה ששבות ובעל מכל מלאכה, בלי שום חובלת רוחנית, והוכיחו זה מפסוק וקור וחוס וקין וחרף לא יסבחו, שבכחוב הזה כמו במליאות מפורש, שמעשי בראשית אינם נחים ממלאכהם, ואינם בטלים לעולם.

(ג) משכיל אחד העיר במ"ע, "המגיד", שהגזרה הקשה הזו של חיוב מיתה, לגוים השוכחים בשבת, מהיחסת לזמן הגזרה גזרה על ישראל שלא יסבחו ביום השבת, ואז היו רבים מאזה"ע שובחים בטוה את יום השבת, כשהם עם הים הדין, ומראים א"ע שגם הם יהודים, ואח"כ מסרום למלכות, שהעירו עליהם שעברו על החק, וכמה אלפים יהודים ילאו להריגה על ידי מסירתם. ועל רשעים ואוררים אלה הפליגו חז"ל להשיגם בחיוב מיתה, ומתחה עליהם הסנעקא פ' מדה הדין הקשה של חיוב מיתה, וכבר אמרו חז"ל הבא להריך השכם וסורגו, ע"כ. ודברים של טעם הם, וקדושים להחזק על הדעת, אף שרחוקים מעט מן האמת. וע"כ עלי לבאר בדרך היותר קרוב, בבאר מאמרם ז"ל גוי שלמד תורה חייב מיתה שאני עתיד לבאר מיד. ונקוט כלל זה בידך מ"ש בהפרי פרשת שופטים, על ד"ת חייבים מיתה, ואין חייבים מיתה על דברי סופרים, עכ"ל.

גוי שלמד תורה חייב מיתה (ע"ז ג'). יכול הייתי להפטר מבאר מאמרם זה, אחרי שכבר בדרתי, שכל מקום שנמלאו בתלמוד עלמו דעות הפוכות באיזה נושא, אין אחריות הדעת האמת שגורית זרה לדעתנו עליו עוד. וכן בגדון זה שלפנינו, אחרי שמלינו בתלמוד מאמר אומר, גוי הסובק בתורה הרי הוא ככהן גדול, אין לנו עוד להטפל בהלכות הדעה הכפובה מהראשונה, האומרת שהוא חייב מיתה, ולכל מי שיבוא לטעון על התלמוד, כאמר לו ברור לך היפה והטובה לך משהי הדעות, וכמו שהעירונו למעלה בענין למוד התורה לנשים. מ"מ אשיב גם ע"ז ביחוד.

(א) ישנם הרבה דברים בעולם, שהם מהותית טובים, מהותית נעימים ומועילים, והם עם זה מהותית מרים ורעים ומוזיקים, והדבר תלוי בידעת אופני השמות בהם, כמו האש העושר וההרר, שתועלתם וטובתם הגדולה, חזק ורעם המרובה, ידועות לכל. וכן האשה (*) וזה עוד לא זכה כנגדו, אין טובה מאשה טובה, ואין רעה מאשה רעה, כידוע

(*) ז"ל רב המנהל בהל"ק שלו כשנאלץ להס' אין אינו מנכרין שהיה על גופו אש? הריב עד

בספרים ובמילואים; וכן כיון מנהג אה האדם מיוגז וליגרו, ומשמתו לכותסו במדס כרלוי, ומולוי מדעתו ועושרו משוק ומתועב לכותסו יותר מהרלוי; וכן הוא בתורה, סלחון סס, שכלותות נחויס בחוכו, יס מי שחמרו בירושלמי ברכות, שלכן נקרא ארון, שמסס אור יולא לעולס, וי"א שמסס ארירס יולאס לעולס, וי"ל סרס סמניס בספרו (משנת חכמיס סי' שס"ס), כנר רלוי, מי שלמד בספר ראשית חכמה כל סיוס, וסול סולך רליל, מחתסר ריב ומשלח מדניס, מוקס ונוטר כנחש, וסס נחפס אחריו, נמלס בו כל מוס וכל ננע, עין רעס ולב רע, חנר סול לליס משחית. עוד אחר כיוולס בו, בדעתו סול ראס ללמדניס, ויס בו כל סמדות סרעות סחכרות, עכ"ל. שסיודעיס לסשחמס בד"ס כרלוי, קרני אור ודעת מאיריס לפניסס דרכי סחייס, וסכלתי בקיליס בעובס ומשחמסיס בס לל כשמוס סמסון מלס נוסן סתורס, סלרירס גורלס, וסחשך מנח חלקס, וע"ז אמרו, זכס, געשית לו סס חייס, לא זכס, נעשית לו סס סמות. ובשנת פ"ס, ד"ס יס כסס לסמית ולסחיות. ובתענית ז', כל סעוסק בד"ס שלל לשמס, נעשית לו סס סמות. ובסוחר טוב על סלליס אמרו, שסס אדס בד"ס ד"ס משנין אורו, וידוע מלמסרס ז"ל שכל סמלמד תורס לחלמיד שלינו סגון, כלילו זורק אכן למרקוליס, ע"כ. יס עוסק בתורס שלל לשמס, ובס מוחרס לשמס, ויס שסופו אומריס עליו, מות לו סספכס שליט על פניו. ובסדר"ג מלינו מחלוקת ב"ס וב"ס, אלו אומריס, אל יסנרס אדס אלא למי שסול חכס ועניו, ואלו אומריס לכל אדס. עוד מלינו לסס מחלוקת בענין זס, זס אומר, כל חלמיד שאין חוכו ככרו, הין מכמיסין אורו לביסמ"ד, זס עומד ומכרין, כל סרוולס ליכנס יכור ויכנס. עוד אמרו בימל, בזמן שאלס קורא וסונס ומשמס ח"ס, ואין דבורו כנחש, ואין משלל ומחננו כלמונס, מס ככריות אומריס עליו, הוי לסלומי שלמד תורס, הוי ללכיו ורבו סלמדוכו תורס. ע"כ. וכן מלינו בענין למוד סתורס לנשיס ועבדיס. וי"ל מוכר"י סג"ל כססוכותיו סי' רכ"ז, כסשיס וסעבדיס אסור ללמדס תורס, ומ"מ מלינו עבדיס ססיו גדוליס בתורס, וספסחו של רבי זכס"ז עובס וברוריו וכוילל כס, עכ"ל (*). אחר סדבריס וסלמח סללס, סלס יס לסלל

סלחס שוללי, למס לא יכרך ססחיינו, אסלך, למס לא יכרך ברכס דיין סלמח ע"כ. וי"ל ס"ס סי' שס"ב, שסלך כרך סעוב וסמסיב ודיין סלמח על אסס בעלס ממון, וי"ל שסחיקן ברכוס לבסלות כן, ע"כ. וידוע ססונס סכסס לשוללו בעלס, אס יסל אסס אס לא? עסס חיק שסעסס סססס, עכ"ל. וי"ל סלון יעב"ץ כמור וקליעס שלו רכ"ג, שמי סוכס לעלונס לנדולס, וכודלי סיס ליה וללחריס כנלס מניס, סיס רלוי לכרך סעוב וסמסיב, ומ"מ כיון שאין דורנו דומס יסס, כסעס סרלוי לו יותר לכרך דיין סלמח, עכ"ל.

(*) וססמלרף לכרס ר"מ קומין ח"ס סימן ז"ז מלסתי דבריס יקריס בענין זס, וי"ל, ססוסנע"ס אס ילמדס חיס שאין אמונתו כס מחלמח כסלכס לכוניו, וירלס מעגלומיס רק כמלרס עניו ססעס, ססיס לסקוק בעניו, כי כלמי קבלח סלכונס ילחך כל סומע, כי סליס אסר לא ירסך כסוסנע"ס עס רסוקוק קדושות מלסללחוס קבלח לכוניו, יכחש כס וסלן בעניו. ומי יסער כססס ומי יסס מלכו ללמוד דין אסס על סי גורס סוס, מססי מלס ססווס כעניינס סויס, וכן נלמינו אססו כססס שאין אדס דן ג"ס כעלמו כלי קבלח מרבו ורבו מרבו עד כל"ס, וכן רוב דברי קוסנע"ס כוכב סולך על אסטי דרסוסי י"ג מדוס סססורס מדרסס ככן, אסר מחמינכס יככרס וסססרס יקלס. ועכו"ס סלמוד אסס יכ לסלח יד כסורס רעסו, וסמלמד אסס לעכו"ס מיכילי לידי מכסול, סעסיד לכחס ולסלעגי כלמודי קדס אסר כסס ססקס נעסו כסומו. ומס סלמרו וסמלמדו עובר מוס וסלמי עור, סול כססס לדין ולסלכס, כסו סלנו עסידיס לככר סללס, ע"כ. ועין עוד כמלרף ח"ב סי' קס"ג.

שגם בגוי העוסק בחורה, ומלאו ג"כ דעות שונות, ולשחיתן מקום בדעת; יש גוי העוסק בחורה, ומראה עובדה ויפיה לעיני כל, כמו רייכלין וחבריו, וס"ס ככ"ג, ויש מלשין אחת ואחרת למלכות ע"י שחטף מלה או מלות ממנה, וסרי הוא חייב מיתה.

(ב) כל מקרה קטן אשר יקרה בעיר קטנה, הכל משיחים ומתעסקים בו, אבל כשיקרה מקרה כזה בעיר גדולה, אין משיחים ומתעסקים בו כי אם הולכי בטל וחובקי ידים; וכן המשיכלי החדש שלא הכיר דרכי התלמוד ולא הביין נתיבותיו, כשיודע לו שנמלא בו איזה דבור ומאמר שהוא זר בהשקפה הראשונה, הוא מתרגש ומתפעל מאד, וגורר על כל התלמוד כולו שהוא טעון טרפה או גניזה במקום שלא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב לעולם, אבל יושבי כרכים ועירות גדולות, ר"ל אותן שקראו התלמוד על הסדר, ובקיאים בלשונותיו ובמליחותיו, ויודעים ומכירים שאין במשל ובמליצה, כ"א גזס והפגס לפעמים, ויש דבור חורר, שאינו כ"א הגות בלשון בלבד, בעיניהם לא יקשה, ואח לבס לא תפליא. פשטות המלות ובטחחות הלשונות, שונים הם כמה פעמים בתלמוד, שדבר פלוני אסור הוא, ובאמת אין בו איסור גמור, כי אם אזהרה מוסרית, שראוי להתרחק מדבר זה, והל"פ שגראה שהאזהרה ההיא הלכית היא ומריחה בריח דין, מ"מ אינה כי אם מדת חסידות לבד, כמו אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעו"ז (ברכות ל"א), אסור לישן ביום ס' נשמי (סוכה כ"ו), לאחוז בחמה אף אם היה נשוי אסור (נדה י"ג) כתב סב"י באו"ח סי' ג' שאינו כ"א מדת חסידות; אסור לישן בבית יחידי (שבת קנ"א), וסמב"ס השמיט דין זה, וכן איסור התשמיש בשני רעבון (תענית י"א ע"ש בחוס'), וכ"כ סבדק הבית בשם רבינו ירוחם שכל אלו איסורים דרבנן אין בהם לא מלקות ולא נדוי, אלא קורין אותן עוברים על תקנות חז"ל. וכן מצינו האר פושע בתלמוד, ואין אורחו מורד ומזיד לעבור עבירה, כמו שפירשו בעלמם פשעים (שבמקרא) אלו המרדים, כי אם על עול ומתפרס במלאכת קיום התקנות והמנהגים המונסגים באומם, ובלתי זכיר וזרין בהן כראוי, כמ"ש פושע את (בילה ע"ז) על מי שלא הניח עירוב תבשילין, מפני ששכח או שסמך על אחרים, וכן אמרו המחפלי מוסף לאחר שבע שעות וקרא פושע (ברכות כ"ח), וכן אמרו כי מינייכו משוית פושעים וחי מינייכו זריזים (חגיגה ז'), נראה לעינים שהפושע הוא הפך הזריז (*). וכן מצינו הרבה פעמים בתלמוד אזהרות אופלגו בעונם מיתה ועקירה מן העולם, ואין כח כ"א כח העדרות יקרות, על עברה ופרישות וכיוצא במדות משונות אלו, כמו מאמרם בית בפני רבו חייב מיתה (עירובין ל"ט), ת"ח שנמלא רבב על בגדו חייב מיתה (שבת קי"ד). (ו"ל הגאון בעל שו"ת בנימין זאב כי' רפ"ז, לפי מאמר רבינא רבד הוא לשון כחם ש"ז, ולפי"ד רש"י הוא שומן וחלב, ולע"ד אין לומר בין למד ובין למד, דאם נמלא כזה על בגדו חייב מיתה, אלא ר"ל שהת"ח לריך שיסה זכיר שלא תמלא עומאם בשוליו, דסיינו שם רע, עכ"ל. הלא נראה שדחק הגאון הרבה בזה), הלומד את אחת מד"ת מן האגושזי חייב מיתה (שבת ע"ט), אבל ששמש בימי אבלי חייב מיתה (מ"ק כ"ד), כל ת"ח שמבדך לפניו אביו כ"ג ע"ה חייב מיתה (מגילה כ"ח), כל העובר על דברי ב"ה חייב מיתה

(*) ו"ל הגאון חיד"א בספרו דרכי יוסף חלק או"ח סי' ל"ז, בשבת מ"ס בחוס' אומר ר"ס, דמיירי באופן שגושן מחמת מרד ומבזין המלות, כדאמרינן פשעים אלו מרדים ע"ש, ומשמע מפירוש ר"ס, דדוקא מחמת מרד מיקרי פושע ישראל בגושו, אבל מי שאינו מניה תפלן מחוד עללות ה' מי שעוסק במלאכתו לא מיקרי פושע ישראל, וכדדייק ר"ס דפשעים אלו מרדים כו', והב"ח חולק על זה, עכ"ל.

(ירושלמי קדושין פ"א הל' א'), כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה* (ברכות ד').
 יכבד הכהן למעלה דברי הספרי פ' שופטים, על ד"ה חייבים מיתה ואין חייבים מיתה
 על דברי סופרים, המאגר טום של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה חייב מיתה (מסכת
 כלה), כל מי שאינו עוסק בפ"ד חייב מיתה (יבמות כ"ד), המקשה עלנו לדעת חייב
 מיתה (מסכת כלה), המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה (ברכות ל"א), דבילה של תרומה
 שנפלה בו' האוכלת בהיתה (פרס פי"א), וכתבו החוס' בתורה כ"ד חייב מיתה לאו דוקא קאמר,
 ואינו אלא מדרבנן. כר"ש בפירושו למס' פרס שם כתב, ואצ"ל דתירומה פירות דרבנן,
 וא' חייב מיתה ל"ד, אלא סימנא בעלמא, ע"כ. המעמץ עיני הגוסס עם יליאת הפש.
 כרי זה שופך דמים (מסכת שמחות), מי שלא קרע על מחו חייב מיתה (מ"ק כ"ד), גוי
 שהסב ליהודא חייב מיתה (סנהדרין נ"ח:), (וכתבו הפוסקים דלאו דוקא קאמר חייב
 מיתה, מדלא חשיב ליה בסדי שבע מלות), המשחק ש"ס וד"א נעקר מן העולם (סנהדרין
 צ"ג), המשחמש בכהרס של חורב נעקר מן העולם (מגילה כ"ח), המזלזל בנטי' נעקר
 מן העולם (סוטה ד'), ודלא יליף קטל חייב, וכתב שם הרב בעל תפארת ישראל (בתענית
 פ"ד, מלינו לשון מיתה, שהוא לשון חולשה כמו אבר מת, קטליה פלגא, וכתב הן יקטלי
 לא חייל, עכ"ל. ובסנהדרין ז"ג כיון דחזיבו דלא מורה ודאין קטלו, ובירושלמי תענית
 איתא, א"ל הדין כותלי אלא קטלית, הכל יודעים שכן כותבא נפל במלחמה ביתר, וז"ל
 בעל תולדות ר"ע, קטלוו סיינו שהדלו מחמך בידו, והסגירו עי"ז ביד מיתה מוסרית,

(*) המרובות בדברי התלמוד ברכות י"ד, כל העושה חפזו קודם שיהפיל כאלו בזה בזה,
 קאמר, א"ל אביר קאמיא, וכן בתענית י"א, כשאמר האומר אכל ששם חטאו בימי אביו חייב
 מיתה, העיר ר"ע על זה ואמר אביר קאמיא, יראה שהעיריר העירו, שאין להשחש בדברים
 ודברים שמריחם בריח אביר, במליח אנדיות לנד, כמו כאלו בזה בזה, וחייב מיתה, אכל
 פשום במלח אביר, אלא ע"פ רוב כח הלשוני, ובברכות אחרו, מ"ש בכל דוכתי דלא קמי חייב
 מיתה, ומ"ש הכי דקמי, לא הקאו מ"ש בכל דוכתי אלא חייבו מיתה, ומ"ש הכי שחיבו, אכל
 מ"ש בכל דוכתי דלא קמי, ר"ל אלא הפלינו בעונש זה, וד"ל, והירלו לפי שחמקו זה הוצול
 חזי חפזי אביר שיה, הו לפי שיש על מי לסמוך להקל, לפיכך הוצרכו להפליה כזו. וכן באחרונים
 נחנו להפליה חסדו כאלו, והתענו עליהם החכמים הבאים אחריהם, כמו שחזינו המקובל
 בעל הולעת יעקב כתב, שהבולך ד"א בלא נס"י חייב מיתה, ע"כ. והגאון המקובל ר"מ די לונאנו
 נספרו שתי ידות כתב עליו, וז"ל הולעת יעקב הבולך ד"א בלא נס"י חייב מיתה, לפי
 שחזינו אל אחר בידו, ועליו הכתוב אומר לאשר אלוה בידו, עכ"ל. וז"ל שהפריז על החדה
 במ"ש חייב מיתה, ואיני יודע זו מנין לו, כי פשטיה דקרא כפי' איירי, ע"כ. ואף שהר"א
 די לונאנו היה ג"כ מקובל גדול, ויש ממנו מאמרים בע"ה כידוע, בכ"ז הודה בזה חלה שהפליה
 בזה בעל הולעת יעקב, וכן כתב מקובל אחד, שהאומר קדושה כתר בחזן לארץ חייב מיתה,
 ורוב המקובלים חלקו עליו. ועל כל כמו אלה, ראוי להזכיר לטובה ולברכה אח הגאון הרגלי'ם
 ז"ל, מ"ש בשו"מ שלו סימן ע"ד, וז"ל, נחמא ביניכם מי שאמר, שאין לומר בברוך שאמר ברוך
 הוה, וכל האומר חייב מיתה, ואם אס' חשמה לקולי איעך אלא חסן לבך, לאשר יאמרו פגשים
 באלה, כי זה דרכם, להראות עולם בעיני הסמוך, לומר דברים מזהבילים בלי דעת ובלי חכמה,
 ואם לא חספסל מדבורם, עכ"ל. דבריו אלה ראוי שיוחקו באומות של זכר, בבחי כנחיות
 ובבחי מדרשות, הו בלא שחורר על גבי אש לבנה, על לוחם הלכנו של בעלי תורה, להסיר
 בכם מעלינו, כל דבר אס' ועלילה שקר, שנדחו עליו שונאים, שחשבו אומה לאדוקים במלח,
 ולכלמי יודעים להכדיל בין מה שגמור לדון ולהלכה למעשה, ובין מה שגמור לזרז הפליה ומוסר.

כי נחלשנו עוצריו, ונפל כוזב במלחמה, ועי' בס' המסלות. להחכם העדולמי מ"ס דוס; וכן
 הווא ארמאח דהוס אכל פכחים כו' וקטלו, ע"פ דין לא היה חייב מיתה כלל, ואיך
 ישפכו דם חנם? וכן שחטים רבם לר' זירא במגילה, פירשו גדולי המפרשים שר"ל שהוא
 היה הקצב, ששחט ר"ז על ידו יותר מסרגלו, וסדקה לו שחיתו; והרב בעל מנחת שבח
 כתב בפ"ג דלכות משה ח', מתחייב בנפשו, לא יטוין דוקא למשפט מות, אבל פירשו
 כמו כדאי הייתי לחוב בעלמך, ע"כ. וכן יד לפס הקלף, לא קיילה מנוש קאמר, וכן דלא
 שמש חכימיו קטלא חייב (ירושלמי נזיר), וכן כבוד ירך עליו עד שחלא נפשו (חוספחא
 מקואות פ"ה), וכן בע"ז, כתי לא ימול, רי"א מל וסולך עד שחלא נשמתו, ע"כ. וכן
 קרוב שכוונתם ז"ל באמרם מכין אותו עד שחלא נפשו (כתובות פ"א), בדרך הפלגה,
 (ולפעל על הרמב"ם ז"ל שלא הכנים זה המאמר בהפלגות האגדות כ"א קבל אותו להלכה,
 וכבר חמרו עליו ונדחקו ליישב דעתו), וכן מצינו בדבריהם ז"ל כל המזגה, ראוי לגדלו
 כאשר, (ראוי הוא, אבל אין גודעין אותו, וסגודו חולה הוא, וחייב מיתה), וכן הקורא
 לרבו בשמו כרי זה אפיקורוס, האומר הלל בכל יום כרי זה מחרק ומגדף, כל אלו וכו' ואל
 בהם חשמישי אגדה לבד הם, וחלילה לקבלם כפשוטם וכמשמעותם. וכמה יקרים ונאמנים
 דברי הריב"ש בתשובותיו תשובה קי"א, ח"ל שם, דרך החכמים להפליג בהגדלת העומת,
 כדי שישמר האדם מהכשל בהם, עכ"ל. ומעולם לא מצינו שסרג אדם מיראל, על שלא
 היסדף בלמודו, ועל שלא שמש ח"ח, ולא נסרג שום ח"ח שנמלא רבב על בגדו; וכל המעלה
 על דעתו ספק לחשוב, שאולי דבריהם ככתבם ממש, הוא שועס ודעתו מעורפת. וכן
 בעינין למוד הסורה שאנחנו בו, על האשה העבד וסגוי ועל מי שלא זכה, ועל החלמיד
 שאינו הגון, שאין חובו כדורו, ועל מי שאין דבורו נחת עם הדבריו, ועל מי שאין משאו
 ומתנו באמונה, על כולם אמרו שאוי להם שלמדו תורה, שחייבים מיתה, שהתורה נעשית
 להם הם המות, שהיא מלמדתם, או שלמדים ולמדו ממנה תפלות, אבל כדוריה
 יברותיה, עני והבריו, יהיו גוים או ישראלים, כרי הם ככהנים גדולים, ומקבלים שכרם
 מבעל השלומים. ועי' בס' באר מים חיים סי' י"ד להגאון בעל באר שבע שהחיד
 למד תורה לעכו"ם. ובהמלך ח"א סי' נ"ז האריך בזה יט"ס.

יב שגוים הרגו (קדושין ס"ב), המאמר הזה הוא ג"כ מהמאמרים המרים והזרים
 למוד משתמשים בו חמיר, לעסוק בו על פניו, ועל פני תורת חכמינו.

זורר החכם ר"מ הלוי לעטערים ז"ל, בספרו מכאני בני קדם, הביא דברי
 הריב"ג שי"ר ז"ל, מ"ס בהלדקה מאמר זה, ח"ל, תכלית מכתב זה להליל את עם ישראל
 בכלל מהרופים ים יום הלוכשים עתה מלכות חדש למען כחש, כי זו השאלה ממאמר טוב
 שגוים הרגו, כבר היחה לפני כמה מאות שנה לכלי מלחמה, ולכוס לרכוב בו על זארי
 עס ישרון, והמתחכם מפרשםבורג נח תפל על הדבר ולא העלה ארוכה, כי חלי יודעים
 ירשו ויכשילו יותר, מה יתם אשר אינם יודעים מאומה. הסוכחא האמתית מהמאמר הזה,
 כפי מה שהיה נמצאת במ"ס, הוא: הטוב שגוים בשעת מלחמה הרגו, הטוב שבחשים רלון
 את מוחו, הכשרה בנשים בנ"ל כשפים, ע"כ. והגאון ר"י ברלין הגיה שם, כשה שבעט"ס,
 טוב שבמאמרים, וכ"ס בחוס"ג י"ז כ"ו בשם הירושלמי קדושין: דסינו בשעת מלחמה דוקא,
 ונביא ראיה מויקח שם מאות ג' כב בחור, ומסיקן היו? מהירא את דבר ה', עכ"ל החוס",
 וכ"ס בילקוט פ' וארא, ששם הם ית רב בחור, היו מסיראים את דבר ה', וחכם שם
 הילקוט, ומצינו למדים שמהם הית: תקלה לישראל, ע"כ. וברש"י בשלח מכאן היה רש"א
 כשר שבמאמרים הרגו, ע"כ. ובספרים הקדמונים לא הזכיר כלל, כ"א טוב שבחשים רלון
 את מוחו, ופירש בעל מנחת יסודם, שג"ס שלמד ר"ז זה מפסוק וכל רבב מלרים, הוא לשי

שפרעס סײַס חנין ונחם; ונמלא לפי דבריו, שטיקד הדבר הוא, סיינו דא מרי
אײַנשי, כמו הכשרה שבגשים בעל כשפים, והגילאס הוא רק על עוברי
כ״ס, ודוקא בשעת מלחמה, ורק על הסובים סיראס וכשפים שבמלרים נאמרו הדברים;
ורק מומרים בוערים, יעמיסו עלינו עלילות שוא. ופלא גדול על הפקידים, אשר ייחו
לעורר שאלה בדויות כאלו, רק מלב רע, ולהביא מדעים בן אחים ועמים שלום ושקט, וסוכות
סנמשך יעורר שאלה חסד, עכ״ל.

(ב) חבריו מוכיחים עליו, שהרי נאמר שם בלוחו נאמר עלמו, טוב שברופאים
לגינס ונמ״ס ובידועלמי, הכשרה בגשים בעל כשפים, וכמו שלא עלה על דעת שום
חסד וחסיד מישראל, ששמואל, שהרמב״ם, וכל הרופאים רבים שצמדו בישראל מאז ועד
כס, יסיו כלם נחלי גינס; הכל יודעים שחכמינו הרופאים הקדמונים היו לדיקים
חסידים חמימים וישרים, ומדרגתם גדולה ונכונה מאד, ולא עלתה מחשבת כלל ותכו על
שום דעת אחד מישראל, להוליא את אשמו לסרינס לפי שיהא בעל כשפים, שדינס כבר
אמור בתורה, מכשפס לא תהיה, כך לא עלתה על דעת איש מישראל, שיש לו מוח
בקדקדו, שמוס להרוג את סגוי, וכל הקודם במיתחו זס; לא לדן ולא להלכס נאמרו
חלילה מאחרים כאלה, כי אם דרך מליאס והפלגה, ולא על כלל סגויס, ולא על כלל
כשפים, ולא על כלל הרופאים, כ״א על גויס יחידים שנחשבו לסובים, על רופאים יחידים
שנחשבו ליותר זכירים. על נשים יחידות שנחשבו לכשרות, שסופן סוכים על תחלתן, עליכן
סרשחס סמליאס לענאס לספליג בענשן.

לגברי הדין ז מ״ע, את סוכרי חגש מ״ע (ספרי). אם סהיה בלחמ כל פרועה
זפרועס סהישראלמי מקבל מיד סוכרי בחורס רבית, נחשבת לקיוס מ״ע מס״ס, ומאטרפת
לחשבון גדול של זכיות, לזכות גם על ידס לעוס״ב, וסקדן קיימת לו בעוס״ז, ואוכל ממנס
פרועים, איס סנעס ואיס ססלום שנחורתנו סקדושס? איין ספק שלוכרי הדין כאמור
בחורס, סוא כמו שסח ימים סנעס מלאכה, סכוא רבות ולא מלום ולא חובס, שסס ירלס
אדס לבלות בבטלס ובסניס יוס אחד מימי סכצוע, לא יעבור בזה על מ״ע חלילה, וגס
בשעת כעסו של סקצ״ס לא יענש על זס, וכן אם ירלס אדס לבלות ממנו לוכרי בחורס
ג״ח לא ברבית, לא לבד שרשאי סוא, אבל גם גמל חסד עס אדס בשעת לרכו ודחקו, ורק
אם ירלס ליקח ממנו רבית איין מוחין בידו, מס שאין כן בהלוותו לאחיו סעברי, שאף חס
יחרלס סלום ליתן, אכור לסמלס ליקח; ססמלס סלס ברבית מין ממיי לדיקס וג״ח סוא,
ולכן אינס מוסגת בחורס חויב, כ״א בין בני משפחס אחת, בני חבורס וכת אחת, שחורס
אחוס מוסגת בסס, שסס יטולים לססתק בגמילות חסדים כאלו בדרך גומלים, אבל לסתחסד
עס כל בני סעולס, אם איין בדיינס לסתחסד עמנו, דבר נמנע סוא, וא״כ בזה סנהגס
סחורס יחרון למקבלים ולמקיימים על שאר סחומס, בלחיס דברים פרטיים, סחנסגס
מנס סעבע, שגס סעבע מדלת בן אסבס לאסבס, גם סיא מקרבת ביותר דעת ולב
סאס לאסחו, לב סלכות לבניסס, לב סלחיס לאחיסס, לב סקרובים לסלחיסס, לבות בני
ארץ אחת, בני עיר אחת, בני סכונס אחת, אלו לאלו, יותר מלכות אגשים נכרים ורחוקים
אלו מאלו, ולפי זס סלילת מלום ססלואס לנכרים סלס ברבית, אינס פוגמת בקדושס סחורס,
אסילו פנס כל סכוא, סחוס״ק דיינס ומשפטיס בס, לא מדות סלפטיס משורס סדין וסבן.
אבל לעשות לקיחת רבית מן סוכרי לחובס ולמלום, סוא דבר זר ומבסיל, ואין סדעת סוכלתו.

(א) מס סנונע להלכס, ראוי לסעיר סקבל סדין סזה לורס אחרת. ונשחנס ונחספך
מחויב לאיסור, כמו ססבאזי למעלס, וססתקתי דבריסס מ״ס במוסס כ״ד, וז״ל, כספי

לא נתן בנכד. אפילו רבית עכו"ס. ובב"מ ע"א מרבה הונו בנכד ותרבות לחון דליה יקבלו, אפילו רבית עכו"ס. ובסנהדרין כ"ה מלוי ברבית מאימתי חזרתן כו', עד דאפילו לנכרי לא מוזגי ברבית. ובשעת מקובלת על ב"מ בשם הרשב"א וסר"ן, שכלכה למעשה הוא שאכור להלוות לעכו"ס ברבית, ע"כ. וכבר כתבתי כמה פעמים, שכל דבר וכל ענין שמילוי בו מחלוקת בדברי קדמונים, אין אחריות הדעת המתנגדת לדעתו עליו עוד.

(ב) אם נתייחס אל ההלכה לשעה, ונשים אל המעשה פנינו, נפטר ג"כ מהשיב תשובות ומענות על שאלת השואלים, שהרי עיינינו רואות שאחינו נושכים ומרבים כשמלוים לאחיהם גם כן, ואין זאת הצורה והל"מ והיהדות והאחרות עומדת להלוים, שיוחדו להם המלוים אפילו פרועה אחת מן הרבית, שהם נושכים בהם, ואינם מבדילים בין אחיהם לבין הנכרים כלל, אינם שואלים לא את הרב, ולא את החלמוד, ולא את הצורה עצמה, והנכרים בהם עלה מלאו (היתר עסקה) והתירו להם את האכור המפורש, וכל זה לפי שבני אדם בהלוים על הממון, וכל מקום שעיניהם רואות שיש ריוח בדבר, משתמשים בו ביד רמה ובפרסום, ואינם בוכים בו; והמלוים מהגוים יודעים ג"כ כוד זה, ועושים מה שעושים היהודים, מרבים לקחת נשך ותרבות, מכל מי שמליתו הסכרה ללוות מהם, ומנעם הסבדל בניהם גם בפחות ויתר. וגם זה יש להעיר, שעל הגוים הנולדים שבאים מאדום, באה ל"ת מפורשת בחורה שאכור ליקח רבית, שנאמר ולאחיק לא תשיך, וכתוב לא תעב אדומי כי אחיק הוא, כמ"ס הש"ר דין ילחק אברבנאל בפירושו לחורס, יעו"ס.

(ג) להסיר הכחם מעל הספרי העושה הנגיפה וקניחת הרבית מהנכרי למאס ולחוסר, נאמר, אחת, שהרמב"ם ז"ל העתיק דברי הספרי להלכה, וקבל אותם לדברים ככחצם וכמשמם, אבל מילוי גדולי חכמינו חלוקים עליו, ומפרשים אותם לכוונה אחרת, יוחד קרובה ויוחד מקובלת על הלב, שלא לדחם מאס לעובדתו בלא בזה שקראו זה מ"ע, אבל ראויים בזה, שמשמע שנאמר לנכרי תשיך שומעים אחרתו שלאחינו אכור להשיך, או ממשמע שנאמר ולאחיק לא תשיך, שומעים אחרתו שלנכרים רשאים אנו להשיך, ולמה זה שאין הכתוב לעבור עליו בעשה ול"ת, ר"ל שהלוקח רבית מישאל עובר בעשה, שלא הבא מכלל עשה עשה, ובל"ת המפורשת בחורס והיא ולאחיק לא תשיך, והוא ממש כמ"ס בחולין כ"ו, ת"ד משימט שנאמר אכול את שיש לו, שימט אמי לא תאכל את שאין לו, וממשמע שנאמר אל תאכל את שאין לו, שימט אמי אכול את שיש לו, ולמה שאין לעבור עליו בעשה ול"ת, עכ"ל. ולפי זה כשם שאין מ"ע באכילת את שיש לו, כך אין מ"ע בלקיחת רבית מן הנכרי. וז"ל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הרמב"ם ז"ל בס' המלוה, על מה שמהם לנכרי תשיך למ"ע, עשה הרב בזה ובנגיפת הנכרי שחשב אותן למ"ע, וחשב כן מפני שאלא בספרי לנכרי תשיך זו מ"ע, ואין הכוונה אלא לנכרי תשיך אלא לאחיק. והוא לאו הבא מכלל עשה, שהוא נקרא עשה בהלואה האה ברבית, וכן את הנכרי חוש, וכן פירש"י בחומש. והסוגיא במסכת ב"מ ע"כ היא, לנכרי תשיך לא סגיג דלאו הכי, לאפוקי אחיק דלא, לעבור עליו בעשה ול"ת, וכאלה רבות שם בספרי, שכן אמרו שם כל לפד עהורס תאכלו מ"ע, זאת הנכמה אשר תאכלו מ"ע, את זה תאכלו מכל אשר במים מ"ע כו', והדבר ידוע שבאכלו דגים עהורים או בהמות עהורות, לא נעשה מאס, ולא נקיים את דבר ה', אבל הכוונה שהאכל העמאים עובר בלאו גמור, ובאלו הבא מכלל עשה, שהוא עשה לפי קבלתם, עכ"ל. וז"ל הרשב"ד ז"ל בהשגותיו, אמי לא מלאתי שמועה זו, ואולי בזה שמאל בספרי עשה, ושם פירושו משום דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה, שלא ישיך לישראל, עכ"ל. וז"ל הרב בעל מנחת בלילה פ' תלף, לנכרי תשיך לא שהוא מאס, רק לחייב העובר עם העברי בשני לאין ועשה. ובספרי וגמרא שלו חולקים בזה המאס, ויכול להיות שכוונת הספרי הוא,

שכל עת שילוח לנכרי בחנם בלי נשך יעבור על עשה, אבל לא שהוא מחוייב לקחת נשך מהנכרי, עכ"ל. וז"ל השל"ס דף רס"ו, אם היתה הסלואה לגוי ברביית מאוס, לא היה ביד החכמים לאכזר רבית גוי, ע"כ. וז"ל בע"ס החינוך פ' כי תאלף סי' תקע"ג, מי שזונד ומלוה בלא רבית, לא כדי להרויח מזל אחר, ולא מפני דרכי שלום, ורק מחמת חסד, בטל מ"ע זו של לנכרי השיך, וסרמב"ן לא ימנע מלוה זו בחשבון המלוה, ואמר שכוונת הספרי לנכרי השיך זו מ"ע, כדי ליתן עשה ול"ח במלוה לישראל ברבית, וכן מראה דבריו בגמרא, בסוף פ' איזהו נשך, ועכ"ל דרך סרמב"ם נלך, לא נעם ימין ושמאל מחשבות, וגדול הוא מי ששגגותיו ספורות, עכ"ל. וגם בעל מגלת אסתר כתב וז"ל, לא ידעתי מה אדבר בו בסרמב"ם ז"ל בזה, רק כי דעתו רחבה מדעתו, ע"כ. ובספר רביד כוסב דף קל"א פ' תאלף חתה ליישב קל"ח דעת סרמב"ם ז"ל. גם הגאון בעל ח"ס הי"ד תשובה ק"ז שהתפל בזה, אבל ה' הוא הודיע אם העלו מה בידם.

סותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה, ומוחר להורגו קודם שימאור, ומתירים בו וחומרים לו אל סמאור, אם היו פניו ואמר, לא בי אלא אמרנו, מלוה להורגו, וכל הקודם להורגו זכר, (ש"ע ח"מ סי' שפ"ח).

רבת שבעה לה נפשו מהירות ומלשיות על דין הזה, שנפסק להלכה ולמעשה, לא להוראה ולעיון בלבד, והוא בהמת, כמותו לו כח ורשות, לדון דיני נפשות בזמן הזה מעצמו, כאילו כל אחד מהם יכול ורשאי לדון ולהעניש את חבריו בעושים מזה חלילה. הכל יודעים, שער בפני הבית בטלו אלנו דיני נפשות, ורק על פי סרמב"ם דמלכא היו איזה מהדיימים דנים ואחר, כמ"ס הרא"ש בהשבותיו כלל י"ז, וז"ל, בכל הארצות ששמעתי אין דנים ד"ג, רק פס בלדן ספרד דנים, ותמכתי מאז בנאי כלום, איך היו דנים ד"ג בלא סוסדרין, ואמרו לי כי סרמב"ם דמלכא הוא, וגם הודע שופטת להליל, ואם היו נדונים ע"י גוים, היו כמה דמים נשפכים יותר, אבל אנכי מעולם לא הסכמתי להם על אכזר נפש, עכ"ל הרא"ש ז"ל. אבל הדין הזה מהמוסר הוא מיוחד על החק הכללי והטבעי, והוא הבא להורג הכס והאורג, שחוקק שאין אדם מעמיד עלמו, כשהוא מולא את נפשו בסכנה גדולה, וכפשוטו בזה וכן סמך, שדם עלמו ארום יותר, מזה חבירו הרואה שבה להורגו; ולא לבד כשהוא רואה את עלמו בסכנה, אלא אפילו כשהוא רואה את חברו בסכנה, מחוייב הוא להלילו ואפילו בדמו של הרודף, כמ"ס לא תעמוד על דם רעך, וכתבי לעקב הסגור המאורסה ואין מושיע לה, מכלל שאם יש מושיע שחייב להושיע לה, ולא נתנה תורה דברים לשעורין, ואפילו ע"י נטילת נשמת המאנס והרואה; רואה אדם לסטים מציין עומד להרוג אדם נקי, וסייף ביד הרואה, מחיו הרואה ראש הרואה בסייף שבידו, ונחשב לו למלוה גדולה, שהליל נפש נקיה. וז"ל הריב"ש בהשבותיו סי' רל"ח, (וגם בהשבות סרמב"ם וסרמב"ם משין דברים אלו), אבאר לכם, על מה נסרס המוסר והנלשין בדין תורתנו, ובאיזה דרך, דעו כי המלשין אינו נסרס מן הדין על מה שגשג, שחרי אם נעשה מעשה על פיו אינו נסרס, שחרי אינו הרואה נסרס ב"ד, אלא כשהרג הוא בעצמו, אבל המסבב לרעו שיהרג, כגון שבה בו כלב, או השיך בו נחש, אינו מיתאר אלא בידי שמים, אבל מה שנסרס המוסר על פי דין, הוא ע"י העהיד, וז"ל סופו, ר"ל כגון שעדיין לא מסר, אלא אומר ומגזס שימאור, וכבר סוחזק לעשות כן, וסותרו בו וסותר עומד בדבורו שימאור, ואז סורגין אותו מדין רודף, כדי להליל הנמסר, ולא בית דין בלבד סורגין אותו, אלא כל הקודם להורגו זכר, והוא כמו שמלילין את סורדף בנפשו של רודף, לפי שכל ישראל שנמסר ביד עכו"ם לסטים אינו מרחמים עליו, וחובה לכל אדם להליל את סורדף כדכתיב לא תעמוד על דם רעך, עכ"ל הריב"ש ז"ל.

בשנצרך לדברי הריב"ש האל"מ מ"ש ב"ע חו"מ סי' שפ"ח, במקום שחזר דין המוסר, שכל הקודם לאורו זה, תחזק מזה כדי הקשה שבסלמה ז', ח"ל שס, מי שזוכה בזיופים שמזייף שטרות במלך וכדומה מותר למוסרו, וכל מי שמזריח עלמו מהשט"ס בלא לשלם לו מה שמגיע ממנו מותר למוסרו; וכן מ"ש שם עוד, שאם כבר עשה המוסר מעשה ומסר, אסור לאורו, ששם אין סללה בדבר, ולא מריח באבד נפשו כלום. שמכל אלה נראה מפורש, שאין הדברים אמורים, כי אם במקומות שהשופטים והשרים שומעים להפעלים, ואינם חוקרים ודורשים כראוי, ומחכים הדין שלא בעדים, והוא הנקרא לפי שכו"ס לטעם, שאין משפט ואין חסד ורחמים לפיו, אבל עכשיו חלילה לעשות נידוי קטנה או גדולה, שיש לנו שופטי לזק היושבים על כהא דין, ומזיזים לאור דקת כל משפט.

אלו שאין להם חלק לעו"ב, האומר שסבורא החליף מאוס זו באחרת, וכבר בעל חזקת זו ח"פ שהיא היחס מאה ה' (רמב"ם הלכות תשובה פ"ג מ"ח). בעל נתיבות עולם בפרו פ"א כתב ע"ז מדרות. וסבורני המשיל בעל המדריך, שהתקף עמו גם כן בעתה ז'. ח"ל בפרו לז' נ"ז, לא דיני ממונות ודיני נפשות בעו"ב לבד דנו חז"ל, כי אם הוסיפו עוד ללכת הלאה, לדון בשפט גם לעו"ב להיות אהריתו להכרית. נפעמתי, הם לבי נקרבי, ואם חביר בהגיני, ובמר רוחי אשיחה ואסימה, איך לקחו חז"ל למו קרנים לשפוט גם בשמים ממזל, האין שופטים למעלה למעלה? ואיך ירביבו בני אדם גושי עפר קרלי חומר, לבלות ידם במקום גבוה על גבוה? האם משפט חרוץ כזה נאמר ברוח תוס"ק לשפוט שפוט גם על הכסף והדוח, עכ"ל.

א) אין בתוס"ק מהשאלת הכסף פמעט שום רמז חזר, כדי שלא יאמרו הכריות כדורא לסקר ירחיק עדותו, כמ"ש שר דון יחזק אברבנאל, או מטעמים אחרים שנהנו מפרשי החורס, ואף הכרת האמור בתורה, ח"פ שדין שמים הוא, שלא נמכר לב"ד, בכל זאת תפרש בדחו"ל שעיניו עונש בעו"ב, אם מיחה קודם זמנו או מיחה בלא בנים; אבל תפרסם גמול ועונש בעו"ב בספרי האחרונים, הם אמרו וכס אמרו, ר"ל הם כביאו ופירשו לנו הדבר החדש הזה, וכס סעיקו בו את הראוי לו, ושללו ממי שאינו ראוי לפי דעהם. בלא"ג מלינו מאמר, סמאמין יושע", ור"ל השועת עולמים, ומכלל סן אדם שומע לאו. באלקארין ממלא מפורש שלילת גמול השו"ב מכל בני שאר הדתות. ואין מן הפלא, שגם חז"ל זכו בזכות העולם הבא, רק סורכים לזה מישראל או מחסידי אלה"ע; ואין לך דת בעולם, שחכים לגמרי דת פילוסופית נקיה וטהורה, במים רק על יסודות הדעת ועמודי החכמה, בלי שום תערובת אמונה עורת וסמיה, שהיא למעלה ולפעמים גם נגד השכל האנושי.

ב) הרמב"ם ז"ל בעלמו כתב בהלכות מלכים פרק ח', כל המקבל שבע מאות וחזר לעשות, כדי זה מחסידי אלה"ע, ויש להם חלק לעו"ב. ובהל' איסורי ביאה פי"ד כתב, איסורו גר חושב זה גוי שקבל עליו שלא יעבוד עכו"ם, עם שאר המלות שגלונו בני נח, ולא מל ולא עבד, כדי זה מקבלן אותו, והוא מחסידי אלה"ע, ולמה נקרא חושב, לפי שמתר לנו להושיבו בימינו בא"י, ואין מקבלין גר חושב אלא בזמן שהיוכל נושא ע"כ. כי כשאין סיובל נושא אין לו אורח בקבלתו אותו, וכי מי קבל כל בני נח קודם שבאו ישראל לקבל את החורס? אלא כל מי שמחנך מקבל, והמשפט לאלהים הוא ולא לאדם, ורק לעיני להושיבו בימינו בא"י, לריכים אמתו לדעת, איך קבל, ומתי קבל, וסקבלה לריכס להיות בפני שלשה, לסמנו בזה היותו מחושבי ארצנו, אבל האל ית' הודע חטאות, אין לו אורח בלורה הקבלה ובעינינו החיובים, כמ"ש רז"ל רחמנא לבא בני.

אין אלו אחרתאין הם מנאלה לעצמם בין דלת העם שלנו, או גם בין הרבנים חסדי ידיעה, כמה אנשים אשר מהפחד ידיעתם עיני דת הנוצרים ומחשדון בקיאותם בספרי דברי הימים, ומבלתי הכנתם יסודי דתם על דרך העיון, ומאשר זרו להם כל סויות העולם והמלוכות החבל, ישפטו בחפזם שכל מי שאינו מבין בדתם איננו בכלל אדם, ואין לו חלק לעו"ב, הכי לא כך ידמו גם עמי הארץ שבנוצרים? האם לא ראינו ואיננו רואים בעינינו כמה וכמה נוצרים שופים ומדיחים את המקום שישב עליו כיסודי דתם, כי לפי אמונתם עומא כיסודי דתם בתיבתו את המקום שישב עליו, ולא יאכלו מכלי שאלו ממנו כיסודי ולא ישאו מכוס שבתם ממנו, ומכ"ש שמרחיקים אותנו מעו"ב ומהשאר הכפש, ולפי דעתם רוח כיסודי יורדת מטה כרוח הכהנים; וכי לא כתב אחד מן כהני הנוצרים זה כשבע שנים אל מקומות המצפנים במדינתנו, ואכילה לפניהם, שהיכודים היום עובדים עבודה זרה, (ימין לדקי להחכם לעוויחאסן עמוד 91).

ג) לא נלעוו האומות לקיים כל החורס כולם, והרי"ג מלוח שבה, שחרי לא ירדו למצרים, ולא נשתעבדו לפרעה וכדומה, ורק בני ישראל לבדם נהחייבו בהם, וכן נאמר בפירוש דבר אל בני ישראל. וכן מלינו המחוקק הנוצרי מאמת ומקיים זה בדבור ובמעשה. פאול באגרתו אל העברים כ"ח כתב, המפיר חורח משה יומח בלי חמלה על פי שנים או שלשה עדים, ובמחיה ה' י"ח כתוב, אל תחשבו כי באחי להפך את החורס, כי הם להקים, כי אמנם אני אומר לכם, עד כי יעברו השמים והארץ, לא תעבור יו"ד אחת או חג אחד מן החורס, עד אשר יתקיימו כל דבריה. עוד שם כ"ג א' ב' ג' בדברי ישוע אשר דבר אל תלמידיו לאמר, הסופרים והספרושים יושבים על כסא משה, לכן כל אשר יאמרו לכם לשמור, שמרו ועשו, ע"כ. ולכן איש איש מיישראל שפודק ממנו עול החורס והמלוא, ילא מכלל בעלי דתו, ואינו צרכו לאותה טובה הכפונה לחסידי אב"ע שמקיימים מה שנלעוו; וכן כל אחד מיישראל, הטופר באחד מי"ג עיקרים שהם יסודות דתו לפי דעת הרמב"ם ז"ל, ילא מכלל ישראל ואחד חלקו בני"ע, אבל מנוול לא עלה על דעת אחד מחכמי ישראל, שחסידי אב"ע מחויבים להאמין בי"ג עיקרים אלו. ישנם מלמדי ישראל דינים מיוחדים, לכ"ג דינים מיוחדים, לכאנים הדיוטים דינים מיוחדים, ללויים דינים מיוחדים, לישראלים דינים מיוחדים, ואין לאחד מהם ליכנס בתחומו של חבירו; ולפי זה, הליש הישראלי הטופר בעיקר נאחיות החורס, ועוונתו כמו שפועלים הנוצרים והסגרים, שפסיד חלקו לעו"ב; וכן נראה מלבן המשנה, שאמר כל ישראל יש להם חלק לעו"ב ב', ואלו (מיישראל) שהין להם חלק לעו"ב, ואין המשנה מדברת מאינם ישראליים. וז"ל הרב החכם ר' נחמן ילחק פישמאן בהרואה מחברת ב', מה שבה הרב"ל בעקיפין על הרמב"ם, שבה לעורר מדנים בינינו לבין האומות, שהוא אומר שכל מי שאינו מאמין בי"ג עיקרים מלוח לשנאו וכו', האלמנה שפתי שקר, כי כל דברי הרמב"ם ז"ל לא נאמרו רק כנגד הישראלי, שכן כתוב מפורש בפירושו למשנת חלק, וז"ל שם, כאשר יאמין אדם באלו היסודות, הוא נכנס בכלל ישראל, ומלוח להסבו, וכשיחלקלג לאדם יסוד מלוח היסודות, ילא מכלל ישראל, וכפר בעקרי אמונתו, עכ"ל. וכדברי הרב פישמאן מלינו עוד כמסה בספרי זמנים האחרונים, וגם ספראפסאר חוואלזאסן בהפרו פירש כדבריו.

ד) יקרו מאד דברי הרב החכם ריב"ל ז"ל, בהפרו סיקר זרובנל חלק ד' דל"ג, וז"ל, יהיה כל חכם בהכמתו, וכל אמן בפעולתו, ועל כלם כל מאמין בדתו ואמונתו, כי ממנה כל תקוהו, ויאמין כי כל מאמין בדת עלת דתו, אין קץ לרעתו, כיסודי התלמודי יאמין, כי אין האדם צרכו לחיי העו"ב, כי אם כשכוא בעל חורח משה מקיים תרי"ג מצותים, או איש נכרי המקיים שבע מוסן; הנוצרי יאמין כי אין לו לאדם חלק לעו"ב כי

אם או למוציא מבטן, או למי שמקבל כל דהו בשלמות, וכן כל בעלי הדעות השונות; וע"כ לא יחליף ולא ימיר שום בעל דת את דתו בעד כל סון, גם את נפשו יתן בעד, כי הוא לבדו האמת בעיניו, חולתה הכל וחסו, וע"כ אין להפלא, שעמדו סופרי כל דת, דרשמים ומגידים, להלל דתם, עכ"ל. וכן הוא באמת, היסודים אומרים שבשכילם נכרא העולם, ושאד האומות אומרות בשבילן; אבל באמת חייב כל אחד ואחד מבאי העולם לומר בשבילי נכרא העולם, ועי"ז יסיה אורח טוב, להודות ולהלל לשמו הגדול, וסבן.

(ה) כשם שלא כונו חז"ל בחייבי מיתות שלהם, ובנראיים לגדיעה ולעקירה מן העולם שאמרו, לחייב ב"ד של מעה על כך, לבערם מן העולם באמת כפשוטו, לקרעם כדגים ממע, ולהרגם ולאבדם מן העולם, שלא ישאר מהם שם וזכר כלל, כמו שבארנו למעלה, קן לא כונו בשלילתם כל זכות וחלק לעו"ב או בהורדתם לגיהנם, לחייב ב"ד של מעלה על כך, לדון בדין שמים. ואותה סב"ק בעלמא שילא או כשראו למות את החכם מכל אחד בין אהם שאין להם חלק לעו"ב, ואמרה המעמך ישלמה — כי אחס חבחר ולא אי (בנהדרין ק"ד, ופירש"י שם ובי הבחירה בכס חליה לומר מי שיש לו חלק לעו"ב ומי שאין לו, וסלא בי הדבר תלוי?). (וכמשכיל היקר הר"ר ווילנענפערל מוצעו השינוי, שלא רק על שהע"ה בלבד הדרשמה סב"ק, כי אם גם על שאר המנויים שם שאין להם חלק לעו"ב, סיחה תרעומה, שכן מצינו בירושלמי בנהדרין פרק חלק הלכה ב', ר' חנינא וריב"ל בשעה שנמנו ואמרו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעו"ב, יתה ב"ק ואמרה המעמך ישלמה — כי אחס חבחר ולא אי, בקשו לדרך את שלמה, בא דוד ונשפטו בו, ע"כ) — התפוללה בלי ספק חמיד בלבות המנוים אותן שאין להם חלק לעו"ב, וידעו לשאל את עלמם ובי מאן בליק לילאל ואחא, אבל הם ז"ל הים דרכם להשתמש בדבורים מפליגים ובמליצות מצטלות כאלו, שכתם כח מיטב הסיר, כדי להפליג מעלה או פחיתות הדברים הנרצים או המאזכים מהם. הדברים האלה אינ"פ שזכירים וזכורים הם, מ"מ לפי שהמון הכוררים הפשוטים לא אורגלו בהם, ויוכל להיות שיתראו אללם כחדשים וכורים קלה או כדבה, לכן מולא אי אי"ע כמחוייב להביא ראיות וכוונות מדחז"ל בעלמם על זס. יודעים אהנו שהספר בן סירה הוא ספר מלא חכמה מוסר ויראת שדי, עד שבחמיו ז"ל בעלמם עמדו מאמריו עגרות לדרשותיהם, והביאו פסוקיו במליצת „דכתיב", כאלו היו כחובים ככתבי קדש, ולפי שנחמדו בו גם איס דברים בעלים או מאזים טעם אחר, הים מי שאמר שהקורא בו אין לו חלק לעו"ב. וכן מצינו להם ז"ל מאמרים מפורשים, שוללים חלק לעו"ב מהנבזה ח"ח (בנהדרין ק"ז), ממלבין פי חנינו דברים (אבות פ"ג), מהמכנה שם לחבירו (ב"מ נ"ח), מהלוחש וסדוקק על המכה (בנהדרין ק"א), ממי שאינו מהמש ח"ח (אדר"י פל"ו), מהעונר אחורי אבס בנהר (ברכות ס"א), מהמקבל טם מיד כלס (מכנה כלס), ממי שמוסך בערלתו (ירושלמי פאה פרק א'), מהמאבד עלמו לדעת (תוספתא שמחות), האם אפשר לקבל דברים אלו ככתם, שבשכיל עברה אחת מהעברות הקטנות שבהם דש בעקביו, או גם מהגדולות, יסיה משולל שבר העמיד, וסלא כדבה משלמי אמוי יבראל אינס נזכרים ואינס מדקדקים כדוב אלו. ורסה מאמר מפליא ומבסיל לב כל קוראיו החמימים, מעין המאמרים המובאים פס, וסא באבות דר"פ פ' ל"ו, וז"ל, שבעה אין להם חלק לעו"ב, ואלו הן, לבגר, סופר, קוצ שבדופאים, דין לשירו, קובס, חזן ועבס, ר"י בן מרי אומר, אף סכונס את השם באותיותיו, וכמענע קולו בבה"ש, ע"כ. וכבר הקבו המפרשים על המאמר סזס ממאמרם בנהדרין (דף י"ז): שאין ח"ח רשאי לדור בעיר שאין בה רופא ואמן לבגר ומלמד חינוקות סופר חזן וכל הדי דחשיב בבא שאין להם חלק לעו"ב, וחירלו בדחוקים גדולים. וז"ל בגאון ר' יעקב עמדין בשר"ח

שאלה יעב"ץ סימן ע"א, מה ששאלת בני שוקשס לך ממאמרם בחדר"ץ פל"ץ, כא ודאי קשה כחומץ לשנים וכעשן לעינים; אכן כבר כתבתי בסכסוכי לש"ס, שאין סדברים אמורים, אלא כשהם אינם נזכרים במלאכתם, כמו שהוא על סדוב, עכ"ל. ויפה השיגו סרב ר"מ קוגין ז"ל במדרש של ח"א סימן ק"ב וז"ל, מ"ש גלון זה לבאר, איננו באור העיניים רק דברי ריבנות עם בני דורו, כי שיה ובי שיג לו תמיד מבלי ספק, ואחא איכו ואסמכיהו אברייא ז, ע"כ. ובאמת לא כועיל ה"עב"ץ בתשובתו ז שכתב, שאין סדברים אמורים אלא כשהם אינם נזכרים במלאכתם, שאלו חסם תשובתו בדברים אלו ושהק, סיימ אומרים, שאין לנו לחוש למעט מן המעט מאותן המעשים שאינם נזכרים, אם יפסידו חלקם לעוס"ב, בשביל שפלותם ועלילותם בדברים העומדים ברומה של תורה ושל ד"א ושל פקוח נפש, (כמו דין לעירו, שמקלקל ומעוות את הדין, והסופר שלו עומד על ימיו, מבלי ומאבדי עולם סס. ובלדק קראו חז"ל עליהם המקרא שכתוב, כי כפיכם נגאלו בדם אלו הדיונים, ואנכשוחיכם בעון אלו כופרי הדיונים (שבת קל"ט). וכן אין סקב"ס משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושופרים רעים מישראל (סס). וכן אמרו (סנהדרין ל"ח) אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושופרים מישראל, דכתיב ואשיבה שופטין כבדאשונס. וכן הרופא שאינו נזכר במלאכתו, לסטים מזויין הוא ורואה גמור וכו'), אבל אחרי שכוסיף ארבע חיבות אלו, כמו שהוא על סדוב, שבה ששאלס לאיהנה הראשון. ואחרי לעלם תפקס וגבורה, וסוף מי נתן כה ורבות לחז"ל, לשלול מרבנים חורנים, מכופרים מוסקקים, מרופאים מומחים, חלקם לעוס"ב? כלל"ס סס האנשים אשר בוס יתברכו ישראל, סס סס האנשים העומדים בראש הסדר, והמביאים תועליות גדולות בעיני הכלל; ואס נקבל הלילה סדברים האלס האמורים פס כדורסן וכמשמען, סס יסיה סכלל סמונת מרביו סקדוש במשנהו, שסנה לו, כל ישראל יס לסס חלק לעוס"ב, כלל שאין למדין ממנו כלום, ששיליו סטובים שבישראל יולאים ממנו.

אשת אב כבדאש איה מקפדת ומדקדקת עם בניו פרי בטנה, עד כחוס ססערה, כמו ססיה ענדקדת עם בניו חורנים שלס, אין על בני בעלס להסבימה עוד בחדרת חרות, כשהתקסג נס עמסס קשכ ובסורת סדין סס. מורס נערים וילדים כשמתיל חוסס יתרה על כל חלמידיו בשוס, אינו מבחין ואינו מבדיל בין בני סעבירים לבני סעמיים, שרועת מרדות שבידו אינס מבחנה כי אס בין סטובים וסרעים, לא זולת, אות סוף כי סאמת מגמתו, ואין משר פייס לפיו. וכן עד"ז אי אומר לאותס ססחשוללים עלינות ברשע על סחלמוד, ומעתיקים סמאמרים סמאלאים בו סמדברים לפעמים מגנות אור"ס, ושכחו כי מאמרים כאלס גאמרו מסס לפעמים על ישראל אחיכס, כשהביאחס ססעס לקך, וכבראו סדור ראי לחוכס קסס, כמו שמינו מליח אינו קרוי ארס, עוש חיוב מיהס, מליח אין לו חלק לעולם כס, שחאמרה מסס בשוס על בני ברית ושל שאינס בני ברית, וכמה פעמים מינו שסמו בפי סקב"ס מאמר, בני סרבניס סס, פרחים סס, סורעמנים סס; סרבנות טרחהות וסורעמנות, אין מדוס עובות ומסיבחות, ומי משיד זס, סקב"ס בעלמו. עוד אמרו (בילס כ"ס) ג' עינים סס*), כלב כחיות, סרגול בשופות, ישראל באונות,

(*) אמת שסשחלס חכמי ישראל מפרשי סחלמוד, לייכב קסא מאמרים כאלו ספונמים כבוד אומסו, ולסחאיתס ולסכסיתס עם סדמת יסשרס, ועס סלכס סערומס, וכסליו מדעסס או ממקורות אחרים סמאלו כדחז"ל, סגלים מיוחסים וכוונות פנימיות מסחברות או מונות ככ דיוקי סדברים, וזמרו ד"מ, סמאמרס ז"ל ססיה"ר מניח לאור"ס ומתגרה בישראל, סוף מיוכד על מאמרס כל

ובלשון אחר אמרו, ג' חלופים הם, חלוף בחים כלב, בעוף חרנגול, ובאומות ישראל (שמ"ד פמ"ב). ואמרו עוד, דחיהם של ישראל הם, ואלמלא נחנם להם תורה כזו אין כל אומה ולשון יכולת לעמוד בפניהם (בינה שם). ואמרו עוד, יאה"ר מניח אה"ע ומחגרם בישראל (סוכה כ"ב). ואמרו עוד, הגוים קרובים לחשובה הם יותר מישראל (מכילתא פ' בא). ואמרו עוד, כל מאן דחבצ ליה בר ישראל חברים, קשה עליו מכל שונאי אה"ע (שחר טוב על הכלים מזמור י"ח). עוד אמרו, רוב גנבי ורוב לסטים ישראל ניכרו (בינה ט"ז, ע"ז ע').

הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ועל מאמרים רוב גנבי ישראל ניכרו, כחכו החום' בב"ב נ"ה ד"ה ר"א משהר, וז"ל, מפעם רוב גנבי ישראל ניכרו לא מניין למיחר דשרא שחולא כדשרא רבא לעיל בעובדא דפומבדיחא, דדוקא בפומבדיחא הווי רוב גנבי ישראל דרעיס הי כדאמרינן לעיל מ"ו, הא אחוי לך רמאי דפומבדיחא, ואמרינן בחלין קכ"ז פומבדיחאי לוויך אשני אוספיך, עכ"ל החום'. והגאון ר"י ברלין העיר ע"ז ג"כ הערה יקרה, שהמאמרים ההם מרוב גנבי ומרוב לסטים נאמרו במקומות שהיו מחי מפעם מהעכו"ם דרים שם, ולפי רוב החושבים רוב הגנבים, ע"כ. ועל מאמרים שנאמרו רבה ע' מ"ג, ובירושמי שביעית משפוח ומחזיפות ישראל, מורים הם באלבט על סוף המאמר שנאמר שם, וז"ל אחס סבור שהוא לגנאי, ואינו אלא לשבח, או יבדוי או ארמאי, ר' חבא היה הופר בבית ארמאי אחד, הביא לו בשר נבלה, א"ל אכול, א"ל איני אוכל, א"ל אכול ואם לאו אני הורגך, א"ל אם הרגה להרוג הרוג כי אני איני אוכל, א"ל הוה יודע, שאילו אכלת הייתי הורגך, לפי שכך צריך להיות, או בלחם יהודי, או בלחם ארמאי, עכ"ל. ועל מובן זה הם מפרשים מ"ש בש"ר ע' מ"ג, וז"ל, עד עכשיו קורין את ישראל בח"ל אומה של קשה ערך, עכ"ל. וכבר הבאתי מ"ש גדולי ישראל במעלה מדרגת קשיות ערפם של ישראל, והיא היחה סבה בליהת הקב"ה להם על מעשה העגל; נמצא שהעוונות וההוללות וקשיות ערך שבישראל, מדות טובות והכוונות יקרות הן לפעמים; וכן נוכל לחזור ולמצוא כוונות פנימיות במאמריהם שנאמרו ע"ד הגוים, כמו שהבאתי למעלה. ובאמת כל מאמר היוצא מפי הכס, עלינו לדון לקב זכות, ולבקש לו כוונה המסכתת עם הדעת הישרה, אף שלפעמים הדברים אינם סובלים אותם כי הם בדוחק גדול.

פה מקום אחי להצדק על מה שלא הספתי, להחלל על מה שלא שויח, ולבקש בליהת מחילה וכשרה על מה שלא פשעתי. המשל אומר, שופע אהה חכך קורא אוחך חמור, שים אוחך ומרדעת על שכחך (ב"ק כ"ב). שמעתי אהרי קול רעש גדול בע"ט בכתב ובדפוס, קול קורא בכה שלא יפה עשיתי בהערתי במאמרי, השקפה לסובנה, על כמה וכמה ממאמרי חז"ל שנראים כמחלינים בגנות האלמות וכמה נביאים, ובהסתח דברים כלאי אשמים מקודשים, ובהערתי שם יפיתי כח פשוטי דברי החזרה והנביאים על דרשות ואגדות חז"ל, כמה שנוגע לנדרת יוסף, לקדשת אליהו, וכדומה, שדרשתי, לדעת החזרה, מעולם לא פלה על דעת יוסף הנדיק לחטוא עם אשה חדויו, וכס ז"ל אמרו, שמגדו היה מוכן ומזומן לעבור עברה, ונכנס שם בכונה לפשות לרבי חזקוני עמה, רק שבדק א"ם ולא מצא את עצמו ראוי לכך, שלא קם בו רוח הקושי, כמ"ש בלגדה (סוכה ל"ז). ולא מצאתי דוחי נוחה מדבריהם אלו, ומכיוצא באלו, במקומות שלא נמצא שום רמז וזכר בכל כחבי קדשו, והראיתי שהוא כנגד שטח הכמיט ז"ל בכלל, שדרכם להנדיק אשמים מקודשים, אפילו במקומות המפורשים שחטאו.

על ההערה הזאת, ההפלו עלי לא לבד הרבה מהחמימים, שאינם יודעים בין ימים לשמאלם, אבל גם מהנשנים למשכילים, וז"ל המשכיל ר' פנחס ליב הרמזאקן, בחוברת מגד ירחים להנחה מאדניק הרבים נד ק"א: בס' שלום על ישראל ח"ג, קראתי דברים מוזרים מוגד, אשר נוח היה

הם ז"ל לא ראו הכורס חוגרת שק, הם ז"ל לא ראו מלאך מוכה ששים מקלות בל
אש, הם ז"ל לא שמעו לא את השכינה כשהיא מיללת, ולא את הב"ק כשהיא מנהמת,
ובכל זאת ראו ושמעו מה שהעין יכולה לראות, ומה שהאוזן יכולה לשמוע. כשמנו וגמרו
שמוע לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, לא היחס כוונתם להלך בנגד דלונם של מקום,
ולשאינו עזב מוכה לאבד עולמו ולהחזירו לחסו וכו'; וכן כשהספרו לנו שנמלך הקב"ה
עם מס"ש את לברוא את האדם, לא שמעו באזניהם כלום; וכן לא שמעו את מדות האמת
והשקר מתוכחות ומדיינות בימין, אם לברוא את האדם אם לא, אבל ככל משל ומליצה

לכם, להחזיר ולקורחיהם, שלא נבראו ולא יאלו לאור העולם, ואילו מלאכי דברים אלו כהונים
בספר מספרי כ' הרהשי, אבל למנהג לבני מלאכים כהונים בכפר ש"י, אשר לא אכחד, כי
המחבר הזה וחבוריו מאלו הן בעיני, לפי ששפרתי שמהגדרם איש יקר ומאמין חמים, יודע לכוין
דברי חז"ל, ומאד שמהתי בהמחבר הזה, ומאד נכסאב נאשי לראותו ולדבר עמו פא"ס, כמה
יגיעות יעמתי וכמה פגיעות פסעתי, בכיווה פה מאסקוי, לקדם פניו באהבה בתן וכבוד,
אמריי אך זה האיש המורס מעם המשכילים המדומים. ועמה נגע גדול נראה לי בסוף ספרו,
ואם המחבר הוא באמת הוכיח כדור, עליו להח כבוד לדברי הכמיט, ולכודות כי שנה ברואה,
עכ"ל. החוכמות שילאו אחרי החוגרת הן, לא ראייה, ועל כן לא ארע איך ובאיזה אופן הנדיק
המאמרים שהעירוני עליהם, כמו שהבטיח שם. אך לי מאד, על אבדן ריע נאמן כמוהו, על כן
כניי להעמידני בעיניו בחזקתי הראשונה, והוא דרכי לבקש האמת והאמונה, באמת ובאמונה,
ולהראותו, שהשערות שאני מאמין חמים, עודקה מלך וכוננת מלך, כאשר יראה הרואה המנין
בכל ספרי; שהאמונה והחמימות אינן טהורות אלא המשכיל, כ"א במקום שאין דעתה שולטת שם,
אבל בכל מקום, שהנקרה הישרה והאמתיות מוליכה אותו אל מדרת האמת הדרושה, אין לו לקרוא
לעזר, לא לאמונה סמויה, ולא לחמימות יתרה. והרגני לשון להענין המבוקר מאת המבקרים דברי:
מנינו בב"ר פרשת לך לך, ר' לוי אמר, מל אנדרה אין כהיב כאן אלא נמול, בדיק א"ע ומלא
א"ע מכול, פ"ב. הקפין והמעשים ר' לוי בזכותו של אותו נדיק, ועל דבר זה נחמלא ר' אבא בר
כהנא ענדה כהנא עונדה, והקל בכבודו לעזר בו בחיפה, כמו שנמלא שם, כי שמהא אקיל
ביה ר' אבא בר כהנא, וח"ל שקרנא כוננת את, אלא כרגיש ונאשער כדי שיכפול הקב"ה שכוך,
פ"ב. ור' לוי שתק לו ולא השיבו דבר, וכמו שלא ישרו בעיני ר' אבא בר כהנא מאמר ר' לוי,
בדיק את עצמו ומלא עצמו מכול, כך לא יישר בעיני הבקרה, מאמר בדיק יוסף א"ע ולא מלא
עצמו איש, שכשם שאין בכה מלה נמול הנדיקה, כך אין בכה וירא כי אין איש שבדיק את
עצמו. אך כדי להאשים דעת המבקרים מכל וכל, כניי להעתיק לעיניהם ההשגחה במאמץ נאשים
והכרלה שאלה קפ"ו, שמונכת והולכה על הענין הזה בעצמו, שנגעה בו בקרני, וח"ל נכון חכם
ומעולה כהר"ר עמנואל י"ז: ראיתי שאלחק, והיא שאלה חכם, וח"ל שאלחק, תמה איני זה ימים
ושנים, מענין אחד לרבותיו ז"ל, בענין דוד עם אביגיל, שאמרו שאמר לה בשמתי לי, למע יאמרו
על נדיק הזה, מה שלא אמר הכתוב, וכל שכן שזה מן הנמנע, אחרי אשר היה אז בדרך, וכל
אנשי עמו, ואם יתיחד עמה יחשדו אותו. וע"ז איני תמה, שנענין גם שבע אשר נגחו הכתוב,
אמרו שלא חמא, ובענין הזה שאין רחו על זה דרשו לגמלי. וכן ביוסף שהעיד עליו הכתוב, שלא
שמע לאדונו, ושנרצח ונס מפניה, אמרו שרצה לשמש משם, ובקש עצמו ולא מלא כו', או שרצה דמות
דיוקנו של אביו, למע דרשו על נדיק הזה שהעיד עליו הכתוב שהוא נקי, לגמלי הזה, וכן דרשו
בענין אליהו עם הנרצחים, על כי באה אלי, שבה עליה בשמיים המטה, היחך יאמרו זה על
קדוש עליון, מה שהוא נגמל להדיק, ואם מלאו כי באה אלי בלא לדרוש, וכי כל ביאה שבכתוב
לשון השמים הוא, ואם כן נוכל לומר שמה שאמרה רחב הוונה, כן בלא אלי השמים, בשמיים

דברי חכמים וחיזוקם, וכל מי שיש לו לב להבין יבין, וימצא כי הם בנויים על דברי החורש בעצמם שמינו שם מפורש (בראשית ו') ויחם ה' כי עשה את הארץ בדרך, ועיד אחר המבול, הכניג עולמו כבחלל, הפרס והדבס את בני האדם, וחזרה הבריאה לבנו שביה. וחלילה להעלות על הדעת דברים אלו ככתבן וכמשמטן, שלפניו ית' אין נחמה וחרטה חלילה.

המעט, וכמוהו רבים, ואינו הועלת חלל לנו מדרשות כלל ומכיוצא בכן, עכ"ל שלח החכם הנכון והמעולה.

וה"ל השוכח הרגל"ה ז"ל, הגע"ד, שלא מחיבה דמים האמורה בחיביל דרשו מה שדרשו, חלל מפסוק אחר, והוא ולא היה זאת לך לפוקה, חיבת זאת היא מיוחדת, מכלל דליכא אחרת. וכן ביוסף לעשות מלאכתו הוא מיוחד, וכן בענין אליהו אני אומר, שלא היה כוונתם לומר שהיה בפועל, חלל שהיה דברה כן מחוך גרם לבס, עכ"ל. השאלה שלח החכם היא, והיא שרירה וקיימת, והתשובה לומר ודקה; רשע גדול ושריטה חזקה נעשה בלב כל הלמודי, כשקורא שלח השולל וכי בשביל שיהיה דורש בה ובה נושא חלל לו לסקילה (כנהדרין ז"ה), וכדמות שלח א יסאל כל יודע פשוטי המקראות את הגאון המשיב, וכי בשביל דיוקים קלים שהמלאכה, ובשביל חיזו חלה שגדלים בעיניך כיסרה, נעשה את יוסף הנדיק ואת אליהו הכיף לשפוט ומה ולרדפי חלום גאופים? העינים הם לפני ולא לאחר, כחב כרמב"ם ז"ל; ההכמים אורבים את החולקים עליהם בדעת, ואנשים את המודים להם בלי דעת, כחב המקובל ר"מ די לונזאנו בספרו שבי ידוע, מורה אני שבהלמוד דברים שח"ה לכיבאם בקשר ענין כלל, אמר ההגר למלך הכוזרי; ואדאם א לריך שידה כל מי שהחטא חביבה ויקרה עליו, ואינו נושא פנים למורגל, וע"כ לא טובה עתה כר"ר ארלמחאן היעוזה מהלך, באמך, שהם חוכי כברי עלי להודות ברבים כי שניתי, קשה מאד למלא בדורנו זה ובמדינתנו זו, איש מלגשי החורה וההכמה, שיהיה חוכו כגדו בשלמות, שסכנה גדולה מרחפת על הדך הזה, שכרחוק מורה ממערב רחוק המבקש אמת והמונה, מההורני הפשט שאין לו כ"א ד"ה של הלכה פשוטה, ואינו מבחין ומבדיל בין עיקר לספל ובין אפשר ונמנע, וכבר החירו חז"ל בעצמם לשנות לפעמים מפני דרכי שלום, וע"כ לא השמע ולא אוכה לפניהם הרוצים להכניסני בנרות הלבושים וההנפים, או בנרות ההמונים החממיים המאמינים כל דבר; אנכי לדגל האמת והשלום נשבעתי, ואקימה, לקרב כל אמת ומורה חסד, ולהרחיק כל שקר וחילום.

אחד מהמיוחדים שבסופרי מ"ע, הבקר אור" בשנים הראשונות, נבב דברים להראות, שלחם ז"ל היה כוונה מחזרת פנימית במחמריהם שהעירומי עליהם, ושלא יובנו כראוי, חלל לנו שיטה שלמה והדסה, והוא שהורידו והשפילו עד דיוסא החתונה כבוד מרע"ה קדושתו ונבואתו, כדי שפי" יכיה נקאל לכל חכמי הדור, להפוך דברי החורה על פיהם, וע"כ אמרו על מרע"ה שהיה פתי ועני בדעת כו', על חשונה פכולה כזאת אין ראוי להספל ולהעריא ח"ע להשיב, מלבד כי חלילה לנו להעלות על הלב מחשבה פכולה ודעת פגולה כזו, שהורידו חז"ל לדבר בעבד ה' במשה, כדי שיוכלו לבטל דבריו ולהפכים? הלא לא נמנעו לומר כזה מפורש, שבאו הנביאים ובעלו דברי משה (מכות כ"ד) ולא באורכו להקדמות להקפין מעלת ארון הנביאים חלילה. ועוד וכי מה חמאו נח, איוב, האבות והנביאים, לבדאות עליהם דברים שלא היו? משה נחן מורה לישראל ויוסף ואליהו המאו? ההם יעלינעק לא דרש, כי אם נשנה בלתי האלהתו את מרע"ה, אבל לא החיר הלילה לדרוש בגנותו, והלא חז"ל אמרו בסירוש, שהמבזה ח"ה כרי זה אפיקורוס, וזה המשכיל אומר שהם נצ בכוונה את משה רע"ס. — ילכו להם המשכילים ההדשים איש לדרכו, ואני בשם האמת אדגול, וה' יעזר לי.

מצוינו בנפשנו כמה פעמים, מקום שנהגו בכך מוכנים, ומקום שלא נהגו אין ניהלים. ולכאורה יקשה מאד במאמר הזה, שמה בא הכנה להשמיטנו, ובי מי לא ידע, שבמקום שאין עושין אין עושין. אבל אמתה טוהה המלות האלו הוא, שצ"מ שנהגו אנשים באזהרה גדר לחורה, או באזהרה מוכה כשר ורואי, אצ"פ שבאמת המקום הכוא, לא נהגו בזה, כדי המנהג הכוא דין תורה לו, ואין עוד לאזהרה יחיד או יחידים לפרוש מלכודת זה, ולומר נהיה כבדי שאר המקומות, ואין ראונו לקבל על עצמנו חומר המנהג הכוא, אלא שבצ"ד כופין ומחייבין אותן (ברשות הממשלה) על כך. וכן פירשו הראשונים ובר"ן בנדרים כ"ח, דינא דמלכותא דינא, שדיני המלכות דין תורה להם, ואסור לעבור עליהם, וכן. ואין סוראת מלת דינא שהיא כסוראת מלת דינא הראשונה, שהראשונה ראויה דין המלכות, והשנייה דין התורה; והשמיטנו בזה, שכל מה שבמלכות גזירת, מלבד שכל יושבי הארץ מתחייבים לקיים כל חוקי הממשלה מלד ישוב הכפרה ותקון המדינה, ומלבד ידאח העושים הקלובים והקבועים לכל העובר עליהם, כ"א גם באין רואה ושומע ויוזע, אסור להשמיט אצ"מ מהם, שדין תורה להם, ואם יסתר איש במסתרים, ואם יזכר במחבואים, ויעשה מעשהו או מעשהו כנגד חקי הממשלה, יעמד לדין ולחשבון ע"י לפני צ"ד של מעלה; וסוף ע"ד אמרם ז"ל, מנין לפריעת בע"ח שסוף מלוא, ורלו בזה שלא נחשוב שכל עקרה של פריעת בע"ח, אינה כ"א תקון המדינה, שאם לא יפרעו כלוים, לא ילכו המלוים, וימלאו כעולם חרב, אבל אם אין מי שיחבט החוב, כגון ששכח המלוה ששלוה, או שמת ואין יורשיו יודעים מהחוב, רשאי כבצ"ח להשמיט עצמו, אלא מלוא מה"ח הוא לפרוע החוב מכל מקום, כשם שאין אנו רשאים להעלים עין מן הברקה, אצ"פ שאין כח ורשות ביד העניים לחבוט אותה, לפי שהתורה פותחת פיה ותובעת. וכן דרך חז"ל להשתמש המיד במליצה כזו, כמו מה שגשש עשוי, ור"ל שדין עשה, וכן הם אומרים הפקר צ"ד הפקר, ור"ל שאין להרבה אחריו, וכל הקודם לזכות בו זה על פי דין תורה. וברמ"א כתב בצ"ע חו"מ סי' ס"ח, כל בער שמכשירין משום דינא דמלכותא, אם לא נכתב לפי חקי המלכות, אצ"פ שכתב כהגון לפי דינא פכול דלא נכשיר יותר מהם, ע"כ. ובה"ט ש"כ כתב ברמ"א ז"ל, שנהגו עכשיו להחזיר כל חבד, אפילו אחר יאוש וכוני רבות, מכה דינא דמלכותא, ע"כ. ובה"ט ש"ט כתב ברמ"א המלוה על המשכון יכול למכור המשכון אחר בזה, הואיל וכן דינא דמלכותא, ע"כ. ובה"ט ק"ד כתב, הואיל ונזהר על פי דינא דמלכותא, מה שגבה גבוי, עכ"ל. הנה לנו מכל הדברים האלה שדיני המלכות מתקדשים אצלנו בקדושת דיני התורה, ואצ"פ שכולל להבדיל עצמנו ולהתחבא ולהסתיר מכל עין רואה ולא נירא משום עונש של מעה, מחייבים אזהנו לקיימם, כמו שהגב מחייב לשלם כפל על גבחתו מן התורה ממש.

והגני להעתיק פה דברים יקרים מעיני זה מ"ס החכם סיקר ר' פרץ במחלענאקרי, בספר שנה שנית חוברת חשיית לחדש סיון במאמרו עם לטעת, ח"ל: מודעת זאת, כי כל דבר חק ומשפט הוא הסכם בין בני אדם להסתגל על פיהם, לכל ירעו ויבחייתו איש לרעהו; לא כחית הכדה או כבהמה הוא האדם, אשר על נקלה תמלאהם להן את מחאוריהן; חכרון האדם גדול מהד, ולא יוכל להנמח, אם הוא בעצמו לבד יעבוד עבודתו; מאת העבד לא יתנו לו הכח וסכרון, להליל את נפשו מידי עורפי טרף, ולהחיות את נפשו מעשב הארץ כמו כל חי; לו דרושה עבודה רבה עדי ימלא חכרונו, ואין ביד האחד ומעבדו למלא כל אשר יחסר לו, כי על כן נעל עליו להיות איש ריע להחזרוע עם אחרים בדמותו כללמו, אשר גם להם מחאורים כמחאוריו, ויחדו יעבדו זה בזה וזה בזה, ובדרך הזה איש את רעהו יעצרו וימלאו מחאורם, ורק בשבת הרבה אנשים יחד, או תנחל

ידם לעשות ולפעול, ולהוליד חדשה ולזרוע לפונת הכלל; חיי החברה הולידו את המשפטים, כי אחרי אשר לא כל איש יכול לרעו בזה הצדק או בהכחמו, ואשר ע"כ לולא היו להם משפטים, אשר יסבכו על החלש מול הגבור, כי אז איש את רעו חיים בלבו כדני הים, ופסה החברה, וע"כ הסכימו החפלים בחיי החברה במשפטים ידועים, אשר כלם קיימו וקבלו עליהם לשמורם, החלש בגבור, יען כי לכלם יהיו סתרים, כי אין גבור אשר אין גבור ממנו, ועשרה חלשים אף הם גבורים כמה מאמץ כח אחד. והמשפטים יהיו כשומרים לראש איש ואיש, להגן על חייו וקנינו ועמלו. ויהי בשלוח האדם מעלה מעלה בכלל הדעת והשלמות בחיי החברה, היו לו המשפטים כפנת החיים, איש לא יבא עוד, למה לי המשפטים האלה, ומי הולידם, כי הוא כבר הרגל כמו. וכן חנכונו מנער, עד כי לא יבין איכה חסיה ממלכה או ארץ, או איך יחיה עם או איש בלעדיהם. כבר מובן מאליו, כי המשפטים נחוצים הם לאדם באשר הוא אדם, וכל אשר יעלה עם מעלה מעלה בכלל השלמות, היינו כי ירבה מפעל במקום וקצין וחרשת המעשה וכדומה, כן ירבו משפטי, וכן יאלץ להחזיק בהם יותר, לכל יפרעו אנשים פראים פרעות בדרבי חייו. אמנם רק אז יהיו המשפטים כחומה בצורה נגד אנשים רעים פורעי פרעות, רק כאשר לפניהם יהיו קטן וגדול, רק כאשר השופטים הנבחרים לשמור על משפטי ומשפרי הארץ, למשפט ישורו, רק אז יסבון כל העם לאט לאט, להקדיש את המשפטים ולשמרם בכל לבו, אך אם השופטים ינו משפט בגלוי או בסתר, אז לשוא יהיה עמל כל המעשיים להטות לב העם אחרי המשפטים לשמורם ולכבדם. גם יד המשפט תקלר מהביאם בחזקת הדין ללב העם, כי הוא ימאס בהם, ברגע אשר יראה, כי השופטים יעומו משפט, כי יקחו שחד כסף או שחד דברים, או כי ישאו פני גדול מאהבה או מיראה, ברגע שהוא יחל לקלותו כמו, ולחשדם כאבן מעמסה על שכמו, אשר העמיסו עליו, רק עליו, החזקים ממנו, כי יראה כי אולה ידו להשפט ביושר, ואז יבקש גם הוא לפרוק עולס מעל לוארו, וכיה כי יראה מעשות בגלוי יעשה בסתר, יעשה ככל אשר תמלא ידו לעשות כנגד המשפט, יטה בשחד לב השופטים, למען יעזרוהו לחטוא, וכסה וכסה, ולא יחשוב זאת לו לעון אחרי ראוהו כי גם גדולים ופזורים ממנו יעשו כזאת, וכל עוד אשר לא יבנו שופטי אמת אנשים ישרים שונאי בלע כסאות למשפט, לא יועיל כל מוסר וכל חור, וגם כח הדורש תקלר לקרב לב העם לאחוז במשפט, כי במקום אשר השופטים שהם נבחרו להיות שומרי המשפט, וממשפטים לחמם ומלא, במקום אשר הם יקחו שחד, איך יחשוב איש לנפשו לחטוא להטות בשחד, אם הוא לא נמנה להיות שומר המשפט, והוא אך נפשו להליל יבקש; לכן אין עול ואין חבוס, להביא אהבת המשפט בלב עם, בלתי אם יראוהו שופטיו כי המה שומרי משפט, כי המשפט נעלה וגבוה הוא על כל, ולפניו כלם ישוו, אז יחלו בני אדם לכבדו ולהעריכו כמגן ומושיע. והנה על פי זאת לא נתפלא, אם אהבת המשפטים לא מלאה עוד עד כה מסלות בלב רבים מבני ישראל בארץ רומיטין, כי זה העם אשר נדדף שם בלי חשך, אשר נגרש מגו, אשר גלו ממנו חיי החברה בחזקת הדין, ואת משפטו גלו לעיר השמש ימים רבים באחריות מראה מאין כמות, זה העם אשר ראה בעיניו המיד, כי הוא נספס בלא משפט, מאין חבוס בלבו אהבת משפט? הוא אשר יראה, כי בשם המשפט יחמסוהו יומם, ויגזלו ממנו מחמדי נפשו, שהוא יאהב את המלה הזאת משפט? הן לשמה ולזועה חסיה באזניו, לשמוע את המלה הזאת על שפתי מנדי; משפט וחברה, שתי המלות האלה הרעו לו, הליקוהו, השחוו גוו, הספילו נפשו ודוחו, והוא ישיש עליהן? גם בני ישראל לא מלאכי מרום המה, כי על כן ממלא מהם הרבה, אשר חשבו לנפשם לזדקק, לעות משפט בסתר, להטות בשחד לב שופטיהם; והלדק היה אחס, כל יד אשר בוש משבס כי המשפט יעשה; והעד כי בארלות אשר עתה כמשפט כל עמי

האזן יעשה להם, כבר החזיק להקדיש את המעשה ככל עמי הארץ, ומכאן כי בראי. לא חמלה יאמר היא, אם ימלא בקרבנו גם פורעי משפט, כי אם חמלה מליקו, ואחרי הצדקה שיש אחדות, והמעשה יביא גם לישראל לסדרה, כמו לכל גוי הארץ, ואי יאמר גם הוא ויחזיק במעו, ע"ל. ושפטים ישק.

לתשלום המאמר הזה, עלי להזכיר ההפך הכללי, שהעיוותו עליה כבר, לפי הצורך והסדרה אליה בהפך זה, והוא שדרה של חכמי עולם ז"ל, לכוון כל דין טולל וחסמי, וללמנו ולהעמידו רק על חנאים ואופנים ידועים; שמסורת וקבלה היתה בידם, וחכמה אחת בלבם לדעת להשכיל ולהבין, שהחורה והסלסה מחויבות להשתחף עם הטבע והחיים, המשתנים על פי הזמנים המקומות והמציבים. כל יודעים שאיש אחד לא ריע ועמית האמורים בחורה, טוללים הנשים הטומטומים והאדרונוגוסים, הסרטים השונים והקטנים, העבדים הכותים והעומרים, בעלי מומים חולים ומלנצרים ומסוכנים, מיילים כפרים ועירוניים, ת"ח ע"ה הדיוטים ובורים, קרובים למלטה, בעלי בשר ואינטנסיים, ובין שיהיו כל אלו בלפניו של עולם או בדדומו, במצחו או במערכו, וכן בין שיהיה שעה שלום ושלום, שיש כחוקן וכסדרן, או שעה הדבר והמגפה, שעה חירום ומלחמה, שעה בגזרות והשמד; ומי זה לא ידע, שכן המגע הוא, שיהיו כל האנשים המוכרים, בכל המקומות האזורים, ובכל הזמנים האזורים, בחיוב ובקיום המלטה שלמה החורה, ובכחוק ובבדיחה מן העצמות שהזכירה עליהן; באחרי שהזמן המקום והמלכ מבדילים כמעט בין איש לאיש בהבדל מה, איכנס יחידו כל בחיובים אחדים. כל אחד מישראל חסר בשמירת יום השבת בכל פרטיו ודקדוקיו, ביום שלפי מנינו הוא שבת, וכשהוא כלל הוא עושה מלאכה, אע"פ שאחרים בוכחים עוד ומקדישים אותו, וכן בני א"י נוכחין חול ביום טוב שני שלו, שאלהו חוגגים אותו כמו יו"ט הראשון ממע. פטרו חז"ל מלנצרים מן הסוכה, החירו וגם חייבו את ה"ח בנקימה ונטייה, פטרו חרשים שונים וקטנים מן המלטה.

מצאו כחוב בחורה, כי חפצו שור לייבך או חמורו תועה השב תשינו לו, ושתי בעטנה חורה לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך, וכן תשיבם לחמורו וכן תשיבם לשמלתו וגו' לא תוכל להעלים. סתמה החורה, ולא הוליה מכלל מ"ע ז של שבת השור והבשה, ומכלל ל"ח ז של העלמה, שום איש מביי ישראל; אבל הסתמה והאשים יודעים, שכן המגע הוא, שהאיש החורה על איש זקן ונכד, על איש חורני ומשכיל באמת, או על עביר שהוא אץ ונחוק לדבר מאד, למחר ולבוא למחוז חפזו, להרויח שם הרבה בהחורה ידו, ולמלא שבר טוב בעמלו, להטפל בגדיים ושיים, או שורים ובהמות של חבריו, שמואל דדרט שהוא סולך עליה, לרדוף אחריהם ולהשיגם, ולחזור מדרכו עם הבהמות הדקות או הבאות שבידו, להעמידן ולהשיבן לבעליהן. ואם יתעקש המתעקש ויאמר ש"מ כוונה החורה קך היא, שעל הכל חל חיוב זה באין יולא, נעפח לו על פיו כחוב הדד, שהוא יאמר ועקר כל החורה בלם, וואו ואכנסה לרעך כעון, שגראה ממנו הלא מלאה החורה מדת יוחר נכונה למוד בה להבנתו את חבריו, ממדת להבנתו את עצמו, מכלל שהבנת האדם את עצמו חיו ממנו וכבודו, קודמים בזמן לפחות לחיו ממנו וכבודו של חבריו, ואף אפשר שהחורה החורה דברי עצמה (*). וכן אם היה הרואה והמולא את השם הכועס והבהמה הדחה, כהן, וכן בניה הקדרות, מה לו לעשות בלפני כזה? אחרת הטומאה והאכרה הסעלמה עומדות ז כנגד ז, ואיזה מסן קודמת להסתחך ממנה, החורה כיון שהגידה שוב אינה חוזרת ועגדת,

(* בנ"מ דף י"א יליף לה מאתם כי לא יביא קך לבין, שלך קודם ט', ע"ש כל הפלפול במחלה.

ולפי זה הכן מכין שהוזהר על הטומאה, רשאי הוא ומחוייב להשתלש. ודברים אלו מהוו
 לנו בהלכותיהם, ואמרו שכל אלו האופנים עלינו לקרוא ולקבל דברי הכתוב והשתלש
 מהם לזווי ממש, אפי' שלפי פשוטו של מקרא זה, מורדשות שני המלות האלו ומחבורות
 לשלש מלות שאחריהן, וכן לא הוכל להשתלש שבסוף המקרא, וואו ע"ד שכתוב ואחם נקם
 הנקף לא חנקו ודומיו, מ"מ ערבים עלינו דברי כופרים יותר מיינה של חורה, וחצינה
 לנו דרשה אחת מדרשות אלו, יותר מכמה פשוטי מקראות, שאינם כ"א ללמוד ולא למעשה,
 שלא המדרש הוא העיקר, אלא ההלכה למעשה כידוע. וכן מלות כבוד אב ואם נאמרה
 בחורה בהם, ולא מלינו שום רמז קל בחורה, שיחיד לשום בן לעבור. על דברי אבותיו
 ודורות, וכל זאת מלינו ההלכה האומרת, שאם יש לאב שונא, והאב מאז לבנו שלא ידבר
 עם שונאו זה, אין לרדף הבן לשמוע לאביו, וכן אם הבן רואה ללכת ללמוד לפני ה"ח
 דשם חורה, והאב מוזהר בידו; ורואה שלמוד אצל אחר, אין הבן חייב לשמוע לו, וכן אם
 הבן חפץ לישא לו לאשה בחולה פלונית שמלאה חן בעיניו, והאב אינו רואה, אין על הבן
 החובה לשמוע לאביו בזה, ובכלל החז"ל ח"ח גדול מכבוד אב ואם; ואם האב מאז לבנו
 לעבור על דבר מד"ח, אין הבן רשאי לשמוע לאביו.

הנה כי כן היה דרך רבותינו ז"ל, ללמוד הלכות ישנות ומקובלות למשם מכיני, או
 דברים שהמלינו מדעתם הרחבה והגדולה, והמלינו להם רמזים ואהמכחות, או שהמלינו
 היהרים גוברים ועדומיות לכמה איסורים, מפני שהיו רוב הבור יטלין לעמוד בהם,
 ולא עוד אלא שהמלינו אותם שואלים כילד מערימין, כאלו הסערמה היא אחת מטיקרי החורם.

וכן מלינו ורמזנו הרבה פעמים שהאמוראים מגבילים דברי התנאים שוני המשה
 שנאמרו בהם, ומצמידים אותם על פרט יחיד ותנאי ידוע, כמאמר הרגיל בתלמוד לא
 שנו אלא כו' או במה דברים אמורים כו'. ולהפלא שנים אחרוני האחרונים נכחו מנהג זה,
 לפרש דברי מי שלפניהם ג"כ על הדרך הזו; ד"מ כשמלאו בתלמוד, המאמר דקרקפתא דלא
 מנח תפילין הוא פושע ישראל בגופו, פירשו בו הסוכסות (ר"ס י"ז) להקל חומרו, שאין הכוונה
 בזה, אלא על מי שלא הניח תפילין מימיו, לא על כל מי שמחזל להניחם בדרך מקרה.
 כשמלאו מאמרם המבטל, עם הארץ מותר לקרש כדג כו' הוסיף עליו הרי"ף כגון שהיה
 רץ אחר נערה המאורסה, וכל זה כדי לרדף מעט קושי פשטות המלות ככתבן וכמשמען.
 וכן מלינו דין אין מגדלין בהמה דקה בכל ארץ ישראל (ב"ק ע"ט, תענית כ"ה, חמורס
 ט"ו) נאמר בהם, ובאחד"ל פל"ס הוסיפו גם ארזות ותרגוילים. הרמ"ע מפאנו בשו"ת
 סי' כ"ה כתב, כי לא שנו אלא במקום שאינו משתמר, אבל לא במקום להם מזונות במקום
 שחור כמו לולין ורפת, ע"כ. ואואו ע"ד מ"ש בעל כ"מ בלכות עי"ס פ"א, התורה לא
 פירשה דבר אלא אמרה ובהקדמות לא תלכו, ומסרה הדבר לחכמים והם ראו שלא לגזר
 על קרובים למלכות, ע"ל. וכן כששנו לנו שהמשחקים בקוציא פסולים לעדות, וכן מפריחי
 יונים, פירשו שאין להם אומנות אלא זו (ח"מ הל' עדות סי' ל"ד סעיף ט"ז, ועי' בהג"ה שם).

ולפי כל האמור, וכי לא יפה עשו חכמינו האחרונים, שהגבילו הדין הסתמי של
 דינא דמלכותא דינא, על תנאים ידועים, והם שני פרטי התנאים שהחנו. (א) שיהיה בו
 הגאח המקי, (ויותר ראוי להחליף מלת הגאח במלת אחרת יותר נאותה, שגילת הגאח
 נראית כפוגמת בכבוד המלכות, שהרי גם בעילת הכלות קודם כניסתן לחופה וכדומה, ג"כ
 כלולות ומכוונות בזה, וילדקו מאד מלכינו אשר ללדק ימלוכו שיחשבו אותנו לחגיגים, או
 למחזקים בדבור מנונה כזה). (ב) שיהיה בו תקון המדינה, ובאופנים כאלה רשאים אגאוו
 לפעמים לבטל גם דברי חורה ללורך שנים כמו שכתב הפוסקים.

אין רצוני להפטר מחברי, שלא מתוך דבר הלכה קבוצה ונטושה, שמתוכה יצאונו
לנוכח ולברכה. וע"כ סגני פה בחתימת ספרי, ממליץ לקוראיו באמת, כלכלה מחודשת
ומשולשת, שעל ידי חדושה ובלושה החדשה כלכלה ביוחד.

כתוב בחזרה, ומקלל אביו ואמו מות יומת, ומכאן אביו ואמו מות יומת. כוראת הוי"ן
בראשונות שבמלה ואמו מכופפת, חס היא מחלקת או מחברת, רצוני חס כוונת הכורה
היא לחייב את הבן מיתה אפילו בקללתו או בכחאח אחד מהן, או הינו חייב עד שיקלל
או שיהיה שיהיה? . הכלכלה אשר היא לעינים לנו להחזיר הכפפות והכחונות שבחזרתו,
מלאכות חומרת (ב"מ ז"ד) אין לי אלא אביו ואמו, אביו בלא אמו אמו בלא אביו מיין, ח"ל
אביו ואמו קלל, אביו קלל אמו קלל, ע"כ. הסוכהס כוז שביאס לא חשקית למאון הסוכהס
לדעת דבר מוחלט וברור, שסרי אין בכחוב אביו ואמו קלל יותר מבכחוב ומקלל אביו ואמו
הכרה שאו או קתי. וז"ל כרב בעל תפארת ישראל בפירושו למסכת ב"מ פ"ח, שזו עיני
מי דעת כיכי ס"ד לומר דאי לא כוס כחוב אביו קלל אמו קלל כוס משמע שיהיה כאחד,
הרי כחוב גם קרא אחרינא איש אשר יקלל את אביו ואת אמו ואי ס"ד דמשמע שיהיה כח' את
את ל"ל? וסב"ס יאיר עיני לכבין כל סחוס ועמוס בחוס"ק, ע"כ. בקש הגאון למלא ראייה
חדשה להכלכלה המקיימת בדינו. אבל המבקר ינגענו ראשו גם עליה, ויחמר שאין שום
סכרע מאת יתרה ז, שאס באלו לדרוש חיבות וראיה כיתרות כאלו, נוכרה לומר שז"ס
בבן סורר ומורה אינו שומע בקול אביו ובקול אמו הוא ג"כ בקול אחד מהם דל"כ בקול
בקול למס לי, מה שבאמת אינו כן, שסרי בבן סורר ומורה הכל מודים שאינו נקבל עד
שחסיס הסמרהס כנגד שיהיה דוקא, אלא אין למדים מדיוקים כאלו כלום, ואנו לאמרים
דלורחיה דקרא לאשתנוי הכי, וכך נקבל שכל על הפרישה מדרשה האת כוז שאלל אמו,
ולא נוכיח ממנה כלום לעינינו, ובחוסם הלטער בגאון על הדבר הזה. אצורי שקרתי
בספר אחד מספרי גדולי הקראים, שגלה דעתו בפירוש שאין הבן מתחייב מיתה על קללת
או כחאח אביו לבדו או אמו לבדו (*), וסביא לעד ולראיה שדעת ר' יאשיה עד שפרוט קר
בכחוב יחדו אין כס משם, מזה שאין כאן מלת יחדו, ומ"מ אינו חייב כ"א על שיהיה.
וזס הכל, שאפילו לדעת ר' יאשיה אין כאן מקום למלת יחדו, שסרי אפילו חס מודה לפי
שזס לדעתו, כוף כוף חס הכס שיהיה אף כזס אחר זס יתחייב מיתה, וסכוונה ביוחדו
כזמן אחד דוקא, כמו לא תחרוש בשור ובהשור יחדו, לא תלבש שניעט למר ופשיס
יחדו, ואס כן ע"י מלה יחדו היינו פוטרים את מי שקלל או הכס שיהיה כזס אחר זס.
יהיה איך שיהיה, אין עמוד חזק להכלכלה שלנו לסמוך עליו, ואס יאמר חומר דמיתורה
דקרא אביו ואמו קלל למדוס, ישיב המשיב נייחי ספר הראב"ע ונחוס מ"ס הוא כזס,
ח"ל, וטעם אביו ואמו קלל, כלומר חוטבה גדולה עשה. ור"ל שלא בא הכחוב השני הזה
שחזר וטנה על דבריו הראשונים, כ"א ליתן פעם על חומר השונס וחיוב המיתס שבמקלל
ובמכה. וכן כתב הראב"ע ז"ל ע"פ ואיש אשר ינאף את אשת איש, אשר ינאף את אשת
רעו, וטעם אשר ינאף את אשת רעו, כמו אביו ואמו קלל, כי עשה דבר רע, ע"כ.
וכן על פסוק ערות אביו גלה, כתב דבר גדול עשה, ע"כ. ועל כן קרוב בשיי, להוילת

(*) מי יודע, אס לא העיר ולא נהן מקום הראב"ע ז"ל, לטעון ז של הקראים דרך אגב (כדרכו
ברבס פעמים), במאמרו הכהנס ע"פ והאיש אשר הוא טבור ודורך לא היה, כמו ומכס אביו
ואמו. שכבר קבו ונשחברו שי מפרשי הראב"ע על הדמוי הזה, שהוא הכנס ממש, שז"ו ודורך
היא בל"ס מחברת, גסם ככס אחת השומאס או מדרך רחוקה מספקת לפוסרו מפרס. נעניס
לכס עלמות ראב"ע, חס חשדתיכס הלילה במס שאין ככס.

דברי הכתובים ממקרא אביו ואמו קלל, מהמובן בפשוט שבו, ולא מיתור לשון נגדו בו, אבל
ממה שאנו רואים שהחוקר חדר ושנתה להפליג בחיובו זה, כמ"ס הראב"ע ז"ל, (וכן
מלכו ביהמקדש כ"ב, הכניא עומד וזוה, אז ואם הקלו בך), מזה יש לנו ללמוד, שהחוקר
חומר כזה, א"א להקל בו כ"כ ולומר שאינו חייב כ"א על שניס דוקא. אבל עוד לא
חננו דעת המלחם לדבר אמת ושאל מה לנו להוכחות לדדיות ודליות רפיות, אחרי
שבידיו דברי החוקר עלמה, שהחזק הדין בן סורר ומורה, שאינו נקל על המלחם אחד
זה, ולא נמלא חולק בדבר, ומה לנו להביא ממרחק פרנסת הכתובים האלו ממכה ומקל,
אם לנגד עינינו המושא הזה בעלנו כמעט ללמוד ממנו.

ולכן אשר אי ארצה לי הוא זה. הכל יודעים שהעובר על אמת ממל"ח שבתורה
חייב מלקות, ועל מ"ע בולא כלום; והעצם בזה הוא פשוט, ששליח המעשה יכולה להיות
מכח עללות, חולי, הפסד ממון, שחכה, וכיוצא באלו, ואין לחשוד לעובר על ראי
וזווי לנפשות בשבילי דבר פלוגי ואינו עושה, בזדון והמלחם והקטע; לא כן כשמוסרים
את מי להמנע מעשות דבר ויפסדו, מחשבתו הרעה נכרת מדרך מעשיו, שמכוון למרוד
בדבר; מי שאינו עושה להצילו טוב וחסד מוחלין לו, אבל מי שעושה רעה להצילו, שומאין
אוחו ויפסדים אותו.

וז"ל הגאון בעל שו"ת יעקב ח"ב שאלה ל"ד, רבים הקשו על מ"ס בחסות חנינים
ב' ד"ה לא חנו, שפרו ורבו הכללו בני נח קאי אף לנחין, והוא נגד סוגיות הש"ס
בסדרין פרק ד' מיתות, דאמריק פו"ר לישראל נאמרה, ולא לבני נח. וחירן, שהחוקר
כתבו זה למ"ד שאף בני נח מצויים על הסדרים, כדעת ר' חזקיה ב"ר אבהו, וכו'.
סמ"ג, וכ"פ בה"ה סי' רל"ט, הובא דבריו ב"י בזה"ע סי' ו'. וריכזים אלו לומר,
דא"ג דפשיט לה"ס לומר, דמאות פו"ר לא נאמרה לבני נח, היינו שאינם מצויים בכח
לקיים המלחם הזה, והרשות בידם שלא לעסוק בזה, אבל לסדר עלמה, באופן שא"א להם
לקיים עין פו"ר, זה ודאי באיסורו עומד וקיים. וא"כ בזה"ע חזיו עבד וחזיו בן חורין,
דזהו כסדרים ממש, שאינם יכול לישא לא שחטה ולא בת חורין, שפיר כתבו בחסות
דבנין זה אף בני נח מצויין. וב"ה אשר האיר עיני בזה, לפרש דבריהם על נכון, יס"ר
שיאיר עיני בן בכל הש"ס, עכ"ל. לא לחנם שמה הגאון בשמחה של מלחם ז', שהיא בזה
בברא ישרה ואמתיה. עוד כתב רי"ט אלגאזי בספרו קטלת יעקב ח"ב שאלה ל"ח, וז"ל
מה חזין מ"ס בעל משנה למלך הלכות ממרים פ"ו ה"ח, לענין בן סורר ומורה, דא"ג
אחר שהביאנו אביו ואמו קלל, יבוליס הם למחול כל שלא נגמר דינו, והוא מירושלמי,
אבל בן שהכה או קלל את אביו ואמו, אינם יכולים למחול, דעל כבודם מלך מחיל,
ולא על ביוסם, ע"כ. ומה יאמר לנו הסלחם כאור ע"ה, שרק בן סורר ומורה, שחטאו
בזה בזה שאינם שומע בקול אביו ואמו, וזה הסדר הכבוד והסדר היראה, אינו חייב
כי אם כשהוא ממרד בל"ג שניס, ואם לא המרד רק כנגד אחד מהם, יכולים לאחור
לתלות המלחם, במה שאביו אינו שפי בדעתו, או אמו קפדנית בזה, ולשניס שכיין
יבוליס מדעתם לא חיישין, וזו שגל הבית דין לחקור ולדרוש בדבר; אבל מי שמכה או
מקלל אחד מיולדיו, אע"פ שנית שאחד מהם המקולל והמוכה יתבן בשגטון, האם בשביל
זה נמנה רשות להכותו או לקללו, ולפיכך נדקס הקבלה והסלחה, שאמרה זו או אחי,
שכניס לרעה בפתיחת פה ובסדרת יד כנגד האב והאם, מחייבת מיתה אפילו באחד
מהם, כמ"ס הראב"ע, ומכה ישרה בעבור אחד, וגם ע"פ ואשר יקלל את אביו ואת אמו כחב,
מוכך עליו ואחר עמו, וכן הוא ואשר יקלל את אמו ע"כ, פירש לפי הקבלה המקויימת.

המצוה הראשית והעיקרית, שכל גופי תורת האדם תלויים בה, היא מצוה ואהבה לרעה כמון, בה ובקצורה כל בעלי הדת משתבחים ומתפארים בדתם, ואוהה מעמידים לנח ולמנוחה. קלות הן שלש חובות הללו לסוליהן מפס ומכתב, אבל קשות הן וגמנויות מלהחזיק בפועל ובמעשה, שאם נקבל האווי הזה כפשוטו וכמשמעו, אין גם אחד מאתנו שיוכל לקיים קצת ממנו, שהרי אין גבול ושעור לאהבה האדם את עצמו, ואם נבוא לאהוב גם את זולתנו בזהה מדת בעלמה שאנו אוהבים את עצמנו, אין ספק שעלנו להסתכל בכל יום ובכל עת וזעה להשוות שתי האהבות; הן תנאים מיוחדים לזרע חיי כל איש, זה פניו וזה נשיו, זה בעל בנים וזה עקר, להם בנים מועטים ולזה מרובים, זה בריא וזה חולה, ועוד כמה וכמה אלפי הבדלים בין איש לאיש, מלבד מה שאנו מרגישים אהבה וחבה יתרה, וקשורי נפש חזקים לבנינו, וביחוד לטקטונים שבסם, לקרובינו לנכנינו לנעלי אמונתנו, לאנשי מדינתנו ועירנו שאנחנו גרים עמם, ולכ"א מהם מדרגה מיוחדת באהבה אלם, ואיך אפוא תלוס הסורה בסתם, לאהוב את כל אדם בהשעור ביותר מופלג באהבה, וכבר יאמר משל הקדמוני, ראונו בשמחה שמעון מה איכפת לים (ב"ד ג'). ידעו חכמינו ז"ל באהבהם וקבלתם, הנוגעות קיום זה, ומה עשו? לא הוסיפו כלום על מ"ם בתורה, ורק פירשוהו, שלא על החיוב לזה הסורה, לחלק עם רעיונו בשום כל מה שיש לנו בפועל ממש, אבל שמחוייבים אהבתו, שלא לגרום לזולתנו רעה, מבזוי כבודו, מתפיסתו ממנו, מנגיפתו בגופו וכדומה, מה שבים מכאיב ומעיק לעצמו; ואפילו על החובות הגדולים מחוייבי מיתות חמורות, לנשוינו לברור לו מיתס יפה, ולשקוהו קורט של לבוס מקודם, כדי שהטרף דעתו עליו ולא ירגיש כל כך בלערו. והאונס האמיתי היא, שכשם שאהב כולה ומוחל לך לעמך על כמה ממעשיך שלא כהוגן שאהב עושה כנגד עצמו, ואיך מולא מלך שווא ע"ז, כך האהוב, ר"ל חסלה לחברך, אי"פ שחטא כנגדך. וז"ל הרב בעל חס"ק ב"ד פ' כ"ד כי' ה', אמרין בפ"ב דשבת, ואהבת לרעה כמון, דעלך בני לחברך לא תעביד, בא דמפרש קרא בבבלי, ולא קא מפרש קרא בפשוט, משום דלא מסתבר למימר הכי, שהרי לא נחתה תורה למס"ם, ואין טבט ב"א לאהוב אף את אוהבם ורעם כנפשה ממש, כי אדם קרוב אלל עצמו, והיך קודמין לחיי חברך; מלבד מה שהמורה הזו אינה מסורה בלבו של אדם, ואך בטול שגאה בלב מבור ביד האדם, אבל לאהוב רעהו כנפשו, מה יעשה אם אין לבו נועס, לכך מפרש דלא איירי בעשיית טובה, אלא במייעת רעה, ומר רב אשי, מדת יתרה סיחס לו באהבת ח"ה לחבצו כנפשו ממש, עד שאמר שפסול הוא ל"ן אוהו, עכ"ל. וממלא שהכלכה הפכה הכתוב מחיוב לשלילה, לפי האוי החיוב נמנע.

שני לאוין מלינו מפורשים בתורה, על הקיימה ועל הנוירה, והם לא הקום ולא תעור את בני עמך. ובהם לפי מה שאמרנו באווי ואהבת לרעה כמון. שכן הנמנע הוא שיבוא האווי על לב, כן יקשה לו מאד על הלאוין הללו גם כן, איך אפשר ואיך יאמר, שכלב לא יתרגם ולא יתפעל ברגשות נקמה ונעירה, כנגד מי שהרע לו, כנגד איש שהרף את ביהו, שהרג את אשת חיקו, שגזל את ממנו, שהכה מכת מות את בניו, וכנגד איש ימים ורע מעללים כזה, תבוא הסורה והזכירתו, לבל נעלה על לבנו בום מהשבת נקמה הלילה? ואפילו לנחאורו אהור. לא שמענו מעולם שהאוס חס"ק למחזיקים בביתיה, ליתן לחינו השנית לניכס אותהו באהבה, אבל אמרם פלע תחת פלע כיה תחת כויה; תורחמו תורה היא, לא כפר מוסר, ללמדנו מדות חבירות; חקים חקים קבועים, ולטותים דינים חסותים צעומדים לנקוב כרי הרים; ואשר יפליא אותנו ביותר, הוא מה שמוציא, שההורס בעלמה נחתם מקיס להחיר הנקמה, שהרי אפילו במי שהרג את חבירו בשוגג, קבעס לו עיר מקלט לזוס שמש, לפי שהניגס להוף דעת גואל הדם, וחשקה לחמימות דמיו, ואם בשתף נקמהו

הסוג את השוגג הסוף על בלתי זכירותו, לא יתחייב שום כונס ע"ז; ואם בשוגג קר
במידה זכ"ו, ואיך חבול חורה שלמה שלנו, לאבן ולכלם כלבנות הכיס, לקרר וללן
הסגשות החמות, ולאסור הנקמה הראויה בחלית? וע"כ בזה הסלכה ופירשה לנו,
מה היא הנקמה האסורה, ואיזוהי הנקמה שהותרנו עליה, ואמרה, שהנקמה לא נאסרה
כי אם על מיעוט עשות. המוב לנו, ד"מ שאם יבקש אדם מחבירו דבר מה בהשאלה,
ויש בידו להשאילו לו, לא יתקנס בו, לבלתי תתנו לו, בשביל מה שחבירו זה הדורש
טובתו שזה השיב פתיו ריקס קודם זה ולא מלא אחריו בקשסו, שכל אלו אפשר למלא
לד זכות ולומר, שסבה או סבות ידועות עכנו על ידו אלו, מעשות החפץ המבוקש; וכן
נאסר לנו, לנטור בלבנו שואה, למי שהשיב ריקס פני בקשתו, אע"פ שבמעשה לא נמול
לו כמפצנו, ורק לדוקרו בחרבות שבלשוננו, ולהזכירו שבעברתו שמורה בלבנו. וגדול
מזו מלאחי בספר עיר הדרך ל"ח י"ב להגאון ר' שמואל פריינד, וז"ל מותר לנטור בלבנו,
מה שמגע חבירו טוב ממנו, בהיות לאל ידו לעשות, מבלי שיסוכח עמו, עכ"ל. והם
הם דחול' שאמרו, איזוהי נקמה, א"ל השאלני מנג' כו', לא יאמר לו כו', על האמירה
הקפידו, ולא על הנקמה בלב, שזה אינו ביד האדם. וכן אמרו בללו דפן חשבה את
הדברים, אינו חייב עד שישב ויסדר מלבו, לא על השכחה הבאה מעלמה הזכירה
חורה, שמה לו לעשות? — וס' ישים בלבנו אהבת חורתו, ויאיר עינינו בה לראות
כלאיהיה, ולחזות במנעמי תעלומותיה, אמר.

כל הנסד ענין נחל, יכרך א"ח השי"ח, יכרך א"ח הדבר שנסד, כמו שביטו במרע"ה.
שכשגמר את מעשה המשכן, התפלל שתשרה שכינה במעשי ידיו, (כא הסיני י' סג"ל).

חמש שנים ומחצה. בחבור זה התעפקתי.
שלוש עשרה פעמים, העתקתי, תפנתי, מתקתי.
ובפעם הארבע עשרה, יצא מנופה בהלכה.
בגמר מלאבתי, עזמר אני, בבעת כבונת.
בתפלה קצרה, שלבך קבועה ומתקנת:
קדוש וברוך! השנה בדברי קדושה וברכה.

אל חי לעד לעולם! ומקם לגצח נצחיים:
מקם דוממים, מטה חיים, ומצמית צמחים.
מאציל חכמה לבן אדם, מבריך אור לפוכבים.
עוד שמטה, או שמחותים? תיני בימני.
מאור עיני, מדעתי, מעולמי אל תסלקני.
קודם שאסדר, ואגמור, פתבי המערפבים.

אָני שׁוֹמֵר, בֵּינִי וּזְעָף, תְּרוֹמֶם תִּשְׁפֹּל
הַחַיִּים לִךְ אָדָם, מִיּוֹם הַלֵּדָה,
מָרוֹם שָׁא עֵץ, מִכַּעַד לְעֶרְפֹּל,
תַּעַל לֹא תִגִּיל, לֹא תִנָּאֵשׁ בְּרִדָּה.

שְׂמִיָּם וּתְהוֹמוֹת רָאָה, בְּנִשְׁקָם יַחַד,
וְזוֹרוּעוֹת הַגִּיל עַת חוֹבֵקוֹת הַעֲצָבָה,
תִּשְׁנֹקָה וְחֹשֶׁק בָּהּ, בְּמִתְחָה וּפְתֹר,
וּבְאַחֲרֵים תְּאֻמִּים, הַחַיִּים וְהַמָּוֶת.

בְּאֲנִי זֹאת, נָם אָנִי יִרְדְּתִי הַיָּמָה,
אַחַת בָּהּ חֲדָתִי, בְּשֹׁכֵב וּבְשֹׁכֶת,
פָּגִי רַב הַחֹבֵל, כִּדִּי רְאוּתִי שְׂמָה,
נָם בָּעַת רְאִיתִיהָ, לְהַשְׁכֵּר חֹשֶׁכֶת.

הַיָּדָה נִרְאָה הַחוּץ, עֲבָרוּ יָמֵי עֲבָרוֹת,
זִלְעָפָה חֲלָפָה, בָּעֵתָה שְׂכָתָה,
הַשְׁכַּח שְׂאוֹן גִּלִּים, חֲדָלָה הַדְּבִית מַעֲרוֹת,
הִנֵּה שְׂפַת הַיָּם, יִכְשֶׁה נִגְלָתָה.

שטר מכירה

אני הח'ם מכרתי זכות הדפסת ספרי זה, "סניגור" להר"ר יצחק גאלדמאן נ"י מדפיס בווארשא. מכירה גמורה וחלוטה על פי התנאים שבינינו, ומהיום ומעלה אין רשות לשום אדם בעולם כלתי אם להר"ר יצחק גאלדמאן ולבאי כחו לחזור ולהדפיסו בלתי רשותם, וכל מי שיעבור ע"ז ויזיד להדפיסו בלי רשותם, מלבד שיעבור על אזהרת הוה"ק המפורשת, יובא ג"כ בפלילים ע"פ חקי המדינה, ולהשומע יונעם.

ולראיה חתמתי שמי

חיום יום ו' עש"ק ססי להר"ם הרביעי הוא חודש תמוז שנת תרמ"ה, פה הלוכאוו

אליעזר צבי הכהן צווייפעל

נאום המדפיס

הספר היקר הזה, "סניגור", נמסר על ידי מאת המחבר יאריך ימים, להדפיסו בדפוס שלי כפי המדובר ונכתב בינינו. ואנכי מצדי התאמצתי שיצא לאור כלול בהדרגה ונקי ממשגי הדפוס, ואקוה כי אפיק רצון כל אוהבי ספרותנו, וחדשים לקטרת יבואו במכתביהם לדרוש הספר היקר הזה מאת המחבר נ"י, או מידי הח"ם המוציאו לאור. כי ראוי והגון הספר הזה שיקראו בו כל מבין עם תלמיד, אשר בו אסף הרב המחבר נ"י, דברי בעלי האסופות הראשונים והאחרונים אשר עמדו לימין צדקם של רבותינו בעלי המסורת והקבלה, מבארי התורה שבעל פה, ויסכרו פיות דוברי עתק הסערעים על דבריהם ז"ל ועוללי עלילות ברשע. ויראה בעליל איך חשו רז"ל לכבוד כל הנברא בצלם, ובפרט לכבוד מלכים ומושלים יר"ה, אשר חלק להם הי"ת מהודו, לכונן ארץ בצדק, ולגדור בעד כל פורצי פרץ.

ופה לעיני הרואה תעודת המחבר נ"י, שאין הספר הזה הפקר, ולא יעיו שום איש להדפיסו מכלעדי, כי אך לי מסר המחבר נ"י זכות הדפסת הספר, ואין לאחרים רשות בו, כחוק הזכות אשר לכל מוציאי לאור ספר חדש. ולהשומע יונעם.

ווארשא בחדש הרביעי תרמ"ה לפ"ק

יצחק גאלדמאן מדפיס בווארשא

האסוף

לתקופת השנה

מפריטולל מקדש לתורה ולחכמה, למחקר ולבקרה, לעניני התורה ולעניני
העם, להליכות עולם ולנשים המדינה, יפרד לששת ראשים:

<p>(א) בניה לעתים. ישיבה בחשקה כללית
וישם דעו על מקרי השנה ועל תוצאותיהם, על
שאלת היהודים כעת וזו, על דיו עמנו בארצות
לגויים, ועל עניניהם העומדים על הפרק בבית
בית, ובאלה רבות.</p> <p>(ב) ארצי הכפרות. יכיל מאמרים מכל מקצועות
התורה והחכמה, אשר יסודתם בדברי ימי עמנו,
ובאורים במקרא, משנת ואגדה, תולדות אנשי שם,
בקרית ספרים, ובאלה.</p> | <p>(ג) ספרים. יליי חזו סופרינו הגדולים, וילוי
רוח גדולי סופרי העמים בעתקים לש' ע'
(ד) שירים ומשלים.
(ה) ידועות המבוע מכל מקצועותיה.
(ו) דלק ודריעות. כולל עניני מסחר ומרכלות,
כלכלה המדינית והרשת המעשה, ישובנו של עולם,
חקים ומשפטים בענינים שונים.
לוח השנה, והודעות.</p> |
|---|---|

שנה שלישית, תרמ"ז.

הכינו וגם חברו בעזרת גדולי סופרי תורה

נחום סאקאלאיו

ונארשא

בדפוס יצחק גאלדסאן ב"ר

שנת תרמ"ז לפ"ק.

„ГАСИФЪ“

Еврейский историко-литературный и промышленный Сборникъ.

ГОДЪ III.

Издание Н. Соколова.

ВАРШАВА

1886.

והנזעות והברקים ורומו על דעת חכמי יון וזולתם (תשן הגאונים דפוס ליק סי' צ"ח), וזה אות
 כי היה עומק בספרי היונים וזולתם מן החיצונים. ואם נתבונן בפירושו לסדר מהות נמצא
 כי היה בקי בלשון יונית, כי בכמה מקומות בו יבאר גזרת מלות בלשון יונית, ויצויר לפעמים
 צורות אותיות יוניות, אלא שהמחזיקים השמישו הצורה כמו שהשמישו צורות אחרות בכל
 מקום שכתב, וזה צורתו, ובמקום אחד מביא פירוש מתרגום השבעים (צד 17), ושוב
 במקום אחר (צד 45) מפרש שמות עשבים על פי מה שמצא בספרי רפואה. רב האי חב"ר
 שיר אריך בחרוזים, ונקרא מוסר השכל (דוקעס עתענויילען צד 96). בחרוזים האלה ינלה
 דעתו על הדרישה בחכמות, והוא יורנו כי כדברינו כן הוא, כי רק חכמת הפילוסופיה במה
 שאחר הטבע הוא הענין אשר לא חפץ בו והוזהר עליו אבל שאר החכמות אותן יבחר ויקרב
 ומצוה אחרים לבקשן ולקטתן. ואלה הם דבריו בחרוזיו (חרוז 167) היה קובץ לכל
 חכמה ואוסף, קנה בינה ולא זהב וכסף. ובאר דעתו יותר באמרו (חרוז 162) דעה
 חכמה ואם דעתה פליאה, דעה חשבון ובין ספרי רפואה. ועתה גם באותם הדברים אשר
 משנאתם לחכמה יבקשו לעשות את רב האי לאיש כגילם אשר מחשבותיהם מחשבותיו, גם
 בהם נתקיים המשל: כל מה שהארם חפץ בו לבו נוטה להאמין.

סניגור

I

לא קנאתי מעודי גם לא אקנא באיש אשר הסניגוריה תעודתו ואומנותו. הסניגורים
 מינים סמינים שונים: יש סניגור אשר הקדיש כחו ודעתו להגן בעד אנשים חשודים ברשע
 לפני השופט. סניגור כזה לא ישמח בעמלו, ואיך ישמח, ברעתו כי חובתו היא להצדיק על
 כל אודות? לפעמים אנוס הוא לבקש תחבולות למען נקוט מפשע רב את אשר לא ינקה,
 אנוס הוא לסלף מישרים למען מדר שרץ מן הדין ולהלבין כשלו אדום כתולע, ולפעמים
 יציקו ענינו לעצום עיניו מראות כל רע, אף אם רע רע יאמר לבבו. ומי גבר תמים
 מבקש צדק מבקש אמונה יתקנא במלאכה כזאת? ויש סניגור אשר ימצא חפץ בהצלח דבר
 מן הדברים, אם דבר חכמה במדעים אשר עמד עליו תולק לסתרו ולהכחישו, או דברים
 בענינים דתיים בקום עליהם אדם ושם להם עלילות דברים. גם סניגור כזה לא ימלט מתועות
 לפעמים מדרך השכל, כי התשוקה להצדיק הכל רעה חולה היא ומביאה את האדם לירי
 בשלן. היא תצפין לבו משכל, תעבירנה על דעת האמת ומבלי רצות יטח משפט, ועל כן
 אומר אוי לו למי שאומנתו עשות סניגוריא! — אבל יש סניגור אשר חבלים נפלו לו בנעמים,
 והוא הסניגור אשר אין פקודתו לעשות מלחמה בתחבולות ולהפך ולעקל הדברים עד שומו
 חשך לאור ורע לטוב, כי אם זאת פקודתו להסיר המסכה הנמוכה על פני האמת ולהציגנה
 ערומה כיום הולדה; הוא לא ידרוש כפרת עון כי אם יראה כי אין עון; הוא לא
 ימליץ בעד עון אשר חפץ, כי אם יצדיק צדיק מתחלתו. סניגוריא כזאת מלאכת עבודת
 הקדש, והעושה אותה לא יראג פן לא תצלח, כי היא תצלח. לסניגור כזה נאמר: אשרי
 שככה לו!

אלה המחשבות התעוררו בקרבי בהגלות גלות לעיני ספר חדש אשר נקרא שמו עליו
 סניגור. אך השם עוד לא הביניו איזה סניגור לפני? אם סניגור בעד פושע, אם סניגור
 בעד דבר פשע, או סניגור לגלות אמת וצדק אשר כמו במשאן. או קראתי הלאה וארע
 את אשר לפני. סניגור זה הציב לו למטרה להיות סליץ יושר ופרקליט לעם
 ישראל ותורתו מול מגירי פשעים. עתה ידעתי מה היא תכונת הסניגור

הזה, סניגור לעם ישראל, אינו צריך לבקש כפרה על פשעיהם — אשר לא חטאו, ולתורתו? מה יעשה לה סניגור? והתפרץ למהרנה מפשע ואשם? זה ידמה למי שמבקש למהר לגלגל חמה! אבל איזה סניגור הוא צריכה? סניגור אשר ידרוש לפקוח עינים עורות? לא יוכלו לראות! אור האמת, סניגור אשר בתם לבו אך יסיר העננים מעל פני האור להראות נגה זורח. סניגוריא כזאת היא מלאכה נקייה וקלה. נקייה היא, כי לא תכריח את עושה למנף מחשבתו במעקשים ובמענות נפחלות, האמת עד לעצמה! אך גם קלה היא, כי לא נדרש עמל רב להראות כי היום הוא יום. ועל כן חשבתי כי הסניגור אשר לפני הוא סניגור כזה, חשבתי, ובסבר. פנים יפות קבלתי. ואמנם עוד נענעתי לו ראש, בדעתי כי לא כל המתברכים בלבבם כי הם נקראים לעשות סניגוריא בעדינו ובעד תורתנו, יבינו זאת; ראיתי סניגורים רבים אשר במעשיהם הלכו דרך עקלתון, סניגורים אשר הם עצמם צריכים סניגור על התערבם בדברים אשר לא השכילו עליהם, ועליהם נאמר מי יתן והסניגור לא יעשה קסניגור! ויהי כקראי הלאה בשער הספר ואראה כי הכינו ויסרו איש אשר ידיו אמונות במלאכתו, הריב תחכם הישר רבי אליעזר צבי הכהן צווייפעל, או נחה דעתי ושקמה דוחו, ואדע כי נפלה המלאכה הזאת ליד הראויה לה, ליד איש מבקש צדק מבקש ענוה, דורש באמונה ובחמימות, הולך בישור במחקריו, ואיש כמודו מבין באמת את אשר לפניו.

הספר הזה לא ידרוש סאת קוראיו כי יתפלאו על מחקריו החדשים. הלא הוא עצמו יתאר משפט ספרו ומשפט מעשיו, כי אמנם הוא, מעתיק מלקט קובץ ומחבר. ולא יחשב זה לדבר קטן, הן רבים היום המעתיקים והמלקטים, אבל לא כלם יבינו לחבר מה שהעתיקו, ולקטו וקבצו. ראינו רבים שהעתיקו דברים אשר העלתם טובה מפרסומם, מלקטים ומקבצים אכל ופסולת יחד. אמנם ההעתקות והלקטים והקבוצות אשר לפנינו כלם אהובים, כלם כרוכים וכלם מחוברים במעצות ודעת, דבר דבור על צפניו. תכלית כלם היא לגלגל מעל תורת היהודים תרפת צריה. הלוקה היא לחמשה סאמרים: המאמר הראשון נקוב בשם "פרודור", אשר כשמו כן הוא, הקדמה לספר כמו פרודור לשרקלין. המאמר השני, משובב נתיבות, כולל רוב הספר, נכון לעמדת ספר נתיבות עולם אשר מתברר אחד מיוחד מצודרי תורת היהודים. המאמר השלישי, "עזרת נשים" ידבר על מצב הנשים וזכויותיהן על פי התורה והחכמים בישראל. גם תכלית המאמר הזה היא להשיב על דברת שונאי התלמוד על חקת משפטי האישות וחיי המשפחה בין היהודים. המאמר הרביעי, "דרכי שלום" הוא יראנו דיני התורה שבעל פה בדברים שבינוט ובין האומות, ויורה כי דרכיהם דרכי נועם וכל נתיבותיהם שלום. המאמר החמישי והוא האחרון, קול ושובר הוא משתדל להצדיק כמה סאמרים ורים בתלמוד ובמדרשים אשר בגללם יתנו השונאים את ישראל לשמצה בגוים. והנה בחבה יתרה קראנו את הספר, וטרה בלב שלם כי על כל אלה הנקודות ידבר הסניגור בשוב מעם ודעת, לא כסניגור מעקל משפט ורק להצדיק בלבבו בין כדיון בין שלא כדיון, כי אם כסניגור אשר יבא במשפט על כל נעלם, ומגלה האמת מני חשך אשר פרשו עליה עקשים מסבלותם או נעו לב מרוע לב. לא נרצה למלא פינו שבת ותהלה במקום שהמעשה משבח את עושהו. אך אחת לא נוכל להתאפק מהעיר, כי אתרי קראנו בספר עד תמו, נוכחנו כי המחבר כבונה מיוחדת נתן לספר הזה תואר חדש אשר לא שערדו מחברי ספרים אחרים. לרוב יניח הדבור לעדיו, והמשפט לאשר להם לדעת לבקר משפט. ואולי לא נשנה אם נתאר הכונה הספר במאמר הקצר: "קבלת עדות". כי אמנם לכל משפטיו יבוא עדים רבים כשרים ואמנים, ומרבה לחקור את העדים בשבע חקירות עד יצא כננה משפט.

אבל שאלה אחת הגיע דרכם המכתב פתוחה וכלי תשובה מספקת וגדולה היא אלי,
השאלה: למה כל הכבוד הזה? הן אמנם לא התעלמתי מדבריו אשר בשירו המלאים רגש
לב לעמו ולתורתו, אשר בם יאמר בפה מלא לכבוד מי כתב ספרו ולמי נדבו. אבל לא
נעלם ממני גם תחימת השיר הזה, ובה הלא הוא עצמו ישאל שאלתי-באמרו: בספר כזה
כתוב עברית מי ימצא תועלת, אחינו הלא אחינו הם, זורים לא יביטוהו; ושונה ומשולש
השאלה הזאת, ומה נראה כי היתה כאן מעמסה על לבו, וכן היא בעינינו. המחבר
משתדל להשיב עליה, ואמר במקום אחר (צד 14) כי חבר ספרו בעבור אנשים מעמנו
אשר אין להם לב להבין ולהבחין... והשכל ודעת להבדיל בין אמת לשקר... מתפללים
ניב על תורתנו שבע"פ כי היא היתה בעוכרנו, וביחוד אותם המשכילים עד חצים. ובמקום
אחר (20) משיב לשואל כזאת: אבל שכחת כי שומנינו גם הם עברית שמנו, שכחת כי גם
הרבה מאחינו זרו לנו. מן הדברים האלה נראה כי חשב המחבר להבין ספרו לשני צדדים:
להורות דעה את אשר כבר זרו לנו ואומרים כי תורת התלמוד היא היתה בעוכרנו,
ולהשיב גם לשומנים אשר לא מעמנו למען השיבם מאולתם. אבל נפלא כי לא שמעו אוננו
מה שפיו מדבר במקום אחר (12—13), בצרת לב יספר מן הנוק הגדול אשר הגיע ליהודים
לרגלי הספר כתב איש ריבם, ליומאסמאנסקי, אשר עשה רושם גדול על לב הקוראים
הנצרים. עיקר עלייתו על התלמוד שמחזיקים אותו היהודים לקדש קדשים, ואף שכמה חכמים
וכהנים נוצרים הוכיחו כזו, ואפילו ליומאסמאנסקי עצמו בספרו האחרון חזר מעלילותיו
והשתדל להפך בוכות היהודים, בכל זאת אלה התולכים בדרכיו לא שבו מרעתי, כי הם
מאמינים למה שקוראים לפניהם, כל הגרסא קדוש ואמת בעיניהם, ומה שאיזה סופרים
מכחישים דברי המשמינים — בראיות ברורות ובמפתים חותכים — אין קורא ואין משמיע,
מי יקום יעקב במענותיו הלא קמן ונבוה הוא ודבריו אינם נשמעים, ועתה אם ראיות
ברורות ומפתים חותכים שיצאו מפי חכמים נוצרים, אין מרשם אליהם לב, אם גם חזרת
המעליל מרעתי הראשונה והפכו בוכות שנואי נפשו לא יועילו להזיז הדעה הקדומה ממקומה,
מה זה תפעל עליהם הצדקה והצלה היוצאות מפי איש יהודי אשר דבריו אינם נשמעים?
ואשר אמר כי ישם דברנו נוכח אנשים מבני עמנו, אנשים אשר כבר זרו לנו, ואשר אין
להם לב להבין ולהבחין, ואשר אין להם השכל ודעת להבדיל בין אמת לשקר, ואליהם
ידבר אמרי בינה, ובעבורם ישחית דבריו הנעימים! אוי לאותה בושות אוי לאותה כלמה!
הלאנשים האלה אשר אין להם לב יתן לב בקבוצותיו ובלקטיו, השכל אין להם ואין
ישכילו בדברים העומדים ברומו של עולם? דעת אין להם וידעו לדעת חכמה? ואם אל
אלה המשכילים עד חצים ישא המחבר קולו, זמרים יקוה בשכיר פעלו ופרי ליגיעתו! מי הם
ומה הם אלה? הלא המה פריצי בני עמנו, הם המכחישים בתורה על פי התורה, ובתלמוד
בעזרת התלמוד, הם המשמינים, דברים דוקים כתרבות מאוסים מזה אחר ומה אחר
(14) והם פתירות לתורה, ואין ידמה המחבר בנגשו כי קבוצותיו ולקטיו ישיבנם מדרבם?
אילו רק בעבור אלה ואלה ניגע להראות צדקת תורת חכמינו או טוב לנו לחשות מלעמול
לרח, טוב כי נניח עמנו בקרן זווית ואמר מן השמים ירחמו!

זא וראה בספרות המהקאלאנית של מנגדינו באמונת, ברורות שעברו רחוקים
וקרובים לומנינו אשר היה להם עסק-עמנו תעם תורתנו, וחרבו גשפן בפניה הזאת, שם
חמצא, כי האחד ירצה לעקור את הכל, את ישראל עם תורתו, ובא השני ואמר: אחינו
הוא ובשרנו, ואם אין ישראל מה אנו. זה יאמר: ואת התורה אשר שם משה לפני בני
ישראל היא מקור השנאה לכל האומות. והשני יענו: ואת התורה קדש קדשים, ואם אין

התורה אשר לאין משיחה ואין עולם. האיזעמענגעריס ודראליעניס וכל חבורתם, הקדושה
אמה. הם אומרים? התלמוד וכל ספר התורה שבעל פה דאזיס הם להשרף עם מאמיניהם,
ובאו אחרתם מחכמהם ואומרים: לא כן; זה התלמוד הוא אוצר כלי חמדה אשר גם האומות
עוד הרבה יוכלו ללמוד ממנו להנאתם ולטובתם, אבל הוא אוצר בלום שאין הכל וזנים
כל לנלות עמוקותיו מני חשך וידעותיו כן. בכל עת כשעמדו עליו רבים הצוררים את התלמוד
הבבליהם עמדו גם כנגדם מניגדים בהם וסחם להפך בזכותו ולנקותו מאשמה; כל דתות
והעלילות אשר ישימו בו היום כבר שמו בו בכל דור ודור לפני כמה מאות שנים, וכן גם
התשובות והתוכחות והמענות על מענות מרשיעיו, גם הן כבר נאמרו וגשנו בין מן הטובים
ושבחים אשר רוח אמת בלבבם והצדיקות, ובין מחכמי ישראל בקנאתם אל האמת. אכן מה
היה אחרית אלה? הלא כל זה לא עזר בעד צורריו משוב על קיום תמיד, כל התשובות
התוכחות לא הסירו אולתם מהם, כי לא יתפוז כסיל בתבונה; לא בעבור התלמוד ישממונו,
האיבה כבושה מלידה מבין הדיון, אך תואנה הם מבקשים והתלמוד הוא השעיר לעזאזל.
ואף אילו לא היה התלמוד בעולם אף כרחב חוט השערה לא הפחתה האיבה; כי אז יהיו
אומרים כי לא ימצאו חפץ בחושמנו, כי רע בעינם פרצוף פנינו. שמע נא עדות חכם גדול
מחכמי הנצרים, איש אשר אין המהעאלאניא אומנותו, אבל נודע אתנו לאיש מבקש צדק
מבקש אמת בלי משוא פנים, הוא הדאקטאר יאועק קאפפ (*). ואלה הם דבריו:
האנטיסעמיטען מרגשים בעצמם כי בוסמנו מעמים דתיים אינם נאורים לעורר את הדמונים
להומם ולדרגים, ובעצמם מתנצלים כי השאלה על אודות היהודים אינה שאלה דתית,
ומתרגזים באסור להם כי מקנאים קנאת דת מכלי יכלת לסבול שונים בדעות, ובאמת
התרגזותם הזאת לרוב נאמנה ואינה חנף, ואמנם כאשר כל התנועות הדתיות לרוב היו
מנוגעות ונעזרות מסבות זמניות, כן הוא לפעמים גם להפך, (שחשדליות חומריות מבקשים
עזרתם מסבות דתיות). במלחמה לא יכוזו בעלי ברית נבזים ושפלים ומתאחדים עמם, אשר
בזמן השלום יאמסו ומתרחקים מהם, ובפרט במלחמת תנופה בסכסך איש ברעהו לעולם
לא יקפידו בבחירת האמצעים. כל מי אשר עיניו פקוחות על התנועה האנטיסעמיטית
הבוסמנו ויורו הנסיון כי אלה הדברים אמת, ועל כן אם ידרוש הדרוש כל היום לבטל
המענות הדתיות והמהעאלאניות ויכשיל העוור, עוד לא יפול העוור, ולמה נשחית דבריו
הנעשים?

לחמלה על דעתי להקמין בדברי האלה ערך הספר "מניגור", חלילה לי מזה! ו
הדעות גם ידעתי כי מלאכה גדולה עשה אשר היא תפארת לעושה, כי כל התשובותיו עוקרות
משמש מענות מעליליו, רק זאת דעתי להעיר כי לא יחדל האנטיסעמיטסמוס מקרב
הדארץ אף אם עוד אלף תשובות מהעאלאניות יצפח על פני צורריו, ולא נרסה בנפשנו כי
הבוסמנו צוררי אמתנו צוררים אותה ויען כי היהודים נמשכים אחר התלמוד, ויען כי בתלמוד
כתוב כך וכך אשר לא כרחם, ויען כי לדעתם התלמוד מגדיל האיבה בינם ובינינו, לא זאת
אלא זאת, אף אילו היום הזה יסכימו כל ישראל פה אחד ולב אחד לאמר אין לנו חלק
בכתובה שבעל פה ולא נחלה בתלמוד, האיבה לא תכלה ותרעה לא תחסר, וזאת כרתה

(*) דוקטור קאפפ הוא: סוף סוף נמצאם צוואותם שבעצמם מעורר דעם נ"ל, להדקתם ב.
דעם אסעררייטען ריכט דאסעס. און אלא: לאיס מניגור: בעד יאיינערלעכטעמערדונגן
דוקטור בלך במסע בלך דאלט. יאיינערלעכטעמערדונגן קלל-ללך-ללך קאפפ ספר
Zur Judenfrage nach den Akten des Prozesses Rohling-Bloch.
הוא זה בטעם כזה כך בטעם, ואלס אלס יעלה עמנו.

הוא לישראל, ובגוים ההם לא תרגיע. ועוד זאת ארצה להעיר, אם ככתב שם התכם המתברר הנכבד אל לבו לדרוש ולחזר בכל המענות המוענים מנגידו על עם ישראל ותורתו, ובצע אמרתו אשר אמר וחפצו בידו יצלה לתהלה ולתפארת, לא היה לו לעבור על פרק אחד מפרקי התשובות, פרק אשר כל המחקרים המהעאלאניים לא יערכוהו, וענינו התשובה נצחת היוצאת מתוך תכונת האומה היהודית בחייה המעשיים ונגלית לכל אשר עינים להם. ורוצים לראות, ומתוך תכונת תורת התלמוד בכלל אשר גם היא ניכרת לכל מבקש אמת. וזאת התשובה איננה מציאה חדשה כי אם היא ישנה נגלה וידועה, אבל היא מן האמתיות אשר לא יאמר האדם די לפרסומן.

התלמוד הזה אשר רבים יערימו סוד עליו, בו כלולה חקת משפט היהודים, אבל אינו כלו חקת משפטם. יש בו חקים מוסכמים מן הכל והם מחייבים בלי הנאי, ויש בו חקים אינם מוסכמים כי אם הם דעות יחידים, יש בו דעות תלויות במקום ובזמן ובתכונת האישים ובהשכלת הדורות. יש בו כמה הייות וזרות ופלפולים וזים אשר אין להם דבר עם החק המחייב את היהודי להתנהג על פיו, יש בו כמה אנדות וזרות כמו שיש לכל אומה ולשון, יש בו זכרון כמה אמונות מפלות אשר נתפשטו בעם, ואיזה עם ודת אשר אין להם כאלה? יש בו הרבה דעות מתנגדות, יש בו הרבה דברים הסובלים כוונות שונות אף הפוכות, אבל אין אף דבר אחד המחייב את היהודי או המתיר לו לעשות נזק לשום אומה מן האומות אשר אנחנו חיים עמם. ואשר הם אומרים כי יש בתלמוד דברים אשר שחתו מוסר היהודים ולמדם אונאה, נגבה ורביית וכמה מן הדברים היפים האלה, ולמדם לשנוא את מי שאינו מבני עמם ולעשקי ולכחש בו, זה משפט רשע ועלילת שקר מחסרון דעת תכונת היהודים בחייו המעשיים או מהעלים עין ממנה. אם כאמת וכתמים הם חושבים שהתלמוד מתיר אלה המצאות האדם לעשות, הלא חושבים כמו כן כי הנמשכים אחר התלמוד עושים כלן בהיתר, ומן הדיון היה ראוי שיחשבו גם התולדה המבעית שתמשך מזה, ומה היא? שכל בתי האמורים יהיו מלאים מרוצחים וגנבים ובעלי אונאה ומלוי ברבית וחכמים וגשבעים לשקר מן היהודים, ואמנם צאו וראו בסמאטיסטיקים מן כל אלה התקאים שבכל ארצות אירופא ואחר השפוטו, מנו מנו מנין מספר הגרשעים לפי מנין הנפשות בכל ארצות האל הנדונים הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין ולאמורין, אם לא כנגד ישראל אחד הורג נפש המצאו מאה אינם בני ברית, אם לא נגר נגב אחד, נואף אחד, שכור אחד, נשבע לשקר אחד, חמסן אחד, מכה אשתו אחד, חובל בחברו אחד, המצאו לעשרות גנבים, נואפים שכורים, נשבעים לשקר, חמסנים, מכי נשים, חובלים ברעיהם, אשר לא מישראל המה. האונאה והלואה ברבית לדעתכם הן אמונות היהודים, אבל שאלו בתי המשפט ויגידו ויאמרו לכם כי גם בזה לא נופלים גם אתרים מן היהודים. והנה אתם אומרים כי היהודים למדו כל אלה המדות הרעוה מן התלמוד, בבקשה מכם מאיזה תלמוד למדו זה האחרים? אבל שניתם ברואה. מעולם לא הלך הגנב היהודי לשאול במשפט התלמוד אם מותר לגנוב, כאשר האחרים לא שאלו מה יאמר הקאמפיוסמוס בדבר, כי אם זה וזה גנבים יען כי הם גנבים, זה גנב ולא יתוש לאיסור התלמוד וזה גנב למרות פני הקאמפיוסמוס. זה הפרק מן התשובות על עלילות המוענים על התלמוד על כל פנים היה ראוי שיחובר אל המענות המהעאלאניות אשר מען הסניגור.

רע עלי המעשה אשר אראה כי יקומו מליצים בינינו לאמר שאין בכל התלמוד שום דבר מר נגד אומה מן האומות בימים ההם, ומעמידים הדברים על ראשם על ידי פירושים נפתלים. למה נבחושי כי צעקו חכם על עושיהם כח? למה נאמר כי כל היהודים בכל מקום ובכל עת נתנו גוס למכים ולחייהם למורשים והיו כאלם לא יפתח פיו? מי זשת אשם על איש הצועק מנהמת לבו? או כי יקום איש על רעהו ורבהו הכות ופצוע, מי יבקש מאת

המכונה על לא חסם כי עוד ישק הידים שהכוה, כי עוד יתן תודה בעד פצעיו חנם? אמת הוא כי צעקי וצעקי גם קללו, אבל הקללה והצעקה מעולם לא הויקו לעולבניו אף כמר מרלי; ואף מי שצחק כל היום ממרת נפש בתוך ארבע אמות של בית מדרשו, או מחרף ומקלל בחדרי משכיתו, אף כאב שנים לא יערום בזה למכיו ולמורטיו. וכמה נאמנים דברי קדמוניו שאמרו: לעולם אין ישראל נותן אצבעו לתוך פיו של נכרי. אם לא נתן הנכרי תחלה אצבעו לתוך פיו. אבל מה נעשה למלשיניו הם תמיד יראו רק הקיסם בין עינינו אבל לא יטלו הקורה מבין עיניהם. בכל מרה ומרה שמדרו ישראל לאחזים לא מדרו להם אף כחצי מידה! אשר מדרו הם לישראל בין במעשה ובין בדבור, ואף אם ישראל דוכרים קשות נגדם, לא היה הדבור יוצא לפעולת אדם. בכל מה שדברו הקדמונים קשות מעשה איננו רואים וולתי קול דברים. אבל הם נגד ישראל דברו קשות, ועשו קשות, ולרוב הוסיפו על דברי פיהם כפלי כפלים במעשה.

III

הן אמת כי מטיב החשובות אשר יש להשיב על טענות צוררי התלמוד ומתריפי העלה הוצם המחבר בספר הנכבד הזה, כל דרכיו דרכי נועם. הוא דרך חבונות יודיענו להשיב תורפתי דבר, ועל כן דרכו דרך הקדש יקרא לה. אבל הלא כבר אמרנו כי לצוררי היהודים התלמוד רק דבר מפל, הם לא ישטמו היהודים בגלל התלמוד כי אם ישטמו התלמוד מאיבתם ליהודים. ועל כן אילו כל תכלית הסניגור נכונה רק מול מצודי פשעי התלמוד, נפונה מאד אם ישיגה. אמנם אחרי דרשי מעל הספר הזה בבחינה רבה וכשום לב, מצאתי כי הסניגור עוד תכלית אחרת יש לו, תכלית קדושה מאד אשר המחבר עצמו לא חשבה ועוד יותר כי לא רצה אותה. והחשובה המספקת לשאלתנו: למי כל הכבוד הזה? תהיה לפי דעתנו: הסניגור יהיה מליץ יושר לתורת חכמינו ולתלמוד מול מאהביהם, וזה הוא תכליתו הנכבדה אשר אין ערוך אליה ואם ישיגה וודאי ישיגה, אז זה תהלתו וזה תפארתו; הן יותר מאשר הויקה לו השונאים בשנאתם היו לו מויקים בין אוהביו אשר הויקוהו מאהבה שתומת עינים.

אמרת כי זאת תכלית לא חשב המחבר ואף גם לא רצה אותה! הלא כן יוצא מפורש מתוך הקדמת ספרו (צד 14) שם נתן ספר כריתות להמאמינים התמימים, הם אשר יאמר עליהם: שורכם לבקש בכל ספר מספרים איזה מקומות הנראים כמנגנים לדעת כמה מגדולי ישראל ואף שהרבה גדולים ומובים מהם חולקים עליהם — כי לא למענם נעשה הספר הזה. אמנם ידעתי כי כמה מגדולי המחברים בעמנו גרשו גם הם אחרים מן הירוש'ים ומהמון הקוראים מהמתחם בתחלת ספריהם, אבל לדעתי אין זה כי אם פהראוע גדולה כל כותב ספר ומציאו לאור ומפיצו בעמיו נותנו הפקר לכל, וכל מי אשר יכול להתלמד ממנו דבר אחד אף בעבורו נכתב הספר, ובעל כרחו של המחבר כתב ספרו גם בעבורו. ועל כן אני תושב כי הספר, סניגור נכתב במדרגה ראשונה — אף אם בלא רצון המחבר — בעד אלה המאמינים החמימים, כי הרכה יוכלו להתלמד ממנו, הרכה מן המושכלות, הרכה מן האמיתות, הרכה מן השרשים בתורת חכמינו ובתלמוד אשר לרבים הם משפטים כל ידעום, ולמדו לדעת חבונות תורת חכמינו באמת, לדעת מה הוא העיקר ומה מפל ומה עוד מפל למפל, לדעת איך היתה וגדלה והצליחה והשתלשלה, ואיך גם בדרכי הימים החשיכו מאור פניה, לדעת איך מבלי בין בדבר ומבלי משים, הושטו בהם דעות ואמונות אשר לא חשבו ולא עלו על לבם, לדעת כמה נאה היא זאת התורה אלא

שעניות הדעת מנולתה. חשבת ואת וארעה כי לא הפלגתי באמתי כי נה המנינה יהיה מליץ יושה בעד תורת חכמינו והתלמוד מול אלה מאהבהם.

המאמינים התמימים ! מי הם אלה ? הן כל מאמין יהיה תמים שאם אינו תמים אינו מאמין. והנה יאמר החכם המחבר כי למען המאמינים התמימים לא כתב ספרי ולמען מי כתבו ? הלמען המאמינים שאינם תמימים ? הלא אם אינם תמימים אינם מאמינים. הדמם יקוה כי יאמינו בסנינור ? אבל קורא אני בין שורותיו ואחשוב כי כוונתו על המאמינים לכל דבר, לא תמימי דעים כי אם הולכים לתומם ולא ידעו כל דבר, והם אשר יקראם המחבר לפעמים תורנים נסים, הלומדים בתלמוד לתומם וחושבים לתומם ומאמינים לתומם. הדואים רק על העשוי אבל אינם מחשבים כיצד געשו. האמינים בהם לבם תראי קורשא בריך הוא בפולאי, וכל המיפח בו בין אמת בדמינו בין שקר בידעתו הרי זה משובח; האומרים אין בעולם כי אם ארבע אמות של התלמוד, ומה שחוץ מהן מהכפות, מן המדעים ומן המושכלות, רתוי לו שלא בא לעולם; האומרים כי כל מנהג קל בישראל תורה וחייבים להחזיקו אף בסכנת השלום; האומרים כי כל דבור ודבור שיצא מפי התלמוד בין בהלכה בין במדרש בין באגדה בין בספורי הדברים הכל קדש והכל אמת ככתבו והכל מן התורה שבעל פה; האומרים כי חלוק המקומות והומנים וחלוק המצבים בהם אינו יכול לשנות אפילו קיצו של ייד בכל מה שהורו והורו ראשונינו ואחרונינו; האומרים כל קץ וקוץ בהיות התלמוד עם נצחיותם נתנו כרוכים מן השמים, וכל המתרחק אפילו על פירוש קטן מפירושיהם כמתרחק על השכינה; האומרים כי מושג הלכה וגמירי דומיהן, ויבנו בכל מקום המצאם כפשוטם, כאילו עמדו מאחורי הפרגוד ושמעו כל אלה יוצאים מפי הגבורה; האומרים כי כל הקנה קלה הנקראת על שם אחד מקדמוני קדמוני היא באמת מקובלת איש מפי איש עד האיש שתלו בו התקנה; האומרים שלא נבקש לסוצא מעמי המצות כי כלן גזרות ואין לנו רשות לחקור עליהן; האומרים — אך מה אכביר מלין במה שיאמרו ? ומה הוא אשר לא יאמרו ? מה מן הדברים המתמיהים אשר בעיני אלה התורנים הנסים בלתי פשוטים כבעתא בכוחתא ומוכחים כבמופתי ההרסה. אמנם יאמרו מה שיאמרו, על הכל יאשיב הסנינור דברים נכוחים, על הכל יערף כממר לקרו, יורה דעה ויבין שמועה ויביע להם רוחו לאמר כי בכל אלה אשר יאמרו שנו ושנו, אך לא מלבו הגה מלין כי אם חבל גדולים חכמי לב עמודי התורה והחכמה וההוראה הם הם עדיי הנאמנים, הם יענו ויאמרו כי כל זה שהיו אומרים גבל הוא דעות דוח, כי דעות באלה מסינות גבולות האמת מחשיכות אור פני הדת והן מאהק ליהדות והן חרכים לא יחכנו.

ועתה אחקק הדברים והאמת האלה הלא תהיה התעללת היונה גדולה אשר תצמח מן הקבוצות החלקיים הבאים בזה הספר בחוברת אמנם לאלה אשה מאם החכם המתבגר לרת להם חלק בקפד, כי אך מעט יספן לו להעלות המתים מקברם בעברה גידו לשונאני צדקת התלמוד ובעבור גלסת דעת תורת חכמינו לרחוקים, אם עוד בקרבנו חיים מכתשים את המתים, אם עוד בקרבנו לא הפנו הבנים אל אבות מרפיון דעת ? כמה קצרים עוד יש לבער מן הפרס, וכמה עוד המלאכה מרובה לעשות בקרב אחינו. תעתה טובה מראות באלה מי לא יחשוב במונו פי יותר שיהיה הסנינור מליץ יושר לתורתנו מול מנהג פשע מחפז רעתנו, האומרים און משמע צדקתה, והשמן לבם מחפז בתבונה יהיה מליץ יושר בעדה מול מאהביה אשר מרוב אהבה יקלקלו את השורה עד שומם חשך לאור גאון לחשך, אך להם יביע רוחו ושמעו אמרו כי נעמו, להם יתן לקח טוב כי לבם פתוח לקחת תבונה, נכונו ללצים שפמים אך לשוא, אבל ישרי לב יקרה מהם מוסר, כן דרכו הוה. אין מספר לכל הדברים אשר כוננם הסנינור לנבט מתפי התלמוד וכוזיו והם כמחור ביד כסיל, אבל מאד הם נאותים ללמד בינה והשכל לשונים אשר כקרבנו.

מה רבו עוד הדברים הנחוצים לשונים האלה לדעתם למען העביר החלודה אשר
 ברכיו באמונתם. אבל המן רעיוני אמת המפורים בספר הזה יעשה זאת, מהם ילמדו
 דעה דרך התלמוד ומשפטו מה מן הדברים, כדמשה התורה שבעל פה אשר נבחר ונקרב,
 ומה מן הדברים המעקלים אשר שומר נפשו ירחק מהם (צד 20, 21), ילמדו כי לא עת בא
 עת להצדיק כל דבר של מה בכך ולאבר עליה שלום בעוד דברים גדולים העומדים ברומו
 של עולמו חשבו להסכן (צד 25), ילמדו שאין הכל מה שמחזיקים הלוקחים ההמוניים תורה
 שבע"פ הוא גם תורה שבע"פ באמת (61). ילמדו כי לא נתנה התורה חתוכה ולא נתנו ההלכות
 הלומות, אבל נמסר לחכמי הדורות לדון ולהחיות (71). שכמו שהתורה שבכתב נמסרה לחכמי
 התורה שבעל פה כן נמסרה התורה שבע"פ בידי החכמים האחרונים (83). ילמדו שיש בדברי
 קדמונים סברות הפוכות ושתיים צודקות בוסנים מחולקים ולפי שני הצרכים (צד 75).
 ילמדו כי דקבלה בקצת אמונת בדת כמו שכר מעושה ומעשה מוגבלת רק על העיקר. אבל
 בכללה המתואר מצורתו והציונות והנאמנות והציונות הפרטים (86), ילמדו כי יש הבדל גדול
 בין הדברים המפורשים במקרא בזה היסוד, ובין הדברים הנלמדים והנדרשים מן המקרא
 (89-95). ילמדו איך יש להבין יסוד תקנות, סגנונות, נגזרות, שנתחמו לקדמוני קדמונים
 שאין ליחוס היות שרש בקבלה כי אם בהשערה על פי משפט מדרשם (113). ילמדו מה
 הוא מושג הלכה והלכה למשה מסיני וגמריה במקום המצאם בתלמוד, ושלא יובנו תמיד
 כפשוטם (120). אך מה אנוסיה לספר עוד מן הדברים המושגים אשר עוד מפורשים הנה
 והנה בספר הזה, הראויים להתממש בין לומדי התלמוד ודרושי מאלה המאמרים החמישים,
 הלא רבים הם ובלם יתנו הדבר ויקר לתוכת חכמינו ולתלמוד, ומוליכים שולל רבים הנסבכים
 עוד בסבך השגות, בכל אלה הענינים, ועל כן אני אוסר כי התועלת היותר גדולה מן
 הספר הזה תגיע לאלה. ואליהם אני קורא, לנו לחמו בלחמו, שאבו כששון ממעיני השכלתי
 וראו כי דרכי התורה שבעל פה לחכמו וקחו מוסר...
 אבל המפר יהיה גם אוסר נחמד אשר נאצרו בו המן מחשבות נאמנות וברורות אשר
 תהיינה תמיד לפנינו בקום עלינו. אדם לדבר משפטים עם תורתנו ונדרה מה נשיב חורפנו
 דבר. ועל כן אך לחנם המחבר הנכבד מצפה יד דרך לשמוע ולקרא מה כפי וכלב
 קוראנו, אך לחנם לבן חדר על המשפט אשר יסרצ על ספרו הזה, כי כל קוראיו הנאמנים
 המבינים דבר לאשורו ימלאו פיהם תהלתו, יגידו כי רבות פעל, לכם ירחש דבר טוב והנה
 לענות בו צדקתו, ומשפט אחר יציא את הכל עשה יפה בעתו.

א. ה. וייס